ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵՒԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mercredi 1 Août 1945 Չորեքշաբթի 1 Օգոստոս

ԺԲ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4467-Նոր շրջան թիւ 96 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ՍԱՆ ՖՐԱՆՉԻՍԿՈՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Ս. Հայաստանը, որպէս այդպիսին, Սան Ֆրանչիսկոյի Խորհրդաժողովին մէջ ներկայ չէր, թէեւ Ուկրայինայի եւ Պելոռուսիայի ընդունուելէ վերջ, ան եւս իրաւունք պիտի ունենար ներկայ գտնուելու: Չէ՞ որ Ս. Հայաստանի դիրքն ալ Ս. Միութեան մէջ նոյնն է ինչ որ Ուկրայինայինն ու Պելոռուսիայինը: Ճուանք, որ ապագային Ս. Հայաստանը եւս տեղ կը գրաւէ Միացեալ Ազգերու անդամներու շարքին, որպէս գերիշխան պետութիւն մը: Առ այժմ ան ներկայացուած է Ս. Միութեան պատուիրակութեան միջոցով, որու կազմին մէջ կան նաեւ երկու Հայեր — Համազասպ Ճարուքհիւնեան եւ Աւետ Բադալեան — ոչ իբրեւ Հայաստանի ներկայացուցիչներ, այլ որպէս ընդհանուր Խորհրդային պաշտօնեաներ: Երկուքն ալ՝ համակրելի հայ երիտասարդներ: Ճարուքհիւնեանը, իբրեւ պատուիրակութեան խորհրդական, կարեւոր դեր կը կատարէ Խորհրդաժողովի յանձնախումբերու աշխատանքին մէջ: Հետաքրքրական էր իր յայտարարութիւնը, Ճունիս 11ին, երրորդ յանձնաժողովի մէջ, յանուն Խորհրդային պատուիրակութեան: Ան ըսաւ, ի միջի այլոց, «Խորհրդային պատուիրակութիւնը ըրաւ ամէն ինչ թէ՛ բարելաւելու համար Տըմպարթըն Օքսի առաջարկները եւ թէ ուժեղացնելու ընկերային - տնտեսական համագործակցութիւնը: Առանձնապէս կ'ուզեմ ընդգծել կարեւորութիւնը այն փաստի, որ Ուխտի մէջ մտցուեցաւ ժողովուրդներու հաւասարութեան եւ ինքնորոշման իրաւունքի սկզբունքը, այլեւ համաշխարհային ընդհանուր յարգանքը դէպի մարդկային իրաւունքները եւ միւս ազատութիւնները, առանց ցեղի, լեզուի, կրօնի եւ սեռի խտրութեան»:

Եթէ Հայաստանը պաշտօնապէս չի մասնակցեր Սան Ֆրանչիսկոյի ժողովին, ինչպէս արդէն դրած եմ, անպաշտօն կերպով Հայերը ներկայ են եւ նկատելի կերպով կը զգացնեն իրենց գոյութիւնը: Հայաստանը ունի այստեղ իր լաւագոյն «դեսպանը», յանձին Ճորճ Մարտիկեանի, որու կատարած դերը հայկական փրոփականտի մարզին մէջ արժանի է առանձին ներկայացման: Հայ ժողովուրդի քաղաքական դաւը, սակայն, ներկայացուեցաւ Հայ Դատի Ցանձնախումբի կողմէն — Armenian National Committee, որու կեդրոնը կը գտնուի Նիւ Եորք եւ որ յատուկ պատուիրակութիւն ղրկած է Սան Ֆրանչիսկօ, Խորհրդաժողովին առջեւ պաշտպանելու համար հայկական պահանջները:

Հայ Դատի Ցանձնախումբը պատրաստած էր ընդարձակ Ճուշադիր մը, որուն յետոյ կցուեցաւ նախագահ Ուիլսընի Որոշմնագիրը Հայաստանի սահմաններու մասին, քարտէսով միասին, տպագրուած առանձին գրքոյկով: Ճուշադիրը ներկայացուեցաւ Խորհրդաժողովին եւ բոլոր պատուիրակներուն Մայիս 7ին: Ինչպէս գրած եմ արդէն, այդ յուշագրով Հայ Դատի Ցանձնախումբը կը ներկայացնէ բոլոր Հայերու միահամուռ բաղձանքը միացնելու Խորհրդ. Հայաստանին Թրքահայկական հողերը եւ տարագիր Հայութեան վերադարձը Հայաստան: Իրբեւ յաւելում Ճուշադրին կցուած է The Frontier between Armenia and Turkey մեծադիր գրքոյկը, որու մէջ ամփոփուած են նախագահ Ուիլսընի նամակի բնագիրը Դաշնակից Գերագոյն Խորհրդին՝ Հայաստանի սահմանագծման իրաւարարութեան մասին, նախագահ Ուիլսընի Որոշմնագիրը, որու մէջ հանդամանօրէն գծուած է Հայաստանի սահմանը եւ մեծադիր քարտէս մը՝ Հայաստանի սահմանագծով, պաշտօնապէս վաւերացուած Ուիլսընի ստորագրութեամբ եւ Միացեալ Նահանգներու պետական կնիքով: Ճուշադիրը ներկայացուած է առանձին նամակով մը, ստորագրուած Հայ Դատի Ցանձնախումբի ատենապետ Տոքթ. Ա. Ալիխանեանի եւ Սան Ֆրանչիսկոյի պատուիրակութեան քարտուղար փաստաբան Սուրէն Սարոյեանի կողմէ: Օրինակ մը Ճուշագրէն ղրկուած է թուրք պատուիրակութեան:

Խորհրդաժողովի ընդհանուր քարտուղարութիւնը եւ գրեթէ բոլոր պատուիրակութիւնները սիրալիր նամակներով պատասխանեցին Ճուշադրի ստացման մասին՝ յայտնելով, թէ իրենք պիտի ներկայացնեն իրենց կառավարութեան հայկական Ճուշադիրը: Ամերիկեան պատուիրակութեան կողմէ պատասխան նամակը ստորագրած է արտաքին նախարար Սթեթինիուս: (Մնացեալը յաջորդով)

ՓԷԹԷՆԻ ԴԱՏԸ

ՆՈՐ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐ ՊԻՏԻ ՅԱՅՏՆԻՒԻՆ

Երկուշաբթի օր վերջացան Փէթէնի դէմ եղած վկայութիւնները: Վերջին վկան էր նախկին երեսփ. ժողովին նախագահը, Պ. Էռիօ, որուն յայտարարութիւնները կ'ամփոփենք ստորեւ: Վկայութիւններէն վերջ, ընդհ. դատախազը, Պ. Մոռնէ, հարցումի մը պատասխանելով ըսաւ թէ ատենին առջեւ պիտի կարդացուին շարք մը գաղտնի փաստաթուղթեր որոնք պիտի ապացուցանեն թէ Փէթէն յանցապարտ է առանց որ եւ է տարակոյսի: «Այդ փաստաթուղթերը աւելի բարձր պիտի խօսին քան վկաներէն ո եւ է մէկը: Այդ փաստաթուղթերը կենդանի պատմութիւնը կը ներկայացնեն»:

Ընդհ. դատախազը տեղեկութիւններ չտուաւ փաստաթուղթերու էութեան մասին: Կը կարծուի թէ մէկ մասը գտնուած է այն անտուկին մէջ զոր մահչէլը ձգած էր Վիչիէն աճապարանքով հեռացած ատեն: Հաւանական է որ ընդհ. դատախազը կարդայ նաեւ գաղտնածքներ Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան գաղտնի վաւերագիրներէն որոնք կը պարունակեն Փէթէնի, իր ներկայացուցիչներուն եւ անդ. կառավարութեան միջեւ փոխանակուած գրութիւններն ու խօսակցութիւնները: Ընդհ. դատախազը աւելցուց թէ վկաներ պիտի կանչէ նաեւ այն աքսորականներէն որոնք Գերմանիա ղրկուած էին, իբրեւ հետեւանք Փէթէնի գործակցութեան եւ որոնք չատ կարեւոր յայտնութիւններ պիտի ընեն ախորհուրդ արդելարաններու մէջ գործուած բարբարոսութեանց մասին:

Վերջին լուրերու համաձայն, դատավարութիւնը հետզհետէ աւելի կը ճնշէ մահչէլին վերեւ: Երկուշաբթի օր իր ոտքերն ալ սկսան դողալ ինչպէս ձեռքերը: Թերթ մը կը գրէ թէ երբ Էռիօ կը խօսէր, մահչէլը իր երկու ձեռքերը տարածեց առջեւի դրասեղանին վրայ, իսկ ոտքերը կր շարժակէին սեղանին տակէն, կարծես դաշնակ կը զարնէր: Իր առողջական վիճակն ալ խանգարուած էր եւ նախագահը յայտնեց թէ թեթեւ ցնդղատապ կը տառապի, համաձայն բժշկական վերջին տեղեկագրին:

Էռիոյի յայտարարութիւնները

Պ. Էռիոյի վկայութենէն առաջ, միջադէպ մը պատահեցաւ: Շաբաթ օր իբրեւ վկայ լսուած էր լրագրող մը, Ուինքլէր, տնօրէն «Ամանս Մուն»ի գործակալութեան: Արդ, Փէթէնի փաստաբանները դիտել տուին թէ այս մարդը նացիներու գործակալ է, յաճախ Պերլին գացած եկած է, իր գործակալութիւնն ալ հիթլէրական լուրերը կը տարածէր Ֆրանսայի մէջ եւն.: Այս ամբաստանութիւնը հիմնուած էր ոստիկանական տեղեկագրի մը վրայ: Վկան ներս կանչուելով, յայտարարեց թէ մեղադրանքը վերէն վար սուտ է, թէ 5րդ դունդը սողոսկած է ոստիկանութեան շարքերուն մէջ եւ կարդ մը վարկաբեկիչ տեղեկագիրներ պատրաստած:

Ի վերջոյ կարելի եղաւ միջադէպը փակել եւ լսել Պ. Էռիօն, որ աւելի ծերացած, յոգնած երեւոյթ մը ունէր եւ չատ կամաց կը խօսէր, ձայնը բարձրացնելով, տաքնալով միայն այն ատեն երբ կը վիճէր ամբաստանեալին փաստաբաններուն հետ: Լիոնի քաղաքապետը երկարօրէն պարզեց զինադադարին դաշնագրի քննութիւնը: Ինք եւ Պ. Ժաննէնէ, Մերակոյտին նախագահը, միշտ համաձայն են եղած թէ մտածումով եւ թէ գործով: «Զօրքը յոգնած է եւ չի կրնար կռուիլ, կ'ըսէին: Մենք բան չէինք դիտեր: Զօրականներուն գործն էր այդ: Մենք կ'ուզէինք որ փրկուէր ինչ որ կարելի էր փրկել,— մեր նաւատորմը, մեր Ալժերիան, կայսրութիւնը, իր բոլոր հարստութիւններով: Մենք կ'ուզէինք պաշտպանել Հանրապետութիւնը: Մնաց որ, կացութիւնը տարբեր էր 1870էն: Այն ատեն Ֆրանսան մինակ էր. 1940ին Ֆրանսան իրեն հետ ունէր իր զինակիցը՝ Մեծն Բրիտանիա: Եւ Րոզվէլթ մեր տրամադրութեան տակ կը դնէր Մ. Նահանգներու նիւթական հարստութիւնները: Ես կը նախընտրէի հրացանի բռնել Գերմանիոյ դէմ քան թէ արհամարհուիլ Ֆրանսացիներէն»:

Երկու նախագահները փէթէնի անունը տուած չեն 1940 Ճունիսին: Բայց արդէն նախաբարութիւն մը կազմուած կ'երեւար: Երկու նախագահները Հանրապետութեան նախագահին կ'երթան, եւ չորսը միասին կը խորհրդակցին: Փէթէն կը յայտարարէ թէ պիտի չհեռանայ Ֆրանսայէն: «Լա՛ւ, ըսինք. այն ատեն թող կառավարութիւնը հեռանայ երեսփ. ժողովին եւ երկու նախագահներուն հետ: Այդպէս ալ որոշուեցաւ: Համաձայնութիւնը կատարեալ էր այն ատեն: Սակայն չյարգուեցաւ»:

Վկային յայտարարութեան համաձայն, «խաղը պարզ էր»: Այդ միջոցին բանակցութիւններ կը կատարուէին զինադադարի համար, եւ կը ձգձգէին կառավարութեան մեկնումը, «մինչեւ որ զինադադարը կնքուէր, մինչեւ որ Գերմանները Պոռտօ հասած ըլլային. ինչ որ իրապէս եղաւ: Այս մեկնումը որ պիտի փրկէր ինչ որ կարելի էր փրկել, տեղի չունեցաւ: Գերմանները Պոռտօ հասան եւ Ճունիս 29ին երեք նախագահները ամօթին ունեցան Պոռտոյէն հեռանալու գերման սուիններու պաշտպանութեան տակ»:

Այսաեղ Պ. Էռիօ յուզումով յիշեց կրթական նախարարին՝ Ժան Զէյի սպանութիւնը, եւ ջերմապէս գնահատեց իր հակառակորդին, Ժոռժ Մանտէլի հայրենասիրութիւնը: Ճեռոյ պատմեց Ճուլիս 10ի Ազգ. Ժողովին անցուդարձը:

ՄԵՔԵՆԱՆ ԼԱՐՈՒԱԾ ԷՐ ԱՐԴԷՆ...

— Բայց մեքենան լարուած էր եւ կը բանէր: Պետական հարուածը տեղի ունեցաւ սահմանադրականՃ.օրէնքով իսկ Փէթէն չորթեց լիազօրութիւնը եւ հանրապետութիւնը մեռաւ: Դիկտատուրան գլուխ հանուած էր: Ինծի եւ Պ. Ժաննէնէի հարցուցին հրեայ երեսփոխաններու անունները: Մենք հրեայ երեսփոխաններ չէինք ճանչնար. կը ճանչնայինք միայն ազգին ընտրեալները... Առաուտ մըն ալ արձակուեցանք մեր պաշտօններէն: Այն ատեն էր որ նամակ մը խմբագրեցինք. նամակ մը զոր կարելի չէր հրապարակ հանել եւ որ հաղորդուեցաւ միայն քանի մը բարեկամներու: Ոչ թէ իրաւունքներ կը սահմանափակուէին, այլ պարզապէս կը չնչուէին անհատական եւ հաւաքական ազատութիւնները: Իրարմէ բաժնուելէ առաջ, Ժաննէնէի հետ ստորագրեցինք բողոքագիր մը Հրեաներու դէմ սաքցուած հալածանքներուն առթիւ: Վերջապէս միջադէպ մը տեղի ունեցաւ Ենվալիտի բակին մէջ, Նափոլէոնի դամբարանին մօտ: Պատուոյ Լեգէոնի չքանշաններ կը բաժնէին այն Ֆրանսացի սպաներուն որոնք կռուած էին գերմանական համագղեստով: Ֆրանսական կուրծքերու վրայ կ'նդրայրացնէին Պատուոյ Լեգէոնը եւ գերմանական Երկաթեայ Խաչը: Խորհեցայ թէ մեր խայտառակութեան հրապարակային նուիրագործումն էր այս: Քաշեցի հանեցի իմ պատուանշանս: Իմ հայրս Պատուոյ Լեգէոնը չհագած էր պատերազմի դաշտին վրայ: Քանի մը օր վերջը կը ձերբակալուէի:

Պատասխանելով նախագահին հարցումներուն, Էռիօ պատմեց իր հանդիպումը Լավալի հետ, 1942 Օգոստոս 12ին:

— «Լավալ տեսնելով որ Գերմանիան կը կորսընդհատ պատերազմը, եկաւ ըսաւ ինծի թէ ազատ եմ: Ճեռոյ, երբ մերժեցի իր առաջարկները, նորէն ձերբակալուեցայ:

Ուրիշ վկայութիւններ

Նոյն օրը լսուեցաւ նաեւ հազարապետ Լուսթանօ Լաքօ, երբեմն անդամ մահչէլի սպայակոյտին, որ ըսաւ թէ «Փէթէն կրնայ պատասխանատու ըլլալ Ֆրանսայի փլուզումին, բայց ուրիշներ ալ պատասխանատու են: Ես որ եւ է բան չեմ պարտիր իրեն, բայց կը զանիմ տեսնելով որ բոլոր մեղքերը կը բեռցնեն գրեթէ հարիւրամեայ ծերուկի մը վրայ: Կ'ըսեն թէ Փէթէն անդամ էր «Վերազարուածներ»ու կազմակերպութեան (Բակուլար): Իոլորովին ծիծաղելի է այդ ամբաստանութիւնը: Ուրիչ մահչէլ մը, Ֆրանչէ տ'Էսփրէ, կը մտածէր միանալ Վեղարաւորներու շարժումին, որովհետեւ կը հաւատար թէ այդ է մէկ միջոցը Ֆրանսան մաքրագործելու: Բայց մահչէլ Փէթէն կապ չունէր այս գործին հետ»:

Վկան ծանրապէս ամբաստանեց Լավալը: Զինադադարէն վերջ ինքն ալ ձերբակալուած եւ Գերմանիա աքսորուած էր: Այդ առթիւ նամակ մը ղրած է Փէթէնի, բայց պատասխան չէ ստացած:

Լսուեցաւ նաեւ մայր մը, Տիկին Անդրէթ Փսիքարի, Ռընանի Թոռնուհին, որ իր 25 տարեկան զաւակը կորսնցուցած է Հիւս. Ափրիկէի մէջ, ուր կռուելու ղրկեր էին Փէթէնի հրամանով: «Եկած եմ բողոքելու յանուն 11.000 զոհերու, ըսաւ տիկինը հեծկլտալով: Մեր զաւակները մեռան կռուելով Գերմանիոյ համար: Կառավարութեան պետ մը որ դէպի մահ առաջնորդած էր 11.000 Ֆրանսացի երիտասարդներ, ծառայելու համար Գերմանիոյ, չի կրնար լաւ Ֆրանսացի մը ըլլալ»:

Պատուելի Պէօկնէր, Ֆրանսայի Բողոքական Դաշնակցութեան նախագահը, յայտարարեց թէ վեց անգամ Փէթէնի ներկայացած է, «անոր ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար ծանրակշիռ հարցերու մասին», մասնաւորապէս ցեղային օ-

Թուրքիա եւ Պալքանները

(Բ. եւ վերջին մասNouvellesSoviétiquesի յօդուածին)

Վերջին դէպքերը Թուրքիան պալքանեան ժողովուրդներուն ցոյց տուին ոչ-հրապուրիչ երեւոյթով մը: Ան ինքն իր ձեռքով վարկաբեկուեցաւ անոնց աչքին, պատերազմի ընթացքին իր քաղաքականութիւնը դնելով ի սպաս գերման նախայարձակներուն: Պէտք է յիշել որ, պատերազմէն առաջ իսկ, Թուրքիան ինքզինքը կը ներկայացնէր «ամբոցը պալքանեան խաղաղութեան» եւ եղաւ դէմառուր կարապետներէն մէկը «Պալքանեան Համաձայնութեան» որ պալքանեան ժողովուրդներու միացեալ ճակատ մը պիտի կազմէր նախայարձակներուն դէմ: Ան դինակցութիւններ կնքեց Յունաստանի, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ: Թուրք քաղաքագէտները մէկէ աւելի անգամներ հաղիսաւորապէս հաւաստեցին թէ կարելի է լիովին վստահիլ Թուրքիոյ որ, վճռական պահուն, պիտի կատարէ, կ'ըսէին, իր պարտականութիւնը: Բայց, երբ հիթլէրական հորդաները Պալքաններուն վրայ խոյացան, Թուրքիա, բարեկամութեան եւ ոչ-յարձակման դաշինք մը ստորագրելէ վերջ, համակերպեցաւ պալքանեան երկիրներուն գերման դաղութներու վերածման: Թուրք լրագրողները, որոնք այսօր այնքան եռանդով կ'արտայայտուին Թուրքիոյ «տիրական դեր»ի մասին Պալքաններու մէջ, այն ատեն չէին համարձակեր բառ մը իսկ արտասանել այդ յաւակնութեան մասին:

Պատերազմի միջոցին, Թուրքիա ճկոյթ մատն իսկ չշարժեց ի նպաստ պալքանեան ժողովուրդներուն: Ան ամենայն հանդարտութեամբ թոյլ տուաւ որ Գերմանները ղրաւեն Թրքական ծովեզերքներու առջեւ հաստատուած յունական կղզիները: Թուրք մամուլը խոր լռութիւն կը պահէր հիթլերական վայրագութեանց եւ բռնութեանց մասին պալքանեան երկիրներու մէջ: Ան երբեք չէր հետաքրքրուեր պալքանեան հայրենասէրներու հերոտական պայքարով: Իսկ այսօր այնպիսի յաւակնութիւններ կը բանաձեւէ որ, կարելիութիւնհաւատայ թէ Թուրք զօրքը վճռական դեր մը կատարած է Պալքաններու ազատագրութեան մէջ: Այս տարօրինակ քէնքները, Հրեաներու դէմ սարքուած հալածանքները, քաղաքական ոճիրները, բռնի աշխատանքը եւն.: Լսաւ թէ փէթէն կը յուզուէր, կը զայրանար, բայց տեղեակ չէր իր առորագասներուն դործունէութեան: «Այն տպաւորութիւնը կրեցի թէ անկարող էր խափանելու չարիքները զոր խղճով կը դատապարտէր առանց վերապահութեան»:

Ինչպէս կը տեսնէք, արդէն սկսած են լսել այն վկաները որ պիտի խօսին ի նպաստ ամբաստանեալ մահէյլին:

Փոցտամի վերջին օրերը

Երեք Մեծերու ժողովին 13րդ օրը (երկուշաբթի), յայտնուեցաւ թէ դլխաւոր հարցերը կարդադրուած են եւ ժողովը չուտով պիտի փակուի: Մասնաւորապէս լուծուած են այն խնդիրները որ կապ ունին Գերմանիոյ ապադային եւ Եւրոպայի կազմակերպութեան հետ եւ որոնք պիտի ներկայացուին խաղաղութեան խորհրդաժողովին: Իրադեկներ կը հաւաստեն թէ բոլոր հիմնական որոշումները արուեցան անցեալ չորեքշաբթի, երբ Զըրչիլ ներկայ էր ժողովին:

Անգլիոյ ընկերվարական վարչապետը, Պ. Էթլի, Լոնտոն պիտի վերադառնայ այսօր, լրացնելու համար իր դահլիճին կազմը: Ֆրանսացիները կը չարունակեն բաժին պահանջել Ռուրի շրջանէն: Որոշումներ տրուած են սաստկացնելու համար Ձափոնի ռմբակոծութիւնը, քանի որ մերժուեցաւ անձնատուութեան կոչը: Ձափոնի վարչապետը յայտարարեց թէ «տեսնելիք ունին»: — Երեք Մեծերը խիստ յայտարարութիւն մը պիտի հրատարակեն, Ֆրանքոյի կառավարութեան դէմ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՂՈՎ

ԼԱՎԱԼ առջի օր օդանաւ մը նստելով ճամբայ ելած է անյայտ ուղղութեամբ, սակայն մեքենան խանգարուած է եւ ստիպուեր է նորէն Սպանիա վերադառնալ, ուր կը մնայ հսկողութեան տակ: Իրրեւ թէ Ֆրանսա պիտի դար: Դատական իշխանութիւնը աղդ մը փակցուցած է Լավալի Փարիզի բնակարանին վրայ, որպէսզի դատարան ներկայանայ մինչեւ տասը օր, այլապէս պիտի դատուի ի բացակայութեան: Նոյնիսկ տղդ մըն ալ փակցուած է Դատական Պալատին մէջ ուր կը դատուի Փէթէն:

ԱՆԳԼԻՈՑ Թագաւորը ասպետութեան ամենաբարձր պատուանշանը, Ծնրակապի շքանշանը առաջարկեց Զըրչիլի, բայց նախորդ վարչապետը հարկ դատեց մերժել, «ներկայ պարագաներուն մէջ»:Այս պատուանշանը հաստատուած է 1348ին:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ Խորհրդակցական ժողովին տուած որոշումը, որով կը մերժէր կառավարութեան ծրադիրները, լրջօրէն կը դրաղեցնէ քաղաքական շրջանակները: Հակառակ տրուած ժխտական որոշումին, ո եւ է հոսանք, նոյնիսկ համայնավարները չեն ուզեր որ զօրամասը հրաժարի: Երբեք այսքան բարձրացած չէր զօրավարին վարկը: Մնաց որ, ոչ մէկը կրնայ բռնել իր տեղը: Ցավնապէր ծանր է մանաւանդ անոր համար որ Խորհրդակցական ժողովը պիտի փակուի ուրբաթ օր եւ այլեւս պիտի չդումարուի, մինչեւ յառաջիկայ հոկտեմբերի ընթացքին: Հաւանական է որ զօրավարը ի վերջոյ ընդունի ընկերվարականներուն բանաձեւը:

ԱԼՃԵՐԻՈՑ քաղաքապետական ընտրութեանց մէջ մեծամասնութիւն չահեցան ձախերը: Բայց հաղարաւորներ ձեռնպահ մնացին: Միայն Ալժէի մէջ 30.000 Եւրոպացիներ եւ 6000է աւելի բնիկներ չմասնակցեցան քուէարկութեանց:

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽԻ ՏՈՒՐԲԻ օրինադիծը քուէարկուեցաւ խորհրդակցական ժողովին մէջ: Այս աւթիւ մամուլի թուղթի խնդիրն ալ յուզուեցաւ: Տեղեկատու նախարարը յայտարարեց թէ այժմ Ֆրանսայի մէջ կը հրատարակուին 924 թերթեր, ամենօրեայ եւ շաբաթական: 1939ին կային 1468 թերթեր: Կը քննուին արտօնութեան 2400 խնդրագիրներ: Նախարարութիւնը ունի ամսական միայն 6000 թոն թուղթ, մինչդեռ պատերազմէն առաջ մամուլը կը սպառէր 26.000 թոն:

ԱՅՈՒԽԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆը հետզհետէ կը բարւոքի, այնպէս որ պատկան նախարարութիւնը կը յուսայ յառաջիկայ ձմեռ 900 ֆիլօ (կարգ մը թերթեր կը գրեն՝ 400 ֆիլօ) բաժնել իւրաքանչիւր ընտանիքի: Պատերազմէն առաջ Ֆրանսա ունէր 5 միլիոն թոն ածուխ, այժմ ունի միայն երկու միլիոն, ուրեմն 3 միլիոնի բաց մը կայ:

ՎԻՆՆԱՆ մինչեւ հիմա կը դանուէր Ռուսերուն ձեռքը: Քաղաքը շրջաններու բաժնուած ըլլալով, երկուշաբթի օրվիէննա մտան անդլիական, Ֆրանսական եւ ամերիկեան զօրադունդերը:

ԱՄԻՍԸ 100 ՀՈԳԻ ԿԸ ՄԵՌՆԻ ականներու պայթումէն: Կիրակի օր հինդ հոդի զոհ դացին Տովիլի մէջ, ծովափը այցելած ըլլալով, հակառակ բոլոր աղդարարութեանց:

ԱՁՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ եւ զաւակունք եւ Պ. Սահակեան կը ծանուցանեն թէ՝ յառաջիկայ կիրակի 5 Օգոստոս, ժամը 10ին, կառաւանի Ս. Կարապետ մատրան մէջ հոգեհանդիստ պիտի կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր եւ քեռորդւոյն, ողբացեալ ՅՈՐԻՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆի մահուան երկրորդ տարելիցի առթիւ: Կը հրաւիրուին հանդուցեալին յիշատակը յարդողները, ներկայ գտնուելու Ս. Պատարագի արարողութեան:

ՅԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹիւ Հ. Ց. Դ. Վալանի Քրիստափոր ակումբը կազմակերպած է դաշտահանդէս մը կիրակի, 5 Օգոստոս, Soyons, ընկեր Երուանդի ագարակը: Կը խօսի ընկեր Միսաք Միրզէ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

ԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԸ ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

Ամերիկացի Թղթակից մը կը դրէ.— Պատերազմին սկիզբէն ի վեր կիները մեծ թիւով ծառայեցին անգլիական եւ ամերիկեան բանակներուն մէջ: Բացի հիւանդապահներէն, անոնք կը դործէին ճակատին ետին, բայց նոյնը չէ կարմիր բանակին մէջ, հոս առաջ կիները պատերազմող կիներն են բառին իսկական առումով:

Զինուորներու պէս, անոնք զէնք կը կրէին եւ դիտէին զէնքը դործածել: Հետեւակ զինուորներու հետ, յառաջապահ դիծերը-կ'երթային եւ ճամբան կը կարէին անզդոյշ Գերմաններու, որոնք ռուսական զօրքերու չարժումները կը հետապընդէին: Հրաձգարաններու վրայէն հրամաններ կ'արձակէին կրակելով թշնամին Պերլինի մէջ եւ ճամբաները, վոխադրութիւնները կը ղեկավարէին, եւ իրրեւ զինուորական ոստիկան, անոնց հրամաններուն կը հնազանդէին:

Այր մարդու նման դժուարութիւններու կը տակային կիները զինուորները եւ իրրեւ կին ո եւ է առանձնաշնորհ չունէին: Եթէ պէտք ըլլար դեպիները կը պառկէին և կ'ուտէին չրջուն խոհանոցէն:

Այս կին զինուորներուն մեծ մասը Ամազոններ չէին, այլ 20—25 տարեկան երիտասարդուհիներ, նուրբ եւ միջահասակ: Ճաղթանդամ կիներ ալ կը դանուէին լայն ուսերով ինչպէս Սօնան որ 24 տարեկան էր եւ 24 դերման զինուոր սպաննած, կուրծքին վրայ չքանշաններ ունէր: «Գերմանները բնականոն կեանք ապրելու առիթէն զրկեցին մեզ: Ամուսնացած եւ ընտանիք կազմած պիտի ըլլայի փոխանակ հոս իյնալու:Ընտանիքէս ոչ ոք մնացած է, Գերմանները սպաննեցին բոլորը»:

Մոսկուացի տեղակալ Մառխան բոլորովին տարբեր փիլիսոփական կազմ եւ մտաւորական պատրաստութիւն ունէր, 20 տարեկան նուրբ խարտեաշ աղջիկ մըն էր: Վեց թեթեւ հրասայլերու կը հրամայէր: Նպատակն էր ուսուցչուհի ըլլալ, յետոյ որոշած էր կարմիր բանակին մէջ մտնել, եւ 20 տարեկանին վաստակաւոր վեթերան մըն էր: Իր զինուորներէն ոչ ոք կը կասկածէր իր հրամաններուն իմաստութենէն:

Այս կին զինուորները կնոջական արդուզարդերը չէին մոռնար իրենց անաչխատ պահերուն, ինչպէս դէմքի ներկերը, իսկ իրենց մազերը իրենց ուղածին պէս կը յարդարէին:

Անոնց համազդեստը այր մարդոց տարազին նման այլազան էր, պէտէ չատ կը սիրէին եւ հագուստները զոց զոյշ եւ կապոյտ էին: Ամէնն ալ իրենց չքանիչները կը կրէին:

ՀԱՑ ԲԱՆՈՒՈՐ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

ԿԱՐՏԱՆ (Ցապաղած).— Երկու բանուորներ, մէկը Հայ, միւսը Լեհ, իրենց աչխատանքի պահուն վէճ մը կ'ունենան կէս օրէն առաջ եւ իրար լաւ մը կը ծեծեն: (Հայը, Աբամ Համալեան, 24 տարեկան): Լեհը՝ 17 տարեկան, Աբամին կ'ըսէ թէ կէս օրէն վերջը քեզ պիտի սպաննեմ: Եւ իսկապէս ժամը 2ին առնները Լեհը տարճանակ մը դրպանը կ'երթայ իր զործին տեղը ու տեսնելով որ Համալեանը իրմէ առաջ եկած էր եւ միւս երկու ընկերներուն քով նստած, իր վերջին գլանիկը կը վառէ, անմիջապէս տարճանակը հանելով կ'ըսէ Աբամին.— Տեղդ չչարժիս, իսկ միւս տղաներուն կ'ըսէ.— Հեռացէք: Եւ իսկոյն երկու հարուած կը պարպէ: Հայ երիտասարդը գետին կը տապալի, իսկ Լեհը կր փախչի հեծելանիւով: Երկու ժամ վերջ Աբամը էքսի հիւանդանոց կր փոխադրեն, բայց կը մեռնի:

× Հայ գերիներէն վերադարձած է նաեւ Պ. Սարդիս Եսայեանը (Պրուսացի) որ Իտալիա կը դտնուէր: — Լրատու

ՀԱՑ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԻՆ

ՏԷՄԻՆ.— Երկար սպասումներէ եւ դառն օրերէ վերջ՝ հայ զինուորները վերադարձան իրենց ընտանեկան բոյները՝ յոդնած ու մտատանջ: Փոխուած չեն: Գերութեան երկար տարիները չեն ընկճած զիրենք: Վկայ՝ իրենց Միութիւնը: Կ'ուզեն համախմբուիլ, խօսիլ, դործել, պատմել ու եղբայրական սիրով կապուիլ իրարու, քանի որ միասին եղած են խրամներու մէջ եւ գերութեան ծանր լուծին տակ:

1939—40ի հայ զինուորները, Յուլիս 22ին ունեցան իրենց առաջին ընդհ. ժողովը եւ ընտրեցին վարչական մնայուն մարմին մը՝ հետեւեալ նախկին հայ զինուորներէն.— Կ. Պօտուրեան, Օ. Խաչատրեան, Թ. Հերոյեան, Վ. Սէֆէրեան, եւ Ռ. Կենճոյեան: Նախկին հայ զինուորներէն անոնք որ բացակայ էին գործի կամ այլ պատճառներով, թող փութան արձանագրուիլ: Դիմումը կարելի է ընել վարչութեան որեւէ մէկ անդամի միջոցաւ: Կոչ կ'ուղղենք նաեւ մեր քոյր Միութեանց (զինուորական), որ յարաբերութեան մէջ մտնեն մեզի հետ: — Վարչութեան կողմէ՝ Թ. Հ.

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925
R.C.S. 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵՑԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Jeudi 2 Août 1945 Հինգշաբթի 2 Օգոստոս

20-ԱՄՅԱԿ — 16e Année N° 4468-Նոր շրջան թիւ 97 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ՍԱՆ ՖՐԱՆՉԻՍԿՈՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

(Ր. եւ վերջին մաս)

Հայ Դատի Յանձնախումբի ներկայացուցիչները մի քանի անգամ թէ առանձին տեսակցութիւններով զանազան պատուիրակներու եւ մանաւանդ ներկայացուցիչներու հետ, թէ ճաշկերոյթներով եւ թէ այլ կարգի յարաբերութիւններով ջանացին արծարծել ու հիմնաւորել հայկական պահանջները: Յունիս 13ին, նոր Յուշագրով մը՝ ուղղուած Խորհրդաժողովին եւ 50 պատուիրակներուն՝ Հայ Դատի Յանձնախումբը նորէն ներկայացուց Հայկական Հարցը: Այդ Յուշագրին մէջ, Յանձնախումբը հիմնուած Խորհրդաժողովի կողմէ արդէն իսկ ընդունուած սկզբունքներու վրայ, կը չեշտէ, որ Թուրքիան 1920ին յարձակելով Հայաստանի Հանրապետութեան վրայ եւ խլելով անկէ հողամասեր՝ ինքզինք դրած է agresseur (նախայարձակ) պետութեան մը դիրքին մէջ՝ նման նացի Գերմանիոյ եւ Յապոնի, հետեւաբար, Խորհրդաժողովը Թուրքիան պէտք է նկատէ Գերմանիոյ եւ Յապոնի համահաւասար յարձակողական պետութիւն մը: Միացեալ Ազգերը իրենց իսկ հռչակած սկզբունքներուն հիման վրայ պէտք է պարտադրեն, որ Թուրքերը վերադարձնեն Հայաստանին բռնի ուժով գրաւած հողերը, եւ տարագիր Հայերը հնարաւորութիւն պէտք է ստանան վերադառնալու հայրենիք՝ նացի Գերմանիոյ արտաքսած ժողովուրդներուն պէս:

Հայ Դատի Յանձնախումբի ներկայացուցիչները աշխատեցան նաեւ, որ Հայկական Նիդերը ներկայացուի հանրային ուշադրութեան, մամուլի ու ձայնասփիւռի միջոցով: Մամուլի ներկայացուցիչներու, ինչպէս եւ Խորհրդաժողովի պատուիրակներու վերաբերումը դէպի Հայերն ու հայկական պահանջները աւելի քան բարեացակամ է: Նկատելի է, սակայն, պարագայ մը. մանաւանդ, Խորհրդաժողովի առաջին շրջանին Խորհրդ. Միութեան հանդէպ ընդհանրապէս կասկածամիտ եւ վերապահ դիրք կար: Միւս կողմէ, ակներեւ կը հովանաւորուէր Թուրքիան որոշ ուժերու կողմէ: Ամերիկեան մամուլը՝ հաւատարիմ իր կառավարութեան ընդհանուր քաղաքականութեան, կը զգուշանար այդ քաղաքականութեան հակառակ բաներ գրելու: Այդ է պատճառը, որ հայկական պահանջներու մասին մեզի Հընդկաստանէն մինչեւ Սան Ֆրանսիսքօ եղած բոլոր մամուլի թղթակիցները յաճախ գրած են իրենց խմբագրութիւններուն: Մամուլի գործակալութիւնները կուգան Յանձնախումբի ներկայացուցիչներէն տեղեկութիւններ քաղելու: Դահիրէի «Էլ Ահրամ» թերթի թղթակիցը ընդարձակ հեռագիր մը տուած էր իր թերթին եւ արաբական թերթերու Միութեան՝ Հայկական հարցի եւ Հայերու Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ կատարած աշխատանքներու մասին: կարգ մը անթեղի վրայ խօսողներ, ինչպէս Ֆալթըրնպորն, Քէնէմի եւայլն, իրենց խօսած ճառերու մէջ անդրադարձան եւ Հայաստանի ու հայկական պահանջներուն միշտ համակրական վերաբերումով: Հետաքրքրութիւնը Հայաստանի ու Հայկական Հարցի շուրջ նկատելի կերպով կ'աճի:

Բնորոշ է Խորհրդային մամուլի վերաբերումը: Թաս Խորհրդային հեռագրական գործակալութեան ներկայացուցիչը մէկէ աւելի անգամներ հետաքրքրուած է Հայ Դատի Յանձնախումբի գործունէութեամբ եւ եկած է մանրամասն լուսաբանութիւններ ստանալու: «Իզվեստիա»յի յատուկ թղթակից ժուկով ընդարձակ յօդուած մը գրկած է իր թերթին Մոսկուա, Հայ Դատի Յանձնախումբի կողմէ Խորհրդաժողովին ներկայացուցած Յուշագրի եւ, առ հասարակ, հայկական պահանջներու մասին:

Կը հարցնէք, անշուշտ, ի՞նչ է Թուրքերու դիրքը: Թուրքերը այս Խորհրդաժողովին մէջ իրենք զիրենք կը զգան զող կառուցի դիրքին մէջ:

ԼԱՎԱԼ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄ Է ԵՒ ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՒ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

Դաւադրական նախարարութիւնը երէկ պաշտօնապէս հաղորդեց թէ Լաւալ Ֆրանսա կրնայ հասնիլ որ եւ է տեղ: Հաւանաբար պիտի վերադրուի Ֆրէնի բանտը, ապասելով դատաւարութեան:

Նախկին վարչապետը ձերբակալուեցաւ ամերիկեան զինուորներու կողմէ, Լինցի մօտ (Աւըստրիա), Յուլիս 31ի առտուն եւ անմիջապէս փոխադրուեցաւ Ֆրանսական շրջանը: Առտուն կանխաղրուեցաւ Ֆրանսական շրջանը: Առտուն կանուխ օդանաւով մեկնած էր Պարսելոնայէն, իր կնոջը հետ: Ճամբորդութիւնը տեւած էր երեք ժամ: Երբ օդանաւէն վար իջաւ, Լաւալ ունէր 3000 անգլ. ոսկի արժողութեամբ ամերիկեան թղթադրամ, 14 պայուսակ եւ չորս անուտուկ, որոնց երկուքը Վիշիի ջուր կը պարունակէին: Ամբողջ դիւերը Պարսելոնայի օդակայանը անցուցած էր: Զղազրզուռած վիճակ մը ունէր, երբ իջաւ օդանաւէն, եւ անդադար կը խօսէր: Ինչպէս կ'երեւայ, սպանիական կառավարութիւնը քաղաքավարի վերաբերում ցոյց տուած էր, երեք ամիս պահելէ վերջ: Փոխադրող օդանաւը զերմանական էր, երկու զերման օդաչուներով, որոնք պատմեցին թէ Սալցպուրգ պիտի իջնէին, բայց փոթորիկի բռնուելով ճամբան կորսնցուցին եւ ստիպուեցան վար իջնել:

Ինչպէս կը յիշուի, Լաւալ մահուան դատապարտուած է արդէն, Մարսէյլի մէջ, ուրիշ ամբաստանութեամբ մը: Բուն քաղաքական դատավարութիւնն ալ անշուշտ մահավճիռի պիտի յանդի: Իր ձերբակալութեան առթիւ, Փէթէնի փաստաբանները պիտի պահանջեն որ մահէլլին դառը յետադուի: Միայն հարցաքննութիւնը երկու ամիս կրնայ տեւել, ինչպէս եղաւ մահէլլին համար:

Ձերբակալուած ատեն, Լաւալ կ'ուզէր քաղաքականութեան մասին խօսիլ, բայց ամերիկացի զինուորները չուզեցին լսել: «Նիւ Եորքի կամ ուրիշ բանի մասին խօսեցէք, բայց ոչ քաղաքականութեան»: Լաւալ ըսաւ թէ Նիւ Եորք եղած է եւ կ'ուզէ նորէն երթալ:

Այնքան առատօրէն օգտագործելով Խորհրդային բարեկամութիւնը եւ նիւթական ու բարոյական աջակցութիւնը՝ այժմ փաստօրէն երես դարձուցած են Ռուսերէ եւ ապաւինած ուրիշ ուժերու հովանաւորութեան՝ նորէն իրենք զիրենք դնելով հակառուս պատուարի մը վիճակի մէջ: Գէթ հոս, Սան Ֆրանչիսկայի մէջ, Թուրքերը եւ Ռուսերը տարբեր խմբաւորումներու մէջ կը գտնուին: Լոզանի օրերու սրտակից մտերմութենէն հետք անգամ չէ մնացած. Թուրքերը կասկածով ու վախով կը նային իրենց հիւսիսային դրացիի շարժումներու վրայ:

Բնականաբար, Թուրքերը հաշտ աչքով չեն դիտեր Հայերու գործունէութիւնը: Պաշտօնական ոեւէ արտայայտութիւն չեն ունեցած մինչեւ այժմ, բայց յայտնի է, որ հայկական պահանջները զիրենք շատ կը զայրացնեն: Զանազան ձեւի հակաիրոփականի միջոցներու կը դիմեն, բայց պէտք է ըսել, որ հանրային համակրանքը աւելի Հայերու կողմն է. Թուրքերը աւելի քաղաքական «համակրանք» կը վայելեն՝ միշտ այն նկատումով, թէ զօրաւոր Թուրքիա մը ապահովութեան երաշխիք մըն է ռուսական եւ անգլիական աշխարհներու միջեւ, Մերձաւոր Արեւելքի մէջ: Թուրքերու յոյսը այն է, որ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան հաստատումէն վերջ, Ռուսերը այլեւս իրաւունք չեն ունենար հողային պահանջներ դնելու, քանի որ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան ուխտը կ'ապահովէ անդամ պետութիւններու սահմանային անձեռնմխելիութիւնը:

Այսպէս թէ այնպէս, Սան Ֆրանչիսկոյի Խորհրդաժողովը նպաստաւոր առիթ մը եղաւ նորէն հրապարակ դնելու մոռցուած Հայկական Հարցը: Ասիկա առաջին քայլն է: Արտասահմանի հայութիւնը լրջօրէն պէտք է առաջ տանի սկսուած դործը եւ պատրաստ ըլլայ ներկայացնելու ու պաշտպանելու Հայ Դատը նաեւ խաղաղութեան խորհրդաժողովին առջեւ:

(Հայրենիք, 23 Յունիս)

ՁՄՐԱՆ ԱՌԹԻԻ բաժնուելիք ածուխը 400 քիլօ պիտի ըլլայ եւ ոչ թէ 900, ինչպէս գրած էին կարգ մը թերթեր:

ՓԷԹԷՆԻ ԴԱՏԸ

ՁՕՐ. ՎԻԿԱՆ ԿԸ ՄԵՂԱԴՐԷ 1940Ի ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ

Երեքշաբթի օր լսուեցաւ նախկին սպարապետը, զօր. Վիկան, որ թէ ամբաստանեալ է եւ թէ վկայ: Իր յայտարարութիւններէն առաջ, առեան ներկայացան երկու վկաներ, Պ. Մարսէլ Փօլ եւ փաստաբան Արիկի: Առաջինը, բանտարկուած եւ յետոյ աքսորուած, կծու բառերով մեղադրեց Վիշիի ոստիկանութիւնը, «որ [illegible] վտանգաւոր էր Դիմադրականներուն համար քան կէսթափոյի գործակալները»: Երկրորդը, նոյնպէս բանտ բանտ ինկած, նկարագրելով բռնի ախտանշաքի եւ աքսորի չարչարանքները, «մխիթ»ին չարիքները եւ ուրիշ դառն իրողութիւններ, մեղադրեց մահէչալը: «Պաշտպանները կ'ըսէն թէ ան կը տառապէր այս իրողութիւններէն: Բայց ինչո՞ւ չբաշուեցաւ: Գոնէ իր պատիւը փրկած կ'ըլլար»:

Զօր. Վիկան առեան մտաւ դատաղանի մը կերպնած: Տկար կ'երեւար եւ յոգնած: Յարգանքով խոնարհեցաւ մահէչալին առջեւ, յետոյ ողջունեց: Սկիզբ տուին, բայց չուզեց նստիլ: Սրահին մէջ իր տեղը գրաւած էր 1940ի վերջին վարչապետը, Փօլ Ռէյնօ: Զօրավարը իր առաջին խօսքերն ուղղեց անոր, հետեւեալ բառերով.

— «Պ. Փօլ Ռէյնօ ըսեր է. «Իմ սխալս եղաւ պաշտօնի հրաւիրել մահէչալ Փէթէնը եւ զօր. Վիկանը որոնց հայրենասիրութեան կը հաւատայի ամենէն եւ սպասյն տեսայ որ անոնց գաղաքականութեան տեսլութիւնները եւ փառասիրութիւնները կ'իշխէին հայրենասիրութեան վրայ»: Ո՞վ իրաւունք տուաւ իրեն այդպէս խօսելու: Այն անձկութեան հեռագիրը զոր նախագահ Ռէյնօ ինծի կ'ուղղէր ահռելագոսալին օրը, Մայիս 17ին, խմբագրուած էր արտաքիննախարարութեան պարտէզին մէջ վառուած թղթամարբներու ծուխին մէջ: Չիս կը մեղադրեն որ դաւադրութիւն մը սարքած եմ Հանրապետութեան դէմ, Փիլիփ Փէթէնի հետ: Մահէչալը Մարիա էր, ես Պէյրութ էի: Ի՞նչպէս կրնայինք համաձայնիլ: Եթէ ես ուզէի դաւադրել, կը մերժէի ինծի առաջարկուած պաշտօնը եւ կը գտնէի որ ուրիշները իրին այն անդունդին մէջ զոր իրենք իսկ փորած էին: Իմ կեանքս չիտակ է եղած: Ոչ ոք կրնայ պատիւի դաս տալ ինծի. իսկ պատիւը արժեցնելու համար պէտք է քաջ ըլլալ եւ ճշմարտութիւնը խօսիլ»:

Զօրավարը աւելի բացուելով, պարզեց այն ճակատագրական դէպքերը որ յանգեցան Ֆրանսայի վերուզումին:

Ո՞Վ ԱՐՏԱՍԱՆԵՑ «ՋԻՆԱԴԱԴԱՐ» ԲԱՌԸ

— «Մայիս 22ին Փօլ Ռէյնոյի քովն էի: Մահէչալն ալ հոն էր: Զըրչիլի կը սպասէին: Գերագոյն խորհուրդին ժողովը տեղի ունեցաւ իմ գրասենեակիս մէջ, Վէնսէն: Պարզեցի կացութիւնը: Մայիս 25ին զինուորական խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ Էլիզէի պալատին մէջ: Ներկայացուցի ծրագիրս: Հաւանութիւն յայտնեցին: Կացութիւնը կ'ուսումնասիրէի եւ զանազան եզրեր կը նախատեսէի, եթէ աւելի ծանրանար: Լըզրէօն եւ Ռէյնօ հարցումներ կ'ուղղէին ինծի: Առաջին մարդը որ զինադադարի խօսք ըրաւ, ոչ ես էի, ոչ ալ Փէթէնը, այլ հանրապետութեան նախագահը, Պ. Լըզրէօն: Ահաւասիկ ատենադրութիւնը.— «Հանրապետութեան նախագահը հարցուց որ եթէ Գերմանիա նպաստաւոր պայմաններ առաջարկէ, կարելի՞ է ընդունիլ»: Այսպէս, առաջին անգամ էր որ կը լսէի զինադադար բառը: Ես չարտասանեցի զայն: Եւ առաջին անգամ լսեցի այն պահուն երբ ես զրաղած էի երկու ճակատամարտներով, մէկը հիւսիսի, միւսը Պելժիոյ մէջ»:

Վիկան յետոյ արագօրէն պարզեց դէպքերու ընթացքը: «Յունիս 5ին տեղի ունեցաւ գերմանական գրոհը մեր նոր ճակատին վրայ— Սոմ - Էն: Մայիս 10էն ի վեր բանակները անընդհատ կը կռուէին: Այս ճակատամարտը սկսաւ ծանր պայմաններու մէջ: Պելժիական 22, բրիտանական 9, Ֆրանսական 30 զօրաբաժիններ կորսուած էին հիւսիսի ճակատամարտին մէջ, ուր մնացած էր մեր արդիական սպառազինութեան երեք չորրորդը, թերեւս 4)5ը: Մեր բանակին լաւագոյն մասը զերի բռնուած կամ ոչնչացած էր: Մենք կորուր սկսած էինք 450 որսկան (հետապնդիչ) եւ 60 ռմբաձիգ օդանաւերով: Առաջին օրը ես դոհ էի: Ցենակէնները կը դիմադրէին հերոսաբար: Յաջորդ օրը գերմանական զրահապատ զօրաբաժինները յառաջ կը խաղային դէպի Սոորին Սէն: Տեսայ որ բանակատեղի մը յանկարծ հաղորդակցութենէն զրկուած է: Յունիս 9ին զեկոյց մը խմբագրեցի, տեղեակ պահելու համար վարչապետը: Ամէն յոյս կորսնցուցած չէի: Վարչապետը պատասխանեց միայն Յունիս 13ին: Այն տպաւորութիւնը կրեցի թէ այլ եւս ինծի չէր հետեւեր: Ան կը խօսէր Պրըթոնեան ամբոցի, Մ. Նահանգներու օգնութեան մասին. ես կը դանուէի իրականութեան հետ դէմ դիմաց:

ԴԱՆԱԿԻ ՄԸ ՇԵՂԲԻՆ ՎՐԱՑ

— « Յունիս 11ին թշնամին կ'անցնէր Մէնը:

Հայապարտաւներու դէմ

Այս տողերը ստորագրողը ըլլալով մէկը «չատեր»էն՝ որոնք Պ. Շ. Նարդունիի դիտել տուեր են թէ «ամուլ աշխատանք է Մոնթէքլաններու եւ Պալաններու պատասխանել հայ մամուլի մէջ», պարտք կը նկատեմ իր տուած բացատրութեանը (Ցառաջ, թիւ 88) շուրջը իր նկատողութեանը յանձնել հետեւեալ խորհրդածութիւնները:

Ճիշդ է թէ՝ եւրոպական մամուլի մեծ մասին էջերը կը զոցուին հայ ժողովուրդը անիրաւ - բար պարսաւողներուն դէմ պաշտպանողական դեր ստանձնողներու երեսին: Արդեօք նոյնչափ ճի՞շդ է, սակայն, որ ամբողջ մամուլին մէջ չի գտնուիր միակ բեմ մը՝ որ ուղէ արդարութեան ձայնին արձագանգ ըլլալ՝ հրատարակելով պաշտպանողական պատասխանը: Կամ արդեօք ճիշդ չէ՞ որ՝ պարսաւը հրատարակող թերթը՝ մամուլի օրէնքով պարտաւոր ըլլայ՝ անոր պատասխանն ալ հրատարակելու, ստորագրուած պարսաւուող ժողովուրդին ներկայացուցչական պաշտօնական մէկ մարմինին կողմէ, քանի որ նշանակուողը անհատ չէ՝ որպէսզի ան տէր կանգնի իր պատիւին:

Argusը տարակուսելի է որ հայերէն բոլոր թերթերը պրպտելով՝ անոնցմէ մէկուն մէջ գտնէ ֆրանսերէն տառով գրուած անունը պատասխան ստացող ամբաստանիչին եւ գրուածքը գրկէ չհաղորդուող հասցէին, եթէ սակայն ան բաժանորդ է Argusին, հայերէնն ալ մէջը ըլլալով քանի մը լեզուներու համար, ինչ որ հաւանական չէ երբեք: Լաւագոյն պարագային, ենթադրելով որ այդ լաւատեսութիւնը իրողութիւն ըլլայ, գոնէ իմ ականջալածը (եւ հայ ժողովուրդին գաղտին ալ ծառայող պահանջը) ան չէ՛ միայն որ՝ ամբաստանիչը իրեն տրուած պատասխանին ծանօթանայ (եթէ մտածէ իսկ թարգմանել տալ զայն), որ առեն կրնայ բերանը սրբելով լռել, այլ նման պատասխաններ հրատարակուին «ենթականերուն լեզուով, որպէսզի նետը նշանին զարնէ», ինչպէս կը գրէի Պ. Նարդունիի,— այսինքն ենթակաները իրենց լեզուով պատասխանը առնեն, իրենց հասարակութեան առջեւ:

Երբ քանի մը անգամ տգէտ կամ չարամիտ վայրահաչներու բերնին չափը տրուի արժանաւորապէս, ուրիշներ՝ որոնք նման փորձութիւններու տենդը պիտի զգային՝ կը զգուշանան եւ կը հրաժարին իրենց մարմաջէն, գիտնալով որ բերդը պահակ ունի մինչդեռ իրերու արդի կացութեան մէջ՝ վատահ են թէ՝ ինչ ճոկանով ինչ գլուխ այ որ ջարդուին, ոչ իրենց քեւերէն բռնող կայ, ոչ ալ իրենց ամէնէն խելառ ելոյթներուն համար հաշիւ պահանջող:

Նիւթէն երկտող չեզոմով մը՝ որ սակայն պաշտպանուած այս տեսակէտին ճշդութիւնը կը հիմնաւորէ,— ճիշդ տեղը չէ՞ ընդվզումով ողբալու որ՝ կէս դարէ աւելի ժամանակէ ի վեր Ռուսի բոլոր բառարաններուն մէջ «Հայ» տիպարը կը ներկայացուի գլուխը փաթթոցաւոր «Քիւրտ» տիպարով մը, դասական նուիրագործումի անայլայլ դրօշմ ստացած տեւականութիւնով, որովհետեւ կէս դարու ընթացքին եկող-գացող պաշտօնական ձեռնհաս մարմիններէ ոչ մէկը պարտք էջ դգացած այդ անհեթեթ վրէպը սրբագրել տալու փորձ կատարել, լրացնելով օրինական ինչ անհրաժեշտ ձեւակերպութիւն որ կար:

Մարսէյլ Ե. ԱՐՄԷՆ

ՄՄԲ.— Վերջին տարիներս Լառուսի պատկերը փոխուած է, բայց նոյնութեան անհարազատ:

ՀԱՑ ԵՐԻՏ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
(758 ընկերներ գիւղուր)

Ցունիս 25ին Պոսթընի մէջ տեղի ունեցած է Հայ Երիտ. Դաշնակցութեան 12րդ պատգամաւորական ժողովը: Հանդէսը բացուած է ամերիկեան քայլերգով, որմէ վերջ երգուած է «Մեր հայրենիք»ը առաջնորդութեամբ եղիչէ քահանայ Գասպարեանի: Երգերէ եւ ճառերէ վերջ, Հ. Ը. Դ. Ամերիկայի կեդր. կոմիտէին կողմէ յաջողութիւն մաղթած է ընկեր Ըռվհ. Տէր Ըռվհաննէսեան:

«Հայ Երիտ. Դաշնակցութեան կեդր. վարչութեան քարտուղար ընկեր Մ. Պօղոսեան (Ընկ. Պօղո) ողեւորեց մեզ երբ ըսաւ որ անցնող տարուան ընթացքին 365 նոր անդամներ են աւելցած ուխտերու վրայ. անդամներու թիւը ներկայիս, 1840 է: Այսօր, կազմակերպութիւնը իր անդամներէն ամերիկեան դինեալ ուժերուն մէջ ունի 758 ընկերներ, որոնցմէ չատերը տեղակալի, զնդապետի եւ այլ աստիճաններ ունին: Մեծ է թիւը անոնց, որոնք բազմաթիւ նշաններու արժանացած են իրենց մղած հերոսական կռիւներու շնորհիւ: Կազմակերպութիւնը, ըսաւ ան, միշտ իր մասնակցութիւնը բերած է նաեւ պոմներու (զանձատոմս) վաճառման արշաւներուն եւ, կրցած է, ամէն անգամ հարիւր հազարաւոր տոլարներու արժողութեամբ զանձատոմս ծախել»:

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Վիէնն, (Ցառաջ).— Պատերազմէն ի վեր, այս տարի առաջին անգամ ըլլալով տօնուեցաւ «Խանասոր»ի արշաւանքին 49րդ տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ Հ. Ը. Դ. Վիէնի կոմիտէին, 22 Ցուլիս կիրակի: Առաւօտէն սկսեալ, մեծ բազմութիւն մը բեռնաւորուած զանազան ուտելիքներով կը դիմէր դէպի դաշտը: Կէս օրուան ճաշը հաղիւ վերջացած, հանդիսականներուն մէջ ծայր տուաւ խրախճանքը, սկսան երգել, պարել եւ զուարճանալ:

Ժամը 3ին ընկեր Պ. Մանուկեան բացաւ հանդէսը եւ հրաւիրեց ներկաները միասնաբար երգել «Կարկուտ տեղաց»ը: Ցետոյ կարգով արտասանեցին Օրիորդներ Ա. Ուղունեան եւ Ս. Մաթոսեան, մեներգեցին Օր. Ա. Կարապետեան, Տիկիններ Ճնոյեան (Փարիզէն) եւ Կարապետեան (Տէսմ-նէն): Հանդէսին աւելի մեծ փայլ տուին Կապոյտ Աչքի առնուհինները հայկական երգերով եւ պարերով, առաջնորդութեամբ Տիկիններ Ա. Աչիկեանի եւ Ա. Մաղաքեանի: Ամէնէն վերջը խօսք առաւ ընկեր Ս. Գալուստեան որ բացատրեց օրուան տօնին իմաստը:

Հանդէսին պաշտօնական մասը հաղիւ թէ վերջացած, ծայր տուաւ ընդհանուր ուրախութիւնը: Տարէց եւ երիտասարդ իրար խառնուեցան, խաղերը եւ երգերը երարու կը յաջորդէին: Ներկաները մէկ տեսարանէն միւսը կը վազէին: Ի տես այս բոլորին միտքս ինկաւ Ս. Տիրամօր վանքի ուխտագնացութիւնը (կայծեր): Ներկաները դաշտէն հեռացան երբ այլեւս մութ էր: — Գարունի

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒԻՓ (հին դանձումներ)

ՓԱՐԻԶԷՆ՝ Տաքչեան, Գազանճեան 750ական, Գլըճեան, Ալէմշահ, 1000ական, Մինասեան 750, Ե. Թազուրեան 400, Կիւլպէնկեան 1750, Հ. Բ. Ը. Մ. 750, Համիճեանեան 750, Պայթարեան 400, Նազարեան, Փափազեան 200ական, Թօքմաքճեան, Տիկին Խմէրեան, Խաչիկեան, Հոգանեան 750ական, Մելիքեան, Քիւրքճեան, Տիկին Փափազեան, 400ական, Փիւսկիւլեան 200, Գարաեան 200, Ներկարարեան 750, Ամիրխանեան 750 ֆրանք, ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ՝ Թորոսեան 200, Գէորգեան 400, Քիւրթճեան 200, Փափազեան Յկր., Եաղճեան Ն., Եաղճեան Ց. 750ական, Պօղոսեան, Քէչէճեան, Ծառուկեան, Փիրանեան, Փէքմէզեան 200ական, Ունանեան, Տաշճեան, Մարաշլեան, Տիկին Գարիպեան 400ական, Անիսքճկեան 750, Օտապաշեան 750, ՍԷՆ ԼՈՒԻ՝ Փափազեան 200 ֆրանք:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԵԾ ԺՈՂՈՎ

Օգոստոս 5ին, ժամը 16ին, Parc de Sceauxի մէջ, նախագահութեամբ EDOUARD DEPREUXի, Délégué à l'Assemblée Consultative, Maire de Sceaux, **Orateurs.**— ANDRÉ LE TROQUER, Président du Conseil Municipal de Paris, et LEON BLUM, Directeur Politique du «Populaire».

Մէթրօ.— Ligne de Sceaux. Իջնել Sceaux կամ Parc de Sceaux:

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ Հ. Ը. Դ. Վանանի Քրիստափոր ակումբը կազմակերպած է զաշտահանդէս մը կիրակի, 5 Օգոստոս, Soyons, ընկեր Երուանդի ագարակը: Կը խօսի ընկեր Միսաք Միրզէ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

Եւրոպաներու ժողովը կը վերջանայ

Քանի մը օրէ ի վեր գրոյց կը չրջէր թէ Սթալին հիւանդ է եւ Փոցտամի ժողովին չի մասնակցիր: Վերջին լուրերու համաձայն, մառէչալը կը տառապէր պաղատութենէ եւ զժուարամարսութենէ, երկուշաբթի օրէն ի վեր, հետեւաբար չէ կրցած մասնակցիլ վերջին նիստերուն, եւ փոխնորդաբար ներկայ եղած է Մոլոթով: Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ երեք «դիւանագիտական» հանդամանք չունի Սթալինի այս տկարութիւնը: Կ'ըսուի թէ երեք Մեծերու ժողովը այսօր վաղը պիտի վերջանայ: Երեքշաբթի իրիկուան նիստը տեւեց Յունկս ժամ: Երկ ժողովին 16րդ օրն էր, եւ բոլոր կարեւոր խնդիրները կարգադրուած էին: Ամերիկեան երկու կարեւոր պատուիրակները մեկնած են արդէն: Պաշտօնական ղեկոյց մը պիտի հրատարակուի ժողովի մասին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՂԱՎ

Թ.ՀՐԱՆԷՆ կը հեռագրեն «Տէյլի Մէյլ»ի թէ անդլեւոուս յարաբերութիւնները բաղձալի վիճակ չունին, իրրեւ հետեւանք չարք մը թիւրիմացութեանց:

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ՏԱՍԸ ՄԻԼԻՈՆ կտոր հագուստ, ճերմակեղէն, զուլպայ, կօշիկ, վերարկու, թաշկինակ եւն. պիտի զայ Ամերիկայէն, աքսորականներու եւ զերիներու համար, ինչպէս հաղորդեց ամերիկեան դեսպանը: Այս ամէնուն արժէքը՝ 14 միլիոն տոլար կամ 700 միլիոն ֆրանք:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԴԱՆԱԻՈՒԹԻՒՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ըրաւ երէկ առջի օր, էյֆէլի աշտարակին առջեւ: Այս առթիւ, 900 օդանաւեր, որոնց 300ը «թռչուն բերդ», պատրաստուած էին թռիչք մը կատարելու Փարիզի վրայ, երկու կէս օրէն վերջը:

ՄՈՐՀՐԴԱՑԻՆ ՔԱՑԼԵՐԴԻ հեղինակներէն մէկը, էլ - Ռէդիստան, բուն անունով Գաբրիէլ Ուրկլեան, լրագրող եւ գրագէտ, մեռած է, ինչպէս կը հաղորդէ հեռագիր մը Մոսկուայէն: Հա՞յ:

AIX LES BAINSի ՄԷՋ

Հայկ. ընտիր ճաշեր ուտելու համար այցելեցէք «Restaurant Téléphérique Plaisir au Mont Revard» ուր պիտի գտնէք Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ եւ անթերի սպասարկութիւն:

Մեր վիճուորները կը կռուէին ցերեկը, կը քալէին դիշերը: Նոր վիճուոր չկար որ հիներուն տեղը բռնէր: Ամէն բան մէջտեղ դրուած էր մինչեւ վերջին վաշտը: Փարիզը հարաւէն եւ արեւելքէն պաշարուելու վտանգին տակ էր: Այն առեն, թէեւ դիտեմ պատմութիւնը, թէեւ դիտեմ թէ ինչերը ընելու ընդունակ է Փարիզը, ազատ քաղաք հռչակեցի զայն: Ի՞նչու ձգել որ քանդուի քաղաք մը, երբ գիտենք թէ զոհողութիւնը անօգուտ է: Ես կը ստանձնեմ այս որոշումին ամբողջ պատասխանատուութիւնը: Պոլարի մէջ, Զըրչիլի առջեւ բացատրեցի թէ կացութիւնը բոլորովին յուսահատական չէ: Մեր զօրագունդերը կը պահէին իրենց հաղորդակցութիւնները: Ճիշդ է, վիճուորները շատ յոգնած էին, բայց Գերմանները շատ ծանր կորուստներ ունեցան: Կը զտնուէինք զանակի մը չեղրին վրայ: Ամէն բան կարելի էր: Քիչ մը անփափկանկատութեամբ, դիտակցաբար դուրս ձգեր էի զօր.ժողը: Ներս մտաւ եւ խօսքը վերջացուց հետեւեալ բառերով. «Կը գտնուինք պիրկ չուանի մը վրայ» (խեղդկալ): Պ. Զըրչիլ խորացաւ աղղուելով մտածումի եւ խօսքի այս զուգադիպութենէն, իր հիացումը չդայլեց մեր հերոսական պայքարին համար եւ ցաւ յայտնեց որ «բրիտանական զօրքը չի կրնար աւելի մեծ դեր մը կատարել»: Մեր բանակին ամէնէն պատուաւոր էջերէն մէկն է այս: Այդ միջոցին է որ Պ. Փօլ Ռէյնօ կը խորհի ուրիշ հրամանատար մը նշանակել իմ տեղս: Ես չէի դիտեր այս բանը. աւելի վերջը իմացայ թէ մէկը իր անունով գացեր հարցուցեր է ընկերներէս մէկուն թէ կ'ուզէ՞ իմ տեղս բռնել, ընկերս մերժեր է: Զըրչիլ խնդրեց որ եւ է որոշում չառնել մինչեւ նոր տեսակցութիւն մը:

Յունիս 12ին կացութիւնը կը ծանրանար: Հրամայեցի զործադրել այն ծրագիրը զոր կազմեր էի նախորդ օրը, եւ, Թուռ՝ Ռէյնոյի քով երթալէ առաջ որոշեցի զինադադար խնդրել: Ես էի որ տուի այս որոշումը, առանց ո եւ է խորհրդակցութիւն կատարելու մառէչալին հետ: Ես չեմ վախնար իմ պատասխանատուութենէս: Չեմ հասկնար ինչու անպիտան կամ անզդամ (foflն) դարձած կ'ըլլամ, ֆրանսական բանակին պարտութեան համար: Չեմ ընդունիր: Ես միշտ զօր. վէյկանն եմ: Պնդեցի որ զինադադար խնդրուի քանի դեռ ուշ չէ: Պարզեցի կազմալուծումի վտանգը, — բանակ մը որ կը նահանջէ եւ ժողովուրդ մը որ կը վախչէ խելայեղ: Թուռի մէջ, Պ. Փօլ Ռէյնօ եկաւ գոտւ մեզ եւ ըսաւ թէ Զըրչիլին ըսեր է որ ֆրանսական կառավարութիւնը որոշած է զինադադար չխնդրել: Ամէնքն ալ ապշեցան, որովհետեւ նախարարական խորհուրդի վերջին նիստին մէջ վճռուած էր որ եւ է որոշում չառ Պ. Զըրչիլը տեսնելէ առաջ: Պ. Փօլ Ռէյնօ պատասխանեց թէ հեռագրած է Բոզվէլթի խնդրելով որ Մ. Նահանգները մասնակցին պատերազմին: Բացատրեցի թէ կացութիւնը ծանրացած է: Խորհուրդ տուի որ նաւատորմը որ եւ է ձեւով հեռանայ, զինադադար խնդրուելէ առաջ: Ցունիս 15ին ժամը 15.30ին Փօլ Ռէյնօ յայտնեց թէ պիտի հեռանայ ինչպէս ըրաւ Վիլհելմինա թագուհին եւ ըսաւ որ անձնատուր ըլլամ: Ես մերժեցի մեր դրօշը արատաւորել այս խայտառակութեամբ: Ան առեն վարչապետ նախարարական խորհուրդին զնաց: Ես սպասեցի յարակից սենեակի մը մէջ: Ժամը 19.30ին Փօլ Ռէյնօ դուրս ելլելով ըսաւ, նախարարներուն առջեւ.— «Զօրավա՛ր, ինչպէս համաձայնեցանք ճիշդ հիմա, կ'երթաք բանակին անձնատուրութիւնը կը խնդրէք»:

Երեք քայլ եմ քաշուեցայ, իմ հրապարակային եւ ամէնէն բուռն մերժումս յայտնելու համար: Ցայտարարեցի թէ անձնատուր չի կրնար ըլլալ որ եւ է բանակ որ կռուած է այնպէս ինչպէս Ֆրանսական բանակը:

ՄՄԲ.— Ստիպուած ենք վաղուան ձգել Գերագոյն Ատեանի այս պատմական սիստին շարունակութիւնը: Այս վկայութեաց առթիւ, քանի մի ջադէպ մը պատահեցաւ զօր. վէյկանի եւ Պ. Փօլ Ռէյնոյի միջեւ, որուն դէմ դիմաց հանուեցան երէկ: Ցարմելով, այս նիստին մէջ էր որ բերանը բացաւ մառէչալը, կարգ մը յայտարարութիւններ ընելու համար:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925
R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Vendredi 3 Août 1945 Ուրբաթ 3 Օգոստոս

ԺԷ· ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4469-Նոր շրջան թիւ 98 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր·

ՍԱՄՍՈՆ ԽԱՆ (Ս. Թադէոսեան)

Հսկաներէն մէկն ալ ինկաւ, Սամսոնը:

« Սամսոն խան» անունով ճանչցուած էր ան ամբողջ Պարսկաստանի ու հարեւան երկիրներու մէջ: Գիւղատէր մը չէր, ոչ ալ պետական պաշտօնեայ մը որ «Խան» մակդիր կը կրէր:

Ճանչաւորը ինք չէր, այդ անունը կրելուն համար: Ժողովուրդը ինք էր տուած այդ տիտղոսը, այն ալ պարսիկ ժողովուրդը: Եւ տասնեակ տարիներ, Սամսոնը «Խան» կոչուած էր նաեւ պարսիկ բարձրաստիճան պաշտօնեաներու, խաներու, մտաւորականութեան եւ յեղափոխական կազմակերպութեանց կողմէ:

Ծնած էր Ադուլիս: Իր մերիմները կ'ըսէին որ՝ Քրիստափոր Միքայէլեանի քրոջ տղան է, բայց ինքը լուռ էր այդ մասին:

Գիտեմ սակայն որ սնած էր Քրիստափորի յեղափոխական չունչով, իւրացնելով միաժամանակ Ռոստոմի եւ Զաւարեանի առանձնայատկութիւնները:

Քանի մը տարի հետեւած էր արհեստագիտական դպրոցի մը: Ցետոյ, դեռ շատ երիտասարդ տարիքի մէջ Հ· Ց· Դաշնակցութեան տրամադրուելով, անցած էր Պարսկաստան, ուր եւ մնաց, աքնեցաւ, ծառայեց անձնուիրաբար: Զոհաբերութեան տիպար մը դարձած, սերունդներ պատրաստեց, յեղափոխական բազմաթիւ ձեռնարկներու իր գործօն մասնակցութիւնը բերաւ եւ վճռական դեր կատարեց, եօթանասուն հազար հայ եւ ասորի աղգաբնակչութիւնը Թրքական սոյդ կոտորածէն ազատելու համար: Այս առթիւ կորնցուց իր երիտասարդ կինը, Համասփիւռ, զոյգերը եւ ամբողջ հարստութիւնը:

Վերջին տարին հիւանդկախ վիճակ մը ունէր:

Խանասորի արշաւանքի պատրաստութեան օրերուն, Սամսոնը Հ· Ց· Դ· Թուրքիոյ գինուորական կարեւոր աշխատակիցներէն մէկն էր, Դալուստ Ալոյեանի, Սարգիս Սարուխանեանի մտերիմ բնկերներէն: Ոչ միայն զէնքերու նորոգութեամբ եւ նոր հրացաններու հայթայթումով կը զբաղէր, այլեւ կազմակերպական աշխատանքներու մէկ ծանր բաժինը իր վրայ էր փաթթուած:

Զինագործարանը Սալմաստի Ղալասար գիւղը տեղափոխուելէն ետք, Սամսոնը դարձեալ գինագործարանին սիւնն ու ղեկավարը կը հանդիսանար, միաժամանակ Սալմաստցիները մղելով ստեղծագործ աշխատանքի:

Շատ չանցած Սամսոն այդ շրջանին մէջ մեծ ժողովրդականութիւն ձեռք բերելով, առաջնակարգ հայ յեղափոխականներէն մէկը կը դառնար, ենթակայ Թուրքիոյ զանազան դաւադրութեանց:

Սակայն «երկաթէ մարդ, քարէ հոգի», Սամսոն ամէն վտանգ յանձն առած, կը մնայ եւ ամբողջովին կը նուիրուի իրեն վստահուած գործին:

Իր համբաւը կը տարածուի Պարսիկներու, Թաթարներու եւ Քիւրտերու մէջ, որոնք կը սկսին «Խան» կոչել զայն:

Քանի կը հիննայ Սամսոն այդ շրջանին մէջ, այնքան կը բազմանան եւ կը ծանրանան իր պատասխանատուութիւնները:

«Մինարէթ»ի կոմիտէի մնայուն անդամն էր, եւ կարեւոր դերակատարը:

Խանասորի արշաւանքէն վերջ, ան ամէն բան էր շրջանի հայ եւ օտար բնակչութեանց համար:

Եկող գացող նահանգապետ թէ զաւառապետ Սամսոնէն կ'ակնածէին եւ շատ անգամ անոր խորհուրդներուն կը դիմէին:

Ճաճախ, ծանրակշիռ խնդիրներ տեղական դատարաններու մէջ անլոյծ մնալով, ենթակաները Սամսոնի արդարադատութեան կը դիմէին: Անոր վճիռը յօժարութեամբ կ'ընդունուէր երկուստեք եւ անբեկանելի էր:

Սամսոնն էր մեր հայդուկային խումբերը, զինամթերքը երկիր ղրկողը, երկրի հետ կենդանի եւ օրինակելի կապ պահպանողը: Սալմաստէն Թադէոս Առաքելի կամ Սալմաստ - Խանասոր դիծով երկիր անցնող ո եւ է հայդուկ, գործիչ կամ սուրհանդակ զմայլումի, երախտագիտութեան բաժին ունի Սամսոնի հանդէպ, ինչպէս եւ հարուստ յուշեր:

Սամսոնի դերը մեծ է նաեւ Պարսկաստանի սահմանադրական պայքարին մէջ:

Դեռ 1909ին մղուած ազատագրական կռիւներուն երբ ճակատներու վրայ կը զոհուէին մեր Զուլումաթիները եւ շատ մը քանկագին ընկերներ, ամենածանր եւ կարեւոր դերը Սամսոնին վերապահուած էր:

Գաղտնիք չէ այլեւս, որ Հ· Ց· Դաշնակցութիւնը Եփրեմներով, Նիկոլ Դումաններով ու Սամսոններով կատարուած աշխատանքին շնորհիւ, մեծ զարկ տուաւ միապետութեան տապալման եւ Պարսկաստանի սահմանադրութեան հաստատման:

Օրինակելի յեղափոխական գործիչ, վարչագէտ Հայ մը ըլլալէ զատ, Սամսոն կրթական, մշակութային գործիչ էր:

Սալմաստի տասը հայկական գիւղերէն Ղալասար, Փայաջուկ եւ Հաճիվան գիւղերը ունէին սեփական թատերասրահներ եւ հարուստ գրադարանները, իսկ տասը հայկական գիւղերը ունէին իրենց կանոնաւոր երկսեռ, երկդասեան դպրոցները:

Ժողովուրդի եւ ուսուցչական կազմերու զօրաւոր կապը Սամսոնն էր, իսկ 1909ին ան արդէն շրջանային տեսուչ էր:

Իր օրով վաթսունէ աւելի ուսուցիչ - ուսուցչուհիներ կը պաշտօնավարէին տասը դպրոցներու մէջ, ուր կը տիրէին մանկավարժական առողջ սկզբունքներ:

Բազմաթիւ են այդ դպրոցներէն դուրս եկած երիտասարդները որոնք իրենց աղգօգուտ աշխատանքով ուշադրութիւն գրաւեցին: Իր աշակերտներէն եւ ի վերջոյ իր չունչին տակ փորձառու դարձած ուսուցիչներէն էին խորհրդային Հայաստանի երբեմնի գործավար Ա· Գուլոյեան եւ ուրիշներ:

Սամսոն ջերմ կողմնակից էր նաեւ հայ - քրտական բարեկամութեան:

Սօմայի շրջանի քիւրտ ցեղերը յաճախ կ'արշաւէին Սալմաստի եւ Ոյի գիւղերու վրայ: Օր ցերեկով կը քշէին նախիրներ եւ հօտեր, կը կողոպտէին տուները եւ կը սպանէին բնակիչները: Պարսիկ կառավարութիւնը անզօր էր զսպելու այդ ցեղերը:

Սամսոնի հեռատես եւ խոհեմ աշխատանքներով, այդ ցեղերը բարեկամ դարձան եւ հայ ու պարսկաբնակ գիւղերը ընդմիշտ ազատեցան քրտական մղձաւանջէն: Պարսիկ եւ Քիւրտ աշուղներ տասնեակ մը երգեր կ'երգէին, նուիրուած Սամսոնին:

1917ին երբ Ալի - Իհսան փաշան Վանէն, Նուրի փաշան Ռեւանդուզէն Պարսկաստան մտնելով, հրաման ստացան կոտորել հիւսիսային Պարսկաստանի քրիստոնեաները եւ յատաջանալ դէպի Երեւան ու Վլհիլպ փաշայի հետ պաշարել կովկասահայ շրջանները եւ բնաջնջել Հայերը, Սամսոնի նախաձեռնութեամբ Սալմաստի եւ Ուրմիոյ մէջ կազմակերպուեցան հայ - ասորական վաշտեր: Հայ - ասորական բարեկամութեան եւ համագործակցութեան ամենազօրեղ կապը դարձեալ Սամսոն էր:

Այս հարեւանցի տողերը հաղիւ թէ դաղափար մը կրնան ողբացեալ ընկերոջ կեանքի եւ գործի մասին:

Ա· Մ· ՏԱՐԱԳԻՐ

Խանասորի տարեդարձը

ՍԻՆ ՇԱՄՈՆ, 31 Ցուլիս.— Հ· Ց· Դ· Վարուժան կոմիտէն դաշտահանդէս մը սարքած էր, կիրակի օր, Խանասորի տարեդարձին առթիւ, Փոն Նանթէնի ընդարձակ դաշտին մէջ: Մօտ երկու հարիւր Հայեր, խումբ խումբ իրենց տեղերը դրաւած էին, ուտիներու եւ բազմաթիւ պղտատու ծառերու չուքին տակ: Հանդէսին նախագահը, ընկեր Աճէմեան բացումը կատարեց «Կարկուտ տեղաց»ով: Օրուան բանախօսն էր ընկեր Արմ· Գուլումճեան որ քանի մը զեղեցիկ խօսքերով փառաբանեց Խանասորի արժէքը եւ մեր հերոսներուն քաջագործութիւնները:

Դաշտահանդէսին մթնոլորտը աւելի տաքցաւ, երբ յայտարարուեցաւ թէ՝ մեր մէջ կը գտնուի Շաւարշ Նարդունին, «Զափհաս»ներէն Ա· Գաբրիկեանի հետ: Ներկաներու փափաքին վրայ, երիտասարդ դրագէտը երկու խօսք ըրաւ, ծափերու մէջ.— «Ես բանախօս չեմ, բայց Խանասորի տօնին առթիւ, կ'ուզէի որ բոլոր դաղթահայերը, մեր հերոսներուն յիշատակը աւելի լաւ պահելու համար, Հայոց լեզուին պինդ փարին, լաւ սորվին, որովհետեւ լեզուներու թագուհին է, Հայոց լեզուն»: Օր· Հ· Ընարիկեան երգեց քանի մը ժողովրդական երգեր եւ «Պըճինկօ»ն: Ուղերձ մը կարդաց ընկեր Ա· Տէմիրճեան, եւ զեղեցիկ ձայնով «Հայաստան»ը երգեց Պ· Ստեփան Պօղոսեան, Փարիզէն: Դաշտահանդէսը դարձած էր կատարեալ Խանասոր: Իրիկունը ուշ ատեն՝ ժողովուրդը դեռ չէր ուզեր բաժնուիլ:

Սաքօ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼԱՎԱԼ Կ'ՈՐՈՇԱՅ ՖՐԷՆԻ ՄԷՋ

Նախկին վարչապետը, որ Աւստրիոյ մէջ Ամերիկացիներուն անձնատուր ըլլալէ վերջը յանձնուած էր Ֆրանսական իշխանութեանց, Պուռժէի օդակայանը հասաւ չորեքշաբթի իրիկուն, իր կնոջը հետ: Առաջին անգամ օդանաւէն դուրս եկան երկու Ֆրանսացի սպաներ, եւ դիրք բռնեցին դրան երկու կողմերը: Ցետոյ դուրս ելաւ Տիկին Լաւալ, աչքերը արցունքէն կարմրած, թէեւ կը ժպտէր: Իր ետեւէն իջաւ Լաւալը, կորաքամակ, նիհարցած, դաւազան մը ձեռքը: Գլուխը կախ, աչքերը չէր նայեր: «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը, որ իրրեւ ականատես կը նկարագրէ այս անցուդարձը, կը գրէ թէ իր կեցած տեղէն ո եւ է մէկը կրնար սպանել կալանաւորը եւ փախչիլ: Նախկին վարչապետը, տեսնելով որ շրջապատուած է բազմաթիւ զաղանի ոստիկաններով եւ լրագրողներով, հարցուց ոստիկանի մը թէ կառքը պատրաստ է: Այդ պահուն վայելչօրէն հագուստած մարդ մը իր դիմացն ելլելով, յայտարարեց,— «Կը ձերբակալեմ ձեզ յանուն օրինաց»: Հարցաքննիչ դատաւորը Պէթէյլն էր, ան որ առաջին անգամ հարցաքննած էր Փէթէնը:

Ցետոյ տէր եւ տիկին առաջնորդուեցան կառքի մը առջեւ, ուր պաշտօնեաները յայտնեցին թէ իրարմէ պիտի բաժնուին: Տիկին Լաւալ հրաժեշտ առաւ համբուրելով իր ամուսինը: Եւ երկուքը մէկ քչուեցան Ֆրէնի բանտը, ուր Լաւալ կը դտնուի մասնաւոր հսկողութեան տակ:

Շատ հաւանական է որ Լաւալ հրաւիրուի Փէթէնի դատավարութեան, իբրեւ վկայ: Դատը յետաձգելու խնդիր չկայ:

× Սպանիական թերթերը կը գրեն թէ Լաւալ մեկնելէ առաջ յայտարարեր է որ Ֆրանսա կ'երթայ «ինքզինքր պաշտպանելու եւ ամբաստանուելու համար»: Ըսեր է նաեւ որ երբ Գերմանները ձերբակալեցին Պլոմը, Տալատիէն եւ Ռէյնօ, պիտի դնդակահարէին, եւ Փէթէն չընդդիմացաւ, այլ «ես էի, միայն ես էի որ զընդակահարել չտուի»:

ՓԷԹԷՆԻ ԴԱՏԸ

ՎԷԿԱՆ ԵՒ ՌԷՆՕ ԿԸ ԶԱՓՈՒԻՆ

Երէ զինադադար չկայէր...

Զօր· Վէկան շարունակելով իր յայտարարութիւնները, ըսաւ թէ 1940 Մունիխի այդ ճակատագրական օրերուն, երբ ինք զինադադար կ'առաջարկէր, հինգ - վեց միլիոն ժողովուրդ կը խուժէր դէպի հարաւ, ահաւոր անկարգութեան մը մէջ, խառնուելով բանակին:

— «Մունիխ 16ին իրիկունը, Փօլ Ռէյնօ հրաժարելով, կ'առաջարկէ հանրապետութեան նախագահին որ Փէթէնի յանձնէ կառավարութիւնը: Այս պահանջը դրած առեն դիտէր թէ գալիք իշխանութիւնը զինադադար պիտի խնդրէ: Պարոն - ներ, ես բան չեմ հասկնար այս անցուդարձէն: Հաւատացէք, ինծի համար շատ աւելի տաժանելի էր զինադադար խնդրել քան ուրիշի մը համար, ես որ 1918ին զինադադարի պայմանները կարդացած եմ Գերմաններուն, Իոթոնտի մէջ: Պատիւի մասին կը խօսին եւ անձնատուութիւն կը պահանջեն: Բայց դաշտի վրայ անձնատուութիւնը անպատիւ գործ է բանակին համար, ազգի մը համար որ զինուորական փառքեր պարզեւած է Ֆրանսայի: Մեր զինուորական արդարադատութիւնը մահապատիժ կը սահմանէ այն հրամանատարին որ անձնատուր կ'ըլլայ բաց դաշտի վրայ: Ըսին թէ արտօնութիւն տրուած էր ինծի: Խօսեցան նոյնիսկ թէ մառէշալ Փէթէն փորձած է համոզել զիս: Այդ փորձը չէ եղած, այդ արտօնութիւնը չէ տրուած: Բայց եթէ մառէշալ Փէթէն կատարած ըլլար այդ փորձը, եթէ այդ արտօնութիւնը ինծի տուած ըլլային դրաւոր եւ ատորագրեալ, ես պիտի մերժէի: Երբ Դաշնակիցները որոշեցին հարթել Գերմանիան, ի՞նչպէս սահմանեցին բանաձեւը,— ան - պայման անձնատուութիւն:

Մնաց որ, անձնատուր ըլլալ՝ կը նշանակէր մէկ անգամէն թշնամիին յանձնել երկիրը· դեր - ման մարզպետ մը կամ Ֆրանսացի մը՝ միեւնոյն բանը պիտի ըլլար,— գերման վարչութիւն· այլեւս ոչ բանակ, հետեւաբար ոչ մէկ հնարաւորութիւն սպաներ պահելու, ռազմանիւթը ծածկելու· բոլոր մարդկային եւ տնտեսական աղբիւրները թշնամիին ձեռքը, անմիջապէս· ուրիշ խօսքով՝ Լեհաստանի կամ Հոլանտայի վիճակը: Մինչդեռ զինադադարին շնորհիւ — նաւատորմը եւ կայսրութիւնը չյանձնելու պայմանով — ազատ շրջան մը կ'ունենայինք, Ֆրանսական կառավարութիւն եւ վարչութիւն, 100.000նոց բանակ մը որուն շնորհիւ կրցանք ծածկել ռազմամթերքը, պահել աստիճանները, ամէն միջոց պատրաստել զօրաշարժի համար, ի նախատեսութիւն ապագայ դէպքերու:

30.000 զինուոր ունէինք Սուրիոյ մէջ, 120.000 Հիւս. Ափրիկէի մէջ։ Ցամաք ելած առեն Դաշնակիցները դուան ազատ Ափրիկէ մը եւ ափրիկեան քանակ մը որ պիտի կռուէր մինչեւ Դանուբ։ Գերմանները յետոյ շատ փորձեցին ձեռք զարնել Հիւս. Ափրիկէի. կառավարութիւնը կրցաւ դիմադրել յենլով զինադադարին վրայ։ Մառէշալը մերժեց ստորագրել Տալլանի պայմանագիրը (1941 Մայիս) որ կարգ մը խարխլներ կը տրամադրէր եւ զոր ես ալ պիտի չդործադրէի, իբրեւ ընդհ. պատուիրակ»։

Զօրավարին յայտարարութիւններէն վերջը, նախագահր հարցուց թէ զինադադարին առեն չէ՞ ըսած,— «Անդլիոյ վիզը պիտի ոլորուի վառեակի մը պէս, երեք ամիսէն»։

Զօր. Վէյկան.— *Երբեք այդպիսի բան չեմ ըսած. բայց չեմ ալ յայտարարած թէ անդլիական յաղթանակը սոյդ է։*

Նախագահը.— *Երբ 1942 Նոյ. 11ին Գերմանները անցան սահմանադիծը, ի՞նչպէս կը բացատրէք որ Մառէշալը կը բաւականանար դրելով Հիթլերի.— «Կ'արձանագրեմ. կը խոնարհիմ ձեր որոշման առջեւ։*

Փեթէն բերանը կը բանայ

Մառէշալը.— *Ես չեմ ըսած «կը խոնարհիմ»։ Այստեղ պաշտպան վաստաբաններէն մէկը դիտել տուաւ թէ հարաւ. Ֆրանսայի դրաւման դէմ բողոք եղած էր անթելով։*

Զօր. Վէյկան.—*Ես Քան էի մէկ տարիէ ի վեր, Հիւս. Ափրիկէի պաշտօնէա արձակուած ըլլալով Գերմաններու պահանջին վրայ։ Մառէշալը կանչեց եւ կարծիքս հարցուց. թելադրեցի որ բողոքէ, ինչ որ եղաւ. բայց Լաւալ, մառէշալին չար ոգին, վերադառնալով Պէրխթէսկաընէն, դադրեցուց բողոքին տարածումը անթելի միջոցաւ։ Այն առեն ես պահանջեցի որ դադրեցնեն Ամերիկացիներուն դէմ բացուած կռիւը։ Այս հրամանը արդէն տըրուած էր Ծովակալ Տարլանի որուն հետ կը թըղթակցէր մառէշալը դաղտնի պայմանագրով մը։ Թշնամութիւնները իբրեւ թէ կը չարունակուէին, մոլորեցնելու համար Գերմանները։ Ես պահանջեցի նաեւ որ նաւատորմը Ծովուն բացերը ելլէ. բայց մտիկ չըրին, չեմ դիտեր ինչու»։*

Նախագահը.— *Մառէշալը ձերբակալել տըրուած էր «չար ոգին» (Լաւալ։ Ցետոյ ինչո՞ւ նորէն կանչեց եւ իր համաձայնութիւնը յայտնեց անոր։*

Զօր. Վէյկան.— *Ես կառավարութեան մէջ մըրնացի միայն ինը չաբաթ։ Չեմ կրնար որ եւ է բացատրութիւն տալ։*

Երդուեալ մը.— *Դուք նամակ մը ստացա՞ք զօր. տը Կոլէն։*

Վէյկան.— *Այո, ստացայ եւ պահեցի (ծիծաղ-ներ)։ Նամակը կը վերջանար հետեւեալ բառերով. «Ցարգանքներս ձեզի, եթէ ձեր պատասխանը «այո» ըլլայ։ Արդ, այսպէս չեն գրեր ինծի։*

Ուրիշ երդուեալի մը հարցումին պատասխանելով, զօր. Վէյկան պատմեց թէ ինչպէս 1942 Նոյեմբեր 11ին մառէշալէն բաժնուելէ եւ Լաւալի հետ տեսակցելէ վերջ ձերբակալուեցաւ Էս-Էսներու կողմէ, Վիշիէն քանի մը մղոն անդին, եւ անմիջապէս Գերմանիա փոխադրուեցաւ։

Հարց - պատասխանները չարունակուեցան։ Երդուեալ հազարապետ մը հարցուց.

— *Ի՞նչ կը խորհիք մառէշալին ահռելի դաւաճանութեան մասին. ան չէ՞ր որ հրաման տուաւ կռուիլ մեր դինակիցներուն դէմ Սուրիոյ մէջ, Հիւս. Ափրիկէի մէջ։ Որովհետեւ այս է ամբողջ դատը։*

Զօր. Վէյկան.— *Ամբողջ դատը հետեւեալն է, — զինադադար կամ անձնատուրութիւն։ Ամէն պարագայի մէջ, չէք կրնար ինծի ըսել տալ թէ մառէշալը դաւաճան մըն է։ Իմ խիղճս կը մերժէ ըսել այդ բանը։*

Մառէշալ Փեթէն.— *Երբեք այնքան ցաւած չեմ որքան այսօր՝ ականջս ծանր ըլլալուն համար։ Երբեմն կը լսեմ որ իմ անունս կ'արտասանուի, կը լսեմ պատասխանի պատառիկներ, բայց չեմ կրնար ամբողջովին կապել խօսակցութիւնը։ Հետեւաբար չեմ կրնար մասնակցիլ։ Սակայն, որքան կրցայ հետեւիլ զօր. Վէյկանի, որովհետեւ շատ մօտն եմ, կը թուի թէ ամբողջովին իմ վարդապետութեանս կը հետեւի։ Հետեւաբար, կրնայի ուժտալ անոր, եթէ կարենայի խօսք առնել։ Շատ կը ցաւիմ որ այդպէս չըրի։ Զօր. Վէյկան վստահելի ոգի մըն է. ան զինուորական խնդիրները կը քննէ ճչգրտօրէն։*

Մառէշալը երկու անգամ եւս խառնուեցաւ խօսակցութեան, նախ հարցում մը ուղղելով զօր. Վէյկանի՝ կրակր դադրեցնելու մասին, յետոյ, երբ փօլ Ռէյնօ կը յիշեցնէր 1940 Մարտ 28ի դաշինքր Անդլիոյ հետ։

Մառէշալ Փեթէն.— *Պ. Զըրչիլ ձեզի չըսա՞ւ. «Ֆրանսան չենք մեղադրեր եթէ զինադադար խնդրէ, չենք ուզեր որ բարեկամ երկիր մը այս վիճակին մէջ իյնայ», կամ առոր պէս բան մը։ Լաւ չեմ յիշեր։*

Ցետոյ վերսկսաւ մենամարտը զօր. Վէյկանի եւ Փօլ Ռէյնոյի միջեւ, ինչպէս եւ նախկին վարչապետին եւ պաշտպան փաստաբաններուն միջեւ։ Այս առթիւ բաւական կծու բառեր փոխանակուեցան եւ զօր. Վէյկան յայտնապէս բարկացաւ, երբեմն կճելով դիմացինը, երբեմն քրքիջներ արձակելով,— փըֆֆֆ··· Ռէյնօ կ'ուզէր ապացուցանել թէ զօր. Վէյկան սպարապետութիւնը սառնած էր, քաղաքական խաղեր սարքելու, Ֆրանսան անձնատուրութեան մղելու եւ հանրապետութիւնը կործանելու համար։ Այս ակնարկներուն դէմ բողոքները եղան Փէթէնի կուսակից ունկնդիրներու եւ փաստաբաններու կողմէ։ Վէյկան բացադանչեց բարկաճայթ.

— *Փօլ Ռէյնօ մառէշալ Փէթէնը պաշտօնի հրաւիրեց անձկութեան պահու մը, երբ իր վախտ ուսերը անկարող էին տանելու իշխանութեան ծանր բեռը. իշխանութիւն մը զոր ստանձնած էր անյագօրէն։ Երբ մարդ անյագ է իշխանութեան համար, պէտք է անյագ ըլլայ նաեւ պատասխանատուութեան համար։ Ամենամեծ ոճիրը զոր կառավարութեան պետ մը կրնայ գործել եղերական պարագաներու մէջ, հաստատակամութեան պակասն է։ Փօլ Ռէյնօ խուսափեցաւ պատասխանատուութենէ եւ հիմա կ'ուզէ դաւաճան ներկայացնել մեզ, մեզի պէս մարդիկ···*

Բարի վկայութիւններ եւ ծանր մեղադրանք մը

Այս մենամարտէն վերջը, լսուեցան այն վկաները որ պիտի խօսէին ի նպաստ Փէթէնի։ Նախ կարդացուեցաւ Վիչիի ամերիկեան դեսպանին՝ Ծովակալ Լիհիի յունիս 22 թուակիր նամակը, ուղղուած մառէշալին եւ դեռ նոր անոր ձեռքը հասած։ Նախկին դեսպանը կ'ըսէ թէ 1941 Յունուարէն մինչեւ 1942 Ապրիլ, երբ ինք Վիչի կը դանուէր, Փէթէն միշտ «այն ջերմ յոյսը կը յայտնէր թէ նացի արշաւողը պիտի ջախջախուի եւ, զանազան առիթներով, կը դործէր Առանցքին բաղձանքներուն դէմ եւ Դաշնակիցներուն նպաստաւոր եղանակով»։ Ցետոյ կ'ըսէ թէ մառէշալին ջանքերը կր չյաջողէին, որովհետեւ կը վախնար որ եթէ ընդդիմանայ Գերմաններուն, կրնան առելի մեծ նեղութիւններ պատճառել։ Խոստովանելով հանդերձ թէ մառէշալին «գլխաւոր նպատակն էր Ֆրանսայի լքուած ժողովուրդին բարիքը», դիտել կուտայ թէ «նուազագոյն զիջումներ ընելու» դիրք մը ի վերջոյ նպաստաւոր պիտի ըլլար Ֆրանսայի։

Ցետոյ խօսեցաւ զօր. Հէրինկ, (Փարիզի զինուորական հրամանատարը զօր. Տէնցէն առաջ), որ փառաբանեց մառէշալին հայրենասիրութիւնը, ուղղամտութիւնը, զինուորական արժանիքները, մարդասիրութիւնը եւայլն, քրքրելով 40 տարի առաջուան յիշատակները, զինուորական վարժարանէն մինչեւ ռազմադաշտ։ Վկան կէս ժամ խօսելէ վերջ եղրակացուց թէ «մառէշալը ըրաւ ինչ որ կրնար, փութացնելու համար Ֆրանսայի ազատագրումը»։

Երկրորդ վկան, զօր. Ժոուժ, Վէյկանի ալ թեւր որ հրամանատարն էր Հիւս. Ֆրանսայի բանակին եւ որ յետոյ մեացաւ Դիմադրական Ճակատին, նոյնպէս գնահատեց Փէթէնի քաղաքականութիւնը եւ հաստատեց Վէյկանի կարծիքը թէ «անկարելի էր» կռուիլ կամ որ եւ է իրական դիմադրութիւն կատարել Հիւս. Ափրիկէի մէջ, 1940 Յունիսի եղերական օրերուն։ Վկան խոստովանեցաւ թէ երբ Դաշնակիցները զօրք հանեցին Ափրիկէ, ինք ջանաց համոզել Փէթէնը որ հեռանայ Ֆրանսայէն եւ Դաշնակիցներուն միանայ, բայց մառէշալը յամառօրէն մերժեց, ըսելով թէ իր պարտականութիւնն է Ֆրանսա մնալ։

Երրորդ վկան եկած էր Դիմադրական Ճակատէն, «դեր - զնդապետ Կոէկուտա», բուն անուն՝ Պէրնար Շօտէ, որ ցցուելով մառէշալին դէմ, պոռթկաց.

— *« Այս մարդը Գերմաններուն յանձնեց բանակի ռազմիկներ առանց համազգեստի, որոնք բոլորն ալ ենթակայ էին մահապատիժի։ Կրնա՞յ ուրանալ ինչ որ կը կատարէին իր անունով։ Ան կը չնորհաւորէր այդ արարքներուն հեղինակները։ Եթանչաններ կը բաժնէր անոնց դահիճներուն։ Թուլոնի նաւատորմը կրնար ծովուն բացերը ելլել եւ ազատել։ Հրաման տուա՞ւ։ Նաւատորմը ոչնչացաւ պարապ տեղը։ 1943ի եւմտացոյցին մէջ 80 միլիոն ֆրանք սահմանուած էր լեգէոնականներուն, 90 միլիոն ալ «միլիս»ին։ Աւելի քան 232 միլիոն դաղտնի վարկ ի՞նչ բանի համար։ Բայց ասոնք Փէթէնի ամէնէն մեծ ոճիրները չեն։ Իմ կարծիքով, իր ամէնէն ծանր ոճիրն եղաւ իր հըմայքով, իր փառապսակով կուրցնել Ֆրանսացի - ները որոնք խարուելով դարձան օժանդակները թշնամիներուն։ Այս մարդը այսօր պէտք է ծունկի գայ եւ ներողութիւն խնդրէ Ֆրանսայէն, իր գլուխը վրայ տալէ առաջ···*

× Ընդհ. դատախազը մէկդի դնելով պետականութեան դէմ դաւադրած ըլլալու մեղադրանքը, յայտարարեց թէ պիտի զրաղին Ցուլիս 11էն ասդին գործուած յանցանքներու քննութեամբ։

Հայ Արիներու հանդէսը

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Հայ Արիներու խումբը կազմակերպած էր հանդէս մը, անցեալ կիրակի կէսօրէ վերջ ընկեր Ս. Եղիազարեանի «Ազատ» սրահին մէջ։ Եկած էին նաեւ Փարիզէն եւ Շալիլէն Արիներ։ Ժամը 3ին չրջանապետ Փանոսիկ խօսեցաւ բանակումի նախապատրաստական աչխատանքներու մասին։ Օգոստոսին Փարիզի չրջանէն կը մեկնին 40 Արիներ։ Ամէս մը մոռնալով քաղաքի ժխորը, պիտի ապրին բոլորովին ի - րենց միջոցներով, ազատ անառաներու մէջ։ Թէեւ չատեր կ'ուզեն բանակումի երթալ, բայց երկաթուղիի ընկերութիւնը 40է աւելի տոմսակ չիտար։

Ցետոյ սկսաւ հանդէսը «Մազկիր ազատ իմ հայրենիք»ով։ Ցաջորդաբար երգուեցան «Ականջը բացուկ իմ գայլուկ», «Ակռաւտ Նուրհանը», Ցակոբ եղբայրը, «Ննչեց մանկիկ եւն.։ Տեղի ունեցաւ հայկական պար մը որուն մասնակցեցան նաեւ ծնողները։ Ներկայացուեցաւ զաւեշտ մը Արիներու կողմէ։ Նիւթն էր երեք Հայեր որ Ֆրանսա կուգան եւ բառ մը Ֆրանսերէն չեն դիտեր։

Շրջանապետ Փանոսիկի սրինդը մեզ պահ մը փոխադրեց անառաներու մէջ։ Տիկին Գարաճեանի «Օյ պըճինկօն», ընկեր Ս. Միսաքեանի «Գովքն Հայաստանին», Օր. Թ. Օզտանեանի «Վաթանի երգը» (Աբուլհանէն), եւ Օր. Շաքէին Կովկասեան պարը հանդիսին փայլ տուին։ Խմբապետ Ա. Ուզունեան ճաուրզի դրաւ բաղ մը, ձմերուկ մը եւ երկու կարկանդակ որմէ գոյացաւ 7755 ֆրանք։ Բաղը նուիրած էր Տիկին Սարդիսեան, ձմերուկը նուէր ղրկուած Մարսէյլի Արիներու կողմէ, իսկ երկու կարկանդակները ծնողներու կողմէ։ Սոյն գումարով վրան մը պիտի գնեն բանակումի համար— Լրատու

35,000 ՖՐԱՆՔ ԴՊՐՈՑԻ ՀԱՄԱՐ

ՍԷՎՐԱՆ.— Անցեալ կիրակի տեղի ունեցաւ խանդավառ դինեճոն-հանդէս մը ի պատիւ Պ. Հրաչ Սարդիսեանի, որուն անխոնջ չանքերուն չնորհիւ համերաչխ մթոլորտ մը ստեղծուած էր մեր գիւղին մէջ։ Ազգ. Միութեան մասնաճիւղը բոլոր խաւերը անխտիր հրաւիրած էր իր առաջին հանդէսին։ Սրահը անբաւական կուգար եւ չատեր ոտքի մնացած էին մուտքի դրան մօտ։ Ասոնք առին յաջորդաբար՝ մասնաճիւղի նախագահ Պ. Նշան Ազամեան, Պ. Հայկ Ազարեկեան, Շրջ. վարչութեան կողմէ Պ. Պ. Գարակիւլեան եւ Ազատ Կեդր. վարչութեան կողմէ, Տիկին Մարմարեան նախագահ Տիկնանց Միութեան եւ ի վերջոյ Պ. Հրաչ Սարդիսեան որ խանդավառ ճառով մը չեչտեց համերաչխութեան պահանջը եւ ըսաւ թէ Ազգ. Միութիւնը մենաչնորհը չէ որ եւ է կուսակցութեան, այլ կը ներկայացնէ ուժերու համադործակցութեան ոգին։

Գեղարուեստական բաժինը ճոխ էր եւ այլազան։ Տիկին Արչալոյս Սարդիսեան իր անզուգական արտասանութիւններով յուզումի եւ խանդավառութեան անմոռանալի պահեր ստեղծեց։ Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան դեղեցիկ ձայնով հմայեց բոլորը։ Ցաջող արտասանութիւններ ըրին Պ. Հրանդ Քէօսէեան, փոքրիկն Ռօպէռ Շահինեան։ Թարիսա Աբգար մէջ ընդ մէջ կը նուագէր։ Հանդէսը վերջացաւ ուշ ատեն եւ ներկաները մեկնեցան գոհ տպաւորութեան տակ։ Նորաթաց դպրոցի պէտքերուն համար Պ. Հրաչ Սարդիսեանի կոչին չնորհիւ բացուած հանդանակութիւնը մեծ ընդունելութիւն դտաւ եւ գոյացաւ 35 հազար ֆրանք։ Հանդէսին ընթացքին կազմուեցան մասնաճիւղեր Տիկնանց Միութեան, երիտասարդաց Միութեան։

Սեվրանցի

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՈՑՏԱՄԻ ԺՈՂՈՎԸ վերջացաւ չորեքչաբթի օր։ Արդիւնքի մասին պաշտօնական դեկոյց մը պիտի հրատարակուի միաժամանակ Ուոչինկթընի, Լոնտոնի, Մոսկուայի եւ Պերլինի մէջ։— Նախագահ Թրումըն Փորթսմութ գնաց, տեսակցելու համար Անդլիոյ թագաւորին հետ։ Առաջին անգամ է որ Անդլիոյ թագաւոր մը ունկնդրութեան կ'ընդունի մայրաքաղաքէն եւ իր պալատէն դուրս։

ՍՈՒՐԻՈՑ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ կառավարութիւնները Օգոստ. 1ին պաշտօնապէս ընդունելով «մասնաւոր զօրախումբերը» (բնիկ զինուորներ), զօրահանդէս մը կատարել տուին Պէյրութի մէջ։ Ուրեմն երկու երկիրները կ'ունենան իրենց յատուկ բանակները։

ՊԷՑՐՈՒԹԷՆ Ցարութիւն Քէլէչեան կը փըութէ իր ազգականը՝ Ցակոբ Գալփաքճեան, կեսարիոյ էֆէնտի գիւղէն որ 1939ին Թուլոն կը գըտնուէր։ Հասցէն.— Haroutune Kéléchian, 129, Rue Gouraud, Beyrouth (Liban)։

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1926 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Samedi 4 Août -945 Շաբաթ 4 Օգոստոս

Փե· ՏԱՐԻ — 17e Année № 4470-Նոր շրջան թիւ 99 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԱԼԻՔԸ

Ժամանակի նշան մը՝ Անգլիոյ երեսփ· ընտրութեանց արդիւնքը: Յեղափոխութիւն՝ բարեշրջական օրէնքով: Առանց ներքին խռովութեանց եւ արիւնի, բայց եւ այնպէս վճռական:

Իսկապէս աննախընթաց յաղթանակ մըն է որ չահեցաւ Աշխատաւորի կուսակցութիւնը (Լէյպըր փարթի), Յուլիս 5ի ընտրութեամբ: Յաղթանակ մը որուն առջեւ խոնարհեցաւ պահպանողական կուսակցութիւնը, առանց վերապահութեան: Յաղթանակ մը որ նոր էջ մը պիտի բանայ ոչ միայն Մեծն Բրիտանիոյ, այլեւ ամբողջ Եւրոպայի պատմութեան մէջ: Առանց, սակայն, դղրդոցին ցընցումներ պատճառելու:

Ընտրական պայքարին առեն, որ երբեմն մրցեղնութեան կը հասնէր, եւ ուր Զըրչիլն անդամ յաճախ ճարտասանական ծայրայեղութեանց դիմեց, Աշխատաւորի կուսակցութիւնը բան չէր ծածկեր իր հիմնական ծրագիրներէն: Օրինակ՝ ազգայնացում մեծ հարստութեանց, արտադրութեան միջոցներու,— Դրամատուն, հանք, էլեկտրական ուժ, փոխադրութիւն եւն·:

Այսքանը արդէն բաւական էր, խրոչեցնելու համար Անգլիոյ պահպանողական, աղնուապետական, քաղքենի դասերը, որոնք վայրկեան կանչեր կ'արձակէին, աղաղակելով թէ երկիրը անիշխանութեան պիտի մատնուի, քաոսի պիտի մատնուի:

Եւ սակայն, Աշխատաւորի կուսակցութիւնը չահեցաւ 390 աթոռ, — ուժ մը որուն շնորհիւ կրնայ մինակը կառավարել երկիրը:

Կը նշանակէ թէ Անգլիոյ ժողովուրդին չախչախիչ մեծամասնութիւնը առ նուազն վերանորոգիչ չունչի մը կը սպասէ, ահռելի Աշխարհամարտէն վերջը: Կ'ուզէ բան մը փոխուած տեսնել երկրին հնամենի կարգուսարքին մէջ: (Արտաքին քաղաքականութեան մասին տարբերութիւնը անդդալի է աչերուն եւ ձախերուն միջեւ):

Եւ սակայն, Աշխատաւորի կուսակցութիւնը չահեցաւ 390 աթոռ, — ուժ մը որուն շնորհիւ կրնայ մինակը կառավարել երկիրը:

Կը նշանակէ թէ Անգլիոյ ժողովուրդին չախչախիչ մեծամասնութիւնը առ նուազն վերանորոգիչ չունչի մը կը սպասէ, ահռելի Աշխարհամարտէն վերջը: Կ'ուզէ բան մը փոխուած տեսնել երկրին հնամենի կարգուսարքին մէջ: (Արտաքին քաղաքականութեան մասին տարբերութիւնը անդդալի է աչերուն եւ ձախերուն միջեւ):

Եւ այդ վերանորոգումը պիտի կատարուի, ազդելով ուրիշ երկիրներու վրայ: Շ·

Լավ եւ Փերեն դեմ դիմաց

Հակառակ պաշտպան փաստաբաններուն ա-ռարկութեան, Լավալ Գերագոյն Առեանին առջեւ հանուեցաւ երէկ, ուրբաթ, իբրեւ վկայ լսուելու համար: Գերագոյն Առեանը մէկ ժամ խորհրդակցեցաւ, այս որոշումը տալէ առաջ: Մառէշալին դլխաւոր փաստաբանը կը պահանջէր որ դասը յետաձգուի, որպէսզի կարելի ըլլայ նոր քննութիւններ եւ սուտդումներ կատարել, ինչպէս կը տրամադրէ օրէնքը: Ընդհ· դատախազը խոստովանելով հանդերձ թէ մեծ բան մը չսպասեր Լավալի յայտարարութիւններէն, յարմար դատեց որ նախապէս լսուի, յետոյ կ'որոշեն թէ իսկապէս անհրաժե՞շտ է յետաձգել դասը:

Այս յայտարարութեան վրայ, դատաւորները քաշուեցան խորհրդակցելու համար: Իրենց բացակայութեան միջոցին Փէթէն նստած մնաց իր թիկնաթոռին վրայ, աւելի քան երբեք անշարժ, մինչ Ջազդրիւռ ունկնդիրները իր չուրջը կը յածէին զանազան ակնարկներ ուղղելով կամ կը ծխէին, կը չաղակրատէին դուրսը: Խորհրդակցութենէն վերջը, նախագահը յայտարարեց թէ պաշտպան փաստաբանին առարկութիւնը մերժուած է եւ Լավալ պիտի կանչուի վկայութիւն տալու: Կը կարծուի թէ այս պարագան աւելի պիտի երկարէ դատավարութիւնը:

Երէկ աւելցած էր դաղտնի եւ յայտնի ոստիկաններուն թիւը, Լավալի վկայութեան առթիւ: Թերթերը կը գրեն թէ նախկին վարչապետը Ջազդրիւռ վիճակ մը ունէր առաջին դիւրերը, Ֆրէնի բանտին մէջ: Հարցաքննիչ դատաւորը առաջին քննութիւնը կատարեց, ճշդելու համար իր ինքնութիւնը: Իր 14 պայուսակները կնքուեցան, մէկմէկ ըլլալով իր աղջկան պայուսակը: Լավալ խորապէս յուզուած բողոքեց ու լացաւ: Գիւերը ինք չտկեց իր անկողինը: Իր բանտախուցը ունի 7 ոտք լայնք, 12 ոտք երկայնութիւն: Ուտելիքը՝ այն ինչ որ կ'ուտեն սովորական բանտարկեալները: Մխախոտը արգիլուած է: Ամիսը մէկ նամակ միայն կրնայ դրել: Իր խցիկը չրջապատուած է «գործակիցնեռով»: Բոլոր անցքերը փակուած են, որպէսզի յարաբերութիւն չունենան իրարու հետ: Իր խցիկին երկու կողմի խուցերը պարապ ձգուած են:

Տիկինն ալ բանտարկուած է եւ պիտի դատուի իբրեւ գործակից:

ՓՈՑՏԱՄԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Գերմանիան հողագործական երկիր մը պիտի դառնայ

Երեք Մեծերու ժողովը, որ սկսած էր Յուլիս 17ին, վերջացաւ Օգոստոս 2ին: Նոյն գիշերն իսկ հրատարակուեցաւ պաշտօնական զեկոյց մը որ կը բաղկանայ 6000 բառէ: Նախաբանին մէջ նախագահ Թրումըն, մառէշալ Սթալին եւ վարչապետ Էթլի կը յայտարարեն թէ ժողովէն բաժնուեցան այն վստահութեամբ թէ երեք պետութիւնները միւս Միացեալ Ազգերուն հետ «պիտի ապահովեն արդար եւ տեւական խաղաղութեան մը հաստատումը»:

Ահաւասիկ յայտարարութեան տասը գլխաւոր կէտերը, որոնց մէջ խօսք չկայ Յափոնի մասին.—

1· Կազմուած է Խորհուրդ մը, հինգ գաշնակից պետութեանց արտաքին գործերու նախարարներէն, (Մ· Նահանգներ, Անգլիա, Ռ· Միութիւն, Ֆրանսա եւ Չինաստան) որ պիտի պատրաստէ հաշտութեան դաշնագիրները նախ Իտալիոյ, յետոյ Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Հունգարիոյ եւ Ֆինլանտայի հետ: Այս դաշնագիրներուն բնագիրները պիտի ներկայացուին Միացեալ Ազգերու ընդհ· ժողովին: Խորհուրդը պիտի պատրաստէ նաեւ Եւրոպայի հողային խնդիրներուն վերաբերեալ ծրագիրը, ինչպէս եւ հաշտութեան դաշնագիր մը Գերմանիոյ համար, երբ կարելի ըլլայ կազմել գերմանական կառավարութիւն մը որ կարենայ ստորագրել զայն: Խորհուրդը պիտի դումարուի Սեպտ· 1էն առաջ:

2· Օտար թղթակիցները պիտի կրնան ազատօրէն մտնել վերոյիշեալ եւրոպական երկիրները:

3· Չէզոքները պիտի ընդունուին Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան մէջ, բացի «ներկայ սպանիական կառավարութենէն, որ հիմնուած ըլլալով Առանցքի պետութեանց աջակցութեամբ, իր ծագումով, իր բնութեամբ եւ նախայարձակ պետութեանց հետ ունեցած կապակցութեամբ ան-հրաժեշտ հանգամանքները չի ներկայացներ, արդարացնելու համար իր անդամակցութիւնը»:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ՁԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

4· Երեք պետութիւնները մշակած են տնտեսական եւ քաղաքական սկզբունքները այն քաղաքականութեան որ պիտի գործադրուի Գերմանիոյ հանդէպ, գրաւման շրջանին, եւ այն միջոցները որ ձեռք պիտի առնուին, որպէսզի Գերմանիան այլեւս չկարենայ դառնալ նախայարձակ պետութիւն մը: Պիտի բանդուի Գերմանիոյ ամբողջ զինուորական եւ ազգային - ընկերվարական (նացի) կազմը: Հսկողութեան տակ պիտի առնուին գերման ճարտարագործութիւնը եւ գիտական գործունէութիւնը, ինչպէս եւ կրթութիւնը: Պիտի վերակազմուի արդարադատութիւնը: Գերմանիան առ այժմ պիտի չունենայ կեդրոնական կառավարութիւն մը, բայց պիտի պատրաստուի գերման ֆադերական կեանքին վերակազմութիւնը ժողովրդապետական հիմերու վրայ: Մինչ այդ, պիտի ֆաջալերուին տեղական նախաձեռնութիւնները, ապակեդրոնացնելով գերման վարչութիւնը: Պիտի վերահաստատուին կրօնական, արհեստակցական, խօսքի եւ մամուլի ազատութիւնները, համաձայն զինուորական ապահովութեան պայմաններուն: Անհրաժեշտ լուսաբանութիւնները պիտի կազմակերպուին, հաւզելու համար գերման ժողովուրդը թէ իրապէս պարտուած է զէնքով եւ իրապէս պատասխանատու է: Որեւէ թոյլ կուտան պարագաները, գերման ժողովուրդը միեւնոյն վերաբերմունքը պիտի ցուցնէ Դաշնակիցներու գրաւման չորս շրջաններուն մէջ:

5· Պիտի ապակեդրոնացուի գերման տնտեսութիւնը, նկատելով որ իր կեդրոնացումը նպաստած է պատերազմական կարողութեան: Հողագործութիւնը նախապատուութիւն պիտի վայելէ երկրին վերաշինութեան մէջ: Երբեք թոյլ պիտի չտրուի որ Գերմանները որեւէ կերպով կեանքի աւելի բարձր մակարդակ մը վայելեն քան իրենց դրացած երկիրները: Հսկողութեան տեսակէտով, Գերմանիան պիտի համարուի տնտեսական մէկ միաւոր:

6· Գերմանիա հատուցումներ պիտի վճարէ: Զեկոյցը որ եւ է գումար չի նշանակեր, բայց կ'ըսէ որ հատուցումները պիտի գանձուին այն չափով որ Գերմանիան կարենայ ապրիլ առանց արտաքին օգնութեան: Խ· Միութիւնը իր հատուցումները պիտի ստանայ իր գրաւած շրջանին մէջ: Լեհաստանի բաժինը պիտի վճարուի Խ· Միութեան եւ Ռ· Միութիւնը միեւնոյն ատեն իրաւունք պիտի ունենայ ստանալու արեւմտեան Գերմանիոյ ճարտարագործական ելիք-երուն 15 առ հարիւրը: Միւս երկիրները իրենց բաժինը պիտի ստանան արեւմտեան երեք շրջաններուն մէջ:

7· Սպասելով հաշտութեան դաշնագրի վերջնական որոշումներուն, Քէօնիկսպէրկը առժամապէս կը ձգուի Խ· Միութեան եւ լեհական սահմանագլուխը առժամապէս պիտի երկարաձգուի դէպի արեւմուտք, մէջն ըլլալով Շքէբինը, մինչեւ Օտէր եւ Նայսէ գետերը: Կեդր· Եւրոպայի մէջ (Չեխոսլովաքիա, Լեհաստան, Հունգարիա) հաստատուած կամ ցրուած բոլոր գերման փոքրամասնութիւնները Գերմանիա պիտի փոխադրուին բարեկարգութեամբ եւ մարդավարի: Այս առթիւ պատկան կառավարութիւններէն կը խնդրուի դադրեցնել ներկայ զանգուածային արտաքսումները:

8· Յետաձգուած է Աւստրիոյ կեդր· կառավարութեան խնդիրը, մինչեւ որ Վիէննա մտնէ անդլեւսաքսոն զօրաջոկները:

9· Երեք Մեծերը կը յանձնարարեն լեհական կառավարութեան ընդունիլ բոլոր դաղթած Լեհերը որ կ'ուզեն վերադառնալ, երաշխաւորելով անոնց անձի եւ գոյքի ապահովութիւնը: Լեհական կառավարութիւնը յանձն կ'առնէ ազատ ընտրութիւններ կազմակերպել:

10· Պատերազմի ոճրագործներու առաջին ցանկը պիտի հրատարակուի Սեպտ· 1էն առաջ: Երեք պետութիւնները կը խոստանան արագօրէն գործադրել արդարութիւնը:

Այս կարգադրութիւններէն զատ, ժողովը որոշած է վերաքննել Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ եւ Հունգարիոյ վերաուղիչ յանձնաժողովները, հաշուի առնելով երեք յաղթական պետութեանց չահերը եւ պատասխանատուութիւնները:

Յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ հետեւեալ անմիջական որոշումները տրուած են Գերմանիոյ ապագայի մասին.— 1· Վերահաստատել փոխադրութիւնները: 2· Բանեցնել հանքերը: 3· Աւելի ուշադրութիւն դարձնել: 4· Նորոգել բնակարանները եւ բոլոր անհրաժեշտ պիտոյքները:

Գերմանիա պիտի չկրնայ պահել որ եւ է օդային ուժ, զինուորական ըլլայ թէ քաղաքային: Բոլոր նայի պաշտօնեաները պիտի ձերբակալուին կամ արգելափակուին: Արմատապէս պիտի ընջուի նացիականութիւնը, իր բոլոր ձեւերով: Մետաղադործական, քիմիական եւ մեքենական բոլոր արտադրութիւնները խիստ հսկողութեան պիտի ենթարկուին եւ ինչ որ անհրաժեշտ չէ երկրին տնտեսութեան համար պիտի քանդուի կամ պիտի դրաւուի իբրեւ հատուցում:

× Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ հետզհետէ պիտի դատուին 200.000 ամբաստանեալներ, 15 — 50 հոգինոց խումբերով: Առաջին առթիւ՝ Կէօրինկ, Ռիպպընթրոփ, Ջոն Փափէն եւն·: Դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Նիւրընպէրկի մէջ,— Նացիներու վառարանը:

ՓԷԹԷՆԻ ԴԱՏԸ

ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Դատավարութեան 10րդ նիստին մէջ ալ չահեկան տեսարաններ պարզուեցան: Փէթէնի դլխաւոր փաստաբանը յայտարարեց թէ մառէշալը վստահութեան եւ բարեկամութեան հեռագիր մը ստացած է Ամերիկայի նախկին ռազմիկներէն որոնց կարծիքով ներկայ դատը Ֆրանսայի հանրային կարծիքը չի ներկայացներ:

Առաջին վկան էր Լէոն Նօէլ, նախկին դեսպան, որ անդամակցած էր զինադադարի Ֆրանսական պատուիրակութեան, 1940 Յունիսին, նախադահութեամբ զոր· Հէօնցիկէրի: Վկան յայտարարեց թէ երբեւ խորհրդական կը մասնակցէր եւ չուզեց ստորագրել զինադադարի պայմանագիրը, թէեւ յաչողած էր կարգ մը մեղմացումներ ստանալ: Պայմանագիրը, որ ո եւ է զաղտնի կէտ չէր պարունակեր, չէրատարակուեցաւ պաշտօնաթերթին մէջ, «ինչպէս չէրատարակուեցաւ 1918 Նոյ, 11ի փոխանակը պայմանագիրը»:

— Յետոյ նշանակուեցայ պատուիրակ կառավարութեան, բայց հրաժարեցայ, երբ Լավալ վարչապետ դառնալով, հաստատեց դործակցութեան քաղաքականութիւնը: Մշեւնոյն առեն յանձնարարած էի կառչիլ զինադադարի յօդուածներուն եւ երբեք առիթ չփախցնել բողոքելու հանդիսաւորապէս եւ հրապարակաւ, Գերմաններու իւրաքանչիւր նոր պահանջին դէմ: Ես համոզուած եմ թէ կարելի էր այս քաղաքականութիւնը եւ աւելի մեծ նեղութիւն պիտի չպատճառէր մեզի, իսկ բարոյական տեսակէտով ահագին առաւելութիւն պիտի չահեցնէր: 1940 Յունիս 16ին մառէշալը կ'ըսէր·— Պէտք է դադրեցնել կռիւը: Ասկա չալը կ'ըսէր·— Պէտք է դադրեցնել կռիւը: Ասկա մեզի արժեց հարիւր հազարաւոր զերիներ եւ բազմաթիւ մեռեալներ: Իրականին մէջ անպայման անձնատուութիւն էր: Ուրեմն կառավարութիւնը լինկա ձեռնթափութեան, ծառայականութեան ճակատագրական զառիթափին վրայ, չնորհիւ փառաւոր անցեալի մը երկդիմութեան: Տեղի ունեցան նաեւ չատ դիւրին զիջումներ: Երբ Գերմանները օրական 20 միլիառ մարք զինուորական

բեան բաժինէն: Խ· Միութիւնը միեւնոյն ատեն իրաւունք պիտի ունենայ ստանալու արեւմտեան Գերմանիոյ ճարտարագործական ելիք-երուն 15 առ հարիւրը: Միւս երկիրները իրենց բաժինը պիտի ստանան արեւմտեան երեք շրջաններուն մէջ:

7· Սպասելով հաշտութեան դաշնագրի վերջնական որոշումներուն, Քէօնիկսպէրկը առժամապէս կը ձգուի Խ· Միութեան եւ լեհական սահմանագլուխը առժամապէս պիտի երկարաձգուի դէպի արեւմուտք, մէջն ըլլալով Շքէբինը, մինչեւ Օտէր եւ Նայսէ գետերը: Կեդր· Եւրոպայի մէջ (Չեխոսլովաքիա, Լեհաստան, Հունգարիա) հաստատուած կամ ցրուած բոլոր գերման փոքրամասնութիւնները Գերմանիա պիտի փոխադրուին բարեկարգութեամբ եւ մարդավարի: Այս առթիւ պատկան կառավարութիւններէն կը խնդրուի դադրեցնել ներկայ զանգուածային արտաքսումները:

8· Յետաձգուած է Աւստրիոյ կեդր· կառավարութեան խնդիրը, մինչեւ որ Վիէննա մտնէն անդլեւսաքսոն զօրաջոկները:

9· Երեք Մեծերը կը յանձնարարեն լեհական կառավարութեան ընդունիլ բոլոր դաղթած Լեհերը որ կ'ուզեն վերադառնալ, երաշխաւորելով անոնց անձի եւ գոյքի ապահովութիւնը: Լեհական կառավարութիւնը յանձն կ'առնէ ազատ ընտրութիւններ կազմակերպել:

10· Պատերազմի ոճրագործներու առաջին ցանկը պիտի հրատարակուի Սեպտ· 1էն առաջ: Երեք պետութիւնները կը խոստանան արագօրէն գործադրել արդարութիւնը:

Այս կարգադրութիւններէն զատ, ժողովը որոշած է վերաքննել Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ եւ Հունգարիոյ վերաուղիչ յանձնաժողովները, հաշուի առնելով երեք յաղթական պետութեանց չահերը եւ պատասխանատուութիւնները:

Յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ հետեւեալ անմիջական որոշումները տրուած են Գերմանիոյ ապագայի մասին.— 1· Վերահաստատել փոխադրութիւնները: 2· Բանեցնել հանքերը: 3· Աւելի ուշադրութիւն դարձնել: 4· Նորոգել բնակարանները եւ բոլոր անհրաժեշտ պիտոյքները:

Գերմանիա պիտի չկրնայ պահել որ եւ է օդային ուժ, զինուորական ըլլայ թէ քաղաքային: Բոլոր նայի պաշտօնեաները պիտի ձերբակալուին կամ արգելափակուին: Արմատապէս պիտի ընջուի նացիականութիւնը, իր բոլոր ձեւերով: Մետաղադործական, քիմիական եւ մեքենական բոլոր արտադրութիւնները խիստ հսկողութեան պիտի ենթարկուին եւ ինչ որ անհրաժեշտ չէ երկրին տնտեսութեան համար պիտի քանդուի կամ պիտի դրաւուի իբրեւ հատուցում:

× Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ հետզհետէ պիտի դատուին 200.000 ամբաստանեալներ, 15 — 50 հոգինոց խումբերով: Առաջին առթիւ՝ Կէօրինկ, Ռիպպընթրոփ, Ջոն Փափէն եւն·: Դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Նիւրընպէրկի մէջ,— Նացիներու վառարանը:

հատուցում պահանջեցին (400 միլիոն ֆրանք), այս ահագին թիւը ընդունուեցաւ առանց վիճաբանութեան: Յետոյ, պաշտօնի կոչուեցան տը Պռինոնի, Պընուա Մէչէնի, Սքափինիի, Մառիօնի պէս վաւերական դաւաճանները: Գալով զօր. Հէօնցիկէրի, որուն ակարութիւնը յաճախ կը մեղադրէի յետադէմին, զինադադարի բանակցութեանց մէջ երեւան եկաւ երբեւ քարթբօրէն հայրենասէր, խիղճը պետ մը որ ամէն բան կ'ընէր մեղմացնելու համար թշնամիին պահանջները: Ասոր վրայ էր որ մառէշալ Քայթըլ վերջնագիրը յանձնեց, 55 վայրկեան պայմանաժամ տալով, ստորագրելու համար զինադադարի պայմանները:

Երդուեալ մը հարցուց թէ ի՛նչ է իր կարծիքը մառէշալին պատասխանատուութեան մասին: Նախկին դեսպանը, որ կանչուած էր իբրեւ թեր-վկայ, պատասխանեց թէ դժուար է պատասխանել, որովհետեւ հրաժարած էր զինադադարէն դրեթէ անմիջապէս վերջը եւ որ եւ է կապ չունէր կառավարական շրջանակներուն հետ:

«ԵԶ ՄԸ ԿՈՒԶԷՐ, ՀԱՒԿԻԹ ՄԸ ՏՈՒԻՆՔ»

Աւելի քան խօսեցաւ երկրորդ վկան, զօր. Սէռվինյի, նախորդ պատերազմին նախագահ Փէթէնի սպայակոյտին եւ անոր 50 տարուան բարեկամը, որ պատմեց իր խօսակցութիւնները մառէշալին հետ: 1940 յունիս 11ին մառէշալը ըսած է իրեն.— «Այլեւս բան չենք կրնար ընել պերման զօրքին դիմաց»: Ինքն ալ խորհուրդ կուտայ որ զինադադար խնդրէ: Ուրեմն ոչ թէ Մայիս 25ին, այլ Յունիս 11ին էր որ մառէշալը անհրաժեշտ կը գտնէր զինադադարը: «1941 փետրուարին զօր. Ֆրանքօ Իտալիայէն վերադառնալով, տեսակցութիւն մը ունեցաւ մառէշալին հետ, Մոնփէլիէի մէջ: Վերադարձին մառէշալը ըսաւ ինծի.— «Հիթլէր կը պահանջէ Ֆրանքոյէն թոյլ տալ որ Սպանիայէն անցնի, ձիբրալթարը եւ Թանճէրը գրաւելու համար, բայց Ֆրանքօ իմ աջակցութիւնը խնդրեց եւ կրնայ վստահիլ ինծի»: 1941 Ապրիլ 21ին մառէշալը ըսաւ ինծի,— «Մինչդարային կացութիւնը այնքան ծանր է որ Տարլան այլ եւս բան չըներ առանց իմ կարծիքս առնելու: Հիթլէր կը պահանջէ իր զօրքեր անցընել ազատ շրջանէն, ձիբրալթարի վրայ յարձակելու, սպանիական Մարոքը գրաւելու, Ալժերիայէն եւ Թունուզէն անցնելու համար, բոլոր անհրաժեշտ պարէնաւորումով: Բայց, հանդիսատեղէք, ամէն ջանք պիտի թափեմ խափանելու համար այդ բանը»: Եւ իրապէս, Փերմանները գրեթէ բան չստացան. եղ մը պահանջեր էին, մենք միայն հաւկիթ մը տուինք, եւ, ժամանակի ընթացքին, այդ հաւկիթին ալ կոտրեցինք: Այս պայմաններուն մէջ, մառէշալը արժանի հանդիսացաւ իր հայրենիքին, ան պաշտպանելով Հիւս. Ափրիկէն, յաղթանակին թաքուն արհեստաւորներէն մէկն եղաւ: 1942 Նոյեմբեր 12ին Վիշի զացի համոզելու համար որ Ափրիկէ մեկնի: Ամէն բան ըրին որպէսզի չեռնոնի, վերջապէս յաջողեցայ տեսնել եւ ըսի թէ ժամանակը եկած է Ափրիկէ անցնելու եւ բոլոր Ֆրանսական ուժերը իր հրամանատարութեան տակ առնելու: Մառէշալը պահ մը լուռ եւ անշարժ մնալէ վերջ, ըսաւ.

— «Թերեւս ճիշդ կը դատէք, բայց ես իրաւունք չունիմ մեկնելու: Ես Ֆրանսացիներուն խոստացայ իրենց հետ մնալ մինչեւ վերջը: Չեմ կրնար դրժել իմ երդումս: Ամէն անգամ որ կը դիմադրեմ Հիթլէրի, կը սպառնայ իմ տեղս դնել մարզպետ մը (կառլայթըր), կը հասկնաք թէ ինչ կը նշանակէ այդ: Հարցուցէք Պելժերուն: Իմ պարտականութիւնս է հոս մնալ, հարուածները մեղմացնելու համար»:

Վկան եզրակացուց.— «Այս ալ զոհողութիւն մըն է: Ան փառասիրակի տեղ նախընտրեց փշրուիլը: Եթէ դուք չէք հասկնար, պատմութիւնը պիտի հասկնայ»: Զօրավարը, որ նեղ մտած ատեն ողջունած էր մառէշալը, անոր ձեռքը թօթուեց մեկնած պահուն:

Երրորդ վկան էր Շարլ Թրոշիւ, Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդին նախկին նախագահը, որ յաճախ Վիշի կ'երթար մառէշալը տեսնելու համար: Իր վկայութեան համաձայն, զինադադարի մասին խօսած ատեն, փէթէն կ'ըսէր թէ «չէր կրնար թողուլ որ ամբողջ Ֆրանսական բանակը, այսինքն Ֆրանսայի ամբողջ երիտասարդութիւնը դերի բռնուի»: Իսկ զօր. տը Կօլի համար,— «Ես սրտով անոր հետ եմ, բայց հոս մենք ստիպուած ենք հնարքներ գործածել, պահպանելու համար Ֆրանսայի գոյութիւնը»: Ալզաս - Լոռէնի համար, — «Ես հրամայեցի այն բանակներուն որ փրկեցին Ալզաս - Լոռէնը, եւ երբեք պիտի չստորագրեմ հաշտութեան պայմաններ որոնք նորէն կտրտնցնել տան այդ դաւառները»:

Վկան, որ յետոյ Դիմադրական ճակատին միացած եւ կռուած էր Իտալիոյ մէջ, ըսաւ թէ ուզեց միջնորդի դեր կատարել մառէշալին եւ զօր. տը Կօլի միջեւ, բայց բանակցութիւնները ելքի մը չյանգեցան: Լէօն Պլում միահեծան խափչիկ թագաւորի մը նմանցուցած էր փէթէնը: Վկան դիտել տուաւ.— «Ափրիկէ թագաւորը ինք չէ որ կը կառավարէ, այլ մեծ կախարդը, իսկ այդ մեծ կախարդներն էին Լաւալ, յետոյ Ճլանտէն, յետոյ Տարլան եւ նորէն Լաւալ, որ Փիլիքսալէս ալ յարմարութիւն ունէր»:

Փարիզի Հայ Ազգային Տունը

ՄՄԲ.—Փարիզահայ Ազգ. Տան Յանձնախումբէն ստացած ենք հետեւեալ զեկոյցը, հրատարակութեան խնդրանքով (1 Օգոստոս).—

Զեկոյցը զոր փարիզահայ մամուլին ղրկած էինք Ազգ. Տան Ծրագրին չուրջ, Փարիզի Հայ Եկեղեցւոյ եւ Հայ Ազգ. Մխիթեան վարչութեանց միջեւ կայացած համաձայնութեան մասին, խոր հաճոյք պատճառած է մեր բովանդակ զաղութին:

Ամէնքը հիմա համոզուած են թէ այդ հանրօգուտ եւ սիրելի ծրագիրը, կնքուած համաձայնութեան շնորհիւ այլեւս ապահովապէս եւ աւելի արագօրէն պիտի ունենայ իր լիակատար իրականացումը:

Ազգային Տան Յանձնախումբը, բաղկացած տասներկու փարիզահայ ծանօթ անձնաւորութիւններէ, որոնց անունները մամուլին հաղորդեցինք մեր նախորդ զեկոյցով, մէկ քանի խորհրդակցական նիստերու մէջ, Ֆրանսայի իրաւազէտներու ալ օգնութեամբ, վերջնական ձեւը տուաւ Փարիզահայ Ազգային Տան բաժնետիրական ընկերութեան կանոնադրութեան, որ արդէն իսկ կառավարութեան յանձնուեցաւ՝ Ազգային Տան պատասխանատու ներկայացուցիչներու անուանացանկին հետ:

Հիմա կը մնայ հարկ եղած զումարը գոյացնել, Թռէվիզ փողոցի տունը գնելու եւ կարգի դնելու համար: Այդ զումարն է ութը միլիոն ֆր., եօթը միլիոն տան գնման եւ մէկ միլիոն անմիջական անհրաժեշտ յարդարման համար, մօտիկ ապագայի մը թողլով թատերասրահի մը սարքաւորումը եւ այլ լրացումները:

Եթէ դեռ կան հայրենակիցներ որ կը կարծեն թէ այդ տունը մեծ պակասութիւններ ունի եւ նախատեսուած զումարը անոր իսկական արժէքէն շատ աւելի բարձր է, խորապէս կը սխալին: Գնման առաջին դրծողութեանց ձեռնարկելէ առաջ, հայ եւ Ֆրանսացի քանի մը ճարտարապետներէ խնդրուած էր որ մանրակրկիտ քննութիւն մը կատարեն եւ տեղեկագիր մը տան: Անոնց տեղեկագիրը եղած է ջերմօրէն նպաստաւոր: Այդ տան հողը միայն, Փարիզի կեդրոնական այդ կարեւոր թաղին մէջ, արդէն եօթը միլիոն կ'արժէ: Ամէն ոք կրնայ վստահ ըլլալ որ, թէ՛ տղայսիրական եւ թէ՛ շահաբեր դործ մը ըրած պիտի ըլլայ, դնելով Հայ Ազգային Տան 1000 ֆրանքնոց բաժնեթուղթերը: Յանձնախումբս արդէն իր տրամադրութեան տակ ունի Փարիզի Հայ Եկեղեցւոյ եւ Հայ Ազգ. Մխիթեան վարչութեանց միացեալ ջանքերով գոյացած չորսուկէս միլիոնի զումար մը: Վստահ ենք որ, քանի մը ամիսէն, մնացեալ երեքուկէս միլիոնն ալ պիտի հայթայթուի, երբ մօտերս բաժնեթուղթերը հրապարակ հանուին: Արդէն իսկ այդ բաժնեթուղթերէն ունենալու փափաք յայտնողներ չատ կան:

Քիչ օրէն երբ հրապարակ ելլեն տպագրուած բաժնեթուղթերը: Յանձնախումբս մամուլի մէջ զեկոյցով մը պիտի յայտնէ հանրութեան թէ ինչ միջոցաւ պիտի դրուին անոնք Ֆրանսահայ զաղութի տրամադրութեան տակ:— Նախագահ՝ Եր. Պարկիրեան, քարտուղար՝ Հրաչ Սարգիսեան:

Ազգ. ՀԵՐՈՍ ՁՕՐ. ԱՆԴՐԱՆԻԿի յուշարձանի չինութեան յանձնախումբը կը յայտնէ յարգոյ հասարակութեան թէ՝ յուշարձանի աշխատանքները վերսկսած են, հինդ տարուան դադարէ մը վերջ: Դամբարանի չինութիւնը աւարտած ըլլալով, մօտ օրէն կը սկսի պատուանդանի չինութիւնը եւ յուշարձանի դեռեդումը կը կատարուի՝ հաւանաբար մինչեւ Հոկտեմբերի սկիզբները: Ի դիմաց Յանձնախումբի՝ Բ. Տէօվլէթեան

ԲԱՆԻ ՄԸ ՏՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ որոշման համաձայն, յառաջիկայ հոկտեմբերին ընդհ. ժողովի համար պիտի ընտրուին 666 պատգամաւորներ, — մէկ երեսփոխան իւրաքանչիւր 60.000ի համար: Քուէարկութիւնները տարիքը, այր թէ կին, 21ի փոխարէն պիտի ըլլայ 20, ընտրելիներուն տարիքը՝ 25ի փոխան 21: Պիտի քուէարկեն նաեւ զինուորները, իրաւունք մը որ մերժուած էր մինչեւ հիմա: Ընտրութիւնը պիտի ըլլայ համեմատական սկզբունքին վրայ: Կը կարծուի թէ կառավարութիւնը պիտի համաձայնի այս որոշումներուն:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Փլիմութի առջեւ, ղրահաւորի մը մէջ տեսակցելով Անգլիոյ թագաւորին հետ, մեկնեցաւ Ամերիկա:

ՃԱՓՈՆԸՆ հասած վերջին լուրերը կ'ըսեն թէ երկիրը աննախընթաց պղտիկ մը առջեւ կը դըտնուի: Պատմութեան ամէնէն մեծ օդաւորմիղը կը պատրաստուի մահացու հարուածը տալու: Ամբողջ քաղաքներ կը վառին: Առջի օր ալ 6000 Թոն ռումբ ձգուեցաւ:

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԴԱՑՈՂՆԵՐԸ եթէ մէկ ամիսէն աւելի պիտի մնան, պէտք է ջնջեն իրենց արձանադրութիւնը եւ դրուին նոր վայրին մէջ:

Բացատրութիւն մը

ՄՄԲ.— Մարսէյլի Ազգ. կեդր. վարչութենէն ստացած ենք հետեւեալ նամակը (յապաղած).—

Բացատրութիւն մը, որ վերջերս չատ ստիպողական դարձաւ:

Կաթողիկոսական ընտրութեան համար հարաւային Ֆրանսայի թեմն ալ հրաւէր ստացաւ եւ իր ժամանակին ընտրեց երկու պատգամաւորներ: Տէր եղիչէ քահանայ Մխիթարեան եւ Պ. Սարգիս Թէքեան:

Այս ընտրութիւնը իմաց տրուեցաւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին եւ Փարիզի Հայոց Կրօնական Ընկերակցութեան: Այս վերջինս դիմում կատարեց նաեւ մեր պատգամաւորներուն վիզէի համար: Հոս խօսքը տանք Փարիզի Կ. Ը.ի վարչութեան, որ կը գրէ իր 6 Յուլիս 1945, թիւ 1311 նամակով:

« Յունիսի սկիզբը տեղեկացանք թէ բոլոր վիզէները հասած էին: Եթէ այս լուրը նամակով չհաղորդեցինք ձեզ, պատճառը այն էր որ, վախցանք թէ մի գուցէ թղթատարի հաւանական անկանոնութեան մը հետեւանքով մեր նամակը չատ ուշ կը հասնի ձեր ձեռքը:

« Մեր վարչութեան հրաժարեալ առենադպիր Պ. Մալումեան յանձն առաւ հեռագրով ձեզ տեղեկութիւն տալ, որպէսզի ձեր երկու պատգամաւորները յունիս 4ին Փարիզ գտնուին, որովհետեւ անոնց մեկնումի օրը որոշապէս յայտնի չէր դեռ: Յունիս 13ին միայն կրցան մեկնիլ: Զարմանքով տեսանք թէ պատգամաւորները չեն կրցած մեկնիլ: Արդեօք այդ հեռագիրը չէ՞ք ստացած»:

Քիչ մը վարը.—

« Ինչպէս քիչ մը վերը ըսինք, այդ պաշտօնը յանձնուած էր Պ. Մալումեանի եւ մէկ քանի օր վերջ, մեր վարչութեան կողմէ իրեն եղած հարցումի մը պատասխանելով, ըսաւ թէ պէտք եղածը կարգադրուած է: Պատճառ մը չունէինք կասկածելու թէ այդ հեռագիրը ստացած չէիք»:

Ուրեմն, մեր զոյգ պատգամաւորները, իբրեւ պատուաւոր քաղաքացիներ արժանացած էին խորհրդային իշխանութեան անցագրին, Հայաստան մեկնելու համար:

Թերթերէն իմացանք Փարիզի պատգամաւորներուն մեկնումը: Իսկ մենք տակաւին կը սպասենք ... հեռագրին: Երբ վերադառնայ Պ. Մալումեան, անշուշտ հաշիւ պիտի ունենանք պահանջելու իրմէն:

(Դիւան)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒԻՓ (հին դանձումներ)

ՎԱԼԱՆՍ՝ Խաչատուրեան 200, Քիւֆճեան 200, Տիրէճեան, Պօյաճեան, Մարտիրոսեան 750ական, Հայրապետեան 200, Քանեան 400, ՄԻՏՈՆ՝ Գօլանճեան 2000, ՓՕ՝ Աբրահամեան 200, ՍԷՆ ԳԼՕՏ՝ Փափազեան 750, ԿՐԸՆՈՊԼԸ՝ Տոսիկեան 500, Ա. Լիքեան 400, ԼԱՆՍԼԷՃ՝ Ճակոբեան 400, ԳՈԼՈՄՊ՝ Իպրանեան 400, ՔԱՆ՝ Աբապեան 750, Ուսուզեան 750, ԺՈՒԱՆ ԼԷ ՓԷՆ՝ Հազարեան 750, ՓԷՐԻՔՕ՝ Եաղուպեան 750, ՄՈՆԹՐԷՕՃ՝ Խրմեան 750, Համասեան 750, ՍԷՆ ՄԱՐԹԷՆ՝ Մարկոսեան 750, ՔՈՆԹԻԼ՝ Գաբրիէլեան 400, ԺԻՎՈՒ՝ Սանճեան 750, ՔՐՈՋ՝ Կիւլեան 400, ՆԻՄ՝ Երամեան 750, ՔՈՒՐՊՎՈՒԱ՝ Ադամեան 200, ՍԷՆ ԺԵՐՄԷՆ՝ Կիւրիւնեան 750, ՎԻԼՄՈՊԼԸ՝ Անդրէասեան 750, ՄՕՆԹՕՐԱՆ՝ Գալֆաեան 400, ԼԱ-ԹՈՒՐ՝ Հայրապետեան 400, ՓՕ՝ Քոսթիկեան 750, ՔԼԱՄԱՐ՝ Տիկին Տամլամեան 750, ՆԱՆԹԵՐ՝ Հիւրմիւզեան 750, ԼԻՈՆ՝ Ադաճանեան 400, Թադէոսեան 200, Պասմաճեան 750, ԱՐՔԻՕՃ՝ Ձորճեան 200, ԼԱ. ՍԷՃՆ՝ Կարապետեան 750, ՇԱՄՊԻՃԼ՝ Ղարիպեան 750, ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ՝ Զօրեան 270:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԵԾ ԺՈՂՈՎ

Օգոստոս 5ին, ժամը 16ին, Parc de Sceauxի մէջ, նախագահութեամբ EDOUARD DEPREUXի, Délégué à l'Assemblée Consultative, Maire de Sceaux, **Orateurs.**— ANDRÉ LE TROQUER, Président du Conseil Municipal de Paris, et LÉON BLUM, Directeur Politique du «Populaire».

Մէթրօ.— Ligne de Sceaux. Իջնել Sceaux կամ Parc de Sceaux.

CHEZ SASSOUNI

ՃԱՇԱՐԱՆ Հ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ԲՈԼՈՐ ՆՐԲԱՃԱՇԱԿՆԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՃԸՐ

31 rue d'Alexandrie, Paris (2) Métro: Reaumur

Tél. GUT. 92-65

Հայկական կերակուրներ, ընտիր օղի եւ գինիներ: Հարսնիքի, նշանառութի, կնունքի մասնաւոր սրահ: Կիրակի օրերը գոյ է:

Le Gérant : H. AGONEYAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925
R.C.S. 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, Ճամս. 400, Յամս. 200 ֆրանք:

Dimanche 5 Août 1945 Կիրակի 5 Օգոստոս

ՓԽ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4471-ՆԵՐ ՀՐՋԱՆ ԹԻՒ 100 — ԽՄԲԱԳԻՐ՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 ՖՐ·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

«ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ԴԱՂՏՆԻՔԸ»

Միջազգային մամուլը նորէն երկունքի մէջ է, երեւան հանելու համար Փոցտամի Ժողովին դաղտնիքները :

Ճիշդ է, պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կը բռնէ ամբողջ մէկ էջ, թերթերու նախկին ծաւալով: Բայց, հանրային կարծիքը չատ բան չի հասկնար այդ յայտարարութենէն:

Այս կարգի զեկոյցները ընդհանրապէս կը հրատարակուին չատ բան չըսելու համար: Ամէն պարագայի մէջ, անոնք արտաքին երեսն են ահաւոր թնճուկներու, որոնք պիտի բացուին ժամանակի ընթացքին:

Այդ է պատճառը որ, պաշտօնական զեկոյցը բան չի պարունակեր որոշ խնդիրներու մասին, կամ քաուելով կ'անցնի:

Այսպէս, բացորոշ են Գերմանիոյ մասին որոշումները: Զորս Դաշնակիցները միաս - նաբար եւ տիրաբար պիտի կառավարեն պար - տուած երկիրը, զայն վերածելու համար գինա - թափ եւ թեւաբեկ մխութեան մը: Պիտի քանդուին կամ յաղթականներուն միջեւ բաժնուին այն բոլոր հաստատութիւնները ու հարստութիւնները, մե - քենաներն ու գործարանները որ կրնան ծառայել ռազմական պատրաստութենէ: Ոչ բանակ, ոչ նաւատորմ, ոչ օդանաւ: Ոչ ալ որ եւ է ճարտա - րադործութիւն, որ օրէնսդրութենէն ուրիշ բանի կրնայ ծառայել:

Յաղթականները պիտի զեկավարեն ոչ միայն պարտեալ ժողովուրդին քաղաքական եւ տնտեսա - կան կեանքը, այլ եւ պիտի մշակեն անոր միտքն ու սիրտը, հականեղելու, իրենց բառով՝ «հակա - նացիացնելու» համար:

Միեւնոյն ատեն պիտի թեւատեն զայն՝ աշ - խարհապրութեամբ: Արդէն իսկ ամբողջ տարա - ծութիւններ կցուած են դրացի երկիրներու, մաս - նաւորապէս արեւելեան սահմանին վրայ: Զեկոյցը կ'ըսէ թէ կարգ մը սահմանազծումներ առժամեայ են: Բայց, փորձառութեամբ դիտենք որ «առժամ - եայ»ները չափազանց աւելի տեւական են քան ինչ որ մնայուն կը համարուի:

×

Ամեհիներէ ի վեր կ'ըսէին թէ սահմանային հարցերը պիտի կարգադրուին հաշտութեան ժողո - վին առջեւ: Պաշտօնական զեկոյցն ալ կը հաստա - տէ այդ պարագան, որ մասնաւորապէս անդլիա - կան տեսակէտ մըն է:

Թերեւս այս նկատումով է որ, զեկոյցը լռու - թիւն կը պահէ, օրինակ, ռուսական պահանջներու (Կարս - Արտահան - Տարտանէլ) եւ Սուրիա - Լիբանանի մասին»:

Քիչ անդին պիտի կարդաք լուր մը, որուն համաձայն Երեք Մեծերը համաձայնած են որ Ռուսիա եւս ստանայ Կարսի եւ Արտահանի շրջան - ները, եւ տիրական դեր կատարէ Նեղուցներու հսկողութեան մէջ:

Եթէ այս լուրը ճիշդ է, կը նշանակէ թէ Ֆ· Մխութիւնը եւ Մ· Նահանդները համակերպած են անդլիական տեսակէտին, այս կարգի խնդիրնե - րուն վերջնական լուծումը ձգելով ուղղակի բա - նակցութեանց կամ Հինդերու Ժողովին: Մնան - ւանդ որ, Անդլիոյ դահլիճը նոր կազմուած ըլլա - լով, ընկերվարական վարչապետ ժամանակի կը կարօտի, զանոնք ուսումնասիրելու համար:

Հասարակ մահկանացուներուն համար դժ - ուար է ճեղքել «աստուածներու դաղտնիքները» : Ժամանակն է որ պիտի բանայ զանոնք, մաս - մաս, կատարուած իրողութիւններով: Կամ նոր ընդհարումներով:

Իսկ Հայկական Հա՞րցը: Միայն սահմանային սրբագրութեամբ, կարս - Արտահա՞ն պիտի լուծուի:

Ձենք ուզեր պաղ ջուր լեցնել վառ երեւակա - յութեանց վրայ: Բայց, տրամադրելի տեղեկու - թիւնները բան չեն խօսիր այդ մասին: Գոնէ առ այժմ: Գաղտնիքներուն դաղտնիքը:

Ուրեմն մենք ալ ստիպուած ենք սպասել : Անշուշտ ոչ թէ բազկատարած աղօթելով, այլ չա - րունակ արծարծելով, համաձայն արդիական պա - հանջներու: Առանց ոտքերը դեռեւին կորելու: Եւ հետապնդելով բուն հասցէն,— Մոսկուա:

Երբ ամբողջ երկիրներ կ'անդամատուին եւ միլիոնաւոր ժողովուրդներ տեղահան կ'ըլլան ե - րեքներու կամքով, Անգարա՞ն է որ պիտի կասե - ցնէ թափը: Արդարութեան թաթը:

Շ·

ԱՐԴԱՐԱԽՕՏԻՆ ԵՒ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ

ՄՄԲ·— Վերջերս թարգմաներ էինք Մարսէյ - լի մեր ընկերվարական թարեկամ Marius Bogի ջերմագին տողերը՝ հայ տարագիր բազում - թեանց իրաւունքի մասին, l'Espoirի մէջ:

Սեր պաշտօնակիցը Յուլիս 29ի թիւով հրա - տարակած է նոյնիսկ եղբայրաշունչ գրութիւն մը, նոյն ընկերոջ ստորագրութեամբ: Առաւասիկ թարգմանութիւնը·—

Վերջին յօդուածս մեր թերթին՝ «l'Espoir»ի մէջ այն տաժանելի, երկդիմի կացութեան մասին ուր կը գտնուի մեր երկրին հայ գաղութը, ինձի ար - ժեց երախտապիտութեան եւ համակրանքի ապա - ցոյցները մեր Ընկերվարական Մեծ Կուսակցու - թեան համար, որ կը հետապրպրքրուի ազգային թէ միջազգային բոլոր տարրդի եւ ոչ - արդար կա - ցութիւններով:

Վերջերս պատեհութիւն ունեցայ ներկայ ըլ - լալու ,մեր ընկերներէն Ի. Bernardի, քարտուղար ընդհանրային վարչութեան, J. Masseի, քարտուղար Հրդ մասնաճիւղին եւ կուսակցութեան ուրիշ բազմաթիւ անդամներու հետ, հայ ընկերվարա - կաններու կողմէ ի պատիւ մեզի սարքուած երե - կոյթի մը, Պոմոնի մէջ: Այս առթիւ հաստատուե - ցաւ թէ՝ մեզի հանդէպ եղած բարեկամութեան վե - հանձն եւ անկեղծ արտայայտութենէն զատ, այս ընկերվարական միրաերուն մէջ կը դարբնուի յոյ - սի շող մը:

Եւ խելքի մօտ, նոյնիսկ չատ բնական է այս, որովհետեւ այս մարդիկը, այս կիները, այս երե - տասարդները ուեբիտասարդուհիները ալ կը պատ - կանին երկրի մը որ ունի, ինչպէս մերինը, ազգա - յին պատմութիւն մը, կազմուած՝ տառապանքնե - րով, զոհողութիւններով, պայքարով ու փառքով:

Մարդիկ մեռած են որպէսզի ապրի Հայաս - տանը, ինչպէս մեռաւ Ժորէսը որպէսզի ապրին Ֆրանսան եւ ընկերվարական Միջազգայինը: Այդ զոհերուն մէջ յիշենք ընկերվարական յեղափոխա - կան երեսփոխանները Զօհրապը, Վարդգէսը, Հ· Պօյաճեանը, Գ· Ալժակը, Ս· Մինասեանը, հրա - պարակագիր Զարդարեանը եւ դեռ չատեր որ հայ ժողովուրդին պատիւն ու փառքն էին:

Այս ժողովուրդը, որ կրցած է միշտ եւ ամէն տեղ պահել քաջարի անցեալի մը բարքերը եւ սո - վորութիւնները, քանի որ արժանի հանդիսացած է ձան Ժորէսի, Ֆրանսի տը Փէյսանէի, Փիէռ Քիյեառի միջամտութենէն՝ Ֆրանսական խորհր - դարանին մէջ, պահանջելու համար իրենց անկա - խութիւնը եւ ապրելու իրաւունքը, ինչպէս բոլոր քաղաքակիրթ ժողովուրդները, այս վոքր երկիրը որ մեծ ժողովուրդ մըն է իր քաջութեամբ եւ եռանդով, 1914էն իսկ ցոյց տուաւ իր բովանդակ բարեկամութիւնը Ֆրանսայի, որովհետեւ զայն կը նկատէր ջահը քաղաքակրթութեան: 1914էն իսկ, Փորթ Սայիտի մէջ եւ ամէն կողմէ Օտար Լեգէոնի մէջ էր որ կազմուեցան հայ ցեղէ զօրագունդեր, ինչպէս 1939ին, պայքարելու համար մեր սահ - մաններուն վրայ համախմբուած նացի հորդանե - րուն դէմ:

Հետեւաբար, այս բոլոր պատճառներով, դրե - ցի թէ հարկ է որ Ֆրանսան օրինական կանոնադիր մը հաստատէ այս բոլոր հայրենազուրկներուն համար, թէ բացարձակապէս պէտք էր մեր եր - կիրը իր հաստատութեան անդամ ճանչնայ բոլոր այն օտարականները որոնք իրենց կուրծքը եւ ա - բիւնը տրամադրեցին, երբ Ֆրանսան արշաւանքի ենթարկուած էր, ինչպէս եւ դաղտնի դործունէու - թեան շրջանին եւ ազատագրութեան պայքարնե - րուն մէջ:

Ես յոյս ունէի մեր կուսակցութեան վրայ, պաշտպանելու համար այդքան ազնիւ դատ մը: Եւ այդ յոյսը իրականացաւ, քանի որ Խորհրդակցա - կան Ժողովին ընկերվարական խմբակցութիւնը պահանջած է կազմական կանոնադիր մը (Statut) Ֆրանսա բնակող օտարականներուն համար եւ հպատակ արձանագրել մեծ մաս մը, ինչպէս եւ բարեփոխել ներկայ օրէնքը: Ասիկա կ'ապացու - ցանէ թէ մեր ընկերվարական կուսակցութիւնը մասնաւորապէս կը դրաղի այն խնդիրներով որոնք անարդար եւ տմարդի կը թուին:

Այն պահուն երբ Երեք Մեծերը ժողով դու - մարած են Փոցտամի մէջ եւ երբ ուրիշ Մեծեր այ ապահովաբար պիտի միանան անոնց, մենք, ըն - կերվարականներ, ջերմապէս կը մաղթենք որ Ա - լանտեանի Դաշինքին, եալթայի եւ Սան Ֆրանչիս - կոյի խորհրդաժողովներուն մասնակցող բոլոր

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓՈՑՏԱՄԻ ԺՈՂՈՎԻՆ ՇՈՒՐՋ

Երեքներն համաձայնա՞ծ են Կարս-Արտահանի մասին

Երէկ հրատարակած էինք երեք Մեծերու ժո - ղովին որոշումներուն հիմնական մասերը, համա - ձայն պաշտօնական զեկոյցին: Շատ մը կէտեր ը - սի - ըսուներու տեղի տուած ըլլալով, նախագահ Թրումըն անմիջապէս յայտարարեց թէ որ եւ է դաղտնի համաձայնութիւն չէ գոյացած:

Ինչպէս կ'երեւայ, կարգ մը խնդիրներ քըն - նուած եւ յետաձգուած են Հինդերու ժողովին, որ պիտի դումարուի Լոնտոնի մէջ: Այդ խնդիրները դլխաւորաբար կը վերաբերին սահմանային փոփո - խութիւններու: Ապահովաբար խօսուած է նաեւ Մոսկուայի պահանջներու մասին,— Կարս - Ար - տահան, Նեղուցներ եւն·: Պաշտօնական զեկոյցը որ եւ է ակնարկ չի պարունակեր այս մասին, բայց երէկ տեղական թերթ մը հետեւեալ հեռադիրը կը հրատարակէր Ուշինկթընի թղթակցէն·—

Ուշինկթընի մէջ կը կարծեն թէ զոհացում ստացած են ռուսական պահանջները Լեհաստանի սահմանադլուխի մասին Օտերի վրայ, մէջն ըլլա - լով Շթէթթինը, ինչպէս եւ թրէական հարցին վե - րաբերեալ պահանջները: Ռուսեւ - ուրբ նոր բա - նակցութեանց առթիւ, պիտի հաղորդուի Անգա - յայի թէ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ ԵՐԵՔ ՄԵ - ԾԵՐՈՒ ՀԱՒԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՐԺԱՆԱՑԱԾ ԵՆ: ԱՅՑ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ, ՌՈՒՍԻՈՑ ՊԻ - ՏԻ ՅԱՆՁՆՈՒԻ ԿԱՐՍԸ ԵՒ ԱՐՏԱՀԱՆԸ, ԻՆՉՊԷՍ ԵՒ ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ՀՍԿՈՂՈՒԹԻՒՆԸ : Կ'ըսուի թէ Թրիէսթէն միջազգային քաղաք պիտի դառնայ:

× Ֆրանսական թերթերը առ հասարակ վե - րապահ են Փոցտամի որոշումներուն առթիւ, թէ - եւ գոհունակութեամբ կ'արձանագրեն կարգ մը պարագաներ: Ֆրանսական տեսակէտով, չահ կը նկատուի Ֆրանսայի մասնակցութիւնը Հինդերու Խորհուրդին եւ Հաւատարմներու Յանձնախում - բին: Ցեասյ, գոհունակութիւն կը պատճառէն Գերմանիոյ համար սահմանուած խիստ եւ անողոք տնօրինութիւնները: Բայց, միւս կողմէ դիտել կուտան թէ Երեքներու ժողովը պիտի չարունակ - ուի, թէ բացորոշ վճիռներ չեն տրուած հատու - ցումներու մասին: Դժուար են մանաւանդ անոր համար որ կը պահուի Գերմանիոյ միութիւնը:

Խորհրդային մամուլը — եւ Փարիզի մէջ ալ «Իւմանիթէ»ն — չատ գոհ կ'երեւան ժողովին ար - դիւնքէն, մասնաւորապէս ծափահարելով Երեք Մեծերուն սերտ դործակցութիւնը՝ ապահովելու համար աշխարհի խաղաղութիւնը: Ֆրանսայի հա - մայնավար կուսակցութեան կեդր· կոմիտէն ալ իր վերջին նիստին մէջ մասնաւոր գոհունակու - թեամբ ողջունեց տրուած որոշումները, «ընդլայնու - թեան հակականութեան հիմերը Գերմանիոյ մէջ»:

Խորհրդակց. ժողովի փակումը

Խորհրդակցական ժողովը ուրբաթ օր փակեց իր նստաշրջանը, տեսակ մը խորհրդարանի դեր կատարելով երկու տարի, Ալժէէն Փարիզ: (Ժո - ղովը նշանակովի ըլլալով, չէր կրնար հսկողու - թիւն կատարել կառավարութեան վրայ): Նոր խորհրդարանը կամ Սահմանադիր ժողովը պիտի ընտրուի Հոկտեմբերին:

Ժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց բանա - ձեւ մը որ կը պահանջէ ազգայնացնել կազր եւ էլեկտրական ուժը: Փակման առթիւ ճառ մը խօ - սելով, զօր· տը Կոլ գնահատեց կատարուած աշ - խատանքները, հակառակ կարգ մը անհամաձայ - նութեանց, եւ չեշտեց թէ այժմ «ազդը ձեռք պիտի առնէ իր ճակատագիրը: Վերջացնելով հանդրուան մը, ազդը այժմ կը մտնէ նոր հանդրուանը, վճռա - կանը, զոր ամէնքս միասին պատրաստեցինք եւ ուղեցինք աւելի քան հինդ տարիէ ի վեր»:

× Նախարարական խորհուրդը վաւերացուց ելմտական նախարարին պատրաստած օրէնքը՝ ազդ· համերաշխութեան եւ հարստացման տուր - քերու մասին: Կառավարութիւնը հաւանութիւն յայտնեց Խորհրդակցական Ժողովի կարգ թելա - դրութեանց, որոնց համաձայն դրամագլուխի տուրքին համար ամուրիները պիտի վճարեն 200 հազար, ընտանիքները 400.000 ֆրանք: (Նախա - րարին սկզբնական ծրագիրը տուրքէ ազատ կը համարէր 150.000 ֆրանք ամուրիներու, 300.000 ընտանիքներու համար):

× Խորհրդակցական ժողովը պահանջեց խզել յարաբերութիւնները Սալանիոյ հետ:

պետութիւնները յետոյ տրամադիր ըլլան ժողո - վուրդ մը իր սեփական երկրին, ամենակատար - եալ անկախութեան մէջ վերապրեցնելու :

Հայաստանը պէտք է ոտքի կանգնի եւ ապրի ինչպէս միւս բոլոր պետութիւնները: Ան արժանի էատոր: Պատճառ չկայ որ ուրիշ կերպ ըլլայ, որովհետեւ Արդարութիւնը եւ Ազատութիւնը պէտք է յաղթանակեն:

MARIUS BOGI

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԵՒ Կ. ՊՈԼՍՈՑ ԽՆԴԻՐԸ

(Համառօտ Ս. Դ. Սազոնովի յուշերուն)

Ցարական Ռուսիոյ արտաքին գործերու նախարար Ս. Դ. Սազոնովը 1927ին Փարիզի մէջ հրատարակած իր «Յուշեր»ու X գլխուն մէջ խօսելով Նեղուցներու եւ Կ. Պոլսոյ մասին, մանրամասնօրէն կը պատմէ թէ որպիսի դժուարութիւններով յաջողեցաւ առաջին համաշխարհային պատերազմի օրերուն համոզել Պետրոգրատի անգլիական եւ Ֆրանսական դեսպանները, դէթ սկզբունքով բանակցութիւններ սկսիլ Իրեն հետ, այդ շատ կարեւոր հարցի մասին: Ստանալով անոնց համաձայնութիւնն այդ խնդրի մասին, զեկուցում կուտայ ցարին, Նիկոլա Բ.ի: «Եւ կայսրը իմ զեկուցումս Նեղուցներու մասին, ինչպէս կը սպասէի ունկընդրեց մեծ հաճոյքով, զոր արտայայտեց հետեւեալ անմոռանալի բառերով. «Ես ձեզ պարտական եմ իմ կեանքի լաւագոյն օրով»:

Քանի մը էջի մանրամասնութիւններէ վերջ, Սազոնովը հետեւեալ ձեւով կը պատմէ եղելութիւնը:

— «Հետզհետէ Ռուսաստանի՝ Նեղուցներուն եւ Կ. Պոլսոյ տիրապետելու խնդիրն անգլիական եւ Ֆրանսական կառավարութեանց դիտակցութեան մէջ այնչափ հասունցաւ որ, ես արդէն կարող էի 1915 Մարտ 17ին ուղարկել Լոնտոնի եւ Փարիզի ռուսական դեսպաններուն հետեւեալ բովանդակութեամբ հեռագիր կազմուածմանակցութեամբ Սըր Ճօրճ Պըքէնըհի, (անգլ. դեսպան).— «Վերջին զէպքերու ընթացքը Ն. Վեհափառութիւն Նիկոլա Բ. կայսրը բերաւ այն համոզման թէ Կ. Պոլսոյ եւ Նեղուցներու հարցը պէտք է վերջնապէս լուծուի համաձայն Ռուսիոյ դաշտաւոր ձգտումներուն: Որ եւ է լուծում, որ ռուսական կայսրութեան կազմի մէջ չի մտցներ Կ. Պոլիս քաղաքը, Վոսփորի արեւմտեան ափը, Մարմարա ծովն ու Տարտանէլը, ինչպէս եւ հարաւային Թրակիան, Էնոս-Միդիայի գծով — պիտի ըլլայ բոլորովին անբաւարար: Նմանապէս ռազմական տեսակէտներով Ասիական ծովափի մէկ մասը, որ կը գտնուի Վոսփորի, Սաֆարիա գետի եւ Իզմիթի ծոցի այն կէտի միջեւ, որ կ'որոշուի, իմպրոս եւ Թենեդոս կղզիները պէտք է անպայման միացուին կայսրութեան: Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի առանձին շահերն յիշեալ շրջաններուն մէջ ճշդիւ պիտի նկատի առնուին: Կայսերական կառավարութիւնն յոյս ունի, որ վերոյիշեալ տեսակէտները երկու դաշնակից պետութիւններու կողմէ բարեացակամ ընդունելութիւն կը գտնեն: Այդ նոյն կառավարութիւնները, իրենց կարգին, կարող են յոյս դնել կայսերական կառավարութեան բարեացակամ վերաբերմունքի վրայ իրենց ցանկութիւններու իրականացման պարագային, Թուրքիոյ այլ շրջաններու մէջ կամ անոր սահմաններէն դուրս»:

... «Մեզ համար, կը չարունակէ Սազոնով, կարեւոր էր նաեւ ռուսական իշխանութիւնը տարածել Փոքր - Ասիոյ այն մասին վրայ, որ սահմանակից էր Անդրկովկասին եւ որ իր աղգրնակազութեան տեսակէտից շատ փոքր մասով թրքական էր: Այդ երկիրն անդադար ասպարէզ կը հանդիսանար ապստամբութեանց, որոնք կը զսպուէին չտեսնուած ու չլսուած անգթութիւններով: Հայոց վիլայէթներու նշանակութեան մասին մեր Անդրկովկասի հանդստութեան եւ բարգաւաճման համար ես արդէն խօսած եմ, երբ կը խորհէի բարենորոգումներ մտցնել այդ դաւառներուն մէջ ուր կ'ապրէր Թուրքիոյ համարեա թէ ամենաթշուառ քրիստոնեայ ժողովուրդը»:

... «1915ի ամբողջ Մարտ ամիսը անցաւ Պետրոգրատի, Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջեւ բանակցութիւններ վարելով Նեղուցներու եւ Կ. Պոլսոյ մասին: Այդ բանակցութիւնները կ'ընթանան չատ բաւարար, թէեւ ոչ հաւասար քայլերով, ըստ որում Անգլիան դաշնակից Ֆրանսային առաջ կ'անցնէր: Տելկասէն չէր կրնար դիտակցիլ թէ Ռուսիոյ պահանջն արդար էր եւ թէ հասել է ժամը վերջ տալու այն քաղաքականութեան, որով 170 միլիոն մեծ եւ բարեկամ պետութիւնը դատապարտուած էր ծուղակի մէջ գտնուելու, որմէ ելքի հնարաւորութիւն չունէր, մինչդեռ անոր թշնամիներուն համար ճամբան բաց էր:

.. 27 Մարտին անգլ. դեսպանը յանձնեց ինձ յուշագիր մը զոր կազմած էր Լոնտոնէն տրուած հրահանգներու հիման վրայ եւ որ կը հաստատէր թէ անգլիական կառավարութիւնը համաձայն է Ռուսաստանին միացնել Նեղուցներն ու Կ. Պոլիսը, պայմանաւ որ պատերազմը չարունակուի մինչեւ իր յաղթական վախճանը եւ Մեծ Բրիտանիան եւ Ֆրանսան իրականացնեն իրենց ցանկութիւնները ի հաշիւ Օսմ. պետութեան եւ «քանի մը շրջաններու որոնք անոնցմէ դուրս կը գտնուին»:

« ... Անգլիական յուշագրի մէջ յիշուած ցանկութիւններու կարգին կային նաեւ հետեւեալները.— 1. Կ. Պոլսոյ մէջ հիմնել ազատ նաւահանգիստ մը ապրանքներու պահեստի եւ առաքման համար դէպի Փոքր Ասիա եւ հարաւ. արեւելեան Եւրոպա, բացի Ռուսաստանէն: 2. Արաբիան եւ

ՓՇԱԹԵԼԵՐՈՒ ՏՏԻՒՆ

ՄԻ՛ՇՏ ՔԵԶԻ ՀԵՏ...

Բոսո՛ր հայեացքով, բընիճո՛յշ , ընտանի՛ ,
Դէմքս ես կանգած, ահա՛, կը տեսնեմ,
Կը խօսիս ինծի, կը խօսիմ քեզի,
Ու սիրտըս կ'ուռի խանդով մը վեհ ...

Հեռու չեմ քեզմէ, եւ ո՛չ դու ինծմէ,
Կարօտած հոգիս մի՛շտ քեզ հետ կ'ապրի ,
Ե՛ւ տիւ, եւ գիշեր պատկերդ ոսկի,
Կը դիտեմ խո՛ր - խո՛ր, որպէս հայելի՛...

Ամէ՛ն ժամ քեզ հետ, ամէ՛ն մի վայրկեան,
Ձայնըդ կը լըսեմ բընիճո՛յշ, գովակա՛ն,
Հընպաւիքդ կը զգամ, շուրչդ կ'ըմբոշխնեմ
Եւ աչքերուդ խո՛ր նայուածքը վեհ...

Հեռու եմ քեզմէ, բայց միշտ քեզի հետ,
Հոգիս մշտատես յոյզերով կ'ապրի ,
Ցիշատակներ խո՛ր, կարօտներ արի,
Եւ երգե՛ր, երգե՛ր խաղցր, խնկելի...

Քեզի հետ եմ միշտ ու քեզմով անշէջ ,
Կը զիաղի սիրտըս պահերով անվերջ,
Ու տըրտմաշաղախ շուրչով մ'երերուն
Քեզ կ'արտասանեմ այս լերկ օրերուն...

Stalag XI A, 1942 Յուլիս — ՄԻՍԱԿ ՄԻՐԶԷ

մահմէտականութեան սրբազան վայրերը ձգել որ եւ է անկախ մահմետական իշխանութեան: 3. Պարսկաստանի չէզոք գօտին ենթարկել անգլիական ազդեցութեան, 1907ի ռուսեւանգլիական համաձայնութիւնը փոփոխութեան ենթարկելով: Լոնտոնի կառավարութեան այս բոլոր պահանջներուն, ինչպէս եւ այն բոլորի որոնց մասին ցանկութիւն յայտնեց Պ. Փալէօլոկ (Ֆրանս. դեսպան) Սուրիան եւ Կիլիկիան Ֆրանսայի ձգելու համար, — ռուս կառավարութիւնն իր համաձայնութիւնը տուաւ: Մերդաշնակիցներու ի հաշիւ Օսմ. պետութեան ձեռք բերած հողերու սահմաններու ճշդումը եւ դծումը տեղի ունենցաւ աւելի ուշ անձնական բանակցութիւններու ընթացքին իմ եւ անոնց ներկայացուցիչներուն՝ Սըր Մարկ Սայքսի եւ Պ. Փիքոյի միջեւ:

«1916 Ապրիլին այդ բանակցութիւնները վերջացնելէ ու երբեակ համաձայնական պետութեանց իւրաքանչիւր անդամի ցանկութիւնները պարզուելէ վերջ, ես յայտնեցի նամակով Պետրոգրատի դաշնակից ներկայացուցիչներուն կայսերական կառավարութեան հաւանութիւնը, որ Անգլիոյ կցուին Միջագետքը, իսկ Ֆրանսային Սուրիան եւ Կիլիկիան, այն պայմանով, որ Ռուսաստանն ալ ձեռք բերէ Փոքր Ասիոյ մէջ երզրումը, Տրապիզոնը, Վանը եւ Պիթլիսը մինչեւ Սեւ Ծովի ափի այն կէտը, որ պիտի որոշուէր նոր սահմանները գծելու միջոցին: Բիւրախտաւոր այն մասը, որ կը գտնուի Վանէն եւ Պիթլիսէն դէպի հարաւ նոյն պէս պիտի անցնէր Ռուսաստանին, որոնց փոխարէն Ֆրանսան Փոքր Ասիոյ մէջ կը տառնար բաւարար հողամաս Խարբերդ քաղաքով: Ահաւասիկ ընդհանուր դծերով այն համաձայնութիւնը, որին յանգեցաւ ռուս կառավարութիւնը Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի լիազօրներու հետ 1916ին: Ռուսաստանը չնորհիւ իր ներքին ահաւոր յեղաշրջումին, ոչ միայն նոր հողեր ձեռք չբերաւ, այլ եւ կորսնցուց բաւականաչափ հիներէն»:

Սազոնովի յուշերէն թարգմանելով հայ հարակութիւնը հետաքրքրող էջերը, կը տեսնենք որ Թուրքիան, այդ «Հիւանդ մարդը», հարիւրաւոր տարիներ չարունակ իր քամնելի եւ անլուր դաւանութիւններով զրաղեցուցած է Եւրոպայի բոլոր պետութեանց դիւանագէտները եւ միշտ ալ վերծ մնացած պատասխանատուութենէ, չնորհիւ այդ նոյն պետութիւններու մրցակցութեան: Առաջին համաշխարհային պատերազմին վերջ պէս կր հնչէ ճակատագրական ժամը: Եւրոպայի երեք մեծ պետութիւնները համաձայն են, վերջ տալ «Հիւանդ մարդու» պետութեան եւ բաժան - բաժան կ'ընեն անոր «հանդերձները»... Եւ ո՞վ հրաշք ... յանկարծ Ռուսաստանի մէջ կը ծագի ահաւոր յեղաշրջում մը,— ռուսական մեծ յեղափոխութիւնը, որ նորէն հոդի կը ներչնչէ այդ «կենդանի դիակին»: «Հիւանդ»ը ոչ միայն ետ կ'առնէր Ռուսաց յաղթական բանակի 1915—1916 թուականներուն նուաճած հայկական նահանգները, այլեւ կը դրաւէր Սարիղամիշի, Կաղզուանի, Կարսի եւ Իգտիրի շրջանները...

Այսպիսով ռուսական 1917ի մեծ յեղափոխութիւնը տալով Ռուսահայութեան ինքնավար Հայաստան, անուղղակի մահացու հարուած կր հասցնէր Թրքահայաստանի դատին եւ ակամայ կր դրկէր Թրքահայութիւնը, դայն ձգելով հայրենազուրկ եւ ցրուելով ի սիխիտս աշխարհի, իրրեւ օտարական եւ վտարանդի:

Տեղի կ'ունենար մեծ անարդարութիւն մը, սակայն դարմանելի անարդարութիւն:

Եւ այդ դարմանողը պիտի հանդիսանայ մեր այժմեան Խորհրդային Հայաստանը:

Սա մեր Թրքահայ եղբայրներու արդար եւ անվիճելի իրաւունքն է: Այս կը հաստատեն նաեւ վերոյիշեալ պատմական փաստաթղթերը:

ԱՐՍԷՆ Ա. ԲԱՀ. ՍԻՄԻՆԵԱՆՑ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

ԽՄԲ.— «Սովետական Հայաստան»էն կ'արտատպենք հետեւեալ յօդուածը, բացատրաբար անփոփոխ պահելով լեզուն, իբրեւ վաւերագիր.—

Մանուկ Աբեղեանի անուան Գրականութեան Ինստիտուտի Գրական Թանգարանը Սովետական Հայաստանի կուլտուրական ամենահարուստ օջախներից մէկն է: Այստեղ է կենտրոնացած հայ դասական եւ ժամանակակից գրականութեան վերաբերող ձեռագիր ամբողջ մատենադարանը՝ սկսած 19րդ դարից: Այնտեղ, ուր վերջանում է Մատենադարանը, մեր հնագոյն գրականութեան այդ գանձարանը, այնտեղից էլ սկսում է գրական թանգարանը:

Գրական Թանգարանը Սովետական կարգերի ծնունդ է: Մինչեւ ռեւոլուցիան (յեղափոխութիւն) հայ գրողների արխիւները, նրանց ձեռագիր գործերը պահպանւում էին կամ մատենադարանում, կամ թէ կուլտուրական հիմնարկներում, դպրոցներում եւայլն: Միայն պետական Գրական Թանգարանն է վիճակի եղաւ ոչ միայն ապահով պայմաններ ստեղծել գրանց անկորուստ պահպանման համար, այլ եւ գիտական հիմքերի վրայ դնել այդ պահպանումը: Թանգարանի կազմակերպումից յետոյ սկսուեց հայ գրողների, գրական գործիչների թողած ձեռագիր ժառանգութեան սիստեմատիկ եւ պլանաչափ հաւաքումն ու կենտրոնացումը:

Գրական Թանգարանը հիմնադրուել է 1922ին: Այդ ժամանակ նա զեղարուեստական, ազգագրական եւ հնագիտական բաժինների հետ միասին կազմում էր պետական Կուլտուրական Պատմ. Թանգարանի մի մասը: Թանգարանի հիմնադրման գործում մեծ վաստակ ունի Փիլոլոգիական (բանասիրական) գիտութիւնների դոկտոր Երուանդ Շահազիզը: Նրա բերած Նալբանդեանի, Պատկանեանի արխիւներով, Նոր Նախիջեւանին վերաբերող նիւթերով է հիմնադրուել այդ բաժինը: Հետզհետէ բաժինը կարողանում է ձեռք բերել բազմաթիւ ձեռագրեր, վաստակաշատների եւ նամակներ Մատենադարանից, Պետական Համալսարանից, Լուսժողկոմատից եւ զանազան անձնաւորութիւններից: Այնպէս որ մի տասնեակի ընթացքում ձեռագրերի զգալի հարստութիւն է կուտակւում: 1935 թուից Կուլտուր - Պատմական Թանգարանից գրական սեկտորն (բաժին) սկսում է գոյութիւն ունենալ արդէն որպէս ինքնուրոյն միաւոր, առանձին Թանգարան, որի վաստակաշատների թիւր այժմ հարիւր հազարներով է հաշւում:

Դառնալով կուլտուրական մի առանձին հաստատութիւն, Գրական Թանգարանը խոշոր աշխատանք է ծաւալում յատկապէս արխիւային նիւթերի յայտնաբերման, նրանց հաւաքման գնաղատառում: Հետզհետէ նա այնքան է մեծանում եւ հարստանում, որ հիմք է հանդիսանում ստեղծելու երկու նոր Թանգարանային միաւորներ՝ Թատերական Թանգարան եւ Ռ. Մելիքեանի անուան երաժշտական կաբինետը, նրանց տրամադրելով հայ երաժիշտների եւ դերասանների գործերը, այդ թւում Ադամեանի, Սիրանուշի, Վրոյրի, Աբելեանի, ապա նաեւ Զուհաճեանի, Բրուտեանի, Կոմիտասի, Եկմալեանի, Կարա - Մուրզայի, Սպենդիարովի գործերն ու անձնական իրերը:

Իր դոյութեան այս 22 տարիների ընթացքում Թանգարանը կարողացել է հաւաքել եւ կենտրոնացնել մեր նոր, նորագոյն եւ ժամանակակից գրականութեանը վերաբերող չատ ու չատ փաստաթղթեր, որոնք չափազանց մեծ արժէք ունեն մեր գրականութեան գիտական ուսումնասիրութեան, մի ամբողջ չարք պրոբլեմների (հարցերի) բազմակողմանի եւ ճշգրիտ լուսաբանման համար: Գրական այդ օջախը իրօք անսպառ աղբիւր է հետազոտելու եւ հրապարակ հանելու հայ մտքի ողջ մշակոյթը: Միայն վերջին լինն տարուայ ընթացքում Թանգարանը ձեռք է բերել աւելի քան 400 անուն մեծ ու փոքր արխիւ, այդ թւում Գ. Սունդուկեանի, Ն. Տաղաւարեանի, Ա. Աբովեանի, Հ. Ասրաքելեանի, Ց. Յակոբեանի, Յովհաննէս Թումանեանի, Նար-Դոսի, Բ. Նալբանդեանի, Ե. Շահազիզի, Արփիարեան Հայրիկի, Գ. Լեւոնեանի արխիւները, հարիւրաւոր թանկարժէք իրեր, լուսանկարներ, զեղարուեստական գործեր եւայլն:

Եթէ սրանց վրայ աւելացնենք նաեւ Նալբանդեանի, Պատկանեանի, Պռոշեանի, Ազայեանի, Յովհաննէսեանի, Տէրեանի եւ չատ ուրիշների մեծարժէք արխիւները, նրանց ձեռագրերը, սեւագրութիւնները, նամակները, լուսանկարները, պորտրէները, իրերը, զրքերը, անձնական գրադարանները, ապա հասկանալի կը լինի, թէ ինչպիսի մեծ հարստութիւն է կուտակուած Գրական Թանգարանում:

Ցիշատակենք ամենից առաջ Սայեաթ - Նովայի ինքնագիր գաւթարը, որ մեր կուլտուրայի բացառիկ արժէք ունեցող մի գործ է: Սա մի ժողովածու է, ուր տեղ է գտնել երգչի աղերսչականերէն խաղերի մեծ մասը, գրուած հայատառ եւ վրացատառ եւ հայերէն խաղերի մի զգալի մասը գրուած վրացատառ: Այս գաւթարի ժառանգները տարիներ առաջ յանձնած են եղել Կովկասեան Գրողների Ընկերութեան նախագահ Յովհ. Թումանեանին,

ՊՈՒՏ Մ' ԵՒՕԱՂ

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Անկախ Հայաստան ուզեցինք, մերժեցին:

Կիսանկախ Կիլիկիա մը ձեռք բերինք, խլուեցաւ: Հայկական Սջաթի իշանք, չսեղու տուին: Մեր ունեցած Հայաստանով գոհացանք եւ նեղ - գաղթ աղերսեցինք,— «երկիրը նեղ է» ըսին մեզի:

Իսյց Հայը անճրկիւլ չի դրաեր: Լոյս մը ծագեցաւ մեր մեռնդերուն դլխուն մէջ, կուտ հաւաքէ՝ Հայ Ազգ· Տուն մը հիմնելու համար: Մտածեցին եւ գործի վերածեցին գայն:

Ահա՛ փառաւոր չենք իր, Փարիզի պորտին վրայ, երկաթէ գոյդ դռներով, ներսը ընդարձակ բակ մը՝ ուր, կրնայ Հայոց ժողովուրդը խմբուիլ ու բարձրաձայն վիճիլ...

Սրահներ, սենեակներ, առատ եւ ընդարձակ: Ահկէ եաքը, մեր լինչոյքներուն մէջ փոխանակ «կեցցէ՛ Հայաստան»ի, կրնանք պոռալ «կեցցէ՛ Հայոց անկախ եւ անխտրական Տունը»....

Իրը Հայ ժողովուրդի համեստ մէկ անդամը, կ'ուզեմ ես ալ քանի մը թելադրութիւն ընել այդ Տան օգտին, թէեւ մատնայէ զուրկ եմ (կը խնդրեմ, որ ներողամիտ ըլլան հիմնադիրները).—

Ա.— Շէնքին վրայ քանի մը յարկ եւս աւելցնել, որպէսզի Հայոց բոլոր կազմակերպութիւնները կարենան իրենց ուրոյն խուցերը ունենալ հոն, օրինակ, կուսակցութիւնները՝ իրենց ալ եւ ձախ թեւերով զատ - զատ, կրօնական յարանուանութիւնները, թերթերու խմբագրութիւնները, բոլոր մշակութային միութիւնները, ինչպէս նաեւ «ես Հայ չեմ» ըսող, եւ ազգին դէմ դառնացած - ներու խմբակցութիւնները...

Բ· Վեց խոշոր սենեակներ, ամէն մէկը մեր վեց նահանգներու անուններով մկրտուած, իրենց քովնաի խուցերով՝ յատկացուելու համար նոյն գաւառներու եւ իրենց գիւղերուն Հայրենակցական Միութիւններուն....

Գ· Ջրմաղ կամ ջրցանով (տուշ) գինուած սենեակ մը՝ ժողովներու մէջ գլուխը բռնկած վիճողները հանդարտեցնելու համար...

Դ· Զգաստարան մը, ուր նստին, «աղմատ - ներն ալ խելք ունին», «Մեր ազգային կազմակերպութիւններու մէջ, անկուտի եւ համեստ մարդիկն ալ անդամ ըլլալու են»ի պէս ծիծռած միտքեր յայտնողները, «ապստրական» բառին լուրջ արժէք տուողները եւ մանաւանդ՝ «խելք ըսուած բանը գլխուն մէջ է» ըսողները: Անոնք հո՛ն, այդ զգաստարանին մէջ, պէտք է սորվին թէ՝ խելքն ու արժէքը ոչ թէ գլխուն, այլ էսակին եւ ամպարտութեան մէջ են...

Ե· Առայժմ, քանեակ մը պարապ սենեակներ պատրաստի ունենալու է, ի նախատեսութիւն հաւու ճուաերու պէս հաւկիթէ դուրս գալիք Միութիւններու...

Զ· Գէշ չըլլար, եթէ մատուռ մըն ալ կանգնեն հոն: Անո՞նը: Անշուշտ Ս· Փրկիչ:

Է· Բոլոր ժողովասենեակները հաստ պատերով եւ ամրափակ դռներով պաշտպանուած ըլլալու են՝ որպէսզի ժողովականներուն ձայներն ու բաղուկները ազատօրէն գործեն...

Ը· Շէնքին վարիչ մարմինը «նախարարութիւն», իսկ սենեկապաններն ալ «քաղաքապետ»անունով կնքելու է...

Թ· Իռնապանի եւ վարիչի պաշտօնը, անպայման ոչ - հայախօսի մը յանձնելու է, որպէսզի մարդիկ չհամարձակին ելոյթներ սարքել, մըր - մռալով· «Աղբար մենք ալ Հայ ենք, զեզ մը ըրէք վարձքին վրայ»:

Ամէն պարագայի մէջ, Հայ Ազգ· Տունի ձեռնարկը, կարզ մը առաւելութիւններէ զատ, մեզ կընայ փրկել, ներքաղքի կամ միջազգային խոր - հրդաժողովներու դիմելու տաղտուկէն: Ցետոյ, չատ մը պարապ մնացած ժողովասէրներու ալ, աթոռի մը տիրանալու պատեհութիւն կ'ընծայէ:

Կ· ՊԵՏՈՒՇ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԴՐԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՑԱՆ

Աբտահամեանի թղթատարը կանոնաւորուած չէ տակաւին, եւ թերթերը կը հասնին կիսկատար, կամ չատ ուշ: Ամերիկայի «Հայրենիք»ը (օրա - թերթ) կը հասնի մէկ ամիսէն, Պէյրութի թեր - թերը՝ քիչ մը աւելի ուշ, եւ միշտ պակաս: Եգիպտոսի հետ ուղղակի կապ դեռ նոր հաստատուե - ցաւ եւ կը սպասենք թերթերուն:

Թղթատելով պատահարար հասած թերթերը, ամէնուն մէջ ալ կը տեսնենք աղդեր նոր հրատարակութեանց մասին: Գրական վարուցանը ամէ - նէն աւելի ճոխ կ'երեւայ Սուրիա - Լիբանանի եւ ատ հասարակ Մէլլին Արեւելքի մէջ,— Եգիպտոս, Ներսաղէմ, Իրան:

Ամերիկայի մէջ ալ բեղուն է դրական անդաստանը, դատելով անցեալ տարուան ընթացքին հասած թերթերու աղդերէն կամ պատահական դրախօսականներէ: «Արածանի» (Բ· դերք) ժա - մանակին ծանուցած էր Կ· Զարեհանի նոր վէպը, «Նաւը լերան վրայ», 550 էջ, ինչպէս եւ Լ· Կէրանի վերջին գործը, «Մինարէներէն մինչեւ երկնասլացները (Des Minarets aux Gratte -- Ciel), տեսակ մը ինքնակենսագրութիւն՝ վիպական տարբերով: Երկու գիրքերն ալ չենք տեսած տակաւին: Եւ լուր չունինք ուրիշ բազմաթիւ հրատարակութիւններէ: «Հայրենիք»ի վերջին թիւերուն մէջ, տպուած աղդերէն կ'իմանանք հետեւեալ նորութիւնները.—

Ֆրիստոնէութիւնը եւ հին հեթանոսական կրօնքներու բաղդատութիւնը: Հեղինակ՝ Մ· Գ· Ֆէրահեան: 539 էջ: Աղդը կ'ըսէ թէ «դիրքը հեղինակին 50 տարիներու ուսումնասիրութեան արդիւնքն է»:

Անուն Արամ է, Ուիլեամ Սարոյեանի (Թարգմ· անդլիերէնէ): Նոյն հեղինակէն՝ Մարդկային կատակերգութիւն (որ Թարգմանուած է նաեւ Թուրքերէնի, Պոլսոյ մէջ):

Ճակատագիր, 19 պատմուածքներ պարսկա - կան եւ պարսկահայ կեանքէ: Գրեց՝ Հեղինէ Դաւթեան: Պատկերազարդուած նկարիչ Սարգիս Աշճատրեանի կողմէ:

Պողավաճէը եւ Գմբեթաւորումը նախնական հայ տաճարներէն: 'Գերեզմանական կոթողներ եւ նրանց հնագիտական արժէքը հայ արուեստի պատմութեան համար: Գրեց՝ Գարեգին արք· Յովսէփեան:

«ԴԱՐԵՐՈՒ ԵՐԳԸ»

Ինչպէս ամէն տեղ, Սուրիա - Լիբանանի մէջ ալ առատ էրանաստեղծական հունձքը: Թերթորուն մէջ կ'երեւան ցիրուցան աղդեր՝ չարք մը քեր - թուածներու:

Այդ հատորներէն մէկն է «Դարերու երգը», հեղինակը՝ Արմէն Անուշ, որ ունի ուրիշ հրատարակութիւններ ալ: «Աղդակ»ի դրախօսականէն կը քաղենք հետեւեալ հատուածը, դրքին բովանդակութեան մասին.—

Արմէն Անուշ ուղած է 16 երգերով, մօտ 75 էջերու մէջ գծել համայնապատկերը քանի մը հազարամեակներ ընդգրկող Հայոց ալեկոծ պատմութեան, որ կը սկսի Հայկէն եւ կը հասնի մինչեւ մեր օրերը:

Ներկայ պատերազմին արձագանդող մուտքէն եւ Հայաստանի փառքն ու անոր զաւակներուն անխորտակելի կամքը պանծացնող Համաձուագէն յետոյ կը սկսի բուն դիրքը: Ա· երգը կը պատկերացնէ Հայկ Դիւցաղնը, որ «հաւաքեց իր ցեղի զաւակները խրոխտ ու ազնուդէմ հիւսիս, բարձրացաւ կատարներն յաղթական»: Բ· երգը կը պատմէ քաղցրութիւնը նորահաստատ հայ տուներուն եւ չէներուն, ինչպէս նաեւ Հայկի խաղաղ մահը եւ կտակը: Գ· երգը կ'ամփոփէ Հայաստանի ծաղկեալ կեանքի տարիները, որոնց ընդմէջէն կ'անցնի Բաբելոն: Դ· երգին մէջ՝ «դարերը կը բերեն նոր պատգամ ու ոգի եւ ահա կը ծնի Ա· տաչէս մեծ Աբգան»: Ե· երգը Տիգրան Մեծի եւ իր կայսրութեան չատագովութիւնն է: Զ· երգով հեղինակը կ'ուրուագծէ Սասանեան արքաներու դէմ Հայաստանի մղած հերոսական կռիւները եւ Մա - միկոնեան սպարապետներու դիւցազնութիւնը: Է· երգը նուիրուած է դրերու դիւտի անմահ փառքին ու հրաչքին: Ը· երգը երկարաշունչ քերթուածքն է, ուր կը պատմուի Վարդանանց պատերազմը: Թ· երգով կը սկսի Բագրատունեաց պատմութիւնը անոնց ոգդական եւ նոյն ատեն չինարար հանճարին գովքը եւ Ժ· երգին մէջ մենք կը տեսնենք «արմենական վտարանդի հին դրօչը փառաչուք բարձրացած Կիլիկիայի լեռներուն վրայ»: Այնուհետեւ, ԺԱ· երգով կուգան «Դարերը խաւար, որպէս ծանր մղձաւանջ», «Ախտական տափերէն կու դան ճչննկիդ ու թխմուր», բայց եւ այնպէս «այդ անձեւ քաոսէն» հայ մտքին լոյսը կը ճաճանչէ երբեմն Բուչակի մը կամ Սայաթ Նովայի մը տաղերէն: ԺԲ· երգը կը բանայ մեր ազդային վերածնունդի նորագոյն արշալոյսը, երբ կը ծնին Նալպանտեանները, Քրիստափորներ, Հրայրներ եւ Մակարներ իրրեւ յարութիւն առած նոր Սասունցի Դաւիթ: «Սարտարապատ, Բաշ — Ապարան կ'ըլ-

ԵՐԱՆԻ ..

երանի՛ սար լինէր իմ առաջ,— Բարձրագահ, ե՛ւ ձիւնոտ, ե՛ւ դժուար,— Ճակատն իր աշխարհին դէմ պարծ,— Կնճիռ ու ակօսով յետաշար:
Եւ ուխտով ընկնէի ես ճամբայ,— Դէպի վե՛րջ լանջերով սարն ի վեր,— Վեհ սիրով ու կամքով հեզ, անպարծ,— Ոտիս քող փշերի զարնուէր:
Երբ յոգնած լինեմ ես կամ տկար,.. Կանգնեմ ու ետ նայեմ դէպ ներքեւ,— Ու քէկուզ իղձերս անկատար,— Շունչ հաշեմ — յաջորդին ակնարկեմ:
Երանի՛ բարձրարերձ սար լինէր,— Եւ ճամբաս անվերջ ու սիրածիզ,— Ելնէի անտրտունջ յար, մին էլ,— Տեսնէի արեւը նորածագ... ԼԵՄ

ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

Վերջալոյսին մեղմ, վշտագին,
Սոխակն երգեց վարդի սէր
Վարդը մատաղ ննջեց խաղաղ
Սիրահարին անտարբեր...
Կարօտակէզ, եար, թէ գտնես
Շիրիմս ամայտ ու հեռու
Սոխակի պէս արիան երգես
Ա՛խ, վարդը չի զարթնելու ...
Բայց ոսկեվազ գինի մի թաս
Ու մի բուռ հող հայկական
Եթէ բերես վրաս խնկես,
Օ՛, ես իսկո՛յն կ'արթնամ՛ :

ԳՈՌ ԱՒՈՒՐԵԱՆ

լան Զիրաւ, Նոր Աւարայր»: ԺԳ· եւ ԺԴ· երգերը կը պատկերացնեն օտարութեան մէջ ներկայիս տեսայտղ տարագիր սերունդին վիշտը, կարօտը եւ վերադարձի տենչանքը: ԺԵ· եւ ԺԶ· երգերը կը դառնան վերջաբան հատորին, իբրեւ հաւատքի աղօթք եւ կամքի վճիռ»:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ազատագրումէն ի վեր, փարիզեան մամուլն ալ ամբողջ էջեր կը նուիրէ, ծանօթացնելու համար խորհրդային դրականութեան թափն ու զարդացումը՝ պատերազմի ընթացքին: Այս առթիւ կ'ուսումնասիրուին, նաեւ, խորհրդային ժողովուրդներու թունդ հայրենասիրութեան դաղտնիքները:

Ուրիշ առիթի մը վերապահելով այդ նիւթը, արձանագրենք չարք մը կարեւոր իրողութիւններ:

Ինչպէս կը հաստատէ դրական ամսագիր մը, 900 խորհրդային դրողներ դտնուած են ճակատին վրայ: Միայն պատերազմական թղթակիցներ չեն եղած ատոնք, այլեւ ռազմիկներ: Կռուած, դրած, եւ չատ մեռած են: Այսպէս, Ա· Պոլիակով, երիտասարդ վիպագիր եռանդ կայծով, որուն առաջին դործը, «Դերբենտի Քարիւանատրը», Փերսաներէնի թարդմանուած է 1938ին եւ որ ռազմադաշտին վրայ էնկաւ 1941 Նոյեմբեր 20ին, «մինչեւ արեան վերջին կաթիլը կռուիլ վերջ»: (Հայերէն ալ՝ երիտասարդ բանաստեղծ մը, Թաթուլ Հուրեան, եւ թերեւս ուրիշներ որոնց մասին լուր չունինք):

«Հայրենական պատերազմ»ին մէջ, ինչպէս կը կոչեն 1941—1945ի զեհենամարտը, խորհրդային դրողները կր չօշափեն բազմաթիւ խնդիրներ, որ կապ ունին իրենց սորված եւ քարոզած վարդապետութեան հետ: Անոնք մասնաւորապէս կը նկարագրեն կարմիր դինուորին հայրենասիրութիւնը, եւ միաժամանակ առելութիւնը՝ ֆաչականներուն դէմ, ապա ուրեմն կը փառաբանեն անոր մոլեգին վրէժխնդրութիւնը: Այս տեսակէտէն, մեծ ժողովրդականութիւն չահած է Սիմոնով, բանաստեղծութեամբ մը որ կը կոչուի «Սպասէ՛ ինծի» եւ որուն համար եղանակներ չինած են 40 երաժիշտներ: Բոլոր կարմիր դինուորները իրենց դրպանը կամ պայուսակին մէջ ունին այս երգը, ինչպէս եւ նոյն հեղինակին ուրիշ մէկ բանաստեղծութիւնը, «Սպաննէ՛ զայն».—

Եթէ չես ուզեր Գերմանին սեւ ձեռքը ձգել — այն տունը ուր ծնած ես,— Ծեր մայրիկդ եւ տըղադ,— եւ սիրականդ, կեանքիդ անուշ ընկերը, —Եւ ամէն ինչ որ պատիւ կըկոչուի,—եւ ամէնինչ որ Հայրենիք կը կոչուի,

Գիտցի՛ր, ոչ ոք պիտի փրկէ զանոնք, եթէ դուն ինքդ չփրկես :

Շատ մը բանաստեղծութիւններ եւ վէպեր նուիրուած են «զործաարանային ճակատ»ին, փառաբանելու համար երկրին ռազմական արտադրութեան ճիգը եւ ճարտարարուեստական յաղթանակները: Այս չարքին մէջ կը դտնուի նաեւ հայազդի դրագիտուհին, Մարիէտտա Շահինեան, վէպով մը, «Պատերազմի ճիգերը Ուրալի մէջ»: (Տիկինը Երեւան գնաց վերջերս, ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար): Քանի մը խոսքերով դաղափար կուտան այս պատերազմական - ճարտարարուեստական դրականութեան մասին.— Եւ պղպեղ մխուեցաւ (Նիկոլա Օստրովսկի), Առանց շունչ առնելու (Իլիա Էրէնպուրկ), Սթալինեան աշխատանքին վարպետները (Աննա Կարավայուն), Զէնիթերը մեզի հետ են (Նաթան Ռիպակ), Փորձը (Աղդատի Պերվենցեւ) եւն.:

ՓԷԹԷՆԻ ԴԱՏԸ

ԼԱՎԱԼ ԿԸ ԽՕՍԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԱՏԵԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Իր կապերը մառէշալին հետ

Ուրբաթ առաւ ժամը 6ին Լավալը արթնցուցին Ֆրէնի բանտին մէջ: Ժամը 1.30ին պիտի լըսուէր Գերագոյն Ատեանին առջեւ, բայց առաւան ժամը 7.10ին բանտային կառք մը դրուեցաւ, փոխադրուելու համար Դատական Պալատը: Եւեւէն ուրիշ կառք մը կուգար, որպէսզի տեղը բռնէ, եթէ առաջինը խանգարուի: Հինգ ոստիկանական կառքեր ալ կը հետեւէին թափորին: Ժամը 7.25ին արդէն հասած էին Դատական Պալատը, ուր նախկին վարչապետը անմիջապէս փոխադրուեցաւ խցիկ մը եւ քիչ մը հանդստանալէ վերջ, սեղանի մը առջեւ անցնելով, սկսաւ նիշեր առնել:

Կէս օրէն վերջը, դատաստրահը բերնէ բերան լեցուած էր: Ինչպէս դիտել կուտայ թերթ մը, եթէ մուտքի տոմսակները սեւ չուկայով ծախէին, անհաւատալի դումարներու պիտի հասնէին: Երբ դատաստրահը բացուեցաւ, լուսանկարի դործիքները լարուած էին արդէն:

Նախագահը.— *Բարապան, հաճեցէք ներս կանչել վկայ Փիէռ Լավալը: Կ'ազդարարեմ թէ թոյլ պիտի չտամ որ եւ է ցոյց: (Դատաւորը շարտասանեց «նախագահ» բառը որ կը տրուի նախկին վարչապետներուն):*

Շրջապատուած պահակներով, Լավալ սրահ մտաւ կորաքամակ, երեսը ձէթի գոյն, այտերը փոսացած, մազերը ճերմկած, խոժոռադէմ, աչքերը բացխփելով: Արդօրէն անցաւ մառէշալին քովէն, եւ յառաջացաւ դէպի տեղանը, մինչ ներկաները կը խլրտային բուռն հետաքրքրութեամբ եւ զանազան չշուկներով:

Վկան յայտարարեց անունը,— Լավալ Փիէռ, ծնած 1883 Յունիս 28ին Շաթէլմոնի մէջ:

Նախագահը.— *Երդում ընել չեմ տար. ձեզ կը լսեմ միայն ի տեղեկութիւն: Պէտք է պատասխանէք չատ կարճ, առանց վիճաբանութեան եւ չդոդումի: Ձեր հարցաքննութիւնը չէ որ կը կատարուի, այլ մառէշալին դատը: Ե՞րբ սկսան ձեր քաղաքական յարաբերութիւնները մառէշալին հետ:*

Լավալ.— *Հաւանաբար 1936ի վերջերը:*

Նախագահը.— *1934ին չէ՞ր, լաւ յիշեցէք:*

Լավալ.— *Արդարեւ, դաղթային նախարար էի Տումէրկի դահլիճին մէջ, յետոյ եղայ արտաքին նախարար, ապա վարչապետ: Ցամաոօրէն կը պայքարէի պատերազմին դէմ որուն դալը կը դդայի եւ ուր կը տանէր մեր արտաքին քաղաքականութիւնը: Ես երբեք չեմ դադաղ ուրիշ երկիրներու ներքին վարչաձեւերով: Մեր երկիրը երջանիկ էր: Որ եւ է վիճելի խնդիր չունէր մէկուն հետ...*

Լավալ կը խօսէր խուլ, անստոյդ ձայնով մը, որ հետզհետէ կ'ամբանար եւ կը բարձրանար: Սկսաւ մանրամասնօրէն պատմել այն առենուան քաղաքական կացութիւնը, իր բանակցութիւնները Իտալիոյ հետ Թունուզի մասին: Այստեղ նախադահը միջամտեց, բայց վկան չարունակեց, պատմելով թէ կամչկնի միջոցաւ դաղանի դինակցութիւն մը կնքած էր Մուսոլինիի հետ, ի հարկին պաշտպանուելու համար Գերմանիոյ նախայարձակման դէմ, պատմեց Եթովպիոյ դէպքերը, տեսակցութիւնը Կալէսի իշխանին հետ եւն.: «Մենք եւ Անդլիացիները համաձայներ էինք որ առանձին բանակցութիւններ պիտի չկատարենք Գերմանիոյ հետ. երբ իմացայ թէ Մեծն Բրիտանիա նաւային համաձայնութիւն մը կնքած է Գերմանիոյ հետ...

Նախագահը.— *Նորէն կը յիշեցնեմ, խնդիրը կը վերաբերի Փէթէնի դատին:*

Լավալ.— *Կը հրաւիրեմ անդլիական դեսպանը (աղմուկներ)... բայց պարոններ, անհրաժեշտ է որ պարդեմ թէ ինչ էր կացութիւնը այն պահուն երբ սկսան իմ յարաբերութիւններս մառէշալին հետ: Մնաց որ, ինծի համար դժուար է պատասխանել, պարոն նախադահ, որովհետեւ չեմ դիտեր թէ մինչեւ հիմա ի՛նչ խօսուած է այստեղ: Ես լրադիր չեմ տեսած: Ամէն պարադայի մէջ, ինչ որ կ'ըսեմ կը չահադրդռէ Ֆրանսացիները (աղմուկ): Պարոն նախադահ,, կրնա՞մ խնդրել որ դաւաթ մը ջուր բերել տաք:*

90 ՍՈ ՀԱՐԻՒՐԸ ՀԱՄԱՁԱՅՆ

Նախագահին հրամանով բարապան մը չիչ մը վիչիի ջուր բերաւ, դժուարաւ կրցաւ բանալ եւ դաւաթ մը ջուր հրամցուց Լավալի, որ չարունակեց իր պատմութիւնը.

— Կը մտածէի թէ մառէշալը կրնար զօրացնել մեր դիրքը ամէն դետնի վրայ, կարգի կանոնի դնել մեր գործերը: Ըսած եմ այն առեն ալ, դաւ մը չէր որ կը պատրաստուէր: Ես քիչ անդամ կը տեսնէի մառէշալը:

Նախագահը զանազան հարցումներէ վերջ, խնդիրը բերաւ զինադադարին, յիշեցնելով Լավալի թէ տիրական դեր կատարած է այդ գործին մէջ:

Լավալ.— *Ես խորհրդարանին անդամ էի: Պոռտոյի մէջ դլխաւոր մտահադութիւնը զինադադարի մը կնքումն էր:*

Նախագահը.— *Յօսեցէք այն ձեռնարկներու մասին որ կատարուեցան որպէսզի հանրապետութեան նախադահը Հիւս. Ափրիկէ չերթայ:*

Լավալ.— *Ես այդ մանրամասնութիւնները իմացայ պարղապէս իբրեւ ծերակուտական: Ես կառավարութեան անդամ չէի, բայց անոնցմէ էի որ կը կարծէին թէ կառավարութիւնը պէտք է Ֆրանսա մնար, եւ չէի հաւատար թէ պատերազմը Ափրիկէի մէջ երկարաձդելու փորձ մը կրնար յաջողիլ: Ես ըսի թէ կարելի չէ երկիր մը պաչտպանել ձդել երթալով: Երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ էին որ պահանջեցին պատուիրակութիւն մը դրկել Հանրապետութեան նախադահին: Ես խօսեցայ միայն անոնց անունով: Մնաց որ, խորհրդարանի անդամներուն 90 առ հարիւրը համաձայն էին որ կառավարութիւնը Ֆրանսա մնար: Այս պատերազմը յայտարարուած էր ապօրինաբար: Ես համոզուած եմ որ եթէ խորհրդարանը կարենար դաղանի նիստ դումարել, թերեւս պատերազմը չէր յայտարարուեր: Մենք պատերազմի մտանք առանց արդիական ռմբաձիդ օդանաւ մը ունենալու, եւ, երեք ամիս վերջը, միայն ինը ռմբաձիդ ունէինք: Զեմ դիտեր Գերմանիան քանի հարիւր կամ քանի հազար հատ ունէր: Այս պայմաններուն մէջ սկսած պատերազմը կանխաւ կորսուած էր: Խորհրդարանը միշտ քուէարկած է վարկերը, բայց...*

Նախագահը.— *Ի՞նչ է մառէշալին պատասխանատուութիւնը դինուորական վարկերու յոսի դործածութեան մէջ:*

Լավալ.— *Այլանդակութիւն պիտի ըլլար մառէշալին վրայ ձդել այդ պատասխանատուութիւնը: Պատերազմական նախարարներ կային, սպայակոյտի պետեր կային...*

Այս տեղ պաչտպան փաստաբան մը դիտել տուաւ թէ մառէշալը բոլոր պաչտօններէն հրաժարած էր 1931ին, 75 տարեկանին հասած ըլլալով:

Ընկնդրութիւնը տեւեց չորս ժամ եւ չարունակուեցաւ երկկ, չաբաթ: Մնացեալը կ'ամփոփվենք յաջորդով:

Ի՞նչպէս պիտի հաստուցանեն Ֆրանսայի կորուստները

Կառավարութեան մասնաւոր յանձնաժողովը, որ կազմուած էր անցեալ Հոկտեմբերին, ներկայացուց իր տեղեկագիրը, Ֆրանսայի կրած կորուստներու եւ պահանջելիք հատուցումներու մասին, որոնց դումարը կը հասնի 4893 միլիառ Ֆր.ի (24.480.000.000 անգլ. ոսկի): Տեղեկագրին համաձայն, Ֆրանսայի կորուստները են. սպանեալ դինուոր՝ 200.000, քաղաքացի՝ 450.000: Վիրաւորուած դինուոր՝ 230.000, քաղաքացի՝ 355.000: Տեղեկագիրը մանրամասնութիւններ կը պարունակէ նաեւ դրաման առեն Գերմանիոյ վճարուած դումարներու, հողագործութեան, դինուածներու ճարտարադործութեան կրած վնասներու եւն. մասին, թէ թշնամի դրաւման եւ թէ Դաչնակիցներու դործողութեանց հետեւանքով: Կը հաչուէ նաեւ վիրաւորներու եւ արկածեալներու վճարելի դումարները: Այս առթիւ կը բացատրէ թէ Ֆրանսայի ազդ. հարստութիւնը մեծապէս նուազած է, իրրեւ հետեւանք ժողովուրդին ֆիղիքական վիճակի տկարացման, որ իր կարդին հետեւանք է անբարար աննդառութեան եւ ուրիշ պատճառներու: Այս տարուան հունձքը սովորականէն 45 առ հարիւր պակաս պիտի ըլլայ ցորենի համար, 60 առ հարիւր պակաս՝ ուրիչ արմտիքներու համար:

× Նախարարական խորհուրդի վերջին նիստին մէջ, վերաչինութեան նախարարը յայտարարեց թէ 370.000 հէքթար տարածութեան մէջ ականները մաքրուած են 110.000ի վրայ, այսինքն հաչիւ մէկ երրորդ: Ցուլիսին մաքրուած են 1.500.000 ականներ եւ մինչեւ տարուան վերջը ամէն ամիս պիտի մաքրուի 3 միլիոն, իսկ 1946ի ընթացքին՝ հինդ միլիոն: Կը յուսան բոլոր ականները մաքրել 1947ի ամառէն առաջ: Գերմանները իրր հարիւր միլիոն ական ցանած են Ֆրանսայի մէջ:

ՎՐԱՑԱԿԱՆ ԿԷՍԹԱՓՈՑԻ անդամներէն վեց մահուան դատապարտուեցան, դեղանին էլէն տը Թրանդ՝ ցկեանս թիապարտութեան, միւսներն ալ զանազան պատիժներու: Անպարտ արձակուեցաւ միայն մէկ հոդի, Վիքթոր Քիրթավա: Միւսներն ալ դատապարտուեցան զանազան պատիժներու: Մեմբը կը բաղկանար քսան հոդիէ, իսկ խմբապետը, — Զալկա Օսիխարիա, փախած է եւ կը կարծուի թէ Գերմանիա կը դտնուի: Թերթերը կը դրեն թէ կէսթապոն ոչ միայն լրտեսութիւններ եւ ձերբակալութիւններ կը կատարէր, այլ առեւտուր ընելով ի հաչիւ Գերմանիոյ, 150.000.000 ֆրանք չահած էր: Էլէն տը Թրանդ, «խմբապետ»ին սիրուհին, այժմ 20 տարեկան, 14 տարեկանին տունէն փախչելով զգաստարան մը դրկուած, արձակումէն վերջը խումբին միացած էր իրրեւ քարտուղար:

ԼՈՒՐՋ ԽՄՈՐՈՒՄՆԵՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Պէյրութի «Ազդարար»էն կ'ամփոփենք հետեւեալ յօդուածը, որ գաղափար մը կուտայ Թուրքիոյ մէջ կատարուած խմորումներու մասին: Յօդուածագիրը, որ մօտէն կը հետեւի թրքական անցուդարձին, կը դրէ թէ դոյդ յայտարարութիւնները թարգմանուած են Անգարայի կիսապաչտօնական օրկանին՝ «Ուլուս»ի Մայիս 22, 23 եւ 25 թիւերէն.—

21 Մայիսի պիւտճէի վիճաբանութեանց ընթացքին, բուռն բախումներ տեղի ունեցած են ընդմէջ երեսփոխաններ Մազհար Միւֆիթի, Գերճ Թիւրքէլի (Բերեսթեճեան), Էմին Սազաքի, Հիքմէթ Պայուրի եւ վարչապետ Շիւքրիւ Սարաճօղլուի:

Դիտելի է, որ վարչական մեքենան կը լդրտայ Թուրքիոյ մէջ: Ու «ազդընտիր» երեսփոխաններ՝ ազէտ մը կը նախատեսեն այս առիթով: Ֆէրիտուն Ֆիքրէթ իրաւունք ունի, երբ կը պոռայ ժողովի բեմէն. — «Զարմանալի է, որ ընչաբերող դրամը կ'աւելնայ հետզհետէ, իսկ պիւտճէն բաց կ'ունենայ: Կալմակերպութեան պակաս է այս, եւ կըկծալի իրողութիւն: Կացութիւնը սկսած է լուրջ ազդեցութիւն ունենալ մեր հանրային կեանքին վրայ, յոռի հակազդեցութիւն: Մեր վարչական մեքենան կը կաղայ, ու պէտք ունի հիմնական նորոդութեան: Երկրին վարչութիւնը պէտք է վերակազմել, պէտք է դնդել տուրքերը՝ որոնց բեռան տակ կը հեւայ ժողովուրդը: Պէտք է զարկ տանք անհատական ձեռնարկներու, ու օդտադործենք տնտեսական մեր բոլոր ազբիւրները: Պէտք չէ դեղեւիլ այլեւս, ու պետական մեենաշնորհ դարձնել ամէն բան»:

Աւելի բիրտ է Էմին Սազաք, երբ կը մոլեդնի.

— «Պատերազմէն վերջ, ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը: Կառավարութիւնը պատասխանատու է նիւթապէս եւ բարոյապէս: Պէտք է այլեւս, լուսարանել այս ժողովուրդը, գործնականօրէն, թուանշաններով: Տնտեսական կացութիւնը հետու է զոհունակութիւն պատճառելէ: Պէտք չէ սուտ խուլ ձեւանալ այլեւս: Գիտէք թէ ինչե՞ր կը խօսուին կառավարութեան մասին: Ցառաջիկային մեծ դառնութիւններ պիտի կրենք: Մի՛ մոռնաք, որ չահադէտ մը պոռացած էր, քանի մը օր առաջ, դատարանի մէջ.— Ձիս մահուան կը դատապարտէք: Բայց գիտէ՞ք թէ իմ չահադիտութիւնս հարիւրին 40ն է միայն կառավարութեան չահադիտութիւններուն: «Մենք մեզ չխաբենք: Ուղղակի կաչկանդած ենք վաճառականը՝ առանց խորհելու թէ ան ալ հաց պիտի ուտէ: Գիւղացիէն տասանորդ կ'առնէինք. ընչեցինք, բայց նոյնքան եւ աւելի ծանր տուրքեր հաստատեցինք: Անտառային օրէնք ունինք. բայց ո՞ւր է հողամշակութիւնը, արջառաբուծութիւնը: Կրթական զօրաչարժէ կը ճառենք, բայց Գիւղական Ինսթիթիւէն չրջանաւարտներ՝ իրենք դիրենք Աթաթիւրք կը նկատեն: Ո՞ւր է դաստիարակութիւնն ու կրթութիւնը: Կրնա՞նք ըսել թէ սերունդ կը պատրաստենք: Պետական կազմակերպութիւնները պէտք է հակակչռուին ժողովուրդի աչքին տակ: Շահադիտութիւն ոՀ գեղծում, գողութիւն ու անսանձ գեղծարարութիւն՝ իրենց գլուխն առած կը խլեն: Զպիտի՞ չարժինք»:

Հիքմէթ Պայուր.— *«Երկրին մէջ տարր մը կայ որ կը պաչտպանուի. ան ալ չահադէտը ու դողն է միայն: Կեանքը հարիւրին 500 սղեց: Թըշուառութիւն, հիւանդութիւն ու աղքատութիւն համատարած են: Հապա՛ ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ շրջանակներու մէջ կատարուած գողութիւնները, գէշութիւնները, կաչառքները: Ժողովուրդի բերնին մէջ՝ ինչե՛ր, ինչե՛ր կը պատին: Կառավարութիւնը ի՞նչ կ'ընէ. ի՞նչ կը խորհի: Պիտի չարուներկ՞ ականջ խլել՝ ժողովուրդին դէմ»:*

(Վերջը յաջորդով)

700 ՕԴԱՆԱՒԵՐ թռիչք մը պիտի կատարեն այսօր, կիրակի, կէս օրէն վերջը ժամը 3-4ին, ամերիկեան օդանաւային ցուցահանդէսին առթիւ (Շան տը Մարս): Թռիչքը կարպադրուած էր չորեքչաբթի օրուան համար, բայց յետաձդուեցաւ, օդը աննպաստ ըլլալով:

ՃԱՓՈՆԸ կատարելապէս պաչարուած է այժմ, Դաչնակիցներու նաւային եւ օդանաւային ուժերուն կողմէ: Այլեւս ոչ ուտեստ կրնայ փոխադրել, ոչ ալ վառելանիւթ: Նաւատորմն ալ դրեթէ ոչնչացած է: Ռմբակոծութիւնները կը չարունակուին անընդհատ եւ անխնայ:

ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Պանէլօ - Քաչանի մասնաճիւղին դաչտահանդէսը՝ այսօր, կիրակի, առաւուան ժամը 10էն մինչեւ իրիկուն, Փառք տիւ Պարի: Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտք 25 ֆրանք:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.238

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵՒՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mardi 7 Août 1945 երեքշաբթի 7 Օգոստոս

ԺԷ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4472-Նոր շրջան թիւ 101 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր·

«ՄՕՏ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺԱՄԸ»

ՄՄԲ.—Անոր տը Քօրապ, փարիզեան աշխարհաշրջիկ հրապարակագիրը, որ երեւի Սան Ֆրանչիսկօ ալ հանդիպած է, ուշագրաւ յօդուած մը կը հրատարակէ «Paysage» շաբաթաթերթի վերջին թիւին մէջ (5 Օգոստոս), հետեւեալ դիւանագիտական խորագրով·— *«Իբրեւ նախապատրաստելի հարցին, Շամիրամի երկիրը ընդհարման դեմ մը կը ներկայացնէ Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ»*: Աւելի կամ նուազ վաւերական տեղեկութիւններու հետ, ինչ մը պատմութիւն, ինչ մըն ալ բաղաբականութիւն խառնելով, հեղինակը կ'ենթադրէ թէ հայկական հարցը սեղանի վրայ պիտի գայ մօտերս: Կ'ամփոփենք հիմնական մասերը·—

Մօտ է Հայաստանի ժամը: Բանի մը շաբաթէն չատ քիչերուն ծանօթ այս երկիրը, այս մարտիրոսացած ժողովուրդը որ խորհրդաւոր անցեալ մը ունի, առաջնակարգ տեղ պիտի գրաւէ: Ոչ թէ անոր համար որ մարդիկ չափազանց կը հետաքրքրուին անով, այլ որովհետեւ այս երկիրը աքանչելի նախատուն մը կը կազմէ, սկսելու համար լայնածաւալ խնդիրներու կարգադրութիւնը: Անոր միջոցաւ Մոսկուա կը ցանկայ շօշափելի առաւելութիւններ ստանալ նախ Թուրքիոյ, յետոյ Իրանի մէջ: Տակաւին համառօտ եւ ցանցառ հետազիրները կը յայտնեն այդ մոտաղութիւնը: Այսպէս, վերջերս նորընտիր կաթողիկոսը (այս բառը կը դրէ, փակագծի մէջ ալ՝ պատրիարք) իր անհուն երախտապարտութիւնը յայտնած է մտերչալ Սթալինին, թախանձելով վերջ տալ այն վիճակին որ երբեմ երկիրներու միջեւ բաժնուած կը պահէ Հայաստանը: Նոյնիսկ ոմն ցոյցեր եղած են Անատոլուի(?) եւ Իրանի մէջ, իբրեւ արձագանգ ունենալով հայկական փարթամ գաղութները որ ցրուած են ի սփիւռս աշխարհի:

Աշխարհագիրներու համաձայն հայկական պետութեան սահմաններն էին Կովկաս, Կասպից ծով, Միջագետք եւ Եփրատ: Շա՞տ տարտամ է այս: Իրականին մէջ, մարդիկ չատ բան չեն դիտեր այդ մասին, ինչպէս այսօր չեն դիտեր թէ ուր կը սկսի եւ ո՛ւր կը վերջանայ արդի Հայաստանը աղգագրական տեսակէտով, այնքան չամաչ տակնուվրայ եղած քիւրտ հեծելազօրքերու չահատակութիւններով: Բայց նպաստաւոր է այս անորոշութիւնը, քանի որ թոյլ կուտայ ճկուն եւ պարագային յարմար խաղ մը, որուն ճարտարօրէն կ'աջակցին արտագահմանի Հայերը, մանաւանդ Մ· Նահանդներու «Հայ Ազգ· Խորհուրդը»:

Այստեղ յօդուածագիրը կը ցատկէ Լիմպէրկ), ուր այցելելով հայկական մայր եկեղեցին, զարմացեր է տեսնելով այնքան ճոխութիւն եւ բազմութիւն: Եւ կաթոլիկ արքեպիսկոպոսը պատասխաներ է·

— « Կը գտնուիք արեւմուտքի կարաւաններու չորս ճամբաներուն վրայ: Այս ճամբով է որ, դարերու ընթացքին, մեր հայ վաճառականները Արեւելքի բոլոր չքեղութիւնները թափեցին դէպի հանոյական քաղաքները (Հիւս· Արեւմտեան Գերմանիա) եւ մինչեւ Սքանտինաւիա: Ուստի մեծ թիւով մնացինք այս չրջանին մէջ»:

Ցետոյ կը յիշէ գանազան քաղաքներ,— Մարսէյլ, Սելանիկ, Պոլիս, Պրուսա, Աստանա, ըսելու համար թէ «ամէն տեղ կը վխտային անհամար հայ առեւտրականներ, արհեստաւորներ, լումայափոխներ: Բոլորն ալ, մեծ թէ փոքր, կապուած աղգային անքակտելի համերաշխութեամբ»: Ապա կը յիշէ Հայերու եւ Ցոյներու վտարումը եւ գաղթը, բայց թուականը սխալմամբ կը հաչուէ 1925-ին, «երբ Մ· Քէմալ միեւնոյն հարուածով արդիւեց թաբպուշը (ֆէս) եւ քրիստոնեայ վաճառականութիւնը: Ի՜նչ խառնաչփոթութիւն: Երբ 1929ին նորէն Աստանա գացի, չկրցայ նորէն գտնել արդուզարդի քանի մը աննչան առարկաներ զոր չոգենաւին խցիկը մոռցեր էի: Գրեթէ բոլոր խանութները փակուած էին, տախտակներով զամուած, եւ անոնց տէրերը, Հայեր կամ Ցոյներ արտագաղթած »:

Այս նոյն պատճառով, Գոնեայի մէջ երբ ակռայի սաստիկ ցաւ մը կ'ունենայ, առաջնորդ Մխիթարեան տասը դուռ զարնելէ վերջ, վհատելով, կը յայտարարէ մեզմագձօրէն·

— Հայ առաքելաբոյժներուն փախուստէն վերջը, պէտք է համակերպիլ տառապելու:

Անոր տը Քորապ զուարճալի բաներ ալ կը պատմէ, խորապէս ազդուած ըլլալով մեր աւանդավէպերէն: «Երբ խօսք բանայիք Հայաստանի մասին, մանր կրպակներով այս փոքր արհեստաւորները անմիջապէս կը ներչնչուէին, մչտահոս ինչպէս միջնադարեան աշուղները: Կը յիշեմ Պրուսայի սա ծերուկ ժամագործը որ ժամացոյցս քննած ատեն, մանրադիտը աչքին մէջ մխրճած, կը բացագանչէր·

— Ընդունեցէք որ առանց Հայաստանի մարդկութիւնը գոյութիւն պիտի չունենար: Մեր Արարատ լերան շնորհիւ է որ Նոյի տապանը կրցաւ ցամաք իջնել անվնաս:

— Գիտեմ, ըսի, բարեհաճութեամբ· կարգացած եմ Աստուածաշունչը:

— Բայց բան մը կայ որ թերեւս չէք գիտեր, — Նոյին թոռը, Հայկ, մեր առաջին թագաւորը եղաւ: Ան արքայական տուն մը հիմնեց որ երկու հազար տարի տեւեց եւ 60 թագաւոր տուաւ մեզի: Իսկ մեր Շամիրամը աշխարհի ամէնէն դեղեցիկ իշխանուհին չէ՞ր:

Մանրադիտը աչքէն հանեց, որպէսզի կարենայ հանդիստ հառաչել·

— Ախո՜ն, մեր վերջին թագաւորը, Տիգրան, կարծեմ չափազանցութեան դնաց: Ինքզինքը արքայից արքայ հռչակեց: Աւելի հաճելի չեկաւ կղէոպատրայի որ գլխատել տուաւ զայն:

Մնացեալը՝ հեղինակին բուն խաղաբական տեսութիւնը՝ վաղուան թիւով:

ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒՈՎ ՇԱՀԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒ - ԹԻՒՆԵՐ ԷՋՄԻԱՇԻՆԻ Ա.ԶԳ· ԺՈՂՈՎԻ ՄԱՍԻՆ:

ԵՐԵՒԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

(Բ· եւ վերջին մաս)

Ցաջորդ խոչոր արխիւը, որ համարեա սպառում է հեղինակի՝ մեր սերնդին հասած ձեռագիր ողջ ժառանգութիւնը, Մխթայէլ Նալբանդեանինն է: Թանգարանում են գտնւում մեծ հրապարակախօսի կարեւոր աշխատութիւնների ինքնագրերը· նրա «Հեղելը եւ նոր ժամանակ» փիլիսոփայական գործը, «Աչխարհաբար Քերականութեան ներածութեան» հատուածները, նրա բազմաթիւ նամակները՝ գրուած Պետրոպաւլովսկի բերդից, լուսանկարները, անձնական գործածութեան առարկաներից մի քանիսը, հարուստ գրադարանը եւայլն: Հարուստ է նաեւ Ռափայէլ Պատկանեանի արխիւը, այստեղ են կենտրոնացուած գրողի զեղարուեստական բոլոր գործերը իրենց վարիանտներով (տարբերակ), նրա գրած բազմաթիւ նամակները ժամանակակից անուանի գործիչներին, դիւանականներին եւ գրողներին: Անտիպ այս նամակները մեծ արժէք են ներկայացնում բանաստեղծի աչխարհահայեացքը, նրա ապրած ժամանակը ուսումնասիրելու տեսակէտից:

Գաբրիէլ Սունդուկեանի արխիւում կենտրոնացած է այն ամէնը, ինչ մեծանուն գրամատուրկը անհրաժեչտ է համարել պահել: Նրա ձեռագրերի մէջ մի առանձին տեղ է գրաւում «Պէսօն»:

Հարուստ եւ ամբողջական է համարեա նաեւ Ցովհաննէս Թումանեանի արխիւը: Թանգարանի սեփականութիւնն են այժմ բանաստեղծի մեզ հասած բոլոր գործերի ինքնագրերը իրենց տարբերակներով, «Անուչ»ի, «Լոռեցի Սաքոյ»ի, «Սասունցի Դաւիթ»ի ինքնագրերը, բանաստեղծութիւնները, մի ամբողջ հատոր կազմող նամակները, յօդուածները եւն·:

Հարուստ եւ ամբողջական են նաեւ Ց· Ցովհաննիսեանի, Ց· Յակոբեանի, Վ· Տէրեանի եւայլ անուանի գրողների արխիւները: Տէրեանի արխիւում են գտնւում բացառիկ թանկարժէք երկու դոկումենտ· գրանից առաջինը վկայական է Լենինի ինքնագիր ստորագրութեամբ տրուած Տէրեանին, այն մասին, որ նա Ժողկոմսովետի կողմից լիազօրւում է որպէս կոնսուլտանտ մասնակցելու Բրեստ - Լիտովսկու հաչտութեան բանակցութիւններին, երկրորդը, ընկեր Ստալինի իսկական ստորագրութիւնները կրող մի գրութիւն է, ուղղուած Մարինսկի Պալատի կոմիսարին, Տէրեանին ամէն տեսակ աջակցութիւն ցոյց տալու մասին: Թանգարանում է գտնւում նաեւ «Պէսօ»ի՝ Տէրեանի կատարած ռուսերէն թարգմանութիւնը՝ Մաքսիմ Գորկու բազմաթիւ ուղղումներով, Ն· Մառի նամակները այլեւայլ անձանց, Վ· Բրիւսովի նամակներն ու ձեռագրերը, Վ· Հիւգոյի եւ Ա· Դիւմայի նամակները Սունդուկեանին, Նապոլէոնի՝ Ֆրանսական գահից հրաժարուելու ակտի ինքնագիրը սեւագրութիւնը, գրուած հասարակ թղթի վրայ, բայց լաւ պահպանուած դոկումենտներ ականաւոր պետական, գրական եւ հասարակական գործիչներից եւայլն:

Արտագահմանից ստացած արխիւներից պէտք է յիչատակել Լոնդոնից նուէր ստացուած Լինչի արխիւը, Փարիզից ստացուած Կոմիտասի եւ Տիգրան Զուհաճեանի արխիւները, Թումաս Թերզեանի եւ Մխաք Մեճարենցի արխիւները եւայլն: Ցնայած դրան, պէտք է ասել, որ արեւմտահայ գրականութիւնը թոյլ է ներկայացուած մեզ մօտ: Թանգարանի առաջ խնդիր է գրուած հարստացնել այդ բաժինը, գտնել եւ ձեռք բերել Պարոնեանի, Զոհրապի, Վարուժանի, Օտեանի եւայլ մեծանուն արուեստագէտների ձեռագրերն ու արխիւները:

Թանգարանն գլխի գործ է կատարել նաեւ սովետական գրողների նչանաւոր գործերի հաւաքման եւ պահպանման ուղղութեամբ· յիչատակութեան արժանի են «Նորք»ի, «Գրական Դիրքերում»ի, «Սովետական Գրականութեան», ինչպէս նաեւ այլ արխիւները: Հէնց միայն վերջերս Թանգարանը ձեռք բերեց Դ· Դեմիրճեանի «Վարդանանք» եւ Սա· Զօրեանի «Պապ Թագաւորը» վէպերի ինքնագրերը:

Ձեռագրեր հաւաքելու եւ գրանք ամենայն խնամքով պահպանելու հետ միասին Գրական Թանգարանը գլխի գործ է կատարել նաեւ այդ նիւթերը ցուցադրելու, մասսայականացնելու ուղղութեամբ: Թանգարանը քիչ ցուցահանդէսներ չի կազմակերպել, որոնք լուրջ գիտական նչանակութիւն են ունեցել, արժանանալով մեր մամուլի բարձր գնահատականին:

Գրական Թանգարանը հայ հոգեւոր կուլտուրայի գանձարաններից մէկն է: Մինչեւ այժմ նրա ուչադրութիւնը գլխաւորապէս կենտրոնացուած է եղել հաւաքման աչխատանքի վրայ, որի չնորհիւ եւ ձեռք է բերուած հսկայական քանակութեամբ մատերիալ (նիւթ): Այժմ, գրա հետ միասին, նրա առաջ խնդիր է գրւում ամէն կերպ առաջ մղել եւ գիտա-հետազօտական աչխատանքը, օգնելով մեր հարուստ գրականութեան մչակմանը եւ ուսումնասիրութեանը, նրա հրապարակմանը:

(«Սով· Հայաստան») Հ· ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՌՈՒՄԵԼԻԹՈՒՐՔ ԹՆՃՈՒԿԸ

Թուրքիա չուզեր հող տալ

Ամերիկեան Ռիւթըր կը ծանուցանէ թէ ռուսեւ - թուրք բանակցութիւնները անելի մը յանգած են եւ շաբաթներէ ի վեր դադրած, երկու պատճառներով·— 1· Թուրքիա բացարձակապէս անկարելի կը գտնէ որ եւ է հող ձգել Խ· Միութեան: 2· Անգարա անհրաժեշտ կը սեպէ որ շահակից բոլոր պետութիւնները մասնակցին Նեղուցներու պայմանագրի վերաբերեալ բանակցութեան: Կ'ըսուի թէ այս երկրորդ կէտը ճնճուած է Փոցտամի մէջ, բայց անլոյծ մնացած:

× *«Ծէյլի Մէյլ»ի դիւանագիտական բաժնի աչխատակիցը կը գրէ թէ չորս մեծ խնդիրներ կը գտնուին Հինգերու ժողովին առջեւ, որ պիտի գումարուի Լոնտոնի մէջ, յաւելեալ Սեպտեմբեր 1ին (Հինգերու Խորհուրդը կը բաղկանայ Անգլիոյ, Խ· Միութեան, Ֆրանսայի, Մ· Նահանգներու եւ Չինաստանի արտաքին նախարարներէն):*

Հինգ Մեծերու առաջին ժողովը պիտի գրաղի Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Իտալիոյ, Հունգարիոյ եւ Ֆինլանտայի հաշտութեան դաչնագիրներու խմբագրութեամբ: Օրակարգին վրայ կը գտնուին նաեւ տեսեւեալ չորս կարեւոր հարցերը·—

1· *Ռուսերոյ պատասխանը Թուրքիայէն·— Ա· Մասնակցութիւն Ծարտասէլի հսկողութեան: Բ· Ցանձնառու կարգ մը հողամասերու (ՄՄԲ.— կարս, Արտահան, ասոր գրջուսներ Պալէաներու մէջ, ի ապատ Պուլկարիոյ):*

2· *Ժողովրդավար կարգուսարք արեւելեան Եւրոպայի եւ Պալքանեան գանազան երկիրներու մէջ: 3·Ա.ւստրիոյ ապագան: 4· Խաչնակից վերջատուգիչ յանձնաժողով Հարաւային - Արեւելեան Եւրոպայի նախկին թշնամի պետութեանց մէջ:*

Նոյս աղբիւրին համաձայն, Փոցտամի մէջ Ռուսերը յաջողեցան խափանել ռուսեւթուրք հարցին էնաւթլուսը: Անոնք կ'ուզեն այդ խնդիրը կարգադրել ուղղակի բանակցութեամբ, ինչ որ չի համապատասխաներ անգլիական կամ ամերիկեան տեսակէտին· հետեւաբար, անկասկած առիթ մը պիտի գտնուի, խնդիրը Հինգերու կամ երեքերու ժողովին ներկայացնելու համար:

Գալով Հարաւ-Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն մէջ դաչնակից վերատուգիչ յանձնաժողովներու կազմութեան, խնդիրը այն է որ մինչեւ հիմա գրեթէ ամբողջովին Ռուսերն են որ կ'իչխեն այդ երկիրներուն մէջ (Ռումանիա, Պուլկարիա, Հունգարիա եւն·), եւ միւս Դաչնակիցները երկրորդական դերքի մէջ կը գտնուին: Մինչեւ անգամ անոնց թղթակիցները դեռ նոր արտօնութիւն պիտի ստանան այդ երկիրները մտնելու:

× Թրքական դատարան մը մահուան դատապարտեց 15 հոգի որոնք ամբաստանուած էին թէ լրտեսութիւն կը կատարէին ի նպաստ Գերմանիոյ (Լը Փօփիւլէր):

× Նախազահ Թրումըն թելադրած է որ երեք Մեծերու յառաջիկայ ժողովը դումարուի Ուռչինկ-

թընի մէջ։ Սթալին տրամադիր կ'երեւայ ընդունելու, եթէ պարագաները թոյլ տան։ Անգլիացիները կը նախընտրեն որ այս անգամ Լոնտոնի մէջ դումարուի։ Մնաց որ, Լոնտոնը հետզհետէ կեդրոն կը դառնայ միջազգային մեծ գործունէութեան, իբրեւ գլխաւոր հաւաքատեղի Հինգերու Խորհուրդին եւ Եւրոպայի պարենաւորման վիճակի կազմակերպութեան։

—o—

ՓԷԹԷՆԻ ԴԱՏԸ

—o—

ԼԱՎԱԼԻ Բ. ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Շաբաթ օր չորս ժամ եւս խօսեցաւ նախկին վարչապետը, պատասխանելով դէղ մը նեղացուցիչ հարցումներու։ Ցետոյ նորէն փոխադրուեցաւ Փրկնի բանտը, ուր պիտի մնայ մինչեւ իր դատավարութիւնը,— թերեւս երկու ամիսէն։ Երէկ, երկուշաբթի, չարունակուեցաւ Փէթէնի դատը եւ լսուեցան նոր վկաներ։ Կը կարծուի թէ դատը պիտի վերջանայ այս շաբթու։

Լավալ ուրբաթ եւ շաբաթ օրուան վկայութեանց մէջ, մառէշալին հետ ունեցած կապերը բացատրելով հանդերձ, իր քաղաքականութիւնն էր որ պաշտպանեց։ Զինադադարի խնդիրը լուսարանելէ վերջ, պատմեց թէ ինչպէս իշխանութեան գլուխ անցաւ մառէշալը։ Այս առթիւ դանդատեցաւ որ իր նիւերը (նօթագրութիւն) գրաւած են եւ հարցաքննիչ դատաւորին քով կը գտնուին։

— Ուրեմն, իր պատմութեան համաձայն, Ազգ. Ժողովը զաղտնի նիստ կը դումարէ 1940 Յուլիս 10ին։ Ինք մերժած է Ռիօմի առեանին յանձնել այդ նիստին սղագրուած առենագրութիւնը որ կը գտնուի հարցաքննիչ դատաւորին քով։ Ժողովը պաշտօն կը յանձնէր հանրապետական կառավարութեան յայտարարել նոր Սահմանադրութիւնը, մառէշալին իշխանութեան եւ սորոգրութեան տակ, իբրեւ նշանախօսք ունենալով «Աշխատանք, Ընտանիք, Հայրենիք, որ պէտք է վաւերացուէր ազգին կողմէ։ Երբեք իրենց միտքէն չէ անցած պետական հարուած մը սարքել։ Ինք միշտ ջանացած է որ վնաս չհասնի հանրապետութեան։ Ինք բոլորովին անվաւեր կը նկատէ մառէշալին ստորագրած բոլոր սահմանադրական օրէնքները, որովհետեւ օրինական ձեւը չէ յարգուած։ Զինքը իրեն յաջորդ նշանակող օրէնքն ալ անվաւեր է միեւնոյն պատճառով։ Այդ կարգադրութիւնը եղած էր անոր համար որ մառէշալը խոր ծերութեան մէջ ըլլալով, կրնար մահ պատահիլ։ Այն առեն կարելի չէր նիստի հրաւիրել խորհրդարանը։ Գերմանները թոյլ պիտի չտային։ «Ես հոս եկած չեմ ամբաստանելու մառէշալը։ Յուլիս 10ին մէկ հատիկ ձայն չլսուեցաւ զինադադարին դէմ։ Արդ, աւելի քան 700 երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ հաւաքուած էին Վիշի, հակառակ հարղակցութեանց դժուարութեան։ Եթէ նկատի առնենք որ համայնավարները (72 երեսփոխան) վտարուած էին 1939էն ի վեր, եւ հաշուենք մահերը, կրնանք առանց չափազանցութեան ըսել թէ խորհրդարանը ամբողջութեամբ նիստ դումարած էր։ Ոչ մէկ բողոք լսուեցաւ այդ զաղտնի նիստին մէջ։

Ցեղային օրէնքները.— Վկային կարծիքով, մառէշալը որ եւ է քաղաքական փորձառութիւն չունէր. հետեւաբար չի կրնար ամբաստանուիլ իր նախարարներէն մէկուն ստորագրած օրէնքին համար։ Նախարարները մեծ մասով երիտասարդ էին եւ անփորձ։ Իր պաշտօնը մառէշալին քով եղած է յարաբերութիւններ պահել դրամատան իշխանութեանց հետ. պաշտօն մը որ չատ ծանր էր եւ փափուկ։ Գերմանները բացառիկ անօրինութիւններ կը պահանջէին Հրեաներուն եւ ազատ - որմնադիրներուն դէմ (մասօն)։ Այդ օրէնքներըմ չկենային Փէտէնի եւ Մառքէ։

Ալզաս Լօռէնի խնդիր.— Վկան վճռապէս հերքելով կարդ մը զրոյցներ, յայտարարեց թէ 70 անգամ բողոքած են Ալզաս - Լօռէնի կցման դէմ, զինադադարի յանձնաժողովին մէջ։ Ինկն ալ 1942ին ըսած է գերմանական դեսպանին թէ չըն - դունիր այդ բռնի կցումը։

Մոնթուարի տեսակցութիւնը.— Վկան պատմեց թէ երբ գերմանական դեսպանը գինքը Մոնթուար կը տանէր, ինք կը կարծէր թէ տեսակցութիւնը պիտի ըլլայ Ռիպպընթրոփի հետ, մինչդեռ դիմացը դտաւ Հիթլերը։ Երկար խօսելէ ետք, այս վերջինը ըսեր է թէ մառէշալին կը սպասէ յաջորդ օրը։ «Ես բոնի չարի զայն։ Եթէ քիչ մը խորչանք ղգաց, ինծի չյայտնեց։ Նիչեր ունիմ այդ խօսակցութեանց մասին։ Չեմ ուզեր թեթեւօրէն խօսիլ։ Հիթլէր կ'ըսէր — Դուի պատերազմ յայտարարե - ցիք, մերժեցիք հաշտութեան առաջարկները, եւ կորնցուցիք։ Հիմա պէտք է քաւէք»։ Ես պատասխանեցի.— «Եթէ կ'ուզէք նուաստացնել Ֆրան - սան, անոր պարտադրել պայմաններ որ կը վիրաւորեն իր պատիւը, կարելի չէ որ եւ է բան ընել։ Իսկ եթէ կ'ուզէք տեղ մը վերապահել իրեն, ամէն բան կարելի է»։ Հիթլէր պատասխանեց թէ վրէժխնդրական պատերազմ չուզեր. բայց մէկը պէտք է վճարէ, օրինակ՝ Անգլիան։ Բայց որ եւ է բան չորոշուեցաւ, ոչ ալ պահանջուեցաւ Մոնթուարի մէջ. միայն գործակցութեան սկզբունքը ընդունուեցաւ։ Գիչ վերջը կ'արտաքսուէին Լօռէնի Ֆրանսացիները...

Վկան յետոյ պատմեց թէ իր նպատակն էր օրական 180 միլիոն ֆրանքի զեղչել դրամման ծախքերը։ Մինչ կը բանակցէր, 1940 Դեկտ. 13ին ձերբակալուեցաւ խորհրդարանական պատգամաւորներու մէջ։ Ցետոյ լսեց որ այս դաւը սարքած էին Ալիպէռ, Տարլան եւ ուրիշ նախարարներ, ներքին պատճառներով։ Ապէց հեռագրով պահանջած էր իր արձակումը։ Վիշիի մէջ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Փէթէնի հետ, ի ներկայութեան Ալէցի։ Կէօրինկ սպառնալիքները բրած էր Ֆրանսայի դէմ, ըսելով թէ «մենք հիմա զիտենք Ֆրանսայի բուն զգացումները Գերմանիոյ հանդէպ»։ Մառէշալին բացատրեց թէ Գերմանները պիտի խոտացնեն իրենց քաղաքականութիւնը։ «Մառէշալը խնդրեց ինձմէ վերադառնալ կառավարութեան մէջ։ Ընտանիքս հակառակ էր (այստեղ փղձկեցաւ)։ Գիտէի որ ահռելի բան պիտի ըլլայ պարտականութիւնս, բայց համակերպեցայ, խորհելով թէ իրաւունք չունիմ դասալիք ըլլալու»։

« Կը մադրեմ որ Գերմանիան յաղթէ»։— Նախագահը հարցուց թէ ատկէ վե՞րջն էր որ արտասանեց այս բառերը։

Լավալ.— Որպէսզի կարենամ բանակցիլ Գերմաններուն հետ, պէտք էր որ վստահութեան մթնոլորտ մը ստեղծէի։ 1942 Յունիս 22ին յայտարարութիւն մը զրեցի, եւ ցոյց տուի Գ. Ռոչայի, ընդհ. քարտուղար արտաքին գործերու նախարարութեան, որ թելադրեց վերցնել Գերմանիոյ յաղթանակին վերաբերեալ մասը։ Միւսին մառէշալին դացինք։ Բուն բնազիրն էր,— «ես կը հաւատամ Գերմանիոյ յաղթանակին եւ կը մաղթեմ, որով - հետեւ այդ յաղթութիւնը կր նշանակէ համայնավարութեան ոչնչացումը»։ Մառէշալը դիտել տուաւ թէ ես ռազմագէտ չեմ, եւ յանձնարարեց ջնջել «կը հաւատամ»ը։ Մնացեալը մնաց։ Գիտէի որ այդ պարբերութիւնը ասիտ սիւլփիւրիք մը պիտի ըլլայ մեր վէրքերուն վրայ։ Բայց այդ քանի մը բառերուն չնորհիւ էր որ կրցայ ուժդնօրէն ընդդիմանալ գերմանական պահանջներուն,— 250.000 բռնի աշխատաւոր, 700.000 արձակուած գերիներ նորէն տանելու սպառնալիք, եւն.։

Մառէշալը այստեղ դիտել տուաւ թէ դանեցաւ, երբ անթելէն լսեց այս խօսքը։ (Շար.)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄԵԾ ՈՃԻԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒՆ դատավարութեան համար համաձայնութիւն ռոյացաւ Անգլիոյ, Մ. Նահանգներու, Խ. Միութեան եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչներուն միջեւ։ Համաձայնութիւնը պիտի վաւերացուի այսօր, երեքշաբթի։ Միջին ճամբայ մը գտնուած է միջազգային պատժական օրէնքի, խորհրդային եւ ամերիկեան իրաւագիտութեանց մասին։ Մեծ ոճրագործներուն թիւը չիսուներ կ'անցնի, մէկն ըլլալով գերման կառավարութեան անդամներուն մեծ մասը եւ գլխաւոր նացի վարիչները։ Դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Նիւրընպէրկի մէջ, յառաջիկայ հոկտեմբերին։

ԱՄԷՆ ՕՐ 200.000 ՖՐԱՆՔ կը ծախսուի փէթէնի դատավարութեան համար, հաշուելով դատաւորներուն, երդուեալներուն, կարգապահութեան պաշտօնեաներուն, ելեկտրականութեան եւն. ծախքերը։

ՇԱԲԱԹ ՀԱՋԱՐ ՀՈԳԻ ԿԸ ՄԵՌՆԻ ՇԷԹԼԱՆԻ մէջ, անօթութենէ եւ համաճարակներէ, համաձայն չուէտական եւ դանիական հիւպատոսական պաշտօնեաներու որոնք Սթօքհոլմ հասան շաբաթ օր, Մոսկուայի ճամբով։ Ոչ վառելանիւթ կայ, ոչ լոյս, ոչ կազ, ոչ ալ ջուր։ Քաղաքը, որ կը դտնուի Պալթիկ ծովուն վրայ, դրաւուած է ռուս, լեհ եւ չեխ գինուորներու կողմէ։ Պատերազմէն առաջ ունէր 270.000 բնակիչ, որ բարձրացաւ մինչեւ 400.000ի, յետոյ իջաւ 150.000, երբ Ռուսերը մտան։ Ճամբորդները կ'ըսեն թէ այս ընթացքով ձմեռը ոչ թէ շաբաթը, այլ օրը հազար հոգի պիտի մեռնի։

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ՈՒՏԵՆՔ.— Գինի չկայ այս շաբթու։ Միս՝ 125 կրամ, Օգոստոսի թիւ 2 եւ BB կտրօններով։ Յ3ներուն 100 կրամ աւելի DS կըտրօնով, ծանր աշխատաւորներուն 100 կրամ աւելի XII կտրօնով (Յուլիս)։ Երկարաձգուած են Օգոստոսի թիւ 1 կտրօնը (90 կրամ), BA կտրօնը (35 կ.), Յուլիս 1 (90 կ. խոզեղէն), Մայիս 1 (90 կ. ձիու միս), Օգոստոսի BC նոյնպէս), Օգոստոսի DX (100 կ. սովորական միս, J3), Յուլիսի XI (100 կ. միս, ծանր աշխատաւորները)։

ՖԼՐՏՕՆԷ, Շաթուֆկարտի դաւաճանը, դնդակահարուեցաւ չաբաթ առտու, Շաթիյեոնի բերդին մէջ։ Թերթերը կր գրեն թէ քաջարար մեռաւ։

ՓՐՆԻՆ ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ զէնք մտցնելու եւ մարդ փախցնելու փորձ մը կատարուած էր, բանտարկեալ Պէրնառ Ֆալոյի կողմէ, ձախողեցաւ։ Իր մայրը եւ կինը տասը հազար Ֆրանք խնայելով երկու ատրճանակներ գնած եւ բանտապահ մը կաշառած էին։ Բանտապահը փախած է։ Ուրիշ երեք բանտարկեալներ ալ խիստ հսկողութեան տակ առնուեցան։

ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏԻ ժառանգութեան դատը կը չարունակուի Պաղեստինի մէջ, ուր 100.000.000 անգլ. ոսկի արժէքով կալուածներ ունէր։ Կարմիր Սուլթանը իր երկարաւոր իշխանութեան մէջոցին ընդարձակ եւ փարթամ կալուածներ գնած էր Ցունաստանի, Մակեդոնիոյ, Սուրիոյ եւ Պաղեստինի մէջ, որոնց համադումար արժէքը կ'անցնի 300 միլիոն սթերլինը։ (Իր կիներուն թիւը կր հաշուէին 237)։ Դատը չարունակելու եւ այս առասպելական հարստութեանց տիրանալու համար երկու ընկերութիւններ կազմուած են, իւրաքանչիւրը հինգ միլիոն տոլար դրամագլուխով։ Մէկ ընկերութիւնը հետապնդումներ կր կատարէ Պաղեստինի, միւսը՝ ուրիշ երկիրներու մէջ։

3500 ԹՈՆ ՊԱՀԱՍՏՈՑ ՄԻՍ հասաւ Արժանթինէն եւ պիտի բաժնուի Փարիզի ժողովուրդին։

ՀԻԹԼԷՐԻ համար զրոյց կր չրջի թէ պահուած է Գերմանիոյ մէջ։ Մասնաւոր հսկողութեան տակ առնուած է Հայտէլպէրկի չրջանը...

—o—

ԼՈՒՐՋ ԽՄՈՐՈՒՄՆԵՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

—o—

Խոստովանութիւններու կծիկը աւելի դիւրին կը քակուի սակայն Հողային Բաշխումի Օրինագծի վիճաբանութեանց ընթացքին։

Կր թուի, թէ նոր օրէնքը սրտագողի է մատնած կարգ մը երեսփոխաններ, ու մղած զանոնք՝ դիրք բռնելու Սարաճօղլուի դէմ, որ կը մեղադրուի «Աթաթիւրքի ոգիին դէմ գործած» ըլլալու յանցանքով։

Երեսփոխան Ճավիտ Ուրալ.— «Սարաճօղլուի կառավարութեան այս քայլը վայել է օթարշիֆ պետութիւններու։ Նոր օրէնքը պիտի խախտէ ժողովրդական վստահութիւնը՝ պետութեան հանդէպ։ Մենք տէրն ենք մեր ինչքերուն, ու Հիմն. կարմ. օրէնքով, նուիրագործուած են մեր իրաւունքները։ Հո՞ղ կը պակսի գիւղացիին տալու, որ բռնագրաւելու կ'ելլենք անհատական սեփականութիւնները։ Ուրեմն ինչո՞ւ ձեռք չդնենք նաեւ հարուստ եւ ոչ - հարուստ հայրենակիցներու դրամներուն ու կալուածներուն վրայ։ Ինչո՞ւ կաշկանդել մեր եղբայրները, երբ կարելի է գիւղացիին հող տրամադրել՝ երկրին անսահման, անմշակ մասերէն։ Ընկերեր, ուշադիր եղէք, տարբեր կողմ կը սահիք»։

Երեսփոխան Րէֆիք Քորալթան.— «Անհրաժեշտ է վճարել դրաւելի հողերու փոխարժէքը, ապա տրամադրել զանոնք գիւղացիին։ Այլապէս, ոտնակոխ դարձուցած կ'ըլլանք մեր օրէնքները։ Իրաւունք ունի՞նք Ալիին ապրանքը բռնագաւթելու, ու տալու Վելիին, առանց հատուցում նայելու։ Եթէ այս ընթացքով պիտի քալենք, դարձեալ խաթերայութենէ հրաժարած պիտի չըլլանք, բարեկամներ։ Զենք կրնար անարդել ու իրաւազրկել միլիոնաւոր հայրենակիցներ։ Մենք իրաւունք չունինք հայածելու մեզ ընտրողները։ Դեմոկրատութենէ կր ճառեմք, հարստահարութեան փորձեր կ'ուզենք ընել»։

Էմին Սազաք.— «Հողատէր մըն եմ, բայց իմ չահերու չրջադծէն չէ որ կր դիտեմ նոր օրէնքը։ Ես 65 տարեկան եմ. ու տրեխը ոտքերուս՝ մչակած եմ իմ հողս։ Այսուհանդերձ, կր դիտակցիմ՝ թէ սխալ է առնուած քայլը։ Ներեցէք որ բաց խօսիմ։ Երկրագործ. զործավարութիւնը ե՞րբ բարեբար որոշում մր տուած է։ Ե՞րբ տրամաբանական քայլ առած է։ Երկրին մէջ՝ սեփականութեան դէմ թշնամանալու, հարուստը կամ ունեւորը հայածելու շարժում մը սկսած է։ Աստուծոյ սիրոյն, ինչո՞ւ այս անխտահութիւնն ու անապահովութիւնը կր հրահրենք։ Անկարելի է չխեղդեցնել այս երեւոյթին ու մտայնութեան դէմ յանդիման։ Եւ յետոյ, ինչո՞ւ այս խորհրդարանական՝ պետական պաշտօնեային ու անհատ հայրենակիցին միջեւ։ Ո՞ւր կ'երթանք, ա՞յս է մեր դեմոկրատութիւնը։ Ձեր ձեռքը դրէք ձեր խիղճերուն վրայ, ու որոշում տուէք»։ (Երեսփոխանը այս խօսքերէն վերջ լքած է սրահը, եւ հեռացած)։

Տարակոյս չկայ, թէ այդ «որոշումը պիտի տրուի», ու օրէնքը պիտի վաւերացուի։ Տարակոյս չկայ դարձեալ, թէ Սարաճօղլուի դահլիճը վստահութեան բուէ պիտի շահի։ Այս բոլորը պատճառներ պիտի չըլլան, սակայն, որ Ցունիսի կամ Ցուլիսի ընթացքին «նորութիւններ» չտեսնենք Անդարայի կապոյտ երկնքին տակ։ Վ.

Le Gérant : H. AGONEYAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damasme - 1er

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵՑԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mercredi 8 Août 1945 Չորեքշաբթի 8 Օգոստոս

ԺԹ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4473-ՆԴ ՀՐՈՒԱՆ ԹԻ 102 խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ՖՐ·

Է.ՋՄԻԱԾՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻ ԺՈՂՈՎԻՆ
Աշխատանքները եւ առաջումները

ՄԵԾԱԳՈՒՄԱՐ ՆՈՒԻՐՆԵՐ

ՄՄԲ.— Իրագեկ աշխատավքը սը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը ռադիոդէ սեզը, էջմիածնի Եկեղեցկ· Համազգուսարի մասին·

— *Ժողովը ունեցած է հօլը նիստ, Յունիս* 16ին, 18ին, 19ին, 20ին, 22ին եւ 25ին:

Բացման նիստին ներկայ եղած են 28 *կղերական եւ* 14 *աշխարհական պատգամաւորներ, ինչ - պէս եւ Ա· Մխիթեան եւ Ա· Հայաստանի Հոգեւոր Պաշտամունքի Նորհուրդներուն նախագահները, ի· վ· Պոլեանակի եւ Սուրէն Յովհաննէսեան:*

Դիւանին անդամ ընտրուած են բանաստեղծ Աւետիք Իսահակեան, Ակադեմիկոս Ստեփան Մալխասեան, Պ· Զանիկ Զաքըր (Եգիպտոսի պատգամաւորներէն) եւ չորս քարտուղարներ:

Երկրորդ նիստին *ժողովը որոշումնդոստ ծախեբրու մէջ կարդացած է Սթալինի շնորհաւորութիւնները ու բարեմաղթութիւնները: Ցետոյ տեղապահը (այժմ կաթողիկոս) տուած է ընդարձակ զեկուցում մը էջմիածնի քառամեայ աշխատանքներու մասին: Մեծ խանդավառութիւն ստեղծած է Հայ· Եկեղեցւոյ պահանջներու մասին Սթալինի մատուցուած եւ մտէչալին կողմէ մակագրուած յուշադրի մը ընթերցումը:*

Երրորդ նիստին *շնորհակալութեան նամակ մը ուղղուած է Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Մացակ Պաղեանի: Ցետոյ ժողովը մեծ գոհունակութեամբ լսած է թէ խորհրդային իշխանութիւնը հաւանած է որ էջմիածինը ունենայ իր սեփական տպարանը: Ձեմարանին համար նախատեսուած է տարեկան մէկուկէս միլիոն րուբլիի նախահաշիւ մը:*

Նկատելով որ Մայր Աթոռին էջմիածին վերադարձութեան 500ամեակը լրացած է 1941ին, ժողովը միաձայնութեամբ որոշած է յատուկ տարին «Ցոբելենական Տարի» հռչակել եւ պատշաճ հանդիսութիւններ կատարել Հայաստանի եւ Արտասահմանի մէջ:

Զորրորդ նիստին *պատգամաւորներուն ընդհ· թիւը եղած է* 104 *հոգի,* 31*ը կղերական,* 73*ը աշխարհական: Ներկայ եղած է նաեւ Քէնթրպըրիի գահերէցը, Տոքթ· Հիուլէթ Ճանսըն, իբրեւ ներկայացուցիչ անգլիքան եկեղեցւոյ:*

Գէորգեան Ձեմարանի մատակարարութեան համար հաշիւ եղած է որ իւրաքանչիւր սանի համար տարեկան 500 *տոլար պէտք է: Պատգամաւորներէն չատերը անձնապէս կամ իրենց ներկայացուցած զաղութներուն անունով յանձն առած են նիւթապէս օժանդակել: Այսպէս, եղած են հետեւեալ խոստումները·— Փալիֆորնիա՝* 10 *սան, Սպահան՝* 4, *վրաստան՝* 6, *Հայկ Գավուքճեան (Ամերիկայի պատգամաւորներէն)* 3, *Ճանիկ Զաքըր՝* 2, *Մկրտիչ Մարլեան՝* 1, *Ստեփան Մալխասեան՝* 1, *Էօժէն Փափազեան* 1 *(Եգիպտոս) եւն·:Ցետոյ Կիլիկիոյ Աթոռը խոստացած է միանուագ* 5000 *տոլար, Եգիպտոս՝* 3000 *ռսկի, Պուլկարիա՝* 5000 *րուբլի:*

Միաձայնութեամբ ընդունուած է որ ամէն եկեղեցի իր հասոյթին հարիւրին հինգը յատկացնէ Մայր Աթոռին: Նոյնպէս ուժ պիտի տրուի Մատենադարանին ճոխացման:

Գալով էջմիածնի մայր տաճարին նորոգման, Կիլիկիոյ կաթողիկոսը յայտնած է թէ այդ նպատակին համար 37.114 *տոլարի գումար մը հաւաքուած է Ամերիկայի մէջ:*

Հինգերորդ նիստին պատգամաւորներու թիւը բարձրացած է 106*ի: Ամերիկայի առաջնորդը՝ Տիրան վարդապետ (այժմ եպիսկոպոս) յայտնած է թէ իրենց պատուիրակութիւնը* 30.000 *տոլար ինուէր բերած է էջմիածնի:*

Կաթողիկոսին ընտրութիւնը կատարուած է վեցերորդ նիստին, Յունիս 22, *կէս օրէ վերջ: 113 պատգամաւորներէն երկուքը վերջին պահուն հիւանդացած ըլլալով, ընտրութեան մասնակցած են 111 հոգի: Տեղապահը՝ Գէորգ արք· Զէօրէքճեան ատացած է 110 քուէ, իսկ Կիլիկիոյ կաթողիկոսը՝ մէկ քուէ (տեղապահին քուէն):*

Եօթներորդ եւ վերջին նիստը գումարուած է նախագահութեամբ նորընտիր կաթողիկոսին: Միաձայնութեամբ որոշուած է եկեղեցական նոր սահմանադրութեան վերջնական խմբագրութիւնը յետաձգել ազգ· եկեղեցական նոր համագումարի մը որ պիտի հրաւիրուի յատուկ էջմիածին: Այս նիստին մէջ ընտրուած է Գերագոյն Հոգեւոր Նորհուրդը:

Մոսկուայի կառավարութիւնը նորընտիր կաթողիկոսին նուիրած է շքեղ ինքնաշարժ մը:

Նոյն նիստին մէջ կարդացուած եւ միաձայնութեամբ ընդունուած է պատեհ յուշագրի մը՝ ուղղուած Սթալինի: Այս յուշագրով ժողովը իր երախտագիտութիւնը կը յայտնէ կառավարութեան, ինչպէս նաեւ յոյս՝ թէ շնորհիւ Խ· Միութեան, պիտի սրբագրուի այն անարդարութիւնը որուն ենթարկուեցաւ հայ ժողովուրդը մօտաւոր անցեալին: Թուրքիոյ հայ պատուիրակութիւնը, որ չատ ուշ հասած էր, չէ ստորագրած այս յայտարարութիւնը, հասկնալի պատճառներով:

Պատգամաւորներու վերջնական թիւն էր 119: *Կաթողիկոսը եպիսկոպոս ձեռնադրած է իր վարդապետները:*

Կր հաստատուի թէ կաթողիկոսը բսած է որ Սթալին խոստացեր է «լայնցնել մեր երկրին սահմանները»:

«ՄՕՏ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺԱՄԸ»

ՄՄԲ.— Երէկ հրատարակեր էինք Անոի տը Ֆորապի յօդուածէն առաջին մասը, ցիրուցան տեղեկութիւնները ամփոփելով: Ահաւասիկ վերջին մասը որ կը շօշափէ քուն էաղաէական խնդիրները·—

Մը կարծենք թէ այս պատուիրակները պատմելով ձեզի, որոնք մինչեւ Ջրհեղեղ կը հասնին, կը հեռանամ օրուան կեանքէն: Ամենէն: Եթէ ձեզի կը խօսիմ անոնց մասին, պատճառը այն է որ այդ պատմութիւնները օրակարգի վրայ են Մոսկուայի մէջ, հանդիսներու եւ ակումբներու մէջ: Այնտեղ պարտք կը սեպեն յիշեցնել թէ Հայաստանը աղնիւ ազգ մըն է, քանի մը անդամ հազարամեայ, եւ արժանի իր միութեան, անջուշտ հայկական խորհրդային հանրապետութեան շրջանակին մէջ որ մինչեւ հիմա կը պարունակէ միայն երեւանի շրջանը: Այդ նահանգը ցարերուն օրով եւ նոյնիսկ աւելի վերջը, մինչեւ 1930 վարած է թշնամաբար դոյութիւն մը: Բայց, անկէ ի վեր, կը հաւատան ինծի, սպշեցուցիչ յառաջդիմութիւններ կատարած է, որոնք եղական հակապատկերը կը կազմեն Թրքական եւ իրանեան Հայաստաններու եղկելի ճակատագրին: Այս պարագան արդէն պիտի կազմէր փաստ մը ի նպաստ Ռուսիոյ: Բայց աւելի լաւը կայ:

«ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԾԱՆՐ ԱՆՀՈՀԵՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԳՈՐԾԵՑ»

Անուրանալի է որ Թուրքիան ծանր անխոհեմութիւն մը գործեց չհաղորդելով Պրէսթ - Լիթովսքի անձնատուութիւնը, 1918ին, եւ իր յաղթական զինակից՝ Կերմանիոյ ձեռքէն ընդունելով Պաթումի, Կարսի, Արտահանի եւ Արդուինի հայկական գաւառները: Ճիշդ է, 1921ին Ռուսիան չունէ առած ըլլալով, —թէեւ տակաւին չատ տկարացած — ետ ստացաւ Պաթումը, Կարսի գաւնադրով· սակայն հարկադրուեցաւ լքել մնացեալը: Այսօր Ռուսիա կը պահանջէ իր առնելիքը եւ ցոյն իսկ չատ հաւանական է թէ կանգ պիտի չառնէ կէս ճամբան եւ պիտի չգոհանայ, հայկական շրջանին մէջ, վերադառնալ մինչեւ 1878ի Պերլինի դաշնագրէն առաջուան վիճակը: Պէտք չէ մոռնալ որ 1914ին պատերազմի մտած ատեն, ռուսական կայսրութիւնը վճռապէս որոշած էր իր մէջ առնել նաեւ Էրզրումը, Վանը, ցոյնիսկ Տրապզոնը:

Բայց, պիտի հարցնէք իրաւամբ, իսկապէս ռուսական կարեւոր պահանջ մըն է այս, արձանագրուելու համար իր ծրագրին դլուխը: Եւ կամ, քանի որ այս չարժառիթը նորոյթ է հիմա, Հայաստանը քարի՞ւղ ունի իր ծոցին մէջ: Որքան դիտեմ, ոչ· եւ խնդիրը այդ չէ: Ինչ որ Ռուսիան կը հետապնդէ, սկսելու համար, սա է,— միակողմանի կերպով կառչիլ դետնի մը, ազատ՝ փոքսամի իր բաժնեկիցներու անդադանապահութիւններէն: Արդ, ոչ Անդլիան, ոչ ալ Ամերիկան կապ չունին Արարատ լերան այս դործերուն, քիւրտ ջարդարարներու, եւ պզիկ ժամադործներու կամ առաքինաբոյժներու հետ որոնք խաւօրէն «մաքրադործուած» են, եւ տարամերժօրէն կոչ կ'ընեն Խ· Միութեան պաշտպանութեան: Ասկէ զատ, անդլեւսաքսոն պետութիւնները որ եւ է մասնակցութիւն ունեցած չեն Կարսի միակողմանի դաշնադրին մէջ:

Ուրեմն օր մը ժողով պիտի դումարեն դլուխ դլխի — Անդարա երբեք հնարաւորութիւն չունի խուսափելու բացորոշ հրաւէրէն—խօսելու համար Հայաստանի մասին: Բայց երբ Հասան Սաքա, Թուրքիոյ արտաքին նախարարը, դէմ դիմաց պտնուի Պ· Մոլոթովի հետ, Քրէմլինի մտերմական սրահներէն մէկուն մէջ, կրնա՞ք երդնուլ թէ՝

թողիկոսին նուիրած է շքեղ ինքնաշարժ մը:

Նոյն նիստին մէջ կարդացուած եւ միաձայնութեամբ ընդունուած է պատեհ յուշագրի մը՝ ուղղուած Սթալինի: Այս յուշագրով ժողովը իր երախտագիտութիւնը կը յայտնէ կառավարութեան, ինչպէս նաեւ յոյս՝ թէ շնորհիւ Խ· Միութեան, պիտի սրբագրուի այն անարդարութիւնը որուն ենթարկուեցաւ հայ ժողովուրդը մօտաւոր անցեալին: Թուրքիոյ հայ պատուիրակութիւնը, որ չատ ուշ հասած էր, չէ ստորագրած այս յայտարարութիւնը, հասկնալի պատճառներով:

Պատգամաւորներու վերջնական թիւն էր 119: *Կաթողիկոսը եպիսկոպոս ձեռնադրած է իր վարդապետները:*

Կր հաստատուի թէ կաթողիկոսը բսած է որ Սթալին խոստացեր է «լայնցնել մեր երկրին սահմանները»:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ԶԻՆՔ ՄԸ ՃԱՓՈՆԸ ՋԱԽՋԱԽԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Հիւրեական ռումբ = 20.000 տոն ուժաւոյակ

Երկուշաբթի օր նախագահ Թրումըն պաշտօնապէս յայտարարեց թէ աշխարհի պատմութեան մէջ առաջին անդամ ըլլալով գործածուեցաւ սարսափելի զէնք մը Ճափոնի Հիրոչիմա խարխլելու դէմ: Այս զիւտը, հիւրէական ռումբ (bombe atomique), որ Խաչակիցներուն առաջին պատասխանը պիտի ըլլար Կերմանիոյ զաղտնի զէնքերուն դէմ, պայթած ատեն աւելի զօրաւոր է էան **20.000** *տոն ամենազօրաւոր պայթուցիկ: Մէկ ռումբը երկու հազար վիրթխարի օդանաւերու — «Քոչոմն բերդեր» — տեղը կը բռնէ:*

Նախագահը բացատրեց թէ այս զիւտը արդիւնքն է Մ· Նահանգներու եւ Անդլիոյ զիտական միացեալ հետազօտութեանց որոնք սկսած էին 1940ին: Նկատի առնելով Անդլիոյ սպառնացող օդանաւային վտանգները, հետազօտութիւնները չարունակուեցան Մ· Նահանգներուն մէջ:

— *« Այժմ երկու մեծ գործարաններ եւ քանի մը հատատութիւններ ունինք որոնք կը զբաղին հիւրէական ուժի արտադրութեամբ: Ամէնէն գործօն չրջանին կը բանէին* 125.000 *հոգի, եւ աւելի քան* 65.000 *բանուորներ այժմ կը չարունակեն աշխատիլ գործարաններու մէջ: Երկու միլիառ տոլար (*500 *միլիոն անգլ· ոսկի) *ծախսեցինք եւ ամենամեծ վտանգին ենթարկուեցանք, պատմութեան ամենամեծ դիւտին համար, եւ չհեգացանք: Շատեր աշխատեցան մինչեւ երկուքուկէս տարի: Շատ քիչերը դիտէին թէ ի՛նչ կը չինեն: Անոնք կը տեսնէին որ մեծ քանակութեամբ նիւթեր կը մըտնեն գործարաններէն ներս, չէին տեսներ դուրս ելածը, որովհետեւ չատ փոքր է նոր պայթուցիկին ֆիղիքական չափը: Այժմ ի վիճակի ենք աւելի արագօրէն եւ կատարելագոյն ոչնչացնելու Ճափոնի բոլոր արտադրական ձեռնարկները որ եւ է քաղաքի մէջ: Պիտի քանդենք անոնց նաւահանգները, գործարանները եւ հաղորդակցութիւնները: Պիտի քանդենք Ճափոնի պատերազմական բոլոր կարողութիւնը»:*

Նախագահը աւելցուց թէ Ճափոնի ժողովուրդը կատարեալ կործանումէ փրկելու համար էր որ ուղղուեցաւ Ցուլիս 28*ի վերջնագիրը:*

— *« Ճափոնի վարիչները անմիջապէս մերժեցին այս վերջնագիրը: Եթէ այժմ չընդունին մեր պայմանները, կրնան սպասել կործանարար տեղատարափի մը որ պիտի թափի երկիրիէն եւ որուն*

յանկարծական չրջումով մը (ուղեդարձ), վիճահանութիւնը պիտի չդառնայ Տարտանէլի վրայ:

Բաւական ծանօթ է երկու երկիրներուն դէրքը· այնպէս որ կրնաք առանց դժուարութեան եզրակացնել թէ այն ատեն ի՛նչ ընթացք պիտի առնէ խօսակցութիւնը:

Դիտել տալէ վերջ թէ խնդիրը արձանագրուած չէ օրակարգին վրայ, Պ· Հասան Սաքա անշուշտ հետեւեալ բողոքը պիտի բարձրացնէ·

— *Ուրեմն թշնամի երկրի տե՞ղ կը դնէք մեզ:*

— *Թշնամի՞: Բաւին իրաւազիտական առումով թերեւս ոչ· բայց, փաստօրէն, անշո՛ւշտ: Ձեր ընթացքը անհաշուելի կորուստներ պատճառեց Ռուսիոյ: Ասկէ զատ, փակելով Նեղուցները, դուք անուղղակի ընկերցիք բազմաթիւ անդլիական, նորվեկեան, հոլանտական, յունական եւ լեհական նաւեր որոնք մեզի հասնելու համար հարկադրուեցան ճամբու ահաւոր չեղումներ կատարել ծովերուն վրայ:*

— *Խնդիրը դերազանցապէս միջազդային է, պիտի պատասխանէ Հասան Սաքա, եւ դուք չատ լաւ դիտէք որ* 150 *տարիէ ի վեր Անդլիա վճռապէս հակառակ է···*

— *Հակառակ ի՞նչ բանի, պիտի հարցնէ դարմանքով Պ· Մոլոթով, եւ զդրոցէն պիտի հանէ դաշնադիր մը որ պարտուպատշաճ ձեւով կնքուած է, 1915ին, Ճորճ Ե·ի եւ Նիքոլա Բ·ի կողմէ, նչանադրուած՝ Պ· Սազանովի եւ Սըր Էտ· Կրէյի կողմէ եւ որով Ռուսիոյ կը տրուին ոչ միայն Նեղուցները, այլեւ Պոլիսը:*

— *Ճիշդ է որ, պիտի աւելցնէ Պ· Մոլոթով, այս դաշնադիրը բախտ չբերաւ խեղճ Նիքօլա կայսեր: Բայց աւելի լաւ է այդ մասին բան չխօսիլ Անդլիացիներուն: Անոնք չեն սիրեր այդ պատմութիւնը:*

Որովհետեւ, հակառակ բոլոր հերքումներուն, չար լեզուները կ'ըսեն թէ Սըր Ճօրճ Պրքէնըն, փերթրոկրատի բրիտանական դեսպանը 1917ին, դեր մը ունեցած է այս դործին մէջ:

Ահա թէ ի՛նչ տաժանելի խօսակցութիւն կըրնայ յարուցանել, անուղղակի, Թուրքիոյ սկզբնական սխալը,— այն է 1918ին իւրացնել Շամիրամի երկիրը: (Ցառաջ·— Աւելորդ է ըսել թէ զրական բառախաղ մըն է որ կը փորձէ հեղինակը, այս բացատրութեամբ):

HENRY DE KORAB

ևմանը չէ տեսնուած երկրի վրայ: *Այս գիւտը նոր դարաշրջան մը կը բանայ բնութեան գաղտնիքները իմանալու համար: Պիտի առաջարկեմ խորհրդարանին յանձնաժողով մը կազմել հիւլէական ուժի արտադրութեան եւ գործածութեան համար, ուժ մը որ կրնայ հզօր գործիք մը դառնալ աշխարհի խաղաղութեան պահպանումին համար»:*

Նոյնիսկ յայտարարութիւններ ըրաւ Մ. Նահանգներու պատերազմական նախարարը, իսկ Անգլիոյ վարչապետն ալ՝ երեսփ. ժողովին մէջ: Առ այժմ գաղտնի կը պահուին չատ մը մանրամասնութիւններ:

Թուրքիա պիտի ձանչցա՞ղ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ արտաքին նախարարը, Հասան Սաքա, Պէյրութ հասնելով, տեսակցութիւններ ունեցաւ Լիբանանի եւ Սուրիոյ վարիչներուն հետ: Ինչպէս յայտնի է, յարաբերութիւնները լաւ չեն Թուրքիոյ եւ երկու երկիրներուն միջեւ: Սուրիացիները կը կասկածին թէ Անգարա աչք ունի Հալէպի շրջանին վրայ, իսկ Թուրքերն ալ դժգոհ են որ Սուրիա եւս կը պահանջէ Ալէքսանտրէթի Սանճաքը: Թուրքիա տրամադիր է ճանչնալու Սուրիոյ անկախութիւնը, պայմանաւ որ հրաժարին Սանճաքէն: Լիբանանի անկախութեան ճանաչումը դժուարութիւն չի պատճառեր:

Սուրիոյ եւ Լիբանանի համայնավար կուսակցութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակելով, կ'աղաղարտէ թէ «Սուրիոյ եւ Լիբանանի ժողովուրդները որ եւ է պարագայի մէջ պիտի չընդունին որ իրենց անկախութեան ճանաչումը ձեռք բերուի վերջնապէս հրաժարելով Ալէքսանտրէթի Սանճաքին վրայ Սուրիոյ ունեցած իրաւունքներէն»:

Սանճաքի դաղթականները, որոնք 80.000ի կը հասնին Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, իրենց կոմիտէին միջոցաւ հեռագիր մը ուղղած են մեծ պետութեանց, մերժելով 1938ին սարքուած հանրաքուէին եւ պահանջելով միջամտել, Սանճաքը Սուրիոյ միացնելու համար:

× *Անգարայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը հաւատան թէ Ռուսերը առաջարկած են վնասակցութիւն մը կնքել, պայմանաւ որ պատերազմի ատեն խորհրդային իշխանութիւնը զրաւէ կարգ մը խարիսխներ՝ Նեղուցներուն մէջ: « Նիւ Եորք Թայմզ» կ'իմանայ թէ երեք Մեծերը չեն կրցած լուծել չարք մը կարեւոր խնդիրներ,— 1. Զօրս պետութեանց ժողով մը, կարգադրելու համար Սուրիա - Լիբանանի խնդիրը.— 2. Նեղուցներու խնդիրը.— 3. Ռուսիոյ առաջարկը՝ խաղաղական կարգ մը ստացուածքներ, մանաւանդ Երկոտասան կղզիները խնամակալութեան տակ առնելու համար.— 4. Անգլիոյ առաջարկը՝ խորհրդային եւ անգլիական զօրքը Իրանէն քաշելու մասին:*

ՓԷԹԷՆԻ ԴԱՏԸ

ՁԱՐՄԱՆԱԶԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վիշիի կառավարութեան վերադրուած մեղքերէն մէկն ալ՝ ռըլէվի օրէնքն է (փոխանորդ բանուորներ ղրկել, որպէսզի գերիներ ազատին): Լաւալ այս առթիւ հետեւեալ բացատրութիւնները տուաւ.

— *Պատերազմէն առաջ Ֆրանսան կը սպառէր 39ուկէս միլիոն թոն ածուխ. զինադադարին ունէինք միայն 3 միլիոն: Հիւսիսային նահանգը (Նօռ) եւ Փա տը Քալէն կցուած էին Պէլճիոյ: Պատերազմէն առաջ կը սպառէինք ամիսը 360.000 թոն պողպատ, զինադադարին դրեթէ բան չունէինք: Ցետոյ, զինադադարին ունէինք երկու միլիոն գերիներ: Վերջապէս Ֆրանսան ունէր մէկ միլիոն գործազուրկ եւ բացարձակապէս չէր կրնար գործ տալ այս բոլորին: Երկիրը հինգ մասի բաժնուած, չէր կրնար ապրիլ, եթէ կառավարութիւնը չբանակցէր: Քաղաքային բնակչութիւնները դէպի հարաւ փախած էին: Պէտք էր վերսկսիլ տեղաւորել զանոնք: Բան մը չէինք կրնար ընել առանց Գերմանիոյ: Անկարելի էր նաեւ ապրանք, դրամագլուխ փոխադրել մէկ շրջանէն միւսը: Գերմանիան զրաւած էր 52 նահանգներ որոնք կը ներկայացնէին Ֆրանսայի ճարտարարգործական կարողութեան 80 առ հարիւրը: Հարաւային շրջանը չէր կրնար առանձին ապրիլ, չունենալով ոչ ցորեն, ոչ զարի, ոչ ածուխ, ոչ չաքար: Կրնար միայն գինի եւ ելեկտրականութիւն տալ: Գերմանիան կը ճնշէր մեր վրայ: Թերեւս միայն երկու ամսուան ուտելիք ունէինք, եթէ չբանակցէինք: Եթէ զինադադարը քանի մը շաբաթ տեւէր... բայց չորս տարի տեւեց: Գերմանները վարպետօրէն կազմակերպած էին երկրին ամբողջական չնչահեղեղութիւնը: Միւս կողմէ երկիրը պաշարուած էր: Հարկ էր ապրեցնել Ֆրանսան: Գերմանները բանուոր կը պահանջէին. ես ալ փոխարինաբար մեր գերիները պահանջեցի: Մտածեցին, ըսելով թէ գերիները կ'աշխատին: Կրցայ 50.000 գերիներ արձակել, 150.000 բանուոր տալով, թէեւ մէկի տեղ մէկ կը պահանջէի: Պելճիան կառավարութիւն չունէր եւ բանակցութիւն չկատարեց, բայց 80 առ հարիւր բանուոր տալու ստիպուեցաւ, իսկ Ֆրանսան միայն 16 առ հարիւր: Երբ ես ձերբակալուեցայ Գերմաններուն կողմէ 1944 Օգոստոսին, տեսայ որ Լոռէնի բոլոր այրերը աքսորած էին:*

Լաւալ կրկնեց թէ մառէշալը տեղեակ էր իր կատարած գործերուն: Երբ հարցուցին թէ ցեղային օրէնքները աւելի չխստացա՞ն 1942 Յունիսին, պատասխանեց թէ մառէշալն ալ, ինքն ալ բողոքեցին:

Նախագահը.— 1942 Օգոստոսին, երբ Դաշնակիցները զօրք հանեցին Տիէպի, մառէշալը հեռագիր մը չուղղե՞ց Հիթլերի, պատրաստակամութիւն յայտնելով Ֆրանսայի զինուորական աջակցութիւնը ընծայելու:

Լաւալ պատասխանեց թէ տեղեկութիւն չունի այդ գործէն: Ինք միշտ հակառակ եղած է Ֆրանսայի զինուորական մասնակցութեան: Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ վերջ կարելի չեղաւ ստուգել թէ այս հեռագիրը, որ Փարիզ ղրկուած էր, իսկապէս ղարնուա՞ծ է եւ մառէշալը ստորագրա՞ծ է:

Մառէշալը յաճախ կը քնանար, եւ երբ Լաւալ ձայներ բարձրացնէր, աչքերը կը բանար, առանց բառ մը արտասանելու: Վկան պահ մը բարկացաւ, երբ լուսանկարիչ մը իր առջեւ ցցուելով՝ կ'ուզէր պատկերը քաշել: Նախագահը ուզեց հասկնալ թէ մառէշալը ի՞նչ դիրք բռնեց, երբ Դաշնակիցները ցամաք եկան Հիւս. Ափրիկէ, յետոյ՝ երբ Ֆրանսացիները իրենք խորտակեցին Թուլոնի նաւաբազինը: Լաւալ պատասխանեց թէ կառավարութիւնը հրամայած էր դիմադրել նախայարձակման, ոչ՛ւ կողմէ ալ ըլլար: Դալով նաւատորմին խորտակման, ճիշդ այն ժամուն երբ գերմանական դեսպանը իրեն կը հաղորդէր թէ գերման զօրքը Թուլոնի նաւահանգիստը մտած է մեր մարտանաւերը զրաւելու համար, նաւերը կը խորտակուէին համաձայն իրենց տրուած հրամանին:

Վկան երկար խօսեցաւ պարտաւորիչ աշխատանքի մասին: Ըսաւ թէ երբ գերման մարզպետը, Ջաուբըլ, 1942 Օգոստոս 20ին հրամանագիր մը կը ներկայացնէր պարտաւորիչ աշխատանքի ենթարկելով զրաւեալ հողամասերու ամբողջ բնակչութիւնը, ինք ազատնաց հրաժարիլ: Ատոր վրայ Գերմանները թոյլ տուին որ ինք պատրաստէ օրէնքը. որով կարելի եղաւ ազատել բազմաթիւ Ֆրանսացիներ, մանաւանդ կիները, որոնք տեղին վրայ պիտի աշխատէին, ոչ թէ Գերմանիոյ մէջ: Նախարարական խորհուրդին մէջ մառէշալը նոր մեղմացումներ պահանջած էր:

Այստեղ Լաւալ յանկարծ բորբոքելով ազդակեց թէ պէտք էր ապրեցնել Ֆրանսան:

— « Տրամաբանական չէ այս դատը, վիճաբանութեան չի դիմանար: Մառէշալը եւ ես լման չորս տարի մնացինք ժողովուրդը պաշտպանելու համար: Ես ինքզինքս զոհեցի: Եւ ահա ձեր առջեւ հանուած ենք...

Նախագահը.— կ'ուզենք ճշդել թէ ձեր ըրածը քաղաքականութի՞ւն էր թէ ոճիր:

Ցետոյ հարցումներ եղան Մարսէլ Տէայի, Ֆիլիփ Անռիոյի (սպաննուած) եւ Տարնանի մասին: Լաւալ բացատրեց թէ մառէշալը 1940 Դեկտեմբերին ձերբակալել տուած էր Տէան, թէ ինք ալ հակառակ էր անոր նախարարութեան կոչուելուն, եւ ամիսներով պայքարած էր, բայց ի վերջոյ պարտադրեցին: Խնդիրը այն է որ Մարսէլ Տէա երբեք Վիշի չեկաւ, եւ Փարիզի մէջ կը ղրաղէր «լ'Իօվռ»ի ամենօրեայ խմբագրականները դրելով: Տարնանի մասին ըսաւ թէ մառէշալը աւելի լաւ կը ճանչնար զայն, եւ կ'ուզէր օգտագործել իբրեւ կորովի մարդ, թէեւ ան հաւատարմութեան երդում ըրած էր Հիթլերի, երբ նշանակուեցաւ բարեկարգութեան կամ ներքին գործերու նախարար:

Պատասխանելով «Մաքի»ի դէմ կատարուած գործողութեանց եւ զինուորական առեւանգներու գործունէութեան մասին եղած հարցումներու, վկան ըսաւ թէ Տարնան զեկուցումներ կուտար նախարարական խորհուրդին, թէ բողոքներ կը լսուէին «մխիթ»ի արարքներու մասին, թէ ինք ալ «ժամանակը կ'անցընէր բողոքելով, եւ յաճախ կը յաջողէր ազատել արդելափակուածներ»: Իր կարծիքով, Դիմադրական ճակատին մէջ դանուած են անկեղծ հայրենասէրներ, բայց, երկու կողմէն ալ, կատարուած են նաեւ «զարչելի գործեր»:

— « Մանաւանդ դատարաններու անդամները կը սպաննուէին: Ուրիշներ կը հրաժարէին: Տարնան հետզհետէ դէտին կը չահէր: Օր մը ինծի ներկայացուցին օրէնք մը որով զինուորական տեղեանները կը կազմուէին, գործելու համար ահաբեկչական եւ համայնավարական քարոզութեանց դէմ: Ջնջեցի «Համայնավար» բառը որ կրնար դուռ բանալ զեղծումներու, եւ պահանջեցի պատժել միայն անոնք որ կը բռնուէին զէն ի ձեռին: Մառէշալին տեղեկութիւն կուտայի միշտ: Ինծի համաձայն էր երբ կը պաշտպանէի մեր երկիրը: Կատարելապէս համաձայն էինք իրարու հետ»:

Այստեղ ընդհ. դատախաղը կարդաց մառէշալին մէկ նամակը ուղղուած Լաւալի, նամակ մը որ հաւանութիւն յայտնելով զինուորական տեսեանները, կ'ուելցնէր թէ «աւելի լաւ է քանի մը հրապարակային մահապատիժներ քան խռովութիւն եւ ժխոր»:

Վկան յայտարարեց թէ ինք ո եւ է մարդ չէ մատնած, որ եւ է ձերբակալութիւն չէ դիւրացուցած, նոյնպէս մառէշալը: Ցետոյ երկար մանրամասնութիւններ պատմեց, երբ հարցումներ ուղղեցին Պ. Էռիոյի հետ ունեցած տեսակցութեան մասին, (ազատագրումը սկսած էր արդէն): Ցիշեց թէ ինք փարիզէն հեռացած էր բռնի եւ փոխադրուած Պէլֆոռ: Ուզեր էին Հիթլերի բանակատեղին տանիլ, մերժած էր: Ինք չէ մասնակցած նոր կառավարութեան կամ յանձնաժողովին որուն նախագահն էր տը Գոլնօն, վերջապէս տարեր էին Սիկմարինկէն եւն.:

Լաւալի վկայութենէն եւ հեռացումէն վերջը, ընդհ. դատախաղը կարդաց մառէշալին մէկ ճեռագիրը որ վարկաբեկիչ յայտարարութիւններ կը պարունակէր ազատագրական պայքարին, զօր. տը Կոլի եւ անոր գործակիցներու մասին: Պաշտպան փաստաբանները դիտել տուին թէ եղածը պարզ սեւագրութիւն մըն է, եւ ոչ թէ արտասանուած ճառկամ պատգամ: Ընդհ. դատախաղը պատասխանեց թէ այս կարդի գրութիւնները արարքներ են:

Նպաստաւոր ձայներ

Երկուշաբթի օր (13րդ նիսան) լուսեցան չորս զօրավարներ եւ իշխան մը, որոնք հրաւիրուած էին պաշտպան փաստաբաններուն կողմէ: Բոլորն ալ ջանացին ապացուցանել թէ մառէշալը երկու չուանի վրայ կը խաղար, թէ հէքեաթներ պատմելով Գերմանացիներուն, զաղտնապէս ուժ կուտար Դիմադրական շարժումին, թէ անոր շնորհիւ էր որ կարելի եղաւ զաղտնի բանակ մը կազմել եւն.: Այս վկայութիւնները որոշ լաւատեսութիւն ներշնչեցին փէթէնի բարեկամներուն, որոնք այն կարծիքն ունին թէ ամբաստանեալը պիտի ազատի մահապատիժէն:

Առաջին վկան, զօր. Լաքայէ, յայտարարեց թէ զրաւման չրջանին կանոնաւոր զաղտնի բանակ մը կազմելու ծրագիրը մշակուած էր «մառէշալին գիտութեամբ եւ հաւանութեամբ»: Ցետոյ ըսաւ թէ 1943ին Վիշիի կառավարութիւնը վանականի մը միջոցաւ կապ հաստատած էր զօր. Ժիրոյի հետ, որ այն ատեն Դաշնակիցներուն համար կ'աշխատէր Ալժէի մէջ: Նոյն տարուան Հոկտեմբերին մառէշալը ըսեր է իրեն.— «Համաձայնութիւն զոյացած է Ֆրանսացիներու միութեան համար»:

Երկրորդ վկան, իշխան Քաւիէ տը Պուռպոն-Փարմ, Դիմադրական, որ ամիսներով տառապած է գերմանական արդելարաններու մէջ եւ մահուան դատապարտուած իբրեւ անդլիական գործակալ, ուժդնօրէն պաշտպանեց մառէշալը: Իշխանը, որ ներս մտած ատեն յարդանքով խոնարհած էր մառէշալին առջեւ, ըսաւ թէ չարունակ կը տեսնէր փէթէնը, ձերբակալուելէ առաջ:

— « Մառէշալը մեծապէս օգնեց ինծի, քաղաքական կալանաւորներ ազատելու համար: Հարիւրաւոր մարդիկ մահուան դատապարտուածէին գերմանական արդելարաններուն մէջ, եւ պատիժի թեթեւացում տացան, իբրեւ արդիւնք փէթէնի անձնական միջամտութեան: Իր քաղաքականութիւնն էր դիմանալ մինչեւ որ Դաշնակիցները հասնէին եւ բացորոշապէս կ'ըսէր ինծի թէ կ'ուզէ որ Ֆրանսան վերադառնայ հանրապետական կարգուսարքին, խաղաղութիւնն վերջ: Նախկիններէն արդելարանին մէջ մահուան դատապարտուած էին 231 Ֆրանսացիներ. մահէն ազատեցան շնորհիւ փէթէնի միջամտութեան: Սխալ է թէ արդելարաններուն մէջ բոլորն ալ փէթէնի դէմ կը խօսէին: Անոնք կ'ատէին գործակիցները, բայց չատ քիչ անգամ կը յարձակէին փէթէնի վրայ»: (Այս իշխանը թեկնածու է Սպանիոյ դահուն, իբրեւ յաջորդ Ֆրանքոյի):

Երրորդ վկան, զօր. Փիքաբատա, երկարօրէն պատմեց Ֆրանսական զաղտնի բանակի մը ստեղծումը 1940 Յուլիսէն վերջը, Ֆրանսայի հարաւային չրջանին մէջ:

— « Անհատին քանակութեամբ ռազմանիւթ եւ զէնք պահուած էր, եւ այս բոլորը մառէշալին բարոյական աջակցութեամբ: 1941ի վերջը այնքան ռազմանիւթ պահուած էր որ կը բաւէր 24 զօրաբաժնի համար: Կային հազարաւոր ձեռնառումբեր հրասայլերու դէմ, տորբերկրեայ զործարան մը զրահապատ կառքեր չինելու համար: Երբ Գերմանները ազատ չրջանը մտան 1942 Նոյեմբերին, մեծ քանակութեամբ զրաւեցին այս ռազմանիւթերը, բայց մաս մը պահուած մնաց եւ օգտակար եղաւ Դիմադրական շարժումին »:

Չորրորդ վկան, զօր. Լաֆարկ, որ գործօն բանակին մէջ կր դտնուի, նոյնպէս խօսեցաւ զաղտնի բանակի կազմակերպութեան մասին, չեչտելով թէ այս բոլորը կարելի եղաւ չնորհիւ մառէշալին որ կը քնացնէր թշնամին: Հինգերորդ վկան, զօր. Ռիւալ, երկար պաշտպանողական մը զրած էր, որ կը վերաբերէր 1916էն առաջ եղած դէպքերու եւ զանց առնուեցաւ: Միջանկեալ կարդացուեցաւ մառէշալին մէկ նամակը ուղղուած Հիթլերի, 1942 Դեկտ. 5ին:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damasme - 19e

ՅԱՌԱՋԸ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Jeudi 9 Août 1945 Հինգշաբթի 9 Օգոստոս

Թէ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4474-Նոր շրջան թիւ 103 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՆԱՒԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր·

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁԵՐ

Միացեալ Նահանգներու Վերակոյսը 20 Յուլիսին քուէարկեց, եւ Երեսփոխանական ժողովն ալ անյուշտ իր կարգին պիտի վաւերացնէ, այն օրագիրը՝ զոր ճիշդ մէկ տարի առաջ Պրէթըն - Ուուտսի մէջ Միացեալ Ազգերու հարբուրաւոր ներկայացուցիչներուն մասնակցութեամբ տեղ ունեցած տասնամեայ ժողովը ընդունած էր:

Այս օրագրին առաջին նպատակն է՝ միջազգային բռնապետութեամբ դրամատնային մը տալաքել տակաւ դրամները ամրացնելու, եւ ոսկի կամ յարդի թղթադրամ (տըվիզ) արտադրելու կարօտ երկիրներուն, որպէսզի արտասահմանի մէջ իրենց պէտք ապրանքներու փոխարժէքը կարենան վճարել: Երկրորդ նպատակը պիտի ըլլայ Միջազգային Դրամատուն մը հիմնելով վարկ բանալ պատերազմի մէջ ինկողին քանդուած երկիրներուն, դիւրացնելու համար անոնց վերաշինութիւնը:

Այս կերպով, օրագրին հեղինակները կը յուսան զարգացնել միջազգային փոխանակութիւնները, առանց հանելով կրկնակ մարժին մը՝ որ թէ՛ իր կազմով եւ թէ իր դրամական միջոցներուն մեծութեամբ (երկու տասնաոտութիւնները միասին պիտի ունենան 20 միլիառ տոլարի մօտ դրամադրութիւն մը) իրապէս աննախընթաց հիմնարկութիւն մը պիտի ըլլայ համաշխարհային տնտեսական պատմութեան մէջ, ինչպէս, իր ժամանակին, անհրաժեշտ նկատուեցաւ Պազէլի մէջ հաստատուած Միջազգային Վճարումներու Դրամատունը: Սակայն, ամէն բան յարաբերական է· 1914-1918ի կռիւներն ու ասոնց հետեւանքներն ալ իրենց նախընթացը չունէին, բայց անչքացան ներկայ պատերազմին քով՝ որ իր պատճառած տակնուվրայութիւններով անհամեմատ աւելի ահաւոր է:

Չենք մաղթեր որ Պրէթըն - Ուուտսի մէջ ծրագրուած նոր կազմակերպութիւնը ունենայ Պազէլի Դրամատան անյուշ գոյութիւնը: Միայն, դիտել կուտանք թէ, ինչպէս անցեալի փորձը ցոյց տուած է, նման հաստատութիւններու յաջողութիւնը կախում պիտի ունենայ յառաջիկայ ընդհանուր հաշտութեան հանդամանքէն: Եթէ աշխարհի քաղաքական վիճակը կոպտուած է տնտեսական կացութեան, տնտեսական բարօրութիւնն ալ կախում ունի քաղաքական կացութենէն: Արդ, առանց քաղաքական մնայուն հաշուեյարդարի, դուրս է յուսալ նիւթական բարօրութիւն: Ապագայ հաշտութիւնը պիտի կրնա՞յ հաստատել տեւական կայունութիւն: Ինդրական է:

Երկրորդ եւ աւելի կարեւոր պայման մը կայ· — կանոնաւորել ազգերու տնտեսական յարաբերութիւնները, ուրիշ խօսքով, հաստատել մաքսային այնպիսի դրութիւն մը՝ որ արգելք չըլլայ օտար վաճառքներու ներածման:

1914—1918ի պատերազմէն առաջ, տակաւին կային ազատ վաճառականութեան սկզբունքին հետեւող քանի մը երկիրներ, ինչպէս Անգլիա: Բայց, վերջին 20—25 տարիներու ընթացքին, այս երկիրն ալ սկսաւ մաքսատուրք դնել ներածուած չատ մը ապրանքներու վրայ: Ուրիշ պետութիւններ ալ՝ որոնք, մեծ մասով մաքսապաշտ էին արդէն, աւելի բարձրացուցին ներածումներու տուրքերը: Ասով ալ չգոհանալով՝ արդիլեցին նոյնիսկ կարգ մը ապրանքներու մուտքը, կամ պահանջ բաժնեչափի (ճոնթէնժանթըման)ի ենթարկեցին, այսինքն՝ չատ սահմանափակ քանակութեամբ միայն ընդունելին իրենց երկրէն ներս:

Այս սեղմումներուն պատճառով՝ միջազգային առեւտրական փոխանակութիւնները իրենց նուազագոյն քանակին վերածուեցան: Եւ այս զարմանալի չէր, քանի որ ամէն երկիր ծախել կ'ուզէր միայն եւ ոչ գնել: Անհատական կեանքի մէջ, վաճառական մը այնքան չատ գործ կ'ընէ որքան բարձր ըլլայ իր յաճախորդներուն գնելու կարողութիւնը: Նոյնն է նաեւ միջազգային յարաբերութեանց մէջ: Երկիր մը որչափ չուտ վաճառէ, այնքան չուտ դրամ կը ստանայ, եւ այս դրամով վիճակի կ'ըլլայ, ինքն ալ իր կարգին, գնելու իր պէտք ունեցածը:

Ուրեմն, դրամական կայունացման գլխաւոր եւ արմատական միջոցն է կարելիութիւն տալ երկրի մը որ բաւականաչափ ոսկի կամ արժեզուրկ չեղած թղթադրամ ունենայ իր տրամադրութեան տակ, իր արտաքին պարտքերը հատուցանելու համար: Իսկ ոսկին եւ արժէքաւոր թղթադրամները ազգային արտադրութիւնները արտածելով միայն կարելի է ձեռք բերել առաւելագոյնս: Երբ Պրէթըն - Ուուտսի ծրագիրը, երկրի մը դրամը կայունացնելու համար այդ երկրին վճարումներու կշիռին (balance des paiements) բացը փոխատուութեամբ կ'ուզէ գոցել, ատիկա հիմնական լուծում մը չի կրնար ըլլալ:

Միացեալ Նահանգներէն կը սպասուի որ այս ուղղութեամբ աշխատին աւելի: Ճիշդ է որ անց եալ Յունիսին Վերակոյսը եւ Երեսփ· Ժողովը արտօնութիւն տուին նախագահին մաքսատուրքերը դեղչելու: Բայց, ասիկա սկզբունքի որոշում մըն է միայն· անոր կիրարկման ընդարձակութենէն կախում ունի խնդրին լուծումը: Ամերիկա պիտի ուզէ՞ վճռական քայլ մը առնել եւ բարի օրինակ ըլլալ միւս երկիրներուն: Եթէ այո՛, Պրէթըն - Ուուտսի ծրագիրը ամենամեծ օգուտը պիտի ունենայ աշխարհի տնտեսական վիճակին համար: Այլապէս, ամէնէն հնարամիտ եւ մեծադղրդ ծրագիրները անգործ պիտի ըլլան իրագործելու հետապնդուած նպատակը:

ՀՐ· Ն· ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՓԷԹԷՆԻ ԴԱՏԸ

Նախկին նախարարներ կը վկայեն

Դատավարութեան 14րդ նիստը կէս ժամ ուշացաւ, որովհետեւ երդուեալներէն մէկը մեքենային մէջ մնացած էր: Մեքենան ալ կէս ճամբան կանգ առած էր, յուսահատ մը ինքզինքը կատղութեան տակ նետած ըլլալով:

Այս նիստին մէջ խօսեցան երեք նախկին նախարարներ, ծովակալ մը եւ նահանգապետ մը,— բոլորն ալ բանտարկուած, իբրեւ մեղսակից: Բոլորն ալ չնայեցին արդարացնել Վիշիի, հետեւաբար մատչելին քաղաքականութիւնը:

Առաջին վկան, Փէռնըօն, ներքին դործերու նախարար եղած էր Վիշիի մէջ, 1940 Սեպտ· 7ին եւ Լավալի ձերբակալութիւնը կատարած էր (1940 Դեկտ· 13): Երդուեալները հարցուցին թէ ինչո՛ւ լուծեց քաղաքապետութիւնները, ինչու ձերբակալեց Վէնսան Օուրիօլը, Ժիւլ Մօքը, Մաքս Տորմուան: Վկան խուսափողական պատասխաններ կուտար նեղացուցիչ հարցումներուն,— «Չեմ յիշեր, չեմ դիտեր... Ներքին նախարարը որ եւ է իրաւասութիւն չունէր, միայն գործակատար մըն էր: Հրամանը դատական նախարարէն կուգար, իսկ որոշումը կը տրուէր նախարարական խորհուրդին մէջ, նախագահութեամբ մարեշալին»:

Երկրորդ վկան, ծովակալ Ֆեռնէ, երբեմն ընդհ· քարտուղար Վիշիի վարչապետութեան, աւելի չատ ծանրացաւ նոր սահմանադրութեան նախագծի մասին, զոր յօրինած էր մարեշալ Փէթէն: Ըսաւ թէ երբ Լավալ վերադարձաւ, աշխատանքը ընդհատուեցաւ, բայց մարեշալը վերսկսաւ 1943ին եւ վերջացուց 1944ին: Իր կարծիքով Փէթէն արժանի է ազգային երախտադիտութեան:

Մի քանիկեալ վկայ մը, Ռուսէ, անդամ Պետական Խորհուրդի, որ եղած է նախագահ հսկողութեանց վերաքննութեան յանձնաժողովին, ըսաւ թէ իրենք աշխատեցան մեղմացնել օրէնքը: Կը պահանջուէր 80 առ հարիւր ջնջել, 900.000 հպատակութիւններ ներկայացուցած էին, իրրեւ կասկածելի, մեծ մասով Հրեաներ:

Երրորդ վկան, Ֆրանսուա Մարթէն, նահանդապետ Թարն - է - Կարոնի, չնայեց համոզել թէ իրենց ամբողջ հոգն էր ազատել Ֆրանսացիները, պաշտպանել Ֆրանսական շահերը: Ինք հակառակ է եղած գործակցութեան:

Օրուան ամէնէն կարեւոր վկան էր Ժաք Շըվալիէ, 63 տարեկան, նախկին կրթական նախարար, մտերիմ բարեկամը Անգլիոյ արտաքին նախարար Լորտ Հալիֆաքսի, որ փաստերով պնդեց թէ բանակցութիւններ կատարուած էին անգլ· կառավարութեան հետ, եւ տեսակ մը գործակցութիւն հաստատուած էր: Երբ նախագահը հարցուց թէ Զըրչիլ չէ՞ երեսփ· ժողովին մէջ, վկան բարձրաձայն յայտարարեց,— «Ո՛չ»: Եւ մանրամասնութիւններ հաղորդեց: Ինք փրոֆիլաքսօր էր կրընոպլի համալսարանին մէջ: «1940 Դեկտ· 4ին ժամը 10.45ին, երբ ես կրթական նախարար էի, ինծի այցելեց Փիէռ Տիւֆրէն, քանատական դեսպանը, որ բաւ թէ անձնական նամակ մը բերած է Լորտ Հալիֆաքսէն»: Վկան կարդաց Լորտին նամակը, որ կը թելադրէր «ուշադրութեամբ քացատրել մեր փափուկ վիճակը: Պէտք է այնպէս ձեւացնենք թէ լարուած են մեր յարաբերութիւնները: Եթէ Գերմանացիները կասկածին մեր մտերմութենէն, վինադադարին 9րդ եւ 10րդ յօդուածները պիտի գործադրուին: Բայց անհամաձայնութիւն ձեւացնելով իրար կը հասկնանք»: Դեսպանը ուրիշ տեղեկութիւններ ալ հաղորդած էր, որոնց համաձայն Անգլիոյ միակ ուզածն այն էր որ Ֆրանսա Գերմանիոյ չյանձնէ օդակայանները, նաւակայանները եւ նաւատորմը: «Դուք երկու թոքեր ունիք, դաղձավայրերը եւ նաւատորմը: Եթէ Գերմանները ձեռք անցընեն զանոնք, այն ատեն ուժաթափ կ'ըլլանք»: Վկան յայտարարեց թէ այս բանակցութեանց մասին անմիջապէս խօսեցաւ մարէշալին, որ հաւանութիւն յայտնեց, յետոյ տեսնուեցաւ դեսպանին հետ եւ համաձայնութիւն մը կնքեցին որ դաղտնի մնաց Գերմաններէն: Այս դաղտնի համաձայնութեան շնորհիւ կարելի եղաւ քիչ չատ տանելի վիճակ մը ստեղծել:

Վերջին վկան, ելմտական նախարար Պուէթիլէ, ճառ մը կը խօսէր ելմտական կացութեան վրայ, երբ նախագահը խնդրեց որ Փէթէնի մասին խօսի: Քանի մը հարցումներէ վերջ նիստը փակուեցաւ: Կը կարծուի թէ վճիռը պիտի տրուի յառաջիկայ երեքշաբթի:

× «Փոփիւլէռ» կը դրէ թէ երդուեալները մեքենադրուած դրութիւն մը ստացած են որ պիտենք պատասխանատու կը հռչակէ Ֆրանսայի Ժողովուրդին առջեւ: Ընդհ· դատախազը եւ ոստիկանութիւնը կը քննեն խնդիրը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԳԻՒՏԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Ամբողջ խաղաղ պիտի խանդուխ

Ամբողջ միջազգային մամուլը սիւնակներ կը նուիրէ, նկարագրելու համար նոր գիւտին դղրդադին հետեւանքները: Փիտնականները կը յայտարարեն թէ՝ իրրեւ հիւլէական ռումբ, նոր գիւտը կրնայ ամբողջ քաղաքներ փոշիացնել· բայց իրրեւ բնական աստհման ուժ՝ օրհնութիւն մը դառնալ մարդկութեան համար: Թերթերը զարմանալու դուշակութիւններ կ'ընեն, այս առթիւ, հիմնուելով վիտնականներու յայտարարութեանց վրայ: Կ'ենթադրուի թէ ճափոնական Հիրոշիմա քաղաքին վրայ արձակուած առաջին հիւլէական ռումբը մէկ երկվայրկեանի մէջ չատ աւելի մեծ վնաս պատճառած է քան Լոնտոնի օդանաւային ահաւոր ռմբակոծութիւնները մէկ տարուան ընթացքին: Ճափոնական զեկոյցը կը խոստովանի թէ յարձակումը ծանր վնասներ պատճառած է: Նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ մը դումարեց, որոշում տալու համար: Ամերիկացիները մէկ միլիոն թռուցիկ ձգած են Ճափոնի մէջ, թելադրելով որ անձնատուր ըլլան, այլապէս ամբողջ երկիրը պիտի քանդուի:

Երկուշաբթի օրն էր որ արձակուեցաւ առաջին ռումբը: Հրամանատարը կ'ըսէ թէ իր նետած օդանաւը կը ցնցուէր տասը մղոն հեռուէն: Ճափոնցիները նախ կարծեր են թէ բազմաթիւ պայթուցիկներ նետուած են, յետոյ հասկցեր են որ նոր տեսակ ռումբ մըն է:

Պայթած ատեն, հիւլէական ռումբը ճիշդ երկրաշարժի տպաւորութիւն կը դործէ: Թղթակից մը նկարագրելով ամբակոծութեան պատկերը, կ'ըսէ թէ հիւլէական ռումբը պայթեցաւ կուբա - ցնող վայրատակումով մը, ծուխի եւ փոշիի անխափանցելի ամպեր բարձրացնելով: Գոյն - զդոյն կազեր կը ծածկէին քաղաքը, որուն մէկ մասը, եթէ ոչ մեծ մասը պարզապէս անհետացած կը թուէր: Ճափոնը սարսեցաւ մղոններով տարածութեան վրայ, ինչպէս պիտի ըլլար սովորական երկրաշարժի մը ատեն:

Ճափոնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ կառավարութիւնը հակամիջոցներ կը խորհի: Բայց, մասնագէտներու կարծիքով, անօգուտ է որ եւ է միջոց՝ այս ահռելի զէնքին դէմ, որուն երկրորդը հատնական է որ արձակուի Թոքիոյի վրայ, նոր վերջնադրէ մը եաք: Այս անգամ հազիւ 48 ժամ պայմանաժամ պիտի տրուի, անձնատուր ըլլալու համար, առանց որ եւ է պայմանի:

Չինուորական մասնագէտներ դիտել կուտան թէ նոր զէնքին առջեւ, այլեւս իրենց արժէքը կը կորսնցնեն Փոցտամի, Եալթայի եւ Թէհրանի մէջ տրուած ռազմապետական որոշումները: Ամերիկացի ռազմապետ մը կը յայտարարէ թէ նոր ռումբին գործածութիւնը պիտի խնայէ ամերիկեան կեանքերը, անչափելի համեմատութեամբ, եւ ի վերջոյ պիտի խնայէ նաեւ Ճափոնցիներու կեանքը, կարճ կապելով պատերազմը: Հիմա կը հաստատուի թէ նախագահ Թրումըն ինչո՛ւ աճապարեց Ամերիկա վերադառնալ:

Գիտնականները այժմէն կ'աւետեն թէ նոր գիւտը պիտի յեղաշրջէ մարդկութեան ապագան, հարիւրապատիկ աւելի արդիւնք տալով քան ածուխը, քարիւղը, նոյնիսկ ելեկտրական ուժը:

Հիւլէական ռումբը առաջին անդամ փորձուած է Նոր Մեքսիկայի մէջ, 1945 Յուլիս 16ին: Երբ ռումբը արձակեցին, ահագին կայծ մը ժայթքեց երկինքը եւ աւելի կարեւոր պայման մը կայ· — կանոնաւորել ազգերու տնտեսական յարաբերութիւնները, ուրիշ խօսքով, հաստատել մաքսային այնպիսի դրութիւն մը՝ որ արգելք չըլլայ օտար վաճառքներու ներածման:

Ընկերվարական անձնախընթաց յաջողութիւն մը

Անցեալ երեքշաբթի, ընկերվարական կուսակցութիւնը Սորպոնի ամփիթատրոնին մէջ սարքած էր հանդէս մը, ի յիշատակ ժան Ժոռէսի եւ Ժիլ Կէմի: Մեռն բազմութիւն մը ներկայ էր հանդէսին: Հոն էին աղքատն ու հարուստը, բանուորն ու գործատէրը, ընկերվարական համեստ ընկերքն մինչեւ նախարարը, դրագէտն ու դիտունը: Մէկ խօսքով ժողովուրդի բոլոր խաւերու ներկայացուցիչները եկած էին իրենց յարգանքի տուրքը մատուցանելու երկու մեծ դէմքերուն:

Նախ քան այդ հանդէսը ուխտագնացութիւն մը կատարուած էր Պանթէոն եւ Ժոռէսի սպանուած վայրին վրայ ալ յիշատակի խօսքեր արտասանուած էին, վեր հանելով ընկերվարական մեծ դէմքին անմահ արժէքը:

Երէկ Յուլիս 31ը (Ժոռէսի սպանութեան տարեդարձը) գարձած էր ընկերվարական կուսակցութեան յանդանքի եւ յիշատակի Օր»ը, այս կիրակին ալ (Օգոստոս 5), կարելի է անուանել «Ժողովրդեան Օր»ը:

Առաւօտնէ խուռներամ բազմութիւն մը կը հոսէր Parc de Sceaux, ուր կրնար 50.000 հոգի:

Երիտասարդ ընկերվարականը ինչպէս երէցը ցնծութեան մէջ էին: Դէպի հանդիսավայր առաջնորդող՝ ճամբու ընթացքին, որ անհատնում կարաւանի մը տպաւորութիւնը կը ձգէր, ընկերվարական պաշտօնաթերթին, «Le Populaire»ի «կարդացէք եւ տարածեցէք»ի կանչն էր որ կը լսուէր: Ամէն հանդիսատես ունէր գրեթէ իր նշանակը, ընկերվարական կուսակցութեան «երբեակ նետը» խորհրդանիշով:

Հսկայ պարտէզը կը ծփար մարդկային ալիքով, որ կը չարժէր անընդհատ: Կային նաեւ բազմաթիւ Հայեր դանազան շրջաններէ:

Ֆրանսական դրօշն ու կուսակցութեան խորհրդանիշները կը ծածանէին ամէն կողմ:

Տօնակա՞ռ թէ ուխտագնացութիւն: Այդ հսկայ հաւաքականութեան ճաշակին եւ պատկին դոհացում տալու համար, կային խմիչքի եւ ուտելիքի մասնաւոր երեք կայաններ, պարի սիրահարներուն տրամադրութեան տակ երկու նշանաւոր նուագախումբեր, ածուրդի եւ խաղի դանազան կրպակներ, ըմբշամարտ եւ կռիւամարտ, գինուորական նուագախումբ, բոլորն ալ բացօթեայ, ինչպէս նաեւ հսկայ բեմ մը՝ ճառախօսներու եւ դեղարուեստական բաժնի համար:

Անառարն որ եւ է անկիւնէն, կարելի էր լսել բեմի վրայ կատարուածները: Ուժեղ ձայնափիւռներ ամէն կողմ: Հակառակ առոր, բազմութիւնը կը խնդուած էր բեմին առջեւ: Երգ, արտասանութիւն, ծիծաղ: Մոռցայ յիշել որ մուտքը բոլորովին ազատ էր: Պատերազմէն ի վեր առաջին անգամն էր տեղի կ'ունենար այդպիսի հրապարակային հանդէս - ցոյց մը:

« Կը միտուի»ները կամ «գտնուած»ները դոր ձայնափիւռը անընդհատ կը յայտարարէր, մաս կը կազմէին ծօնակատարութեան:

Իրիկուան ժամը 4.30ին վերջապէս սկսան բանախօսութիւնները: Նախագահն էր Sceauxի քաղաքապետը, Մորհրդակց. Ժողովին անդամներէն Edouard Depreux, որ հաստատեց այդ վայրին պատմական արժէքը: Լուի 14րդ այդ պարտէզին մէջ էր որ կը կատարէր իր պաշտօնական ընդունելութիւնները: Այժմ այս պատմական պարտէզը դարձած է հանրային սեփականութիւն: Նախագահը չմոռցաւ յարգանքի խօսքն ընելու ժան Լօնկէի մասին, նախկին երեսփոխան այդ շրջանին:

Ծանրանալով ընկերվարական յաղթանակներուն վրայ, ընկեր Տէփռէօ չէշտեց թէ այժմ Եւրոպայի մէջ ունինք անգլիական, չուէտական, պելժիական, չեխական եւն. ընկերվարական կառավարութիւններ: Դէպի ընկերվարութիւն է որ կ'երթայ Եւրոպան:

Առաջին բանախօսն էր André Le Troquer, Président du Conseil Municipal de Paris, որ նոյնպէս պարզեց ընկերվարութեան անհրաժեշտութիւնը եւ կատարած նուաճումները: Կարդ մը անձնական դրուագներ յիշելէ վերջ, Riomի դատարանի, Մարալխատ փէթէնի եւ Լէոն Պլումի մասին, բանախօսը յայտարարեց. — «Մեզ չի հետաքրքրեր թէ ապագայ աշխարհը երե՞ք Մեծեր թէ հինգ Մեծեր պիտի կառավարեն, թէ առանձին առանձին դաշինքները. մեծ նշանակութիւն չեն կրնար ունենալ մեզի համար, մենք կ'ուզենք բոլոր ազգութիւններու հաւասարական դերիչխանութիւնը»:

Երկրորդ եւ վերջին բանախօսն էր նախկին վարչապետ եւ ընկերվարական առաջնորդը, Léon Blum, նոր ազատուած գերմանական արդելարաններէն: Բանախօսը իր երթուռն ձայնով ըսաւ թէ ազատուելէն է վեր գրեթէ առաջին անգամն է որ չփոյմ կ'ունենար հոծ բազմութեան մը հետ, հրապարակային հանդէսի մը մէջ: Անձնական քանի մը յուշերէ վերջ, բացատրեց պատերազմին արհաւիրքները.

— « Պատերազմը կ'ոչնչացնէ, կը քանդէ ամէն ինչ, ոչ միայն մարդկային կեանքեր, տուներ, գործարաններ այլեւ մարդկային հոգիներ: Պէտք է կառուցանել փլած ու քանդուած չէնքերն ու աշխատանոցները: Սրդեօ՞ք պէտք է չինել ինչպէս առաջ, պէտք չէ՞ օգտուիլ աշխարհի յառաջդիմութենէն: Ինչպէս դիւրութիւն ունի քանդելու կատարելագործութիւն, նոյնպէս պէտք է մեր մէջ զօրեղ ըլլայ չինելու կատարելագործութիւնը: Կառուցանենք նորը նոր հիմքերու վրայ, հիներու տեղ: Հոգեկան փլուզումներն անգամ պէտք է կերտենք նորերով»:

Բանախօսներու ճառերը կ'ընդմիջուէին բուռն ծափերով եւ կեցցէներով: Գերարուեստական բաժինն ու ուրախութիւնը տեւեցին մինչեւ ուշ ատեն:

Ընկերվարական կուսակցութիւնը իսկապէս արժեցուց իր «Յարդղջութեան Օր»ը:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

Յ. Գ.— Օրուան նախագահը՝ Լուսար Տէփռէօ մասնաւոր շնորհակալութիւն յայտնեց «Ճառագի»ի խմբագրութեան, որ սիրայօժար հրատարակած էր հանդէսին ազդը եւ քալլերած իրենց ձեռնարկը:

ՀՈԳԻ ՏՕՆԵՐԸ ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

ՇԱՒԻԼ.— Յուլիս 29ի կիրակի օր, յիշատակելի օր մը եղաւ Շաւիլի հայ գաղութին համար: Կէս օրէն վերջ ժամը 3ին, Փարիզի բոլոր շրջաններէն ընկերներ եւ բարեկամներ, մասնաւորապէս երիտասարդներ, ուխտի եկան գերեզմանատունը, Իչխան Արղութեանի շիրիմին, ոգեկոչելու համար յիշատակը բոլոր անոնց, որ 48 տարի առաջ մեր ժողովրդին մարտական առաքինութեան ապացոյցը տուին, կաղմակերպելով «Ինանասարի արշաւան»ը: Ընկեր Հ. Զրուանդեան այդ արշաւանքին պատմականը ընելով, փառաբանեց յիշատակը անոնց, որոնք Իչխաններու, Վարդաններու ու Նիկոլ Դումանեաններու գեկավարութեամբ Հայոց նորադոյն պատմութեան մէկ փառաւոր էջը կերտեցին: Դերասան ընկ. Յ. Ուզունեան գեղեցիկ ուղերձ մը կարդաց հերոսներու յիշատակին: Շաւիլի «Րաֆֆի» միութեան երգչախումբը երգեց ազգային երգեր, Ինանասարի քայլերգը եւ «Մեր հայրենիք»ը:

Ձիշդ նոյն ժամուն գերեզմանատան կից ան - տառին մէջ տեղի կ'ունենար Շաւիլի ազգ. դպրոցին հանդէսը: Գաղութին բոլոր կազմակերպութիւնները անխտիր, իրենց բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը բերած էին, ապացուցանելով թէ իրենց համար հայ դպրոցը ամէն բանէ վեր է: Գաղութը գրեթէ առանց բացառութեան իրենց ընտանեկան սեղաններով, Փարիզի միւս շրջաններէն եկած հայրենակիցներ ալ ընկերացան թէ եղբայրական սեղաններու շուրջ, մինչեւ իրիկուն ոգեւորիչ երգերով ու պարերով հայկական օր մը ապրեցան: Դպրոցի փոքրիկ երկսեռ աշակերտները իրենց ուսուցչուհի Տիկին Սարգիսեանի առաջնորդութեամբ ըրին արտասանութիւններ, տրամախօսութիւններ եւ երգեցին ազգային դպրոցական երգեր: Գեղեցիկ բանախօսութիւն մը ըրաւ դպրոցին ուսուցիչը, Պ. Կ. Գէորգճեանեան: Պ. Շմաւոն Պալեան իր նուագախումբով կը գեկավարէր պարերը: Իսկ «Րաֆֆի» երգչախումբին անդամները իրրեւ նախկինաները նոյն դպրոցին, ընկեր Ս. Յովհաննէսեան առաջնորդութեամբ ի - րենց կարելին ըրին հանդէսին փայլը աւելցնելու: Շնորհաւորելի էին մասնաւորապէս Հայ Սրբիներու մասնաճիւղի անդամները որոնք այնքան օգտակար հանդիսացան գործնական աշխատանքներու մէջ: Այս առթիւ դպրոցի հոգաբարձութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլոր այն կազմակերպութեանց եւ անհատներու որոնք իրենց նիւթական թէ բարոյական մասնակցութիւնը բերին այս գաչտահանդէսին, եւ որոնց շնորհիւ կարելի եղաւ կոկիկ հասոյթ մը ապահովել մեր ամէնուս սիրելի դպրոցին:— Թղթակից

հանդանակութիւն մը բացած է, ընտրական պայքարին առթիւ:

ՍԹԱԼԻՆ Մոսկուա վերադառնալով հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.— «Փոցտամի խորհրդաժողովը անվիճելի յաղթանակն է արդարութեան: Այլեւս պիտի չկրկնուին նացիներու ոճիրները: Գերմանիա, եւ իրեն հետ նացի աշխարհակալութիւնը պարտուեցան, այս անգամ ընդ միշտ»:

ՌՈՒՍԵՐԻՆԸ պարտաւորիչ հռչակուած է Վիէննայի բոլոր դպրոցներուն մէջ:

ԵՐԱՇՏԸ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ կառավարութեան: Կը վախցուի որ հունձքերուն մէկ հինգերորդը վճանայ: Ամխներէ ի վեր անձրեւ չի դար մասնաւորապէս հարաւային շրջաններուն մէջ: Անասունները կեր չունին, բանջարեղէնները, արմտիքը, գետնախնձորը կը չորնան: Ամէնէն երաշտ տարին է 1893էն ի վեր: Վախ կայ որ աւելի կրճատուին միսը, ճարպեղէնը, չաքարը եւ ցորենը, դժուարացնելով պարենաւորումը:

ՊՈՒԻՔՐԻՇԷՆ կը հետազրեն թէ ազատ ընտրութիւններ պիտի կատարուին մօտերս: Կինները եւ երիտասարդներն ալ պիտի մասնակցին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ.— Աւագեան եւ Նորիկեան ընտանիքները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր ազգականներուն եւ բարեկամներուն որ ներկայ եղան Օր. ՈՎՍԱՆՆԱ ՆՈՐԻԿԵԱՆի եւ ՅԱՐՈՒԹԻԻՆ ԱԻԱԳԵԱՆի նշանախօսութեան:

ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆ ԵՒ ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ յառաջիկայ երկուշաբթի, 13 Օգոստոս, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, ԳԱԲՐԻԵԼ ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆի մահուան տարելիցին առթիւ: Կը խնդրուի ազգականներէն եւ բարեկամներէն իրենց ներկայութեամբ յարգել հանդուցեալին յիշատակը:

ՄԱՐՍԷՑԼ.— Հ. Յ. Դ. «Համազասպ» խումբին ժողովը՝ այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԽԱՆԱՍՈՐԻ արշաւանքին 49րդ տարեդարձը կը տօնուի Կրընոպլի մէջ, այս շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին: Մանրամասնութիւնները տեղին վրայ:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

քեց, արեւէն աւելի պայծառ լուսաւորելով շրջակայ լեռները, հինգ քիլոմեթր անդին: Նոյն պահուն անասհման ծուխ մը կը բարձրանար, եւ երկիրը կը ցնցուէր, այն ատեն որ պայթումէն 15 քիլոմեթր անդին հաստատուած պողպատեայ դիտարան - աշտարակը անհետացած էր, եւ անոր տեղ խոշոր փոս մը բացուած էր ուրկէ ջուր կը հոսէր:

Այս աննախընթաց դիւտի մասին չահեկան տեղեկութիւններ պիտի հաղորդենք հետզհետէ: Թերթերը կը հաւաստեն թէ այս դիւտին մէջ մեծ մասնակցութիւն ունեցած է Հրէուհի մը, Տոքթ. Լիզ Մայներ, որ Գերմանիայէն փախած էր 1938ին, եւ Շուէտ ապաստանած: Ֆրանսացի դիտնականներ ալ տարիներէ ի վեր կ'ուսումնասիրէին այս հարցը:

Սուրիացիներ ալ օտար

Առջի օր պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ թէ Սէնի նահանգին մէջ բնակող Սուրիացիները (սուրիական հպատակ) այսուհետեւ ենթակայ են օտարականներու օրէնքին:

Պէյրութէն կը հեռագրեն թէ Հասան Սաքա, Թուրքիոյ արտաքին նախարարը, Պէյրութէն մեկնեցաւ Օգոստոս 7ին իր պատուիրակութեան հետ: Բոլորն ալ մեկնեցին որ եւ է յայտարարութիւն ընել սուրիական կառավարութեան հետ կատարուած բանակցութեանց մասին: Սակայն հասկցուցին թէ Ալէքսանտրէթի խնդիրը պիտի կարգադրուի քիչ ատենէն: (Ռիւթէր):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՄԱՔՐԱԴՈՐԾՈՒՄԸ» ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՑ ՄԷՋ.— 1944 Մեպտ. 9էն ի վեր, երբ Պուլկարիա խզելով իր կապերը Գերմանիոյ հետ՝ մէյացաւ Դաշնակիցներուն, 2680 Պուլկարներ մահուան դատապարտուած են ժողովրդական դատարաններու կողմէ: Մահուան դատապարտուած են նաեւ 166 նախարարներ, արքունի խորհրդականներէ եւ երեսփոխաններէ 103 հոգի: Յկեանս բանտարկութեան դատապարտուած են 1921 ամբաստանեալներ, իսկ զանազան պատիժներ պիտի կրեն 6306 հոգի: Վերջապէս, Պուլկարիոյ 618 դատախազներուն եւ դատաւորներուն վրայ 478 հոգի պաշտօնանկ եղած են:

ՄԻՍ ՄԻ ԳՆԱՑ ՍԵՒ ՇՈՒԿԱՑԱՆ.— Պարենաւորման նախարարութիւնը կ'ազդարարէ թէ մեծ քանակութեամբ վնասակար մխեր կը ծախուին հրապարակին վրայ: Այս մխերը, մեծ մասով մորթուած են թոքախտաւոր անասուններէ:

ՕՏԱՐ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒՆ դիւրութիւններ պիտի տրուին մօտերս, իրենց արհեստը ի գործ դնելու համար: Գլխաւոր պայմանը այն է որ թեկնածուները անդամ եղած ըլլան Դիմադրական Ճակատին: Ուրիշներ ալ պիտի կրնան օգտուիլ, մանրակրկիտ քննութիւն մը անցընելով:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԱՌԹԻՒ, որ պիտի բացուի չարաթ օր, նահանգային մասնաճիւղերը հետզհետէ կը հաղորդեն իրենց որոշումները՝ համայնավարներու հետ ձուլուելով մէկ միութիւն կազմելու մասին: Իզէրի, Հօթ-Վիէնի եւ Փա տը Քալէի շրջանային ժողովները կը պահանջեն պահել գործակցութիւնը, մերժելով անմիջական միացումը, համաձայն Լէօն Պլումի բանաձեւին: Մեծամասնութիւնը կանխահաս կը նկատէ ձուլումը:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ համայնավար կուսակցութեան պետը, Եորկիոս Սիանթոս, խնամակալ Դամասկինոս արք.ի ներկայանալով, յայտնեց թէ իրենք պատրաստ են նոր դահլիճը կազմելու հանրապետականներուն եւ արքայականներուն հետ:

ԱՆԶՆԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿ մը կը տիրէ Գերմանիոյ մէջ: Թերթերը կը գրեն թէ անցեալ չարաթուան ընթացքին 1200 հոգի անձնասպան եղած են Պերլինի, 450 հոգի Համպուրկի, նոյնքան Ֆրանքֆորթի, 300 հոգի ալ Քէօլնի մէջ:

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ մեծ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Vendredi 10 Août 1945 Ուրբաթ 10 Օգոստոս

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4475-Նոր շրջան թիւ 104 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԱՕՍՓԸ

10 ՕԳՈՍՏՈՍ 1920

Թուական մը վարդագեղ, որ սակայն վարդի մը չափ ալ չապրեցաւ:

Եւ հիմա, 25 տարի վերջը, նորէն վարդավառ յոյսեր: «Այս անգամ, այո՛: Այս անգամ տարակոյս չկայ: Մանաւանդ որ...»:

Պատմութիւնը արիւնով եւ դիւցազներգութեամբ սկսաւ 1920 Օգոստոս 10ին (Սէվր), վերածուելու համար քսմոնելի ողբերգութեան մը 1924ին (Լօզան): Տեսարան մը ուր Բարեկենդանի քրքիջներ ալ պակաս չեղան:

Բայց, ի յառաջագունէ ձեռնթափները, ի ծնէ վհերոտները միայն կը հաւատային այդ եղերական զառեչտին:

Ժողովուրդներու ճակատագիրը թատերական ներկայացում չէ, որպէսզի փակուի քանի մը վարագոյրներով:

Եւ ահաւասիկ նորէն կը խլրտի անարդարութեան զոհը, ճայն բարձրացնելով ի սփիւռս աշխարհի: Պահանջելով իր բնական, տարրական իրաւունքը: Ոչ թէ ողորմութիւն, այլ հատուցում: Ոչ թէ չնորհ, այլ արեան դէն,— արիւն՝ յորդահոսան ալիքներով:

Ուրեմն աշխատանք բոլոր ճակատներուն վրայ, ցնցելու համար քնացողները: Նախ ներսէն, յետոյ դուրսէն:

Ցուշադիր Ամերիկայի մէջ, յիսուն ազգերու պատուիրակութեանց: Անգլերէն զրոյց ամերիկեան անթելով, ուղղուած ութ նահանգներու, — առ նուազն 40 միլիոն ունկնդիր:

Ցուշադիր Փարիզի մէջ, երեք Մեծերուն — Սթալին, Զըրչիլ եւ Թրումըն — եւ ֆրանսական կառավարութեան:

Աղերսագիր էջմիածինէն Մոսկուա, Սթալինի, յանուն 110 պատգամաւորներու, արեւշատութեան մաղթանքներով:

Եւ ճառեր: Փաստաթուղթեր: Պահանջներ ամէն կողմ: Քարոզչական պայքար հայկական մամուլով եւ բազմազան հոսանքներով: (Արդեօք Երեւանի մէ՞ջ ալ):

Մինչեւ անգամ թոթովանքներ օտար մամուլի մէջ, քանի որ խնդիրը ուղղակի կապ ունի Երեք Ջոլերէն մէկուն հետ:

Ապահովաբար մթնոլորտը աւելի պիտի տաքնայ, երբ գործի ձեռնարկեն Հինգ Մեծերը — Անգլիոյ, Մ. Նահանգներու, Ռ. Միութեան, Ֆրանսայի եւ... Չինաստանի արտաքին նախարարները, ուսումնասիրելու եւ քակելու համար սահմանային խնդիրներու կծիկը:

Անոնք են, այդ հինգ Ջոլերն են որ պիտի մշակեն խաղաղութեան խորհրդաժողովին օրակարգը, նախապէս մշակելով նիւթերը:

Գործը կրնայ երկարիլ մինչեւ 1946: Բայց, խնդիրներ կան որ արդէն մշուշած են Թէհրանի, Եալթայի եւ Փոցտամի մէջ: Իսկ մինչեւ խաղաղութեան ժողովին գումարումը՝ Երեք Մեծերը կրնան հաւաքուիլ եւ ուրիշ վճիռներ արձակել:

Հարցը այն է որ երեքէն իւրաքանչիւրը իր մասնաւոր տեսակէտներն ունի: Օրինակ, Լոնտոն չուզեր միջազգային առեւտրի մը առջեւ հանել Սուրիա - Լիբանանի խնդիրը: Մոսկուան ալ կը նախընտրէ Թուրքիոյ հետ գլուխ գլխի լուծել իր յարուցած խնդիրները,— Տարտանէլ, Կարս, Արտահան: Անշուշտ նաեւ Սուրմալու, իբրեւ լրացուցիչ մասը 1914ի սահմաններուն:

Պարզ նախաբան մը՝ այդ պահանջը, որ դիւանագիտական խնդիր մըն է, Մոսկուայի համար:

Իսկ մնացե՞լը,— բուն Թրքահայ Դա՞տը, հանդիսաւորապէս արձանագրուած բոլոր միջազգային ժողովներու առենադրութեանց մէջ: Արձանագրուած, քննուած, պաշտօնական բանաձեւի մը եւ դաշնագրի մը վերածուած եւ ստորագրուած, 1920 Օգոստոս 10ին:

Երկուան միամիտները չենք, որպէսզի հաւատանք թէ կարելի է դատ չհիլ յուշագիրներով, դիմումներով եւ ձայնասփիւռ ճառերով:

Բայց, մենք ինչո՞վ կը տարբերինք այն ժողովուրդներէն որ վերջնապէս պարտուած կը համարուէին, հինգ տարիէ ի վեր, եւ հիմա բազմած են Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան մէջ, իբրեւ ազատ եւ անկախ անդամներ:

Եթէ իսկապէս արդարութեան եւ ազատութեան համար հոսեցաւ միլիոնաւոր երիտասարդներու արիւնը,— հայկականն ալ միասին,— նորէն մե՞նք պիտի մնանք «աղքատ ազգական»...

Ե.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՁԱՅՆԸ

ԽՄԲ.— Ցունիս 24ի կիրակի իրիկունը ժամը 19.30 — 10 Հայկ. Դատի Սան Ֆրանչիսկոյի կոմիտէին տրամադրուած էր K. P. O. Ռատիօ - կայանը: Այս առթիւ պատրաստուած էր գեղեցիկ յայտագիր մը, ազգային երգերով: Ցաջորդաբար խօսեցան Պ. Լի Թոպէն (Ամերիկացի), Ճորճ Մարտիկեան (տէր եւ տնօրէն «Օմար Խայեամ» ճաշարանի) եւ փաստաբան Սուրէն Սարոյեան: Ահա ասիկ այդ ճառերուն ամփոփումը.—

ՄՐ. ԼԻ ԹՈՊՊԻՆ.— Այո՛, Հայաստանի Ձայնն է այս, բռնութեան, բարբարոսութեան սեւ օրերու մոխիրներէն բարձրացող ձայն մը: Անհատի մը ձայնը չէ այն, այլ ժողովուրդի մը ձայնը. ձայնը որբերուն եւ այրիներուն՝ որոնց սիրելիները ոչնչացան բռնաւորին եւ բարբարոսին լուծին տակ: Աշխարհի առաջին քրիստոնեայ ազգին ձայնն է այն, ազգի մը որուն պատմութիւնը բարձրացումներու եւ անկումներու, յաղթանակներու եւ պարտութիւններու, տառապանքի երկար շղթայ մըն է: Ձայնն է այն ազգի մը որ ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհին կը պատմէ իրենց կրած անարդարութիւնները եւ անիրաւութիւնները: Ձայն մըն է այն, որ ամբողջ պարկեշտ մարդոց կը յիշեցնէ այն հսկայական կուիւնեբը զոր հայ ժողովուրդը մղած է, եւ այն հերոսական զոհողութիւնները, զոր անոնք ըրած են իրենց ազատագրութեան համար, եւ այն իրաւունքները՝ զոր անոնք չհաած են կամ խոստումները՝ որ տըրուած են անոնց, բայց տակաւին կը մնան չկատարուած:

Այս այն ձայնն է որ պիտի չլռէ...

Սովահար Հայերու հաց եւ գութ աղերսող ձայնը չէ այն, այլ վճռակամ ժողովուրդի մը ձայնը որ կր բարձրանայ վաղեմի Արարատի սարալանջերուն վրայ հաստատուած փառաւոր Հանրապետութենէ մը, ուր Քրիստոնէութեան վաղորդայնին հանգչեցաւ Նոյի Տապանը: Այո, մարդկային իրաւունքներու եւ արդարութեան Դատարաններու առջեւ բարձրացող ձայնն է արդար դատի մէջ ա - նիրաւուած ժողովուրդի մը, որ իր վաղեմի քրիստոնէական ծագման սկզբնական օրերուն կանգնեցաւ Մոնկոլներուն եւ Հռոմայեցիներուն դէմ եւ դարերով բարձր պահեց քրիստոնէական քաղաքակրթութեան Ջահը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ եւ ուր՝ ներկայ ժամանակներուս թափած է ու կը թափէ իր արիւնը, ազատասէր ժողովուրդներու կողքին, մարդկութեան, ժողովրդավարութեան եւ պարկեշտութեան քրիստոնէական դատի թշնամիներուն դէմ մղուած պայքարի մէջ:

Հայ ժողովուրդը իր յոյսը երբեք չէ կորսնցուցած: Ան սպասած է երկար, միշտ պիտի սպասէ... զօրաւոր եւ վստահ:

Հայաստանի ձայնն է՛ այս:

Պ. ՃՈՐՃ ՄԱՐՏԻԿԵԱՆ չեշտեց Նոր Աշխարհի ափերուն վրայ հաստատուած Հայերու երախտագիտութիւնը Ամերիկայի, ինչպէս եւ անոնց չինախարար աշխատանքր ամերիկեան հողին վրայ, ուր ահագին տարածութիւններ այդիներու եւ պարտէզներու վերածուած են:

(Վերջը յաջորդով)

ՓԷԹԷՆԻ ԴԱՏԸ

Դատավարութեան 15րդ օրը լսուեցան չորս զօրավարներ, նախարար մը եւ ծովակալ մը: Ամէնէն կարեւոր վկայութիւնը տուաւ զօր. Ժան Պէռժրէ, որ օդանաւային նախարար էր Փէթէնի դահլիճին մէջ եւ որ մանրամասնօրէն պատմեց թէ մառէշալը 1940ին հաւանութիւն յայտնեց զաղտնի օդատորմիղ մը կազմելու Հիւս. Ափրիկէի մէջ, անհրաժեշտ գումարն ալ տրամադրելով, հակառակ զինադադարի արգելքին: Վկան, որ նոյնպէս բանտարկեալ մըն է, պատմեց թէ երբ Դաշնակիցները Ափրիկէ ելան, ինք թելադրեց որ մառէշալը փախչի եւ Դաշնակիցներուն միանայ, բայց Փէթէնն պատասխանեց.

— «Ես բնական պաշտպանն եմ մէկուկէս միլիոն զերիներու, եթէ Վիշիէն հեռանամ, ծանր ազդեցութիւն պիտի ունենայ անոնց ճակատագրին վրայ»:

Համաձայն վկային յայտարարութեան, 1940էն իսկ զաղտնի մարզարան մը հաստատուած էր Պէլֆիւի մէջ, օդաչուներ պատրաստելու համար: Գերմաններէն հրամայած էին փոնդել օդանաւերուն վայրէջքին յատկացուած կէդրոններ եւ հարթել, վարել: Իրենք զաղտնապէս չեղեալ համարելով այդ հրամանը, անվթար պահեր էին նոյն կէդրոնները: 1940 Սեպտեմբերին զաղտնի կապեր հաստատած էին, անթելի ցանցով մը, զերման օդանաւային գործողութեանց լուրերը Անգլիա հաղորդելու համար: Զաղտնի գործակալ ղրկած էին Լոնտոն, խումբ մը զերման գործակալներ մաքրած էին: Վերջապէս, իբրեւ արդիւնք այս զաղտնի գործունէութեան, 1942 Ապրիլին կրցեր էին 54 օդատորմիղ կազմել, 980 օդանաւերով, զաղտնի զէլրոցներով եւ ռազմամթերքով, էկսը Ափրիկէի, էկսը Ֆրանսայի մէջ եւն.:

Վկան Սուրիոյ մէջ ալ պաշտօնավարած ըլլալով, երդուեալները նեղացուցիչ հարցումներ ուղղեցին: Երկրորդ վկան, Ժան Պէրթլօ, երկաթուղիներու նախարար, մասնագիտական տեղեկութիւններ հաղորդեց, ապացուցանելու համար թէ իր պաշտօնատունը միշտ գլուխ վերցուցած էր Գերմաններուն դէմ, խափանելով անոնց պահանջներն ու ծրագիրները, օգնելով Դիմադրական Ճակատին եւն.: Երրորդ վկան, ծովակալ Պլէհօ, նախկին նախարար, որ Փէթէնի ընկերացած էր Վիշիէն Գերմանիա, յայտարարեց թէ մառէշալը ետ վերադարձաւ իր ազատ կամքով: Մառէշալն ալ հաստատեց,— «Այո, իմ ազատ կամքով»:

Չորրորդ վկան, զօր. Քամփէ, մառէշալին զինուորական դիւանապետը, 57 տարեկան, ըսաւ թէ Փէթէն ուշադրութեամբ կը հետեւէր դէպքերու ընթացքին, թէ վստահ էր որ Գերմանիա պիտի յաղթուի, թէ երբեք չէ դաւաճրած հանրապետութեան դէմ եւն.: Հինգերորդ վկան, զօր. Տէպէնէ, նոյնպէս պաշտպանեց մառէշալը, յայտարարելով թէ իր յօժար կամքով հայրենիք վերադարձաւ, իր պատիւը պաշտպանելու համար:

Նախագահը.— Այն ատեն ինչո՞ւ չի խօսիր այս առեանին առջեւ:

Տակաւին 15 վկաներ պիտի լսուին: Թէ դատաւորները եւ թէ երդուեալները յոգնած են եւ կ'ուզեն կարճ կապել: Քանի մը երդուեալներ առաջարկեցին դատարան բերել Փէթէնի ճառերը պարունակող ձայնադիրները (կրամաֆոն), լսելու համար իր խօսածները:

Նախագահը.— Ձեմ ուզեր որ Գերագոյն Ատեանը թատրոնի վերածուի:

—

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՌՈՒՍԻԱ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՀՈՂԱԿԵՑ ՃԱՓՈՆԻ ԴԷՄ

Կռիւը սկսաւ եռեկ

Ճիշդ այն պահուն երբ պաշտօնական բերանները կը նկարագրէն հիւլէական ռումբին ահռելի հետեւանքները — ամբողջ Հապաճ մը աւերակ եւ առ նուազն 200.000 բնակիչներ ածխացած— մահացու հարուած մը եւս Ճափոնի դլխուն: Մոսկուա պատերազմ յայտարարեց Ճափոնի դէմ, ընդունելով իր Դաշնակիցներուն առաջարկը:

Ջորեքշաբթի օր Պ. Մոլոթով, Ռ. Միութեան արտաքին գործակալը, իր մօտ հրաւիրելով Ճափոնական դեսպանը, հետեւեալ յայտարարութիւնը կարդաց.

— Նկատելով որ Ճափոն մերժեց անձնատուր ըլլալ, Դաշնակիցները հրաւիրեցին խորհրդային կառավարութիւնը միանալ Ճափոնական նախայարձակման դէմ մղուած պատերազմին, այսպէս կարճեցնելով պատերազմին տեւողութիւնը, նուազեցնելով զոհերուն թիւը եւ օգնելով ընդհանուր խաղաղութեան արագ վերահաստատման: Խորհրդային կառավարութիւնը ընդունեց Դաշնակիցներուն առաջարկը եւ միացաւ անոնց 1945 Ցուլիս 26ի յայտարարութեան: Խորհրդային կառավարութիւնը կը կարծէ թէ իր այս քաղաքականութիւնը միակ միջոցն է փութացնելու խաղաղութիւնը, ժողովուրդները փրկելով նոր զոհողութիւններէ եւ տառապանքներէ, եւ պատեհութիւն ընծայելով Ճափոնի ժողովուրդին խուսափիլ այն վտանգներէն եւ քանդումներէն զոր կրեց Գերմանիա, անպայման անձնատուրութիւնը մերժելէ վերջ: Հետեւաբար, վաղուընէ սկսեալ, 9 Օգոստոս, Ռ. Միութիւնը ինքզինքը պատերազմական վիճակի մէջ կը նկատէ Ճափոնի հետ:

Յայտարարութիւնը միեւնոյն ատեն հաղորդուեցաւ Մոսկուայի անգլիական, ամերիկեան եւ չինական դեսպաններուն, որոնք իրենց կարգ հոնակութիւնը յայտնեցին Մոլոթովի:

× Պատերազմի յայտարարութենէն անմիջապէս վերջը, Մոսկուայի անթելը հաստատեց թէ Ճափոն խնդրած էր Ռ. Միութենէն միջնորդել Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն մօտ, բայց այս դիմումը կորսնցուց իր արժէքը, երբ Ճափոն մերժեց Փոցտամէն ղրկուած վերջնագիրը (26 Ցուլիս): Նկատի առնելով Ռ. Միութեան չահերը Խաղաղականի մէջ, Մոսկուայի այս որոշումը կը համարուի տրամաբանական: Ռուսիա արդէն մեծ բանակ մը ունի Մայր. Արեւելքի մէջ, աւելի քան 600.000 զինուոր, կազմ եւ պատրաստ յարձակելու: Այսպէս Ճափոն կը զտնուի ահաւոր սպառնալիքի մը տակ, ցամաքէն, ծովէն եւ օդէն, առանց վայրէջքին յատկացուած կէդրոններ եւ հարթել, վարել: Իրենք զաղտնապէս չեղեալ համարելով այդ հրամանը, անվթար պահեր էին նոյն կէդրոնները: 1940 Սեպտեմբերին զաղտնի կապեր հաստատած էին, անթելի ցանցով մը, զերման օդանաւային գործողութեանց լուրերը Անգլիա հաղորդելու համար: Գաղտնի գործակալ ղրկած էին Լոնտոն, խումբ մը զերման գործակալներ մաքրած էին: Վերջապէս, իբրեւ արդիւնք այս գաղտնի գործունէութեան, 1942 Ապրիլին կրցեր էին 54 օդատորմիղ կազմել, 980 օդանաւերով, գաղտնի զլորոցներով եւ ռազմամթերքով, էկսը Ափրիկէի, էկսը Ֆրանսայի մէջ եւն.:

Վկան Սուրիոյ մէջ ալ պաշտօնավարած ըլլալով, երդուեալները նեղացուցիչ հարցումներ ուղղեցին: Երկրորդ վկան, Ժան Պէրթլօ, երկաթուղիներու նախարար, մասնագիտական տեղեկութիւններ հաղորդեց, ապացուցանելու համար թէ իր պաշտօնատունը միշտ գլուխ վերցուցած էր Գերմաններուն դէմ, խափանելով անոնց պահանջներն ու ծրագիրները, օգնելով Դիմադրական Ճակատին եւն.: Երրորդ վկան, ծովակալ Պլէհօ, նախկին նախարար, որ Փէթէնի ընկերացած էր Վիշիէն Գերմանիա, յայտարարեց թէ մառէշալը ետ վերադարձաւ իր ազատ կամքով: Մառէշալն ալ հաստատեց,— «Այո, իմ ազատ կամքով»:

Չորրորդ վկան, զօր. Քամփէ, մառէշալին զինուորական դիւանապետը, 57 տարեկան, ըսաւ թէ Փէթէն ուշադրութեամբ կը հետեւէր դէպքերու ընթացքին, թէ վստահ էր որ Գերմանիա պիտի յաղթուի, թէ երբեք չէ դաւաճրած հանրապետութեան դէմ եւն.: Հինգերորդ վկան, զօր. Տէպէնէ, նոյնպէս պաշտպանեց մառէշալը, յայտարարելով թէ իր յօժար կամքով հայրենիք վերադարձաւ, իր պատիւը պաշտպանելու համար:

Նախագահը.— Այն ատեն ինչո՞ւ չի խօսիր այս առեանին առջեւ:

Տակաւին 15 վկաներ պիտի լսուին: Թէ դատաւորները եւ թէ երդուեալները յոգնած են եւ կ'ուզեն կարճ կապել: Քանի մը երդուեալներ առաջարկեցին դատարան բերել Փէթէնի ճառերը պարունակող ձայնադիրները (կրամաֆոն), լսելու համար իր խօսածները:

Նախագահը.— Ձեմ ուզեր որ Գերագոյն Ատեանը թատրոնի վերածուի:

—

Հայ Դիմադրականի մը վանդ

ԼԻՒՆ, (Յապաղած).— Թղթակցութեան մը մէջ գրած էի գերմանական գրաւման շրջանին անհետացած եւ սպաննուած Հայերու անունները: Այդ անհետացողներէն մէկն էր Համբոյճի Մանուկ Գուզուլաչեան, 18ուկէս տարեկան երիտասարդ մը, ուսանող երաժշտանոցի (Ջուխտակ ու սոլֆէժ): Մանուկ կը բնակէր Լիոնէն 20 քիլոմեթր հեռու, Շաս գիւղաքաղաքին մէջ եւ ամէն օր Լիոն կուգար, իր դասերուն հետեւելու համար:

Վերջին օրը կը մատնուի կայարանին մէջ իր Ֆրանսացի ընկերոջ կողմէ, երբ երկաթուղի պիտի առնէր տուն վերադառնալու համար: Ընկերը անտեղի բանավէճի մը կը բռնուի քաղաքական խընդիրներու շուրջ եւ դիտմամբ աղմուկ կը հանէ: Քիչ անդին սպասող երկու «Միլիսիէն»ներ երկուքը միասին ձերբակալելով, ու ձեռնակապերով կը յանձնեն գերմանական Կէսթափոյին: Քիչ վերջը Ֆրանսացի ընկերը ազատ կ'արձակէն:

Այդ գիշեր Մանուկ անխնայ կը խոշտանգուի չորս անձերու կողմէ, կ'ուզեն բերնէն գաղտնիք մը առնել, բայց ի զուր: Ամէն տեսակ սպառնալիքի ու չարչարանքի լռութեամբ կը պատասխանէ, որովհետեւ իր կողմէ փոքր անզգուշութիւն մը պիտի վտանգէր իր խումբին պատկանող 50է աւելի անձերու կեանքը:

Խեղճ տղան կրած չարչարանքներէն կը կորսընկնէ գիտակցութիւնը եւ երբ ուշքի կուգայ, ինքզինքը կը գտնէ Fort Montluc'ի քաղաքական յանցաւորներու բանտին մէջ: Լիոն գտնուած միջոցին իրմէ մէկ անգամ լուր առնուեցաւ թէ կը գտնուի Գերմանացիներուն մօտ, եւ իրեն հետ շատ լաւ կը վարուին եղեր... Ցետոյ իր հետքը բոլորովին կորսուեցաւ:

Ամերիկեան բանակը Գերմանիա մտնելէ բաւական ամիսներ վերջ, լուր մը եկաւ թէ Մանուկը ողջ է: Լրաբերը իրեն բախտակից Ֆրանսացի բժիշկ ընկերն էր, որ յոյս տուած էր թէ թէեւ Մանուկը տկար է, բայց վտանգը անցուցած կարելի է համարել: Երիտասարդ տղան իր ձեռքով իսկ քանի մը նամակ գրած էր, եւ ուրախ էր որ վերջապէս պիտի տեսնէր ծնողքը ու շարունակէր ե-րաժշտութեան դասընթացքը:

Մօտաւորապէս երեք շաբաթ առաջ յանկարծ հեռագիր մը ընդունեցինք.— Մանուկին վիճակը ծանրացած ըլլալով, կանչած էին ծնողքը: Անմիջապէս ճամբայ ինկան դէպի Գերմանիա: Ճամբորդութեան ընթացքին կառավարութիւնը ամէն դիւրութիւն տուած էր: Կրնաք երեւակայել ծնողքին մտահոգութիւնը: Ես ալ, տարիներու ծանօթ, լուր մը առնելու համար կը դիմեմ բարեկամի մր տունը: Ուրախութիւնս մեծ կ'ըլլայ երբ կ'ըսէ թէ Մանուկը այս առաւօտեկած է, եկած է բայց... նստելու անկարող ըլլալով, տարած են տեղական հիւանդանոց մը:

Տեսա՞ծ էք սինեմաներու, ցուցափեղկերու կամ թերթերու մէջ ցուցադրուած մարզկային կմախացած մարմինները: Մանուկը այդ վիճակն էր ստացեր: 75 քիլօ կշռող երիտասարդը հալեր մաշեր, իջած էր միայն 25 քիլոյի, անշուշտ իբրեւ հետեւանք գերման արգելարաններու մէջ կրած տառապանքին:

Երկու օր հիւանդանոց մնալէ վերջ կը փափաքի որ զինքը տուն տանին: Վերջին օրերը իր սիրելիներուն մօտ մնալու նախազգացո՞ւմ մը: Այդպէս ալ կ'ընեն: Երջապատուած է իր ծնողքով, քոյրերով, եղբայրներով եւ ազգականներով, կ'ողջունէ Ֆրանսայի ազատագրութիւնը գերմանական լուծէն, ուրախ է որ իր մասնակցութիւնը բերած է ազատագրական պայքարին: Սինչեւ վերջին վայրկեանը չէ կորսնցուցած իր դիտակցութիւնը: Կը պատասխանէ բոլոր հարցումներուն ու կը յիշէ բոլոր դէպքերը: Կ'ուզէ տեսնել Ջուխտակը որ մինչեւ այդ օր կը մնար իր դրած անկիւնը: Վրան փոշի է կապած, կը նայի վերէն վար, կը բռնէ աղեղը, մատներովը լարերուն դպչելու փորձ մը կ'ընէ... Եւ յանկարծ կը հարցնէ մօրը.

— Ինչո՞ւ սենեակը մթնել սկսած է:

— Գիշեր է, մութ է անոր համար, զաւակս, կը պատասխանէ մայրը որ քովէն չէր զատուեր:

Քառորդ ժամ վերջ յաւիտենական գիշեր պիտի ըլլար հէք երիտասարդին համար: Արեւն ալ պիտի խաւարէր իր աչքին, աշխարհն ալ...

Մահուան լուրը չուտ տարածուեցաւ ամէն կողմ: Տեղական իշխանութիւնը ինք ստանձնեց թաղումը: Կառավարութեան հրամանով փակուած էին դպրոցները: Հարիւրաւոր պատգամաւորներ Ֆրանսական զանազան հոսանքներու կողմէ, 50է աւելի ծաղկեպսակներ եւն.: Մեռելակառքին առջեւէն կը քալէին դպրոցական աշակերտները, իսկ Մանուկի մարմինը տունէն մինչեւ գերեզմանատուն տարուեցաւ ուսերու վրայ: Թափորին կը հետեւէր 3000ի մօտ բազմութիւն մը: Գերեզմանատան մէջ դամբանականներ խօսեցան հինգ Ֆրանսացիներ եւ երեք Հայեր: Կառավարութիւնը որոշեց Մանուկի ինչպէս նաեւ զոհուած ուրիշ Ֆրանսացի երիտասարդի մր յիշատակին, արձան մը չինել տալ քաղաքին հրապարակներէն մէկուն վրայ: Ցարդանք իրենց յիշատակին:

Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՍԻՆԹ - ԱՆՆԻ ԿԵԱՆՔԻՆ

ՄԱՐՍԷԼ.— Գրաւման շրջանին, Սէնթ Աննի փոքրիկ հայ գաղութը խաղաղ շրջան մր բոլորեց բաղդատելով Մարսէյլի ուրիշ արուարձաններու հետ: Ոչ մէկ միջադէպ: 1943ի ամրակոծութեան առեն զոհ մը տուինք, Տրդատ Թէրզեան, 58 տարեկան որ կ'աշխատէր Քափժանէ գերմանական հաստատութեան մը մէջ նաւակայքի շինութեան: Հանդուցեալը Կիմիւշխանեցի էր (Տրապիզոն): Սէնթ Աննէն կային նաեւ երկու գերիներ որ վերջերս վերադարձան, կարապետ Տէր Յովհաննեան (Վանեցի) եւ Անդրանիկ Այանեան: Պարտաւորիչ աշխատանքէն վերադարձած են Գէորգ Քէփէկեան, Ադչէհիրցի, Հայկազ Հիլլաեան, Կարնեցի, Սեպուհ Թէրզեան, ողբացեալ Տրդատին զաւակը: Իսկ երկու հոգի կան տակաւին չեն վերադարձած, Յովակիմ Տէր Արսէնեան, Բալուցի որմէ լուր չկայ երկու տարիէ ի վեր եւ Պօղոս Պօղոսեան Քղեցի:

Սէնթ Աննի ծաղկոցը մեծ օգտակարութիւն ցոյց տուաւ մեր փոքրիկներուն: Այս հինգ տարիներու ընթացքին չարունակուեցաւ մեր մանուկներու հայերէնի դասընթացքը չաբաթ մէկ-երկու անգամ: Նախկին տարիները Ա. Մինասեանն էր մեր դպրոցին ուսուցիչը, իսկ վերջերս յանձնեցինք Օր. Էմիրխանեանի, որ բաւական ջանք թափեց որպէսզի մեր փոքրիկները լաւ սորվին հայերէն լեզուն: Դժբախտաբար այժմ ծաղկոցը փակ կը մնայ: Չարկ է նոր ուսուցիչ մը ճարել, որպէսզի փոքրիկներուն ուսումը կիսատ չմնայ:

Սէնթ Աննը ունի նաեւ Հ. Ա. ճակատի մասնաճիւղ մը, եւ կարմիր Խաչը որ բաւական ջնահատելի ձեռնարկներ կատարեց: Կարմիր Խաչուհիները աւելի մեծ պարտականութիւն մը կատարած պիտի ըլլային, եթէ սրտանց աշխատէին որ մեր դպրոցը վերաբացուէր: Եռանդով կ'աշխատի Հ. Ը. Դ. Թաթուլ խումբը: Մեր գաղութին անդամները բոլորն ալ բարեկեցիկ վիճակ մը ունին եւ կ'աշխատին: Սէր եւ համերաշխութիւն կը տիրէ գաղութին մէջ:— Գաւգրահեր

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ պիտի կատարուին հոկտ. 21ին, իսկ անկէ առաջ, Սեպտ. 23—30 գաւառական ընտրութիւնները: Կառավարութիւնը, որ երկու օրէ ի վեր կը քննէր այս խնդիրները, անփոփոխ պահեց հանրաքուէի բանաձեւը: Ուրեմն ժողովուրդը պիտի քուէարկէ.— Մէկ սահմանադիր ժողո՞վ կ'ուզէ, նոր սահմանադրութիւն մշակելու համար, թէ երկու ժողով, համաձայն 1875ի սահմանադրութեան: Ընտրութիւնները պիտի կատարուին համեմատական դրութեամբ, թեկնածուներու ցանկին վրայ: Ամէն նահանգ առ նուազն երկու պատգամաւորներ պիտի ընտրէ:— Համայնավարները դժգոհ են կառավարութեան որոշումէն, զայն համարելով «հակառակ հանրապետական աւանդութեանց»:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՑ թագաւորը, որ Լոնտոն կը գտնուի, լուծել արքայական խնամակալութիւնը, իբրեւ դիկտատոր ամբաստանելով մարէշալ Թիթօն որ ձաղկած էր միապետութիւնը:

ԹԻՀՐՄԱՆԷն կը հեռագրեն թէ անգլիական եւ ռուսական զօրքերը պիտի քաշուին մայրաքաղաքէն, համաձայն Փոցտամի մէջ տրուած որոշման: Իրան կը յուսայ թէ ամբողջական պարպումը պիտի չուշանայ:

Պ. Պ. Գէորգ եւ Ստեփան Ստեփանեան, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Ստեփանեան, ինչպէս նաեւ Նիզամեան, Ունճեան, Ճիզմէճեան, Խաեան, Ստեփանեան, Ղազէրեան, Խաչատուրեան, Ահարոնեան, Յովհաննէսեան, Մարտումեան եւ Թադէոսեան ընտանիքները սրտի դառն ցաւով կը ծանուցանեն մահը իրենց մօր, կեսրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴԱՆՈՒՇ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ

որ տեղի ունեցաւ Օգոստոս 8ին, 63 տարեկան հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի, Շաբաթ, 11 Օգոստոս, ժամը 10.45ին, Փարիզի Հայ Եկեղեցիին մէջ եւ մարմինը պիտի ամփոփուի Թիէի գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահագդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ԱԶԱՏ ՍՐԱՀ ԻՍԻԻ ՄԷՋ.— Նշանաւոր, հարսնիքի, հայրենակցական եւ ընտանեկան խընջոյքներու համար վարձու կը տրուի: 4, Rue de la Défense, Métro Mairie d'Issy: Դիմել 8 օր առաջ:

Տիկին Հայկուհի Ալիքսանեան կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի, 12 Օգոստոս, Հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Ալֆորվիլի Հայոց եկեղեցիին մէջ, ի յիշատակ Բժիշկ Երուանդ Սարաֆեանի (որդի Պրուսա Միջադիւղի Տէր Ստեփան քահանայի): Կը խնդրուի ազգականներէն եւ բարեկամներէն իրենց ներկայութեամբ յարգել հանդուցեալին յիշատակը:

ԻՍԻԻ ՄԷՋ «Ցառաջ» կը ծախուի Café des Sports Մարգիսի սրճարանը, 4 rue de la Défense:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Dameme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

Հայ Դիմադրականի մը վանդ

ԼԻՒՆ, (Յապաղած).— Թղթակցութեան մը մէջ գրած էի գերմանական գրաւման շրջանին անհետացած եւ սպաննուած Հայերու անունները: Այդ անհետացողներէն մէկն էր Համբոյճի Մանուկ Գուզուլաչեան, 18ուկէս տարեկան երիտասարդ մը, ուսանող երաժշտանոցի (Ջուխտակ ու սոլֆէժ): Մանուկ կը բնակէր Լիոնէն 20 քիլոմեթր հեռու, Շաս գիւղաքաղաքին մէջ եւ ամէն օր Լիոն կուգար, իր դասերուն հետեւելու համար:

Վերջին օրը կը մատնուի կայարանին մէջ իր Ֆրանսացի ընկերոջ կողմէ, երբ երկաթուղի պիտի առնէր տուն վերադառնալու համար: Ընկերը անտեղի բանավէճի մը կը բռնուի քաղաքական խընդիրներու շուրջ եւ դիտմամբ աղմուկ կը հանէ: Քիչ անդին սպասող երկու «Միլիսիէն»ներ երկուքը միասին ձերբակալելով, ու ձեռնակապերով կը յանձնեն գերմանական Կէսթափոյին: Քիչ վերջը Ֆրանսացի ընկերը ազատ կ'արձակէն:

Այդ գիշեր Մանուկ անխնայ կը խոշտանգուի չորս անձերու կողմէ, կ'ուզեն բերնէն գաղտնիք մը առնել, բայց ի զուր: Ամէն տեսակ սպառնալիքի ու չարչարանքի լռութեամբ կը պատասխանէ, որովհետեւ իր կողմէ փոքր անզգուշութիւն մը պիտի վտանգէր իր խումբին պատկանող 50է աւելի անձերու կեանքը:

Խեղճ տղան կրած չարչարանքներէն կը կորսընկնէ գիտակցութիւնը եւ երբ ուշքի կուգայ, ինքզինքը կը գտնէ Fort Montluc'ի քաղաքական յանցաւորներու բանտին մէջ: Լիոն գտնուած միջոցին իրմէ մէկ անգամ լուր առնուեցաւ թէ կը գտնուի Գերմանացիներուն մօտ, եւ իրեն հետ շատ լաւ կը վարուին եղեր... Ցետոյ իր հետքը բոլորովին կորսուեցաւ:

Ամերիկեան բանակը Գերմանիա մտնելէ բաւական ամիսներ վերջ, լուր մը եկաւ թէ Մանուկը ողջ է: Լրաբերը իրեն բախտակից Ֆրանսացի բժիշկ ընկերն էր, որ յոյս տուած էր թէ թէեւ Մանուկը տկար է, բայց վտանգը անցուցած կարելի է համարել: Երիտասարդ տղան իր ձեռքով իսկ քանի մը նամակ գրած էր, եւ ուրախ էր որ վերջապէս պիտի տեսնէր ծնողքը ու շարունակէր ե-րաժշտութեան դասընթացքը:

Մօտաւորապէս երեք շաբաթ առաջ յանկարծ հեռագիր մը ընդունեցինք.— Մանուկին վիճակը ծանրացած ըլլալով, կանչած էին ծնողքը: Անմիջապէս ճամբայ ինկան դէպի Գերմանիա: Ճամբորդութեան ընթացքին կառավարութիւնը ամէն դիւրութիւն տուած էր: Կրնաք երեւակայել ծնողքին մտահոգութիւնը: Ես ալ, տարիներու ծանօթ, լուր մը առնելու համար կը դիմեմ բարեկամի մր տունը: Ուրախութիւնս մեծ կ'ըլլայ երբ կ'ըսէ թէ Մանուկը այս առաւօտեկած է, եկած է բայց... նստելու անկարող ըլլալով, տարած են տեղական հիւանդանոց մը:

Տեսա՞ծ էք սինեմաներու, ցուցափեղկերու կամ թերթերու մէջ ցուցադրուած մարդկային կմախացած մարմինները: Մանուկը այդ վիճակն էր ստացեր: 75 քիլօ կշռող երիտասարդը հալեր մաշեր, իջած էր միայն 25 քիլոյի, անշուշտ իբրեւ հետեւանք գերման արգելարաններու մէջ կրած տառապանքին:

Երկու օր հիւանդանոց մնալէ վերջ կը փափաքի որ զինքը տուն տանին: Վերջին օրերը իր սիրելիներուն մօտ մնալու նախազգացո՞ւմ մը: Այդպէս ալ կ'ընեն: Երջապատուած է իր ծնողքով, քոյրերով, եղբայրներով եւ ազգականներով, կ'ողջունէ Ֆրանսայի ազատագրութիւնը գերմանական լուծէն, ուրախ է որ իր մասնակցութիւնը բերած է ազատագրական պայքարին: Սինչեւ վերջին վայրկեանը չէ կորսնցուցած իր դիտակցութիւնը: Կը պատասխանէ բոլոր հարցումներուն ու կը յիշէ բոլոր դէպքերը: Կ'ուզէ տեսնել Ջուխտակը որ մինչեւ այդ օր կը մնար իր դրած անկիւնը: Վրան փոշի է կապած, կը նայի վերէն վար, կը բռնէ աղեղը, մատներովը լարերուն դպչելու փորձ մը կ'ընէ... Եւ յանկարծ կը հարցնէ մօրը.

— Ինչո՞ւ սենեակը մթնել սկսած է:

— Գիշեր է, մութ է անոր համար, զաւակս, կը պատասխանէ մայրը որ քովէն չէր զատուեր:

Քառորդ ժամ վերջ յաւիտենական գիշեր պիտի ըլլար հէք երիտասարդին համար: Արեւն ալ պիտի խաւարէր իր աչքին, աշխարհն ալ...

Մահուան լուրը չուտ տարածուեցաւ ամէն կողմ: Տեղական իշխանութիւնը ինք ստանձնեց թաղումը: Կառավարութեան հրամանով փակուած էին դպրոցները: Հարիւրաւոր պատգամաւորներ Ֆրանսական զանազան հոսանքներու կողմէ, 50է աւելի ծաղկեպսակներ եւն.: Մեռելակառքին առջեւէն կը քալէին դպրոցական աշակերտները, իսկ Մանուկի մարմինը տունէն մինչեւ գերեզմանատուն տարուեցաւ ուսերու վրայ: Թափորին կը հետեւէր 3000ի մօտ բազմութիւն մը: Գերեզմանատան մէջ դամբանականներ խօսեցան հինգ Ֆրանսացիներ եւ երեք Հայեր: Կառավարութիւնը որոշեց Մանուկի ինչպէս նաեւ զոհուած ուրիշ Ֆրանսացի երիտասարդի մր յիշատակին, արձան մը չինել տալ քաղաքին հրապարակներէն մէկուն վրայ: Ցարդանք իրենց յիշատակին:

Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

հաշուելու հիւլէական ռումբը: Ռուսերը 15 օդակայաններ ունին Վլատիվոսթոքի մէջ, որ 600 մղոն հեռու է Թոքիոյէն: Ունին նաեւ ընտիր նաւակայաններ: Սախալին կղզին ալ կը ծրարպետէ ճափոնական ջուրերուն: Ճափոնցիները զօրաւոր ամրութիւններ չինած են Մանչուրիոյ մէջ եւ ունին ստուարաթիւ բանակ մը, արդիական սպառազինութեամբ:

ՆՈՐ ՌՈՒՄԲԻՆ ԱՒԵՐՆԵՐԸ

Հիրոշիմա խաղալ խարուխանդ 150–200,000 հոգի ածխացած

Դեռ նոր երեւան կը հանուին ճափոնի Հիրոշիմա քաղաքին վրայ կատարուած ռմբակոծութեան աւերները,— ահռելի եւ աննախընթաց՝ բառին բովանդակ նշանակութեամբ: Միայն մէկ հիւլէական ռումբ արձակուած էր երկուշաբթի օր, եւ մարդկային երեւակայութիւնը կը սարսի, երբ կը կարդայ այդ կիսկատար նկարագրութիւնները:

Համաձայն քաշուած լուսանկարներուն, Հիւլէական ռումբը պայթած է քաղաքին կեդրոնը, հողին հաւասարեցնելով գրեթէ բոլոր շէնքերը: Քաղաքը 1940ին ունէր 343.000 բնակիչ: Հետեւաբար, եթէ մահերու թիւը համեմատական է քանդուած շրջանին, առ նուազն **200.000** հոգի սպանուած պէտք է ըլլան: Շատ քիչերը ապաստան կրնան գտած ըլլալ: Քաղաքը շատ աւելի արագ վառած մոխրացած է քան որ եւ է եւրոպական քաղաք:

Թոքիոյի անթելը կը ծանուցանէ թէ հիւլէական ռումբը տառապէս ածխացուցած է ամէն կեանքի էակ Հիրոշիմա քաղաքին մէջ: Զոհերը այնքան այլանդակուած են որ անկարելի է ճանչնալ: կարելի չէ այրերը զանազանել կիներէն կամ ճշդել զոհերուն թիւը: Քաղաքը ահռելի աւերակոյտի մը վերածուած է: Անոնք որ դուրսը կը գտնուէին, ածխացած են, իսկ անոնք որ տուներու մէջ էին, մեռած են պայթումին աներեւակայելի ճնշումէն եւ յառաջ եկած տաքութենէն:

Ճափոնական կառավարութիւնը այս առթիւ կը յիշեցնէ Լահէյի պայմանագրին 22րդ յօդուածը, որ կ'արգիլէ բաց քաղաքներու ռմբակոծութիւնը: Ճափոն միջազգային օրէնքի խախտում կը նկատէ հիւլէական ռումբին գործածութիւնը:

ԱՄԷՆ ԻՆՉ ՓՈՇԻԱՑԱԾ...

Անթելը կ'ըսէ թէ բառեր կը պակսին նկարագրելու տասը արտաւրքը: Նոր ռուսերէն էապրիչ ուժը կը գերազանցէ որ եւ է երեւակայութիւն: Սակայն ասթելն ալ իր կարգին կը ծանուցանէ թէ աւելի քան տասը քիլոմեթր տարածութեան վրայ, քաղաքին կեդրոնը, ամէն ինչ բացարձակապէս փոշիացած սրբուած է: Միայն քանի մը ամրաչէն շէնքեր կրցած են դիմանալ: Հակայ օդանաւ մը, որ Հիրոշիմայէն աւելի քան 200 քիլոմեթր հեռու կը գտնուէր, տեսած է ռումբին փայլատակումը եւ ղղացած՝ ցնցումը:

Զօր. Սփեց, Խաղաղականի ամերիկեան օդանաւային ուժերուն հրամանատարը, պաշտօնապէս հաստատեց թէ միայն մէկ հիւլէական ռումբ ձգուած է, քանդելով քաղաքին տարածութեան 60 առ հարիւրը: Այս մէկ ռումբին ազդեցութիւնը հաւասար է 2000 վիթխարի օդանաւերու կատարած արշաւանքին: Պայթումին ուժը մեծ վնասներ պատճառած է նաեւ քաղաքէն դուրս, կործանելով ամբողջ շրջակայքը:

Մ. Նահանգներու պատերազմական նախարարը յայտարարեց թէ ոչ որ եւ է բան, ոչ ալ մարդ ազատած է ռմբակոծութենէն: Բոլոր մարդկային էակները այլանդակուած են, լոյսերը եւ կրակները յանկարծ մարած են բոլոր տուներուն մէջ: Ամերիկեան թերթերը **150.000** կը հաշուեն զոհերուն թիւը: Նախարարութեան ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ հիւլէական ռմբակոծութիւնը պիտի չկրկնուի, սպասելով ճափոնի պատասխանին: Հիւլէական ռումբը իբրեւ Դամոկլէսի սուր պիտի գործածուի, անպայման անձնատուրութեան մղելու համար ճափոնը:

✕ Նոր ռումբին գործածութիւնը մեծ տպաւորութիւն գործեց Լոնտոնի, Մոսկուայի եւ ուրիշ մայրաքաղաքներու մէջ: Բոլորն ալ կ'ընդունին թէ հիւլէական ռումբը կրնայ ոչնչացնել ամէն քաղաքակիրթ կեանք:

✕ Ռումբը արձակող օդանաւային հրամանատարը կը պատմէ թէ պայթումին առեն ճերմակ բոց մը ծագեցաւ, չատ աւելի զօրաւոր քան արեւուն լոյսը եւ քանի մը վայրկեանէն ծուխի ահաւոր սիւն մը բարձրացաւ: «Ռումբը ձգած առեն դիտէինք որ դժոխք մր կը բանանք: Ցետոյ դէպ ուար եղաւ երեւակայել ինչ որ տեսանք...» Պայթումէն չորս ժամ վերջը ծուխը, որ 12 քիլոմեթր բարձրութեան կը հասնէր, տակաւին չէր փարատած:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925
R.C.S. 876.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17. Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Samedi 11 Août 1945 Շաբաթ 11 Օգոստոս

ԺԷ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4476-Նոր շրջան թիւ 105 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր·

ՄԵՐ ՃՕՍՔԸ

ՕՐՀՆՈՒԹԻ՞ՒՆ, ԹԷ ԱՆԷԾՔ...

Ահա թէ ո՛ւր բերաւ պատերազմը:

Զարհուրանք մը եւս,— հիւլէական ռումբ, որ կը սպառնայ վեր ի վայր շրջել զինարուեստը: Այլեւս դիւուժիւնը եւ ճարտարագործուժիւնը: Մէկ խօսքով՝ ամբողջ մարդկութեան ճակատագիրը եւ ապագան:

Ինչ որ կը գրեն թերթերը, այս նոր զէնքին էութեան եւ հետեւանքներու մասին, ամբողջական գաղափար չի տար: Մասնագէտները ամուր կը պահեն իրենց գաղտնիքը: Հրատարակուած տեղեկութիւնները չատ համառօտ են, եւ օրագրողները երեւակայութեան ճիգեր է որ կը փորձեն, մնացեալը պատկերացնելու համար:

Մարդիկ տակաւին չեն կրնար ճշդել թէ ի՛նչպէս մեռան, օրինակ, Հիրոշիմայի բնակիչները: Եւ բնագիտական մարզանքներ կը կատարեն, բացատրելու համար թէ անոնք վառած չեն, այլ սարսափելի տաքէն մեռած,

Փորձեցէք բան մը հասկնալ հետեւեալ կէս - դիտական բացատրութենէն.—

Այն աներեւակայելի կերպով կարճ վայրկեանին մէջ ուր այդ մարդկային էակները կրեցին հիւլէական ռումբին հետեւանքները, հաւանաբար միլիոնաւոր պայթումներ զգան իրենց մարմին - ներու հիւլէներուն: Մինչեւ հիմա այս տեսակ բան չէր պատահած մարդկային էակներու: Մարդիկ ալ, ինչպէս ուրիշ բաներ, լեցուած են տարածու - թեամբ.— տարածութիւն՝ հիւլէներու միջեւ... Հիրոշիմայի բնակիչները պէտք է մեռած ըլլան երկու հազար միլիառ աստիճան տաքութենէ (անթիկրատ)...

Անհրաժեշտ չէ խորել բնագիտութեան եւ տարբաբանութեան հրաչալի կամ հրէչային զգաստիքներու ցանցին մէջ, իմանալու համար նոր գիւտին հետեւանքները:

Եւ տակաւին պարզուած չէ ամէն գաղտնիք, այս նոր ռումբի մասին, որ նետուեցաւ միայն մէկ հատ, եւ չատ փոքր քանակութեամբ: Մասնա - գէտներ կ'ըսեն թէ ռումբը հազիւ 200 քիլօ կը կշռէր, իսկ բուն պայթուցիկը՝ 1 քիլոկրամ 350 կրամ: Այսքան բաւական եղեր է փոշիացնելու 11 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն, հալեցնելով ամէն չնչաւոր էակ...

Ուրեմն, եթէ աւելի մեծ քանակութեամբ դործածուի... Եւ երբ կատարելագործուի, ինչպէս կ'աւետեն արդէն...

Պատերազմը պատուհաս մըն էր արդէն: Տեսակ մը անէծք, որ պարբերաբար կը պայթի մարդկութեան գլխուն, յանուն զանազան չընդալիք նշանախօսքերու: Իսկ այս պատերազմը դարձաւ պատուհասներուն պատուհասը, իրրեւ հետեւանք մարդոց խելագարութեան եւ դիւութեան «հրաշալիքներուն»:

Եւ հիմա նոյն մարդկիկ նորէն գիւտութեան գաղտնիքներուն կ'ապաւինին, կարճեցնելու համար չարիքը: Մնայելու համար հազարաւոր երիտասարդ կեանքեր...

Արդարեւ, պատերազմիկները իրենք ալ յոգնած են աննախընթաց սպանդին երկարաձգումէն: Մումը մը խելագարներ կրակը վառեցին, եւ հիմա իմաստուններն ուրիշ կրակ մը կը փորձեն, չարիքը արմատէն չորցնելու համար:

Պիտի յաջողի՞: Այս նոր գիւտը իսկապէս օրհնութի՞ւն մը պիտի ըլլայ, միանգամ ընդ միշտ խափանելով պատերազմը, թէ նոր անէծք մը:

Մարդիկ վախի մէջ են արդէն, եւ խստօրէն կը պահեն գաղտնիքը երկու երկիրներու միջեւ, մինչեւ ո՞ր կարելի ըլլայ միջոց մը գտնել եւ «ձեռքի տակ պահել» զայն: Այսինքն թոյլ չտալ որ առաջն կանուխ արթնցող կարենայ գործածել զայն ինչպէս ուժանակը կամ սովորական ռումբը:

Որքա՜ն իրաւունք ունէր յեղափոխական թերթ մը, Combat, երբ կ'ազդարակէր, առաջին օրն իսկ.

— « Մեխեճական բաղաքակրթութիւնը հասած է իր վայրեկութեան վերջին աստիճանին: Պէտք է ընտրութիւն մը կատարել, աւելի կամ նուազ մօտաւոր ապագայի մը մէջ, հաւաբական անձնասպանութեան կամ գիտական նուաճումներու խելացի գործածութեան միջեւ»:

Մաղթե՞նք, մենք ալ, որ հիւլէական ռումբը իր ահռելագործումով, իր աներեւակայելի հեռանկարովն իսկ ծառայէ փոշիացնելու, հիւլէներու վերածելու մարդկութեան գաղտնային կիրքերը:

ՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՏԳԱՄ ԺՈՂՈՎԸ

Յուլիս 9ին տեղի ունեցաւ Ամերիկայի Հայ Կ. Խաչի 25րդ Պատգամ. Ժողովը, Պոսթըն, «Հայրենիք»ի չէնքին մէջ: Կեդր. վարչութեան ատենապետուհին, Տիկին Արուսեակ Բարսեղեան, իր բացման ճառին մէջ չեչտեց.

— Տարուէ տարի կը զարդանայ մեր գործունէութիւնը, որուն համար մենք պէտք ունինք նորանոր ուժերու: Անցնող չարաթներու ընթացքին տեղի ունեցան ժողովներ մեր երիտասարդներու եւ երէցներու, որոնք ծրագիրներ մշակեցին թէ ինչպէս կրնան լաւագոյն կերպով ծառայել մեր ժողովուրդին: Այսօրուընէ կը սկսի մեր ժողովը եւս, եւ ըսենք որ մենք ալ մեր երիտասարդներու եւ երէցներու նման կը հետապնդենք մեր ժողովուրդին ծառայելու նոյն նպատակները· կը տարբերին միայն մեր ծառայութեան միջոցները:

Երկու տեսակ է մեր աշխատանքը — յօդուտ դաղութներու եւ յօդուտ Հայաստանի: Հոս կը կազմակերպենք հայ կիները, որ գործակից իրարու եւ կ'աշխատինք որ անոնք՝ մերինները, յարաբերութեան մէջ մտնեն ուրիշ կազմակերպութեանց հետ եւս, ու մեղ լաւ ներկայացնեն անոնց մօտ, Մենք կ'աշխատինք հոս ծնած սերունդը լաւ Հայ պահել: Իսկ արտասահմանի համար կ'աշխատինք որ մեր օգնութիւնը հասնի չքաւորին, որբին, վիրաւորին, հայ մտաւորականին եւ կարօտ դպրոցներու: Պատերազմի պատճառով Հայաստան եւ արտասահման մեծ օգնութեան պէտք ունին եւ, հայ կիներ պէտք է աւելի աշխատի, կարենալ մեծ կարօտութիւններ դարմանելու համար:

Ապա տիկին Բարսեղեան յիշեց այն օգնութիւնները, որ եղած են արտասահմանին եւ Հայաստանին: Ցիշեց վերջին հանդանակութեան հաշուին ցարդ ստացուած գումարը — **111.600** տոլար, որուն դիմաց եղած է **3000** տոլարի շատ փոքր ծախք մը միայն: Աւելցուց թէ կարօտութիւնը մեծ է, ուստի բարեկամ մարդիկ եւ կազմակերպութիւններ այսուհետեւ աւելի մեծ չափով օգնութեան հասնելու են մեզ:

Հ· Յ· Դ· Ամերիկայի Կ· Կոմիտէի կողմէ ընկ· Յովհ· Տ· Յովհաննէսեան ըսաւ որ Հ·Կ·Խաչը մեր ամէնէն զգայուն եւ ամէնէն գործօն կազմակերպութիւններէն մէկն է, որ օգնութեան ձեռք կ'երկարէ մտաւորականին, կարօտ վաստակաւորին, որբին, դաղթականներուն եւայլն: Ան անցեալ տարի կարեւոր դումար մը փոխադրեց Հայաստան· փոխադրեց նաեւ անհրաժեշտ ու կենսական պիտոյքներ, ու այսուհետեւ ալ պիտի չարունակէ իր առաքելութիւնը մեր մայր հայրենիքին:

Հայ Երիտ· Դաշնակցութեան կեդր· վարչութեան քարտուղար ընկեր Մ· Պօղոսեան, դուարթ կատակներով համեմուած ուղերձի մը մէջ ըսաւ որ հակառակ պատերազմի զոհեդած աննպաստ պայմաններուն, չարունակ կը զօրանայ մեր երիտասարդներու կազմակերպութիւնը· այս տարի աւելցած են **365** նոր անդամներ, իսկ անպարտատեաճաչները հեռացուած են: Ան վստահեցուց որ երիտասարդներու կազմակերպութեան երկսեռ անդամները հետզհետէ պիտի մտնեն Հայ Կ· Խաչի եւ Հ· Ց· Դ· Նպաստակցութեան չարքերուն մէջ:

«Հայրենիք»ի խմբագրապետ ընկեր Ռ· Դարբինեան ըսաւ.

— Ոչ մէկ փաստ այնքան պերճախօս կերպով չէր կրնար ցոյց տալ Հայ Կ· Խաչի ժողովրդականութիւնը, որքան այն հանդանակութիւնը, զոր ան կատարեց այս տարի: Բարեգործականը երկրորդ անդամ է կը կատարէ հանդանակութիւն: Եօթու կազմակերպութեանց գործելու եղանակին մէջ մեծ տարբերութիւն կայ: Հանդանակութիւն - ները յաջողութեամբ ի գլուխ հանելու համար Բարեգործականը բոլոր կուսակցութեանց թերթերու մէջ զեղեցիկ մեծածաւալ յանուագումներ· Հայ Կ· Խաչը այդպէս չըրաւ· ան նոյնիսկ «Հայրենիք»ի մէջ յանուագումներ չդրաւ: Բարեգործականը մօտեցաւ բոլոր հոսանքներու պատկանողներուն եւ օգտուեցաւ անոնց նուէրներէն, մինչ Հայ Կ· Խաչը այդ ալ չդրաւ, Բարեգործականը հարուստներէ սոսկաց մեծ գումարներ, մինչ Հայ Կ· Խաչի նուիրատուները, թուով չատ աւելի մեծ, հայ աշխատաւորներն էին, բուն ժողովուրդը էր:

Ժողովուրդը կուտայ ձեղի, որովհետեւ գիտէ որ ձեղի տրուածգումարները իրենց նպատակին պիտի դործածուին: Դուք ձեր ծախքերու մէջ եղած է չափազանց խնայող: Հանդանակած է 111.600 տոլար եւ ծախսած նոյնիսկ 3000էն այ պակաս գումար մը:

Աջին վերջ խօսեցաւ ընկեր Կ· Թոնապետեան, որ ըսաւ.— Հայոց պատմութիւնը չէ ունեցած այսքան մեծ եւ կարդապահ կանանց կազմակերպութիւն մը, ինչպէս Կ· Խաչն է: Աշխարհի ամէն կողմ ան տարածած է իր ցանցերը, բայց չկայ կազմակերպութիւն մը, որուն մասնաճիւղերը այնքան դաղափարօրէն իրար սերտիւ չաղկապուած ըլլան, որքան Հայ Կ· Խաչի մասնաճիւղերն ու ընկերուհիները: Հայ Կ· Խաչի գործը եթէ ըլլար միայն կարօտեալներուն նիւթական օգնութիւն հասցնել, չատ քիչ բան պիտի ըլլար այդ· ան մեծագոյն չափով նուիրուած է աղդապահպանման գործին, եւ ատ է որ մեծապէս կը բարձրացնէ անոր արժէքը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՌՈՒՄԵԻՃԱՓԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՐԸ

Կարեւր բանակը Մանչուրիա մտաւ

Մոլոթովի յայտարարութենէն մէկ ժամ վերջը, կարմիր բանակը յարձակեցաւ Մանչուրիոյ վրայ, յառաջանալով 15 — 22 քիլոմեթր, եւ գրաւեց երկու կարեւոր քաղաքներ: Արշաւանքը տեղի ունեցաւ քանի մը թեւերով:

Զինուորական մասնագէտներու տեղեկութեանց համաձայն, ռուսական ղէմաւոր բանակը կը բաղկանայ մէկ միլիոն զինուորներէ որոնք երբեք չեն կռուած դերմանական ճակատին վրայ: Գրեթէ ամբողջովին մեքենաչարժ, այս բանակը բաւարար պաշար եւ զէն ու զրահ ունի, մէկ տարի դիմանալու համար, առանց օդնութիւն ապասելու եւրոպական Ռուսիայէն: Այս բանակը տասը տարիէ ի վեր կը սպասէ սահմանին վրայ, կազմ եւ պատրաստ, հիւսիսէն զարնելու համար Մանչուրիոյ պետութիւնը: Օդանաւային ուժերն ալ չատ կարեւոր են: Մնաց որ ռուսական օդակայանները պիտի դրուին Ամերիկացիներուն տրամադրութեան տակ, եւ այն տեղ հազիւ 160 քիլոմեթր հեռու պիտի մնայ ճափոնը: Վերջապէս Ռուսիա ունի 200 սուպանաւեր, որոնք պիտի ջլատեն հաղորդակցութիւնները ճափոնի, Մանչուրիոյ եւ Զինաստանի մէջեւ: ճափոնցիները 500.000 ընտիր զինուորներ ունին Զինաստանի եւ Մանչուրիոյ մէջ: Ռուսերը պատերազմ յայտարարեցին Օգոստոս 9ին, այսինքն ճիշդ 40 տարի վերջը այն «սեւ օրէն» երբ ցարական կառավարութիւնը չարաչար պարտուած ըլլալով, հաշտութեան բանակցութիւններ կը կատարէր յաղթական ճափոնի հետ:

Կարմիր բանակին հետ սերտ գործակցութիւն հաստատեց ամերիկացի զօր· Ուէտըմէյըր, որուն հրամանին տակ կը գտնուին զինուորներ Ֆրանսական Օտար Լեգէոնէն:

Ռուսական բանակին յառաջխաղացութեան հետ միաժամանակ, Ամերիկացիները երկրորդ հիւլէական ռումբը ձգեցին Նակազաքիի վրայ, որ ճափոնի 15րդ կարեւոր քաղաքն է: Արդիւնքը «չատ յաջող» կը համարուի: Ուրիշ խօսքով, այս քաղաքն ալ քարուքանդ եղած է, ինչպէս Հիրոշիման: Միւս կողմէ 300 ամերիկեան օդանաւեր յարձակեցան ճափոնի դանազան կէտերուն վրայ, հարիւրաւոր ռումբեր ձգելով:

Ուրիշ գաղտնի զէնքեր...

Մ· Նահանգներու նախագահը երկար ճառ մը խօսեցաւ, Փոցտամի խորհրդաժողովի մասին, եւ այս առթիւ աղդարարեց թէ «զինուորական նոր դաղտնիքներ» վերապահուած են ճափոնի համար, բացի հիւլէական ռումբէն եւ ռուսական յարձակումէն: Միայն անպայման անձնատուրութիւնը կրնայ չունչ առնել տալ ճափոնի: Նախագահը նկարագրելով պատերազմին աւերները Գերմանիոյ եւ ուրիշ երկիրներու մէջ, փառք տուաւ «Ամենակալ Աստուծոյ որ մեր երկրին խնայեց այդ չարիքները»: Ցետոյ յայտարարեց.— 1· Վճռած են պատերազմը օրէնքէ դուրս հռչակել յաղթական պետութեանց դործակցութեամբ.— 2· Խաղաղութիւնը պահպանելու համար, Ամերիկա պիտի պահէ այն խարիսխները որ իր ձեռքը անցած են եւ պիտի գրաւէ ուրիշներ ալ որ անհրաժեշտ են.— 3· Մեծադումար հատուցումներ պիտի պահանջուին Գերմանիայէն, ոչ թէ դրամով, այլ իրական հարստութեամբ.— 4· Համաձայնութիւն դոյացած է արեւելեան Եւրոպայի նոր սահմաններու մասին, այնպէս ինչպէս որոշուած էր Եալթայի մէջ.— 5· Հիւլէական ռումբը այնքան սարսափելի է որ, կարելի չէ յանձնել «անկարգ աշխարհի մը»: Ամերիկա եւ Անգլիա ուրիշին պիտի չյայտնեն գաղտնիքը, մինչեւ որ միջոց մը գտնուի զայն հսկողութեան, իշխանութեան տակ պահելու.—6· Կատարեալ համերաշխութիւն կը տիրէ երեք Մեծերուն միջեւ:

Նախագահը մասնաւորապէս չեչտեց թէ Փոցտամի մէջ տրուած որոշումներուն չնորհիւ, կը յուսան կարճեցնել պատերազմը: «Մ· Նահանգները թեթեւ սրտով չձեռնարկեցին հիւլէական ռումբին գործածութեան, այլ անոր դիմեցին կարճեցնելու համար պատերազմին տեղեվարքը, խնայելով հազարաւոր կեանքեր եւ ամերիկացի զինուորներու արիւնը»:

Նախագահը ըսաւ թէ Ամերիկա կը հաւատայ որ ուրիշ ազգեր ալ պիտի ձեռնարկեն նոր զէնքերու գործածութեան, եւ ուստի ան կ'ուզէ որ ամէն ազգ ունենայ նոյն զէնքերը, որպէսզի ամէն ազգ ունենայ նոյն ուժը: Ան ըսաւ թէ Ամերիկա կ'ուզէ որ ամէն ազգ ունենայ նոյն ուժ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՋԱՅՆԸ

ՄՄԲ.— Ահաւասիկ ամփոփումը այն ճառին զոր փաստաբան Սուրէն Սարոյեան խօսած էր Սան Ֆրանչիսկոյի անթելիս վրայ, անգլիերէն, ծանօթացնելու համար հայկական դատը.— (Տես երէկուան թիւը)։—

Պ. ՍՈՒՐԷՆ ՍԱՐՈՅԵԱՆ երկար բանախօսութեամբ մը ներկայացուց Հայկական խնդիրը, 1915ի ջարդերէն եւ Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծումէն մինչեւ խորհրդայնացումը եւ ներկայ վիճակը։

— « Հայերը 1918ին իրենց անկախութիւնը յայտարարեցին ամէնէն աննպաստ պայմաններու տակ։ Իրենց Հանրապետութեան հիւսիսն ու արեւելքը աշխարհր ցնցող յեղափոխութիւն մը տեղի կ'ունենար Ռուսիոյ մէջ։ Արեւմտակողմը, Թուրքեր Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ աջակցութեամբ կը ներխուժէին Կովկաս, ոուս կազմալոյծ եւ վհատած բանակներու ետին գտնուող Բագուի նաւթահորերը հասնելու համար։ Այս դէպքերու ընթացքին էր որ ափ մը հայ կամաւորներ իրենց անկախ Հանրապետութիւնը յայտարարեցին, կռուեցան 40.000նոց կանոնաւոր թուրք բանակի մը դէմ եւ ազատեցին Բագուի նաւթահորերը, մինչեւ որ Անգլիացիները Հարաւային Պարսկաստանէն հասան։ Այս հերոսական գործերն էին, որոնք Դաշնակից պետութիւններու գովեստներուն արժանացան։ Հայերու տրուեցաւ Մեծ Դաշնակիցներու Փոքրիկ Դաշնակից տիտղոսը եւ Ուիլսընեան Հայաստանի քարտէսը։

1920ին սակայն, այս շնորհումը եւ Դաշնակիցներու խոստումները չիրագործուեցան, այլ Սուլթաններէն աւելի փաչիստ, Ազգայնական Նոր Թուրքերը դլուխ բարձրացուցին Թուրքիոյ մէջ Մուսթաֆա Քէմալի առաջնորդութեան տակ։ Անոնք չհագործեցին Դաշնակիցներու անտարբերութիւնը, յարձակեցան Հայաստանի Հանրապետութեան վրայ, բռնութեամբ գրաւեցին Կարսը, Արտահանը եւ ուրիշ կարդ մը հողամասեր, կրկնապատկեցին Հայոց թշուառութիւնը, զրկանքն ու ջարդը, այնպիսի ատեն մը, երբ 1915ի ղոհերու արիւնը չէր չորցած։ Այս ատենն էր որ բոլշեւիկ Ռուսիա միջամտեց եւ Հայաստան միացաւ Սովիէթ Միութեան։

Այսօր Խորհրդային Հայաստանի Հանրապետութիւնը Սովիէթ Ռուսիոյ ամէնէն զարգացած, յառաջդիմական եւ արդիւնաբերող Հանրապետութիւններէն մէկն է։ ... Ատենօք ամայի եւ անգործածելի հողերը փոխուած են ոռոգելի դաշտերու, արօտավայրերու եւ մշակելի հողերու... Բայց երկրին տարածութիւնը ընդամէնը 11.000 քառակուսի մղոն է միայն, անգործածելի կարգ մը չրջաններ մէկդի ըլլալով, ուր կր բնակի երկու միլիոն ժողովուրդ։

Անգամ մըն ալ պէտք է յիշել թէ Համաշխարհային այս երկրորդ պատերազմին, Հայերը չէզոք չմնացին, այլ 300.000 զօրքերով եւ 50 զօրավարներով միացան ռուսական բանակներուն, մէկդի ըլլալով Պայթեան բանակներու նչանաւոր հրամանատար Զօրավար Բագրամեանը։ Ակնէ զատ Հայերը առաւելադոյն չափով օգնեցին ամերիկեան, անգլիական եւ Ֆրանսական բանակներուն։

Ինչ որ Հայերը կը շահագրգռէ այսօր, Հայաստանի Հարաւային մասն է, որ տակաւին կը գտնուի Թրքական տիրապետութեան տակ եւ կը կազմէ ամայի, անբերրի եւ անօդուտ չրջան մը։ Հայ ժողովուրդր տասանորդուած է այսօր, իսկ Թուրքերը չատ ցանցառ թիւ մր կը կազմեն տեղին վրայ, որով երկիրր մնացած է խոպան եւ աւերակ։

Այս Հայաստանի մասն է որ տրուեցաւ Հայերուն նախագահ Ուիլսընի կողմէ, հայ փախստականներու վերաբնակութեան համար, Առաջին Համաշխարհային պատերազմէն ետք։

*Աչխարհագրականօրէն այս հողամասն է որ կը չահագրգռէ Հայ Ազգ. Կոմիտէն, հողամաս մը որու մշակութիւնր կրնայ գործ եւ բնակութիւն պարգեւել **500.000** հայ փախստականներու որոնք առժամապէս անտուն, ապաստան գտած են դրացի եւ բարեկամ երկիրներու մէջ։ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ առկախ մնացած այս հարցին բարեկամական եւ յաջող լուծումը պատճառ պիտի ըլլայ որ Ուիլսոնեան հողամասը միանայ ներկայ Հայաստանի Հանրապետութեան հետ։*

Վկան.— Անշուչտ։ Մովսակալ Տարլանն էր որ հաւանութիւն յայտնեց եւ անշուչտ դեկուցում տուած էր մահէչալին։

Վկան դաւաթ մը ջուր ուզեց, հետզհետէ տկարանալով, եւ պատմեց թէ բան մը չի գիտեր մահէչալին վերագրուած այն հեռագրի մասին որ Ֆրանսայի զինուորական աջակցութիւնը կ'առաջարկէր Հիթլէրի։ «Գալով ընկերային կամ հակահրէական օրէնքներուն, մահէչալը կ'ուզէր բաներ մը ընել, բայց չեմ գիտեր թէ եղա՞ւ այն ինչ որ կ'ուզէր։ Մնաց որ, այս փափուկ խնդիրներու մասին Վիչի իր լուին հաւանութիւնը տալով հանդերձ, կը նախընտրէր արտաքին պատասխանատուութիւնը ձգել Գերմաններուն վրայ։ Նոյնր բանի աչխատանքի մասին։ Կ'ուզէին սահմանափակել, բայց քանի դէշ կ'երթային Գերմաններու գործերը, այս վերջինները այնքան կր խստանային։— Ֆիլիպ Անռիոյի եւ մահէչալին յարաբերութիւնները չատ սիրալիր էին։ Սիկմարինկէնի (Գերմանիա) կառավարական յանձնաժողովը կազմուած էր առանց մահէչալին հաւանութեան. բայց միչտ լաւ յարաբերութիւններ կր պահէր անոր հետ։ Մահէչալը յանկեան թոյլ կուտար որ գործէ։*

Երկրորդ վկան, Տարնան, որ հանդարտ կր խօսէր, յայտարարեց թէ իր վարած բոլոր պաշտօններուն մէկ կր վայելէր մահէչալին վստահութիւնը։ «Ես միչտ դեկուցում կուտայի «միլիս»ի գործունէութեան մասին եւ մահէչալը լաւ խորհրդատու մըն էր ինծի համար։ Ունկնդրութեան կ'ընդունէր ամէն անգամ որ կը խնդրէի եւ երբեմն ճայի կր հրաւիրէր։ Հաճ եւ հաւան էր ինծի հետ մինչեւ 1944 Ապրիլ 6, երբ նամակ մը դրեց ինծի, ցաւ յայտնելով ծայրայեղութեանց համար։

Մահէչալը չատ բարկացաւ այս երկու վկայութիւններէն, եւ դադարի պահուն, սովորականէն աւելի արագ դուրս ելաւ, ծուռ-ակնարկ մր նետելով տր Պռինոնի։ Ցետոյ իր բանտային խցիկր հրաւիրեց փաստաբանները, խորհրդակցելու համար։

«Խայտառակութիւն է»

Նոյն օրր լսուեցան եօթր վկաներ, այս երկուքով միասին։ Բուռն միջադէպ մր պատահեցաւ երբ կր խօսէր նախկին չրջանային նահանգապետ մը, Տօնաթի, ջերմապէս պաչպանելով մահէչալը։ Շարք մր ներբողականներէ վերջ, Տոնաթի յիչեց պարտաւորիչ աչխատանքի օրէնքր եւ ջանաց համոզել թէ առանց ատոր աւելի գէշ պիտի ըլլար։ Գերմանացիները պիտի աքսորէին 3.600.000 Ֆրանսացիներ, փոխանակ 600.000ի, որր ատին փոխանորդութեան օրէնքով (ռըլէվ)։ «1944 Փետրուարէն Մայիս, չորս ամսուան համար Գերմանները ամէնէն հրամայական եղանակով եւ սպառնալիք պահանջած էին 293.000 բանուոր մէկայն. Հարաւա-

յին չրջանէն։ Արդ, միայն 11.000 հոգի դացին, եւ ասոնց 5000ը կամաւոր էին»։

Վկան յանկարծ տաքնալով աղաղակեց.— « Այս դատր խայտառակութիւն է, դատական հրէչային սխալ մը։ Միլիոնաւոր Ֆրանսացիներ հակառակ են այս դատավարութեան»։

Նախագահը եւ ընդհ. դատախազը կարգի հրաւիրեցին վկան, բայց ան կը չարունակէր բողոքել։ Դատական պաչտօնեաներ կանչուելով, դուրս հանեցին Տոնաթին որ կը չարունակէր պոռալ։ Աւելի առաջ, վկան յայտարարած էր թէ Մառէչալը չատ մը բարենորոգումներ կատարեց։ «Մենք վստահ էինք թէ դեռնախնճոր պիտի ստանանք։ Այսօր չատ աւելի անկանոն է Ֆրանսայի պարենաւորումը»։

Ուրիչ վկայ մը, Թրաքու, նաւային սպայ, ըսաւ թէ Գերմաններր կեղծանուն մը չինած էին մահէչալին համար «Մառչալ իմմըր նայն» (Միչտ ոչ ըսող մառէչալը)։ Ուրիչ Գերմանացիներ ալ ծեր աղուէս կր կոչէին զայն։ Օր մը մահէչալը Գերմաններու առջեւ ճանճ մը քչեց քարտէսին վրայ, ըսելով.— Տեսէ՛ք, տեսէ՛ք, Պօչ մը, պիտի ոչնչացնեմ»։

⚔ *Հաւանական է որ ընդհ. դատախազր իր պահանջագիրր կարդայ այսօր, չաբաթ։ Ան դէպերով փաստաթուղթեր հաւաքած է, ապացուցանելու համար փէթէնի յանցապարտութիւնը, իբրեւ դաւաճան իր երկրին եւ ժողովուրդին։ Իր ճառը կրնայ տեւել չորս ժամ։ Եթէ անակնկալ մը պատահի, հաւանական է որ կիրակի օրն ալ նիստ դումարին։*

ԱՁՍ ՁՄԵՌ չատ պիտի չնեղուինք, բաւական ածուխ ամբարուած ըլլալով, համաձայն ելմտական նախարարին յայտարարութեան որ կ'ըսէր թէ «չահուած է ձմրան ճակատամարտր»։ Ածուխի արտադրութիւնր հետզհետէ կ'աւելնայ եւ հասած է 1938ի 75 տն հարիւրին, թէեւ տակաւին 50 տն հարիւր պակաս է երկրին պահանջներէն, իրրեւ հետեւանք փոխադրութեանդ դժուարութեան։ Մ. Նահանգներր ամիսր 400.000 թոն ածուխ պիտի ճարեն կամ վառելանիւթ՝ նոյն արժէքով։ Գերմանական ածուխր հասած է 35.000 թոնի յունիսին, 100.000 յուլիսին, եւ հետզհետէ կ'աւելնայ։ Անգլիա 50.000 թոն չաքար եւ 10.000 թոն ճարպեղէն պիտի որկէ Ֆրանսայի։

ՇԱՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, *չորեքչաբթի իրիկուն երեք տղաքներ խաղացած ատեն, տասնի չափ մեծ ռումբեր պայթեցան։ Տղաքներէն երկուքը, 12 եւ 16 տարեկան, կտոր կտոր եղան։ Ամէն օր այս տեսակ արկածներ կր պատահին։ Թերթերը կր զարմանան որ ադատագրումէն մէկ տարի վերջ այ, տակաւին գերմանական ռումբեր կը մնան փարիզէն 5 — 6 քիլոմեթր անդին։*

ՄՈՒՏՔԻ ՏՈՄՍ (Փիչ) պիտի չահագնցուի կարգ մր կառախումբերու համար։ Տեղեկանայ կայսրոններէն։

ԱՆԴՍԼՈՒԶԻՆ կր հերքեն այն լուրերր թէ բանակցութիւններ կր կատարուին Ֆ. Միութեան հետ, մասնաւոր առանձնաչնորհներ տալու համար Տարտանէլի մէջ։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ վարչապետ Ծեռափոյէն արտոնութիւն խնդրեց բանակցելու Անգլիոյ հետ, վերաքննելու համար 1936ի անդլեւեգիպտական դաչնագիրը։ Եգիպտոս բացարձակ անկախութիւն կր պահանջէ, ինչպէս եւ օտար զօրքի պարպումը։

Պ. Բակոր Ինճէ-Բակոբեան եւ դաւանները կր ծանուցանեն թէ յառաջիկայ երկուչաբթի, 13 Օգոստոս Հոգեհանգստեան պաչտօն պիտի կատարուի ոպրացեալ Էօժէնի Ինճէ-Յակոբեանի մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ։ Կր հրաւիրուին անդամները եւ բարեկամները ներկայ գտնուիլ Ս. Պատարագի արարողութեան։

Ուսուցիչ եւ Ուսուցչուհի կ'ուզուի Ալֆորվիլ Ազգային դպրոցին համար։ Լաւ վճարում։ Դիմել Ա. Մակարեանի, 13 rue des Violettes, Alfortville։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Լեւոն Տէր Արսէնեան (Զմչկածակգի)։ Պատերազմէն առաջ Իզէռի նահանգը կր բնակէր։ Իմաղնել «Ցառաջ»ի։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ.— Դանիէլ Տոնէրեան կր փրկուած Սահեան Սուկուեանը։ Դիմել սափրիչ Մ. Ա. Ճեանի, 33 Rue de l'Arbre Sec։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Միսաք Նուպարեան, որ փարիզեցած է 1923ին։ Իմացնել Պ. Kara, 41 Rue Nationale, Nîmes (Gard)։

AIX LES BAINSի ՄԷՋ

Հայկ. ընտիր ճաշեր ուտելու համար այցելեցէք «Restaurant Téléphérique Plaisir au Mont Revard» ուր պիտի գտնէք Արեւելեան եւ Եւրոպական համեղ կերակուրներ եւ անթերի սպասարկութիւն։

ԻՄԻ ՄԷՋ «Ցառաջ» կը ծախուի Café des Sports Սարպիսի սրճարանը, 4 rue de la Défense։

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՓԷԹԷՆԻ ԴԱՏԸ

Դատավարութեան 16րդ օրը, ունկնդիրները զարմացան, վկաներուն մէջ տեսնելով երկու նչանաւոր գործակիցներ, Վիչիի փարիզի դեսպանը, տը Պրինոն եւ ներքին նախարարը, Տարնան։ Նախագահը տեղի տալով երդուեալներու պահանջին, որոշած էր կանչել այս երկուքը։ Փէթէնի դլխաւոր փաստաբանր բողոքեց։ Զարմանալի բան, իրեն միացաւ ընդհ. դատախազը, Պ. Մոռնէ հետեւեալ յայտարարութեամբ.

— Ես հակառակ եմ այդ երկու վկաները լսելու։ Ինծի համար տը Պրինոնը կասկածելի գործի մարդ մըն է, իսկ Տարնանը՝ մարդասպան մը։ Ինչ որ ալ ըսեն, ամբաստանեալ կողմը նկատի պիտի չառնէ։ Այս ունկնդրութեան արդիւնքը ուրիչ բան պիտի չըլլայ եթէ ոչ երկարաձգել դատը։

Տը Պրինօն, որ բժչկական գործողութեան մը ենթարկուած ըլլալով տկարացած էր, կը խօսէր աթոռի մը վրայ նստած եւ ղգածիդ։ Ձայներ միօրինակ, հազիւ կը լսուէր։ Ըսաւ թէ մահէչալը հակառակ էր պատերազմին եւ կողմնակից Գերմանիոյ հետ հաչտարար քաղաքականութիւն մր վարելու։ Ինք երբեք լսած չէ թէ մահէչալր երկդիմի քաղաքականութիւն մր կը վարէր։ Մոնթուռան մէջ չատ յոգնած կ'երեւար։ Զօր. Լոռի արձակումը խնդրեց եւ գոհացում ստացաւ անմիջապէս, Լաւալի ձերբակալութիւնը (1940 դեկտ. 13) թիւրիմացութեան հետեւանք էր եւ ոչ թէ հիմնական անհամաձայնութեան մը։ Ինք իր գործերու մասին սկիզբէն իսկ տեղեկութիւն կուտար մահէչալին, ինչպէս եւ Լաւալի։

Նախագահը.— Հակաբոլչեւիկ կամաւորներու Լեգէոնը մահէչալին հաւանութե՞մբ կազմուեցաւ։

Վկան.— Անշուչտ։ Մովսակալ Տարլանն էր որ հաւանութիւն յայտնեց եւ անշուչտ դեկուցում տուած էր մահէչալին։

Վկան դաւաթ մը ջուր ուզեց, հետզհետէ տկարանալով, եւ պատմեց թէ բան մը չի գիտեր մահէչալին վերագրուած այն հեռագրի մասին որ Ֆրանսայի զինուորական աջակցութիւնը կ'առաջարկէր Հիթլէրի։ «Գալով ընկերային կամ հակահրէական օրէնքներուն, մահէչալը կ'ուզէր բաներ մը ընել, բայց չեմ գիտեր թէ եղա՞ւ այն ինչ որ կ'ուզէր։ Մնաց որ, այս փափուկ խնդիրներու մասին Վիչի իր լուին հաւանութիւնը տալով հանդերձ, կը նախընտրէր արտաքին պատասխանատուութիւնը ձգել Գերմաններուն վրայ։ Նոյնր բանի աչխատանքի մասին։ Կ'ուզէին սահմանափակել, բայց քանի դէշ կ'երթային Գերմաններու գործերը, այս վերջինները այնքան կր խստանային։— Ֆիլիպ Անռիոյի եւ մահէչալին յարաբերութիւնները չատ սիրալիր էին։ Սիկմարինկէնի (Գերմանիա) կառավարական յանձնաժողովը կազմուած էր առանց մահէչալին հաւանութեան. բայց միչտ լաւ յարաբերութիւններ կր պահէր անոր հետ։ Մահէչալը յանկեան թոյլ կուտար որ գործէ։

Երկրորդ վկան, Տարնան, որ հանդարտ կր խօսէր, յայտարարեց թէ իր վարած բոլոր պաշտօններուն մէկ կր վայելէր մահէչալին վստահութիւնը։ «Ես միչտ դեկուցում կուտայի «միլիս»ի գործունէութեան մասին եւ մահէչալը լաւ խորհրդատու մըն էր ինծի համար։ Ունկնդրութեան կ'ընդունէր ամէն անգամ որ կը խնդրէի եւ երբեմն ճայի կր հրաւիրէր։ Հաճ եւ հաւան էր ինծի հետ մինչեւ 1944 Ապրիլ 6, երբ նամակ մը դրեց ինծի, ցաւ յայտնելով ծայրայեղութեանց համար։

Մահէչալը չատ բարկացաւ այս երկու վկայութիւններէն, եւ դադարի պահուն, սովորականէն աւելի արագ դուրս ելաւ, ծուռ-ակնարկ մր նետելով տր Պռինոնի։ Ցետոյ իր բանտային խցիկր հրաւիրեց փաստաբանները, խորհրդակցելու համար։

«Խայտառակութիւն է»

Նոյն օրր լսուեցան եօթր վկաներ, այս երկուքով միասին։ Բուռն միջադէպ մր պատահեցաւ երբ կր խօսէր նախկին չրջանային նահանգապետ մը, Տօնաթի, ջերմապէս պաչտպանելով մահէչալը։ Շարք մր ներբողականներէ վերջ, Տոնաթի յիչեց պարտաւորիչ աչխատանքի օրէնքր եւ ջանաց համոզել թէ առանց ատոր աւելի գէշ պիտի ըլլար։ Գերմանացիները պիտի աքսորէին 3.600.000 Ֆրանսացիներ, փոխանակ 600.000ի, որր ատին փոխանորդութեան օրէնքով (ռըլէվ)։ «1944 Փետրուարէն Մայիս, չորս ամսուան համար Գերմանները ամէնէն հրամայական եղանակով եւ սպառնալիք պահանջած էին 293.000 բանուոր մէկայն. Հարաւա-

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Dimanche 12 Août 1945 Կիրակի 12 Օգոստոս

ԺԷ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4477-Նոր շրջան թիւ 106* Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՓԱ՛ՌՔ Ի ԲԱՐՁՈՒՆՈՒ...

Ձեր գիտցած եղանակը չէ այս,— այն որ կը լսէք պատարագի առեն, դարերէ ի վեր: Բայց, ո՛րքան կը համապատասխանէ օրուան իրականութեան :

Գերմանիայէն վերջը, Ճափոնն ալ անձնատուր, առանց որ եւ է պայմանի: Ուրեմն «եւ յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն»: Կոնէ առ այժմ: Ծնոր տնօրինութիւն:

Փառքը, անշուշտ, կ'երթայ ոչ թէ այն Ամենակա՛լ Անձանօթին որուն դարերով կ'երկրպագեն հաւատացեալ միլիոնները, այլ ուրիշ դերընկան, դերմարդկային, դեր - պայթուցիկ ուժի մը, — օդանա՛ւ:

Ուժ մը՝ նոյնպէս երկինքէն կախուած, բայց աւելի «մարդամօտիկ» եւ չօշափելի, քան միւսը : Ուժ մը՝ ահաւոր, քաղմնելի, հրեշային: Իսկ - կան հրէշ, որ կը սարսէ բազմութեանց ջիղերը, կը փոշիացնէ ամբողջ տարածութիւններ, կ'ան - շընչացնէ հազարներ ու հազարներ,— ամէնէն զօ - րաւորը կամքը պարտադրելու համար :

« Թռչուն - բերդերը » արդէն մահացու հար - ուածը տուեր էին իրենց զանգուածային, զահան - դաղին արշաւներով: Եւ ահաւասիկ հնչէ - ռումբը, որուն միայն երկու հատը բաւական եղան , յուսահատեցնելու համար թունդ ռազմիկ եւ աչ - խարհակալ ժողովուրդ մը:

Ի՛նչ հեգնութիւն, — աստուածները անզօր հանդիսացան պատերազմը խափանելու համար : Մարդուն խմաստութիւնն ու զգացումը, միտքն ու սիրտը չբաւեցին «ի մարդիկ հաճութիւն» տեղ - ծելու, եւ բարիք - չարիք մը, հիւլէն դարձաւ չար - խափան ...

Աչխարհամարտին պայթումէն մինչեւ վախ - ճանը, բոլոր վարիչները,— արքայ, նախագա՛հ, վարչապետ, «առաջնորդ», սպարապետ,— բոլորն ալ առաց վերապահութեան ապաւինած էին Ա - ստուծոյ: Իրոլորն ալ կը յայտարարէին թէ Նախա - խնամութիւնը իրենց հետ է, թէ յաղթանակը պի - տի չտէրն անոր աշակցութեամբ եւ օրհնութեամբ:

Ամէնէն յուսահատական պահերուն ալ, անոնք օգնութեան կը կանչէին Ամենակալը, կրակը նետ - ուելով դունդաւունդ, կամ կրակի տակ թաղելով թշնամին, առանց համբանքի: Մինչեւ անգամ հանդիսաւոր աղօթքներ կատարուեցան, ի սփիւռս աչխարհի:

Եւ սակայն, բոլորն ալ ամուր փարեցան իրա - կան ուժին,— «Թռչուն բերդ»ին, եւ ռումբին , պայթուցիկին եւ հիւլէին, չախչախելու համար հակառակորդը:

Եւ հիմա, փա՛ռք ի բարձունս...

Ձենք գիտեր, միւս եկեղեցիներն ալ ունի՞նայ եղանակը, նոյն հնչականութեամբ եւ խորու - թեամբ :

Եթէ յաղթականները հայերէն գիտնային, ա - պահովաբար պիտի խոնարհէին կատարեալ երկիւ - ղածութեամբ: Արովհետեւ, ոչ մէկ ցնծերգ այն - քան հարազատ է որքան այս«Փառքը», որ դարերէ ի վեր կ'երգուի աչխարհի ամէնէն խաղաղասէր ժողովուրդին կողմէ:

Եւ եթէ անոր հետ լսէին, նաեւ, միւս հայա - չունչ աղաղակը, «Տուր աչխարհիս խաղաղու - թիւն», դժուար թէ արցունք չհոսէր իրենց աչքե - րէն: Արցունք՝ այն միլիոններուն համար որ զոհ - ուեցան, եւ այն աւերներուն համար որ սեւցու - ցին, անճանաչելի դարձուցին աչխարհը:

Ամէն պարագայի մէջ, հազար փառք, որ վեր - ջացաւ աչխարհասպան արիւնահեղութիւնը , մարդկութիւնը փրկելով անիծեալ մղձաւանջէ մը:

«Փառք ի բարձունս» նաեւ անոր համար որ, միլիոնաւոր երիտասարդներու հետ, ահա կը փըր - կուին նաեւ մեր տասնեակ հազարները,— Ամերի - կայի հայ զինուորները, (ո՞վ համրեց Խաղաղա - կանի անդունդներուն մէջ վլորած հայորդիները):

Աչխարհ աչխարհի դէմ, եւ մենք ալ ճամ - բուն վրայ: Ուղեկից: Զինակից: Ամբողջ երիտա - սարդութեամբ կրակը նետուած՝ Եւրոպայէն մին - չեւ Խաղաղականի ափերը: Ներկայ՝ արդիական զինարուեստի բոլոր ճակատներուն վրայ, պաշ - պանելու համար ոչ միայն սեփական հայրենիքը, այլեւ հայրենիքն ու փառքը աւելի զօրաւորնե - րուն, հազարապատիկ աւելի բախտաւորներուն:

Եւ հիմա որ խաղաղութիւն է, եւ խոստացած են արդարութիւն եւ ազատութիւն բաչխել, մենք ալ պիտի կրնա՞նք սրտանց երգել.— «Փառք ի բարձունս» :

Շ·

Խ· ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՂ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Բռնիր գինու բաժակը ու ֆո կեռացը խըմեմ,
Ֆո ազատ ու կապտաչխինջ երկնքի բացը խմեմ:
Ընկնեմ հանդեր ու սարեր, անտառներ խոր ու մթին,
Ծաղիկներիդ, ծառերիդ շաղերի թացը խմեմ:
Որդիներիդ բաչազարմ շարբուում լինեմ ամէն ժամ,
Ուրախութեան կանչերն ու տխրութեան լացը խմեմ:
Հոգուս յոգնած թեւերը միշտ նորոգեմ նոր ուժով,
Առաւօտից իմաստուն արեւի կայծը խմեմ:

ՍՈՂՈՄՈՆ ՏԱՐՕՆՑԻ

ՄԻՏՔ ԵԻ ԱՐՈՒԵՍՏ

«ԽՆԴՐԵՄ, ՏԻԿԻՆՆԵՐ ԵՒ ՊԱՐՈՆՆԵՐ»

Համակրելի պատանի մըն էր, Արմաչի Գիւ - ղատնտեսական վարժարանին աչակերտներուն հետ Հայաստան փոխադրուած, յետոյ բոլորը միասին Պոլիս վերադարձած, ալ ու ձախ ցրուե - լու համար: Իր տպաւորութիւնները գրեց «Ճա - կատամարտ»ին մէջ, ինչպէս եւ քանի մը ոտանա - ւորներ: Եւ հրապարակ հանեց բանաստեղծու - թեանց հատորիկ մը, «Լոյս Զուարթ», այնքան ինքնատիպ եւ խոստմնալից: Պոլսոյ Գիւղատնտե - կան Միութիւնը, որուն ալ բազուկն էր մեր վա - ղեմի աչխատակիցը, Սեպուհ Ստեփանեան (այժմ Ազեքսանդրիա), յաջողեցաւ Ամերիկա զրկել զայն ուրիշներու հետ, համալսարանական կրթութիւն ստանալու համար: «Մանուկ դիւղատնտեսներ պատրաստենք որպէսզի ծառայեն հայրենիքին»:

Այնուհետեւ երկար լռութիւն, տարիներով : Ու վերջապէս իմացանք թէ Զաւէն Սիւրմէլեան , համալսարանական շրջանը լրացուցած, դարձեր է մշակ ոչ թէ դիւղատնտեսութեան, այլ գրականու - թեան, աչխատակցելով ամերիկեան թերթերու:

Ինչպէս կ'երեւայ, տաղանդաւոր երիտասար - դը լայն ճամբայ կտրած է անկէ ի վեր :

Ամերիկեան առաջնակարգ թերթերու գրական քննադատները ջերմ գնահատութեամբ կը խօսին իր մասին, իր նոր գրքին առթիւ, «I Ask you, Ladies and Gentlemen» (Խնդրեմ, տիկիններ եւ պա - րոններ», որուն յառաջաբանը գրած է իր տաբե - կիցը, ծանօթ գրագէտ Ուիլեըմ Սարոյեան:

Գիրքը չենք տեսած , սակայն աչքի առջեւ ու - նինք երկու անգլերէն գրախօսականներ , մէկը՝ «Նիւ Եորք Հէրըլտ»ի գրական աչխատակիցէն, միւսը՝ ծանօթ քննադատէ մը: Ու Սարոյեան իր յառաջաբանին մէջ կ'ըսէ թէ «ամէնէն զեղեցիկ եւ յուզիչ պատմութիւններէն մէկն է զոր կար - դացած ըլլամ»: «Ն· Ե· Հէրըլտ»ի աչխատակիցն ալ կ'իւրացնէ այդ բառերը, «իսկապէս զեղեցիկ եւ յուզիչ»: Գիրքը պատմութիւնն է հեղինակի կեանքին, մանկութենէն (Տրապզոն) մինչեւ Ա - մերիկա: Մանկութիւն՝ լուսնի լոյսով, ծղրիդ - ներով, թիթեռնիկներով, ծաղիկներով, Սեւ Ծո - վու ափերուն վրայ: «Պատմութիւնը ազգի մը մահուան եւ տղու մը մոլորուն, միայնակ թափա - ռումներուն»:

Ասօքը տանք ամերիկացի քննադատին.

— « Կրնաք չգիտնալ թէ ո՞ւր կը գտնուի Հա - յաստանը քարտէսին վրայ, բայց ձեր մտքին աչ - քովը պիտի տեսնէք զայն, եթէ կարդաք Պ· Սիւր - մէլեանի պատկերները կիներու եւ մանուկներու չոգեպատ բաղնիքին մէջ, (Տրապզոն) ,ոչխարներու որ լեռնէն վար կ'իջնեն կթուելու համար, դիւղա - կան պարին, երբ կիները, գինեզոյն թաչիւէ հա - դուստներով ու կանանչ մետաքսներով եւ այրերը կը պարեն հոնից ոտքի մատներուն վրայ... Մա - նուկներ մեծցան այս գիւղերուն մէջ, փառապանծ հեռաւոր հայկական անցեալի մը յիչատակներով, քան տարի առաջուան ջարդերու յիշողութեամբ եւ դալիք ջարդերու հեռանկարներով :

— Սիւրմէլեանի հայրը բարեկեցիկ դեղադործ մը եղած է, եւ Ծոյներու թաղը կր բնակէր, իր հօրեղբայրը եղած է դործօն յեղափոխական մը, իսկ մայրը երբեք չէր կրնար մոռնալ իր հօրը եւ հօրեղբայրներուն սպանութիւնը: «Երբ ռուսական մարտանաւերուն ռումբը ինկաւ Տրապզոնի փո - ղոցներուն մէջ, Հայերը թէ ծափահարեցին, թէ վախցան: Այդ ռմբակոծութիւնը թէ փրկութիւն կրնար նչանակել եւ թէ մահ: Հայերը չէին ծած - կեր իրենց համակրանքը, եւ Թուրքերը կարդա - դրեցին զանգուածային տարադրութիւն մը որ դարձաւ զանգուածային ջարդ :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՃԱՓՈՆ ԱԼ ԱՆՁՆԱՏՈՒՐ

Այսպէս կը վերջանայ համաչխարհային Բ. պատերազմը

Հիւլէական ռումբի գործածութենէն եւ Խ· Միութեան պատերազմի յայտարարութենէն վերջ, այլեւս օրերու խնդիր էր Ճափոնի անձնատուր - թիւնը: Անկէ չատ առաջ ալ, եւ վերջին պահուն Փոցտամի մէջ Ճափոն տրամադրութիւնները չո - չափած էր, հաչտութիւն կնքելու համար: Բայց Դաչնակիցները կը պահանջէին անպայման անձ - նատրութիւն, ինչպէս Գերմանիայէն:

Եւ ահաւասիկ Ճափոն ալ գլուխ ծռեց: Երէկ իրիկուն, երբ թերթը հրապարակ ելած էր արդէն, Լոնտոնի անթելը հաղորդեց առաջին լուրը, եւ այնուհետեւ պաշտօնապէս հաստատուեցաւ թէ Ճափոն իսկապէս անձնատուր եղած է, մէկ վերա - պահութեամբ,— յարգել կայսեր վեհապետական իրաւունքները:

Ահաւասիկ Ճափոնական զեկոյցը, զոր հաղոր - դեց Թոքիոյի անթելը,— « Հնազանդելով չնորհա - չուք հրամաններուն Ն· Վեհափառութեան որ ներ - մապէս կը փափաքի ծառայել աչխարհի խաղաղու - թեան դատին եւ արագօրէն վերջացնել թշնամու - թիւնները, որպէսզի մարդկութիւնը փրկուի պա - տերազմի չարունակութեան ազէտներէն, Ճափո - նական կառավարութիւնը քանի մը չաբաթ առաջ դիմեց խորհրդային կառավարութեան — այն ա - տեն չէզոք — բարեխօսութեան, հաչտութիւն կընդ - քելու համար թշնամի պետութեանց հետ: Այս փորձը Ճախողած ըլլալով, Ճափոնական կառավա - րութիւնը, համաձայն Ն· Վեհափառութեան օրհաս - տատ կամքին, վերահաստատելու համար ընդ - հանուր խաղաղութիւնը եւ այսպէս արագօրէն վերջ տալու համար պատերազմին պատճառած ա - նասելի տառապանքներուն, հետեւեալ որոշումը տուաւ.— Ճափոնական կառավարութիւնը պատ - րաստ է ընդունելու 1945 Յուլիս 26ին Փոցտամի մէջ հրատարակուած յայտարարութեան պայման - ները, տառադրուած Մ· Նահանգներու, Մեծն Բրիտանիոյ, Չինաստանի, եւ յետոյ Խ· Միու - թեան կողմէ, պայմանաւ որ այդ յայտարարու - թիւնը չպարունակէ ո եւ է պահանջ՝ անհամապա - տասխան Ն· Վեհափառութեան առանձնաչնորհ - ներուն, իրրեւ իչխող վեհապետ: (Այստեղ ամբո - լը երկու անգամ ընդհատուեցաւ): Ճափոնական կառավարութիւնը անկեղծօրէն կը յուսայ թէ այս տեսակցութիւնը երաչխաւորած է եւ խորա - պէս կը բաղձայ որ անյապաղ բացորոչ յայտարա - րութիւն մը ըլլայ այս մասին»:

Ուրբաթ կէս օրին այս յայտարարութիւնը անգլիական եւ խորհրդային կառավարութեանց հաղորդուեցաւ Շուէյտի արտաքին նախարարու - թեան միջոցաւ, իսկ Մ· Նահանգներուն եւ Չինաս - տանի՝ Զուիցերիոյ արտաքին գործերու պաչտօ - նատան կողմէ: Զորս երկիրներուն մէջ ալ անմի - ջապէս ժողով գումարեցին նախարարական խոր - հուրդները, քննելու համար Ճափոնի առաջարկը : Պատասխանը պիտի հաղորդուէր երէկ, չաբաթ:

Անձնատուրութեան լուրը կայծակի արագու - թեամբ տարածուեցաւ ամէն կողմ, եւ ցնծութեան աղաղակներ արձակուեցան: Ուրախութեան ցոյ - ցեր եղան ոչ միայն Մ· Նահանգներուն եւ Անգլիոյ մէջ, այլեւ Փարիզի պողոտաներուն վրայ, հակա - ռակ անձրեւոտ օրին: Ամերիկացի զինուորները փողոց թափած կ'երգէին, կը պարէին, աղաղակե - լով, — « Ճափոնը գլխուն կերաւ, է՞րբ տուն պի - տի երթանք...»: Ցոյցեր եղան ամերիկեան դես - պանատան առջեւ ալ, եւ դեսպանը պատշգամ ել - լելով ողջունեց զինուորները:

Լեւոն եւ իր բարեկամները անգամ մը եւս կուչտ ու կուռ կերան մօրքուրին հասուն կեռասները: Մօրքուրը այս տարի չէր կրնար անուշ ե - փել: Ինչո՞ւ թուրքերուն ձգել կեռասները...

Հայ վարիչները «տարագրուեցան» չոգենա - ւով, եւ նաւերը անմիջապէս վերադարձան պա - րապ: ... Մեր թէ երիտասարդ ոտքով ճամբայ ե - լան լեռնէ լեռ, մինչեւ Միջագետքի Անապատը...

Երկրորդ քննադատը դիտել կուտայ թէ Սիւր - մէլեան իրրեւ ամերիկացի հեղինակ իր ասպա - րէզն սկսաւ երկու բանաստեղծութիւններ հրա - տարակելով Ֆրանսա նահանգին վրայ: Իր գրքին մէջ կայ գլուխ մը հետեւեալ խորագրով,— «Ամե - րիկան իմ արիւնիս մէջ», որ կը նկարագրէ իր կերպարանափոխութիւնը ամերիկեան ագարակի մը մէջ: Գրքին մեծ մասը նախապէս տպուած է զանազան գրական հանդէսներու մէջ, իրրեւ պատմուածք (Տօքը ճերմակ մազերը, Հայկական գիւղ մը , Ռուսական գոտակ եւն.):

Սիւրմէլեան հարիւրաւոր տեսակցութիւններ ունեցած է չարժանկարի արուեստագէտներու հետ, ի հաչիւ գրական հանդէսներու: Վերջերս պայմանաւորուած էր Մեթրո - կօլտուին ընկերու - թեան հետ, չարժանկարի նիւթեր մշակելու հա - մար, բայց չուզեր «Հօլիուուտի գրող» դառնալ եւ կը նախընտրէ զուտ գեղարուեստական գրակա - նութեան նուիրուիլ:

ԶՐՈՑՑ ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԾԱՆՉՆԱ-ԽՈՒՄԲԻ ՆԵՐԿԱՑՑԱՑՈՒՑԻՉԻՆ ՀԵՏ

ԽՄԲ.— «Հայրենիք»ի թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունեցած է Հայկ. Դատի Կեդր. Յանձնախումբի ներկայացուցիչին հետ (Նիւ Եորք), Սան Ֆրանսիսկոյի մէջ կատարուած աշխատանքներու մասին։ Կ'արտատպենք հիմնական մասերը.—

Հարցում.— Ի՞նչ կը ներկայացնէ Հայ Դատի Ծանձնախումբը. ճի՞շդ է, որ Հաշնակցական կուսակցական մարմին մըն է։

Պատասխան.— Հայ Դատի պաշտպանութեան գործի նախաձեռնութիւնը կը պատկանի Հ. Ը. Դ. Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէին։ Այդ գործին ձեռնարկելէ առաջ, Կեդր. Կոմիտէն երկու տարի անպաշտօն եւ պաշտօնական բանակցութիւններով ջանաց ազդային մթացեալ ճակատ մը ստեղծել Ամերիկայի մէջ եւ մթացեալ ուժերով գործել։ Իրմէ բախտաբար, այդ չանքերը անցան ապարդիւն. հակառակորդ կողմը խուսափեցաւ համագործակցութենէ, թէեւ սկզբունքի առարկութիւններ չունէր, քանի որ հետապնդելիք նպատակը չուրջ տարակարծութիւն չկայ. ասկնում բաղանքն ալ նոյն է — թրքահայ տղերու կեանքը հայրենիքին։

Համերաշխութեան ճիգերու ձախողանքէն վերջն էր որ Հաշնակցութիւնը մինակ ձեռնարկեց Հայ Դատի պաշտպանութեան գործին՝ բանալով հրապարակային հանդանակութիւն։ Արդիւնքը ձեզի ծանօթ է. քանի մը ամսուան մէջ, հայ ժողովուրդը խանդավառութեամբ տուաւ 165.000 տոլարը պահանջուած գումար մը։

Այդ հանդանակութենէն վերջն ալ, Դաշնակցութիւնը պատրաստ էր, ի գին ամէն զիջումներու, գործել բոլոր հոսանքներու հետ միասին, միացեալ ճակատով, բայց սիւս հոսանքները տրամադրութիւն ցոյց չտուին։ Հաշնակցութիւնը նախաձեռնեց Հայկ. Դատի պաշտպանութեան գործին համակիր ու չեզոք անհատներու հետ։ Կային, անշուշտ, մարդիկ, որոնք ո եւ է կուսակցութեան չէին պատկաներ եւ Հաշնակցութեան համակիր ալ չէին, բայց Հայ Դատի պաշտպանութիւնը կը նկատէին ազգային կարեւոր գործ եւ պատրաստ էին աշխատելու Հաշնակցականներու հետ։ Հայ Դատի Ծանձնախումբը — Armenian National Committee — ստեղծուեցաւ ոչ-կուսակցական հիմունքով, որոշ նպատակ մը հետապնդելու համար, տարբեր դաւանանքի տէր անձերէ, որոնց միացընող կապը Հայկական Հարցի լուծումն է։ Անոր մէջ կը մտնեն եւ Հաշնակցական եւ ոչ-Հաշնակցական անհատներ։ Անիկա Հաշնակցական մարմին մը չէ եւ կը գործէ ինքնուրոյն, իր առաջադրած նպատակներու սահմանին մէջ։ Անոր ատենապետն է Տոքթ. Արմէն Ալիխանեան, ընդհանուր յարձանք վայելող չեզոք Հայ մը։ Անոր անդամներ են Կոստան Զարեանը պէս համազգային դրագէտ մը, Ֆէլիքս Ը. Աճեմեանը (Հէհ), անհաշառ եւ հաստատուն գաղափարներ ունեցող Հայրենասէր Հայ մը։ Մօտ 15 անդամէ բաղկացեալ Հայ Դատի Ծանձնախումբը Նիւ Եորքի, 42րդ փողոցի վրայ, կեդրոնական չէնքի մը մէջ ունի իր գրասենեակը։ Իր տրամադրութեան տակ գրուած է Հայ Դատի պաշտպանութեան համար հանդանակուած գումարը։ Բնականաբար, ան կը վայելէ Դաշնակցութեան բարոյական աջակցութիւնը, բայց, ինչպէս ըսի, ընդհանուր ազգային բնոյթ կրող անկուսակցական մարմին մըն է։

Հարցում.— Կրնա՞ք աւելի լուսաբանել. ի՞նչ է Հայ Դատի Ծանձնախումբի նպատակը։

Պատասխան.— Ըսի արդէն, Հայ Դատի Ծանձնախումբը նպատակ դրած է վերարծարծել Հայկական մոռցուած հարցը։ Վերջին քսան տարուան ընթացքին աշխարհ մեզ մոռցած է։ Կը կարծեն, թէ Հայկական Հարց այլեւս գոյութիւն չունի։ Աստեն մը Մորմոն. Հայաստանի վարիչներն ալ այդպէս կ'արտայայտուէին։ Կը յիշէք, երեւի, հանդուցեալ Ալ. Միասնիկեանի յայտարարութիւնը, թէ Հայկական Հարցը այլեւս լուծուած վերջացած է։ Մեծ պետութիւններու համար ատիկա երկինքէն իյնած պարզեւ մըն էր — ազատուելու հայկական տաղտուկէն։ Արտասահմանի հայկական որոշ խաւերու մէջ ալ մտայնութիւն մը ստեղծուած էր, թէ Մ. Հայաստանի գոյութեամբ այլեւս Հայկական Հարցը դադրած է գոյութիւն ունենալէ։ Կամ, աւելի շիտակ, արտասահմանի հայութիւնը այլեւս քաղաքական դեր չունի կատարելիք. ամէն ինչ կախուած է Մորմոնային իշխանութենէն, ամէն բան պէտք է ձգել անոր։

Մենք ալ կ'ընդունինք, անշուշտ, որ Մ. Հայաստանն է Հայ Դատի այրն ու բէնը, բայց չենք կարող անտեսել, որ դէթ մինչեւ վերջերս, Մ. Հայաստանը ի վիճակի չէ եղած ներկայացնելու Թրքահայկական պահանջները։ Անձնապէս ես կասկած չունիմ, թէ Հայաստանի մէջ բոլոր Հայերը — բոլշեւիկ թէ ոչ-բոլշեւիկ — Հայկական Հարցի մասին մեզի պէս կը մտածեն, բայց մտածելն ու գործելը տարբեր բաներ են։ Մենք կը խորհինք, թէ քանի Մ. Հայաստանի ձեռքերը կապուած են, արտասահմանի հայութեան պարտուեցաւ, օրինակի համար, 1795ի պարսկական արշաւանքիատեն, Աղա Մահմէտ Խանի հրամանին ներքեւ։ Միայն Մորմոնային իշխանութիւնը հաստատուելէն ետքն է որ հայ ժողովուրդը պատեհութիւն ունեցաւ իրարու քով բերելու այս բոլոր թանկարժէք պատմական արձանագրութիւնները։ Հիմա էմիածնի գլխաւոր մատենադարանին վրայ աւելցած են Աղթամար եւ Սեւան վանքերու եւ շատ ուրիշ գրադարաններու ձեռագիրները, այնպէս որ անոնց թիւը հիմա կը հասնի լինը հազարի — կրկինը 1914ի եղածին։

Մատենադարանը աշխարհի մէջ ամէնէն մեծ դանձատունն է հայ գրչագիր գրքերու. հայկական ձեռագիրներ կը գտնուին բրիտանական թանգարանին, Լուվրի եւ Վիէննայի եւ Վենետիկի հայկական վանքերու գրադարաններուն մէջ։ Երուսաղէմ ունի ատոնցմէ պատկառելի թիւ մը, մօտ չորս հազար։

Մատենադարանի ամէնէն հին ձեռագիրը կը կրէ 886 թուականը։

Մատենադարանը Հայաստանի հպարտութիւնն է։ 1920էն ետք եւ մանաւանդ 1939էն սկսած երբ ձեռագիրները Երեւան փոխադրուեցան՝ ձեռնարկուեցաւ անոնց խոր ուսումնասիրութեան։ Նոյնիսկ պատերազմի ատեն ուսումնասիրութեան եւ մաթեմաթիքայի վերաբերեալ աշխատութենց առանց մէկ օրուան ընդհատումի, հակառակ որ այդ գործին լծուողներէն շատեր բանակին միացան։ Թէ յայտնի դիտնականներ եւ թէ նորեկներ կ'ուսումնասիրեն պատմութեան, դրականութեան, բժշկութեան եւ մաթեմաթիքայի վերաբերած ձեռագիրները։ Նորաբոյս դիտնական մը Լեւոն Խաչիկեան, հինգերորդ դարու պատմիչին, Եղիշէի պատմութիւնը կ'ուսումնասիրէ իր աւարտական ճառին համար։ Դիտութեան Ակադեմիի խումբ մը երիտասարդ անդամներ գլխաւորութեամբ Տոքթ. Տէր Մինասեանի, որ հեղինակութիւն մըն է բանասիրութեան մէջ, ուսումնասիրութիւններ կը կատարեն Միջին Դարու արձակ եւ քերթողական բազմաթիւ հատորներուն մէջ։ Ակադեմիկոս Ովհաննէսեան գիրք մը գրեց միջնադարեան հայ բժշկական գործերուն մասին. Տոքթ. Աբրահամեան, բանասէր, կ'ուսումնասիրէ Ովհաննէս Սարկաւագի — հայ փիլիսոփային — գործերը. նոյնպէս տպագրութեան համար պատրաստած է եօթներորդ դարու Թուաբանագէտին, Անանիա Շիրակացիի ամբողջ գործերը։

Քիմիագէտները շատ հետաքրքրական աշխատանք կը կատարեն թափանցելու համար ներկերու գաղտնիքին զոր հայ նկարիչները գործածած են իրենց նուրբ նկարներուն համար։

Մատենադարանի ընթերցասրահին մէջ դուք կը հանդիպիք գրագէտներու, բժիշկներու, բանաստեղծներու եւ քիմիագէտներու, որոնք ձեռագիրներու խոշոր հատորներուն մէջ խորասուզուած են։

Մատենադարանը միայն Հայաստանի պատմութեան գրքեր չունի, ունի Միջին Արեւելքի շատ ժողովուրդներու պատմութեան գրքեր ալ. ունի նոյնպէս ձեռագիրներ արաբերէն, պարսկերէն, թուրքերէն եւ ուրիշ լեզուներով. մաս մըն ալ՝ ռուսերէն։

Պատերազմի ատեն արժէքաւոր յաւելումներ եղան, օրինակի համար, տասներկրորդ դարու Աստուածաշունչ մը, բնագիրը տասնըչորրորդ դարու գրական հատընտիր ծաղկաքաղի, որ իր մէջ կը պարունակէ տասներորդ եւ տասնըչորրորդ դարու աշխարհական ու եկեղեցական գրողներու ու բանաստեղծներու գործերը։

Մատենադարանի գանձերէն մէկը Ջենոնն է— բնութեան վրայ — որ միայն հայերէն թարգմանութիւնով պահպանուած է։ Եւրոպացի եւ ռուս Միջին Դարու գրողներէն շատ մը թարգմանութիւններ կան։ Հետաքրքրական է Ֆիլոտր էմիրի, տասներեքերորդ դարու ռուս հեղինակի գործին թարգմանութիւնը։

Ձեռագիրները կը պահուին մեծ խնամքով։ Սրահը ուր կը պահուին կարելի է մտնել միայն սպիտակ վերարկուով։

Գրչագիր հատորներէն զատ չափազանց արժէքաւոր է տասներորդ եւ քսաներորդ դարերու դիւանաթուղթերու հաւաքածոն։ Առանց մէկ կան համբաւաւոր հայ խորհրդներու, քաղաքագէտներ— եւ եկեղեցիի գլուխներու նամակները, շատ մը թագաւորներու հրովարտակները եւ դիւանագիտական թղթակցութիւնները։

Մատենադարանի տպագրուած գրքերու քանակն ալ ճոխ է եւ կը ներկայացնէ որոշ պատմական չահեկանութիւն։ Կը պարունակէ 1512ին տպուած առաջին հայերէն հատորը։

ԾԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ՍՊԱՆԻՈՑ մէջ խլրտումները կը նշմարուին, զօր. Ֆրանքօն տապալելու համար։ Կը վախցուի որ վինուորական դիկտատուրա հաստատուի։ Զօր. Ֆրանքօ բողոքեց Փոցտամի ժողովին որոշման դէմ որ Սպանիան դուրս կը ձգէր Միացեալ Ազգերու կազմակերպութենէն։

ՇՈՒԵՆԱԻՃԻՆ երթեւեկը վերահաստատուեցաւ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ։

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ

(Մոսկուայէն՝ Արտասահմանի թերթերուն)

Հին մագաղաթի դեղնած թուղթերը զգոյշ ձեռքով թղթատուելով էջ էջի հետեւ ուղիղ տողերու մէջ կը պատմեն պատահարներն դարերու որ շատոնց անցած են։

— « Անվեհեր Վարդան իր անվախ նիզակաւորներով շատ քաջութիւններ ըրաւ եւ հոն գտաւ հերոսական մահուան թագը։ Եւ ճակատամարտը տեւեց դիւերը ուշ ատեն ու շատեր իրենց մահուան ժամուն հանդիպեցան եւ իրենց մարմիններն ին կան նորատունկ տաքցած տապարներու պէս»։

Ընթերցողը անոնց մէջ կը տեսնէ անցած դացած օրերու ամենազօրաւոր եւ քաջ մարտիկները։ Հազար հինգ հարիւր տարի առաջ երկրի վտանգի ժամուն անոնք ոտքի ելան թշնամիին դէմ. իրենց կ'առաջնորդէր Վարդան Մամիկոնեան, հին օրերու մեծ հրամանատարը, եւ Աւարայրի ռազմադաշտին վրայ իրենց կեանքի գնով պաշտպանեցին հայ ժողովուրդի ազգային անկախութիւնն ու մշակոյթը։

Պատմագրին բառերը կ'արտաչնչեն եռանդուն հայրենասիրութեան ոգին։ Ան ձեր աչքերուն կը պատկերացնէ ճակատամարտի ահազդեցուկ դաշտը, որուն վրայ հայ ժողովուրդի ճակատագրին կռիւը կը մղուէր։ Թշնամիին կատաղի յարձակումները խիտ չարքերով՝ հայ մարտիկներ սուր ի ձեռին կը խոյանային փլուզերուն — այն օրերու հրապայլերուն — վրայ եւ կ'իյնային անոնց դիակներուն տակ։

Այս բարձր առաստաղով կլոր սենեակին մէջ դասաւորուած են բազմաթիւ ձեռագիր մատեաններ, որոնք հայ ժողովուրդի եւ անոր դրացինե րուն պատմութիւնը կուտան գրաբար — Հայ Եկեղեցի — լեզուով։

Գրուած հին դարերու դիտնականներէն, պատմագիրներէն եւ բանաստեղծներէն, ու վանքերու աղօտ խցիկներուն մէջ համեստ գրչագիրներու գրիչով ընդօրինակուած եւ անոնց վրձինով պատկերազարդուած՝ տատնք կ'արձանագրեն հայ կեանքի հազարաւոր տարիները։

Հայ ձեռագիրներու Երեւանի Մատենադարանին անդին դանձը կը կազմեն գրութիւնները հին եւ միջին դարու հայ մտքերու, ինչպէս Մովսէս Խորենացի, Եղիշէ, Անանիա Շիրակացի, Ամիրտովլաթ, Ովհաննէս Սարկաւագ եւ շատ մը ուրիշներ. գործերը միջին դարու մեծ հայ բանաստեղծներուն, ինչպէս Ֆիրիդ, Ներսէս Շնորհալի, Նարեկացի, եւ թարգմանութիւններ յոյն փիլիսոփաներէ — Արիստոտէլ, Պղատոն եւ Զենոն։

Մօտ եօթը դար առաջ հաստատուեցաւ մատենադարանը. հոն հաւաքուած են զանազան վանքերու եւ անհատներու քով գտնուած ձեռագիրները։ Ժողովուրդի զաւակները այս մագաղաթները վերցուցին եկեղեցիներու ու վանքերու փլատակներէն, բոցերէն ու մոխիրներէն եւ ազգային ագէտներէն ու պահեցին ապագայի պանծացումին համար։

Հակառակատոր տգէտ արշաւողներ փճացուցին շատ մը ձեռագիրներ. մատենադարանը այն տեղն էմիածնի վանքը կը գտնուէր եւ ծանրօրէն տուժեց, օրինակի համար, 1795ի պարսկական արշաւանքի տեղն, Աղա Մահմէտ Խանի հրամանին ներքեւ։ Միայն Մորմոնային իշխանութիւնը հաստատուելէն ետքն է որ հայ ժողովուրդը պատեհութիւն ունեցաւ իրարու քով բերելու այս բոլոր թանկարժէք պատմական արձանագրութիւնները։ Հիմա էմիածնի գլխաւոր մատենադարանին վրայ աւելցած են Աղթամար եւ Սեւան վանքերու եւ շատ ուրիշ գրադարաններու ձեռագիրները, այնպէս որ անոնց թիւը հիմա կը հասնի լինը հազարի — կրկինը 1914ի եղածին։

Մատենադարանը աշխարհի մէջ ամէնէն մեծ դանձատունն է հայ գրչագիր գրքերու. հայկական ձեռագիրներ կը գտնուին բրիտանական թանգարանին, Լուվրի եւ Վիէննայի եւ Վենետիկի հայկական վանքերու գրադարաններուն մէջ։ Երուսաղէմ ունի ատոնցմէ պատկառելի թիւ մը, մօտ չորս հազար։

Մատենադարանի ամէնէն հին ձեռագիրը կը կրէ 886 թուականը։

Մատենադարանը Հայաստանի հպարտութիւնն է։ 1920էն ետք եւ մանաւանդ 1939էն սկսած երբ ձեռագիրները Երեւան փոխադրուեցան՝ ձեռնարկուեցաւ անոնց խոր ուսումնասիրութեան։ Նոյնիսկ պատերազմի ատեն ուսումնասիրութեան եւ մաթեմաթիքայի վերաբերեալ աշխատութենց առանց մէկ օրուան ընդհատումի, հակառակ որ այդ գործին լծուողներէն շատեր բանակին միացան։ Թէ յայտնի դիտնականներ եւ թէ նորեկներ կ'ուսումնասիրեն պատմութեան, դրականութեան, բժշկութեան եւ մաթեմաթիքայի վերաբերած ձեռագիրները։ Նորաբոյս դիտնական մը Լեւոն Խաչիկեան, հինգերորդ դարու պատմիչին, Եղիշէի պատմութիւնը կ'ուսումնասիրէ իր աւարտական ճառին համար։ Դիտութեան Ակադեմիի խումբ մը երիտասարդ անդամներ գլխաւորութեամբ Տոքթ. Տէր Մինասեանի, որ հեղինակութիւն մըն է բանասիրութեան մէջ, ուսումնասիրութիւններ կը կատարեն Միջին Դարու արձակ եւ քերթողական բազմաթիւ հատորներուն մէջ։ Ակադեմիկոս Ովհաննէսեան գիրք մը գրեց միջնադարեան հայ բժշկական գործերուն մասին. Տոքթ. Աբրահամեան, բանասէր, կ'ուսումնասիրէ Ովհաննէս Սարկաւագի — հայ փիլիսոփային — գործերը. նոյնպէս տպագրութեան համար պատրաստած է եօթներորդ դարու Թուաբանագէտին, Անանիա Շիրակացիի ամբողջ գործերը։

Քիմիագէտները շատ հետաքրքրական աշխատանք կը կատարեն թափանցելու համար ներկերու գաղտնիքին զոր հայ նկարիչները գործածած են իրենց նուրբ նկարներուն համար։

Մատենադարանի ընթերցասրահին մէջ դուք կը հանդիպիք գրագէտներու, բժիշկներու, բանաստեղծներու եւ քիմիագէտներու, որոնք ձեռագիրներու խոշոր հատորներուն մէջ խորասուզուած են։

Մատենադարանը միայն Հայաստանի պատմութեան գրքեր չունի, ունի Միջին Արեւելքի շատ ժողովուրդներու պատմութեան գրքեր ալ. ունի նոյնպէս ձեռագիրներ արաբերէն, պարսկերէն, թուրքերէն եւ ուրիշ լեզուներով. մաս մըն ալ՝ ռուսերէն։

Պատերազմի ատեն արժէքաւոր յաւելումներ եղան, օրինակի համար, տասներկրորդ դարու Աստուածաշունչ մը, բնագիրը տասնըչորրորդ դարու գրական հատընտիր ծաղկաքաղի, որ իր մէջ կը պարունակէ տասներորդ եւ տասնըչորրորդ դարու աշխարհական ու եկեղեցական գրողներու ու բանաստեղծներու գործերը։

Մատենադարանի գանձերէն մէկը Ջենոնն է— բնութեան վրայ — որ միայն հայերէն թարգմանութիւնով պահպանուած է։ Եւրոպացի եւ ռուս Միջին Դարու գրողներէն շատ մը թարգմանութիւններ կան։ Հետաքրքրական է Ֆիլոտր էմիրի, տասներեքերորդ դարու ռուս հեղինակի գործին թարգմանութիւնը։

Ձեռագիրները կը պահուին մեծ խնամքով։ Սրահը ուր կը պահուին կարելի է մտնել միայն սպիտակ վերարկուով։

Գրչագիր հատորներէն զատ չափազանց արժէքաւոր է տասներորդ եւ քսաներորդ դարերու դիւանաթուղթերու հաւաքածոն։ Առանց մէկ կան համբաւաւոր հայ խորհրդներու, քաղաքագէտներու— եւ եկեղեցիի գլուխներու նամակները, շատ մը թագաւորներու հրովարտակները եւ դիւանագիտական թղթակցութիւնները։

Մատենադարանի տպագրուած գրքերու քանակն ալ ճոխ է եւ կը ներկայացնէ որոշ պատմական չահեկանութիւն։ Կը պարունակէ 1512ին տպուած առաջին հայերէն հատորը։

ԾԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ԵՐ. ՏԷՐ - ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ կեանքն ու գործը

Իբրեւ թարգմանիչ, եւառն որոշ նախասիրութիւն մը ցոյց կուտայ փիլիսոփայական (Ֆոնս - կրիվ, Էմբրսըն), պատմական (Թիէռ, Հոֆմայսթըր), վիպական — դրական (Վէրֆէյլ, Նիցչէ) նիւթերու մասին, հրապարակագրական իր տուրքէն անկախ:

Արդ, թեր ու դէմ կարծիքներ յայտնուած են թարգմանիչ Եր Տէր - Անդրէասեանի մասին, բայց քննադատութիւնները ընդհանրապէս կը վերաբերին իր թարգմանչական եղանակին քան նիւթերու ընտրութեան:

Կ'արժէ հարցը քննութեան առնել ի լի եւ բովանդակաբար: Ուստի նախ վէճը՝ թէ ի՛նչ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ թարգմանութիւնը:

Թարգմանութիւնը, կ'ըսեն քննադատները, կը մատնէ ստեղծագործական ուժի պակաս,— այսպէս, հին Հելլէնները կը մերժէին թարգմանել օտար որ եւ է գործ՝ ոչ թէ միայն անոր համար որ, արուեստի եւ գիտութեան մէջ, հպարտօրէն իրենք զիրենք բարձր կը համարէին դրացի ժողովուրդներէն, այլեւ այն պատճառով որ ստեղծագործական անսպառ ուժ մը կը զգային իրենց իրենց մէջ՝ տալու համար ինքնատիպ եւ սեփական գործեր: Եւ երբ, չատ ուշ, նուազեցաւ կամ ցամքեցաւ այդ ուժը, սկսան թարգմանել փիւնիկեան եւ լատինական գործեր:

Ընդհակառակն, կ'ըսեն ուրիշներ, թարգմանութիւնը կը մարզէ եւ կատարելութեան կը հասցնէ մտածման կամ զգացման արտայայտութիւնը որ գրականութիւն կը կոչուի,— ձեւի եւ խորքի նոր ակունքներու փնտռտուք մըն է ուրեմն թարգմանութիւնը: Արդարեւ, Հռոմայեցիները իրենց գրական հարստութիւնը ստեղծեցին՝ թարգմանաբար իւրացնելով հելլենական մշակոյթին զանձերը, եւ որովհետեւ չկար հռոմայեցի մտաւորական մը որ յունարէն չգիտնար, լատին մատենադիրին առաջին մտահոգութիւնն էր, հարազատ մնալու պայմանր չտճախ առանց յաբգելու, իր լեզուով եւ ոճով գերազանցել յունական բնագիրին գեղեցկութիւնը՝ թարգմանչական աչխատանքներու մէջ:

Այդպէ՞ս է որ ստեղծուած է նաեւ մեր Ոսկեդարը, որ արդէն կը կոչուի Թարգմանչականդար:

Եւ տակաւին, քանդելու համար առաջին տեսակէտը, պէտք է ըսել թէ չկա՛յ ժողովուրդ մը որ ուրիշին արտը մտած չըլլայ, արածելու համար իր մրտքը,— եթէ ոչ դողնալու, անպայման թարգմանելու համար: Այսպէս, հպարտ ելլադայի մշակոյթին մասին Հ. Մանուէլ Զախէզախեան կը գրէ արդարօրէն.

Ագգ պաւծալի երբեմըն պերճ,
Աստեայնու կաս արդ ստերջ,
Եւ զար աւսոյց Թաղէս, Սողոն,
Եգիպտական էր այդ գողօն:

Ահա թէ ինչո՛ւ գնահատութեամբ կ'աղջունեմ Եր. Տէր - Անդրէասեանի յոգնութիւնը թարգմանական աչխատանքներու մէջ, (թարգմանութեան կարեւորութեան մասին աւելի երկար պիտի խօսիմ մասնաւոր ծրագրի մը մէջ, յառաջիկայ աչնան, մեր երիտասարդական չարժումներուն նուիրուած քննադատական յօդուածաչարքով մը):

Նիւթի ընտրութեան տեսակէտով եւս՝ քննադատական ոչ մէկ խօսք կը թոյլատրեմ ուղղել Եասնի, ընդունելով որ հրապարակագրական նիւթերու թարգմանութեան մէջ կը թուի automate մը, մեքենայ մը, որ հայերէնի կը վերածէ ձեռքին տակ ինկած ամէն նիւթ՝ կշռադատելու համար գրաչարը: Հրապարակագրական հարկադրանք մըն է չատճախ իր այդ յոգնութիւնը, բայց անդին՝ փիլիսոփայական, պատմական եւ գրական գործերու թարգմանութենէն բեռը իրեն կ'արժեցնէ պատկառելի մտաւորականի մը պատիւը:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

ԶՈՐՍ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

(Հնդկական ևէբեաք)

Մինչ Ագռաւը, Առնէտը եւ Կրիան կը խօսէին իրարու հետ, տեսան պղտիկ վայրի Այծ մը որ իրենց կողմը կը վազէր չնչասպառ: Ենթադրելով թէ մեծ որսորդ մը կը հետապնդէ այծը, աճապարեցին հեռանալ, իւրաքանչիւրը իր գլխուն ճարը նայելու համար: Կրիան ջուրին մէջ սահեցաւ, Առնէտը ծակ մը ցատկեց, իսկ Ագռաւը պահուեցաւ մօտակայ ծառի մը ճիւղերուն մէջ: Նոյն պահուն Այծը յանկարծ կանգ առաւ աղբիւրին մօտ: Ագռաւը, տեսնելով որ մէջտեղը մարդ չկայ, Կրիային քով գնաց, Կրիան ջուրին երեսը ելաւ եւ նկատելով որ Այծը կը վախնայ խմելու, ըսաւ.

— Մի՛ վախնար, խմէ, ջուրը մաքուր է:

Երբ այծը խմեց վերջացուց, Կրիան ըսաւ.

— Ինչո՞ւ կը վազէր այնքան աճապարանքով եւ ահուդողի մատնուած:

— Ի՞նչ մեղք պահեմ, հազիւ ազատեցայ որսորդի մր ձեռքէն:

— Լաւ, հիմա ապահով ես, մեզի հետ կեցիր եւ մեզի ընկեր եղիր:

Ագռաւը եւ առնէտն ալ հաւանութիւն յայտնեցին եւ այծը ուրախութեամբ խոստացաւ իրենց հետ մնալ:

Զորսն ալ բախտաւոր էին բաւական ատեն. բայց օր մը աղբիւրին մօտ իրարու հանդիպած ատեն, ագռաւը, կրիան եւ առնէտը դիտեցին որ այծը չերեւար: Ծրտում տխուր սպասելէ վերջ, որոշեցին երթալ փնտռել:

Ագռաւը օդին մէջ բարձրացաւ եւ չուրջը նայելով, տեսաւ որ քիչ անդին այծը բռնուած է որսորդի մը ցանցին մէջ:

Անմիջապէս վար թռչելով, տեւ լուրը հաղորդեց առնէտին եւ կրիային:

Երեքը միասին երկար խօսեցան այս դժբախտութեան վրայ, եւ խորհեցան թէ ինչպէս կրնան ազատել այծը:

Վերջապէս ագռաւը ըսաւ առնէտին.

— Եղբայր պատուական, դուն կրնաս ազատել այծը, բայց պէտք է չուտ չարժիս, այլապէս որսորդը կը բռնէ այծը:

— Արդարեւ, պէտք չէ ժամանակ անցընենք, ըսաւ առնէտը, զիս հոն տար անմիջապէս, որպէսզի կարենամ կրծել ցանցը:

Ագռաւը իր կտուցով առաւ տարաւ առնէտը, որ անմիջապէս գործի սկսաւ ցանցի հիւսքին վրայ: Երբ գործը վերջացնելու վրայ էր, կրիան հասաւ: Այծը կրիան տեսնելով ողբ մը արձակեց.

— Ա՛խ, ինչո՞ւ հոս եկար, դուն դանդաղ չարժ ես եւ չես կրնար ազատել որսորդին ձեռքէն. ես հիմա ազատ եմ եւ կրնամ արագ արագ վազել, ագռաւը կրնայ ծառերուն վրայ թռչիլ, առնէտը կրնայ որ ու է ծակ մը մտնել, իսկ քեզի համար ազատում չկայ:

Այդ միջոցին որսորդը երեւաց. ցանցին կապերը թուլցած ըլլալով այծը փախաւ, ագռաւը վեր բարձրացաւ, առնէտը սուրաց եւ ծակի մը մէջ ապաստանեցաւ, բայց կրիային ճար չկար:

Որսորդը բարկացաւ տեսնելով որ այծը փախեր է, բայց չուրջը նայելով լրտեսեց կրիան եւ ըսաւ.— «Օ՛, ասլէի լաւ է դիրուկ համով կրիայ մը ունենալ փոխանակ պարապ տուն դառնալու: Եւ կրիան բռնելով տոպրակին մէջ դրաւ եւ յոգնած դադրած տուն դարձաւ:

Այն ատեն երեք բարեկամները դուրս ելան իրենց թաքստոցներէն եւ ողբացին իրենց բարեկամին կորուստը: Երբ ազի արցունքներ կը թափէին, ագռաւը առաջարկեց ճար մը դտնել կրիան ազատելու համար:— Այո՛, ըսաւ, Թող այծը վազէ որսորդին առջեւէն, այն ատեն մարդը տոպրակը վար ձգելով պիտի հետապնդէ զայն»:

— Շատ լաւ, պատասխանեց այծը, ես կաղ ձեւանալով կաղն ի կաղը կը վազեմ առջեւէն, ան կը ստիպուի հետեւիլ ինծի, այն ատեն առնէտը կրնայ ազատել մեր բարեկամը:

Բոլորն ալ հաւանութիւն յայտնեցին եւ այծը ճամբայ ելաւ: Որսորդը տեսաւ զայն եւ կարծելով թէ այլեւս իր ձեռքին տակ է, տոպրակը դետին դրաւ եւ վազեց եետեւէն: Այծը վարպետօրէն ձգեց որ վազէ եետեւէն. ի վերջոյ որսորդը յոգնեցաւ իր ապարդիւն հետապնդումէն եւ կամաց կամաց ետ դարձաւ տոպրակը առնելու համար: Մինչ այս մինչ այն առնէտը կրծած ըլլալով տոպրակին չուանը, կրիան դուրս սողոսկած եւ մօտերը պահուած էր:

— Ինչ որ է, ըսաւ որսորդը, ամէն պարագայի մէջ դիրուկ պատուական կրիայ մը ունիմ հոս:

Եւ սակայն, ափ ի բերան մնաց, երբ տոպրակը բանալով տեսաւ որ կրիան ալ փախեր է ձեռքէն: Տեսնելով որ խաբուեր է թէ արագ վազողէն եւ թէ կամաց քալողէն, սաստիկ վախցաւ եւ կարծեց թէ ճիւաղներու աչխարհի մը մէջ կը դտնուի: Եւ հեւ ի հեւ տուն վազեց, իբրեւ թէ հետապնդուած ըլլար ուրուականներու բանակէ մը: Այն ատեն չորս արարածները դուրս ելան իրենց թաքստոցներէն եւ ուտեցին բարեկամներ մնալ մինչեւ որ մահը բաժնէ զիրենք:

ՊՈՒՏ Մ' ԾԻԾԱՂ

ՓՈԽԵՆՔ ՈՒՂԵԳԻԾԸ

Տարիներէ ի վեր, մեր ղլուխները պատին, ուրքերն ալ գետինը կը զարնենք, մեր դատին արդարութիւնը եւ մեր քաղաքական իրաւունքները ճանչցնելու համար դիւանագիտական աչխարհին:

Պատուիրակութիւններ, յանձնախումբեր, յիչատագիրներ, փաստաթուղթեր իրար կը հրմըշտակեն միջազգային չոր սեղաններուն առջեւ:

Մեծն Տիգրաններու, Արտաչէսներու, Տրդատներու, Խաչակիրներու անցած զացած պատմութիւնները, հայ աչուղներու եւ բանաստեղծներու դրութիւնները հայ ճարտարապետութեան նկարագարդ նմուչները թարգմանածոյ հատորներով առաջ կը քչենք, իբրեւ փաստ մեր քաղաքակրթութեան:

Փորձեցինք տարբեր միջոցներ ալ, օրինակ, կաթողիկոսներ եւ պատրիարքներ, պէյեր ու փաշաներ պատցնել երկրէ երկիր, ժողովէ ժողով: Անօգո՛ւտ...

Ելանք ազդովին եկանք Եւրոպա, անձամբ ներկայանալու համար եւ մեր գործը մօտէն հետապնդելու նպատակով: Կրկին կուտ մը չահ չունեցանք:

Մեր հրատարակած այնքան մեծախոս դիրքերը, հանգստեան կոչուած դիւանագէտներու դարակներուն մէջ, առանց կողքերը բացուելու մշիկ մշիկ քնացան, օր մըն ալ հնահաւաք դրավաճառի մը ծախուելու համար...

Եւ ահա օտար հողերու վրայ տարիներէ ի վեր, մեր հայրենիքը, մեր դատն ու դատաստանը լքած, բարեւի կեցած ենք դիւանատուններու պաշտօնեաներուն առջեւ, մեր մարդ ըլլալը եւ ստամոքս ունենալը հաստատող պատր մը դիր ձեռք ձգելու համար....

Ամէն ինչ ըրինք, մեղ հիւրընկալող Ժողովուրդները սիրաչահելու համար, դրացի նպարավաճառին աւելցուկ ապրանքները դնելէն՝ մինչեւ դռնապաններուն ափը չլացնելը: Մեր կայծակնայայտ աչքերով հայուհիները լքելով՝ օտարուհիներուն քառասներորդ սիրահարին տեղը բռնելու ալ ղիջանեցանք...

Այս բոլորը ըրինք մեր «ազգային չահուն» համար... Անօգո՛ւտ... Ուրեմն բռնենք տարբեր ճամբայ մը:

Դիտեցէք, մեր բոլոր կազմակերպութեանց մէջ, սկսած եկեղեցիներու վարչութիւններէն, Գաղթականաց դոյգ Ճանձնախումբերէն մինչեւ Ս. Ֆրանչիսկոյի աղերսախումբերը, ոչ մէկ ներկայացուցիչ մեր զեղեցիկ սեռէն: Այս բոլորը պախարուններու մեննաչնորհը եղած է մինչեւ այսօր:

Իբրեւ Ասիացի, կնարգել (նամեհրամ) ազգ ենք, իսկ այս դարը զերազանցապէս իգապաչտ դար է: Հոն ուր չի չաջողիր Աստուած հայրիկը՝ դրամն է որ գործ կը տեսնէ, իսկ դրամին չաջողելու պարագային՝ «ամենակարող» կինն է որ գլուխ կը հանէ չատ մը գործեր... Արդ, պէտք է գործի ղնել Հայոց փափկասուն սիկիններն ու օրիորդները: Փոխանակ փեսացուներ միայն տալու օտարներուն, աչխատինք հարսնցուներ ներկայացնել, ինչպէս կ'ընեն բախտակից ազգեր: Փառք Ոսկեմայր Անահիտ Դիցուհիին, ունինք եղնիկի աչքերով ու սօսեհասակ ու զրաւիչ հայուհիներ: Կրթենք ու պատրաստենք զանոնք եւ կապենք ազգային փրկութեան գործին...

Ասպարե՛զ, ո՛վ «Նայիրեան հեզաճկուն աղջիկներ»...:

Կ. ՊԵՅՈՒՇ

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Մեր է Հայութիւնը: Անդունդներու վրայէն է անցեր ան: Մեր է անոր հոսանքը, տեղ տեղ կը կորսուի ան, տեղ տեղ դուրս կը ժայթքէ, տեղ տեղ վճիտ է ու անապակ, բայց միչտ հաւատարիմ, երբեք չի բաժնուիր իր հունէն: Այսպէ՞ս է Հայութիւնը:

Մ՞րն է այն ճամբան որ Հայութեան կը տանի. հազար ճամբաներ կան, որոնք Հայութեան կը տանին: Ու հազար փոքր կամքեր կան, ու հազար փոքր ուժեր կան որոնք Հայութեան կը տանին:

Մեր օրէնքը տարբեր է օտարին օրէնքներէն: Հայը դուրս է օտարին օրէնքներէն: Հայը ինքնուրոյն երեւոյթ է:

Մեր կրօնքը եւ մեր օրէնքը ինքնուրոյն երեւոյթներ են:

Մեր օրէնքի հիմնադիրը Հա՛յն է: Առա՛ջին Հայը, առա՛ջին եւ ազա՛տ Հայը:

Այն Հայը որ բնութենէն եկաւ, ու անոր մէջ զարգացաւ:

Ոչ թէ աչխարհաքաղաքացիներ, այլ Հայեր:

Ո՛չ թէ դլուխներ, ա՛յլ հոգի ունեցող Հայեր կը փնտռեմ:

Ոչ թէ աչուղներ եւ մեկնաբաններ, այլ արիւն եւ ջիղ ունեցող Հայեր:

— « Հայ եմ», կ'ըսէք: «Հայ եմ» կ'ըսէ նաեւ յետին խանութպանը, երբ դիմացինը կը խաբէ:

Նոյնը կը դաւանի եւ ամենավատը:

Ամէնքն ալ քու հովանիդ տակ կը ծածկեն իրենց յիմարութիւնները, Հայութիւն, ամէնքը չուքիդ տակ կը ծածկեն իրենց աղտերն ու ախտերը:

Ամէնքն ալ քու անունովդ կը պարծենան, քու անունովդ կ'երդուըննան ու քու անունովդ կը խաբեն Հայութիւնը:

Որքան քիչ բարեկամ ունենայ Հայութիւնը, այնքան իր տէրը կը դառնայ: Եթէ բնաւ բարեկամ չունենայ, այն ատեն ամէնէն աւելի ազատ ու անկախ ժողովուրդը կը դառնայ:

Հայութիւնը ինքն իրեն միայն Թող ապաւինի: Դուռը դոց պահէ բարեկամիդ առջեւ, այն ատեն պիտի դտնես ինքզինքդ: Ի՛նչքան չատ ըլլան դայլերը, այնքան արթուն կը մնան պահակները, ըսած է իմաստունը:

Ո՛րքան չատ ըլլան թչնամիները, այնքա՛ն արթուն պիտի մնայ Հայութիւնը:

Որքա՛ն քիչ խօսին մեր վրայ, այնքա՛ն հանդիստ պիտի Թողուն մեզ:

ՎԱՍԵՄ ԱՐԵՒՑԻ

Վերջնագրին պայմանները

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ զօր. Մաքարթըր, Հաղաղականի ընդհ. հրամանատարը, պիտի նշանակուի լիազօր՝ ընդունելու Ճափոնի անձնատուրութիւնը, աջակցութեամբ Անգլիոյ, Ռ. Միութեան եւ Չինաստանի ներկայացուցիչներուն: Ծուլիս 26ին, Փոցտամի մէջ, երեք Դաշնակիցները,— Անգլիա, Ամերիկա եւ Չինաստան հետեւեալ պայմանները դրած էին Ճափոնի, (կ'ամփոփենք),—

1. Վերջին պատեհութիւնն է որ կը տրուի, պատերազմը վերջացնելու համար.— 2. Մենք մեր բոլոր ուժերը պիտի գործածենք, մինչեւ որ Ճափոն տեղի տայ.— 3. Գերմանիոյ անկումր ազդարարութիւն մըն է Ճափոնի համար: Այն ուժերը որ յաղթեցին Գերմանիոյ, այժմ կը դառնուին Ճափոնի դէմ.— 4. Ճափոն պէտք է տապալէ իր զինապաշտները.— 5. Ահա մեր պայմանները, պէտք է ընդունուին անմիջապէս.— 6. Ճափոնի ռազմապաշտ ազդեցութիւնը պիտի ոչնչացնենք արմատախիլ.— 7. Ճափոն գրաւման տակ պիտի առնուի.— 8. Ճափոնի գերիշխանութիւնը պիտի սահմանափակուի մայր ցամաքին եւ այն կղզիներուն վրայ զոր պիտի արտօնենք.— 9. Ճափոնական բանակը զինաթափ ըլլալով կրնայ երկիր վերադառնալ.— 10. Ճափոնի ժողովուրդը պիտի չպատժուի, բայց պատերազմի ոճրագործները պիտի դատուին.— 11. Բոլոր ռազմական ճարտարուեստը պիտի քանդուի.— 12. Դաշնակից բանակները պիտի քաշուին, երբ գործադրուին այս պայմանները եւ ազատ ժողովրդավար կառավարութիւն մը հաստատուի.— 13. Կը հրաւիրենք Ճափոնցիները անձնատուր ըլլալ այժմ, կամ աչք առնել կատարեալ եւ վերջնական կործանումը:

× Մինչ այս մինչ այն, Ռուսերը կը չարունակեն կռիւը: Կարմիր բանակը Քորէա մտաւ, ինչպէս ու Սախալինի հարաւային շրջանը, որ կը պատկանի Ճափոնի: Մանչուրիոյ մէջ ալ յառաջխաղացութիւնը կը չարունակուի: Անգլիոյ ծովային նախարարը յայտարարեց թէ նաւային պատերազմը վերջացած է: Ամերիկեան ռազմիղը կազմ եւ պատրաստ կը սպասէ Ճափոնի ջուրերուն մէջ:

× Տակաւին չէ ճշդուած թէ որքան աղետալի եղաւ երկրորդ հիւլէական ռումբը, որ արձակուած էր Նակազաքի քաղաքին վրայ: Ռումբը նետուելէ Յուկէս ժամ վերջը տակաւին թանձր ծուխ մը կը ծածկէր քաղաքը, 20.000 ոտք բարձրութեամբ (6000 մեթր): Ճիրուցան հրդեհներ կ'երեւային: Քաղաքը բռնկած հրաբուխի մը կը նմանէր: Կը կարծուի թէ քաղաքը նոյն բախտն ունեցած է ինչ որ Հիրոշիման,— ամէն կողմ աւերակ եւ տասնեակ հազարներ ածխացած:

ՓԷՓԷՆԻ ԴԱՏԸ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՅ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

Վկաներու չարքը վերջացած ըլլալով,— 65 հոգի, որոնց 42ը պաշտպան — ընդհ. դատախազը երկկ, չաթթ, կարդաց իր պահանջագիրը, որուն անհամբերութեամբ կը սպասուէր: Ցետոյ պիտի լսուին պաշտպան փաստաբանները, եւ հաւանական է որ վճիռը արձակուի երեքշաբթի օր:

17րդ նիստին մէջ (ուրբաթ), բաւական աղմուկ հանեց կոյր զօրավար մը, Լանիւռիէն, 69 տարեկան, որ ուժգնօրէն պաշտպանեց մառէչալը, աղաղակելով.

— « Մի դպչիք այս մարդու ոչ պատիւին, ոչ ալ կեանքին, որովհետեւ ան իր երկրին օգնութեան հասաւ ամէնէն մռայլ օրերուն: Զգուշացէք, երդուեալներ, Ֆրանսացիներ, որ տառապեցաք եւ որոնց տառապանքը չահագործել կ'ուզեն, զգուշանանք որ օր մը — թերեւս հեռու չէ (ողբերգութիւնը չէ վերջացած տակաւին) այս մարդուն արիւնը եւ կարծեցեալ անպատուութիւնը չծգնան ամբողջ Ֆրանսայի, բոլորիս, մեր զաւակներուն վրայ... Առանց Փէթէնի Ֆրանսան ալ Լեհաստանի եւ Պելժիոյ վիճակը պիտի ունենար»: Թերթերը կը գրեն թէ այս խօսքերը ընդունուեցան բուռն ծափերով, մանաւորապէս խումբ մը փաստաբաններու կողմէ. իսկ երդուեալ մը պոռաց.— «Քաղաքացիական պատերա՞զմ»: Ուրիշ երդուեալ մը կարդաց վկային մէկ նամակը (15 Մարտ 1944), ուղղուած մառէչալին, որով կը խրախուսէր ահաբեկիչներուն դէմ ձեռք առնուած խստութիւնները: Վկան պատասխանեց թէ չուրանար գրածը, թէ ինք Դիմադրութեան դէմ չէր, այլ ահաբեկչութեան դէմ:

Այստեղ միջադէպ մըն ալ մառէչալը ինք հանեց: Տեղէն ելլելով եւ փափկութեամբ բռնելով զօրավարին թեւէն, յայտարարեց.

— « Մէկ անգամուան համար խօսք կ'ուզեմ, ըսելու համար թէ ես լուր չունիմ զօրավարին հոս գալէն: Այս բոլորը եղած է առանց իմ գիտութեան»:

Նոյն օրուան վկայութեանց մէջ կարեւոր տեղ մը կը բռնէր զօր. Փիւէնի գրաւոր յայտարարութիւնը: (Զօրավարը Գերմանիա գտնուելով, գրաւոր պատասխանած էր շարք մը հարցումներու): Վկան կ'ըսէր թէ Հիւս. Ափրիկէի Ֆրանսական բանակը 1940ի զինադադարէն վերջը թունդ հակագերման էր, բայց եւ այնպէս հաւատարիմ մառէչալին: Իր կարծիքով, բանակը Վէրտէօնի յաղթականը կը համարէր մարդ մը որուն հայրենասիրութիւնը չէր կրնար վէճի ենթարկուիլ, հակառակ Վիշիի հետեւած քաղաքականութեան: Վկան կը հաստատէր թէ ծովակալ Օֆանի միջոցաւ ստացուած էր մառէչալին գաղտնի հեռագիրը (1942 Նոյ. 14) որով հաւանութիւն կը յայտնէր որ ծովակալ Տարլան դաշրեցուցած է կռիւը Դաշնակիցներուն դէմ:

Նաւային սպայ մը, Լը Ռօք, յայտարարեց թէ Անգլիացիները պիտի կորսնցնէին ձիպրալթարը, եթէ մառէչալ Փէթէն կարզադրութիւններ ըրած չըլլար Հիւս. Ափրիկէի մէջ: Ալզասի Դիմադրական ձակատին նախագահը յանուն իր ընկերներուն եւ ազատագրուած նահանգին յայտարարեց թէ «մենք Փէթէնը կը համարենք մեծ զինուոր մը եւ մեծ հայրենասէր մը»: Ազատագրութեան Փարիզի կոմիտէն նամակով մը կը յայտնէր թէ իրենք սպիտացած էին պայքարիլ մառէչալին ազդեցութեան դէմ եւ կը պահանջէր որ արդարութիւնը գործադրուի: Լիւլի եպիսկոպոսը, կարտինալ Լիէնառ, բարի վկայութիւն կուտար ի նպաստ ամբաստանեալին եւն.:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՐԻՈՎ

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽԻ ԵՒ ՀԱՐՍՏԱՑՄԱՆ ՏՈՒՐՔԻ հրամանագիրները պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակուած պիտի ըլլան այսօր, կիրակի: Մանրամասնութիւնները չկրկրդուին:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 37րդ ընդհ. ժողովը բացուեցաւ երէկ, չաթթ, Միւթիւալիթէի մեծ սրահին մէջ, մասնակցութեամբ մօտ հազար պատգամաւորներու: Աչխատանքները պիտի տեւեն հինգ օր: Օրակարգին վրայ կը գտնուին չատ մը կարեւոր խնդիրներ, մասնաւորապէս համաձայնաւարներուն հետ ձուլուելու եւ մէկ բանուորական կուսակցութիւն կազմելու հարցը: Կը մասնակցէին պատգամաւորութիւններ Անգլիայէն, Պելժիայէն, Իտալիայէն եւ ուրիշ երկիրներէ, ինչպէս եւ Հ. Բ. Դաշնակցութիւնը:

ՁԻՐԵՆԻՆ ԳԻՆԸ, որ 400 ֆրանք էր, բարձրացաւ 700ի: Բայց հացին գինը պիտի չբարձրանայ:

ԸՆՏԱԿԱՆ ՊԱՇԿԱՐԻՆ ԱՒԻՒՐ, կառավարութիւնը որոշեց ստանձնել պատի ազդերու եւ ուրիշ յայտարարութեանց թուղթի եւ տպագրու-թեան ծախքերը: Զինուորներն ալ ընտրող եւ ընտրելի են: Պիտր ընտրուին 600 պատգամաւորներ: 20 աթոռ պահպանուած է Ալժիրիոյ, 35 աթոռ՝ միւս անդրծովեան գաղթավայրերուն, բացի Հնդկաչինէն: Ընտրութիւնները պիտի կատարուին հոկտ. 21ին, ժողովը պիտի գումարուի նոյեմբեր 6ին, Փալէ Պուռպօնի մէջ (երեսփ. ժողով):

ՓՈՑՏԱՄԻ ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՐՈՇԱՒՄՆԵՐԸ Ֆրանսայի հաղորդուած ըլլալով, կառավարութիւնը ցաւ յայտնեց որ Գերմանիոյ վերաբերեալ խնդիրներ կարզադրուած են առանց իր կարծիքը հարցընելու:

400 ԿԻԼՕ ՓԱՑՏ պիտի տրուի հետեւեալ կերտրօններուն դիմաց.— CH ածուխի C. տոմսերով, DH. ածուխի D տոմսերով, EH կտրօն՝ E եւ FH կտրօն F. տոմսերու համար:

ՕԹԹՕ ԱԳԼԵՁ, Փարիզի գերման դեսպանը, որ պատերազմէն առաջ վտարուած էր իբրեւ լրտես, ձերբակալուեցաւ Ասարիոյ մէջ եւ յանձնուեցաւ Ֆրանսական իշխանութեանց:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒԿ (հին դանձումները)

ԱԼՃՈՐՎԻԼ՝ Նչանեան 750, ՊԱՆԵՕԼԷ՝ Թէյեան 750, ՖՐԵԶԻՒՄ՝ Գրիգորեան 750, ԷՔՍ ԱՆ ԲՐՈՎԱՆՍ՝ Գանտօեան 1000, ԱՆԻԼՒՒ՝ Միքայեան 300, Ս. ՇԱՄՈՆ՝ Պալաճեան 750, ՔԱՆ՝ Ուզունեան 250, ՄՈՆԹՐԻՕՑ՝ Օտապաշեան 750, ՍԻՒՐԻՆ՝ Թորոսեան 200, ԹՈՒԼՈՆ՝ Ծորուճեան 400, ՆԻՄ՝ Շամլեան քհնյ. 400, ԿԱՐՏԱՆ՝ Կարապետեան 200, ՍԷՆ ԿԱՊՐԻԷԼ՝ Զարուկեան 750, ԱՎԷՅՐՈՆ՝ Քիւրաղեան 750, ՍԻՒԼՆԷՅ՝ Քիւրքճեան 750, ԼԱ ԿԱՐԻՆ՝ Եղնիկեան 750, ՄՈՆՖԼՐՈՆ՝ Մանուկեան 750, ՎԻՐՆ՝ Էօքսիւզեան 750, Պ. ՔՈԼՈՄՊ՝ Մեծպահքեան 750, ԻՒՆԱՖ՝ Խաչատուրեան 750, Մարկոսեան 750, ՌՈՄԱՆ՝ Թէքեան 800, ՍԷՎՐԱՆ՝ Աթալաքեան 400, ԱԼՃՈՐՎԻԼ՝ Ադամեան 750, ԹՈՒԼՈՒԶ՝ Ռեսթիկեան 200, ՖԱՑԵԱՆՍ՝ Սոլաքեան 400, ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ՝ Այտապիրեան 350, ԹԱՐԱՐ՝ Սողոմոնեան 750, ԻՎՐԻ՝ Նաճարեան 250, ՎԻԼՖՐԱՆՇ՝ Յարութիւնեան 750, ՎԱԼԱՆՍ՝ Մաքսուտեան 200, Թեպօեան 750, ՇԱՎԻԼ՝ Սարգիսեան 300 ֆրանք:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ.— Սաթենիկ Սուճեան իր խորին չնորհակալութիւնը կը յայտնէ Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան, յարգոյ հասարակութեան եւ ամէն անոնց որ անձամբ, նամակով, ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իր ողբացեալ քրոջ Հայկանոյշ Սուճեանի գառնաղէտ մահուան առթիւ:

Տէր եւ Տիկին Հայկակ Ծատուրեան ուրախութեամբ կը ծանուցանեն նշանախօսութիւնը իրենց աղջկան՝ ԱԼԻՍԻ, Mr. BERNARD CRUBILLÉի հետ:
Փարիզ, 12 Օգոստոս 1945 Payrac (Lot)

ՏԱՐԵԼԻՑԻ ՄԸ ԱՌԹԻԻ

1944 Օգոստոս 10ին Ավէյրոնի նահանգի մէջ, Ռօտէզի մօտերը կը սպանուին Հայկազ Անդրէասեան (Պիթլիզցի), իր երեք Ֆրանսացի ընկերներուն հետ, հետեւեալ պարագաներուն տակ.—

Դիմադրական ձակատին մէջ, Ֆրանսական Ներքին Ուժերու եւ «մաքի»ներուն մէջ կը գըտնուէին Հայեր Վիվիէի շրջանէն:

Հայկազի վոքր եղբայրը, Ներսէս, արդէն «մաքի»ներուն մէջ կռուելով վիրաւորուած տուն վերադարձած էր: Երբ խորհրդային հայ գերիները գերմանական հագուստով ու զէնքերով եկան իրենց շրջանը, անոնց գաղափարները չօշափելով տեսան որ գրեթէ բոլորն ալ կ'ուզեն փախչիլ, իրենց զէնքերով: Մնդիրը Դիմադրական Ձակատին կը տեղեկացնեն, անմիջապէս Ֆրանսացիները բանակցութեան մէջ կը մտնեն հայ գերիներուն հետ, իրենց զինաթարգման՝ առաջնորդ եւ միջնորդ ունենալով Հայկազը: Կ'ըսուի թէ մօտ 70 հոգի յաջողած է ազատել — փախցնել մաքիները, իրենց զէնքերով, բայց դեռ կը մնային 30ի չափ հայ գերիներ որ նոր պիտի գային ուրիշ շրջաններէ:

Երբ անոնց գալն ալ կ'իմանայ, կ'երթայ որ անոնց ալ յայտնէ իրենց նախկին ընկերերու փափաքը, տալով բերած նամակը: Բայց այս անգամ իր չար բախտէն առաջին հայ գերիի մը կը հանդիպի որ հայախօս Քիւրտ մըն էր եղած: Քիւրտը երբ ամէն բան կ'իմանայ, անմիջապէս կ'երթայ կը յայտնէ Գերմանացիներուն, թէ Հայերը պիտի փախչին: Իսկ ուրիշ հայ սպայ մը մօտենալով կ'ըսէ Հայկազին,— Շուտ փախէք, այդ Քիւրտը դաւաճան լրտես մըն է, եկաւ Գերմանացիներուն յայտնեց ամէն բան:

Քիւրտ սպաննել կուտայ քանի մը հայ գերիներ եւ իբրեւ պատիժ Ֆրանսացիներուն, 30 պատանդներ կը գնդակահարեն Ռոտէզի մէջ:

Քանի մը օր ետքը Ֆրանսացիները կուգան կ'առնեն Հայկազը կրկին այն կողմերը երթալու, թէեւ արդիւնած էր կառքով ճամբորդել:

Հազիւ քանի մը քիլոմեթր հեռացած Վիվիէէն, ճիշդ ճամբուն մէկ տեղը կը հանդիպին մեքենագրէն զումարտակին: Կառքը հազիւ կանգ առած էր, երբ Գերմանացիները հրաձգելով, զնդացիրի տեղատարափ գնդակներով կը սպաննեն Հայկազը եւ իր ընկերները:

Մէյ պիտի չմոռնանք քեզ, սիրելի Հայկազ: Քու առաջին տարելիցին առթիւ, իմ այս երկու տող ընդունէ իբրեւ ծաղկեփունջ մը եղբայրական: — Արմենակ Յակոբեան

ԼՈՒՐԵՐ ՄԱՐՍԷՑԼԷՆ

ՄԱՐՍԷՑԼ, 8 Օգոստոս.— Կիրակի առաւօտ բացուեցաւ ընկերվարական կուսակցութեան (S. F. I. O.) Պուշ տու Ռոնի չրջանային դաշնակցութեան համագումարը, հարիւրաւոր պատգամաւորներու ներկայութեան: Օրակարգի հարցերուն մէջ կային չատ կարեւոր խնդիրներ:

Ժողովը համերաշխ մթնոլորտի մէջ քննելով բոլոր հարցերը՝ տուաւ համապատասխան որոչումներ, ընտրեց չրջանին նոր մարմինը եւ չրջանային նոր քարտուղարը, ընկեր François Filipi, ինչպէս նաեւ պատգամաւորները՝ Փարիզի ընկերվարական ընդհ. համագումարին մասնակցելու համար:

Օտար գոյր կուսակցութեանց կարգին, հրաւիրուած էր նաեւ Հ. Բ. Դաշնակցութեան Մարսէյլի Շրջանային Կոմիտէին՝ որ կը մասնակցէր ժողովին մասնաւոր պատգամաւորութեամբ մը:

× Կիրակի կէս օրէ ետք Արտէշ, օգափոխութեան գային Մարսէյլի հայ արիներն ու արեւնուչները, 150 հոգինոց խումբով մը (90 աղջիկ, 60 տղայ, 15 օրուան համար:

Մնողներու բազմութիւն մը խռնուած էր կայարանի չրջակայքը ողջերթ մաղթելու համար իրենց հարազատներուն: Կայարանը անգամ մը եւս թնդաց հայկական երգերով:— Թղթակից

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ.— Հանգուցեալ ուսուցչուհի Հայկանոյշ Սուճեանի մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի, Փարիզի եկեղեցին:

CHEZ SASSOUNI
ՁԱՇԱՐԱՆ Հ. ՍԱՍՈՒՆԻ
ԲՈԼՈՐ ՆՐԲԱՃԱՇԱԿՆԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՃԸՐ
31 rue d'Alexandrie, Paris (2) Métro: Reaumur
Tél. GUT. 92-65
Հայկական կերակուրներ, ընտիր օղի եւ գինիներ: Հարսնիքի, նշանառւքի, կնունքի մասնաւոր սրահ: Կիրակի օրերը գոց է:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mardi 14 Août 1945 Երեքշաբթի 14 Օգոստոս

ԺԷ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4478-Նոր շրջան թիւ 107 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր·

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՊԱՏԺԱՄԱՆՆԵՐ ՃԱՓՈՆԻ

Անձնատուր առանց վերապահութեան

Դաշնակիցները քննելով Ճափոնի պատասխանը, հինգ նոր պայմաններ աւելցուցին Փոցտամի վերջնագրին վրայ·—

1· Անձնատուրութենէն անմիջապէս վերջը, կայսեր եւ ճափոնական կառավարութեան իշխանութիւնը պիտի ենթարկուի դաշնակից պետութեանց վերին հրամանատարութեան, որ պիտի անօրինէ իր յարմար դատած միջոցները:— 2· Կայսրը պէտք է տայ բոլոր անհրաժեշտ արտօնութիւնները որպէսզի ճափոնական կառավարութիւնը եւ ընդհ· սպայակոյտը սատարդրեն անձնատուրութեան պայմանները, համաձայն Փոցտամի յայտարարութեան տրամադրութեանց: Կայսրը պէտք է հրամայէ զինուորական, նաւային եւ օդանաւային իշխանութեանց ինչպէս եւ անոնց հրամանին տակ եղած բոլոր ուժերուն, ո՛ւր որ ալ գտնուին, որ դադրեցնեն գործողութիւնները եւ յանձնեն իրենց զէնքերը.— 3· Անձնատուրութենէն անմիջապէս վերջը, ճափոնական կառավարութիւնը բոլոր ռազմապերներները եւ քաղաքային կալանաւորները պիտի փոխադրէ նշանակուած վայրերը, ուրկէ կրնան արագօրէն դրուիլ դաշնակից փոխադրանաւերու մէջ: 4· Ճափոնի կառավարութեան վերջնական ձեւը պէտք է որոշուի Ճափոնի ժողովուրդին ազատ կամքով, համաձայն Փոցտամի յայտարարութեանց·— 5· Դաշնակից պետութեանց զինեալ ուժերը Ճափոնի մէջ պիտի մնան մինչեւ որ գործադրուին Փոցտամի յայտարարութեան պայմանները:

Անձնատուրութեան պայմանները պիտի ստորագրուին ամերիկեան զրահաւորի մը մէջ, կուամի կամ Մանիլայի առջեւ: Փափուկ խնդիր մըն է Ճափոնի կայսեր պարագան: Ճափոնի ժողովուրդին համար Միքատօն աստուած մըն է, իսկ չինական կառավարութիւնը պատերազմի ոճրագործ կը նկատէ զայն: Միւս կողմէ, վախ կայ որ զինուորական դասը չհամակերպի անձնատուրութեան, թէեւ նախարարական խորհուրդը միաձայնութեամբ տուած է որոշումը: Հեռագրի մը համաձայն Սինկափուրի Ճափոն հրամանատարութիւնը որոշած է կռիւը չարունակել մինչեւ վերջին փամփուշտը: Ճափոնական օրէնքով, որ եւ է հրամանատար որ տիպուած է անձնատուր ըլլալ, պէտք է հարա-ֆիրի ընէ (փորը ճեղքել եւ անձնասպան ըլլալ):

Ֆրանսական կառավարութիւնը պահանջեց մասնակցիլ անձնատուրութեան բանակցութեանց:

Գլխաւոր մեղադրանքները

Ընդհ· դատախազին ամբաստանութիւնները կարելի է խտացնել հետեւեալ կէտերուն մէջ·—

1· Փէթէն ոճիր գործած է, ուզած ըլլալով ազգը դատապարտել որ վերջնապէս ընդունի պարտութիւնը: Ապացոյց՝ իր խօսքերը,— «Ես ժամանակ կ'անցընեմ համոզելու ազգը թէ պարտուած ենք»: Եւ կամ, Թուլունի նաւատորմին խորտակումէն վերջը,— «Հայրենիքը պիտի յիշէ թէ նաւատորմը ականջ չկախեց հերձուածողներու կոչերուն» (կ'ակնարկէ զօր· տը Կոլի հետեւորդներ եւ դիմադրութեան):

2· Ոճիր՝ Ֆրանսան նուաստացուցած ըլլալու աշխարհի առջեւ, կապկելով յաղթականը եւ ընդունելով անոր օրէնքը (հակահրէական օրէնք, Իւմի դատավարութիւն եւն):

3· Ոճիր Ֆրանսան անպատուած ըլլալու, ծածկամիտ պատերազմ մը մղելով Դաշնակիցներուն դէմ (նամակներ զօր· Տէնցի, Սուրիա, Ծովակալ Էսթէվայի՝ Թունուզ, դիմադրելու համար, անօրակելի նամակ մը նախազահ Րոզվէլթի, չնորհաւորական նամակ հակաբոլշեւիկ լեհ էոնական ներու հրամանատարին եւն·):

Ընդհ· դատախազը իր ճառն սկսաւ հետեւեալ բառերով, խորին լռութեան մէջ·

— « Լման չորս տարի — ի՞նչ կ'ըսեմ, լման չորս տարի եւ տակաւին այսօր ալ — Ֆրանսան զոհ դարձաւ երկդիմութեան մը, ամէնէն ահարկու երկդիմութիւնը որ կրնայ չափուիլ ձգել միտքերու մէջ, այն երկդիմութիւնը որ չնորհիւ հոյակապ անունի մը իբրեւ վարագոյր կը ծառայէ դաւաճանութեան: Օ՜հ, պարոններ, դիտեմ թէ ի՛նչ բառ արտասանեցի, բառ մը որ թերահաւատու-

ՉՐՈՑՑ ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑԻՉԻՆ ՀԵՏ

(Բ· եւ վերջին մաս)

Հարցում·— *Կրնա՞ք ինծի ըսել, թէ Հայ Դատի Ցանձնախումբը մինչեւ այժմ ինչ աշխատանք կատարած է:*

Պատասխան·— *Ինչո՞ւ չէ: Իր կազմութենէն անմիջապէս յետոյ, ան աշխատած է պարզել քաղաքական ուժերու եւ, մասնաւորապէս, ամերիկեան կառավարութեան վերաբերումը դէպի Հայկական Հարցը: Մի զարմանաք, եթէ ըսեմ, թէ ամէն տեղ ուր կը դիմէինք, զարմանքով կը հարցընէին· «Ի՞նչ Հայկական Հարց, այդպիսի հարց մը գոյութիւն չունի այլեւս»: Ամերիկեան արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ անդամ թղթածրար գոյութիւն չունէր Հայկական Հարցի մասին, մինչդեռ նոյնիսկ Ասորիներն ունէին իրենց փայլը (թղթածրար): Մեր առաջին գործը եղաւ կենդանացնել մեր հարցը· այդ իմաստով յուշագրեր տուինք ամերիկեան արտաքին գործերու պաշտօնատան եւ Մորհրդային ու անգլիական դեսպաններուն՝ հրաւիրելով անոնց ուշադրութիւնը հայկական պահանջներու վրայ: Երբ Ֆ· Մխիթիւնը ընդդէմ իր դաշնագիրը Թուրքիոյ հետ, դիմում ըրինք Ֆ· Մխիթեան կառավարութեան եւ յիշեցնելով անցեալին անոր տուած խոստումները Հայերուն, խնդրեցինք որ նոր դաշնագիր կնքելու առեն Թրքահայկական հողերը կցուին Ֆ· Հայաստանին: Բարեացակամ պատասխան ստացանք: Միաժամանակ ձեռնարկեցինք մեր Դատը հիմնաւորող նիւթերու պատրաստութեան եւ մեր Դատի բարեկամներու հաւաքման: Իրապէս ցաւալի կացութեան մը առջեւ գտանք մեզ· մինչ Թուրքերը Ամերիկայի մէջ լայնածաւալ փրոփականտի ձեռնարկած էին տարիներէ ի վեր, Հայերս ձեռքերը ծալած նստած էինք, այն յոյսով, թէ անդին Ֆ· Հայաստան մը կայ եւ անիկա պէտք է ընէ ամէն բան: Հիմա միայն կը դիտնք, թէ ինչ սխալ էր եղածը: Ճիշդ է, Դաշնակցութիւնը միշտ ալ այդ ուղղութեամբ կը խօսէր ու կը գրէր, բայց Փրէս Պիւրոյի փակումէն ասդին, ան ալ չօշափելի բան մը չէ ըրած: Միւս հոսանքները բնաւ գործ չեն կատարած եւ նոյնիսկ հակառակ արտայայտուած են: Այժմ, ըստ երեւոյթին, ա - նոնք ալ ըմբռնած են իրենց սխալը, այլապէս Սան Ֆրանչիսկօ պիտի չդայինն ու Մորհրդաժողովին պիտի չդիմէին:*

Հայ Դատի Ցանձնախումբին մէկ կարեւոր գործն ալ եղաւ Հայկական Հարցի հետապնդումը Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ: Ժողովէն ամիս մը առաջ Ցանձնախումբը ձեռնարկեց գործի, պատրաստեց Հայ Դատը հիմնաւորող Ցուշագիր մը, կատարեց նախապատրաստական աշխատանքներ եւ իր ներկայացուցիչները ղրկեց Սան Ֆրանչիսկօ, որոնք տեղական ուժերու հետ միասին առաջ տարին գործը:

Պէտք է ըսեմ ձեզի, որ հոս ալ ամայութեան մը մէջ գտանք մենք մեզ: Բնականաբար, ոեւէ քայլ առնելէ առաջ պէտք էպարզէինքկացութիւնը. մեր տեսակցութիւններէն զանազան պատուիրակութիւններու հետ պարզուեցաւ, որ ոչ ոք ոչինչ գիտէ Հայկական Հարցի մասին: Նախորդ պատերազմի չրջանէն դրեթէ ո եւ է մարդ չկար պատուիրակութիւններու մէջ· նոր մարդիկ, նոր հարցերով հետաքրքրուած էին — հրէական, հնդկական, լեհական եւայլն, որոնք իրապէս հրատապ բնոյթ ունէին· Հայկական Հարցը ո եւ է մէկու միտքին ու սիրտին չէր խօսեր: Նախ, ուրեմն, պէտք էր այդ սառոյցը կոտրել: Այս ուղղութեամբ թափուած չանքերը որոշ արդիւնք տուին: Ցունիս 7ին Մորհրդաժողովին եւ բոլոր պատուիրակութիւններուն ներկայացուցինք մեր Ցուշագիրը: Գրեթէ ամէնքէն ալ սիրալիր պատասխան ստացանք: Ի հարկէ, մենք գիտէինք որ այս Մորհրդաժողովը մեր հարցով պիտի չզբաղի, բայց ան յարմար առիթ մըն էր մեր Հարցը հրապարակ դնելու: Այնուհետեւ բազմաթիւ տեսակցութիւններով պատուիրակներու եւ մամուլի ներկայացուցիչներու հետ չանացինք հետաքրքրութիւն արթնցնել մեր Հարցի չուրջ: Ցունիս 13ին տուինք երկրորդ Ցուշագիրը մը Մորհրդաժողովին եւ 50 պատուիրակութիւններուն, այս անգամ դնելով նաեւ երկու նոր կէտեր· 1· որ Թուրքիան նկատուի Հայաստանի դէմ յարձակող —agresseur — պետութիւն մը՝ նման Գերմանիոյ եւ Ճափոնի եւ 2· որ Ֆ· Հայաստան եւս ընդունուի Միացեալ Ազգերու

ԸՆԴՀ. ԴԱՏԱԽԱԶԸ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺ ՊԱՀԱՆՋԵՑ ՄԱՌՇԱԼ ՓԷԹԷՆԻ ԴԷՄ

Ինչպէս կը սպասուէր, ընդհ· դատախազը չբաթ օրուան ճաշին մէջ, որ տեւեց մօտ 5 ժամ, մահապատիժ պահանջեց մառէշալ Փէթէնի դէմ:

Արտակարգ խոստովանութիւն կը տիրէր այդ օրը: Հրամայուած էր անխտիր խուզարկել կիներուն պայուսակները, խմբագիրներուն թղթապանակները եւ ուրիշ ամէն բան որ կրնար կասկածելի համարուիլ:

Ընդհ· դատախազը, Պ· Ռնառէ Մոռնէ, ան որ նախորդ պատերազմին մահուան դատապարտած էր զեղանի արուեստագիտուհի մը, հռչակաւոր Մաթա Հարին, չունդալից յայտնութիւններ խոստացած էր: Բայց, ինչպէս դիտել կուտան տեղական թերթերը, իր յիշած փաստերուն մէջ գրեթէ չկար բան մը որ արդէն ծանօթ չըլլար: Իր պահանջագրին ամբողջ ուժը կը կայանար փաստերու թիւին եւ ճարտար դասաւորման մէջ, որոնց դէմ երկկ ճակատեան պաշտպան փաստաբանները: Պ· Մոռնէ անողոքմտօրէն մառէշալին վղին փաթթեց հետեւեալ մեղքերը,— Զինադադար մը՝ ամօթալի պայմաններով· վստահութեան գեղծում ազգին հանդէպ· բանդում հանրապետութեան· լրին հաւանութիւն Ալզաս-Լոռէնի Գերմանիոյ կցման· գործակցութիւն թշնամի կառավարութեան հետ, ստրկական կապկութիւն գերմանական օրէնսիներու. գործօն աջակցութիւն Գերմանիոյ՝ Դաշնակիցներու դէմ մղուած պայքարին մէջ· ոչնչացում Թուլոնի փրանսական տորմիղին: Այս մեղադրանքները հաստատելու համար, Պ· Մոռնէ կարդաց չարք մը փաստաթուղթեր, պաշտօնական յայտարարութիւններ, հեռագիրներ եւ հրամաններ:

Ամբաստանեալը, որ հանդարտ եւ ինքնավստահ կ'երեւար սկիզբը, խորապէս ազդուած էր այս անգամ: Երբ ընդհ· դատախազը «դաւաճանութիւն» եւ «գործակցութիւն» բառերը կ'արտասաներ, երբ կը չեշտէր թէ մառէշալը իր հայրենիքը խայտառակեց իշխանատենչութեամբ, իր կզակը կթեցաւ, աչքերը աղօտացան, դրեթէ անկենդան: Ցանկարծ, ճիշդ իր 89 տարիներուն երեւոյթն առաւ, եւ իր ձեռքերը, որոնք միշտ կը կծկուէին դատավարութեան առեն, սկսան դողալ եւ ցնցուիլ անդադար: Բժիշկը թիկնաթոռին հետեւը կեցած, աչքերը յառած էր Փէթէնի երեսին: Երբ ընդհ· պատախազը արտասանեց մահապատիժ բառը, մառէշալին դողդոջուն ձեռքերը բռնեցին զինուրական չքանչանը,— միակ պատուանշանը զոր ունէր կուրծքին վրայ — եւ այնքան ուժով քաշեց որ, դիտողները կարծեցին թէ պիտի փրցնէ նետ: Բայց, երեք անդամ քաշելէ վերջ, ձեռքը դրաւ նորէն սեղանին վրայ եւ սկսաւ ջղաձգօրէն խառնըշտկել ձեռնոցներն ու գլխարկը: Վերջին խօսքերը արտասանելէ առաջ, երբ դատախազը կը յայտարարէր թէ «Ֆրանսական օրէնքին մէջ մի-

---

այն մէկ պատիժ կայ դաւաճանութեան համար», մառէշալը բարկութեամբ իր կողմը նայեցաւ: Դատախազը չարունակեց.— «Կրնան դատուիլ մարդիկ որ խորհին թէ ամբաստանեալին տարիքը պէտք է նկատի առնել»: Ցետոյ ձեռքը բարձրացուց եւ ցուցամատը Փէթէնի ուղղելով, յայտարարեց·

— « Փէթէն անհատելի ոճիր մը գործած է: Ես մահապատիժ է ար կը պահանջեմ ամօր դէմ որ էր երբեմն մառէշալ Փէթէն:»

Ամբաստանեալը հանդարտօրէն դուրս ելաւ իր անբաժան պահակին հետ եւ դնաց չիտակ խցիկը, ուր կը սպասէր տիկինը:

կազմակերպութեան մէջ, իբրեւ գերիչխան պետութիւն մը:

Հրատարակած ենք նաեւ նախագահ Ուիլսընի սահմանադծման վճռագիրը եւ Հայաստանի սահմաններու քարտէսը Ուիլսընի ստորագրութեամբ, որ նոյնպէս ղրկուեցաւ Մորհրդաժողովին ու պատուիրակութիւններուն: Հետզհետէ մեր հարցը դարձաւ պատուիրակութեանց ուշադրութեան առարկայ· սկսաւ հետաքրքրուիլեամամուլը, ամերիկեան թերթերու մէջ երեւցան գրութիւններ մեր Հարցի մասին եւ, առհասարակ, նպաստաւոր տրամադրութիւն ստեղծուեցաւ Հայ Դատի չուրջ: Բնորոշ է, որ ամէնէն չատ հետաքրքրուղներէն եղան Մորհրդային մամուլի ներկայացուցիչները, որոնք մեզմէ լայն տեղեկութիւններ քաղեցին Հայկական Հարցի ու մեր աշխատանքներու մասին, եւ «Իզվեստիա»յի թղթակիցը յատուկ թղթակցութիւն մը ուղարկեց իր թերթին:

Այսօր առանց վարանումի, կարող ենք ըսել, թէ Հայկական Հարցը նորէն հրապարակի վրայ է եւ անոր չուրջ ստեղծուած է համակրական մթնոլորտ մը: Այս տրամադրութիւնը պէտք է օգտագործել հետագայ աշխատանքներու համար՝ պատրաստուելով Ազգազութեան Մորհրդաժողովին: Երանի՛ թէ այդ ժողովին Ֆ· Հայաստան ի վիճակի ըլլար ներկայանալու եւ տէր կանգնելու Հայ Դատին· մեր դերը այդ պարագային կ'ըլլար օգնել իրեն: Բայց եթէ այդ տեղի չունենայ, մենք պէտք է չարունակենք սկսուած եւ չիտակ ճամբու վրայ դրուած գործը:

Գլխաւոր մեղադրանքները

Ընդհ· դատախազին ամբաստանութիւնները կարելի է խտացնել հետեւեալ կէտերուն մէջ·—

1· Փէթէն ոճիր գործած է, ուզած ըլլալով ազգը դատապարտել որ վերջնապէս ընդունի պարտութիւնը: Ապացոյց՝ իր խօսքերը,— «Ես ժամանակ կ'անցընեմ համոզելու ազգը թէ պարտուած ենք»: Եւ կամ, Թուլունի նաւատորմին խորտակումէն վերջը,— «Հայրենիքը պիտի յիշէ թէ նաւատորմը ականջ չկախեց հերձուածողներու կոչերուն» (կ'ակնարկէ զօր· տը Կոլի հետեւորդներուն եւ դիմադրութեան):

2· Ոճիր՝ Ֆրանսան նուաստացուցած ըլլալու աշխարհի առջեւ, կապկելով յաղթականը եւ ընդունելով անոր օրէնքը (հակահրէական օրէնք, Իւմի դատավարութիւն եւն):

3· Ոճիր Ֆրանսան անպատուած ըլլալու, ծածկամիտ պատերազմ մը մղելով Դաշնակիցներուն դէմ (նամակներ զօր· Տէնցի, Սուրիա, Ծովակալ Էսթէվայի՝ Թունուզ, դիմադրելու համար, անօրակելի նամակ մը նախազահ Րոզվէլթի, չնորհաւորական նամակ հակաբոլշեւիկ լեհ էոնականներու հրամանատարին եւն·):

Ընդհ· դատախազը իր ճառն սկսաւ հետեւեալ բառերով, խորին լռութեան մէջ·

— « Լման չորս տարի — ի՞նչ կ'ըսեմ, լման չորս տարի եւ տակաւին այսօր ալ — Ֆրանսան զոհ դարձաւ երկդիմութեան մը, ամէնէն ահարկու երկդիմութիւնը որ կրնայ չափուիլ ձգել միտքերու մէջ, այն երկդիմութիւնը որ չնորհիւ հոյակապ անունի մը իբրեւ վարագոյր կը ծառայէ դաւաճանութեան: Օ՜հ, պարոններ, դիտեմ թէ ի՛նչ բառ արտասանեցի, բառ մը որ թերահաւատու-

թիւն, զարմանք եւ զայրոյթ կը պատճառէ նոյն իսկ անոնց որ չեն գիտեր եւ որոնց պատրանքները չեն փարատած: Բայց նախ, պարոննե՛ր, սահմա - նենք թէ ի՛նչ տեսակ դաւաճանութեան մասին է խնդիրը: Իմ միտքս չանցնիր մառէշալին վերա - դրուած իրողութիւնները նոյնացնել այն կոպտա - րէն չնական սակարկութեանց հետ ուր մարդ պի - տակցաբար կը ծախէ իր հայրենիքը, դոհացնելու համար ոխակալութիւն մը կամ անխոստովանելի չահ մը: Եւ սակայն, ինչպէս ըսած է Լա Ռոշֆուքօ դաւաճանութիւնը փոխ կ'առնէ, կը խաղցնէ ամէն տեսակ անձնասրութիւն, նոյնիսկ երկրին հաւա - տարիմ եւ անչահախնդիր ծառայող մը»:

Այնուհետեւ անցնելով իրողութեանց, Պ. Մոռնէ չէշտեց թէ ամբաստանեալին դաւաճանու - թեան չարժառիթներն եղած են իշխանութեան տենչ, սնապարծութիւն, իշխանասիրի բնազդ եւ տեսլութիւն հանրապետութեան դէմ: Այն աստի - ճան որ, չատեր կ'ըսէին իր շուրջը,— «Հանրապե - տութիւնը մեռաւ, ասիկա պարտութիւն մը կ'ար - ժէ»: Ուրեմն, մառէշալը դաւած է վարչաձեւին դէմ, եւ դաւը չարունակած՝ համաձայնելով ար - շաւուղին հետ: Այս առթիւ դատախազը կարդաց փէթէնի կարգ մը յայտարարութիւնները: Օրի - նակ՝ սա խօսքը՝ 1940 հոկտ. 30ին, Մոնթուարի տեսակցութենէն վերջը.

— «Այս բաղաքականութիւնը իմս է: Նախա - պարմները պատասխանատու են միայն իմ առջեւ: Պատմութիւնը միայն զիս պիտի դատէ»:

Կամ ուրիշ յայտարարութիւն մը.— «Մինչեւ հիմա ձեզի հետ խօսեցայ իբրեւ հայր: Այսօր կը խօսիմ իբրեւ պետ»: 1941 Օգոստոս 21ին, պետա - կան խորհուրդին առջեւ, ամբաստանեալը կը պա - հանջէ հետեւեալ երդումը.— «Պէտք է արտայայ - տուիլ,— ինծի հետ կամ ինծի դէմ»: Տարբեր Ա - մերիկացիներուն կողմը կ'անցնի,— «Անոնք որ չեն ուզեր հնազանդիլ իմ հրամաններուս, դուրս կը մնան ազգային միաբանութենէն»: Իր իրաւա - սութիւնները լավագի փոխանցելով հանդերձ կ'ը - սէր.— «Դուք ունիք միայն մէկ հայրենիք, այն զոր ես կը մարմնացնեմ»: 1940 Սեպտ. 15ին Փէ - թէն կը զրէր իր ստորագրութեան տակ, «Ռըվիւ տէ տէօ Մոնտ»ի մէջ,— «Մենք կ'ուզենք ղօրաւոր պետութիւն մը կազմել աւերակներուն վրայ կար - դուսարքի մը որ ոչլաւ իր պարտութեանց եւ սխալ - ներուն ծանրութեան քան թէ թշնամիին հարուած - ներուն տակ»:

Վերջապէս, ամբաստանեալը ամէն տեղ կը յիշեցնէր թէ պարտութեան պատասխանատուու - թիւնը կ'իյնայ Ֆրանսայի քաղաքական վարչաձե - ւին վրայ, թէ բոլոր չարիքներուն աղբիւրը հան - բապետութիւնն է: Փէթէնն է որ առաջին անգամ պինալադար առաջարկած է: Սաստիկ տաքին աղ - դեցութեան տակ չատեր — նոյնիսկ դատաւորներ եւ երդուեալներ — կը քանային, երբ դատախա - զը աղաղակեց.

— « Եթէ Հիթլէր յաջողած ըլլար, այլեւս բա'ն պիտի չմնար Ֆրանսային»:

Ընդհ. դատախազը չի հաւատար թէ ամբաս - տանեալը երկու տեսակ քաղաքականութիւն վա - րած է, մէկը Գերմանիոյ, միւսը Տիմադրական Ճակատին հետ: Փէթէն չարաչար դործածեց իրեն յանձնուած «նուիրական աւանդը»: 1940 Յուլիս 11ին հրատարակեց երեք սահմանադրական օրէնք - ներ, ջնջելով հանրապետութեան նախագահու - թիւնը, իր ձեռքին մէջ կեդրոնացնելով ամբողջ իշխանութիւնը, դործադիր, օրէնսդիր եւ, աւելի վերջը, դատական: Ինք կը նշանակէր նախարար - ները, պատասխանատու միայն իրեն: Եւ այս իշ - խանութիւնը կանդուն կը մնար յենելով ոչ թէ Ֆրանսական, այլ թշնամի ուժին:

— « Հաճոյակատարութենէ հաճոյակատա - րութիւն, դաւաճանութենէ դաւաճանութիւն, ուխտադրժումէ ուխտադրժում կառավարութիւն մը կ'ապրէր զաղտնի միաբանութեամբ թշնամիին հետ: Ֆրանսան չէր գիտեր թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ Վիչիի մէջ... Ան անդօր կը դիտէր այն - պիսի արտայայտութիւններ որոնք ամօթի կար - միրը կը բարձրացնէին իր ճակտին: Ամէն ինչ տե - ղի կ'ունենար «բացարձակ դաղտնապահութեան մէջ»... Ո՛չ, Ֆրանսան համաձայն չէր այս կառա - վարութեան հետ: Ինչ որ «ահաբեկչութիւն» կը կոչէին, Ֆրանսան էր որ ինքզինքը կը զոհէր ա - զատուելու համար: Վիչիի կարգուսարքը արշա - ւողներուն կարգուսարքն էր»:

Դատախազը յետոյ խօսեցաւ Հրեաներու եւ մասնոներու դէմ հրատարակուած օրէնքներու մասին: «Պարտադրելով որ Հրեաները արձանա - գրուին, ազատ - որմնադիրներուն ցանկը հրատա - րակելով պաշտօնաթերթին մէջ, անոնք Գերման - ներուն կը մատնանչէին ապագայ պատանդները»: Ցետոյ յիշեց Ռիոմի մէջ սարքուած դատավարու - թիւնը, կարդաց փէթէնի կողմէ Հիթլէրի դրուած նամակները: Երբ Դաշնակիցները Տիէփ ելան եւ յետոյ քաշուեցան, փէթէն չնորհակալութիւն կը յայտնէր Հիթլէրի որ «մաքրեց Ֆրանսական հո - ղը»: Մինչդեռ «մառէշալ Պազէն դոնէ չնորհակա - լութիւն չյայտնեց Գերմանիոյ կայսր որ մաքրեց Մէցի հրապարակը»: Անկումէ անկում գլորելով, փէթէն կը զրէ Ֆոն Ռիպպընթրոփի թէ «Ֆրան - սայի երաչխիքը գերմանական բանակն է» : 1941 Մայիս 28ին կը ստորագրուի Փարիզի պայմանա - գիրը որ Գերմաններու տրամադրութեան տակ կը

20,000 Հայեր ցիրուցան Գերմանիոյ մէջ

Նոր հասած իրազեկ ճամբորդէ մը կը ֆաղեմ հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Պատերազմի վերջին ամիսներուն երբ գերմա - նական բանակները արագօրէն կը նահանջէին, պրոյց ելաւ թէ բոլոր օտար բանուորները եւ բանի տեղահանուածները պիտի փոխադրուին Ա - րեւելեան սահմաններէն, Գերմանիոյ ներքին եւ արեւմտեան չրջանները: Այս կարգադրութեամբ կովկասեան ազգերէն չատերը Թիրոլ, Հայերն ալ մեծ մասով տեղափոխեցին Վիւրթէնպէրկի չրջանը: Հայերու ընդհ. թիւը ամբողջ Գերմանիոյ մէջ մօտաւորապէս կը հաշուուէր 20.000, որոնց հինգ հազարը՝ զանազան երկիրներէ բռնագաւեա - կած էին, աշխատելու համար, ուրիշներ ալ իբրեւ կալանաւորներ փոխադրուած են կեդրոնացման վայրերը, տարապարհակ աշխատանքի համար: Այս աշխատաւորներուն մեծադոյն մասը պալքանեան երկիրներէն եւ Ֆրանսայէն եկած էին: Մնացեալ տասնեւհինդ հազարը կը բաղկանար բռնագրաւ - ուած երկիրներէն տեղահանուած դժբախտներէ եւ դերի բռնուած հայ զինուորներէ, որոնցմէ աշխա - տանքի ընդունակները զործարաններու մէջ տեղա - ւորուած են իբրեւ բանուորներ: Այս բանուորնե - րուն մեծ մասը Գերմանիոյ Արեւելեան կողմի ճարտարարուեստական կեդրոններուն մէջ էին, իսկ փոքրամիւ մէկ մասն ալ կը գտնուէր կեդրո - նական, հարաւային եւ արեւմտեան Գերմանիոյ զանազան վայրերը: Ներքին հաղորդակցութեան միջոցներ չկենալուն պատճառով կարելի չեղաւ ստոյգ տեղեկութիւններ քաղել անոնց մասին:

Վիւրթէնպէրկի չրջանին մէջ մօտաւորապէս 2500 Հայեր հաւաքուած են, որոնք գլխաւորապէս տեղաւորուած են հետեւեալ չրջաններուն մէջ.— Ռոտվայլ 1250, Թիւպինկէն 200, Ռավէնսպուրկ 100, Լինտաու 100, Մէնկէն 50, Շեռուպկարտ 100, Թիւպինկէն 50, Թայֆինկէն 40, Էսինկէն 40, Պայլինկէն 30, իսկ մնացեալները այս գլխաւորքա - ղաքներուն չրջակայ դիւղերուն մէջ տեղաւորուած են ընտանիքներով:

Գրաւեալ վայրերու մէջ բնակող Հայերը վաչ - կատուն ցեղերու նման ասդին անդին կը չրջագա - յին, որով կարելի չէ քաղաքներու եւ դիւղերու մէջ դտնուղներու ստոյգ թիւերը ներկայացնել:

Հարաւային Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ գլխա - ւոր քաղաքին մէջ, Միւնիխ, Վիէննա, Լինց, դնէր Սուրիոյ մեր խարխխները, օդակայանները, նաւահանդիստները, ճամբանները, երկաթուղինե - րը, Պիղծրթան, Տաքարը: Կ'ըսեն թէ այս պայ - մանադիրը չէ գործադրուած.բայց մասամբև կան - խաւ գործադրուած է Սուրիոյ մէջ, ինչպէս յետոյ պիտի ըլլար Հիւս. Ափրիկէի մէջ»:

Դատախազը կարդաց Անգլիոյ թագաւորին նամակը, (1940 Հոկտ.) որ կը յիշեցնէր երկու եր - կիրներուն դարաւոր աւանդութիւնները եւ մաղ - չալին պատասխանը: Պարզեց բռնի աշխատանքի եւ աքսորին չարիքները,— 110.000 քաղաքական տարադիր, 120.000 ցեղային (հրէական) աքսորա - կան, որոնցմէ միայն 1500 հոգի վերադարձած են եւն.: Եզրակացնելով, երբ մահապարտի պիտի պահանջէր, դատախազը սկսաւ հետեւեալ բառե - րով.— « Կանդնելով օրէնքի դէմին վրայ, սր - համարհելով ինձի ուղղուած սպառնալիքը եւ նա - խատինքները, խորհելով այն չարիքին վրայ զոր պատճառեցին Ֆրանսայի, յիշելով այն չարիքը զոր կրցաւ զործել անուն մը եւ մարդ մը» եւն.:

Համերաշխութեան տուրքը

Պաշտօնաթերթը կիրակի օր հրատարակեց զրամագլուխի եւ հարստացման տուրքերու օրէնք - ները: Այս թուականէն սկսելով մինչեւ վեց ամիս, բոլոր անոնք որոնց հօրենական հարստութեան խառն արժէքը 200.000 ֆրանքէն վեր է, 1945 Յու - նիս 4ին, կամ հարստացումը 1940 Յունուարէն սկսեալ վեր է 50.000 ֆրանքէն, պէտք է յայտա - րարութիւն մը յանձնեն տուրքերու վարչութեան: Ամուսնացած հարկատուներուն համար, որոնք միակ յայտարարութիւն մը պիտի ընեն, այս պայ - մանը պարտաւորիչ է, եթէ երկուքին հօրենական հարստութեան խառն արժէքը կ'անցնի 400.000 ֆրանքը կամ հարստացումը՝ 100.000 ֆրանքը: Մասնաւոր հարցազաններ պիտի տրուին այս յայ - տարարութեանց համար:

Հայրենի ստացուածքները տուրքի ենթակայ չեն մինչեւ 200.000 ֆրանք (ամուրիներու հա - մար): Ամուսնացած բայց անզաւակ ընտանիքի մը համար տուրքէ ազատ է 400.000 ֆրանքը (200.000-ական իւրաքանչիւրին համար): Ամէն անչափա - հաս կամ անկար զաւակի համար պիտի զեղչուի 50.000ական ֆրանք այր եւ կնոջ բաժինէն: Երկ - րորդ զաւկին համար՝ 100.000ական ֆրանք: Եր - րորդ զաւկէն սկսեալ 200.000ական ֆրանք: Իւրա - քանչիւր զաւկի համար զեղչը 50 առ հարիւր պա - կաս է անչափահասներու համար եղած կրճատու - մէն: (Շար.):

կրաց, Սալցպուրկ եւն. — բաւական մեծ թիւով աշխատաւորներ կային, որոնց ընդհ. թիւը Վիւր - թէնպէրկի չրջանին մէջ դտնուղ բանուորներու թիւին կը հաւասարի: Այս չրջանին հայ բանուոր - ները կեդրոնացած էին գլխաւորապէս Վիէննայի, Միւնիխի եւ Լինցի մէջ:

Ընդհ. առումով հայ աշխատաւորներու մեծ մասը ռուսական գրաւման վայրերուն մէջ կենած է: Ամէն վայրին մէջ կան հիւրանոցներ (centre d'accueil) որոնց միջոցաւ կարելի է ստոյգ տեղե - կութիւններ քաղել Հայերու թիւի եւ վիճակի մասին:

Միջազգային Կ. Խ.ի կեդրոնը Զուիցերիոյ սահմանամերձ դրաւեալ վայրերուն մէջ, բազմա - թիւ մասնաճիւղեր բացած է, օդնութեան հասնե - լու համար բոլոր զրկուածներուն:

Այս աշխատաւորներուն մէջ կան բազմանդամ ընտանիքներ, նոր ամուսնացողներ եւ յղի կիներ: Գանի մը հարիւրի կը հասնին դպրոցական տարիք ունեցող մանուկները, որոնք երեսի վրայ ձգուած են: Գրաւեալ վայրերու մէջ ցիրուցան հայ աշխա - տաւորութեան վիճակը լուրջ քննութեան եւ հո - գածութեան կը կարօտի:

Հայ աշխատաւորները մեծ մասամբ համա - խմբուած կ'ապրին մասնաւոր Stalagներու մէջ եւ կը պարենաւորուին զրաւման բանակի կողմէ:

Կանոնաւորաբար ամէն օր անձ դլուխ կը տը - րուի 400 կրմ. հաց, 40 կրմ. միս, 20 կրմ. չաքար, 20 կրմ. կարագ, 20 կրմ. պանիր, սուրճ եւն. նոյնպէս կէս լիտր դինի:

Ամուրիներու առ հասարակ կը ճաչեն ընդունե - լութեան կեդրոններու ճաշարաններուն մէջ:

Ցունուար 1943ին բռնի Գերմանիա բեր - ուած 250 հայ երիտասարդները ողջ են եւ կը դտնուին Վիւրթէնպէրկի չրջանը:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Ալֆորվիլի դպրոցական տարեվերջի հանդէ - սը տեղի ունեցաւ, անցեալ կիրակի, Էթիէն Տօ - լէի մանկապարտէզի ընդարձակ սրահին մէջ:

Ծնողքներու կոկիկ բազմութիւն մը փութա - ցած էր տեսնելու եւ լսելու իրենց զաւակներուն երդերը, պարերն ու արտասանութիւնները: Օր - ուան նախագահը, Հ. Բ. Ը. Մ. ներկայացուցիչ Պ. Օ. Թադէոսեան իր բացման խօսքով բացատրեց հայ մանուկներուն, հայերէն դասաւանդութեան խիստ կարեւորութիւնը՝ որուն ոյժ կուտայ Բարե - դործականը տարիներէ ի վեր Փարիզի չրջանին մէջ, պահելով չատ մը դպրոցներ, թէ առանձին եւ թէ համագործակցաբար տեղական մարմիննե - րու հետ ինչպէս հոս: Պ. Ա. Զօպանեան մասնաւո - րապէս հրաւիրուած ըլլալով, խօսեցաւ օրուան պահանջին համաձայն:

Բացման խօսքէն վերջ հանդէսը սկսաւ «Ո՛վ մեծասքանչ դու լեզու»ով: Աշակերտներու եւ աղ - ջիկներու կողմէ եղան կարգ մը արտասանութիւն - ներ, մեներգներ եւ հայկական պարեր որոնք հա - դիւ վեց ամսուան արդիւնքն են:

Հանդէսին ներկայ էին Կապոյտ Խաչի, եկե - ղեցւոյ հոգաբարձութեան, Ռազմիկներու Միու - թեան, Ազգ. Ճակատի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ներկայա - ցուցիչները, իսկ հայութեան կարեւոր մէկ մասը կը բացակայէր: Հանդէսը փակուեցաւ «Մաղկիր ազատ իմ հայրենիք»ով եւ ներկաները ուրախ մեկնեցան:— Ներկայ մը

Տէր եւ Տիկին Մարգարեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Զ. Արիասեան կը ծանուցանեն թէ չորեքչաբթի, 15 Օգոստոս, ժամը 10ին, Վալանսի Հայոց Մատրան մէջ հոգեհանդիստ պիտի կա - տարուի Անդրանիկի, Վեհանուշի, Կիրակոսի, Համբիկի մահուան տարելիցի առթիւ (զոհ ռմբա - կոծութեան): Կը հրաւիրուին հանդուցեալին յի - շատակը յարգողները ներկայ դտնուիլ Ս. Պատա - րագի արարողութեան:

Կը փնտռուին Սանդուր, Զաւէն, Անդրանիկ Գրըչեան եւ Մարգարեան Յովսէփ, որ Յունաս - տանէն բռնի աշխատանքի համար Գերմանիա տարուած էին: Կը խնդրուի իմացնել Մինաս Դա - ւիթեանի, 12 Impasse Escalon, Traverse Chevalier, St. Loup, Marseille:

Ցակոբ Յովակիմեան եւ իր պարագաները խոր - ին չնորհակալութիւն կը յայտնեն հայ արհեստա - ներու, արիներու եւ բոլոր անոնց որոնք իրենց ներկայութեամբ եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց 14 տարեկան զաւկին կսկծալի մահուան առթիւ (զոհ ինքնաչարժի արկածի):

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱՒ.— Գ. Տէօվլէթի նոր երկը, ԶԼՅՈՒՒՆ, պատմութիւն 1895ի պատերազմնե - րուն, տեղական բարքերով եւ հին դէպքերով ճո - խացած: Ընտիր հատոր մը պատկերազարդ: Տպ. Տէր - Ցակոբեան:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, Ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mercredi 15 Août 1945 Չորեքշաբթի 15 Օգոստոս

ԺԷ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4479-Նոր շրջան թիւ 108 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԽԵ՛ՂՃ ԹՈՒՐՔԻԱ...

—o—

Եւրոպական եւ ամերիկեան թերթերը կը չարունակեն քրքրել Նեղուցներու խնդիրը, միշտ աւելի յիշելով նաեւ Կարս-Արտահանը:

Եթէ առաջինի մասին քիչ - շատ բան պիտեն, երկրորդէն ոչինչ կը հասկնան երկրորդէն: Եւ կ'են - թադրեն թէ Թուրքիան պիտի անդամատուի: Մանաւանդ որ Թուրքերը կը չարունակեն յայտարարել բարձրաձայն.

— Ոչ մէկ թիզ հող ո եւ է մէկուն: Ոչ ուրիշի հողերուն աչք ունինք, ոչ ալ կը հանդուրժենք որ խախտեն մեր երկրին ամբողջականութիւնը:

Այս աղղանչանը — սեսակ մը նոր ուխտ — չատերուն վախ պատճառել սկսած է: Նոր ընդհարո՞ւմ մը արդեօք:

Այն ատենին որ, զուիցերիական թերթերն անդամ թեր կը կանդնին Թուրքիոյ, համակրանք յայտնելով կամ պաշտպանողական զրուխիններ հիւրընկալելով:

Այսպէս, «Կազէթ տը Լօզան» Օգոստոս 7ին հրատարակած էր երկար թղթակցութիւն մը Լոնտոնէն, Տոքթ· Նէրլին է· կիւն ատորագրութեամբ (ազահովարար Թուրք մը):

Յօդուածին խորագիրը՝ «Նեղուցներու անլուծելի խնդիրը»: Թղթակիցը կը խոստովանի թէ Մոսկուա մինչեւ հիմա պաշտօնական պահանջ ներկայացուցած չէ: «Բայց, լրագրական լայն պայքար մը այնպիսի թերթերու կողմէ որոնց խորհրդային համակրանքը անժխտելի է, ինչպէս եւ Մոսկուայի օրկաններուն լեզուն խորապէս յուզած են Թուրք հանրային կարծիքը եւ միջազգային հրատապ հարցերու առաջին չարքին դրած վերանորոգումը ռուսեւթուրք գաշնագրին որուն նախաձեռնարկն եղաւ մեծ Լէնինը»:

Եւ սրատո՞ւչ զարմանք մը·

— « Տակաւին Սան Ֆրանչիսկոյի ստորագրութեանց մելանը չցամքած, մեծ ազգ մը կ'ընդհարի փոքր ազգի մը: Ասոր համա՞ր էր որ միլիոնաւոր մարդիկ պայքարեցան գերման - ցոցիական բռնակալութեան դէմ, տառապեցան, տքնեցան եւ մեռան: Ինչ որ այսօր կ'ընծայեն մեզի, նոր Միւնիխ մըն է, երբ ոչ նոր Փրակա մը»:

Թղթակիցը տեսնուեր է Թուրքիոյ արտաքին նախարարին հետ, որ հոն հանդիպած էր Սան Ֆրանչիսկոյէն վերադարձին: Ինչպէս կ'երեւայ, նախարարը չատ ալ գոհ մնացած չէ, որովհետեւ Անգլիոյ արտաքին նախարարը, Պ· Իոըն (նախկինը), հասկցուցեր է թէ կ'ուզէ անջատել Նեղուցներու եւ Կարս - Արտահանի խնդիրները: Մինչ - դեռ, Թուրքիոյ համար այդ բոլորը մէկ ամբողջութիւն կը կազմեն: «Թուրքիան չի կրնար ընդունիլ որ միայն Նեղուցներու հարցով զբաղին, ձգելով որ իր դլխուն ճարը նայի մնացեալին համար»:

Անդարա այսպէս վճռական դիրք բռնելով, իր յոյսը դրած է Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ մշակուած Դաշինքին վրայ, որ կ'ապահովէ ազդերու անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը: Ան չուզեր ընդհարիլ իր հզօր հարեւանին հետ:

Յօդուածագրին կարծիքով, սխալ է չարունակ խօսիլ ռուսեւթուրք թշնամութեան մասին: «Ընդհակառակն, Լէնինը ինքն էր որ ուզեց երկու երկիրներուն բարեկամութիւնը, որ կը կազմէ տեսակ մը քաղաքական կռակը Սովետներու հիմնադրին եւ եթէ միշտ չյարդուեցաւ, անշուշտ յանցանքը Թուրքերունը չէ»:

— « Ինչ որ կը բաժնէ երկու երկիրները, վըստահութեան տագնապ մըն է: Թուրքերը կը վախնան մոսկովեան նախայարձակումէ մը, իսկ Սովետները կը կասկածին թէ անոնք կ'ուզեն մեղսակիցներ դառնալ Խ· Միութեան դէմ ուղղուած խմբակցութեան մը»:

Կարճ,— Թուրքերը կ'ուզեն համաձայնիլ Ռուսիոյ հետ, բայց ոչ Կարսը եւ Արտահանը վրայ տալով·

— « Ոչ մէկ սանթիմեթր հող: Թուրքերուն համար միեւնոյն կարեւորութիւնն ունին Նեղուցները եւ արեւելեան նահանգները: ԱՆՈՆՔ ՉԵՆ Ի ՁԵՌԻՆ ՊԻՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆԵՆ ԱՅԴ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ, ԻՆՉ ՈՐ ԱԼ ԸԼԼԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ»:

Այս սպառնալիքէն վերջ, զուիցերիական թերթին աշխատակիցը նորէն մեղրածոր խօսքեր կ'արտասանէ, հաստատելով թէ Լէնինն էր որ այդ նահանգները Մ· Քէմալի վերադարձուց 1921ին:

Կ'արժէ մնացեալն ալ պատմել, այս լայն քաղուածքէն վերջը: Շ·

ՀԱՅԿ. ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

—o—

Երկուշաբթի օր խորհրդակցական ժողով մը տեղի ունեցաւ Ազգ· Միութեան կեդրոնին մէջ, զբաղելու համար Հայկ· Դատով: Հրաւիրուած էին 44 հայրենակիցներ, ամէն հասակէ, բայց շատերը արձակուրդի գացած ըլլալով, ներկայ էին միայն 26 հոգի:

Կարծիքներու փոխանակութենէ վերջ, ուրախութեամբ հաստատուեցաւ որ հիմնական տարակարծութիւններ չկան: Ընդհակառակն բոլորն ալ համաձայն են պաշտպանելու եւ արծարծելու Հայկական Դատը,— ուրիշ խօսքով՝ ընդարձակում սահմանիներու, համաձայն հայ ժողովուրդի կեանական շահերուն եւ միջազգային յանձնառութեանց:

Այս առթիւ Պ· Զօպանեան կարդաց այն յուշագիրը որ Մայիս 5ին ներկայացուած է Երեք Մեծերուն եւ Ֆրանսական կառավարութեան, ինչպէս եւ Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին, յանձուն Գաղթ· կեդր· Յանձնաժողովի եւ Հայ Գաղթ· Խորհուրդի, իր եւ ընկեր Հր· Սամուէլի ստորագրութեամբ: «Յառաջ»ի ներկայացուցիչը յոյս յայտնեց որ խաչաձեւումներ պիտի չպատահին, ինչպէս Ամերիկայի մէջ:

Իրրեւ եզրակացութիւն, ընտրուեցաւ հինգ հոգինոց յանձնախումբ մը, նախապատրաստական աշխատանքներու համար, մինչեւ որ բացակաները վերադառնան եւ կարելի ըլլայ լրացնել կեդր· Յանձնաժողովին կազմը:

ՆՈՐԷՆ ՓԱՐԻԶԻ ԱԶԳ. ՏՈՒՆԸ

—o—

ՄՄԲ.— Որ եւ է թիւրիմացութիւն կանխելու համար, ըսենք թէ հակառակ չենք յարմար շէնք մը գնելու, իրրեւ կեդրոն Ազգ· Միութեան կամ պարզապէս իրրեւ Ազգ· Տուն: Խնդիրը այն է թէ առաջադրուած շէնքը իրապէս կը համապատասխանէ՞ պահանջին: Ուրեմն մասնագիտական հարց մը, ուր նոր անպատեհութիւն մը երեւան կը հանէ մեր աշխատակիցը, իրրեւ ճարտարապետ:

«Յառաջ»ի մէջ կարդալով Փ· Ա· Տ· Յանձնախումբին 1 Օգոստոսի զեկոյցը, պարտականութիւն կը սեպեմ անդամ մը եւս անդրադառնալ այս փափուկ հարցին:

Նկատեցին ընթերցողները, իմ կարդ մը հարցումներս անպատասխանի մնացին: Այսօր կը յիշեցնեմ պարագայ մը եւս, միշտ այն ցանկութեամբ որ դործը առողջ հիմերու վրայ դրուի:

Դժբախտաբար, առաջադրուած շէնքին «պատմական» հանդամանքը չատ բան կորնչցնել կու տայ իր իսկական արժէքէն:

Իմ ատացած տեղեկութիւններս ստուգելու համար դիմեցի մինչեւ Գեղարուեստներու նախարարութեան ճարտարապետութեան բաժնին, որ կը դրաղի պատմական հատատատութիւններով (Service d'Architecture des Etablissements classés historiques, Ministère des Beaux Arts, 3 rue de Valois)·

Հոն ինծի պատասխանեցին թէ վերոյիշեալ շէնքը արդարեւ իրրեւ պատմական դաւած է եւ արձանագրուած յաւելուածական կալուածահամարին մէջ: (Inscrit à l'inventaire supplémentaire)·

Երբ, աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ խնդրեցի, դիս ընդունող պաշտօնեան յօժարութեամբ մինչեւ դասատուրիչ զրուցոնները առաջնորդեց, ուր ցոյց տուաւ այն տեղեկանիշը (Fiche de renseignements) *որ կը պատկանէր խնդրոյ առարկայ շէնքին: Անոր վրայ, մասնաւորաբար յիշուած էր թէ կեդրոնական շէնքը անբռնաբարելի է, իսկ ընդհանուր կալուածին արտաքին կերպարանքը նմանապէս անձեռնմխելի:*

Ուրեմն, որոշ խոչընդոտներ պիտի ծագին, քանի որ շէնքը պատմական է:

Նոյն պաշտօնեային հարցուցի թէ՝ կարելի՞ է յարակից շէնքին մէջ թաւերասրահ մը չինել, ներքին մասերը բոլորովին ձեւափոխելու պայմանով:

— Հաւանաբար այո, քանի որ տեղեկանիչին մէջ այդ մասը չէ յիշուած, բայց պէտք է նախապէս դիմում կատարել եւ մեր արտօնութիւնը ստանալ:

— Իսկ դլխաւոր շէնքին ներքին բաժանումները կարելի՞ է փոփոխութեան ենթարկել:

— Չեմ կարծեր, բայց այդ պարագային համար ալ կրնաք դիմում կատարել:

Պ· Թօսունեան տեսակցութեանս ընթացքին կ'ըսէր· — Պատ մը քակելով կարելի է 300 հոգինոց սրահ մը կազմել: Մինչդեռ, ահա կը յայտնուի որ այդ տեսակ ծրագիրի մը գործադրութիւնն իսկ խնդրական է, կարծ՝ Գեղարուեստներու նախաարարաւթեան արտօնութեան:

Նոյն իսկ, այս «պատմական»ի հանդամանքը, կրնայ նոր գնողները ստիպել որ կարեւոր նորոգութիւններ կատարեն շէնքին վրայ:

Անպատեհութիւնները մասնաւորապէս ծանր հանդամանք մը կը ստանան, այն տեսակներէն որ ընկերութիւններուն կամ անհատներուն համար, որոնց շէնքերը «պատմական» մակդիրը կը կրեն: Նոյն կարգի շէնքերը, ի վերջոյ ենթակայ են թաղապետութեան կամ կառավարութեան ձգուելու կամ աժան գնով ծախուելու:

Եթէ, վերոյիշեալ արդելքները չըլլային, այդ կալուածը չատոնց ծախուած պիտի ըլլար եւ կամ կալուածատէր ընկերութիւնը պիտի չփափաքէր վաճառել:

Զեկոյցը կ'ըսէր թէ «այդ տան հողը միայն արդէն հօթը միլիոն կ'արժէ»: Այս մասին վիճաբանիլ իսկ աւելորդ պիտի ըլլար եթէ··· Որովհետեւ, պատմական շէնքի մը (ակնարկութիւնս ոչ-պետականներու մասին է) արժէքը կարելի չէ գնահատել իր ունեցած հողին տարածութեամբ եւ ոչ ալ իր պարունակած շէնքերուն կարեւորութեամբ, այլ միայն անոնց օդտադործումը կամ արդիւնաբերութիւնն է որ նկատի կ'առնուի: Արդ, ոչ այս հողին վրայ կարելի է շինութիւններ կանդնել եւ կամ հինը քանդելով նորը կատուցանել, ոչ ալ եղածներուն մէջ ո եւ է ձեւափոխութիւն կատարել, պատշաճեցնելու համար ժամանակի պահանջներուն: ԿՐՕՆ ՁԱԼՂԵՆԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

1500 օդանաւ Թոկիոյի վրայ

ՓՈՒՔԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՆՁՆԱՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Երկուշաբթի օր 1500 օդանաւեր կրակ տեղացին Ճափոնի վրայ, որպէսզի փուխացնէ անձնատրուխիւնը, որուն կը սպասուի ժամէ ժամ: Հազար հակայ օդանաւեր ալ եռքհաման զարկին: Ինչպէս կ'երեւայ, Դաշնակիցներուն նոր վերջնադիրը ուշ հասած է Թոքիօ, ուր խորհրդակցութիւնները կը չարունակուին, մասնաւորապէս կարդադրելու համար կայսեր խնդիրը: Դաշնակիցները կը մերժեն խնայել կայսեր, որ ապահովաբար պիտի հրաժարի, դահը ձգելով իր անչափահաս զաւկին: Կը թուի թէ զինուորական դասը դժուարութիւններ կը յարուցանէ:

Անձնատրութեան դիրը պիտի ստորագրուի Թոքիոյի առջեւ, ամերիկեան զրահաւորի մը մէջ: Պաշտօնական յայտարարութիւն մը պիտի հրատարակուի միաժամանակ չորս մայրաքաղաքներու մէջ, ծանուցանելով պատերազմին դադարումը: Թոքիոյի մամուլը կը խոստովանի թէ այլեւս վերջացած է «Մեծ Ասիան», որուն համար կը մղուէր այս յաւսահատական պատերազմը:

Մինչ այս մինչ այն, կռիւները կատաղօրէն կը չարունակուին ցամաքի վրայ: Ռուսերը յառաջ կը խաղան ամէն կողմէ, եւ հազիւ 400 քիլոմեթր հեռու են Փէքինէն (Չինաստանի նախկին մայրաքաղաքը): Ճափոնցիները սկսած են անձնատուր ըլլալ Մանչուրիոյ, Քորէայի եւ ուրիշ վայրերու մէջ:

Վերջին լուր·— Ճափոնական կառավարութիւնը ընդունեց անպայման անձնատրութիւնը:

«ԳԼՈՒԽԸ Կ'ՈՒԶԷՔ, ԱՒԷ՛Ր»

—o—

Փէքինի փաստաբաններուն ճառերը

Երկուշաբթի օր խօսեցան մառէչալ Փէթէնի պաշտպան փաստաբաններէն երկուքը, երկրորդը: Ճառայ երդուեալները առանձնացան, իրենց վճիռը արձակելու: Ըսենք, մինչդեռ, որ երդուեալները զանազան աղղարարութիւններէ պատ, վերջին պահուն ստացած են անանուն նամակ մը որ կը սպառնայ, եթէ մառէչալ Փէթէն անպարտ չարձակուի: Ուրիշ նամակ մը մասնաւորապէս կը սպառնայ վեց երդուեալներու որոնք չարունակ հարցումներ կ'ուղղէին, թէ իրենց կեանքով պիտի հատուցանեն, եթէ մառէչալը դատապարտուի: Սպառնադիրը կ'ըսէ·—«Գիտենք ձեր անունները եւ հասցէները»:

Ամբաստանեալին դլխաւոր փաստաբանը, Ժէրնան Փայէն, իր պաշտպանողականն սկսաւ հետեւեալ բառերով·

— « Պ· ընդհ· դատախաղը չարաթ օր խօսած ատեն ձեղի յայտնեց իր խոր յուզումը: Իսկ ես ոտքի կ'ելլեմ անհուն սխրութեամբ: Անչուշտ առաջին անդամ ըլլալով, դատարաններու առջեւ կը քաշուի, մահուան դատապարտուելու համար, 90 տարեկան ծերունի մը որուն վրայ արդէն կը սաւառնի մահը: Անուշի՛կ Ֆրանսան է որ կը տեսնէ այս բանը, եւ խնդիրը կը վերաբերի իր զաւակներէն ամէնէն փառաւորին···»

«ՄԵՆՔ ՇՆՈՐՀ ՊԻՏԻ ՁԻՆԴՐԵՆՔ»

Ճառայ փաստաբանը ներկայացուց ամբաս -

Վեց տարի վերջը.— Սեն Լու

ՄԱՐՍԷԼ.— Անպատմելի բաղմութիւն մը հանրակառքի կը սպասէ, Սէն - Լու, Սէն Մարսէլ եւ Վալպարի դիմին վրայ: Ֆրանսացի, Իտալացի, Սպանիացի, Հայ: Միջազգային երկսեռ բազմութիւն մը: Իրար կը հրմշտկեն, վայրկեան մը առաջ տեղ գրաւելու համար: 27 Մայիսի ամերիկեան մեծ մասով տեղաւորուած են այս չրջանին մէջ: Ահա հանրակառքը: Նախ տեղ պէտք է տալ յղի եւ ծծկեր մանուկ ունեցող կիներուն, յետոյ հաշմանդամներուն, որոնք սկսած են հետզհետէ աչքի զարնել ամէն տեղ:

Հանրակառքէն վերջ պէտք է քաշուրդ ժամ քալել, հասնելու համար հայկական արուարձանը: Նեղ եւ օձապտոյտ ճամբայ մը որուն երկու կողմի պարտէզներու պատերը փլցուած են Գերմանացիներու կողմէ, իրենց վաշտերուն երթեւեկի դիւրութեան համար:

Արդէն հասեր էինք հայկական թաղը, որ կը բաժնուի երկու փողոցներու.—Կրան Փէն եւ Թրավէրս Շըվալիէ: Համեմատաբար աւելի աղտոտ են այս փողոցները: Տուներու աղտոտ ջուրերը լճանալով դարշահոտութեամբ կը լեցնեն մթնոլորտը: Ֆիլ անդին հայկական սրճարանի մը առջեւ նըստած, տարէց եւ երիտասարդ, թուղթ ու նարտ կը խաղան, կին մը՝ իր ղրան առջեւ ձուկ կը մաքրէ, իսկ հայ ածխավաճառը ամառը պարապ չանցընելու համար սառ կը բաժնէ տուներուն եւ խանութներուն:

Կ'երեւայ այս դիւղին բնակչութիւնը չէ օգտուած պատերազմէն: Տուներէն չատերը կը մնան այնպէս ինչպէս վեց տարի առաջ,— կխսաւարտ, առանց ծեփի: Հայ բանուորները մեծ մասով կ'աշխատին Սէն Մարսէլի եւ Քոտէրի գործարաններուն մէջ: Միայն կիներու եւ աղջիկներու համար սկսուած է «ռաֆիա»էն կօշիկ շինելու գործը, որմէ կ'օգտուին 25—30 ընտանիքներ:

Ազգային կրթական գործունէութեան տեսակէտէն կարելի է առաջին մրցանակը տալ այս աղքատ արուարձանին, որ պատերազմի վեց տարիներուն պահած է 2 դպրոց, մէկը անհատական, միւսը ազգային մանկապարտէզը, Օր. Սիրան Առաքելեանի հսկողութեամբ: Տէր եւ Տիկին Աբոյեանի ծաղկոցը ունեցած է, 3-12 տարեկան 50-75 աշակերտներ եւ աշակերտուհիներ: Ինչպէս եւ դիւղերային դասընթացք, չաբաթը երկու օր: Ազգ. մանկապարտէզի աշակերտներու թիւը եղած է 60—85:

Այսպէս ուրեմն պատերազմի պատճառով այս դիւղի նոր սերունդը չէ զրկուած դպրոցէն: Երի - տասարդները ընդհանրապէս հայերէն կը խօսին իրարու հետ փողոցը, հաւաքոյթներու մէջ, թէ հանրակառքի վրայ:

Պատերազմի ընթացքին Սէն Լուն ունեցած է 102 ծնունդ, 43 մահ, 11 ամուսնութիւն: Ազատագրութեան օրերուն զոհ ղացած է Լեւոն Եօթնեղբայրեան:

Ազատագրումէն վերջ հոս եւս կազմուած է Ազգ. Ձակատի մասնաճիւղ մը որ թաղականութեան հետ միասնաբար որոշած է աւելի զարկ տալ հայ մշակոյթին ու կրթական գործին: Գործի վրայ են Հայ Կարմիր Խաչ, Հայ Երիտ. Միութիւն եւ Սեւան երգչախումբի մաս կազմող խումբ մը երկսեռ երիտասարդներ որոնք կը մարզուին Պ. Կ. Պօղոսեանի կողմէ:

Սէն Լուի հայրենասէր հայրենակիցները չնորհաւորելէ վերջ, չեմ կրնար անտեսել ցաւալի պարագայ մը,—ձերբակալումէ եօթը երիտասարդներու, որոնք ամբաստանուելով իբրեւ մոլեռանդ ազգայնականներ, չորս օր զօրանոցի մը մէջ արգելափակուելէ վերջ ազատ ձգուած են:

Կ'ըսուի թէ ոստիկանութեան յանձնուած ցանկը 40է մօտ անուններ կը պարունակէր, բայց ոստիկանութիւնը առաջին եօթը հոգին հարցաքննելէ վերջ, հարկ չէ տեսած ուրիշներ ալ կանչել: Խորհրդածութիւնները աւելորդ են:

ՊԱՐԹԵԻ

տանեալին կեանքը, սկսելով 14 տարեկանէն, պատմեց անոր վշնուրը. ասպարէզը, Մեծ Պատերազմը, Վէրտէօնը, վայելած փառքն ու երախտադիտութիւնը: Այդ միջոցին մառէչալը տեսնելով որ լուսանկարիչ մը դիրք բռնած է երկու մեթր անդին, ղգաստրոտուեցաւ եւ բողոքեց: Նախագահը դուրս հանել տուաւ լուսանկարիչը: Փաստաբանը չարունակեց իր ճառը, չեչտելով ամբաստանեալին համեստութիւնը, անձնուրացութիւնը: «Ոչ մէկ փառասիրութիւն, ոչ մէկ ընչաքաղցութիւն: Ան չընդունեց վարչական խորհուրդի անդամի մը առանձնաշնորհները: Իր վաստկածէն բան չի մնար մէջտեղը: Ահաւասիկ այն համեստ, անչահախնդիր, փառասէր մարդը զոր ձեր առջեւ բերին բանտակառքով... Ինչո՞ւ համար: Ամբաստանագիրը անոր կը վերագրէ ամէն անպատիւ գաւաճանութիւնը: Անչուշտ այսօր գաւաղրութեան տեղ կը դնեն... միայնակ պատրաստութիւնը պետական հարուածի մը: Ի՜նչ տխուր բան, ի՜նչ ամօթ, երբ միտք բերենք այս դատին արձագանգները ի սիրտս աշխարհի: Մառէշալը հոս չեկաւ իր գլուխը փրկելու համար: Առի՛ֆ այդ գլուխը եթէ կ'ուզէք: Մենք շնորհի պիտի չխնդրեմք: Ան իր պատիւն է որ կը պաշտպանէ եւ կեանքը անոնց որ իրեն հետեւեցան»:

Այստեղ փաստաբանը ցաւ յայտնեց որ լաւ պայմաններու մէջ կատարուած չէր նախաքննութիւնը: «Շատ մը թուղթեր չղրկուեցան մեր տրամադրութեան տակ, մեծ մասը նոյնիսկ չբացուեցաւ: Վկաներ կան որ չլսուեցան եւ մենք արտօնագիր չստացանք ուրիշ վկաներու համար որ արտասահման կը գտնուին: Կան ալ որ պետական պաշտօնեաներ են եւ արտօնութիւն չեն ստացած իրենց պետերէն վկայութիւն տալու համար: Քիչ մը ողջմտութիւն բաւական է չքմեղացնելու մառէշալը: Մինչեւ 1934—35 ոչինչ կայ իրեն դէմ. բայց 1936ին, երբ 80 տարեկան էր, քաղաքական փառասիրութիւնը բոյն կը դնէ իր ուղեղին մէջ... 80 տարեկանին է որ կը մտնէ քաղաքական կեանքին մէջ... եւ 84 տարեկանին ծերունի դիւցուրը, մինչեւ այն տեղ հասատարիմ, կը ձեռնարկէ դաւաճանելու իր երկրին դէմ, ի նպաստ Գերմանիոյ որուն դէմ կռուած է ամբողջ կեանքին մէջ: Որո՞ւ կ'ուզեն հաւատացնել... Այն վկաները որ իրեն դէմ խօսեցան, անոնք են որ յանցաւոր են պատերազմը լաւ պատրաստած չըլլալով: Անոնք պետերն են մեծ կոնսակցութեանց,— Պ. Պ. Տալատիէ, Խոխօ, Լէօն Պլում, Փօլ Ռէյնօ եւն.? Եւ կամ լեզուն զոր չհամարձակեցաք հրաւիրել, իսկ վկայքը հոս բերիք երկու ոստիկաններով: Անոնց յայտարարութեան համաձայն պարտութիւնը հետեւանք էր մառէշալին անձեռնհասութեան եւ չարաշուք դերին, այն մառէշալին որ գործօն կեանքէ բոլորովին քաշուած էր տասը տարիէ ի վեր: Տեղն է յիշելու Լա Ֆոնթէնի մէկ առակը: Օ՜ն ուրեմն, դէպի կառափնատ...»:

Պ. Փայէն դիտել տուաւ թէ երբ մառէշալը պատասխանատու կը համարին պատերազմի առաջատուութեան համար, կը մոռնան որ Պ. Տալատիէ պատերազմական նախարար էր ութ տարի իսկ Փէթէն՝ միայն ութ ամիս: Փաստաբանը երկարօրէն բացատրեց թէ զինադադարը նուազագոյն չարիքն էր, առանց անոր Գերմանները պիտի գրաւէին ոչ թէ 52 նահանգներ, այլ ամբողջ Ֆրանսան, ինչպէս եւ Հիւս. Աֆրիկէն: Ցետոյ ըսաւ թէ Դաշնակիցները չմեղադրեցին Ֆրանսան, երբ զինադադար կնքեց: «Փէթէն եղաւ սէնտիմը սնանկութեան մը, այսինքն փորձեց դէմառ պահանջատէրն առանալ կարելի եղածին չափ նուազ ծանր պայմաններ»: Փաստաբանը իր ճառը վերջացուց Անաթոլ Ֆրանսի հետեւեալ խօսքերով.

— «Դաւաճանութի՛ւն, դաւաճանութիւն — աղաղակ մը որ միասին քալել կուտայ քալն ու վախկոտը»:

Երկրորդ փաստաբանը, Լըմէռ, մանաւորապէս յարձակեցաւ ընդհ. դատախազին վրայ, մեղադրելով թէ չանձն առած էր մասնակցիլ Ռիոմի դատին, օրինք մը պատրաստել համայնավարներուն դէմ եւն.: Ընդհ. դատախազը ուժգնօրէն բողոքեց, հարցնելով, «Դատի՞ չանձնել կ'ուզէք դիս»: Ցետոյ պատմեց թէ վկաներէն երկուքը, Օր. Տընիզ Փրթի, որ աշխատած է «Փարիզէր Ցայթունկ»ի մէջ եւ Ժան Շոտէ հարցաքննութեան կանչուած են, վերջինը «բազմաթիւ հայրենասէրներ ծախած ըլլալով»: (Շոտէ այն վկան է որ ըսաւ թէ մառէշալը պէտք է ծունկի դայ զոհերուն առջեւ, իր դլուխը վրայ տալէ առաջ):

Փաստաբանը չկրնաց ապացուցանել նաեւ թէ մառէշալը չէ դաւաճանած հանրապետութեան դէմ, ընդհակառակն յօրինած է սահմանադրութիւն մը հանրապետական սկզբունքներով, սահմանադրութիւն մը որուն հրատարակութիւնը արգիլուեցաւ նացիներուն կողմէ:

Երբ խօսեցաւ երրորդ փաստաբանը, վերջին անգամ նորէն խօսք առաւ Պ. Փայէն: Ցետոյ երդուեալները առանձնացան, արձակելու համար վճիռը որ անթելով կը լսուէր աշխարհի ամէն կողմը: Փաստաբանները խօսած առեն մառէշալը դրեթէ կը քնանար: Երբ դլխաւոր փաստաբանին ճառը վերջացաւ, յայտարարեց.— Կը վաւերացնեմ ինչ որ ըսաւ պաշտպանս:

Տէր եւ Տիկին Տ. Պալեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Պալեան (Ամէնք), Այրի Տիկին Ֆ. Նահապետեան, Այրի Տիկին Ֆ. Սէֆէրեան եւ զաւակները (Ամէնք), Տէր եւ Տիկին Ֆէնէրլեան (Պոլիս) եւ զաւակները, ինչպէս եւ Ֆէրմանեան, Թօլեան, Տէր - յիրմէնճեան, Նահապետեան եւ Մէստճեան ընտանիքները խորին ցաւով կը ծանուցանեն դառնադէտ մահը իրենց սիրասուն զաւկին ՍՄԲԱՏ ՊԱԼԵԱՆԻ, որ չիշեցաւ 8 տարեկան հասակին մէջ, Օգոստոս 11ին: Ցուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի վաղը, հինդշաբթի, ժամը 14.30ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին, 15 rue Jean Goujon, Թաղումը՝ Պանթէօ Փարիզիէնի գերեզմանատունը:

ԿԱՐԴԱՑԻ՞Ք «Ցառագի Սաները», պատկերազարդ ծաղկեփունջ մը նոր սերունդէն: Գինը՝ 50 Ֆրանք: Դիմել Պ. Մատուրի, «Ցառագ»:

ՀՕՐ. ՏԸ ԿՕՀ Ուշինկթըն պիտի հասնի օգոստոս 22ին, նախագահ Թրումընի հրաւէրով: Պիտի քննուին բազմաթիւ խնդիրներ,— Ֆրանսայի տնտեսական կացութիւնը, Ֆրանքեւերման սահմանադրութիւնը, Ֆրանսայի բաժինը հատուցումներէն եւայլն:

Համերաշխութեան տուրը

Երկ հրատարակեր էինք Օգոստոս 12 օրէնքին տրամադրութեանց մէկ մասը: Ահաւասիկ ուրիշ տեղեկութիւններ եւս.—

Հայրենի ստացուածքի վրայ չափահաս զաւակներու նման զեղչ պիտի հաշուեն այնզաւակներուն վրայ որ մեռած են 16 տարեկանը լրացնելէ վերջ կամ 16 տարեկանէն վար ըլլալով սպանուած են թշնամիին կողմէ պատերազմի առեն կամ մեռած են պատերազմական գործողութեանց հետեւանքով:

Անչափահաս զաւակներու համար նախատեսուած կրճատումները հարիւրին հարիւր կ'աւելնան այրիներու համար (այր թէ կին) եթէ նորէն չեն ամուսնացած, եւ ամուրի կիներու համար, իսկ մինչեւ 300 առ հարիւր Ֆրանսայի համար մեռած զինուորներու եւ քաղաքացիներու այրիներուն համար (այր թէ կին), եթէ նորէն չեն ամուսնացած եւն.:

Տուրքերու համեմատութիւնն է, 3 առ հարիւր 500.000էն վար կամ անոր հաւասար դումարներու համար, 4 առ հարիւր 2էն հինգ միլիոնի համար, 7ուկէս 5էն 10 միլիոնի համար եւն.:

Հարստացման տուրք.— Զանազան կրճատումներէ վերջ որոնց մանրամասնութիւնները հրատարակուած են օրէնքին մէջ, մնացեալ հարստութեան վրայ տուրք պիտի գանձուի հետեւեալ համեմատութեամբ.— 5 առ հարիւր մինչեւ 150 հազար Ֆրանքի համար, 10 առ հարիւր 150.000 — 300.000 Ֆրանքի, 20 առ հարիւր 300 հազարէն 500 հազար Ֆրանքի, 25 առ հարիւր կէս միլիոնէն մէկ միլիոնի, 40 առ հարիւր մէկ միլիոնէն երկու միլիոնի, 60 առ հարիւր երկու միլիոնէն երեք միլիոնի, 80 առ հարիւր երեք միլիոնէն հինգ միլիոնի, 100 առ հարիւր հինգ միլիոն Ֆրանքէն վեր եղած հարստութեանց համար:

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՏԻԹՐՈՑՔ (Մ. Նահանդներ), 29 Ցուլիս.— Սիբելի հայրենակիցներ:

Աչխարհաւեր պատերազմի պատճառով չորս տարիէ ի վեր մեր յարաբերութիւնները դադրած են Ֆրանսայի, Սուրիոյ, Ցունաստանի, Պուլկարիոյ մասնաճիւղերուն հետ: Թէեւ քանի մը անհատական նամակներ եւս դրեցինք, բայց ցարդ որ եւ է լուր չենք առացած: Ուրախ ենք որ այսօր Եւրոպայի մէջ պատերազմը վերջ գտած է, եւ կը յուսանք թէ այսուհետեւ մեր հայրենակիցները իրենց յարաբերութիւնները պիտի վերսկսին մեզի հետ, տեղեակ պահելով իրենց կացութեան մասին: Հայր. Միութեան Կեդր. վարչութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր Տարօնցիները կազմել մասնաճիւղեր եւ յարաբերութեան մէջ մտնել մեզի հետ, հետեւեալ հասցէով,— Patriotic Union of Daron - Dourouperan, 1022, Livernois Ave. Detroit 9, Mich. (U. S. A.): Կնիք:

Հ. Ց. Դ. «Ակնունի» ենթակոմիտէն կազմակերպած է, Համազասպ ենթակոմիտէին հետ, ընկերա-հասարակական խնջոյք մը, Ֆրանսորիարշաւանքի 49րդ տարեդարձին առթիւ, 19 Օգոստոս, կիրակի օր առաւօտէն մինչեւ երեկոյ: Մանրամասնութիւնները տեղին վրայ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ.— Կազմակերպուած Արեւելեան Ազգ. Միութեան մասնաճիւղին կողմէ, Օգոստոս 19ի կիրակի օրը, դիւղին մօտակայ կառժի դղեակին ընդարձակ եւ հովասուն պարտէզին մէջ: Առաւօտեան ժամը տասնէն մինչեւ իրիկուն: Դուրսէն եկողները կրնան միասին բերել իրենց ուտելիքը: Ժամադրավայր՝ Արեւելեան Հայոց եկեղեցին պարտէզը, 31 — 33 Rue du Parc: (Առաուն պիտի պատարագէ Աբսէն Ա. քահանայ Սիմէոնեան): Շոգեկառք կառ. տիւ Նորէն դէպի Villier le Bel-Gonnesse, ժամը 8.14, 8.29, 9.44, 10.44, 12.05, 13.59, 14.14:

ՄԱՐՍԷԼ.— Այրի Տիկին Խժէնի Շահպաղլեան, Տէր եւ Տիկին Ն. Շահպաղլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ե. Շահպաղլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մ. Շահպաղլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Շ. Շահպաղլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ա. Պետիկեան, ինչպէս եւ ազգականները չնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որ ցաւակցութիւն յայտնեցին անձամբ, նամակով կամ ծաղկեպսակով, հանդուցեալ ԳԱՐՈՒԹԻՒՆ ՇԱՀՊԱՂԼԵԱՆի մահուան առթիւ (մեռած յետ երկար հիւանդութեան, Օգոստոս 9ին, 80 տարեկան հասակին մէջ):

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Jeudi 16 Août 1945 Հինգշաբթի 16 Օգոստոս

ԺԷ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4480-Նոր շրջան թիւ 109 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր·

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՃԱՓՈՆԻ ՓԼՈՒՋՈՒՄԸ

Ժողովուրդը ծունկի եկած կուլայ պալատին առջեւ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ վերջին պահուն, Ճափոն վերջնապէս անձնատուր եղաւ երեքշաբթի օր, ընդունելով յաղթականներուն բոլոր պայմանները: Անձնատուրութեան առաջին լուրէն մինչեւ վերջնական պատասխանը, անցաւ 90 ժամ 20 վայրկեան, իբրեւ հետեւանք հաղորդակցութեանց դժուարութեան: Միքատօն ինքն էր որ անթելով հաղորդեց անպայման անձնատուրութիւնը: Կառավարութեան ղեկոյցը կ'ըսէր·

— « Ն· Վեհափառութիւնը կ'ընդունի Փոցտամի յայտարարութեան պայմանները: Ն· Վեհափառութիւնը պիտի արտօնէ եւ պիտի երաշխաւորէ կառավարութեան եւ ընդհ· սպայակոյտին կողմէ ստորագրութիւնը այն պայմաններուն որ անհրաժեշտ են Փոցտամի յայտարարութիւնը գործադրելու համար: Ն· Վեհափառութիւնը անհրաժեշտ հրամանները պիտի հաղորդէ ցամաքային, ծովային եւ օդային բանակներուն, ուր որ ալ գտնուին, դադրեցնելու համար ամէն գործողութիւն եւ յանձնելու բոլոր զէնքերը, ինչպէս եւ գործադրելու դաշնակից ուժերու ղեկավարին սպարապետութեան որոշած անօրինութիւնները»:

Անձնատուրութիւնը անմիջապէս եւ միաժամանակ հաղորդուեցաւ Ուաշինկթընի, Լոնտոնի, Մոսկուայի եւ Չինաստանի մէջ: Մ· Նահանգներու նախագահ Սպիտակ Տունէն հաղորդելով անպայման անձնատուրութիւնը, ըսաւ թէ կարգադրութիւններ կ'ըլլան, կարելի եղածին չափ չուտ ստորագրելու համար պայմանները: Զօր· Մաք Արթըր նշանակուած է ղեկավարելու հրամանատար, ընդունելու համար Ճափոնի անձնատուրութիւնը: Անգլիա, Ս· Միութիւնը եւ Չինաստան ալ պիտի մասնակցին բարձրաստիճան սպաներով: Հրամայուեցաւ դաշնակից բանակներուն դադրեցնել գործողութիւնները: Ճաղթանակի օրը պիտի յայտարարուի անձնատուրութեան պայմաններուն ստորագրութենէն վերջը:

ԱՀԱԳԻՆ ԲԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ, ԾՆՐԱԴԻՐ...

Ճափոնական գործակալութիւնը անձնատուրութեան լուրը հաղորդելէ առաջ, կը նկարագրէր ժողովուրդին յուզումը եւ լացը: «Ահագին բազմութիւն մը հաւաքուած է կայս· պալատը տանող կամուրջին վրայ, արցունքներ հոսեցնելով: Ափսո՜ս, իրենց ամօթին մէջ, այս մարդիկը ի՞նչպէս կրնային վեր առնել իրենց գլուխները, եւ գլուխները կը խոնարհին հետզհետէ, մինչ բազմութիւնը կ'աղաղակէ·— «Ներէ՛ մեզի, կայսր, մեր չնաքերը բաւական չեղան»: Եւ արցունքները աւելի առատ էր ոչ մէկուն թոյլ տալ որ անցնի: Բոլոր մուտքի տոմսերը չնչուեցան պաշտպանողական ճառերէն անմիջապէս վերջը: Կարգ մը ձերբակալութիւններ ալ կատարուեցան, իբրեւ ցուցադրական կամ կասկածելի: Երկու կիներ կը պատրաստուէին թռուցիկներ բաժնելու, բայց անմիջապէս ձերբակալուեցան:

ՄԱՌԻՇԱԼԻՆ ՎԵՐԱԴԻՆ ԽՕՍՔԵՐԸ

Փաստաբան Իզորնի իր ճառին մէջ մասնաւորապէս չեշտեց թէ Գերմանները 2.600.000 բանուոր պահանջած էին, բայց միայն մէկ քառորդը յանձնուեցաւ, չնորհիւ մառէչալին ջանքերուն: Գլխաւոր փաստաբանը խօսեցաւ երեք անգամ, վերջինը՝ Իզորնի ճառէն ետքը: Թերթ մը դիտել կուտայ թէ լաւագոյն պիտի ըլլար որ երիտասարդ փաստաբանին ճառէն անմիջապէս վերջը տեղի ունենար խորհրդակցութիւնը: Երբ ճառերը վերջացան, ժամը 9 էր արդէն: Իրիկուան մութին մէջ Մառէչալը ոտքի ելլելով, դրպանէն թուղթ մը հանեց եւ կարդաց, ուժասպառ եւ դողդոջուն·

— « Այս դատավարութեան ընթացքին ես լուռ մնացի, Ֆրանսացի ժողովուրդին բացատրելէ վերջ իմ այս դիրքիս պատճառները: Իմ մտածումըս, իմ միակ մտածումս եղաւ անոր հետ ըլլալ, Ֆրանսայի հոգին վրայ, որպէսզի փորձեմ պաշտպանել զայն եւ մեղմացնել իր տառապանքները: Ինչ որ ալ պատահի, ան պիտի չմոռնայ զիս: Ան գիտէ որ ես զինքը պաշտպանեցի ինչպէս պաշտպանեցի Վէրտէօնը: Պարոնայք դատաւորներ, իմ կեանքս եւ ազատութիւնս ձեր ձեռքն են: Բայց պատիւս հայրենիքին կը յանձնեմ: Վարուեցէք ինծի հետ ինչպէս որ կը թելադրէ ձեր խիղճը: Իմ խիղճս հանդարտ է, որովհետեւ, արդէն երկար կեանքի մը ընթացքին եւ իմ տարիքով մահուան դուռը հասած ըլլալով, ես կը յայտարարեմ թէ ուրիշ փառասիրութիւն չունեցայ բայց եթէ ծառայել Ֆրանսայի»:

Երդուեալները եւ դատաւորները մահավճիռը արձակելէ վերջ, կը յանձնարարեն չդործադրել զայն, նկատի առնելով մահապարտին տարիքը:

× Մառէչալը մահավճիռը լսեց հանդարտօրէն: Երբ երդուեալները կը խորհրդակցէին, կէս դիշերին ամբաստանեալը ներկայ եղաւ պատարագի մը, բանալի մատուռին մէջ: Կը հաւատան թէ Տիկին Փէթէնի դէմ դատ պիտի չբացուի:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՆՈՐԷՆ «ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԽՆԴԻՐ»...

Իբոնոմիստ *չաբաթաթերթը իր Յուլիս 21ի թիւին մէջ կը հրատարակէ չահեկան յօդուած մը Մոսկուայի կառավարութեան կողմէ Թուրքիոյ ներկայացուած պահանջներու մասին,— « Վերադարձ դէպի Արեւելեան հարցը» խորագրով:*

Յօդուածագիրը, որուն ինքնութիւնը յայտնի չէ, դիտել կուտայ թէ «Ռուսիոյ դիւանագիտական պատմութեան մէջ դրեթէ աւանդական սովորութիւն եղած է որ ռուսեւեհ տաղնապէ մը առաջ կամ վերջը ծայր տայ ռուսեւթուրք վէճ մը»: Իր կարծիքով, Մոսկուա հաւատարիմ կը մնայ այդ աւանդութեան՝ չեղեալ նկատելով ծանօթ դաշնադիրը նալթայի խորհրդաժողովի վաղորդայնին եւ նորպահանջ ներներկայացնելով Անգարայի վարիչներուն՝ Լեհաստանի առժամեայ կառավարութեան կազմութենէն անմիջապէս վերջը:

Հեղինակը կը հաւատայ որ վերոյիշեալ պահանջները պարզապէս « նկատառման արժանի » առաջարկներ են ու վերջնագրի ձեւով չէ որ ներկայացուած են: Խօսելով առանձնապէս Կարսի Արտահանի հարցին մասին, կը յայտնէ հետեւեալ միտքերը·—

— « Այս երկու շրջանները **600.000**ի չափ բնակչութիւն մը ունին: Ժամանակին Հայեր կ'ապրէին այնտեղ: Թուրքերը ահաւոր խժդժութիւններ կատարած են այդ գաւառներուն մէջ: Երբ Թուրքիոյ ներկայացուցած պահանջներու մասին,— « Վերադարձ դէպի Արեւելեան հարցը» խորագրով:

Յօդուածագիրը, որուն ինքնութիւնը յայտնի չէ, դիտել կուտայ թէ «Ռուսիոյ դիւանագիտական պատմութեան մէջ դրեթէ աւանդական սովորութիւն եղած է որ ռուսեւեհ տաղնապէ մը առաջ կամ վերջը ծայր տայ ռուսեւթուրք վէճ մը»: Իր կարծիքով, Մոսկուա հաւատարիմ կը մնայ այդ աւանդութեան՝ չեղեալ նկատելով ծանօթ դաշնադիրը նալթայի խորհրդաժողովի վաղորդայնին եւ նորպահանջ ներներկայացնելով Անգարայի վարիչներուն՝ Լեհաստանի առժամեայ կառավարութեան կազմութենէն անմիջապէս վերջը:

Հեղինակը կը հաւատայ որ վերոյիշեալ պահանջները պարզապէս « նկատառման արժանի » առաջարկներ են ու վերջնագրի ձեւով չէ որ ներկայացուած են: Խօսելով առանձնապէս Կարսի Արտահանի հարցին մասին, կը յայտնէ հետեւեալ միտքերը·—

— « Այս երկու շրջանները **600.000**ի չափ բնակչութիւն մը ունին: Ժամանակին Հայեր կ'ապրէին այնտեղ: Թուրքերը ահաւոր խժդժութիւններ կատարած են այդ գաւառներուն մէջ: Երբ Թուրքիոյ վերադարձուեցան անոնք **1921**ին, Հայերը կամ ջարդուեցան եւ կամ արեւմտեան Թուրքիա փոխադրուեցան: Ռուսիա ի՞նչ շարժառիթներ ունի սահմաններու վերաբաշխութիւն պահանջելու համար: Կարելի չէ պնդել թէ Մոսկուան կը փափաքի նաեւ Հայաստան համախմբել բոլոր հայութիւնը: Կարծր իրրեւ բերդաբաղաբ երկրորդական նշանակութիւն ունի այսօր: Վրաստանի եւ Հայաստանի լեռները որոնց ետեւը կայ կովկասեան լեռնաշղթան, պաշտպանութեան վիթխարի գօտի մը ըլլալով, կարսի փոխ եւ հինաւուրց բերդը բան մը չաւելցներ անոր ուժին վրայ: Ռուսիա Պաթումէն կրնայ ամէն ատեն տիրապետել այդ շրջաններուն վրայ, ծովէն կամ ցամաքէն»:

Յօդուածագիրը իր հարցումին պատասխանը ուրիշ տեղ կը փնտռէ եւ կը չարունակէ իր խորհրդածութիւնները·

— « Օրուան անհրաժեշտութենէն աւելի պատմական յիշատակներ շարժառիթ կը հանդիսանան Հայաստանի սահմաններու վերաբաշխելու ռուսական քաղաքականի: 19րդ դարու ամբողջ տեւողութեան եւ առաջին Մեծ Պատերազմին կարսը մեծ նշանակութիւն ունեցած է: Ռուսիոյ ցարերը կը պնդէին թէ իրենց «պարտքն» էր պաշտպանել Քրիստոնեայ Հայերը՝ Օսմանեան կայսրութեան դէմ: Այս աւանդութիւնն է որ հիմա նորէն ծնունդ կ'առնէ: Վերջերս Ռուսաստանէն դուրս եղած Հայերը խորհրդաժողով մը գումարեցին Երեւանի մէջ որուն ներկայ էին Միացեալ Նահանգներու, Պալքանեներու եւ Մերձաւոր Արեւելքի Հայերը: Այդ ժողովին մէջ շատ մը խօսակցութիւններ կատարուեր են շեշտելու համար Խ· Միութեան դերը, իբրեւ պաշտպան հայ ժողովուրդին եւ հայ եկեղեցիին: Թէեւ Կարսն ու Արտահանը ներկայիս «քրքացած» են, բայց եւ այնպէս տարակոյս չկայ թէ անոնց վերագրաւումը ամբողջ հայութեան, մասնաւորաբար Մերձաւոր Արեւելքի հայութեան կողմէ պիտի նկատուի արդար բայլ մը եւ սրբագրութիւնը անհրաւութեան մը: Հետեւաբար Մոսկուա կրնայ պահանջած ըլլալ այդ զոյգ նահանգները ո՛չ թէ անոնց կարեւորութեան համար, այլ տեսնելու համար թէ այդ հակաթուրք ելոյթը ինչ տպաւորութիւն կրնայ գործել Սուրիոյ, Լիբանանի կամ Պարսկաստանի հայութեան վրայ: Ջրոյց կը շրջէր թէ Մոսկուա կ'առաջարկէ Թուրքիան վարձատրել, անոր փոխանցել տալով Հալէպը: Այս զրոյցը վճռական կերպով հերքուեցաւ Մոսկուայէն որ, առիթը օգտագործելով, յայտնեց իր ջերմագին բարեկամութիւնը Սուրիոյ եւ Լիբանանի ժողովուրդներուն ատոնց շահերը, դիտել տուաւ, Ռուսիա երբեք պիտի չլքէ»:

Բացայայտ է որ մեծահամբաւ չաբաթաթերթին խմբագրութիւնը զարմուղի համբաներով կը պաշտպանէ Անգարայի ճշնթըմէններուն դասը, դիտակցօրէն մոռացութեան կուտայ Հայաստանի անվիճելի իրաւունքը Շիրակի, Տայքի եւ Վանանդի վրայ եւ հակաթուրք ուղղութիւն կը վերագրէ Խ· Միութեան: Ուրիշ խօսքով, չաբաթաթերթին քաղաքական աշխատակիցը, Օր· Պարպրա Ուորա որ քաջածանօթ է միջազգային բոլոր բարդութեանց, նաեւ հայկական հարցին, հաւատարմօրէն կը չարունակէ այն Թրքանպաստ քաղաքականութիւնը որ վերսկսաւ այս երկրին մէջ Լողանի անփառունակ դաշնադրէն դրեթէ անմիջապէս վերջը ու նոր թափ ստացաւ 1936ին՝ պահպանողականներու օրհնութիւններով ու անոնց հովանաւորութեամբ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԺԻՐԱՑԻ

ՄԱՌԻՇԱԼ ՓԷԹԷՆ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱԻ

Եօթը ժամ խորհրդակցութիւն

Գերագոյն ատեանին 24 երդուեալները, որոնց 12ը Դիմադրական ճակատին կը պատկանին, իսկ 12ը Հորհրդարանի, լման եօթը ժամ խորհրդակցեցին վերջ, մահուան դատապարտեցին մառէչալ Փէթէնը, չորեքշաբթի առաւ ժամը 4ին: Այնպէս որ, չատ մը թերթեր չէին կրցած տպել վճիռը:

Երեքշաբթի իրիկուն, Ա· եւ Բ· փաստաբանները պաշտպանողականներէն վերջը, խօսք առան երրորդ փաստաբանը, Պ· Իզորնի, տաղանդաւոր երիտասարդ մը որուն պերճախօսութիւնը խորապէս ազդեց ունկնդիրներուն վրայ: Շատեր կուլային, երբ դերագոյն կոչը կ'ուղղէր·

— « Այս պատմական վայրկեանին, երբ խաղաղութիւնը կը տարածուի ամբողջ աշխարհի մէջ եւ թնդանօթները կը լռեն ամէն կողմ, երբ մայրերը կը սկսին շնչել, թող խաղաղութիւնը տիրապետէ Ֆրանսացիներու միջեւ եւ մեր երկիրը ազատ մնայ անգամ մը եւս արիւնահեղութենէն: Պարոնայք անդամներ Դերագոյն Ատեանի, ձեր ձեռքն է Ֆրանսայի ճակատագիրը »:

Փաստաբանը խօսած ատեն իր աչքերն ուղղած էր Դիմադրական ճակատի ամէն մէկ անդամին,— Մօրուսաւոր եւ վառվռուն աչքերով Մորիս Թէռէնի, որ ձերբակալուած եւ բանտարկուած էր Վիշիի ոստիկանութեան կողմէ, երբ կը փորձէր վախչել Ֆրանսայէն, կարեւոր պաշտօն մը կատարելու համար· կամ «մաքի»ի ահարկու վարիչին, Տոքթ· Փոռչէի, որ կը հետապնդուէր Վիշիի ոստիկանութեան կողմէ, որովհետեւ յօդուածներ կը դրէր դաշտնի մամուլին համար եւ «հարիւրապետ Պոէքուր» ծածկանունով իրեն յատուկ ցանցը կը վարէր, ապստամբները փախցնելու համար եւ կամ երիտասարդ ժան Փէռվոլինոյի, որ եկած էր աշխարհի միւս ծայրէն, Նոր Քալետոնիայէն, կըռուելու համար Ազիրկէի եւ մայր հայրենիքին մէջ: Փաստաբանը չարունակեց·

— « Եթէ, հակառակ այս բոլորին, մահուան դատապարտէք մառէչալը, դուք բոլորդ ներկայ պիտի ըլլաք անոր զնդակահարութեան: Ներկայ պիտի ըլլաք, աչքերնիդ ո՛ր ծայրն ալ դնուի: Ներկայպիտի ըլլաք դուք, դատաւորներ, ձերկարմիր պատմուճաններով եւ երդումներով: Ներկայ պիտի ըլլաք դուք, պարոնայք երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ, եւ դուք, պատուիրակներ Դիմադրական ճակատի··· Դուք բոլորդ ներկայ պիտի ըլլաք, եւ ձեր խռովեալ հոգիներուն մէջ պիտի տեսնէք թէ ինչպէս կը մեռնի Ֆրանսայի մառէչալը զոր դատապարտեցիք: Եւ անոր տժգոյն դէմքը պիտի չհեռանայ ձեր աչքերէն: Նայեցէք այս փառաւոր ծերունիին, որ կապուած է իր մարտիրոսի ցիցին: Ցիչեցէք ձեր պատասխանատուութիւնը »:

Դիմադրական ճակատին ներկայացուցիչները կը լսէին, բայց կը մնային անողոք եւ վճռակամ՝ իրենց արտայայտութիւններով:

Այդ միջոցին ամբաստանեալը տժգոյն եւ յոդնած երեւոյթ մը ունէր: Իր ձեռքերը կը դողային եւ ջղաձիգ չարժումներ կ'ընէր:

Ընդհ· դատախազը բոլոր ճառերէն վերջը հեռաձայեց հարցումները ուղղեց 27 երդուեալներուն եւ դատաւորներուն·—

1· Մառէչալ Փէթէն յանցաւո՞ր է դաւադրութեամբ իշխանութեան սիրանալ փորձած ըլլալով: 2.— Յանցաւո՞ր է պետական ապահովութեան դէմ գործած ըլլալով: Իւրաքանչիւր պարագային, դատաւորները պարտաւոր էին յիշել թէ մեղմացուցիչ պարագաներ կը դտնե՞ն: 3· Յանցաւո՞ր է Գերմանիոյ հետ միաբանած ըլլալով:

Երբ դատաւորները եւ երդուեալները առանձնացան, խորհրդակցելու համար, բոլոր երկաթեայ դուռները ամուր փակուեցան եւ կղպուեցան, եւ պահակներու թիւը եռապատկուեցաւ: Հրաման տրուած էր ոչ մէկուն թոյլ տալ որ անցնի: Բոլոր մուտքի տոմսերը չնչուեցան պաշտպանողական ճառերէն անմիջապէս վերջը: Կարգ մը ձերբակալութիւններ ալ կատարուեցան, իբրեւ ցուցադրական կամ կասկածելի: Երկու կիներ կը պատրաստուէին թռուցիկներ բաժնելու, բայց անմիջապէս ձերբակալուեցան:

ՄԱՌԻՇԱԼԻՆ ՎԵՐԱԴԻՆ ԽՕՍՔԵՐԸ

Փաստաբան Իզորնի իր ճառին մէջ մասնաւորապէս չեշտեց թէ Գերմանները 2.600.000 բանուոր պահանջած էին, բայց միայն մէկ քառորդը յանձնուեցաւ, չնորհիւ մառէչալին ջանքերուն: Գլխաւոր փաստաբանը խօսեցաւ երեք անգամ, վերջինը՝ Իզորնի ճառէն ետքը: Թերթ մը դիտել կուտայ թէ լաւագոյն պիտի ըլլար որ երիտասարդ փաստաբանին ճառէն անմիջապէս վերջը տեղի ունենար խորհրդակցութիւնը: Երբ ճառերը վերջացան, ժամը 9 էր արդէն: Իրիկուան մութին մէջ Մառէչալը ոտքի ելլելով, դրպանէն թուղթ մը հանեց եւ կարդաց, ուժասպառ եւ դողդոջուն·

— « Այս դատավարութեան ընթացքին ես լուռ մնացի, Ֆրանսացի ժողովուրդին բացատրելէ վերջ իմ այս դիրքիս պատճառները: Իմ մտածումըս, իմ միակ մտածումս եղաւ անոր հետ ըլլալ, Ֆրանսայի հոգին վրայ, որպէսզի փորձեմ պաշտպանել զայն եւ մեղմացնել իր տառապանքները: Ինչ որ ալ պատահի, ան պիտի չմոռնայ զիս: Ան գիտէ որ ես զինքը պաշտպանեցի ինչպէս պաշտպանեցի Վէրտէօնը: Պարոնայք դատաւորներ, իմ կեանքս եւ ազատութիւնս ձեր ձեռքն են: Բայց պատիւս հայրենիքին կը յանձնեմ: Վարուեցէք ինծի հետ ինչպէս որ կը թելադրէ ձեր խիղճը: Իմ խիղճս հանդարտ է, որովհետեւ, արդէն երկար կեանքի մը ընթացքին եւ իմ տարիքով մահուան դուռը հասած ըլլալով, ես կը յայտարարեմ թէ ուրիշ փառասիրութիւն չունեցայ բայց եթէ ծառայել Ֆրանսայի»:

Երդուեալները եւ դատաւորները մահավճիռը արձակելէ վերջ, կը յանձնարարեն չդործադրել զայն, նկատի առնելով մահապարտին տարիքը:

× Մառէչալը մահավճիռը լսեց հանդարտօրէն: Երբ երդուեալները կը խորհրդակցէին, կէս դիշերին ամբաստանեալը ներկայ եղաւ պատարագի մը, բանալի մատուռին մէջ: Կը հաւատան թէ Տիկին Փէթէնի դէմ դատ պիտի չբացուի:

1943 Յուլիս 2

1943 Յուլիս 2ի առաւօտեան ժամը 5ին Վիչիի պահակները, աջակցութեամբ տեղական ոստիկանութեան, ահուսարսափի մատնեցին Վալանսի գաղութը: Խիստ գաղտնի, մասնաւոր ցանկի մը վրայ մտան Հայերու տուները, եւ հաղիւ հինգ վայրկեան ժամանակ չնորհելով, մեզ առաջ - նորդեցին պահականոց: Գործողութիւնը վերջացուցին լոյսը չբացուած: Մօտաւորապէս 70 Հայորդիներ ձերբակալուեցանք, դրեթէ անկողիններու մէջ, ոչ մէկը կրցաւ փախչիլ կամ պահուիլ: Խորութիւն ալ չդրին,— ժողվեցին Դաշնակցականը, համայնավարը, ռամկավարն ու հնչակեանը: Ձերբակալուէլ կէս ժամ վերջ, հասարակ ոճրագործներու պէս սկսան վարուիլ մեզի հետ:

Ժամը 10ին, նահանգապետարանէն եկան քանի մը պաշտօնեաներ, չրջապատուած զերման եւ իտալացի սպաներով, եւ հրամայեցին մեզի նեղ միջանցք մը անցնիլ, ուր անգամ մը եւս խուզարկելէ վերջ, ինչ որ ունէինք իրրեւ թուղթ առին, մասնաւորաբար ինքնութեան թուղթերը, հացի տոմսերը:

Այս գործողութեան ընթացքին տեղի ունեցաւ անուանական բժշկական քննութիւն մըն ալ: Երբ դուրս ելանք, բացարձակապէս արգիլեցին մեզի որ եւ է յարաբերութիւն մեր սիրելիներուն հետ: Լաց, աղաչանք. ձայները մինչեւ երկինք կը բարձրանային: Ոստիկանական չղթան երթալով կը լայննար: Վերջապէս ժամը 4ին պաշտօնեայ մը F. E.ի (Ֆոտմասիոն էթռանճէ) պետը, պայուսակ մը թեւին տակ, եկաւ կեցաւ պարտէզին դրան առջեւ: Սկզբան անուանացանկը կարդալ: Մենք չնչասպառ կը սպասէինք ելքին: Նոյն վայրկեանին ինքնաշարժ մը եկաւ, յիսունի չափ սպառազէն ոստիկաններ վար իջան, կարգով չարուեցան մեր դիմացը: Ա. ցանկը լրացաւ 50 անձերու անջատումով: Ասոնք հիւանդ էին կամ երաշխաւորեալներ եւ ղրկուեցան իրենց տունը: Բ. ցանկը, 28 հոգի, տեղաւորեցին օթօֆարը եւ մեզ քշեցին դէպի Լիոն, Ֆօռ Շափօլիի բերդը, ուր բանտարկուեցանք մեծ նկուղի մը մէջ:

Ամբաստանութի՞ւնը.— «Զախակողմեան վըտանգաւոր եւ ոչ - բաղձալի տարրեր: Կը յանձնարարուի պահել արգելարանիներու մէջ մինչեւ պատերազմին վերջը»: Ճեառադային, այս տեղեկութիւնը մեզի յայտնեց եպիսկոպոսի բարի թարգման մը: Ֆօռ Շափօլի մէջ 8—10 օր վար դնելէ վերջ, առաջ մը փոխադրեցին Պոօթոյի կայարանը, ուր հաղարէ աւելի հանրապետական Սպանիացիներու հետ մեզ ճամբայ հանեցին անծանօթ ուղղութեամբ: Վերջապէս 53 ժամ տաժանքէ մը վերջ հասանք Պոէօթ, ուր մեզի ընկերացող ոստիկան զինուորները առաջնորդեցին Թօրթ - Պառա կոչուած բանտը:

Այստեղ Հայերուս թիւը 70ի մօտ էր,— Ռոմանէն, Լիոնէն, Սէն Շամոնէն, Սէնթ Էթիէնէն, Ավինեոնէն եւն.: Եւ հաստատուեցաւ ոստոպանքի եղբայրակցութիւնը, առանց խորութեան: Եթէ - րեք-չորս չաթաթէն եկանք այն համոզման թէմիակ փրկութիւնը փախչիլն է: Ո՛րկէ ուր աչխատանոցին մէջ դտանք փարիզցի Ֆրանսացի մը, ամուսնացած հայուհիի մը հետ, որ հաղիւ քանի մը բառհատէրէն դիտէր: Տիկ.ը, հաղիւ 20 տարեկ., իրրեւնակարանը դրաւ մեր տրամադրութեանը տակ: Անհրաժեշտ էր մէկ գիշեր պահուիլ, եւ այսպէս երկու ամսուան ընթացքին հայ աքսորականներէն մարդ չէր մնացած: Անչուշտ փախչելէ վերջն ալ, մինչեւ երկրին ազատագրուիլը մնացինք փախստական եւ քաղաքացիական բոլոր իրաւունքներէն զրկուած:

ԴԵՂԱՄ ՍԱՐՈՑԵԱՆ

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՆ

Փարիզ վերադարձան էջմիածնի պատգամաւորները, որոնք Կաթող. ընտրութենէն վերջը Մոսկուա կը գտնուէին:

ՀԱՄԵՍՏ ԳԻՒՂ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վալպարէզ, Մարսէյլի արուարձաններէն, կը գտնուի Սէն Լուէն երկու քիլմ. հեռու: Այս չրջանը կը բաղկանայ Լա Փօմ, Վալպարէզ, Սէն Մարսէլ, եւ Լա Պարաս թաղամասերէն, ուր կը բնակին բաւական թիւով Հայեր, մօտաւորապէս 100 ընտանիք: Շատեր կ'աչխատին «Քոտէր» եւ կարդ մը ուրիչ գործարաններու մէջ, կան նաեւ արհեստաւորներ եւ առեւտրականներ: Ընդհանրապէս ունին բարեկեցիկ կեանք մը:

Ֆրանսայի ազատագրութեան նախօրեակին, դէպքերու հետեւանքով հոս ալ ունեցանք քանի մը զոհեր:

Հ. Ա. Ճակատի Շրջ. վարչութեան նախաձեռնութեամբ 1944 հոկտեմբեր 15ին Վալպարէզի մէջ ալ կազմուեցաւ մասնաճիւղ մը, նաեւ Հ. Կ. Խաչի եւ Հ. Հ. Երիտ. Միութեան մասնաճիւղերը:

Մեր թաղեցիները, որոնք մինչեւ հիմա դրեթէ բնաւ չէին հետաքրքրուած հանրային գործերով՝ ներկայիս առանց կուսակցական ու գաւանանքի խորութեան սիրով փարած են աչխատանքի: Կ. Խաչի եւ Հ. Հ. Ե. Մ. մասնաճիւղերը կատարեցին կարգ մը ձեռնարկներ, բոլորն ալ յաջող:

Յուլիս 8ին Հ. Ա. Ճ.ի մասնաճիւղը սարքած էր զաչտահանդէս մը, ուր եղան Հայրենաչունչ երգեր եւ արտասանութիւններ: Խորհրդային բանակի հայ զինուորներէ բաղկացած 12 հոգինոց նուագախումբը պահ մը մեզ ապրեցուց Հայրենի յիչատակներով: Ներկայ էին նաեւ «Քոտէր»ի գործաւորական կազմին (C. G. T.) ներկայացուցիչները: Հանդէսը արդիւնաւոր եղաւ նկատի առնելով թէ բարոյապէս:— Աստիկ

ՏԽՐՈՒՆԻ

Երկու կսկծալի դէպքեր եւս.—

ԸՆԿԵՐ ՏՈՒՔ. Մ. ԳԱՐԱ.— Անցեալ Փետր. 10ին Նիւ Եորքի մէջ մեռած է ընկեր Մկրտիչ Գաբակէօզեան (Մ. Գարա): Ողբացեալը աւարտած էր Հայոց Փաչայի բժշկական համալսարանը: Անդամ էր Հ. Ց. Դ. Ուս. Միութեան: Գործօն դեր կատարած է ինքնապաչտպանութեան աչխատանքներու մէջ, Պալքանեան պատերազմին (1911—12): Ծնած էր Օվաճըք (Նիկոմիդիա), բանաստեղծ Ա. Հարոնի ծննդավայրը: Մեծ պատերազմին ողջ մնացած էր իրրեւ բժիչկ ծառայելով բանակին մէջ: Երբ քէմալականները Պոլիս մտան, ընկեր Մկրտիչ եւս դնաց Ամերիկա եւ հաստատուեցաւ Նիւ Եորք, իր կնոջ եւ զաւակներուն հետ: Ցաջող քննութիւն մը անցընելով, դարձաւ մասնագէտ մը աչքի հիւանդութեանց: Միեւնոյն տունն կը չարունակէր իր հանրային գործունէութիւնը: Անդամ էր Հ. Ց. Դ. Նիւ Եորքի կոմիտէներէն մէկուն: Երկար տարի եղած է անդամ երեսփ. ժողովի եւ ազգ. կեդր. վարչութեան: Իր անդրանիկ որդին յաջողութեամբ աւարտեց բժչկական համալսարանը, երբ ողջ էր դժբախտ Մկրտիչը:

ՑԱԿՈԲ ՍԻՄՈՆԻ.— Մայիս 10ին Պէյրութի Ազգ. բուժարանին մէջ մեռած է ընկեր Ցակոբ Սիմոնի, որ տարիներէ ի վեր կը տառապէր անողոք հիւանդութենէ մը: Ողբացեալ ընկերը եռանդուն աչխատանքներ կատարած է Պանտրմայի մէջ, յետոյ Ցունաստանի, Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ: Տարագրութեան տարիներուն ալ օգտակար եղած է որբերու եւ հալածականներու, տառապելով անոնց հետ: Իր թաղման առթիւ դամբանականներ խօսած են ընկեր Գ. Իփէկեան եւ Եդ. Տարօնեան:

ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ԾՈՎԵԶԵՐՔՆԵՐԸ բազմութեամբ լեցուած ըլլալով, ձեռնհաս իչխանութիւնը նորէն կը յիչեցնէ թէ հաղարաւոր ականներ չեն մաքրուած, ամէն օր արկածներ կը պատահին բազմաթիւ զոհերով: Անոնք որ չեն հնազանդիր, բռնի պիտի հեռացուին:

ՄՈՍԿՈՒԱՑԻՆ կը հեռագրեն թէ զօր. Այզընհաուըը, որ Սթալինի այցելած էր, համոզուած է թէ Ա. Միութիւնը կը փափաքի բարեկամական յարաբերութիւններ մշակել Մ. Նահանգներուն հետ: Զօրավարը չէ ուղած յայտնել Սթալինի հետ ունեցած խօսակցութեանց մանրամասնութիւնները, բայց չատ գոհ կ'երեւայ:

Հ. Ց. Դ. ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 17 Օգոստոս, ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՑԱՌԱՋ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Սարսէյլէն Պ. Միհրան Տապաղեան մէկ վեցամսեայ «Ցառաջ» կը նուիրէ իր եղբօրը՝ Լեւոնի:

AIX LES BAINSի ՄԷՋ

Հայկ. ընտիր ճաչեր ուտելու համար այցելեցէք «Restaurant Téléphérique Plaisir au Mont Revard» ուր պիտի գտնէք Արեւելեան եւ Եւրոպական համեղ կերակուրներ եւ անթերի սպասարկութիւն;

1943 Յուլիս 2

1943 Յուլիս 2ի առաւօտեան ժամը 5ին Վիչիի պահակները, աջակցութեամբ տեղական ոստիկանութեան, ահուսարսափի մատնեցին Վալանսի գաղութը: Խիստ գաղտնի, մասնաւոր ցանկի մը վրայ մտան Հայերու տուները, եւ հաղիւ հինգ վայրկեան ժամանակ չնորհելով, մեզ առաջ - նորդեցին պահականոց: Գործողութիւնը վերջացուցին լոյսը չբացուած: Մօտաւորապէս 70 Հայորդիներ ձերբակալուեցանք, դրեթէ անկողիններու մէջ, ոչ մէկը կրցաւ փախչիլ կամ պահուիլ: Խորութիւն ալ չդրին,— ժողվեցին Դաշնակցականը, համայնավարը, ռամկավարն ու հնչակեանը: Ձերբակալուէլ կէս ժամ վերջ, հասարակ ոճրագործներու պէս սկսան վարուիլ մեզի հետ:

Ժամը 10ին, նահանգապետարանէն եկան քանի մը պաշտօնեաներ, չրջապատուած զերման եւ իտալացի սպաներով, եւ հրամայեցին մեզի նեղ միջանցք մը անցնիլ, ուր անգամ մը եւս խուզարկելէ վերջ, ինչ որ ունէինք իրրեւ թուղթ առին, մասնաւորաբար ինքնութեան թուղթերը, հացի տոմսերը:

Այս գործողութեան ընթացքին տեղի ունեցաւ անուանական բժշկական քննութիւն մըն ալ: Երբ դուրս ելանք, բացարձակապէս արգիլեցին մեզի որ եւ է յարաբերութիւն մեր սիրելիներուն հետ: Լաց, աղաչանք. ձայները մինչեւ երկինք կը բարձրանային: Ոստիկանական չղթան երթալով կը լայննար: Վերջապէս ժամը 4ին պաշտօնեայ մը F. E.ի (Ֆոտմասիոն էթռանճէ) պետը, պայուսակ մը թեւին տակ, եկաւ կեցաւ պարտէզին դրան առջեւ: Սկզբան անուանացանկը կարդալ: Մենք չնչասպառ կը սպասէինք ելքին: Նոյն վայրկեանին ինքնաշարժ մը եկաւ, յիսունի չափ սպառազէն ոստիկաններ վար իջան, կարգով չարուեցան մեր դիմացը: Ա. ցանկը լրացաւ 50 անձերու անջատումով: Ասոնք հիւանդ էին կամ երաշխաւորեալներ եւ ղրկուեցան իրենց տունը: Բ. ցանկը, 28 հոգի, տեղաւորեցին օթօֆարը եւ մեզ քշեցին դէպի Լիոն, Ֆօռ Շափօլիի բերդը, ուր բանտարկուեցանք մեծ նկուղի մը մէջ:

Ամբաստանութի՞ւնը.— «Զախակողմեան վըտանգաւոր եւ ոչ - բաղձալի տարրեր: Կը յանձնարարուի պահել արգելարանիներու մէջ մինչեւ պատերազմին վերջը»: Ճեառադային, այս տեղեկութիւնը մեզի յայտնեց եպիսկոպոսի բարի թարգման մը: Ֆօռ Շափօլի մէջ 8—10 օր վար դնելէ վերջ, առաջ մը փոխադրեցին Պոօթոյի կայարանը, ուր հաղարէ աւելի հանրապետական Սպանիացիներու հետ մեզ ճամբայ հանեցին անծանօթ ուղղութեամբ: Վերջապէս 53 ժամ տաժանքէ մը վերջ հասանք Պոէօթ, ուր մեզի ընկերացող ոստիկան զինուորները առաջնորդեցին Թօրթ - Պառա կոչուած բանտը:

Այստեղ Հայերուս թիւը 70ի մօտ էր,— Ռոմանէն, Լիոնէն, Սէն Շամոնէն, Սէնթ Էթիէնէն, Ավինեոնէն եւն.: Եւ հաստատուեցաւ ոստոպանքի եղբայրակցութիւնը, առանց խորութեան: Եթէ - րեք-չորս չաթաթէն եկանք այն համոզման թէմիակ փրկութիւնը փախչիլն է: Ո՛րկէ ուր աչխատանոցին մէջ դտանք փարիզցի Ֆրանսացի մը, ամուսնացած հայուհիի մը հետ, որ հաղիւ քանի մը բառհատէրէն դիտէր: Տիկ.ը, հաղիւ 20 տարեկ., իրրեւնակարանը դրաւ մեր տրամադրութեանը տակ: Անհրաժեշտ էր մէկ գիշեր պահուիլ, եւ այսպէս երկու ամսուան ընթացքին հայ աքսորականներէն մարդ չէր մնացած: Անչուշտ փախչելէ վերջն ալ, մինչեւ երկրին ազատագրուիլը մնացինք փախստական եւ քաղաքացիական բոլոր իրաւունքներէն զրկուած:

ԴԵՂԱՄ ՍԱՐՈՑԵԱՆ

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՆ

Փարիզ վերադարձան էջմիածնի պատգամաւորները, որոնք Կաթող. ընտրութենէն վերջը Մոսկուա կը գտնուէին:

ՀԱՄԵՍՏ ԳԻՒՂ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վալպարէզ, Մարսէյլի արուարձաններէն, կը գտնուի Սէն Լուէն երկու քիլմ. հեռու: Այս չրջանը կը բաղկանայ Լա Փօմ, Վալպարէզ, Սէն Մարսէլ, եւ Լա Պարաս թաղամասերէն, ուր կը բնակին բաւական թիւով Հայեր, մօտաւորապէս 100 ընտանիք: Շատեր կ'աչխատին «Քոտէր» եւ կարդ մը ուրիչ գործարաններու մէջ, կան նաեւ արհեստաւորներ եւ առեւտրականներ: Ընդհանրապէս ունին բարեկեցիկ կեանք մը:

Ֆրանսայի ազատագրութեան նախօրեակին, դէպքերու հետեւանքով հոս ալ ունեցանք քանի մը զոհեր:

Հ. Ա. Ճակատի Շրջ. վարչութեան նախաձեռնութեամբ 1944 հոկտեմբեր 15ին Վալպարէզի մէջ ալ կազմուեցաւ մասնաճիւղ մը, նաեւ Հ. Կ. Խաչի եւ Հ. Հ. Երիտ. Միութեան մասնաճիւղերը:

Մեր թաղեցիները, որոնք մինչեւ հիմա դրեթէ բնաւ չէին հետաքրքրուած հանրային գործերով՝ ներկայիս առանց կուսակցական ու գաւանանքի խորութեան սիրով փարած են աչխատանքի: Կ. Խաչի եւ Հ. Հ. Ե. Մ. մասնաճիւղերը կատարեցին կարգ մը ձեռնարկներ, բոլորն ալ յաջող:

Յուլիս 8ին Հ. Ա. Ճ.ի մասնաճիւղը սարքած էր զաչտահանդէս մը, ուր եղան Հայրենաչունչ երգեր եւ արտասանութիւններ: Խորհրդային բանակի հայ զինուորներէ բաղկացած 12 հոգինոց նուագախումբը պահ մը մեզ ապրեցուց Հայրենի յիչատակներով: Ներկայ էին նաեւ «Քոտէր»ի գործաւորական կազմին (C. G. T.) ներկայացուցիչները: Հանդէսը արդիւնաւոր եղաւ նկատի առնելով թէ բարոյապէս:— Աստիկ

ՏԽՐՈՒՆԻ

Երկու կսկծալի դէպքեր եւս.—

ԸՆԿԵՐ ՏՈՒՔ. Մ. ԳԱՐԱ.— Անցեալ Փետր. 10ին Նիւ Եորքի մէջ մեռած է ընկեր Մկրտիչ Գաբակէօզեան (Մ. Գարա): Ողբացեալը աւարտած էր Հայոց Փաչայի բժչկական համալսարանը: Անդամ էր Հ. Ց. Դ. Ուս. Միութեան: Գործօն դեր կատարած է ինքնապաչտպանութեան աչխատանքներու մէջ, Պալքանեան պատերազմին (1911—12): Ծնած էր Օվաճըք (Նիկոմիդիա), բանաստեղծ Ա. Հարոնի ծննդավայրը: Մեծ պատերազմին ողջ մնացած էր իրրեւ բժիչկ ծառայելով բանակին մէջ: Երբ քէմալականները Պոլիս մտան, ընկեր Մկրտիչ եւս դնաց Ամերիկա եւ հաստատուեցաւ Նիւ Եորք, իր կնոջ եւ զաւակներուն հետ: Ցաջող քննութիւն մը անցընելով, դարձաւ մասնագէտ մը աչքի հիւանդութեանց: Միեւնոյն տունն կը չարունակէր իր հանրային գործունէութիւնը: Անդամ էր Հ. Ց. Դ. Նիւ Եորքի կոմիտէներէն մէկուն: Երկար տարի եղած է անդամ երեսփ. ժողովի եւ ազգ. կեդր. վարչութեան: Իր անդրանիկ որդին յաջողութեամբ աւարտեց բժչկական համալսարանը, երբ ողջ էր դժբախտ Մկրտիչը:

ՑԱԿՈԲ ՍԻՄՈՆԻ.— Մայիս 10ին Պէյրութի Ազգ. բուժարանին մէջ մեռած է ընկեր Ցակոբ Սիմոնի, որ տարիներէ ի վեր կը տառապէր անողոք հիւանդութենէ մը: Ողբացեալ ընկերը եռանդուն աչխատանքներ կատարած է Պանտրմայի մէջ, յետոյ Ցունաստանի, Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ: Տարագրութեան տարիներուն ալ օգտակար եղած է որբերու եւ հալածականներու, տառապելով անոնց հետ: Իր թաղման առթիւ դամբանականներ խօսած են ընկեր Գ. Իփէկեան եւ Եդ. Տարօնեան:

ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ԾՈՎԵԶԵՐՔՆԵՐԸ բազմութեամբ լեցուած ըլլալով, ձեռնհաս իչխանութիւնը նորէն կը յիչեցնէ թէ հաղարաւոր ականներ չեն մաքրուած, ամէն օր արկածներ կը պատահին բազմաթիւ զոհերով: Անոնք որ չեն հնազանդիր, բռնի պիտի հեռացուին:

ՄՈՍԿՈՒԱՑԻՆ կը հեռագրեն թէ զօր. Այզընհաուըը, որ Սթալինի այցելած էր, համոզուած է թէ Ա. Միութիւնը կը փափաքի բարեկամական յարաբերութիւններ մշակել Մ. Նահանգներուն հետ: Զօրավարը չէ ուղած յայտնել Սթալինի հետ ունեցած խօսակցութեանց մանրամասնութիւնները, բայց չատ գոհ կ'երեւայ:

Հ. Ց. Դ. ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 17 Օգոստոս, ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՑԱՌԱՋ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Սարսէյլէն Պ. Միհրան Տապաղեան մէկ վեցամսեայ «Ցառաջ» կը նուիրէ իր եղբօրը՝ Լեւոնի:

AIX LES BAINSի ՄԷՋ

Հայկ. ընտիր ճաչեր ուտելու համար այցելեցէք «Restaurant Téléphérique Plaisir au Mont Revard» ուր պիտի գտնէք Արեւելեան եւ Եւրոպական համեղ կերակուրներ եւ անթերի սպասարկութիւն;

ԿԱՅԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ Հ. Ց. Դաշնակցութեան կողմէ ներկայ էին Շ. Միսաքեան եւ Ն. Տակաուեան, ինչպէս հաղորդած էր երէկ «Լը Փոփիւլէռ»: Անցեալ նոյեմբերի առաջին համագումարին ալ ներկայ էր Շ. Միսաքեան: Համագումարի աչխատանքներու մասին պիտի դրենք առանձին:

ՓԱՐԻԶԻ ԹԵՐԹԵՐԸ տաղնապ մը կ'անցընեն նորէն, իրրեւ հետեւանք թուղթի անբաւականութեան: Երէկ պիտի չհրատարակուէին, բայց վերջին պահուն կարելի եղաւ առժամեայ կարդադրութեան մը յանդիլ: Փէթէնի դատավարութեան առթիւ, թերթերը չաբաթը երեք անգամ կէս էջ, երեք անգամ քառորդ մեծութեամբ (Ցառաջ»ի պէս) պիտի հրատարակուէին, բայց քանի օրէ ի վեր լոյս կը տեսնեն երկու մեծադիր էջերով, ինչ որ կը վնասէ, կ'ըսեն, թուղթի մթերքին:

ՍԻՈՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ (Լոնտոն) Օգոստոս 13ին խիստ բանաձեւ մը քուէարկեց որ կը բողոքէ 1939ին հրատարակուած անգլիական Ճերմակ Տետրակին դէմ: Բանաձեւը կ'ըսէ թէ հարիւր հաղարաւոր Հրեաներ որ կոտրուեցան Եւրոպայի մէջ, վրկուած պիտի ըլլային, եթէ Անգլիա այս հրատարակութիւնը կատարած չըլլար, արգիլելով ներգաղթը դէպի Պաղեստին: Տեղեկագրին համաձայն, մինչ 60.000 հոգի կրցած են Պաղեստին ապաստանիլ պատերազմի ընթացքին, իսկ վեց միլիոն այրեր, կիներ եւ մանուկներ մահացած են: Համագումարը կը պահանջէ անմիջապէս լուծել ներգաղթի խնդիրը:

ՌՈՒՍԵՐԸՆԴ պարտաւորիչ հռչակուեցաւ Ձեխոսլովաքիոյ մէջ, ինչպէս եղած էր Վիէննայի համար:

ՊԵՐԼԻՆԻ ամերիկեան թղթակիցները կը գրեն թէ զինուորները երեք միլիոն տոլար չահած են միայն յուլիս ամսուն, առեւտուր ընելով, կարմիր բանակի զինուորներուն հետ: Ռուսերը 700 տոլարի կը գնեն 15 տոլար արժող ժամացոյց մը, եւ ուրիչ իրեր նոյն համեմատութեամբ: Ամերիկացի զինուորները իրաւունք ունին ծախելու իրենց սեփական իրերը, բայց չատեր ուրիչ բաներ ալ կը ծախեն, երբեմն ալ աժան ժամացոյցներ կը դնեն Ցուիցերիայէն: Ռուս զինուորները չատ կը սիրեն թեւի ժամացոյցները, բայց վերջերս այնքան չատ գնեցին որ հիմա 4—500 տոլարէն աւելի չեն վճարեր ժամացոյցի մը:

ԻԲՐԵՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՈՃԲԱԳՈՐԾ դատուելու համար օդանաւով Նիւրընպէրկ փոխադրուեցան մառէչալ Կէօրինկ, Ֆոն Փափըն, Ռիպպընթրոփ, զօր. Եօտլ, մառէչալ Քայթըլ, Ռոզէնպէրկ եւ ուրիչ երեւելիներ: Ամէնքն ալ արդելափակուեցան քաղաքին բանտին մէջ: Ռուսոլֆ Հէս եւ ուրիչ 40 նացի զեկավարներ որոնք արգելափակուած են Անգլիոյ մէջ, նոյնպէս Նիւրընպէրկ պիտի փոխադրուին: Դատը պիտի սկսի մինչեւ Հոկտեմբեր 1: Կ'ըսուի թէ Ֆոն Փափըն, Անգարայի նախկին դեսպանը, միջադգային առեւանին առջեւ դատուելէ առաջ իրրեւ վկայ պիտի լսուի: Դատաւորները կը յուսան այս ձեւով իմանալ Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութեան դաղտնիքները:

ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ վերջին ամիսներու ընթացքին բազմապատկուած են պայթուցիկներով եւ զինեալ յարձակումները կարգ մը նահանգներու մէջ, բազմաթիւ զոհեր եւ նիւթական կարեւոր վնասներ պատճառելով: Այս բռնութիւնները չատ յաճախ կը կատարուին հասարակ չարագործներու կողմէ որոնք չեն վարանիր դիմադրական եւ քաղաքական տարադիր ձեւանալ: Բոլոր քաղաքական կուսակցութիւնները, դիմադրական չարժումները եւ գերիներու, աքսորականներու կազմակերպութիւնները կը պախարակեն այս արարքները: Ներքին նախարարութիւնը հրահանգած է նահանգապետներուն որպէսզի խստօրէն զսպուին այս ապազակութիւնները:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.288

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17. Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Vendredi 17 Août 1945 Ուրբաթ 17 Օգոստոս

ԺԷ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4481-Նոր շրջան թիւ 110 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր·

ԻՐԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԱՀ «ՓՈՔՐ ԱԶԳ»

Լրացնենք Լոզանի թերթին հէքեաթները, ո- րոնք չատ ալ տարբերութիւն չունին Թուրք մա- մուլին ամենօրեայ ցնդաբանութիւններէն:

Կը յիշէք անշուշտ.— Խորհրդային մամուլը ուժգնօրէն ձաղկելով Անդարայի երկդիմի քաղա- քականութիւնը, մինչ անոր երեսին կը նետէ սո- վորական բառ մը, «ֆաշական»:

Կը թուի թէ այս բացատրութիւնը վիրաւորած է մեր երբեմնի «վաթանտաշ»ներուն դիւրազգա- ծութիւնը: Եւ «կազէթ տը Լոզան»ի աչխատակիցը կը հարցնէ, սրատուչ միամտութեամբ.

— « Թուրքերը լաւ կռուեցան **1920**ին, բոլոր յաղթական պետութեանց դէմ եւ յաղթեցին: Այս բանը ար եւ է կերպով կը նմանի՞ փաշական յա- մառութեան»:

Եւ անմիջապէս կը պատասխանէ, առանց ու- րիշին խօսք տալու,— «Ամենեւին»: Ընդհակա- ռակն, Թուրքիան «իրաւունք ունի պահանջելու որ յարգեն իր սեփական հողը»: Ինչո՞ւ է որ կը տրա- մաբանէ.—

1· Թուրքիա հրաժարած է ոչ- ազգային հո- ղեր դրաւելէ.— 2· Ձեռք քաշած է որ եւ է բան ետ պահանջելու իրաւունքէն.— 3· Չէ պատաս- խանած Առանցքին որ չատ բաներ կը խոստանար· — 4· Անտեսած է անոնք որ այժմ կ'ուզեն իրեն տալ Հալէպը:

— « Արդ, հակառակ իրենց անկարեւորու- թեան, երբեմ բնական չէ որ Թուրքիա ձգէ կարսը եւ Արտահանը, ինչպէս կ'ընէր այս թերթը խմբա- գրականով մը: Այս միշտ թրքական նահանգները գրաւուեցան հայ ապստամբներուն կողմէ Օսմ· կայսրութեան փլուզման ատեն· Լէնինի զանոնք Մ· Քէմալի վերադարձուց **1921**ին: Այս վերադարձուի մը բոնի չեղաւ, այլ տեղի ունեցաւ ճիշդ այն պա- հուն երբ խորհրդային հանրապետութիւնը կա- տաբեալ բարգաւանման մէջ էր, մինչ Թուրքիան կը գտնուէր այն կացութեան մէջ ինչ որ Ֆրանսան **1940**ին: Քէմալական ապստամբները հարկա- դրուած էին կռուիլ Յոյներուն դէմ Անգարայի մէջ, իրենց Սուլթանին դէմ, Ֆրանսացիներուն դէմ Սուրիոյ մէջ եւն· եւն·: Ապացուցանելու հա- մար թէ բոլորովին ինքնաբերաբար տեղի ունեցաւ այս բանը, կը բաւէ յիշել որ Լէնինի երկու նա- հանգները վերադարձնելէ վերջ, զէնք, դրամ եւ զինուոր դրկեց քէմալականներուն եւ մասամբ այդ աջակցութեան չնորհիւ է որ Թուրքիա վերագտաւ իր անկախութիւնը, խորհրդային պապանզութեան լաւագոյն երաշխիքը»:

Բայց, կասկած մը կը կրծէ յօդուածագրին միտքը.— «Պիտի ընդունի՞ն Թրքական տեսակէ- տը»: Եւ անձկութեամբ կը յիշէ անգլիացի դիւա- նագէտի մը խօսքը, երբ գլուխ գլխի «պատուա- կան» սուրճ մը կը խմէին Լոնտոնի մէջ·

— « Փոքր ազգերը կորսնցուցին խաղը· անոնք այլեւս իրաւունքներ չունին, այլ միայն պարտա- կանութիւններ»:

Ուրեմն, ամենակալ, ամենակուլ Թուրքիան ալ, որ ունի 750.000 քառ· քիլոմեթր տարածու- թիւն, փռուած՝ երկաթուղիներու վրայ, որուն մաս- նաւոր աթոռ մը չնորհուեցաւ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան մէջ, իր կարգին կը սպասէ արդարութեան եւ պաշտպանութեան, իբրեւ փոքր ազգ: Ինչպէս մենք որ ոչ քար մը ունինք մեր գլխուն տակ, ոչ ալ աթոռ՝ ո եւ է միջազգային ժո- ղովի մէջ···

Անշուշտ բոլորովին անճար չէ Անգարան: Եթէ իր դասական բարեկամները երես դարձնեն կամ ուզեն Պիզատոսի դեր կատարել, ուրիշ միջոցներ չեն պակսիր: Պաչոճնական բերան մըն է որ կը յայտարարէ, զուիցերիական թերթին միջոցաւ·

— « Բայց, եթէ կ'ուզեն մէկդի դնել միջազ- գային եղանակը՝ բոլոր խնդիրներու կարգադրու- թեան համար, այն ատեն Թուրքիա կը նախընտրէ Խ· Միութեան հետ բանակցիլ գլուխ գլխի ոչ մի- այն կարսի եւ Արտահանի նահանգներու, այլեւնե- ղուցներու մասին: Այն ատեն ինքը չէ որ մէկդի դրուած պիտի ըլլայ, այլ այն պետութիւնները որ աջակցութիւն կը պարտին իրեն, համաձայն գի- նակցութեան դաշնագրի մը»:

Ինչպէս կը տեսնէք, նորութիւններ անխուսա- փելի են Թրքական ճակատին վրայ: Ծալքեր կան որ դեռ նոր պիտի բացուին: Հետզհետէ պիտի բացուին:

Մինչ այդ, Անգարա լարած է իր քարոզչական ցանցերը, Եւրոպային Ամերիկա, երբ մեր «հայրե- նասէրները» ամիսներէ ի վեր օրը իրիկուն կ'ընեն բիւզանդարանութեամբ: Եւ բանսարկութեամբ:

Շ·

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՆՈՐԷՆ «ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԽՆԴԻՐ»...

(Բ· եւ վերջին մաս)

Անժխտելի փաստ է որ երբ վէճ կը ծագի Ռու- սաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ, Մեծն Բրիտանիա ընդհանրապէս կանգնած է նախորդ պատերազմին «աղնուական թշնամիին կողքին»: Այդպէս էր անցեալին մէջ, այդպէս է նաեւ այսօր: Թրքասի- րութիւնը իբրեւ քաղաքական ուղեղիծ բնականա- բար չունի հին օրերու հրապոյրն ու արժէքը, բայց կը թուի թէ ան տակաւին աղդու դէնք մըն է կարգ մը շրջանակներու ձեռքը՝ չափաւորելու հա- մար Խ· Միութեան ախորժակը այն սահմաններուն վրայ ուր «հրաշալի իմն» բրիտանական ու թրքա- կան չահերը միշտ ներդաշնակ են:

Թուրքիա հինգ տարի ամպարտութիւն ընելէ վերջ, պատերազմ հրատարակեց մեռնողներու ժամուն, երբ արդէն Գերմանիոյ չախչախիչ պար- տութիւնը դրեթէ կատարուած իրողութիւն մըն էր: Մի՛ծաղաչարժ զաւեշտ մը այս ալաթուրքա ելոյթը դոր Անգլիոյ նախորդ վարչապետը բեմա- դրեց՝ հակառակ Խ· Միութեան ցանկութեան, ինչպէս կը հաւատան կարգ մը իրազեկներ: Ուրիշ ճար չկար, Թուրքիոյ «երեսը ճերմակ հանելու» համար հաշուեյարդարի պահուն: Արդարեւ Թուր- քիա — առանց կաթիլ մը արիւն կորսնցնելու — դաշնակից պետութիւն է այսօր բաւին ընթացիկ առումով, չնորհիւ Մեծն Բրիտանիոյ բարեխօսու- թեան եւ օժանդակութեան: Վաղը, հաշտութեան խորհրդաժողովին մէջ Անգարա պիտի ունենայ իրեն յատկացուած աթոռ մը — կամ «ոտքի կենա- լիք տեղ մը», ինչպէս դիտել կուտար քաղաքական չարաթաթերթ մը ամիսներ առաջ — ու քաղաքա- կիրթ ազգերուն հետ միասին պիտի տնօրինէ աչ- խարհի ճակատագիրը ···

Արդ, Թուրքիան այս ձեւով չոյելու եւ փայ- փայելու քաղաքականութիւնը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ ազդարարութիւն մը Խ· Միութեան — Զմոռ- նաս, դրացիդ խնամի է մեզի: Այլապէս, ինչո՞ւ այս բացառական վերաբերումը Մոսկուայի ար- դար պահանջներուն հանդէպ: Ինչո՞ւ այս իրա- րանցումը անգլիական մամուլին մէջ, Հայաստանի սահմաններուն սրբագրութեան հարցին առթիւ եւ ինչո՞ւ «Իքոնոմիսթ»ներու կամ ուրիշ թերթերու այս իմաստակ ու չարամիտ խորհրդածութիւննե- րը: Եթէ իրաւ է որ կարս- Արտահանի չրջանը «երկրորդական նշանակութիւն» ունի —Թայմզն ալ այդ իմաստով կ'արտայայտուի խմբագրականի մը մէջ — ուրեմն տրամաբանօրէն չատ դիւրին պիտի ըլլայ Լոնտոնի համար՝ խօսք հասկցնել Թուրքերուն: Ամէնէն խոնարհ մահկանացուն այ դիտէ որ Խ· Միութեան բարեկամութիւնը արեւ- մտեան Եւրոպայի Մեծերուն հետ՝ չատ աւելի թանկագին է մարդկութեան բարիքին համար, քան բոլոր ժամանակներու անզուգական ջարդա- րարներուն կասկածելի դաշնակցութիւնը: Մնաց որ, Թուրքիա կարս-Արտահանը զիջելով չի կրնար քաւել իր մեղքերը: Կուզայ օրը երբ ան ուղէ չու- զէ կը վերադարձնէ Ռուիլընեան Հայաստանը Երե- ւանի մեր հարազատներուն:

Ինչ կը վերաբերի անգլ· չարաթաթերթին այն ակնարկին թէ հայ ժողովուրդը իրեն պաշտպան կը նկատէ Խ· Միութիւնը, այս պարագան պէտք չէ անուշչա զարմանք պատճառէ մեր անգլիացի բարեկամներուն որոնք չատ անգամներ փորձեցին օգնութեան ձեռք կարկառել մեզի, մեր ամէնէն դժբախտ օրերուն, բայց իրենց դասական չահե- րը, մեր հայրենիքին բոլորտիքը, հաւանաբար թոյլ չտուին որ ղլուխ հանէին իրենց յանձնառու- թիւնները, պերլինէն մինչեւ Լոզան:

Այսօր մեր դառն յուսախաբութիւններն եւ օր- ուան քաղաքական պայմանները կը թելադրեն ա- ւելի իրատես ուղղութիւն մը: Ինչպէս երէկ, այսօր ալ հայ ժողովուրդը առանց հատուածական ու դաւանաճիճի խտրութեան, կանգնած է Խ· Միու- թեան կողքին, անոր տրամադրելով իր բարոյա- կան եւ նիւթական համեստ ուժերը: Այս հիմնա- կան ուղղութեան զուգընթաց, կայ նաեւ մեր դրա- կան ու անվիճելի բարեկամութիւնը Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Միացեալ Նահանգներուն հանդէպ: Արտասահմանի հայ զանգուածին Խ· Միութեան հետ ըլլալը չի նշանակեր թէ ան իր դոյզդոյն կազմակերպութիւններով առանց վերապահու- թեան կ'ընդունի համայնավարական վարդապե- տութիւնը՝ քաղաքական, տնտեսական ու ընկե- րային հարցերու մէջ: Վարչաձեւը հրատապ խըն-

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԻԱՋԻՆ ԱԽԵՏԱԲԵՐ ԼՈՒՐԵՐԸ ՀԱՑԱՍՏԱՆԷՆ

(ԲԱՂՈՒԱԾ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԻ ՄԸ)

Յանդաւառ տրամադրութեամբ կը պատմէ պատգամաւորը իր ոգեւորիչ տպաւորութիւնները, կաթողիկոսական ընտրութեան, ներդաղթի, ճար- տարարուեստի, կրթական, մտաւորական, գեղար- ուեստական կեանքի մասին:

Ձեռնհաս, պատրաստուած եւ անկախ կղերա- կաններէն մէկն է նորընտիր կաթողիկոսը, Գէորգ արք· Զէօրէքճեան, շրջապատուած հայրենասէր կղերականներէ եւ ժողովուրդէն: Արտասահմա- նի մէջ, ոչ մէկ տեղ այնքան չերմօրէն հայրենա- սիրական արտայայտութիւններ կ'ընէ հայ ժողո- վուրդը որքան Հայաստանի մէջ:

Նորընտիր կաթողիկոսը երբ տակաւին տեղա- պահ էր, Սթալինի ներկայանալով ժողովուրդին բաղձանքները յայտնած է դրաւոր: Մտադիրը անմիջապէս մակագրելով, յանձնած է ձեռնհաս իշխանութեանց, գործադրուելու համար:

Առաջին առթիւ որ կարելի ըլլայ ներգաղթ կազմակերպել, նախ Յունաստանէն եւ Սուրիա- Լիբանանէն մեծ բազմութիւններ պիտի փոխա- դրուին Հայաստան:

Կառավարութիւնը կը խորհի Հայաստան փո- խադրել ոչ միայն Արտասահմանի, այլեւ Խ· Մի- ութեան եւ Կովկասի մէջ եղած հայկական ցիրու- ցան համրանքները:

Հայաստանի ժողովուրդը համոզուած է որ կարսը եւ Արտահանը անպայման պիտի միացուին Հայաստանի: Լուրը հրատարակուած է: երբ Սթա- լին ուզէ եւ որոշէ, անպայման կը գործադրէ իր որոշումը: Հայաստանի մէջ կը սպասեն որ արտա- սահմանի մէջ ալ հետապնդուի Հայկական Դատը:

Հայաստան մնալով հանդերձ երկրագործա- կան երկիր մը, մեծ թափ կուտայ ճարտարար- ուեստի: Ձեռնարկներ կատարուած են որպէսզի Գերմանիայէն Ռուսաստան տարուած մեքենաներէն Հայաստան ալ բաժին ունենայ եւ արդէն մեծ չափով ստացած են:

Կրթական - մտաւորական - գեղարուեստական մեծ յառաջդիմութիւններ ունի Հայաստան: Երի- տասարդութեան մեծ մասը միջնակարգ դպրոցներ եւ համալսարան կ'աւարտեն:

Թատերացանկին մէջ կ'երեւան բազմաթիւ նոր խաղեր: Ամէն դիշեր ժողովուրդը խուռներամ կը լեցնէ սրահները:

Երեւան չատ ներկայանալի մասնաղարան մը ունի: Նոր գերեզման մը հրատարակուած տուն խակոյն կը սպառի: Թուղթի պակասէն դժբախտաբար քիչ քանակութեամբ կը հրատարակուին գիրքերը:

Մտաւորական դասը առանձնաշնորհեալ է Հա- յաստանի մէջ: Անոնք թէ լաւ կը վարձատրուին եւ թէ ժողովուրդէն աւելի չափով պարէն կը ստա- նան:

× *Փարիզի պատգամաւորները եւ Ազգ· Մխի- թեան ներկայացուցիչները մէկ ամիս մնացած են Երեւան, այցելելով նոր աւանները եւ Սեւան: Բայց չեն կրցած Էչմիածին երթալ: Մէկ ամիս ալ մնացած են Մոսկուա, հաղորդակցութեանց դժուարութեան պատճառով: Մոսկուայի մէջ ներ- կայ եղած են 18.000 հոգինոց երիտասարդական փառաւոր թափորի մը, որուն կը մասնակցէին պատուիրակութիւններ Խ· Միութեան բոլոր հան- րապետութիւններէն եւ շրջաններէն: Հայաստա- նէն տաղացքին մասնակցած են 300 երիտասարդ- ներ, առոյգ եւ կարգապահ:*

× *Հայաստանի մէջ ալ պարենաւորումը կը կատարուի պարենատոմսերով, ինչպէս ամէն տեղ, եւ գոհացուցիչ է:*

× *Պատգամաւորներուն բոլոր ծախքերը, փո- խադրութիւնը, հիւրընկալութիւն եւն· ստանձնած է խորհրդային իշխանութիւնը, էջմիածնի մէջ ալ՝ կաթողիկոսութիւնը :* Շարունակելի

ՅՄՄ.— Աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ՝ յաջորդով:

դիր չէ մեզի համար: Մեր ընտանեկան վէճերը Մոսկուայի կամ Երեւանի հետ, չեն ժխտեր մեր դգացումներուն անկեղծութիւնը· ընդհակառակն, կը հաստատեն որ մեր բարեկամութիւնը հարա- զատ է ու տեւական: Պիտի ուզէինք որ ուրիշները ծուռ աչքով չդիտէին այս երեւոյթը:

ԺԻՐԱՑՐ

× *Պատերազմի դադարման առթիւ, 25 մի- լիոն տեղահան Զինուցիներ պիտի վերադարձուին իրենց երկիրը: Հաշիւ եղած է թէ տասը տարի կրնայ տեւել այս գործողութիւնը:*

× *Խրախճանքներ կը չարունակուին Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ, սանձարձակ ծայրայեղու- թիւններով: Նիւ Եորքի մէջ երկու միլիոն քաղա- քացիներ փողոց թափեցան առաջին օրը: Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ ձավոնի կայսեր, Հիթլերի եւ Մուսոլինիի խամաճիկները պտտցնելով կախեցին, վառեցին եւ յետոյ կոխկրտեցին կատր կատր: Զո- հեր ալ կան: Առաջին օրը 10—12 հոգի մեռան, հարիւրաւորներ վիրաւորուեցան:*

Միխաոյին յայտարարութիւնը

Օգոստոս 15ին Ճափոնի կայսրը ճայնասփիւռ յայտարարութիւն մը ուղղեց ժողովուրդին, ծանուցանելու համար անձնատուրութիւնը: Ահաւասիկ հիմնական մասերը.

— « Մեր բարի եւ հաւատարիմ ժողովուրդին, — Նորապէս մտածելէ վերջ աշխարհի կացութեան վրայ, այն պայմաններուն վրայ ուր կը գտնուի մեր կայսրութիւնը, որոշեցինք չակել ներկայ կացութիւնը դիմելով արտակարգ միջոցի մը,— Հրամայեցինք մեր կառավարութեան իմացնել Մ. Նահանգներուն, Մեծն Բրիտանիոյ, Չինաստանի եւ Խ. Միութեան թէ մեր կայսրութիւնը կ'ընդունի Դաշնակիցներու հաւաքական յայտարարութեան տրամադրութիւնները:

« ... Պատերազմը տեւեց մօտ չորս տարի, հակառակ ամէն բանի զոր կատարեց իւրաքանչիւրը, հակառակ նաւային եւ զինուորական ուժերու քայքարի ընթացքին, մեր պետութեան ծառայողներու փութաջանութեան եւ յարատեւութեան, մեր հարիւր միլիոն հպատակներու անձնուիրութեան: Զինուորական կացութիւնը նպաստաւոր չեղաւ Ճափոնի, իսկ աշխարհի ընդհանուր ձգտումները բոլորովին դարձան մեր շահերուն դէմ: Ասկէ զատ, թշնամին սկսաւ գործածել նոր ռումբ մը որուն աւերիչ ուժը իսկապէս անհաշուելի է եւ որ բազմաթիւ անմեղ զոհերու կեանքը արժեց: Եթէ չարունակէինք պայքարը, ի վերջոյ հետեւանքը պիտի ըլլար փլուզումը եւ անհետացումը Ճափոն ազգին, ինչ որ նմանապէս իրեն հետ պիտի բերէր մարդկային քաղաքակրթութեան չիջումը:

« Այս պայմաններուն մէջ, ի՞նչպէս փրկել միլիոնաւոր մեր հպատակներէն եւ ի՞նչպէս կրնայինք մեր մեղքերը քաւել մեր կայսերական նահապետներու սուրբ հոգիներուն առջեւ: Այս է պատճառը որ հրամայեցինք ընդունիլ դաշնակից պետութեանց հաւաքական յայտարարութեան տրամադրութիւնները: Մեզի ուրիշ բան չի մնար եթէ ոչ մեր խորին ցաւը յայտնել ասիական Արեւելքի դաշնակից ազգերուն որոնք միշտ գործակցեցան կայսրութեան հետ, արեւելեան Ասիոյ ազատագրութեան համար: Յարմադաչտին վրայ ինկած սպաներուն եւ զինուորներուն, բոլոր անոնց որ մեռան եւ անոնց ընտանիքներուն մտածումը կը սթրեցնէ մեր սիրտը զիշեր ցերեկ: Պատերազմի վիրաւորներուն եւ զոհերուն բարեգութիւնը առարկան է մեր խոր հոգածութեան»:

« ... Զգուշացէք ամէն արտայայտութենէ որ կրնայ աւելորդ բարդութիւններ յարուցանել, ինչպէս եւ ամէն անհամաձայնութենէ կամ կռիւ որ ձեր մէջեւ ծագելով կրնայ չփոթութիւն առեղծել: Թող ազգն համօրէն չարունակուի ինչպէս անխախտելի ընտանիք մը, սերունդէ սերունդ, իր հաւատքին, իր աստուածային երկրին անկորնչելի նկարագրին ղեկավարութեան մէջ, իր ծանրպատասխանատուութեանց յիշատակին եւ իր առջեւ եղած երկար ճամբու տեսիլքին մէջ: Միացուցէք ձեր բոլոր ուժերը եւ նուիրեցէք ապագայի շինութեան, մշակեցէք ձեր մէջ մտքի չիտակութիւնը եւ ազնուութիւնը, աշխատեցէք հաստատակամ, աւելցնելու համար կայսերական պետութեան փառքը եւ քալելու համար համաշխարհային յառաջդիմութեան հետ»:

Անձնատուրութիւնը Մանիլայի մէջ

Երէկ Ճափոնական ճերմակ օդանաւ մը, անդէն եւ երկու կողմերը խոշոր կանանչ խաչերով, ճամբայ ելաւ դէպի զօր. Մաք Արթըրի նշանակած կղզին, ստորագրելու համար անձնատուրութեան պայմանները: Վերջնական գործողութիւնը պիտի կատարուի Մանիլայի մէջ (Փիլիպպեան կղզիներու մայրաքաղաքը): Օդանաւին կանանչ խաչերը այնքան մեծ են որ կը տեսնուին 450 մեթր հեռուէն: Ամերիկեան սպարապետը հրամայած է որ Ճափոնական պատուիրակութեան ընկերանան մասնագէտ խորհրդականներ բանակէն, նաւատորմիղէն եւ օդատորմիղէն, ծանօթ՝ օդակայաններու եւ ուրիշ դաղտնիքներու:

Ամերիկեան օդանաւեր պիտի դիմաւորեն Ճափոնական պատուիրակութեան օդանաւերը եւ պիտի ընկերանան մինչեւ իջնելիք տեղը, ուրկէ պատուիրակութիւնը պիտի փոխադրուի Մանիլա:

Ճափոնական դեկոյց մը կը խոստովանի թէ ցիրուցան օդանաւեր յարձակած են դաշնակից նաւատորմին վրայ, անձնատուրութեան յայտարարութենէն վերջը: Արդարեւ, «կրակը դադրեցուցէք» հրամանը գործադրուած չէ ամէն տեղ: Կառավարութիւնը կը ջանայ բոլոր զօրամասերուն հասցնել կայսեր հրամանը:

Ճափոնի պատերազմական նախարարը անձնասպան եղաւ փորը ճեղքելով (հարա - քիրի), «քաւելու համար իր պարտականութեանց մէջ վրիպած ըլլալու մեղքը»: Ուրիշ անձնասպանութիւններ ալ կը սպասուին: Անձնատուրութեան յայտարարութենէն երեք ժամ առաջ Թոքիոյի գործակալութիւնը կը ծանուցանէր թէ պատերազմական նախարարը «սրբազան պատերազմ յայտարարած է Ռուսիոյ դէմ»: Ռուսական ռազմանաւերին պետը յայտարարեց թէ կռիւը պիտի չարունակուի, մինչեւ որ Ճափոնցիները իրապէս վար դնեն զէնքերը: Ճափոնի դահլիճը հրաժարեցաւ, բայց Միքատօն յանձնարարեց չարունակել, մինչեւ որ կարելի ըլլայ նոր կառավարութիւն մը կազմել:

× Ճափոնցիները ընկղմեցին ամերիկեան յարձանաւ մը որ հիւանդական ռումբ կը փոխադրէր: 8—900 հոգի անհետացան, 310 հոգի վիրաւորուեցան:

Փեքեն քարդ մը փոխադրուեցաւ

Շորեքշաբթի դիշեր, դատավճիռին ընթերցումէն անմիջապէս վերջը որ տեւեց քսան վայրկեան, մառէշալ Փէթէն դիշերանց փոխադրուեցաւ սպանիական սահմանագլուխին վրայ, Փորթալէի բերդը եւ տեղաւորուեցաւ այն խցիկին մէջ ուր բանտարկուած էր Ժոռժ Մանդէլ, սպաննուած նախարարը: Գործողութիւնը կատարուեցաւ խիստ գաղտնի: Երկու ոստիկանական կառքեր պատրաստուած էին սպառազէն պահակներով, եւ չատեր կարծեցին թէ նորէն Մոնտուժի բերդը պիտի փոխադրուի: Մառէշալը երկրորդ կառքին մէջ դրուելով առտուան ժամը 5.40ին փոխադրուեցաւ Վիլլաքուպլէի օդակայանը, անմիջապէս դրուեցաւ օդանաւ մը եւ իջաւ Փօ, ուրկէ մասնաւոր ինքնաշարժով մը տարին Փորթալէ, պայուսակներն ալ միասին: Փէթէն հանած էր մառէշալի համազգեստը եւ սեւ զգեստ մը հագած: Կինը առժամապէս արձակուեցաւ, բայց հրաման չտուին ընկերանալու:

Դատավճիռը անմիջապէս հաղորդուեցաւ զօր. ոլ Կօլի, որ իրաւունք ունի մահապատիժը վերածելու ցկեանս բերդարգելութեան: Դատավճիռը ամբաստանեալը կը դատապարտէ նաեւ «ազգային անպատուութեան» եւ սուացուածքներու դրաւման, բայց բան չի պարունակեր աստիճանազրկութեան մասին:

Ինչպէս գրած էինք, Գերազոյն Ատեանը մահապատիժ սահմանած առաւն, բազմանք կը յայտնէր որ վճիռը չդործադրուի, նկատի առնելով դատապարտեալին տարիքը: Ձախակողմեան թերթերը եւ մասնաւորապէս «Իւմանիթէ» կը պահանջէն գործադրել մահավճիռը, իսկ մէւս հոսանքները կը յանձնարարեն կարճ կապել, որպէսզի եղբայրասպան պառակտումներ չծագին: «Ֆիկարօ» կը գրէ թէ «դատապարտութիւնը կանխաւ որոշուած էր»: Կիսապաշտօնական օրկանը, «Լը Մօնտ» կը մեղադրէ դահանալ տրուած վճիռով եւ նուիրուիլ վերաշինութեան:

× «Ազգային անպատուութիւն» կամ «անարժանաւորութիւն» բացատրութիւնը կը տրամադրէ կորսնցնել բոլոր քաղաքացիական իրաւունքները, կարդ մը պաշտօններ, զինուորական աստիճանները, Պատուոյ Լեգէոնը եւ Ակադեմիայի անդամակցութիւնը:

Զուլումը յետագունեցաւ

Ընկերվարական համագումարը չորեքշաբթի օր վերջացուց իր աշխատանքները, երկար կռիւ մը ուղղելով Ֆրանսացի ժողովուրդին: Կուսակցութիւնը կը պահանջէ միակ եւ դերիշխան Սահմանադիր ժողով, ժողովրդավար Սահմանադրութիւն, վերաշինութիւն, միջազգային կազմակերպում, խաղաղութեան եւն.:

Համագումարը երկար եւ յաճախ բուռն վիճաբանութիւններէ վերջ, չախչախիչ մեծամասնութեամբ, 274ի դէմ 10.112 ձայնով որոշեց յետաձգել համայնավար կուսակցութեան հետ ձուլուելու եւ մէկ բանուորական կուսակցութիւն կազմելու առաջարկը: Հեռնպահ մնացին 212 հոգի, իսկ բացակայ էին հինգ պատգամաւորներ: Բայց դործակցութիւնը պիտի չարունակուի համաձայն բանաձեւի մը զոր պիտի հրատարակենք վաղը:

Համագումարը մերժեց ընկերվարական նախարարներու եւ քաշելու առաջարկը, դժուարութիւն չպատճառելու համար կառավարութեան, թէեւ հաստատ կը մնայ իր տեսակէտներուն վրայ, զոր մերժեց զօր. ոլ Կօլ:

Ազգայնացումը Անգլիոյ մէջ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին բացման առթիւ, թագաւորը կարդաց աւանդական զահճառը, որ կը խմբագրուի կառավարութեան կողմէ: Գահճառը խօսելով ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան, պատերազմի դադարման, Փոցտամի խորհրդաժողովին եւ ուրիշ հարցերու մասին, կը յայտարարէ թէ պիտի ազգայնացուին, այսինքն հանրային - պետական սեփականութիւն պիտի դառնան Անգլիոյ Դրամատունը եւ ածխահանքերը: Ուրեմն ընկերվարական կուսակցութիւնը արդէն սկսած է դործադրել իր ծրագիրները:

Թագաւորը հեռագիր մը ուղղելով զօր. ոլ Կօլի, Ծայր. Արեւելքի պատերազմին յաղթական վախճանին առթիւ, յոյս կը յայտնէ թէ պիտի վերանորոգուին կապերը Ֆրանսայի հետ: Զօրավարը պատասխանեց նոյն բաղձանքը յայտնելով, ամրապնդելու համար երկու երկիրներուն բարեկամական յարաբերութիւնները:

× Երեսփ. ժողովին մէջ, ընկերվարական

ԱԽՈՒՐ ՊԱՏՇԱՃԻ

Երէ, միշտ երէ

Թուանշաններու դիւտին եւ անոր թուականի մասին որոշ գաղափար չունիմ, բայց եւ այնպէս դիտած եմ թէ Թիւերուն մէջէն միշտ երեքն է որ խօսքի ու գրչի տակ կ'իյնայ յաճախ, չեմ դիտեր ինչ անբացատրելի զուգադիպութեամբ մը:

Կը կարծուի թէ Եւա երեք անդամ խածած ըլլայ բարւոյն ու չարին գիտակցութեան խնձորը, Ադամին տալէ առաջ: Կայէն երեք հարուածով մեռցուցած է, կ'ըսեն, Աբէլը: Մովսէս հազիւ երեք անդամ գլուխը վեր առած է եղեր Սինա լերան դագաթը Արարչին դէմքը... արեւի պէս տեսնելու համար: Ղովտին կինը երեք անդամ ետին դարձած է, աղէ արձան դառնալէ առաջ: Բաղաամու էշը երեք անդամ վռացած է ուն.:

Երեք, միշտ երեք, այս օր թէ երէկ:

Չէ՞ որ աքլորը երեք անդամ խօսեցաւ Ծուղայի մատնութենէն առաջ եւ առոր հետեւանքով Ճիսուսի կրած խաչը երեք թեւեր չունէ՞ր:

Մինչեւ հոս այս մոգական թուանշանը կրօնական մէկբերումներով ներկայացուցինք հին եւ նոր «ոսման»ներուն մէջ, (ես «ոսման» ըսեմ, դուք իմացէք՝ Կոակարան:

Իսկ աշխարհիկ կեանքի մէջ ուր գլխաւոր դեր կը խաղայ քաղաքականութիւն բառած-ֆօմէտին, հոն ալ այս երեք թուանշանն է որ երեւան կուգայ, եւ կը տիրէ ու կը տիրապետէ միահեծան:

Հաշիւը՝ որ մարդկային կեանքին էն պիտանի տարրն է, իր բազմատեսակ ձեւերուն եւ խնդիրներուն մէջ եկած յանդած է միմիայն Երեքի կանոնին. այնպէս որ այսօր բոլանդակ աշխարհը Երեքի կանոնին կը հետեւի եւ անով պիտի կառավարուի:

Աշխարհի կենդանական գոյութենէն ի վեր միլիոնաւոր թուանշանները չէին խտացած պարզունակ երեքին մէջ որ օրուան կարգախօսն է, տիրողը, պարտադրողը:

Հաշիւէ հասկցող եւ անոր հետ սերտ կապ ունեցողները դիտեն անշուշտ այս Երեքի կանոնր որով կարելի է լուծել են կնճռոտ թուաբանական խնդիրները: Այսօր քաղաքականութեամբ զբաղողները եւ կամ սրճարաններու անկիւնը քառակուսի սեղաններու չուրջը բոլորուող ինքնակոչ փոլիքիֆոնները ալ դիտցան ու հասկցան որ այլեւս երեք եւ երեքի կանոն էոր ղիրենք պիտի վարէ եւ առաջնորդէ պատերազմի արհաւիրքէն հեռու՝ խաղաղութեան, համերաշխութեան եւ աշխատութեան:

Ուրեմն օրհնեալ ըլլայ Երեքը, որ մոռցնել պիտի տայ մեզ... երէկը:

ԼԻԼԱ

վարչապետը, ինչպէս եւ համապատասխան երեսփոխաններ ներմասէս դնահատեցին Անգլիոյ միապետութեան առաւելութիւնները:

Ե. ՄԻՈՒԹԻՒԸ եւ Զինաստան դինակցութեան դանագիր մը կնքեցին: Կ'ըսուի թէ դաշնադիրը վեց դաղտնի համաձայնութիւններ կր պարունակէ:

100 ԿՐԱՄ ԿԱՐԱԳ պիտի բաժնուի Օգոստոսի GB կարօնով:

ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ.— Տիկին Մաննիկ Վարդոժանց կը փնտռէ իր քրոջ տղաքը՝ Բագուցի Սուրէն, Գուրգէն, Կալիք Սահակեանց, հօր անուն՝ Արմենակ, մօր անուն՝ Նինա, զինուորագրուած, բայց անյայտ: Կը խնդրուի դրկել Vartojantz, 227 Rue Grande Communication, Bois d'Arcy (S. et O.):

ՍՏԱՑԱՆՔ.— ՋԷՔՈՒՆ, պատմութիւն Զէյթունի 1895ի պատերազմներուն, տեղական բարքերով եւ հին դէպքերով ալ ճոխացած: Մեծադիր հատոր մը պատկերազարդ: Գրեց Գ. Տէօվլէթ: Տպ. Տէր Յակոբեան, 1945: Գինն 200 ֆրանք:

ՄԱՐՍԷԼ.— Այրի Տիկին Վասիլուհի Աւագեան իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլոր անոնց որ մասնակցեցան իր տարաբախտ ամուսնոյն՝ ՕՆՆԻԿ ԱՒԱԳԵԱՆԻ յուղարկաւորութեան: (Զոհ անձանօթ չարագործներու դնդակին, Օգոստոս 4ի դիշերը), Ցուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Օգոստոս 8ին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ.— Տէր եւ Տիկին Գ. Գոստիկեան եւ զաւակները եւ Այրի Տիկին Մ. Քէչէճեան կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի, Ալֆորվիլի եկեղեցիին մէջ հոգեհանդիստ պիտի կատարուի իրենց եղբօր՝ ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ ԴՈՍՏԻԿԵԱՆի մահուան տարելիցին առթիւ: (Զոհ Վալանսի ոըմբակոծութեան): Կը հրաւիրուին հանդուցեալին յիշատակը յարդողները:

ՊԵԼՃԻՈՑ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՑ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Տարեկան բաժնեդին 900 ֆրանք, վեցամսեայ 500, եռամսեայ 300:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.283

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17. Rue Dameme — PARIS (13e)

Tél. GOB 15-70 — C C P Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750. 6ամս. 400. 3ամս. 200 ֆրանք:

Samedi 18 Août 1945 Շաբաթ 18 Օգոստոս

Ամ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4482-նոր շրջան թիւ 111 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԸՆԴՀ. ՎԻՃԱԿԸ ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ

—o—

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ՊԻՏԻ ՍԿՍԻ ԱՂՔԱՏ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԷՆ

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակեր էինք ուրախ լուրեր Հայաստանէն, բաղելով կաթող. ընտրութեան արդիւնքէն: Ահաւասիկ շարք մը տեղեկութիւններ եւս, նոյնիսկ կազդուրիչ.—

Հայաստանի ընդհանուր վիճակը շատ բաջալերական է, ժողովուրդը տոգորուած խանդավառութեամբ: Երկրին մէջ ամէն ինչ պատերազմին տրամադրուած ըլլալով, յաղթանակը աւելի եւս ամրապնդած է ինքնավստահութիւնը: Հայրենասիրութիւնը կրակած է ժողովուրդին բոլոր խաւերը եւ պատրաստ են ամէնքը զոհողութեան՝ երկրին սահմանները ընդարձակելու համար:

Հայ ժողովուրդին սրտին անբուժելի ցաւ մը եղած է հայրենի լերան՝ Արարատի, ու իր պատմական մայրաքաղաքին՝ Անիի աւերակներուն դտնուիլը օտար հողի վրայ: Անհամբեր կը սպասեն անոնց ազատագրման: Ընդհ. տպաւորութիւնը այն է թէ կարս-Արտահանի շրջանին վերադարձը անվիճելի է, բայց աւելիին մասին ոչ ոք բան մը գիտէ, կախում ունի դիւանագիտական բանակցութիւններէն:

Կաթողիկոսական ընտրութեան համագումարը ուղերձ մը ղրկած է Սթալինի, խնդրելով որ 1914-18ի անարդարութիւնը սրբագրուի:

Ժողովրդական գործավարներու խորհուրդին նախագահութեան (վարչապետութեան) կողմէ ընդունելութիւն մը սարքուած է ի պատիւ պատգամաւորներուն: Ներկայ եղած են, վարչապետին բացակայութեան, փոխ - վարչապետ եւ արտաքին գործավար Կարապետեան եւ ուրիշ գործավարներ: Կարապետեան չատ դեղեցիկ զեկոյցով մը պարզած է Հայաստանի վերելքն ու ներկայ պայմանները եւ ժողովուրդին առաջիկայ աշխատանքները: Ներգաղթի խնդիրը պարզ ու անվիճելի է: Հայաստան պատրաստ է իր թեւին տակ ամփոփելու իր ցիրուցան զաւակները, սկսելով արտասահմանի աղբատ գաղութներէն, իսկ հարուստ գաղութներուն կարգը յետոյ պիտի գայ:

Երբ հարցուցած են թէ Թրբահայ Դատը ի՛նչ պիտի ըլլայ, պատասխանուած է թէ իրենք իրաւասու չեն բան մը ըսելու կամ թելադրելու, բանի որ խաղաղական խնդիր է այդ եւ իրենց իրաւասութենէն դուրս: Բայց գաղութները ազատ են իրենց պահանջները դնելու, բանի որ իրենք չեն խառնուիր արտասահմանի գործերուն:

Պատգամաւորները սա միայն դիտած են որ արտասահմանի գաղութներու կողմէ եղած ազգային չարժումները, օրինակ Սան Ֆրանչիսկոյի ժողովին ներկայացուած յուշագիրները հրատարակուեցան Հայաստանի Թերթերուն մէջ, արձագանգ դտնելով ռուս մամուլին մէջ: Ասկէ կը հետեցնեն թէ Խ. Ռուսիա անտարբեր չերեւիր արտասահմանի Հայոց պահանջներուն:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Երկրին տնտեսական վիճակն ալ քաջալերական է: Թէեւ երիտասարդութիւնը զինուորագրուած է, բայց կամաց կամաց կը վերադառնան վերաւորները, հիւանդները ու գերիները, այնպէս որ երիտասարդներ կը տեսնուին քաղաքներու մէջ: Զօրացրումը պաշտօնապէս սկսած չըլլալով, կարելի չէ գաղափար մը կազմել հայկական կոռուստներու մասին, քանի որ չատ մեռած կամ կորած կարծուածներ երեւան ելած են:

Պատերազմին հետեւանքով երկրին տնտեսութիւնը բնականաբար վնասուած է, բայց չնորհիւ կոլտնտեսական դրութեան (հաւաքական տնտեսութիւն) զգալի փոփոխութիւն մը չկայ: Կոլտնտեսները, «Արտէլ»ները միչտ չարունակած են հողային աշխատանքները, վերապահելով բացականերուն բաժինը: Այնպէս որ, ճակատէն վերադարձող մը նիւթապէս բան մը կորուսած չըլլար իր բացակայութեան, եւ կը վերստանայ իր վերապահեալ բաժինը:

ՈՒՐԻՇ ԼՈՒՐԵՐ

Հայաստանի ժողովրդական գործավարներու խորհուրդին նախագահն է (վարչապետ) Մացակ Պապեան, փոխ - վարչապետներն են արտաքին գործավար Կարապետեան եւ Մարճանեան, Հայ սովետական Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ՝ Միմակ Մահակեան, առողջապահական գործավար՝ Ղևոնդեան: Լուսաւորութեան (կրթական) գործավարը կին մըն է որու տեղակալն է Ղազախեցեան:

× Ինչպէս հաղորդած էր «Յառաջ», նորընտիր կաթողիկոսին Սթալինի ներկայացուցած եւ անոր ընդունած ծրագրին համաձայն, արտօնուած է էջմիածնի տպարանին եւ ձեմարանին բացումը: Համագումարը քուէարկած է եւմտացոյցը որու հասոյթները էջմիածին ինք է որ պիտի հոգայ: Այս տարի իսկ պիտի բացուի ձեմարանը որ պիտի ունենայ 40 սան: Արտասահմանի գաղութները որդեդրած են զանոնք, ամբողջ ուսման չրջանին համար: Իսկ տպարանը ամբողջ կազմով հայթայթել խոստացած է Սուրիոյ պատգամաւորը:

Էջմիածնի միաբանութիւնը բազմանդամ չէ. բայց բաւականաչափ լաւ տարրեր կան վառ պահելու համար:

Կաթողիկոսը մեծ յարդ կը վայելէ, վարչական ուչադրաւ կարողութիւններով օժտուած է եւ մեծապէս հայրենասէր:

× Լոնտոնի Աբգարեան հիմնադրամի ներկայացուցիչը, Պ. Սարգիս Քիւրքճեան, որ էջմիածին գացած էր հաշուական քննութեան համար, երկու հազար անգլ. ոսկի նուիրած է, Մեղուաբուծական հաստատութեան մը յատկացուելու համար, ի յիշատակ իր մօրը:

× Համագումարին պատգամաւորներու մասին գրուած էր ժամանակին: Պալէեն գացած են պատր. տեղապահը, Գէորգ արք. Աբրահեան, Թորոս Ազատեան, Ճ. Պահատուրեան, Ինճէեան եւ Թուղլաճեան: Ցունաստանէն՝ կարապետ արք. Մալըմեան, Գրիգոր Բարաղամեան եւ Տօքթ. Վասմաուեան: Ռումանիայէն՝ Վազգէն վրդ., Տօքթ. Տիրաց եւ Դանիէլեան: Ռումանիայէն ուրիչ 10—12 հայրենակիցներ ալ գացած են իբրեւ այցելու: Պուլկարիայէն՝ Գուսան Ծ. Վ. կարապետեան, Թօփալքալչեան եւ ուրիչ մը:

Ռումանիոյ կերպասի եւ կօշիկի գործարանատէրները չանձն առած են իրենց մեքենական կարգուսարքին եւ ապրանքին 10 առ հարիւրը տրամադրել, գործարաններ բանալու համար Հայաստանի մէջ:

× Տիկին Զապէլ Եսայեան ողջ է եւ Բաղու կը դտնուի, որքան կրցած են ստուգել: Եր. Թոլայեան — կավռօչ մեռած է: Մխիւներէն լուր չկայ:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԽՄԲ.— Դ. Դեմիրճեանի յօդուածը՝ վաղուան թիւով, ուրիշ նորութեանց հետ:

Մաուէլայ Փէթէնի վիճակը

—o—

Տեղական թերթերը զանազան աղբիւրներէ քաղելով կը գրեն թէ Փէթէնի մահավճիռը արտասանուած է 7ի դէմ 20 ձայնով, իսկ վճիռը չգործադրելու որոշումը՝ 13ի դէմ 14 ձայնով: Թէեւ երդուեալները եւ դատաւորները զաղտնապահութեան երդում ըրած են, բայց կ'ըսուի թէ չորս տարբեր վճիռներ խմբագրուած էին, վերջնական բանաձեւի մը յանդելէ առաջ:

« Ազգային անպատուութեան » դատապարտուած ըլլալով, Փէթէն կորսնցուցած կ'ըլլայ իր բոլոր իրաւունքները: Ինչպէս կը յայտարարէ ելմտական նախարարութեան պաշտօնատար մը, որուած վճիռին համաձայն, մանաւոր պաշտօնեաներ անմիջապէս գրաւեցին դատապարտեալին բոլոր ստացուածքը,— համազգեստը, պատուանշաններն ու չքանչանները: Փորթալէի բերդին մէջ, ուր արգելափակուած է մաուէչալը, սպասելով զօր. որ կօլի որոշման, օրէնքին համաձայն բանտապահները իրաւունք ունին չղթայ մը անցընելու ոտքին, մէկ ծայրը կապելով պատին: Շղթան պէտք է բաւական երկար ըլլայ, որպէսզի դատապարտեալը կարենայ պառկիլ եւ քնանալ: Նկատի առնելով Փէթէնի տարիքը, որոշուած է չգործադրել այս պատիժը, քանի որ ոչ կրնայ փախչիլ, ոչ ալ բանտապահներուն վրայ յարձակիլ: Մաուէչալին ստացուածքը,— դրամ, դոհարեղէն, հագուստ, կահ - կարասի եւն. գրաւուած ըլլալով, Տիկին Փէթէն ստիպուած է ապրիլ իր սեփական միջոցներով: Ժամանակին բաժնուած են եղեր այր եւ կնոջ սեփականութիւնները:

Ձախակողմեան հոսանքները կը չարունակեն պահանջել որ դատապարտեալը անմիջապէս կախուի կամ գնդակահարուի: Համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն իր վերջին նիստին մէջ դրաղեցաւ այս հարցով եւ պնդեց իր տեսակէտին վրայ:

ՀԱՑԵՐՈՒ ՀՈՂԱՑԻՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

—o—

ԽՄԲ.— Երիտասարդ գրագէտ Զ. Սիւրմէլեան, որ արդէն դիրք շահած է ամերիկեան գրականութեան մէջ եւ որու նոր գրքի մասին խօսեցանք կիրակի օր, հետեւեալ գրութիւնը հրատարակած է «Նիւ Եորք Թայմզ»ի մէջ: Սիւրմէլեան Տրապզոնի որբերէն է եւ Հայաստան ալ գացած ըլլալով, ծանօթ է **1920–21**ի անցուդարձին.—

Ամերիկեան մամուլի մէջ երեւցած տեղեկութեանց համաձայն, Խորհրդային Միութիւնը կը պահանջէ վերադարձը Հայաստանի սահմանակից կարս - Արտահան չրջանին (կովկաս):

Այս հողամասը ռազմավարական մեծ կարեւորութիւն ունեցող չրջան մըն է: Կարսի պատմական բերդը հարաւային բանալին է ամբողջ կովկասի: Առանց անոր խոցելի է Խորհրդային Միութիւնը՝ ըլլայ Թուրքիոյ կողմէն կամ Թուրքիոյ մէջէն: Խորհրդային Միութիւնը պէտք ունի Կարսին՝ կարենալ պաչտպանելու համար Կասպից Ծովու վրայ դտնուող Պաքուն եւ Պաթումի նաւթատունը՝ Սեւ Ծովու վրայ:

Կարս - Արտահանի վերադարձը Խորհրդային Հայաստանի Հանրապետութեան, մասամբ միայն պիտի հատուցանէ այն դժնդակ անիրաւութիւնը որ գործուեցաւ Հայաստանի հանդէպ: Այս չրջաններու պահանջը չի նշանակեր աչխարհակալութիւն կամ ռուսական ծաւալում: Թէ Մեծն Բրիտանիա եւ Թէ՛ Միացեալ Նահանգները ընդունած են որ այս հողամասը կը պատկանի հայ ժողովուրդին: Եւ ատուդիւ, ոչ միայն այս հողամասը, այլեւ աւելին:

1920 Օգոստոս 10ի Սեւրի դաչնագրով Թուրքիոյ սուլթանական կառավարութիւնը համաձայնած էր որ պիտի համակերպի Մ. Նահանգներու նախագահի որոշման՝ Հայաստանի սահմաններու վէճի կարդադրութեան մասին: Նախագահ Ուիլսըն որոշեց որ Հայաստանի տրուին Էրզրումը, Վանը եւ Տրապիզոնը: Կարս - Արտահան չրջանը նոյնիսկ Թուրքիոյ կողմէ չէր եղած վէճի առարկայ՝ իբրեւ արդարօրէն Հայաստանի պատկանող չրջան մը:

ՏՐՈՒԱԾ ՎՃԻՌԸ ԱՆՏԵՍԵՑԻՆ

Մուսթաֆա Քէմալի էչխանութեան օրով Թուրքերը ոչ միայն իրենց պահեցին Թրքա-Հայաստանը, այլեւ, յարձակելով սովահար փոքրիկ Հայկական Հանրապետութեան վրայ, անկէ խլեցին Կարսը եւ Արտահանն ալ, որոնք նախապէս ռուսական հողեր էին: Հետագային, Խորհրդային Ռուսիա, Հանրապետական Թուրքիոյ հետ կնքած բարեկամութեան դաչնագրով, ճանչցաւ Կարս - Արտահանի Թրքական գրաւումը: Ատիկա դիւանագիտական զիջում մըն էր այդ օրերու իրադարձութեանց ճնշումին տակ, որովհետեւ, 1921ի ձմրան երբ ռուս - Թրքական դաչնագիրը ստորագրուեցաւ Մոսկուայի մէջ, Խորհրդային Ռուսիա, պաչարուած թշնամիներով եւ բզկտուած քաղաքացիական պատերազմով, չափազանց տկարացած էր, ինչպէս նաեւ սխալ կարծիք կազմած էր այսպէս կոչուած Թուրք յեղափոխութեան նկարագրի մասին՝ կարենալ պնդելու համար որ պահուի այս հայկական հողամասը:

Երբ Մուսթաֆա Քէմալի արեւելեան բանակը, ճարտար ու վարպետ Գարապէքիր Քեազիմի առաջնորդութեամբ յարձակեցաւ Կարսի վրայ 1920ի աչնան, դեռ նոր կազմակերպուած հայկական բանակը — անօթի, ցնցոտիներով ծածկուած, դին - ուած անզլիական Րոս հրացաններով — մերժեց կռուիլ իր Թուրք «ընկերներու» դէմ: Այն ատեն այս չրջանի Հայերուն մէջ այն ընդհանուր կարծիքը կար թէ, յեղափոխական Թուրքիան, ընկերվարութեան կարմիր դրօչին տակ, կ'երթար Կարսը առնելու եւ ետ դարձնելու զայն Սովիէթ Ռուսիոյ:

Բայց Կարսի տէր դառնալէ վերջ Թուրք «ընկերները»ը կոտորեցին հայ բնակիչները, եւ երբ ողջ Հայեր չմնացին այնտեղ, վերջապէս յայտարարեցին որ իրենք տրամադիր են այնտեղ կատարելու ժողովրդական քուէարկութիւն մը:

ԿՌՈՒԵՑԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ԴԷՄ

Երկայ պատերազմին աւելի քան 300.000 հայ զինուորներ, կարմիր բանակի չարքերուն մէջ, կռուեցան ընդդէմ նացի Գերմանիոյ: Փոքրիկ Հայաստանը Խորհրդային Միութեան տուաւ 50 զօրավարներ: Զեր ընթերցողներէն չատեր կրնան յիչել Պալթեան առաջին բանակի կուիները՝ հայ զօրավար Բաղրամեանի առաջնորդութեամբ: Ֆրանսայի փոքրիկ հայ համայնքը Գերմանիոյ դէմ կռուող Ֆրանսական բանակին տուաւ ոչ նուազ քան 10.000 զինուորներ: Հազարաւոր հայ տղաներ, Մ. Նահանգներու զինեալ ուժերուն մէջ, տակաւին կը կռուին եւ կը մեռնին Խաղաղականի պատերազմին մէջ՝ ընդդէմ Ճափոնի: Գոնէ մէկ հատիկ Թուրք զինուոր տուա՞ւ իր կեանքը Միացեալ Ազգերու դատին համար:

Թէեւ Թուրքերը 1915ին կոտորածներու ժամանակ սպաննեցին իմ հայրս, մայրս եւ ազգականներս, բայց ես չեմ անուցաներ ատելութիւն ընդդէմ Թուրք ժողովուրդին: Ես կ'ուզեմ որ Հայերը եւ Թուրքերը ապրին իրրեւ բարի դրացիներ:

Ի՞նչ արժեց պատերազմը

Հիմա որ Ծայր Արեւելքի պատերազմն այ վերջացաւ, վիճակագրութիւնները կը պատրաստուին, պարզելու համար մարդկային կորուստներն ու նիւթական աւերները:

Առաժամեայ հաշիւներու համաձայն, Աչխարհամարտը արժած է առ նուազն 55.000.000 զոհ,— մեռեալ, վիրաւոր կամ անհետացած: Փշաթելերու մէջ իբրեւ զերի կը մնան 12 միլիոն հոգի, որոնց վրայ պիտի աւելնայ ճափոնական բանակին մնացորդը, 4 միլիոն:

Ճափոնական պատերազմը վերջացաւ օգոստոս 14ին: Մինչեւ այդ օրը տեւած կ'ըլլար վեց տարիէն 19 օր պակաս: Անգլիա մինչեւ վերջը մաս - նակցած է պատերազմին, իսկ Մ. Նահանգները կռուեցան երեք տարի, 8 ամիս եւ վեց օր, հաշուելով Փըրլ Հարպըրի դէպքէն: Չինաստան Ճափոնի հետ պատերազմի մէջ է 1937 Յուլիս 7էն ի վեր, ուրեմն 8 տարի, մէկ ամիս եւ վեց օր:

Այս պատերազմը երկու անգամ աւելի ծանր կորուստներ պատճառեց քան Մեծ Պատերազմը, մարդկային թէ նիւթական: Աչխարհի ժողովուրդները կորնչցուցին առ նուազն եռեքին տոլար իրական դրամով, առանց հաշուելու կորսուած աչխատաժամերը եւ նիւթական քանդումները: Առ նուազն մէկ տարի պէտք է սպասել, մինչեւ որ կարելի ըլլայ ճշդել ամբողջ կորուստը:

Աւելի քան մէկ միլիոն զինուորներ, դերիներ, քաղաքական կամ ցեղային տարագիրներ կան «կր փնտռուի»ներու ցանկերուն վրայ: Շատեր կրնան երեւան ելլել, բայց մեծ մասը մեռած կը համարուի: Մեծ տարբերութիւններ կան միեւնոյն կառավարութեան զանազան պաշտօնատուներու հաշիւներուն մէջ: Այսպէս, Հիթլէր անցեալ փետր. 24ին 12.500.000 կը հաշուէր Գերմանիոյ կորուստները, որոնց 6 միլիոնը սպաննուած: Մինչդեռ Յուլիս 29ին ձեռք անցած վաւերագիր մը, որ այժմ պաշտօնական կը համարուի, Գերմանիոյ կորուստները կը հաշուէ 4.064.433 հոգի, մինչեւ 1944 Նոյեմբեր 30: Բաղդատութիւն մը կատարելու համար, ըսենք թէ նախորդ պատերազմին ընդհ. կորուստն էր 29.750.000, որոնց մէջ Գերմանիոյ բաժինը՝ մօտ 7 միլիոն մեռեալ եւ վիրաւոր:

Գերմանական տեղեկագիրները չեն յիչեր ռմբակոծութեան եւ արշաւանքի զոհերուն թիւը (քաղաքացի), բայց իրազեկներու կարծիքով 800.000ը կ'անցնի, որոնց կէս միլիոնը սպաննուած: Միայն Պերլինի մէջ 200.000 հոգի մեռած են օդանաւային ռմբակոծութիւններէ:

Հետեւեալ տրամադրելի եւ չափաւոր թիւերը կը ներկայացնեն իւրաքանչիւր երկրի զինուորական եւ քաղաքացիական կորուստները, առանց հաչուելու զերիները.— Ռուսիա՝ 21 միլիոն, Գերմանիա՝ 6 միլիոն—12.500.000, Լեհաստան, զինուորական՝ 900.000, ընակիչ եղած՝ 570.000, Չինաստան՝ 3 միլիոն, Ճափոն՝ 2.700.000, Մ. Նահանգներ՝ 1.070.000, բրիտանական կայսրութիւն՝ 1.430.000, Ֆրանսա՝ 1 միլիոն, Իտալիա՝ 1.100.000, Եուկոսլաւիա՝ 1.685.000, Աւստրիա՝ 700.000, Հունգարիա՝ 600.000, Հոլանտա՝ 275 հազար, Պելճիա՝ 60 հազար, Զեխոսլովաքիա՝ 60 հազար, Փիլիպպեան կղզիներ՝ 30.000 ստրուկներ մեռած, **350.000** անհետացած: Եւ այս ցանկը լրիւ չէ տակաւին, (օրինակ՝ Յունաստան, Պուլկարիա եւն):

Պատերազմները կը վնասեն նաեւ իւրաքանչիւր երկրի ազգային եկամուտին: Միլիոնները մսխուած են ծուխով եւ պայթուցիկներով: Միայն հիւլէական ռումբը երկու միլիառ տոլար արժած է Մ. Նահանգներուն, եւ միայն երկու հատ արձակուեցան:

Առ նուազն տասը տարի պէտք է, մաքրելու համար ահռելի քանդումները: «Պերլինէր Ցայթունկ» կը գրէ թէ 16 տարի պէտք է, մաքրելու համար միայն Պերլինի 1.500.000 քանդուած տուներուն փլատակները, օրական 50 վակոնէ բաղկացած տասը կառախումբ բանեցնելով: Երկու միլիառ տոլար կը հաչուեն Պերլինի վերաչէնութեան ծախքը:

Ֆրանսայի մէջ կը հաչուեն թէ ընակչութիւնը 2.600.000 հոգի պակսած է պատերազմի ընթացքին, 39.600.000էն իջնելով 37 միլիոնի, ինչ որ ամէնէն ցած թիւն է 50 տարիէ ի վեր: Պատճառը,— ծնունդները նուազած են 2 միլիոն զերիներու բացակայութեան հետեւանքով, 750 հազար այրեր եւ կիներ ոռնի բանուոր տարուած են, 230.000 քաղաքական կամ ցեղային տարագիրներ կորսուած կամ հաչմանդամ:

Գերմանիոյ տնտեսական կեանքը ամբողջովին խանգարուած է: Ռուհր, Սաար, Սիլեզիա, Պրուսիա, Պոմերանիա, Պրանտընպուրկ, Սաքսոնիա, Թիւրինկիա, Հեսսէն, Պաւարիա, Պատէն, Վիւրթեմպերկ, Հանովր, Պրեմեն, Համպուրկ, Շլեզվիկ-Հոլշթայն, Հոլանտա, Պելճիա, Լուքսեմպուրկ, Ֆրանսա, Աւստրիա, Չեխոսլովաքիա, Հունգարիա, Իտալիա, Եուկոսլաւիա, Պուլկարիա, Ռումանիա, Ալպանիա, Յունաստան, Թուրքիա, Սկանտինաւեան երկիրներ, Ֆինլանտա, Պալթեան երկիրներ, Ռուսիա, Չինաստան, Ճափոն, Մանճուրիա, Կորէա, Ֆորմոզա, Հնդկաստան, Պիրմա, Մալայեան կղզիներուն, Հոլանտական Հնդկաստանի եւ Ճափոնի մէջ, ընդհանուր հանգիստ: Այս գործողութիւնները հսկայական ճիգեր կը պահանջէին եւ ոչ ոք պիտի կրնար հաչուել մարդկային եւ նիւթական կորուստները, ոչ ալ նախատեսել թէ որքան պիտի տեւէ պատերազմը: Յետոյ, Սթալին խոստացած էր պատերազմ յայտարարել Գերմանիոյ անկումէն երեք ամիս վերջը: Եւ ահա հիւլէական ռումբը օգնութեան հասաւ: Ընդհանուր փոցոտամի մէջ լսած էր թէ յաղողութեամբ պսակուած են նոր ռումբին առաջին փորձերը՝ Մեքսիկայի անապատին մէջ:

— «Մեր ձեռքին մէջ ունէինք ուժեր որոնք անդիմադրելի էին: Մեծն Բրիտանիա իրաւունք ունէր կարծիք յայտնելու, համաձայն անդլեա - մերիկեան պայմանագրին: Հիւլէական ռումբը գործածելու որոշումը տրուեցաւ նախագահ Թրումընի եւ իմ կողմէ, Փոցոտամի մէջ: Մառէչայ Սթալինի ալ իմացուցինք թէ պիտի գործածենք այս պայթուցիկը անրաղդատելի զօրութեամբ: Ուրիշ ամէն բանէ աւելի, այս հիւլէական ռումբին կը պարտինք ճափոնական պատերազմին յաղողութիւնը եւ արագ վախճանը: Ես համաձայն չեմ ասոնց որ կ'ըսեն թէ պէտք չէր գործածել այս ռումբը: Վեց տարուան պատերազմը համոզած է չատերը թէ՝ Գերմանները եւ Ճափոնցիները անխնայ պիտի գործածէին այս նոր զիւտը Դաչնակիցներուն դէմ, մինչեւ անոնց կատարեալ եւ սրբընթաց կործանումը, եթէ իրենք հնարած ըլլային: Կը զարմանամ որ կան մարդիկ որոնք կը կարծեն թէ փախանակ այս ռումբը նետելու, Դաչնակիցները պէտք էր մէկ միլիոն Ամերիկացիներ եւ **250.000** Անգլիացիներ զոհէին,— ճափոնական արշաւանքի յուսահատական ճակատամարտներուն մէջ: Ապագայ սերունդները պիտի դատեն այս անողորմ որոշումը եւ պիտի չգտատպարտեն անոնք որ պայքարեցան իրենց բարիքին համար, այս մոայլ եւ կատաղի զարաչրջանի սարսափներուն եւ թշնամութեան մէջ: Հիւլէական ռումբը խաղաղութիւն բերաւ: Ես բոլորովին համաձայն եմ Մ. Նահանգներու նախագահին հետ թէ այս ռումբին դալանիքը, որքան կարելի է, պէտք չէ առ այժմ հաղորդուի ուրիչ երկրի մը: Կամայականութիւն չէ այս, այլ պահանջ աչխարհի ապահովութեան»:

ԱՀՈՒՍԱՐՍԱՓԸ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Այս առթիւ չերմապէս փառաբանելով Մ. Նահանգները, եւ կարմիր բանակին քաջագործութիւնները, Զըրչիլ խօսեցաւ Փոցոտամի ժողովին աչխատանքներուն վրայ եւ դառնապէս քննադատեց Մ. Միութեան քաղաքականութիւնը արեւելեան Եւրոպայի եւ Պալքաններու մէջ: Ըսաւ թէ «սխալ մըն էր, ոչ անհրաժեչտ, ոչ ալ արդար» Լեհաստանի արեւմտեան սահմանը երկարել մինչեւ Օտէր - Նայսէ: Յետոյ տխրութեամբ նկարագրեց միլիոնաւոր Գերմաններու արտաքսումը Լեհաստանէն եւ Հունգարիոյ, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Չեխոսլովաքիոյ մէջ տիրող ահռելի արհաւիրքը: «Արեւելեան Եւրոպայի մէջ գրեթէ ամէն տեղ համայնավարական ուժերը ձեռք ձգած են կամ ձեռք ձգելու վրայ են դիկտատորական իրաւութիւններ... ժողովրդավարութիւնը ենթարկուած է փորձի մը տեսնուած չէր մինչեւ այսօր: Արեւելեան Եւրոպայի մէջ միլիոնաւոր մարդիկ կ'ապրին այն ահաւոդին մէջ թէ ընտանիք մը տունը ներստած ատեն, ահա դուռը պիտի զարնեն, ոստիկան մը պիտի առնէ տանի հայրը կամ որդին որոնք այլեւս պիտի չվերադառնան»:

Այս խօսքերը արտասանած ատեն, քրիստոնեայ լսուեցան, ինչպէս եւ հարցում մը, — «Իսկ Յունաստանի եւ Սպանիոյ մէ՞ջ...»:

× Լոնտոնի չրջանին հոգեւոր հովիւներէն մէկը, պատ. Թոհիքըն, որ մասնակցած է նախորդ պատերազմին, մերժեց զոհաբանական արարողութիւն կատարել ճափոնական պատերազմին դադարման առթիւ, յայտարարելով.

— «Ես չեմ կրնար պարկեչտօրէն զոհաբանութիւն մատուցանել Աստուծոյ այնքան վայրագ եւ զարչելի ջարդի մը համար»: (Կ'ակնարկէ հիւլէական ռումբին գործածութեան):

ԳՐԱՖՆՈՒԹԻՒՆԸ ՉՆՉՈՒԵՑԱՒ Ամերիկայի մէջ: Ֆրանսա եւս պիտի ջնջէ:

ԼԱՎԱԼ ՀԱՐՑԱՓՆՈՒԵՑԱՒ դէմ դիմաց հանուելով իր կնոջը հետ: Կը կարծուի թէ կինը ալատ պիտի ձգուի:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՑ Միացեալ Ազգերու Դաչինքը, որ առաջին անդամ վաւերացուած էր Մ. Նահանգներու ծերակոյտին կողմէ:

ԿԸ ՓՆՏՈՒՒԻ Գէորգ Սարաֆեան (30 տարեկան) որ Յունաստանէն Գերմանիա տարուած էր իբրեւ բռնի աչխատաւոր: Կը կարծուի թէ Ֆրանսա կը գտնուի: Իմացնել քրոջը՝ Տիկին Անահիտ Կրիմեանի, 145 Route Nationale, Bron (Rhône) եւ կամ Mr. Krimian, 2 rue Rebelads St. Etienne (Loire):

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ԿՐԱԿԸ ԴԱԴՐԵՑՈՒՑԻՉ'Ը»

ՋՈՐՍ ՄԵԾԵՐԸ ՊԻՏԻ ԳՐԱՒԵՆ ՃԱՓՈՆԸ

Ճափոնական պատուիրակութիւնը Մանիլա հասած պիտի ըլլար երէկ, ուրբաթ: Ջօր - Մաք Արթըր նոր պայմանաժամ տուած էր, նկատի առնելով կարգ մը դժուարութիւններ: Միքասօն կրակը դադրեցնելու հրաման տալով, յայտարարեց թէ կայս. գերդաստանին անդամները պիտի այցելեն բոլոր ճակատները, հաղորդելու համար անձնատուրութեան հրամանը: Ռուսական ճակատին վրայ (Մանչուրիա, Քորէա) կռիւները կը չարունակուէին մինչեւ երէկ: Ռուս հրամանատարը յայտարարած էր թէ պատերազմը պիտի չարունակէ, մինչեւ որ Ճափոնցիները վար դնեն զէնքերը: Խորհրդային զեկոյցը կ'ըսէր թէ Ճափոնցիները հակայարձակումի ձեռնարկած են Մանչուրիոյ մէջ եւ կռիւները կը չարունակուին:

Խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Ուաչինկթընի, Լոնտոնի, Մոսկուայի եւ Չինաստանի մէջ, ճշդելու համար Ճափոնի զրաւման մանրամասնութիւնները, որոնք չատ կը տարբերին Գերմանիոյ զրաւումէն: Լոնտոնի թերթերուն կարծիքով, Ճափոնի կայսրը եւ կառավարութիւնը կ'ուզեն այն տպաւորութիւնը ձգել թէ ճափոնական բանակը չէ պարտուած եւ անպարտելի է: Ճափոնական անթել մը յայտնած էր թէ Ճափոն միայն առժամապէս կորսնցուցած է պատերազմը:

Լուծուեցաւ Նանքինի (Չինաստան) կառավարութիւնը, որ կազմուած էր Ճափոնի կողմէ, բուն Չինաստանի կառավարութեան դէմ: Ճափոնի նոր կառավարութեան կազմութիւնը յանձնուեցաւ իչխան Հիկօշի Քունիի, որ կայսեր մօրեղբայրն է: Ճափոնի պատմութեան մէջ առաջին անգամ է որ կայս. գերդաստանին մէկ անդամը կ'անցնի կառավարութեան գլուխը: Վարչապետ - իչխանը ծնած է 1886ին եւ իր ուսումը աւարտած Ֆրանսայի մէջ:

Ճափոնը զրաւման չրջանակներու պիտի չբաժնուի, ինչպէս Գերմանիան: Գրաւումը պիտի տեւէ այնքան որքան պէտք է, երկիրը «հականեխելու» եւ ժողովրդավարութիւն հաստատելու համար: Կը կարծուի թէ մէկ միլիոն զինուոր պէտք է, դրաւման համար:

× Պատերազմի դադարման հետեւանքով, արեւելեան կառավարութիւնը անմիջապէս ընդհատեց 35 միլիառ տոլարի զինուորական ապսպրանքները: Պետական ելմտացոյցն ալ պիտի կրճատուի 23ուկէս միլիառ տոլար: Բայց հիմակուընէ մտահոգութիւն կը տիրէ, որովհետեւ բանակին արձակումով առ նուազն 7—8 միլիոն հոգի անգործութեան պիտի դատապարտուին յառաջիկայ զարնան: Կառավարութիւնը միջոցներ կը խորհի աչխատանք ճարելու համար: Զարկ պիտի տրուի մեքենաներու, ինքնաչարժներու, հողագործական գործիքներու եւն. չինութեան: Ընդլուեցան վառելանիւթի, քարիւղի, պահածոներու, բանջարեղէնի եւ պտուղներու վրայ հաստատուած կրճատումները:

ԶԸՐՋԻԼ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԷ ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՌՈՒՄԲԸ

Մտահոգ՝ Պաղհաւներու վաճին

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին բացման առթիւ, նախորդ վարչապետ Զըրչիլ իր առաջին ճառը խօսեցաւ, իբրեւ ընդդիմադիր պետ: Այս առթիւ չօչափեց չարք մը ծանրակչիռ խնդիրներ: Աչխատաւորական կուսակցութեան ներկայացուցիչը, Լէսքի, որ փարիզ եկած էր մասնակցելու համար Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան համագումարին, յայտարարած էր թէ եթէ Ֆրանսայի ընկերվարականները յաղողին յառաջիկայ ընտրութեանց մէջ եւ կառավարութիւն կազմեն, Անգլիա պիտի նորոգէ **1940**ի առաջարկը, — Մեծն Բրիտանիա եւ Ֆրանսա կազմեն մէկ ազգ, միեւնոյն հպատակութեամբ: Զըրչիլ, որ այս ծրագիրը ներկայացուցած էր 1940ին, երբ Ֆրանսան անձնատուր կ'ըլլար, այս անգամ դիտել տուաւ թէ պատասխանատու նախարարները պէտք է ուչադրութեամբ քննեն խնդիրը, այս տեսակ առաջարկները ընդլէ առաջ: Ուրեմն կը հարցնէ թէ վարչապետը արտօնո՞ծ է այս յայտարարութիւնը եւ դահլիճը համաձա՞յն է:

Խօսելով Ծայր Արեւելքի պատերազմին վերջայ, Զըրչիլ խոստովանեցաւ թէ Փոցոտամի ժողովին մէջ, նախագահ Թրումընի հետ վաւերացուցած էին ռազմական ծրագիր մը, որուն համաձայն շարք մը մեծ ճակատամարտներ պիտի մղուէին Մալայեան կղզիներուն, Հոլանտական Հնդկաստանի եւ Ճափոնի մէջ, գինուոր հանելով: Այս գործողութիւնները հսկայական ճիգեր կը պահանջէին եւ ոչ ոք պիտի կրնար հաչուել մարդկային եւ նիւթական կորուստները, ոչ ալ նախատեսել թէ որքան պիտի տեւէ պատերազմը: Յետոյ, Սթալին խոստացած էր պատերազմ յայտարարել Գերմանիոյ անկումէն երեք ամիս վերջը: Եւ ահա հիւլէական ռումբը օգնութեան հասաւ: Զըրչիլ փոցոտամի մէջ լսած էր թէ յաղողութեամբ պսակուած են նոր ռումբին առաջին փորձերը՝ Մեքսիկայի անապատին մէջ:

— «Մեր ձեռքին մէջ ունէինք ուժեր որոնք անդիմադրելի էին: Մեծն Բրիտանիա իրաւունք ունէր կարծիք յայտնելու, համաձայն անդլեա - մերիկեան պայմանագրին: Հիւլէական ռումբը գործածելու որոշումը տրուեցաւ նախագահ Թրումընի եւ իմ կողմէ, Փոցոտամի մէջ: Մառէչայ Սթալինի ալ իմացուցինք թէ պիտի գործածենք այս պայթուցիկը անրաղդատելի զօրութեամբ: Ուրիշ ամէն բանէ աւելի, այս հիւլէական ռումբին կը պարտինք ճափոնական պատերազմին յաղողութիւնը եւ արագ վախճանը: Ես համաձայն չեմ անոնց որ կ'ըսեն թէ պէտք չէր գործածել այս ռումբը: Վեց տարուան պատերազմը համոզած է չատերը թէ՝ Գերմանները եւ Ճափոնցիները անխնայ պիտի գործածէին այս նոր զիւտը Դաչնակիցներուն դէմ, մինչեւ անոնց կատարեալ եւ սրբընթաց կործանումը, եթէ իրենք հնարած ըլլային: Կը զարմանամ որ կան մարդիկ որոնք կը կարծեն թէ փախանակ այս ռումբը նետելու, Դաչնակիցները պէտք էր մէկ միլիոն Ամերիկացիներ եւ **250.000** Անգլիացիներ զոհէին,— ճափոնական արշաւանքի յուսահատական ճակատամարտներուն մէջ: Ապագայ սերունդները պիտի դատեն այս անողորմ որոշումը եւ պիտի չգտատպարտեն անոնք որ պայքարեցան իրենց բարիքին համար, այս մոայլ եւ կատաղի զարաչրջանի սարսափներուն եւ թշնամութեան մէջ: Հիւլէական ռումբը խաղաղութիւն բերաւ: Ես բոլորովին համաձայն եմ Մ. Նահանգներու նախագահին հետ թէ այս ռումբին դալանիքը, որքան կարելի է, պէտք չէ առ այժմ հաղորդուի ուրիչ երկրի մը: Կամայականութիւն չէ այս, այլ պահանջ աչխարհի ապահովութեան»:

ԱՀՈՒՍԱՐՍԱՓԸ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Այս առթիւ չերմապէս փառաբանելով Մ. Նահանգները, եւ կարմիր բանակին քաջագործութիւնները, Զըրչիլ խօսեցաւ Փոցոտամի ժողովին աչխատանքներուն վրայ եւ դառնապէս քննադատեց Մ. Միութեան քաղաքականութիւնը արեւելեան Եւրոպայի եւ Պալքաններու մէջ: Ըսաւ թէ «սխալ մըն էր, ոչ անհրաժեչտ, ոչ ալ արդար» Լեհաստանի արեւմտեան սահմանը երկարել մինչեւ Օտէր - Նայսէ: Յետոյ տխրութեամբ նկարագրեց միլիոնաւոր Գերմաններու արտաքսումը Լեհաստանէն եւ Հունգարիոյ, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Չեխոսլովաքիոյ մէջ տիրող ահռելի արհաւիրքը: «Արեւելեան Եւրոպայի մէջ գրեթէ ամէն տեղ համայնավարական ուժերը ձեռք ձգած են կամ ձեռք ձգելու վրայ են դիկտատորական իրաւութիւններ... ժողովրդավարութիւնը ենթարկուած է փորձի մը տեսնուած չէր մինչեւ այսօր: Արեւելեան Եւրոպայի մէջ միլիոնաւոր մարդիկ կ'ապրին այն ահաւոդին մէջ թէ ընտանիք մը տունը ներստած ատեն, ահա դուռը պիտի զարնեն, ոստիկան մը պիտի առնէ տանի հայրը կամ որդին որոնք այլեւս պիտի չվերադառնան»:

Այս խօսքերը արտասանած ատեն, քրիստոնեայ լսուեցան, ինչպէս եւ հարցում մը, — «Իսկ Յունաստանի եւ Սպանիոյ մէ՞ջ...»:

× Լոնտոնի չրջանին հոգեւոր հովիւներէն մէկը, պատ. Թոհիքըն, որ մասնակցած է նախորդ պատերազմին, մերժեց զոհաբանական արարողութիւն կատարել ճափոնական պատերազմին դադարման առթիւ, յայտարարելով.

— «Ես չեմ կրնար պարկեչտօրէն զոհաբանութիւն մատուցանել Աստուծոյ այնքան վայրագ եւ զարչելի ջարդի մը համար»: (Կ'ակնարկէ հիւլէական ռումբին գործածութեան):

ԳՐԱՖՆՈՒԹԻՒՆԸ ՉՆՉՈՒԵՑԱՒ Ամերիկայի մէջ: Ֆրանսա եւս պիտի ջնջէ:

ԼԱՎԱԼ ՀԱՐՑԱՓՆՈՒԵՑԱՒ դէմ դիմաց հանուելով իր կնոջը հետ: Կը կարծուի թէ կինը ալատ պիտի ձգուի:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՑ Միացեալ Ազգերու Դաչինքը, որ առաջին անդամ վաւերացուցած էր Մ. Նահանգներու ծերակոյտին կողմէ:

ԿԸ ՓՆՏՈՒՒԻ Գէորգ Սարաֆեան (30 տարեկան) որ Յունաստանէն Գերմանիա տարուած էր իբրեւ բռնի աչխատաւոր: Կը կարծուի թէ Ֆրանսա կը գտնուի: Իմացնել քրոջը՝ Տիկին Անահիտ Կրիմեանի, 145 Route Nationale, Bron (Rhône) եւ կամ Mr. Krimian, 2 rue Rebelads St. Etienne (Loire):

Կ'ուզեմ որ միասին լուծեն իրենց խնդիրները իրենց ահաւոր ազդեցութեան եւ փոխադարձ յարգանքի ոգիով մը: Բայց Թուրքերը իրենք պէտք է հասկնան թէ Հայերն ալ այս երկրագունդի վրայ ունին իրաւունք արդար կեանք մը ապրելու եւ, եթէ անոնք կ'ուզեն չահիլ քաղաքակիրթ աչխարհին յարգանքը, պէտք է որ, իրենց իսկ համաձայնութեամբ, առանց դրսէն ըլլալիք անհարկի ճնշումի, վերադարձնեն կարսը Հայաստանի եւ, տան չնչելու տեղ մը փոքրիկ ու լերկ հողամասի մը վրայ խճողուած հայ ազգին:

ՋԱԻԷՆ ՍԻՒՐՄԷԼԵԱՆ

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Dimanche 19 Août 1945 Կիրակի 19 Օգոստոս

ՓԷ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4483-Նոր շրջան թիւ 112 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՏՇԻՃԱՄԱՐՏ

—o—

1944 Օգոստոս 19—25, *փարիզը անգամ մը եւս արժեցուց իր համբաւը, իբրեւ դասական, պատմական երկիրը «պատանէշամարտ»ի:*

Կռիւ փողոց փողոց, պատնէշներով: Տարիներ առաջ՝ եղբայր եղբօր դէմ, յանուն այս կամ այն կարգուսարքին: Այս անգամ՝ թշնամի ուժ մը դէմ որ լման չորս տարի բազմած մայրաքաղաքին մէջ, տիրաբար կը վարէր առժամապէս պարտուած երկրին ճակատագիրը:

Անշուշտ կռիւը չատոնց սկսած էր սարերուն մէջ, անտառէ անտառ (մաֆի), հերոսական դէպքերուդներով եւ անհամար զոհերով, որոնց յիշատակը երկիւղածութեամբ կը տօնուի, պարբերաբար:

Բուն մայրաքաղաքին մէջ ալ, ստորերկրեայ պայքարը, դաւադրական գործունէութիւնը երթալով կը ծաւալէին: Դիմադրական ճակատը կը բռլոր, քէյֆերը, ցանցեր կազմած էր հանրային եւ պետական կեանքի բոլոր ասպարէզներուն մէջ:

Զկար դետին մը ուր բոյն դրած չըլլային ափ մը յեղափոխականներ: Այս խումբը 'Իմադրութեան (Résistance) ոգին կ'արծարծէր, բարձրացնելով գլխիկոր, նկուն բազմութեանց բարոյականը կորովը զրահանութեամբ: Ի՜նչքան հայրենասիրութիւններ որոնք չունէ, բոցավառ բանաստեղծութիւններ որոնք հատորներ կը կազմեն այսօր, որոնք արձագանգեցին սարէ սար.—

Ընկեր, կը լսե՞ս սեւ ագռաւներուն — կանչը մեր բերրի դաշտերուն վերեւ,— Ընկե՛ր, կը լսե՞ս ճիչերը տրտում — Մեր Հայրենիքին զոր գերել կ'ուզեն:

Եհէ՛, հայդուկներ (Partisans)— Բանուորնե՛ր ու գեղջուկներ,— Ահազանգն հնչեց···

Ուրիշ խումբեր զինապաններ կը բանեցնէին, կամ գնդ եւ ռազմանիւթ կը փոխադրէին քաղաքէ քաղաք, դիրքէ դիրք: (Հայորդիները ալ փայլեցան այս ճակատին վրայ):

Դեռ ուրիշներ — եւ երիտասարդուհիները — զարանակալ կը սպասէին հաղորդակցութեանց կէտերուն վրայ, դիծեր քանդելու, կառախումբեր պայթեցնելու, թշնամին չփոթեցնելու համար:

Ու վերջապէս չորրորդ խումբը «լեռնական», որոնք ականջները անթելին եւ աչքերը դէպի երկինք, սրատեսութեամբ կը սպասէին փոթորկաձայն աղղանշաններուն, լուր մը քաղելու, անկարգելներով փոխադրուած զինամթերքը որսալու համար···

Իսկ ինչ որ տեղի ունեցաւ Փարիզի մէջ — ինչպէս ուրիշ քաղաքներու մէջ — դեռ երկուսն պատմութիւն է: Ամէնուս աչքին առջեւ կատարուած:

Անտեսուած չէր որ եւ է իր: Մոհանոցի աղբամանէն, երկաթի կտորէ մը, աթոռներէն մինչեւ անուկները, մինչեւ սալայատակի քարերն ու արմատախիլ ծառերը, մինչեւ բեռնակառքն ու հեծեքանիւը, ձողերը, ցիցերն ու գերաններըզամբերն ու պայթուցիկները:

Մէկ խօսքով, բոլոր բանուկ փողոցներն ու պողոտաները, հրապարակներն ու ծառուղիները վերածուած էին ամրոցներու, դիրքերու, պատնէշներու: Եւ դարանակալ հայրենասէրները դիրք բռնած՝ կրակ եւ ռումբ կը ցանէին գիշեր ցերեկ:

Զօրաւոր էր թշնամին, օժտուած անսպառ եւ արդիական սպառազինութիւններով: Իսկ անոր դիմաց՝ այս պատնէշներուն ետին, պատնէշներուն եւ տանիքներուն վրայ, յեղափոխութեան եւ ապստամբութեան ոգին էր որ կը սաւառնէր: Եւ մէկ նշանախօսք,— Սահ կամ ազատութիւն: Ինչպէս այն օրերուն երբ նոյն կանչը կը լսուէր մեր հայրենի լեռներուն վրայ···

Անշուշտ այս յեղափոխական թափը իր ուժը կ'առնէր արտաքին օգնութենէն:

Մինչ մեր լեռներուն եւ դաշտերուն մէջ ռուսպելական Աստուածն անդամ տաճկացած էր, այս յեղափոխականները դիտէին որ զինակիցները ցամաք եւած են արդէն,— Յունիս 6ին՝ Հիւսիսային ընդհանին մէջ, Օգոստոս 15ին՝ Հարաւէն:

«Դիմացէք, ահա կուգանք»: Եւ օգնութիւնը հասաւ ճիշդ ժամանակին: Օգնութիւն բանակով եւ հրասայլերով: Ցաղթական ուժ մը անդիմադրելի, որ կարած էր ծով ու ցամաք, լեռ ու ձոր:

Այդ մէկոգին, պատնիշամարտը իր դադաթնակէտին հասած էր արդէն, իսկ թշնամին համակերպած անխուսափելի ելքին,— անձնատուրութիւն:

Պատնիշամարտը վերահաստատեց ոչ միայն ազատութիւնը, այլեւ Փարիզը՝ իբրեւ քաղաք:

Շ·

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՁԱՅՆԸ

—o—

ԽՄԲ.— Սան Ֆրանչիսկոյի ժողովին ներկայացուած յուշագրին առթիւ, երեւանի պաշտօնաթերթը, «Սովետական Հայաստան» իր Յունիս 15ի թիւով հրատարակած է կարգ մը գրութիւններ.— *Արդարութեան Ձայնը* (Դ· Դէմիրճեան), *Հասել է ժամանակը, իմ հայրենակիցների արդար խօսքը, պանդխտութեան մէջ գտնուող Հայերի իղձը կը կատարուի եւն·:* Ստորեւ կ'արտատպենք ծանօթ գրագէտ թատերագիր Դ· Դէմիրճեանի գրութիւնը.—

« Ամերիկայի Հայ Ազգային Խորհուրդը » դիմել է Միաւորուած Ազգերի կոնֆերանսի դեկտեմբերին (պատուիրակներ) եւ մամուլին մի յայտարարութեամբ թէ հասել է ժամանակը, որ թրքական տիրապետութեան տակ տառապող Հայաստանի մասը միացուի հայկական Սովետական Ռեսպուբլիկային (Հանրապետութիւն) որը հնարաւորութիւն կը տար հայրենիք վերադառնալու մէկուկէս միլիոն Հայերի, որոնք արտասահմանում են գտնուում թրքական տիրապետութիւնից փախչելու հետեւանքով:

Արդեօ՞ք հասել է ժամանակը: Միթէ՞ ժամանակը չէր երբ առաջին իմպերիալիստական պատերազմին մասնակցում էր, որ «Դաշնակիցները ի նշան չնորհակալութեան այն աւանդի որ Հայ ժողովուրդը մատրել է ազատութեան եւ դեմոկրատայի մեծ գործի մէջ, նրանց խոստացաւ ազատութեան եւ անկախ պետութեան ստեղծում», երբ Ազգերի Լիկան պրեզիդենտ (նախագահ) Ուիլսընի յանձնարարեց որոշել ազատ, անկախ Հայաստանի սահմանները, երբ դա ընդունեց բոլոր տէրութիւնների կողմից ներառեալ նաեւ Թուրքիայի կողմից: Եւ հաստատուեց Սեւրի պայմանագրով: Միթէ՞ ժամանակը չէր: Ժամանակ էր··· բայց պայմանագիրը չերականագուեց···

Դրանից էլ շատ առաջ միթէ՞ քիչ է դրւել Հայերի ազատագրութեան, իրաւունքների դոյութեան խնդիրը: Արդեօ՞ք ժամանակը չի եղել: Ժամանակը միշտ եղել է, Հայերի արեան հերթական հեղեղումը միշտ հնչեցրել է ժամանակը: Բայց միշտ էգոիստական (եսասիրական) շահերի մոլուցքների մթնոլորտում խեղդուել է Հայերի ձայնը:

*Սակայն ինչո՞ւ այսօր արդէն ժամանակն է եւ ճշմարիտ ժամանակը: Նրա համար է ժամանակը, որովհետեւ ողջ մարդկութիւնը հէնց նորերս ապրեց Հայութեան վիճակը յիշեցնող մի չարաչուք մղձաւանջային իրականութիւն: Մարդկութեան մի մասը կրեց իր անձի վրայ այնպիսի սարսափներ, ապրեց այնպիսի դաժան բռնութիւն, եւ զարհուրեց այնպիսի մռայլ ստրկութեան վերահաս սպառնալիքից, որ արեան մրրիկների մէջ խոստացաւ աչխարհը կարգադրել ճշմարիտ արդարութեան հիմունքներով: Արդ՝ ի՞նչպէս կարող է աչխարհը կարգադրուել ճշմարիտ արդարութեան հիմունքներով, եթէ միլիոն ու կէս Հայեր ահա երեսուն տարի է դեռեւում են երկրից երկիր, քարշ տալով ողորմելի դոյութիւն: Մի այնպիսի կուլտուրական, չինարար, տաղանդաւոր, աչխատասէր ժողովուրդ, որ ունց հրաչալի կլասիկա (դասական գործ), դղորիկ ճարտարապետութիւն, բարձրարուեստ մանրանկարչութիւն, վեհ բանաստեղծութիւն, որ աչխարհին տուեց այնքան կուլտուրական ուժեր, մի այնպիսի ժողովրդի մի մեծ հատուած այս օրս դառել է «Ցունաստանի Հայեր», «Ամերիկայի Հայեր», «Հապեչիստանի Հայեր»··· Սա՞ է արդարութիւնը: Ոչ, երբեք: Եթէ այսօրուայ մարդկութիւնը մղձաւանջային փաչիզմից զարհուրած անկեղծօրէն եւ ազնուօրէն է խօսում ճնշուած ու զրկուած ժողովուրդների ազատագրութեան մասին՝ —նա ունի զրաղուելիք մի վեհ գործ— դա տարադիր Հայութեան Հայրենիք վերադարձնելու եւ նրան ազատ կեանք տալու գործն է: Տարագիր Հայութեան իղձերն ու առաջարկները պէտք է որ յարգուին: Հայերն ունէին իրենց երկիրը: Այնտեղ հաղարամեակներ ապրել, չինարարել, ստեղծագործել է Հայ ժողովուրդը: Այդպիսի մի ժողովուրդ չէր կարող բռնութեան եւ տեռորի տակ ապրել: Եա դարերով կռուեց ոչ միայն իր փիլիքական գոյութիւնը պաչտպանելու համար, նա կռուեց իր կուլտուրական արժէքները պաչտպանելու համար: Նա չի բռնացել, նա չի զրկել, նա չի կողոպտել: Նա բարիք է տուել մարդկութեանը: Այն ո՞ր Հայրենասէրն է համարում իրեն ճշմարիտ Հայրենասէր, եթէ չի յարգում ուրիշի Հայրենասիրութիւնը: Տարագիր Հայութիւնն իրաւունք ունի պահանջելու որ Սովետական Հայաստանի միացուի իրենից արեամբ պոկած Հայրենի հողը: Տարագիր Հայութիւնը իմաստաբար իր Հայեացքն է ուղղում դէպի Սովետական Հայաստանը: Սովետ ուղղում դէպի Սովետական Հայաստանը նա տեսնում է իր եղբայրական Հայաստանում նա տեսնում է այն ների երջանիկ, ազատ կեանքը, նա տեսնում է այն հրաչքները որ կատարուել են 25 տարում մի այնպիսի երկրում ինչպիսին սովետական Հայաստանն է: Դա մահ տեսած եւ մահից փրկուած Հայաստանն է, նրան փրկեց ռուս մեծ ժողովուրդը, նրան փրկեց մեծ Լենինը եւ նեղկայիս ամենամեծ մարդը, ժողովուրդների հզօր փրկիչը, Մեծ Ստալինը: Հայ տարագիր ժողովուրդը յոյս է տածում որ արդարութիւնների եւ ազատագրութիւնների մասին խօսող բոլոր ազնիւ մարդիկ պաչտպան կը կանգնեն նրա արդարացի պահանջին: Սակայն մենք մեծայոյս ենք որ այդ կդայ մեծ ռուս ժողովուրդից որը փրկեց մարդկութիւնը: Տարագիր Հայութեան իղձերը կարող է իրագործել ռուս ժողովուրդը եւ մեծ Ստալինը, որոնք նրա մի մասին՝ Սովետական Հայաստանի ժողովուրդին երկու անգամ փրկեցին փիլիքական բնաջնջումից:

Իսկ մենք, Սովետական Հայաստանի Հայերս զրկարաց կ'ընդունենք մեր եղբայրներին եւ նրանց հետ միասին կ'անցնենք մեր պատմական, ազնիւ եւ վեհ գործին, կեանքի չինարարութեան, աչխատանքի եւ ստեղծագործութեան:

Դ. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ

Ի· ՀԱՑԱՑԱՑԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՒԹԻՒՆ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

—o—

Նրա գարունը յաւիտեան հանգաւ
Մի եղեռնական մռայլ իրիկուն,
Երբ արեգակը գահավէժ ինկաւ՝
Ցօղելով շուրջն արիւն շառագոյն:

Եւ մահուան պահին իր աչքի առաջ
Հայրենի հողն էր, արտերը ոսկուն,
Լիճը Սեւանի ու լեռն Արարատ,
Բիւրեղ փրփուրով հնաւանդ Զանգուն:

Անի քաղաքի փառքը մարմարէ
Տալիս էր նրան աւիւն ու կորով,
Հայկ Նահապետի աղեղը հրէ
Երգում էր կրկին եղէգնեայ գրչով:

Հայոց երկիմքներ տեսնում կապուտակ,
Վահագնի թռչող ոգոյգը հսկայ,
Որը նախրում էր դէպի յաղթանակ,
Դէպի երջանիկ օրը ապագայ···

Նա բանուորների դէմքը էրտնաթոր
Երգում էր նորից էնարով ճարտար,
Եւ ընդվզումներ մեծ ու կարմիր Թափոր,
Գալիք օրերի երկունքը վարար···

Հողի մշակին նուիրում էր ձօն,
Ներքողում սիրով ցելերը գարնան,
Եւ մառանները մրգերով լեցուն
Եւ սուրբ օջախը հայրենական տան:

Ու հեգնանքով էր ցայում իր դահճին,
Ջէր ողբում երբեմ անյոյս կսկիծով,
Եւ այսօր էլ նա մեզ հետ է կրկին
Մարգարէական երգի աստղերով···

ՅԱԿՈՎԲ ՇՈՂԵՆՑ

Փարիզի ազատագրական կռիւները

—o—

Պատմական չաբաթ մըն է որ կը բոլորենք, Օգոստոս 10էն ի վեր: Իսկ այսօր տօն է արդէն:

Քանի մը թուականներ.—

Օգոստոս **10.**— *Գործադուլ չոգեկառքի բանուորներու:*

Օգոստոս **14** (կէս գիշեր).— *Փարիզի ոստիկանութեան Փրկութեան Կոմիտէն* (Comité de Libération) *ընդհ· գործադուլի հրաման կուտայ ամբողջ ոստիկանութեան: Ան մը մարդիկ պատրաստած էին այս գործադուլը գաղտնի աչխատանքով: Գործադուլը արդէն որոշուած էր Օգոստոս 15ին, Օգոստոս 14ի համար, բայց «սպասենք - տեսնենք» ըսողները յաջողեր էին կեցնել չարժումը: Գնդ· Ռոլ մի քանի տեղով երկուչաթի գիշեր, կը յաջողի արձակել վճիռը:*

Օգոստոս **15.**— *Ոստիկանութեան ընդհ· գործադուլը մեծ ազդեցութիւն կը գործէ հողեբանութեան, դիւրացնելով Դիմադրական ճակատին աչխատանքը: Ապստամբութիւնը կը կազմակերպուի:*

Օգոստոս **16.**— *Փարիզի Փրկութեան Կոմիտէն ընդհ· գործադուլի հրաման կ'արձակէ:*

Օգոստոս **17—18.**— F. F. I.երու (Ֆրանս· Ներքին Ուժեր) *զօրաչարժը կը կազմակերպուի համաձայն արուած զաղտնի հրահանգներուն:*

Օգոստոս **19.**— *Ապստամբութիւնը կը պայթի: Գնդ· Ռոլ կ'արձակէ ընդհ· հրամանը: Շրջանին F. F. I.ներուն արուած հրամանն է,— «բանալ Փարիզի ճամբան զաչնակից յաղթական բանակներուն առջեւ եւ ընդունիլ զանոնք»: Եռագոյնը կը պարզուի ոստիկանական վերատեսչութեան չէնքին եւ քաղաքապետարանին վրայ: Մարեական կռիւները կը ծաւալին: Կէս գիշերին հայրենասէրները կը*

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

միացուի իրենից արեամբ պոկած հայրենի հողը: Տարագիր հայութիւնը իմաստաբար իր հայեացքն է ուղղում դէպի Սովետական Հայաստանը: Սովետ ուղղում դէպի Սովետական Հայաստանը նա տեսնում է իր եղբայրական Հայաստանում նա տեսնում է այն ների երջանիկ, ազատ կեանքը, նա տեսնում է այն հրաչքները որ կատարուել են 25 տարում մի այնպիսի երկրում ինչպիսին սովետական Հայաստանն է: Դա մահ տեսած եւ մահից փրկուած Հայաստանն է, նրան փրկեց ռուս մեծ ժողովուրդը, նրան փրկեց մեծ Լենինը եւ նեղկայիս ամենամեծ մարդը, ժողովուրդների հզօր փրկիչը, Մեծ Ստալինը: Հայ տարագիր ժողովուրդը յոյս է տածում որ արդարութիւնների եւ ազատագրութիւնների մասին խօսող բոլոր ազնիւ մարդիկ պաչտպան կը կանգնեն նրա արդարացի պահանջին: Սակայն մենք մեծայոյս ենք որ այդ կդայ մեծ ռուս ժողովուրդից որը փրկեց մարդկութիւնը: Տարագիր հայութեան իղձերը կարող է իրագործել ռուս ժողովուրդը եւ մեծ Ստալինը, որոնք նրա մի մասին՝ Սովետական Հայաստանի ժողովուրդին երկու անգամ փրկեցին փիլիքական բնաջնջումից:

Իսկ մենք, Սովետական Հայաստանի Հայերս զրկարաց կ'ընդունենք մեր եղբայրներին եւ նրանց հետ միասին կ'անցնենք մեր պատմական, ազնիւ եւ վեհ գործին, կեանքի չինարարութեան, աչխատանքի եւ ստեղծագործութեան:

Դ. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

(Հ. Ց. Դ. Ամերիկայի Պատգմ. ժողովին առթիւ)

Հ. Ց. Դաշնակցութեան Ամերիկայի Երկրանի Պատգամաւորական ժողովը, որ դումարուեցաւ Ցուլիսի սկիզբը, Պոսթընի մէջ, բնականաբար, այս տարի եւս լայնօրէն զբաղեցաւ Հայ Դատի հարցով: Եւ վերջին տարեշրջանի մինչազգային դէպքերու եւ Խ. Հայաստանի ներքին իրադարձութիւններու լոյսին տակ, անոր գաղափարներն ու ուղեգիծը աւելի եւս բիւրեղացան ու յստակ ձեւակերպում առացան:

Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը, Հայաստանի անկախութեան փլուզումէն ի վեր գաղափարական ընդդիմադիրի դերին մէջ է եղած Խ. իշխանութեան հանդէպ: Աւտր պատճառը կորսնցուցած իշխանութիւնը վերագրաւելու տենչը չէր, ինչպէս ոմանք չարամտօրէն կ'ըսեն, ոչ ալ հակահայաստանեան դերքը, ինչպէս նոյն չարախօսները կը պնդեն, այլ սկզբունքի հիմնական տարակարծութիւնները Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի ճակատագրի մասին: Մինչ բոլշեւիկները, օրինակ, կը յայտարարէին, թէ Հայաստանի խորհրդայնացումով Հայկական Հարցը լուծուած-վերջացած է, Դաշնակցականները չէին ուզեր հաշտուիլ այդ միտքին հետ եւ կը շարունակէին հետապնդել Թրքահայաստանի պահանջը՝ յենլով մինչազգային յանձնառութիւններու վրայ: Մինչ բոլշեւիկները ազգային մշակոյթի, քաղաքացիական ազատութիւններու, կրօնի եւ համանման զաղափարներու դէմ պայքար կը մղէին, Դաշնակցականները կը պաշտպանէին անոնց ազգային արժէքը: Մինչ Հայաստանի Խորհրդային վարիչները ձեռք քաշած էին արտասահմանի հայութենէն եւ կը մերժէին ներկայանալ իբրեւ «Ամենայն Հայոց կառավարութիւն», Դաշնակցականները ամէն գնով կը ջանային վերահաստատել կապը Մայր Հայրենիքի եւ արտասահմանի միջեւ: Մինչ բոլշեւիկները իրենց մէ զատ կը ժխտէին գոյութեան իրաւունքը ուրիչ քաղաքական կուսակցութիւններու, Դաշնակցականները կը չարունակէին ջատագովել քաղաքական ազատութեան անհրաժեշտութիւնը:

Այս եւ նման հիմնական, ազգային գոյութեան եւ զարգացման համար կենսական նշանակութիւն ունեցող հարցերն էին պատճառը, որ Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը դրած էին գաղափարական ընդդիմադիրի դերքի մէջ Խորհրդային իշխանութեան հանդէպ: Կ'ընդգծեմ՝ գաղափարական, որովհետեւ Դաշնակցութեան ընդդիմադրութիւնը ոտին անդին չէ անցած: Դաշնակցութիւնը երբեք չէ ձգտած բռնի ուժով տապալել Խորհրդային իշխանութիւնը, ան երբեք չէ մտած հակախորհրդային յեղափոխական ո եւ է պլոճի մէջ, երբեք չէ ծրագրած Հայաստանի մէջ ներքին դժուարութիւններ առաջ բերել իշխանութեան համար: Ընդհակառակը, ան միշտ հետեւ մնացած է դաւադրական նպատակներէ եւ ամէն գնով աշխատած է անկարելի դարձնել արտասահմանէն ո եւ է փորձ Խորհրդային իշխանութիւնը տապալելու: Աշխատած է, երբեմն նոյնիսկ դերադոյն ճիդերով, որ Հայաստանի մէջ քաղաքացիական բախումներ տեղի չունենան եւ հայութեան բոլոր խաւերը եռանդով նուիրուին Հայրենիքի շինարարութեան գործին:

Ասոնք բոլորը անհերքելի փաստեր են: Դաշնակցութեան ընդդիմադիր դերքը նպատակ ունեցած է քննադատութիւններով զգաստութեան բերել Հայաստանի իշխանութիւնը, ինչ որ բոլոր քաղաքակիրթ ժողովուրդներու մէջ ընդունուած է իբրեւ լաւագոյն միջոց պետական կեանքի զարգացման համար: Միւս կողմէն, Դաշնակցութիւնը ջանացած է վառ պահել արտասահմանի հայութեան ազգային ոգին ու Հայկ. Դատը եւ այս մարդին մէջ իր գործունէութեամբ կատարած է այն պարտականութիւնը, որմէ հրաժարած էր Խորհրդային իշխանութիւնը, կամայ թէ ակամայ:

Ժամանակը եւ, մանաւանդ, պատերազմը արմատական փոփոխութիւն առաջ բերին մեր ազգային կացութեան մէջ: Պատերազմը ինքը արդէն վճռական ազդակ էր: Հիթլէրի յարձակումով Խ. Միութեան վրայ, Հայաստան եւս կ'ենթարկուէր վտանգի: Դաշնակցութիւնը չէր կրող անտարբեր մնալ հայրենիքի պաշտպանութեան հարցի հանդէպ եւ առաջին իսկ օրէն վճռեց ու յայտարարեց, որ կը դադրեցնէ պայքարը Խորհրդային իշխանութեան դէմ եւ իր բոլոր ուժերը կը տրամադրէ Հայրենիքի պաշտպանութեան գործին: Ասիկա եւս անհերքելի փաստ է: Արտասահմանի բոլոր երկիրներու մէջ Դաշնակցականները ձեռք ձեռքի միւս բոլոր հոսանքներու պատկանող մարդոց հետ մասնակցեցան ու կը մասնակցին բոլոր այն ձեռնարկներուն, որոնց նպատակն է Հայաստանի պաշտպանութեան եւ զօրացման աջակցութիւնը: Եթէ Ամերիկայի մէջ Դաշնակցութիւնը մնաց մեկուսացուած այդ գործէն, սոսկ բացատրութիւնը փնտռելու է ոչ թէ Դաշնակցութեան չկամութեան, այլ ամերիկահայ իրայատուկ պայմաններու մէջ: Հոս ալ, սակայն, Դաշնակցութիւնը անտարբեր չկեցաւ եւ թէ նիւթական միջոցներով, թէ Հայ Դատի պաշտպանութեան ձեռնարկով ջանաց ու կը ջանայ օժանդակել Խորհրդ. Հայաստանին:

ԳԵՐԻԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԻՆ

——o——

Romilly s)Seine (Aube) 8-7-940

Քնացա՞յ քէիկ մը: Ձեմ դիտեր:

Սաստիկ խիթի մը յաջորդող յարաբերական հանդարտութիւն մը, դինիի, հաչիչի հեշտանք մը տուեր էին ինծի, ու կարճեցուցեր՝ դիշերս ան-հատնո՜ւմ:

Մորփէոսը՝ ամէնէն առատաձեռն, դթասիրտ ու համակրելի աստուածն է՝ թշուառներուն....:

— Հա՜յ, հա՜յ... ո՞ւ, կը մեռնի՞նք...

Երեք մարդաբեւիններու վրայ՝ կրկնափչաթելերու եաին խռնուած՝ երեսուն հազար յոդնած՝ քաղցած՝ փորը, աղիքները արիւնող հիւանդ դերիներու այս աղաղակէն երկինքն ալ յուզուած կուլայ, կը Թրջէ մեզ անդադար:

Երեք խրամընկերներու էն փորձառուն եւ տարեցը՝ ենթասպայ André Pigeon՝ մէկ հոգինոց վերան մը քաչքչեր բերեր է հետը:— Մեր դղեակը:

Զորս անկիւնները ցիցերուն կապուած՝ մէկուկէս մէթր քառակուսի՝ հինմաչ մոմչոր մը, իր ջուրերուն մէկ մասը կը թափէ դինքը չրջապատող խրամիկներու մէջ՝ որպէսզի, զօրախումբէն մնացած՝ միեւնոյն խումբի երեք ընկերները՝ ենթասպայ, տասնապետ եւ զինուոր մը՝ չնթռկին անոր քրտնող ձեղունին տակ:

Ամպերը կը հալածեն իրար: Արեւը աչք կը քթթէ: Ու կը մխանք. ծառերը, դետինը, մենք ու մեր ցեխոտ, ադտոտ քուրջերը:

Ինչ հանդարտ իրարանցում: Ո՞ւրկէ այդ զօրձիքները:

Կը փորեն, ճիւղերով կը ծածկեն ու նորէն հող կը նետեն անոնց վրան: Բնազդը, ապրելու, ազատութեան յոյսը՝ — օ՜, հիանալի՜, հրաչալի՜, պարզեւ — քարայրներ չինել կուտայ: Քաաներորդ դա՜ր:

Ընդհ. ադգայ պատմութեան ուսուցչիս, Լեւոն Թաչճեանի, սրամիտ մէկ խօսքը կ'ինչայ միտքս: «Նախամարդը՝ իբրեւ զարդ, չրթունքը ծակելով՝ օղակ մը կը կախէր անկէ: Մեր օրե-րուն՝ այդ օղակը կ'անցընեն ականջներուն: Շրթունքէն ականջ՝ ահաւասիկ կտրած մինչոցի հեռաւորութիւնը՝ դարերու քաղաքակրթութեան..»:

Այսօր կը հասնի մեր պաչարը:

9 Ցուլիս.— Փորձեմ պիտի բախտս: Իմս չէ դիւտը: Ո՞վ գտաւ: Ո՞վ փորձեց: Անօթութիւնը անչուչտ: Ապրելու վերադարձի տենչը:

Բոլորը՝ բախտաւոր ծնածները մանաւանդ՝ թուղթ մը կը ճմրթկեն ու կը նետեն, կը ճամբեն, ամբոխին: Պահարանը դրամ, անուն, եւ հասցէ մը կը պարունակէ: Պէտք չկայ ուրիչ բան ըսելու:

Ու կը սպասե՜ն: Որքա՜ն սպանիչ են ժամերը այդ սպասումի: Դժուարահամ չենք, ցամաք հացը կը բաւէ մեզի:

Անօթի ենք...: Ինչպէ՞ս բացատրել տառապանքը անօթութեան: Բառը չատ չոր կը թուի ինծի: Անօթի ենք: Կարճ, կտրուկ ու սակայն ահաւոր ողբերգութիւն մը կը պարունակէ այդ բառը: Ինչե՜ր ընել չէ տուած՝ անպիտան ստամոքսին այդ անկուչտ պահանջը:

Կը կռուին Ալժերիացիները: Դանակ քաչելը դիւրին է անոնց համար: Դանակը ո՞ւրկէ են գտեր:

Ձիու թաղուած ազիքներ կը ճանկռտեն անոնք, հապիւ մաքրուած, հապիւ տաքցած լափլփելու համար:

Գնաց պահարանս:

Հասցէս տալէս առաջ՝ զրամին նամակ մըն ալ միացուցի ես: Սկսայ.—

Սիրելի անծանօթուհի, երեք ընկերներ ենք: Անօթի.... եւն.:

Սուլիչի ձայն:

— Ապուրի՜, ապուրի՜:

Երկու ժամ պոչ բռնելէ վերջ գաւաթ մը տաք ջուր ունեցանք:

10 Ցուլիս.— Երբ երկարի անօթութիւնը՝ դինաթափ կ'ըլլայ՝ կ'անձրկի ուղեղը: Մարմնին հրամանատարութիւնը կը յանձնուի չիղերուն որոնք՝ անխմաստ, անկապակից, աննպատակ երթ ու դարձի յիմար չարժումներ կուտան անոր:

Պատերազմի փաստէն զատ, Խ. Միութեան եւ, հետեւաբար, Հայաստանի մէջ եւս տեղի ունեցան եւ տեղի կ'ունենան երեւոյթներ, որոնք չեն կրնար չանդրադառնալ նաեւ մեր դիրքին վրայ: Մաս մը հիմնական հարցեր հոն կը լուծուին Դաշնակցութեան հետապնդած ուղիով եւ, ի հարկէ, չեն կրնար չուրախացնել մեզ: Ամէնէն էականը այդ հարցերու մէջ Հայաստանի պետական իրաւունքներու ընդլայնման փաստն է: 1944 Փետր. 1ի օրէնքով Հայաստանը, Խորհրդային միւս հանրապետութիւններու հետ, ստացաւ սեփական ազգային բանակ ունենալու եւ արտաքին քաղաքականութեան իրաւունք: Երբ այս իրաւունքը գործադրութեան դրուի, Հայաստանը կը դառնայ մինչազգային համակեցութեան անդամ եւ, ի վերջոյ, կը մտնէ նաեւ Միացեալ Ազգերու ընտանիքին մէջ: Ասիկա մեր գլխաւոր պահանջներէն մէկն է, որու համար մենք կը պայքարէինք անընդհատ:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Դեղնած՝ կը կախուի մորթը դէմքին: Կը կքին ուսերը: Աչքերը՝ իւղը հատնող կանթեղի մը պէս՝ աղօտ, կը պճլտան: Մազը, մօրուքը, պեխը կը բուսնին կարծես չատ աւելի արագ: Դասակարգային կռիւ: Մասը կը սնանի մասով: Բջիջները՝ բջիջներով:

Ծօսիլ չի սիրեր անօթին: Քաղցը քացխեցուցած է զայն: Կատակ չի տաներ, հանդիստ ձգելու է զինքը:

— Այ տղայ, ո՞ւր ես: Ընդհ. Թարգմանը քեզ կը փնտռէ:

Օ՛, ծրար ունիմ, ծրա՛ր: Զարկաւ անիւը: Անծանօթուհիս պատասխանեց ինծի:

Ի՞նչ: Հինդ քիլոնոց տուփ մը ոլոռն: Ուչո՞ր ճերմակ հաց մը: Հա՜ց: Տուփ մը պանիր: Պաչած հաւկիթներ: Աղ: Թմբիծադիկ: Շաքար: Թաչկինակներ: Անձեռնոց մը, կաոր մը օճառ: Զոյգ մը դուլպայ: Թուղթ, մատիտ ու ծխախոտ:

Ա՛յդ լոյս, Pigeon, ես եւ Ցակոբը չենք ծխեր:

Ու պահարան մը՝ ղրկած դրամիս հետ՝ սրտագին պատասխան մը նամակիս: Անուն եւ հասցէ մըն ալ «Madame Peuvrier, 82 rue Voltaire Romilly s)Seine (Aube):

11 Ցուլիս.— Խոստացեր էին մեզի թէ՝ զադային տօնին մեր տունը պիտի ըլլայինք: Եւ սակայն, քանի կը մօտենայ Թուականը, մեր յոյսերը այնքան կը նուազին...: Ստեղը՝ պատերազմին մէջ, վաոօդի չափ արժէք ունի:

Ծրար մըն ալ, այսօր առինք: Տակաւին՝ հորթի լեարդը դեռ չէր պաղած: Պաչաեի՛ ա-րարած ...:

Կ'անձրեւէ նորէն:

15 Ցուլիս.— Անօթի չենք այլեւս: Տիկինը՝ հաւատարիմ իր խոստումին, ո եւ է միջոցով ամէն օր ծրար մը կ'անցընէ մեզի: Ի՞նչ ալնիւ սիրա, եւ ինչ հերոսուհի: Ի՞նչպէս երախտապարտ ենք իրեն:

17 Ցուլիս.— Դէչ լո՛ւր: Արկիլուեցաւ դրսէն ծրար ստանալ ....

18 Ցուլիս.— Մեր աչքերը՝ անօթի աչքերը՝ ուղղուած են ճամբուն վրայ խռնուած կիներուն, որոնք դիտենք թէ՝ դիրենք եւ մեզ բաժնող երկարաչարք փչաթելերու անցքին միջեւ չրջագայող դերման պահակներուն ուչադրութենէն սպրդելով՝ կը չանան փախստական մօտեցողներու ծրարները անցընել:

Զինուորներուն երեւոյթը կ'ուսումնասիրենք: Երիտասարդները չենք սիրեր: Մոլեռանդ Թուռանուորուածներ՝ փամփուչտ չեն խնայեր անոնք: Կը քաչեն ոտքերուդ:

Տարիքոտները աւելի սիրտ ունին:

Անոնց մէջ կան մանաւանդ Աւստրիացի դինուորներ, որոնք աչքի կը դոցեն, ծրարի զացող-ներուն երթուդարձը դիւրացնելու համար:

Ա. ԿԱՊԵՆՑ

1944 ՕԳՈՍՏՈՍ 18

——•——

Փարիզի պողոտաները, առանին այնքան խանդավառ, այժմ դարձեր էին անժպիտ: Մարդիկ կը քալէին լուռ եւ մտածկոտ: Իւրաքանչիւրի սրտին մէջ կրակ մը կը տեսնուէր, կրակ մը կարմիր բոցերով, որ կ'ըսես հիմայ, հիմայ պիտի բռնկի:

Ո՞վ կը հասկնար օրուան այս ահաւոր տագնապը որ ամէն օր քիչ մը, աւելի կը ծանրանար: Կը զառնար վէրք մը անանուն ու կը ճնչէր, կը ճմլէր, կը մկրատէր Ֆրանսացիին սիրտը:

Այդ օրերուն, ես ալ կատր մը հաց գտնելու համար դուրս կ'ելլեմ: Կ'անցնիմ Իթալի պողոտայէն, կը կտրեմ Թուլպիաք փողոցը եւ, ուրիչներու պէս կարգի կը սպասեմ հացագործի մը խանութին առջեւ: Այս կենաց եւ մահու վայրկեանին, յանկարծ հրացան մը կ'որոտայ: Զարկերը կր կրկնուին: Գնդակ մը կուգայ եւ կը մխուի դիմացի պատը: Բազմութիւնը խուճապահար կր փախչի, կը մտնէ բաց ճգուած դռնէ մը ներս ու կը պահուի:

Հող, ներքնատան մէջ, ամէն բերնէ բառ մը կը բարձրանայ:

— Տէ՛ր, ա՛լ հերիք է, ազատէ՛ մեզ...

— Ո՛հ ազատութիւն, ե՞րբ պիտի դաս...

Ու այս դեռնափոր նկուղէն սուր ձայն մը կը բարձրանայ.

— Աւելի լաւ է մեռնիլ քաչաբար թշնամիին հետ դէմ դիմաց, քան թէ այս մութ անկիւնը յուսալով սպասել: Ահա ես Ա՛երթամ, ով որ կ'ուզէ թող քալէ ինծի հետ:

Ու Ֆրանսուհին կը թռի դէպի դուրս: Կը հետեւինը մենք ալ: Բայց ոչ ոք կայ: Փոթորիկը անցեր է: Դարձեալ կր մօտենանք հացագործին դրան ու կարգի կը սպասենք: Հաղիւ քանի մը բախտաւորներ կ'օգտուին այդ պարգեւէն: Հացագործը կը յայտարարէ.— Լմնցա՛ւ:

Անօթութեան վախը մեր սրտերուն, կը հեռանայ: Փողոցէ փողոց պատկերը նոյնն է: Վերջապէս կը յաջողիմ մաս մը հաց գտնել: Կը վերադառնամ, կը բարձրանամ սենեակս ու, կը սկսիմ ծամել խնայած կտոր մը չաքարիս հետ:

Օգոստոսի արեւը, հետզհետէ իր թափը կը կորսնցնէ: Շուքերը կ'երկարին: Իրիկուն:

Այս պահուն, երբ զովը խունկի մը անոյշ

ՊՈՒՏՄ ԾԻՇԱՂ

ՄՆԱՆԿՈՒԹՒՒՆ ԱՄԵՆԵՑՈՒՆ...

—o—

Կեցցէ՛ Ձափոնի յամառութիւնը: Անոր չնորհիւ աշխարհը օժտուեցաւ դիւտով մը՝ որուն զօրութիւնն ու սահմանը անչափելի է առայժմ:

Հիւլէռումբը, որ եկաւ տնկուեցաւ աշխարհի աղջերուն առջեւ, եւ սարսափով համակեց բոլորը, թէեւ կը պարծինք ամերիկեան հանճարին եւ դրամին, սակայն Միքատոյին կամքը մեծագոյն դերը ունի անոր հնարումին մէջ: Նիփոնները կորսնցուցին պատերազմը, բայց չհեցան՝ պատմութեան մէջ անմահանալու պատիւը...

Աղջերն ու ժողովուրդները իրար անցած են այս դիւտին պատճառով: Դիւանագիտութիւնն ու քաղաքական նրբարուեստը հողեվարքի մէջ են ներկայիս: Ասկէ ետք, ի՞նչ պիտի արժեն անոնց դարձուարձիկ բանաձեւերը,— «Հիւլէ»ն կանգնած է իրենց գլխուն վերեւ...

— Կը համաձայնի՞ս, եթէ ո՛չ ռումբը պատեանէն դուրս կը հանեմ...

Աղջերու ինքնորոշում, սահմաններու զատորոշում, կենսական տարածութիւն, ճնշուած աղգերու ազատութիւն, փաշականութիւն, նացիոնականութիւն, ռամկավարութիւն, համայնավարութիւն, բոլորը, ամէնքը բարեւի պիտի կենան հիւլէազօր հրամանին առջեւ...

— Գլուխդ ներս քաչէ՛, բարեկամ, սահմանէդ դուրս մի դար, ապա թէ ոչ կոճակը կը կոխեմ ... Այս է հրամանը մեր ահագնազօր եւ կործանարար հիւլէառումբին... — Հնազանդութի՛ւն ամենեցուն ...

— Վար ա՛ռ օդաճանճերդ, զինաթափէ ծովակալ տաչտերդ, հաւաքէ՛ եւ կառաչինարան ղրկէ երկաթէ ոմբառաք խողովակներդ: Բանուորի կալպոյտ հագուստի եւ կամ քաղաքացիի համեստ տարազի մէջ խօթէ ժողովուրդդ, ապա թէ ոչ ... յիշէ՛ Ձափոնը.... — ամքեցո՛ւր աշխարհակալութեան ախորժակներդ...

Սերունդ մը ետքը, թանգարաններու մէջ պիտի ցուցադրուին, տէդերու, նիզակներու, նետերու եւ աղեղներու չարքին՝ քնդանօթները, օդային եւ ծովային տորմիղները, քանիերն ու բազմահարուածեան զէնքերը, զինուորական տարազները:

— Մայրիկ, ի՞նչ են ատոնք:

— Ձագուկս, մարդիկ այս հազուստները հագած, այս գործիքներով պատերազմ կ'ընէին, իրար կը սպաննէին: Այս խողովակը կր տեսնե՞ս, դունդ մը կը նետէր որ կ'երթար հազարաւոր մարդ կը սպաննէր եւ բազմաթիւ տուներ փուչիի կը վերածէր ...

— Մարդիկ խե՞նդ էին այն ատեն, մայրիկ...

×

Կատակը մէկդի, չատ մը ասպարէզներու եւ նիւթերու սնանկութիւնն է այս նորածին չարերջանիկ ռումբը: Նախ, քարիւղի պատիւը մէկ վարայի պիտի իջնէ, եւ ջուրէն աւելի արժէք պիտի չունենայ: Երթան բարով Բագուի, Միջագետքի, Ռումանիոյ, Իրանի քարիւղարբեր շրջանները: Այդ «մեծազօր» եւ «ամենակարող» հեղուկը ասկէ ետք պիտի ծառայէ քոսոտ անասուններուն վէրքերը բուժելու, իւղ կապած հագուստի օճիքները մաքրելու եւ երբեմն ալ դաշտային բոցախնջոյք սարքելու :

Ածուխն ալ իր վերջին օրերը կ'ապրի: Ա՛յ, պատմութեան պիտի անցնին սեւերես ածխատաճառները, որոնց քիթը մինչեւ էյֆէլի կատարը հասած է ներկայիս: Բոլոր դիւանագիտական թուղթերն ու դաշնագիրները արեւելեան բաղնիքները տաքցնելու պիտի ծառայեն, կամ նպարավաճառներուն պիտի ծախուին՝ պանիր կամ ստեպղին փաթթելու համար անոնց մէջ:

Միջազգային դիւանագիտական ոճն ալ պիտի աղդուի այս դիւտէն: Պէտք պիտի չըլլայ, երկար բարակ կնճռոտ ոճերու՝ դիմացինդ տոպրակը դնելու համար...

— « Աւ վսեմաշուք Արտաքին գործերու Պ. նախարար կրօ՛նկլանտայի,— Մեր դեսպանին ուղեցոյց Ձեր Վսեմութեան ծանուցագիրը, մեր սեղանին վրայ ընդունելու պատիւը ունեցաւ: Ձեր ակնարկած սահմանային խնդիրը, կարծենք անտեղի է: Այդ մասին, մեր Արտ. Գործերու նախարարութիւնը, վերջնական արդշումը տուած է, ուրեմն մեզի համար փակուած խնդիր կը նկատուի այդ ծանուցագրի պարունակութիւնը: Ընդունեցէք մեր ՀԻԻԼԷՈՌՈՒՄԲ բարեւները: Մեծ Երկրի Արտ. նախարարութիւն՝ ՃԷյմս:

Եւ դիմացինը, այս «հիւլէառումբ» բարեւէն սահմռկած՝ տեղը տիտիկ պիտի ընէ եւ հետեւեալ ձեւով պիտի պատասխանէ.

— Վսեմ. Պ. նախարար Մեծ Երկրի, Ձեր գրութիւն «հաճոյքով» ստացանք: Կը կարծենք թէ՝ սխալ հասկացողութեան մէջ են երկու կողմերն ալ: Փակուած համարելով սոյն խնդիրը՝ մնամք սարսափայարգ զգացումներով՝ նախարար՝ Շիօմիօ ...

Դեռ ինչե՛ր, ինչե՛ր...

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

— Շատ բան չէ փոխուած, մեծ մասով նահապետական: Նոյն երդիքին տակ, համերաշխութեամբ կ'ապրին, հայրը, մայրը, փեսան, հարսը թեամբ կ'ապրին հայրը, մայրը, փեսան, հարսը զարմանալի:

— Ընտանիքները սովորաբար բազմանդամ են:

— Առ հասարակ հինդ զաւակ ունեցող ծնողքները բազմանդամ չեն նկատուիր, որովհետեւ առ նուազն այդքան երախայ ունին: Հայաստանի ժողովուրդին բազմածնութիւնը պարագայ մըն է որ կ'ոգեւորէ քեզ, երբ կը տեսնես իրարու ետեւէ հասակ նետած լաճերը:

— Ապրուստի դժուարութիւն չկա՞յ:

— Այն տպաւորութիւնը ունեցանք թէ ապրուստը դիւրին է եւ ուտելիքները առատ: Եթէ դրամափոխութեան սակը նկատի առնենք, Հայաստանի կեանքի մակարդակը չափազանց սուղ կը թուի. որովհետեւ մեր դնելու կարողութիւնը բաղդատելով ռուբլիին հետ (10 Ֆրանք) կը տկարանայ, մանաւանդ եթէ նկատի առնենք որ երեւանցին նոյնքան դիւրութեամբ ռուբլին կը չահի որքան այստեղի բնակիչը իր մէկ Ֆրանքը: Ճեռոյ Հայաստանցին իրվաստակով կրնայ դիւրութեամբ հոգալ իր ուտեստր նոյնիսկ սեւ չուկայէն դնելով, մինչդեռ այստեղ եթէ վերջին միջոցին դիմենք, չենք կրնար մեր եօթը հոգինոց ընտանիքը կերակրել:

— Ուրեմն ապրուստի տեսակէտով Հայաստանի ժողովուրդը մեզմէ աւելի պայմաններու մէջ կը դտնուի:

— Այո, եւատոր ապացոյցը այն է որ բոլորին առողջական վիճակը չատ լաւ է: Միայն հանդերձեղէնի եւ կօշիկի պակասը զգալի է: Սակայն նախնարելի է փորը կուշտ չըջագայիլ քան թէ ոտրովայնը թմբուկի նման պարապ եւ լաւ հագուած: Այս պակասութիւնը յատուկ չէ միայն Հայաստանի բնակչութեան, այլեւ բոլոր Սովետական Հանրապետութիւններուն, որոնք առանց խորհրդեան ենթակայ են նոյն սեղմումներուն: Ճեռոյ, պէտք է նկատի ունենալ որ ամբողջական պատերազմը, բառին իսկական առումովը գործադրուած է ամէն տեղ, գլուխ հանելու համար կատաբեալ յաղթութիւնը: Ապրուստի մասին զաղափար մը տալու համար քանի մը օրինակներ,— Մօտաւորապէս չորս վարունգը մէկ քիլօ հաշուելով, հասր կ'արժէ 10 ռուբլի, ուրեմն քիլօն 40 բուբլի (400 Ֆրանք): Հինդ տեսակցինոց տրցակը, միջին մեծութեամբ, կ'արժէ 2 բուբլի (20 Ֆրանք):

— Ներողութի՛ւն, բայց քիչ առաջ մոռցայ հարցնել, սեւ չուկայ, ուտելիքի առատութիւն, ատոնք բոլորովին ներհակ իրողութիւններ չե՞ն: Գիտենք որ հոն ալ պարենատոմսերու դրութիւնը կը գործադրուի: Ի՞նչպէս կը բացատրէք այս հակասութիւնները:

— Որովհետեւ, կոլխոզի կազմակերպութեան միջոցով օրինաւորապէս կը հոգան պարենատոմսերու համապատասխանող ուտեստները, ասկէ զատ կան նաեւ ազատ հողագործներ, ինչպէս անասնարոյծներ, որոնք ենթակայ չեն կոլխոզին, եւ բացարձակ ազատութիւնը ունին որոշ վաճառատեղիներու մէջ ծախելու իրենց բերքը, առանց կառավարական արգելքի եւ քննութեան: Այս է որ սեւ չուկայ կ'անուանեն, բայց այս տեղի պէս հետապնդումի ենթակայ չէ, այլ բոլորովին ազատ:

— Կրնա՞ք ձեզ հիւրասիրող ընտանիքներէն մէկուն ճաչացուցակը տալ:

— Ճաճախ կը պատահէր որ հանդիպումի մը ընթացքին անծանօթներ յանպատրաստից հիւրընկալեն մեզ իրենց տունը: Ճաչի եւ ընթրիքի ժամանակ կը դիտէինք որ՝ բոլորին սեղանները առատութեամբ զարդարուած են զանազան ուտելիքներով եւ ըմպելիներով: Այսպէս մէկու մը տունը, կէսօրին կերանք նախ ռուսական երշիկ, յետոյ իւղով տապկած մսադնդիկ (քէօֆթէ) եւ տապկած դեռնախնձոր, բրինձէ ապուր կամ փիլաւ, վրայէն թութ եւ ծիրան: Իսկ իրրեւ ըմպելի՝ օղի եւ մըշկադինի (muscat):

— Ի՞նչ է Հայաստանի ժողովուրդին կարծիքը Կարսը եւ Արտահանը վերադարձնելու մասին եւ ի՞նչ դիրք բռնած է ընդհանրապէս:

— Մեզի չափ ոգեւորուած են եւ նոյնքան անհամբերութեամբ կը սպասեն որ այդ շրջանները կցուին Մայր Հայրենիքին:

— Սուո՞յդ է որ զերման զերիներ կ'աշխատին Հայաստանի մէջ, որքա՞ն է անոնց թիւը:

— Այո, բաւական զերիներ կան եւ մասնաւորաբար չինութիւններու եւ զանազան ճարտարարուեստներու մէջ կ'աշխատին, բայց քանակի մասին տեղեկութիւն չունինք:

— Էջմիածնի տաճարը ի՞նչ վիճակի մէջ է:

— Դարերու քանդիչ աղդեցութիւնը բաւական աւերներ գործած է: Զանազան տեղեր մեծ ճեղքուածներ արդէն բացուած են: Ամերիկայէն եկած պատգամաւորութիւնը ստանձնեց ծախքը:

(Շար.) ԿՐՕՆ ԶԱԼԸՐԵԱՆ

× Նորընտիր կաթողիկոսը եպիսկոպոս ձեռնադրած է Կիւրեղ Մ.Վ.ը, Հիւսիսային Ամերիկայի առաջնորդը՝ Տիրան վրդ., ինչպէս եւ Սիոն վարդապետը, Հարաւային Ամերիկայէն՝ Վարդան վրդ. Գասպարեան, Պուէնոսայրէսէն՝ Գրիգոր Գուրան վրդ., Իրանէն Կոստանեան վրդ., իսկ մնացները էջմիածինէն:

ՇԱՀԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

—o—

(ԶՐՈՑՑ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏ)

«Ցառաջ»ի խմբագրութեան թելադրութեամբ, ես ալ տեսակցութիւն մը ունեցայ Հայաստանէն վերադարձած պատգամաւորներու եւ այցելուներու հետ եւ դրի կ'առնեմ ինչ որ լսեցի:

— Ո՞րքան մնացիք Մոսկուա:

— Մօտաւորապէս մէկ ամիս: Ուշացանք հաղորդակցութեան միջոցներու դժուարութեան հետեւանքով: Մասնաւորաբար Ֆրանսական կառավարութեան հաւանութեան պատասխանին կը սպասէինք, որպէսզի մեր օդանաւը արտօնութիւն ունենար իրենց հողերուն վրայէն անցնելով Պուդժէ իջնել: Այսպէս անցեալ ուրբաթ հետադրով թոյլատուութիւն ստացանք եւ կիրակի առաւօտ ժամը 5ին Մոսկուայէն մեկնեցանք, մէկ ժամ Պերլին մնալէ վերջ, ժամը 16ին Պուդժէ հասանք:

— Ո՞րքան հայութիւն կայ Մոսկուայի մէջ:

— Որոշ թուահամար չկայ, ոմանք 30.000 կը հաշուեն, ուրիշներ70.000. այնպէս որ ճշդրիտ թիւը յայտնի չէ:

— Իսկ հայկական մշակութային կեա՞նքը Մոսկուայի մէջ:

— Այդ տեսակէտով 16 Հանրապետութիւններէն Հայաստանը բացառիկ դիրք մը կը գրաւէ չնորհիւ Մոսկուայի Լազարեան Ճեմարանին (հիմնուած1818ին) որ Լէնինի մասնաւորհրամայագրով առանձնաշնորհեալ վիճակ մը ունի: Նոյն չէնքը պատերազմի ընթացքին յատկացուած էր հիւանդանոցի, իսկ ներկայիս վերադարձուցած են: Ներկայ վերատեսուչը 38 տարեկան ժրաջան եւ գործունեայ հայ երիտասարդ մըն է, որ ունի նաեւ բարձր պաշտօն մը ռուսական կառավարութեան մօտ եւ կը վայելէ բոլորին գնահատութիւնը: Նոյն երիտասարդին յանձնուած է Հայաստան նորանոր արդիական մեքենաներ ներմուծելու կարեւոր պաշտօնը :

Ճեմարանը կը ստանայ Հայաստանէն եւ ուրիշ երկիրներէ հայ ուսանողներ եւ ուսանողուհիներ որոնք մասնաւորաբար կուգան Մոսկուայի բարձրագոյն Համալսարաններուն մէջ իրենց ուսումը կատարելագործելու համար, եւ կամ յաճախելու այն մասնագիտական հաստատութիւնները որ չկան Հայաստանի մէջ:

— Ի՞նչպէս է ընտանեկան կեանքը Հայաստանի մէջ:

բոյրին պէս կը սկսի տարածուիլ Փարիզի փողոցներուն մէջ, կը բանամ պատուհանս ու դուրս կը նայիմ: Հեռուէն՝ թնդանօթի խուլ ձայներ կը լսուին:

— Անո՛նք են, անոնք են, կը ձայնակցի հարեւան մը իր պատուհանէն: Այս անդամ պիտի ազատինք:

Մութը հետզհետէ կ'իջնէ: Թնդանօթի ձայները աւելի յստակ կը լսուին: Դուրսը, փողոցներուն մէջ չարժում մը կայ:

— Վաղը առաւօտ, վերսկսաւ դրացիս, վաղը առաւօտ, դաշնակիս բանակը հոս կ'ըլլայ: Բայց, նախ քան այդ, այս դիչերը պէտք է աշխատիլ: Պէտք է աշխատիլ վաղուան Արչալոյսին համար: Տես, պայքարը արդէն սկսած է, հրամանի կը սպասենք:

Մութին մէջէն՝ յանկարծ, սուլիչի ձայն մը լսուեցաւ: Դրացիս ցատկեց, դրաւ փայլուն բան մը գրպանը ու վար վազեց: Վարը, կը վազեն ուրիշներ ալ:

Հիմայ, պատուհանիս բաղրիքին կռթնած՝ վար կը նայիմ: Ամբողջ պողոտան պատերազմական դաշտի մը երեւոյթն ունի: Հարիւրաւորներ փողոցր թափած են: Հրացաններ կր փայլփլան : Հատուկտոր զէնքի պայթիւններ: Անդին՝ քանի մը հոգի ծառ մը կը կտրեն: Ուրիշներ քարեր եւ երկաթներ կը գլորեն: Կիներ, որ տոպրակներով աւազ կը տանին ու կր դիզեն իրարու վրայ: Կ'երթան, կուգան, կ'աշխատին առանց տրտունջի: Ազատութեան սէրը ոտքի հաներ էր նոյնիսկ տղեկը իր թիզ մը հասակով:

Այսպէս, քանի մր ժամուան մէջ, ամէն անկիւն պատնէշներ կանգնեցան, ապստամբութեան դրօշը վրան:

Գիչերը կը յառաջանար: Մարդիկ չէն մտածեր ոչ քունը եւ ոչ ալ անօթութիւնը: Անընդհատ կ'աշխատին: Կը հսկեն: Կը սպասեն վաղուան արշալոյսին որ կր մօտենար, տխրանոյշ ժպիտ մր դէմքին :

Այս ներքին պոռթկումին առջեւ, հինդ տարիէ ի վեր փոռւած մշուշը սկսաւ ցրուիլ: Սովորական կապոյտ երկնքին վրայ, դարձեալ սկսաւ փայլիլ Ֆրանսական ազատ, կարմիր արշալոյսը:

Այդ օրը, 18 Օգոստոս 1944ն էր:

Ամէն մարդ կը ցնծար: Ամէն մարդ կ'ողջագուրէր ազատութեան դրօշը ձեռքը:

Ո՞վ պիտի կրնար նկարագրել պատմական այս մեծ դէպքը:

ԾԱՏՈՒՐ ՊԻՐՊԻՐԵԱՆ

Ձեռնարկներ Փարիզի մէջ Թրխանայ Դատին համար

—o—

ՄՄԲ.— Ազգ. Միութեան դիւանէն ստացած ենք զեկոյց մը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Ֆրանսահայ ազգութին Հայկական Դատի չուրջ ունեցած բաղձանքները ճեւաւորելու եւ հարկ եղած դիմումները կատարելու նպատակով, Ֆրանսահայ Ազգ. Ընդհ. Միութեան (Հ. Ա. Ճ.Ի) նախաձեռնութեամբ, 13 Օգոստոսին, խորհրդակցական ժողովի մը հրաւիրուած էին 56 ազդայիններ: Շատերը օգափոխութեան պատճառաւ կը բացակայէին: Ներկայ եղան քանըհինգ հոգի: Կը նախագահէր Պ. Ա. Կէնճեան, երկու քարտուղարներով:

Ներկաները միաձայնութեամբ քուէարկեցին հետեւեալ բանաձեւը.—

1.— Նկատի ունենալով խաղաղութեան համաժողովին մօտալուտ գումարումը, կազմել մարմին մը Ֆրանսահայ բոլոր հոսանքներէն, Թրքահայ Դատի Պաշտպանութեան Ցանձնախումբ » անունով ;

2.— Ցանձնախումբը պիտի պատրաստէ Թուրքահայ Դատին չուրջ յուշագիր մը, ներկայացնելու համար ուր որ անկ է:

3.— Իբրեւ հիմնական սկզբունք ընդունուեցաւ որ Թրքահայ Դատին արդար լուծումը կր յանձնուի մասնաւորաբար խորհ. իշխանութեանց եւ, ընդհանրապէս Դաշնակից պզդերու : 4.— Ցուշադրին մէջ տեղ տալ նախորդ պատերազմի ընթացքին Թրքահայերու կրած վնասներուն: 5.— Ցանձնախումբը իրաւասու է իր վրայ նոր անդամներ աւելցնելու :6.— Ցանձնախումբին դիւանըկազմուեցաւ հետեւեալ անձերէն.— Պատուոյ նախագահ Փրոֆ. Մանուէլեան, Նախագահ Ա. Զօպանեան , փոխ - նախագահ Պ. Պ. Առաքել Զաքրեան, Հրանդ Սամուէլ եւ երկու քարտուղարներ:

7.— Ցանձնախումբի դիւանին հրաւէրով կազմուեցաւ օրէնսդէտներու յանձնախումբ մը հետեւեալ անձերէն.— Պ. Պ. Հմայեակ Խոսրովեան, Հ. Մարմարեան, Ս. Քարեան, Հ. Պէրպէրեան, Ե. Ճիւհէրեան, որոնք կը զբաղին յուշագրին պատրաստութեամբ:

8.— Մօտիկ ապագային Փարիզ եւ դաշնակիցներու մէջ պիտի կազմակերպուին հրապարակային ժողովներ, ուր հասարակութիւնը պիտի տեղեկանայ կատարուած աշխատանքին եւ յուշագրին պարունակութեան:

Միացեալ Ազգերու դաշինքին վաւերացումը եւ ուրիշ հանգիստներ

—o—

Ֆրանսական կառավարութիւնը վաւերացուց Միացեալ Ազգերու Դաշինքը, որ ստորագրուած էր Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ, Յունիս 26ին: Վաւերագիրը անմիջապէս պիտի հաղորդուի Մ. Նահանգներու կառավարութեան, որ առաջին վաւերացնողը եղած էր: Ինչպէս հաղորդեցինք երէկ, Թուրքիան ալ ամապարեց վաւերացնել:

× Նախարարական խորհուրդը վերջնապէս հաստատեց հոկտեմբեր 21ին կատարուելիք հանրաքուէին հարցարանը, որ կը բաղկանայ երեք հարցումներէ,— 1. Կ'ուզէ՞ք որ այսօր ընտրուած ժողովը Սահմանադիր ըլլայ: 2.— Եթէ հարցումին պատասխանը «այո» ըլլայ, համաձա՞յն էք որ, մինչեւ նոր Սահմանադրութեանզործադրութիւնը, հանրային իշխանութիւնները կազմակերպուին համաձայն յարակից օրէնգծին: Եթէ մեծամասնութիւնը «այո» պատասխանէ այս երկրորդ հարցումին, օրինագիծը անմիջապէս պիտի յայտարարուի իբրեւ օրէնք: Եթէ «ոչ» պատասխանէ, ընտրուած ժողովը ինք պիտի որոշէ իշխանութեանց առժամեայ կազմակերպումը: (Հարցարանը մէկ երեսին վրայ երկու հարցումները կը պարունակէ, միւսին վրայ՝ կառավարութեան մշակած օրինագիծը):

× Փարիզի եւ առ հասարակ միջազգային շրջանակներու մէջ խոր տպաւորութիւն գործեց Անգլիոյ թագաւորին կողմէ զօր. Ալ կօլի ուղղուած հեռագիրը: Ընդհ. կարծիքն այն է թէ Անգլիա կ'ուզէ ճամբան հարթել, ոչ միայն երկու երկիրներուն բարեկամութիւնը ամրապնդելու , այլեւ դիմակցութիւն մը կնքելու համար:

× Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ, վերահաստատելու համար Ֆրանսայի դերիչխանութիւնը Հնդկաչինի վրայ որ կը գտնուէր Ճափոնի ձեռքին տակ: Զօր. Լըքլէռ Հնդկաչին պիտի երթայ :

× Զօր. Փէթէն, ամերիկեան Գ. բանակին հրամանատարը, Փարիզ գալով, այցելեց Ֆինալիտի զինուորական թանգարանը եւ այս առթիւ Ֆրանսայի վերադարձուց կարգ մը պատմական դրօշներ որոնք յափշտակուած էին Գերմաններու կողմէ:

ՊԵՐԼԻՆԻ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ համար 2 միլիոն տոլար տրամադրեցին Դաշնակիցները, միեւնոյն ատեն արտօնելով վիճակախաղեր սարքել: Բնակիչներուն հրամայուեցաւ Դաշնակիցներուն յանձնել բոլոր ոսկիները եւ ոսկեղէն առարկաները, մինչեւ տասը օր:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Ց. Դ. Սէն Լուի Ակնունի ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ԱՄՐԱՀԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆի կսկծալի մահուան առթիւ, իր բոլոր պարագաներուն եւ իր սիրասուն Ալիսին ու տիկնոջ: — Դաշտահանդէսը յետաձգուած է այս արկածալի մահուան առթիւ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ.— Կազմակերպուած Արնուվիլի Ազգ. Միութեան մասնաճիւղին կողմէ, այսօր, կիր., 19 Օգոստ., դիւղին մօտակայ կառաժի դղեակին ընդարձակ եւ հովասուն պարտէզին մէջ: Առաւօտեան ժամը տասնէն մինչեւ իրիկուն: Դուրսէն եկողները կրնան միասին բերել իրենց ուտելիքը: Ժամադրավայր՝ Արնուվիլի Հայոց եկեղեցիին պարտէզը, 31 -- 33 Rue du Parc: (Առաուն պիտի պատարագէ Աբսէն Ա. քահանայ Սիմէոնեան): Շոգեկառք կառ. Նորդն դէպի Villier le Bel-Gonnesse, ժամը 8.14, 8.29, 9.44, 10.44, 12.05, 13.59, 14.14: Կը նախագահէ Վ. Թօսունեան:

CHEZ SASSOUNI

ՃԱՇԱՐԱՆ Հ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ԲՈԼՈՐ ՆՐԲԱՃԱՇԱԿՆԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՃԸՐ

31 rue d'Alexandrie, Paris (2) Métro: Reaumur

Tél. GUT. 92-65

Հայկական կերակուրներ, ընտիր օղի եւ գաղանդեր: Հարսնիքի, նշանառութի, կնունքի մասնաւոր սրահ: Կիրակի օրերը գոց է:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՃԱՓՈՆԻ ԱՆՁՆԱՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Զանազան դժուարութիւններ հետեւանքով, նոր պայմանաժամ մը տրուած էր Ճափոնի, որպէսզի կարենայ բանաձեւացներ ղրկել: Զօր. Մաք Արթըր ազդարարեց թէ այլեւս չի կրնար ժամանակ տալ: Վերջին լուրերու համաձայն, Ճափոնի պատուիրակները ճամբայ պիտի ելլեն այսօր, կիրակի, Մանիլա երթալու եւ հաշտութեան պայմանները իմանալու համար: Հաւանական է որ անձնատուրութեան կամ հաշտութեան վերջնական պայմանները ստորագրուին Թոքիօ, Միքատոյի պալատին մէջ, ինչպէս Ճափոնցիները կ'ազդարարէին թէ հաշտութիւնը ստորագրել պիտի տան Ուոշինկթըն, Սպիտակ Տան մէջ:

Ամերիկեան հրամանատարը անցագիր տուաւ Ճափոնական երեք պատուիրակութեանց, որոնց ամէն մէկուն մէջ կը գտնուի անդամ մը կայսր. դերդաստանէն: Այս պատուիրակութիւններէն մէկը Մանչուրիա կ'երթայ, երկրորդը՝ Զինաստան, երրորդը՝ հարաւային կղզիները, հաղորդելու համար անձնատրութեան հրամանը:

Ճափոնական կառավարութիւնը խնդրեց Դաշնակիցներէն դադրեցնել կռիւները Մանչուրիոյ մէջ: Իսկ տեղ տեղ դիմադրութիւնները կը չարունակուին, բայց 20.000 Ճափոնցիներ անձնատուր եղան առնի օր:

Դեր - Ծովակալ Թաքէ Օվիչի, Ճափոնի նաւային սպայակոյտին դեր - նախագահը, անձնասպան եղաւ փորը ճեղքելով:

Ռուսերը ուժդնօրէն գրոհ տալով ճեղքեցին Ճափոնական ամրութեանց առաջին գիծը Մանչուրիոյ սահմանին վրայ: Այս առթիւ ահագին ւսար ձեռք ձգեցին: Ճափոնցիները ստորերկրեայ գործաքներ չինած էին լեռներուն մէջ, զրասենեակներով, հիւանդանոցներով եւ արդիական բանակի մը բոլոր յարմարութիւններով: Կարգ մը չէնքեր մինչեւ երեք յարկ խորութիւն ունին: Բռնուած թուղթերէն կը հետեւի թէ Ճափոնցիները յարձակում մը ծրագրած էին Վլատիվոսթոքի դէմ, բայց Ռուսերը կանխեցին:

× Դաշնակիցները կը խոստովանին թէ Ճափոնի անձնատրութեան եւ զրաւման գործողութիւնները չատ աւելի բարդ են քան գերմանականը, որովհետեւ անսահման տարածութեանց վրայ կը գտնուին: Հարիւր հազարաւոր Ճափոնցի զինուորներ ցիրուցան չինած են հազարաւոր մղոն տարածութեանց վրայ, տասնեակ հազարաւոր դաշնակից գերիներ արդելափակուած են անհամար կղզիներու մէջ եւն.:

Փերեւի մահապատիժը ցնցուեցաւ

—o—

Զօր. տը Կոլ ցկեանս բանտարկութեան վերածեց Փէթէնի դէմ տրուած մահավճիռը, Օգոստոս 17 թուակիր հրամանագրով մը: (Մահավճիռը տրուած էր Օգոստոս 13ին):

Թերթերը կը գրեն թէ դատապարտեալին առողջական վիճակը լաւ է: Փէթէնի հետ միասին Փորթալէի բանտը ղրկուած են Մոնտուժի բերդին վեց բանտապահները եւ բժիշկը: Ֆրանսայի մէջ օրէնքը մասնաւոր տրամադրութիւններ կը պարունակէ մարդց դատապարտեալներու տեղաւորման եւ մասնաւորապէս ուտելիքի համար: Եօթանասունէն վեր բանտարկեալները ենթակայ չեն տաժանակիր աշխատանքի: Զօր. տը Կոլ, որ ինքնալ ի բացակայութեան մահուան դատապարտուած էր Վիչիի կառավարութեան կողմէ, անմիջական փոփոխութիւններ որոշած չէ Փէթէնի բերդարգելութեան մասին: Բայց հաւանական է որ դատապարտեալը մօտերս փոխադրուի Միջերկրականի ափերը, Սէնթ Մարկրիտ կղզին ուր օդը մեղմ է եւ ուր խումբ մը բանտարկեալներ կը գտնուին: Տիկին Փէթէն անպարտ համարուած ըլլալով, ապահովաբար պիտի արտօնուի Փէթէնի քով երթալու, եթէ արտօնութիւն խնդրէ:

Միացեալ Ազգերու դաշինքին վաւերացումը եւ ուրիշ հանգիստներ

—o—

Ֆրանսական կառավարութիւնը վաւերացուց Միացեալ Ազգերու Դաշինքը, որ ստորագրուած էր Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ, Յունիս 26ին: Վաւերագիրը անմիջապէս պիտի հաղորդուի Մ. Նահանգներու կառավարութեան, որ առաջին վաւերացնողը եղած էր: Ինչպէս հաղորդեցինք երէկ, Թուրքիան ալ ամապարեց վաւերացնել:

× Նախարարական խորհուրդը վերջնապէս հաստատեց հոկտեմբեր 21ին կատարուելիք հանրաքուէին հարցարանը, որ կը բաղկանայ երեք հարցումներէ,— 1. Կ'ուզէ՞ք որ այսօր ընտրուած ժողովը Սահմանադիր ըլլայ: 2.— Եթէ հարցումին պատասխանը «այո» ըլլայ, համաձա՞յն էք որ, մինչեւ նոր Սահմանադրութեանզործադրութիւնը, հանրային իշխանութիւնները կազմակերպուին համաձայն յարակից օրէնգծին: Եթէ մեծամասնութիւնը «այո» պատասխանէ այս երկրորդ հարցումին, օրինագիծը անմիջապէս պիտի յայտարարուի իբրեւ օրէնք: Եթէ «ոչ» պատասխանէ, ընտրուած ժողովը ինք պիտի որոշէ իշխանութեանց առժամեայ կազմակերպումը: (Հարցարանը մէկ երեսին վրայ երկու հարցումները կը պարունակէ, միւսին վրայ՝ կառավարութեան մշակած օրինագիծը):

× Փարիզի եւ առ հասարակ միջազգային շրջանակներու մէջ խոր տպաւորութիւն գործեց Անգլիոյ թագաւորին կողմէ զօր. Ալ կօլի ուղղուած հեռագիրը: Ընդհ. կարծիքն այն է թէ Անգլիա կ'ուզէ ճամբան հարթել, ոչ միայն երկու երկիրներուն բարեկամութիւնը ամրապնդելու , այլեւ դիմակցութիւն մը կնքելու համար:

× Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ, վերահաստատելու համար Ֆրանսայի դերիչխանութիւնը Հնդկաչինի վրայ որ կը գտնուէր Ճափոնի ձեռքին տակ: Զօր. Լըքլէռ Հնդկաչին պիտի երթայ :

× Զօր. Փէթէն, ամերիկեան Գ. բանակին հրամանատարը, Փարիզ գալով, այցելեց Ֆինալիտի զինուորական թանգարանը եւ այս առթիւ Ֆրանսայի վերադարձուց կարգ մը պատմական դրօշներ որոնք յափշտակուած էին Գերմաններու կողմէ:

ՊԵՐԼԻՆԻ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ համար 2 միլիոն տոլար տրամադրեցին Դաշնակիցները, միեւնոյն ատեն արտօնելով վիճակախաղեր սարքել: Բնակիչներուն հրամայուեցաւ Դաշնակիցներուն յանձնել բոլոր ոսկիները եւ ոսկեղէն առարկաները, մինչեւ տասը օր:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Ց. Դ. Սէն Լուի Ակնունի ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ԱՄՐԱՀԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆի կսկծալի մահուան առթիւ, իր բոլոր պարագաներուն եւ իր սիրասուն Ալիսին ու տիկնոջ: — Դաշտահանդէսը յետաձգուած է այս արկածալի մահուան առթիւ:

ՄԱՐՏԻ 21ին ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ Փարք ոէ Փրէնսի մէջ, ուր ճառեր պիտի խօսին Դիմադրական Ճակատի խորհուրդին նախագահը, Պ. Լ. Սայեան եւ Փարիզի ազատագրութեան կոմիտէին նախագահը: Գեղարուեստական բաժինը չատ ճոխ է: Պիտի մասնակցի նաեւ դաշնակից բանակներու նուագախումբը: Մուտքը ազատ է:

Մամուլի ընկերակցութիւնն ալ պիտի մասնակցի հանդիսութեանց, ընդհ. ժողով մը դումարելով, իսկ հորեքշաբթի օր հազար հոգինոց սեղան մը պիտի սարքուի Փալէ ար Շայեոյի մէջ:

ՅԱՌԱՋ

ԾՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mardi 21 Août 1945 Երեքշաբթի 21 Օգոստոս

ԺԱ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4484-ՆՈՐ շրջան թիւ 113 | Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ | Գին՝ 3 Ֆր·

Թ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

(Բ· եւ վերջին մաս)

Երկրորդ՝ ակնյայտնի կերպով կը տեսնուի, որ Թ· Հայաստանը սկսած է հետաքրքրուիլ Հայկական Հարցով եւ երկրի սահմաններու ընդարձակման պահանջով, յուսանք, նոյնպէս եւ Թրքահայաստանի ուղղութեամբ: Եթէ այս երեւոյթը զարգանայ այն ձեւով, որ Թ· Հայաստանի իշխանութիւնը տէր կանգնի Հայդատին եւ անցնի անոր դործնական հետապնդման, տարակարծութեան հետքերը այս խնդրին մէջ եւս կը վերնան: Մեզի համար կարեւորը այն չէ, թէ որու ձեռքով պիտի լուծուի Հայկական Հարցը· կարեւորը Հարցի լուծումն է: Եթէ Խորհրդային իշխանութիւնը լինի Հայկական Հարցը լուծողը, մենք առաջինը կը խնդարհինք անոր առջեւ:

Երկրորդ՝ ակնյայտնի նշաններ կան, որ արտաքսմանի հայութեան հանդէպ եւս Խորհրդային իշխանութիւնը սկսած է վերաքննել, կամ արդէն իսկ փոխած է իր նախկին բացասական վերաբերումը: Առաջ Խորհրդային իշխանութեան համար զաղթահայութիւնը միջազգային յեղափոխութեան միջոց մըն էր, եւ մենք կը պայքարէինք առոր դէմ: Դաշնակցականներն էին, որ ամէնէն բուռն կերպով կը պահանջէին, որ Թ· Հայաստանի կառավարութիւնը զառնայ Ամենայն Հայոց կառավարութիւն: Երեւոյթներէն դատելով, Հայաստանի Խորհրդային իշխանութիւնը կ'ուզէ ազդային վերաբերում ցոյց տալ եւ իրեն ժողովուրդը նկատել արտաքսմանի հայութիւնը: Մենք կարող ենք միայն ողջունել այդ պարագան եւ մաղթել, որ օր առաջ վերականգնի տարիներէ ի վեր խզուած կապը Մայր Հայրենիքի եւ Սփիւռքի միջեւ:

Եւ, վերջապէս ներքին կեանքին մէջ կը տեսնուի որոշ նահանջ նախկին, մեր համոզումով, սխալ եւ վնասակար զաղափարներու: Այսպէս, երկկ հայրենասիրութիւնը հակայեղափոխական դասակարգ մըն էր եւ հայրենասէրները կը հալածուէին· մենք կը պայքարէինք առոր դէմ: Այսօր հայրենասիրութիւնը պարտադիր դաւանանք է պետութեան կողմէ, ուրեմն պայքարի համար այլեւս պատճառ չի մնար այս գծով:

Ազդային մշակոյթը երկկ յետադիմական փըլուած զաղափար մըն էր, Բաֆֆիի եւ ուրիշ ազդայնական հեղինակներ արգելքի տակ էին, եւ մենք կը պայքարէինք առոր դէմ: Ազդային մշակոյթի զարգացումը այսօր դարձած է պետական քաղաքականութիւն, եւ Բաֆֆիի ազդայնական վէպերու ընթերցումը քաջալերանքի առարկայ ամէնուն համար: Այս գծով եւս պայքարի առիթները կը վերնան:

Կրօնը թոյն էր երկկ, եկեղեցիները կը վաճկէին եւ հոգեւորականութիւնը զրկուած էր քաղաքացիական իրաւունքներէ: Եկեղեցին ի պատուի է այսօր, եւ աշխարհի չորս ծայրերէն Խորհրդային սաւառնակներով եպիսկոպոսներ կը հաւաքուին էջմիածին, կաթողիկոս ընտրելու համար: Կառավարութիւնը կը ջանայ վերականգնել եկեղեցիի հմայքը պետութեան մէջ: Նաեւ, ուրեմն, այս գծով պայքարի առիթները կը զաղրին գոյութիւն ունենալէ:

Այս թեւմն մասանցը կարելի էր աւելի երկարել, բայց այսքանն ալ բաւական է ցոյց տալու համար, որ մեր զաղափարական ընդդիմադրութիւնը լիուլի կ'արդարանայ: Եթէ Խորհրդային իշխանութիւնը ինքը այսօր կը փոխէ իր զաղափարները եւ գործելակերպը այն ուղղութեամբ ինչ որ մենք տարիներէ ի վեր կը մատնանշէինք, կը նշանակէ թէ մենք չիտակ ճամբու վրայ էինք: Խորհրդային զաղափարներն ու քաղաքականութիւնը սկսած են մօտենալ մեր քարոզած զաղափարներուն ու քաղաքականութեան, մենք պատճառ մը չունինք առկէ դժգոհ լինելու: Ընդհակառակն, մենք կ'ողջունենք եւ ընդառաջ կ'երթանք անոնց:

Կան, ի հարկէ, յոռետեսներ — եւ այդ բնական է — որոնք կը կարծեն, թէ ինչ որ տեղի կ'ունենայ այսօր, ժամանակաւոր երեւոյթ է, իբրեւ հարկադրանք պատերազմական դէպքերու, երբ պատերազմը վերջնայ, հարկադրանքն եւս կը վերնայ ու նորէն հին օրերը կուգան: Անօգուտ է այս մասին վիճիլ, բայց եթէ ներկայ զաղափարներն ու ուղին փոխուին, բնական կերպով կը փոխուի եւ մարդոց վերաբերումը: Ապագան թողնենք ապագային, կարեւորը ներկայ երեւոյթներն են, որոնք կասկած չեն թողուր, որ Հայաստանի մէջ միտքի եւ գործի հիմնական փոփոխութիւններ տեղի կ'ունենան մեր դաւանած զաղափարներու

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ Բ. ՆԻՍՏԸ

Շաբաթ կէսօրէ վերջ տեղի ունեցաւ «Հայկ· Դատ»ի յանձնախումբի երկրորդ նիստը: Այս անդամ ներկայ էին 69 հրաւիրեալներու վրայ 37 հոգի: Եկած էին նոյնպէս Հայաստանէն վերադարձած պատգամաւորները:

Օրուան նախագահն էր Պ· Ա· Զօպանեան: Առ ժամեայ հինդ հոգիանոց յանձնախումբը իր կողքին կազմած էր «օրէնսդրական մարմին» մը (իրաւաբիւրօ): Օրակարգն էր քննել պատրաստուած յուշագիրը: Դժբախտաբար կարելի չեղաւ կարդալ զայն: Առժամեայ յանձնախումբը յայտարարեց թէ տակաւին վերջնական չէր յուշագիրը: Պ· Ա· Զօպանեան պատրաստած էր Ֆրանսերէն ընդարձակ յուշագիր մը զոր կարդաց այդ նիստին:

Եղան կարդ մը առաջարկ - թելադրութիւններ: Առաջարկուեցաւ նոյնպէս պատգամաւորութիւն մը ղրկել Լոնտոն, Միացեալ Ազգերու արտաքին գործերու նախարարութեանց ներկայացուցչական ժողովին:

Առաջարկուեցաւ քարոզչական եւ ելմտական յանձնախումբեր ընտրել, կազմակերպելով հրապարակային հաւաքոյթներ ի նպաստ մեր Ազդային Դատին, ի հարկին օգտագործելով օտար մամուլն ու ռատիօն:

Ժողովի փակման պահուն, զարմանքով իմացանք որ անցեալ ժողովէն ընտրուած առժամեայ մարմինը, յուշագիրը ղրկելէ վերջ, երեքշաբթի օրուան նիստին պիտի տեղեկացնէ, առ ի գիտութիւն: Ցետոյ ժողովուրդի հաւանութեան եւ վերացման պիտի ենթարկէ զայն, հրապարակային հաւաքոյթներով:— Թ·

ուղղութեամբ: Կեանքի հրամայականն օրէնքները հայ բոլշեւիկներուն եւս ետ մղեց դէպի այն ճամբան, որով ընթացած է հայ ազգային կեանքը իր բնական զարգացման մէջ: Այսիկա, ամէնէն առաջ, մեր զաղափարներու յաղթանակն է, մենք հպարտ պիտի զգանք առով:

Արտաքին եւ ներքին երեւոյթներու այս լոյսին տակ քննուեցաւ հայ ազգային քաղաքականութիւնը եւ Հ· Ց· Դ· Ամերիկայի չորջանի վերջին Պատգմ· ժողովին մէջ եւ, ինչպէս ըսի, աւելի բիւրեղացած ու յստակ ձեւակերպում առացաւ: Հայկ· Դատի հետապնդումը մեղի համար կը շարունակէ մնալ կեդրոնական հարց մը, որու չուրջ ցանկալի է ազգային բոլոր ուժերու համախմբումը: Թ· Հայաստանը մեր պետութիւնն է, որու զօրացումն ու զարգացումը գերագոյն նպատակ պէտք է լինի բոլոր Հայերու համար: Թ· Հայաստանը միաժամանակ միակ դործօնն է, որու միջոցով կրնայ լուծուիլ Հայկական Հարցը՝ Թրքահայոց հողերու կցումով եւ տարագիր հայութեան վերաբնակումով Հայաստանի մէջ: Մենք երջանիկ պիտի լինենք այն օրը, որ Խորհրդ· Հայաստանը դործնականապէս տէր կանգնի Հայկ· Դատի եւ կը յուսանք, թէ այդ օրը պիտի գայ ի վերջոյ, բայց մինչեւ այդ մեր պարտականութիւնը կը նկատենք հետապնդել Հայ Դատը՝ այդպիսով կատարելով այն գործը, որ Հայաստանն այսօր ի վիճակի չէ ընելու:

Պատերազմի եւ Հայկական Դատի հետապընդումի բախտորոշ օրերուն անտեղի է վարչաճեւի հարցեր յարուցանել, ոչ ալ քննադատութիւններով ու մէկերով ազգային եռանդ վատնել: Վարչաճեւի հարցը կեանքը եւ երկրի ժողովուրդ ինքը կը լուծեն: Դուրսը գտնուողներուս համար այսօր միայն մէկ նպատակ կայ — ամրապնդել եւ զօրացնել Հայաստանը, իբրեւ պետութիւն, միացնել անոր Թուրքերու տիրապետութեան տակ գտնուող մեր հայրենի հողերը եւ տարագիր հայութիւնը համախմբել Հայաստանի մէջ: Եւ ասոր համար արժէ յանձն առնել նիւթական եւ բարոյական ամէն զոհողութիւն:

Ս· ՎՐԱՑԵԱՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ 45 ոճրագործներ Փարիզ փոխադրուեցան: Մէկը կին է, Ռաւէնսպրուքի արգելքանին պահակներէն: Կայ նաեւ 15 տարեկան տղայ մը որուն համար կ'ըսեն թէ 1941ին — ուրեմն տասը տարեկանին Ֆրանսացի դերի մը սպաննած է հրացանով: Դեռ ուրիշներ ալ պիտի փոխադրուին: Հաղարաւորներ ձերբակալուած են Գերմանիոյ Ֆրանսական չորջանին մէջ: Ցանցը այնպէս կազմակերպուած է որ ո եւ է յայտնի ոճրագործ պիտի չկարենայ փախչիլ:

ՇԱՀԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

(Բ· եւ վերջին մաս)

— Փարիզէն Հայաստան ներկայացուցիչներու հանդիպեցա՞ք, դո՞հ են:

— Շատեր կան որ բարելաւած են իրենց վիճակը, տուն չինած, զաւակներու տէր, որոնց ուսման համար ամէն տեսակ դիւրութիւն կայ: Կան ալ որ կ'երեւակայեն թէ Փարիզը հին տաճարի պէս առատութեան մէջ կը լողայ: Երբ կը բացատրես մեծ վաճառատուններուն դատարկութիւնը ու պարենաւորման տագնապը, դժուար կը հաւատան:

— Թրքահայերու հանդէպ վերաբերումը ինչպէ՞ս է: Խորութիւն կը դնե՞ն:

— Բացարձակապէս ոչ, աւելի անուանական տարբերութիւն մը կը դնեն: Սովորաբար, իրենց համար Թրքահայը, ըլլայ Պոլսեցի, Աւտփազարցի, Սեբաստացի, Պարտիզակցի եւն· բոլորն ալ անխտիր Պոլսեցի կը կոչեն: Իսկ Փարիզէն եկածներն ալ··· Ֆրանսացի:

— Փոխադրական միջոցները ինչպէ՞ս են Հայաստանի մէջ:

— Պատերազմական վիճակ ըլլալով, ինչպէս ամէն տեղ, դժուարութիւններ պակաս չեն: Ճամբորդութիւնը կը կարօտի կառավարական արտօնութեան: Օրինակ, եթէ Բաղուէն մէկը Երեւան դալ ուզէ, պարտաւոր է արտօնութիւն ստանալ, եւ փոխադարձաբար:

— Ժողովուրդին հոգեկան վիճա՞կը:

— Տրամադրութիւնները չատ լաւ են: Նոյն չէնչող ժողովուրդը: Կաթոդիկոսական ընտրութեան օրերուն, պարիսպներէն դուրս, հոս ու հոն խումբ խումբ հայրդիներ չուրջպար բռնած թմբուկով եւ դուռնայով կը պարէին: Աւելի անդին ուրիշ խումբ մը կ'երդէր: Այսպէս ուրախութիւններ պակաս չեն:

— Մամուլը ի՞նչ վիճակի մէջ է:

— Տրամադրութիւնները չատ լաւ են: Նոյն չէնչող ժողովուրդը: Կաթոդիկոսական ընտրութեան օրերուն, պարիսպներէն դուրս, հոս ու հոն խումբ խումբ հայրդիներ չուրջպար բռնած թմբուկով եւ դուռնայով կը պարէին: Աւելի անդին ուրիշ խումբ մը կ'երդէր: Այսպէս ուրախութիւններ պակաս չեն:

— Մամուլը ի՞նչ վիճակի մէջ է:

— Տրամադրութիւնները չատ լաւ են: Նոյն չէնչող ժողովուրդը: Կաթոդիկոսական ընտրութեան օրերուն, պարիսպներէն դուրս, հոս ու հոն խումբ խումբ հայրդիներ չուրջպար բռնած թմբուկով եւ դուռնայով կը պարէին: Աւելի անդին ուրիշ խումբ մը կ'երդէր: Այսպէս ուրախութիւններ պակաս չեն:

— Մամուլը ի՞նչ վիճակի մէջ է:

— Հոն եւս թուղթի պակասութեան հետեւանքով մամուլը եւ տպագրութիւնը չեն կրնար դոհացում տալ ընթերցասէր ժողովուրդին: Պարբերաթերթերը եւ գիրքերը ձեռք ձեռք փոխանակուելով կը կարդացուին:

— Կրցա՞ք նոր գիրքեր բերել:

— Այո, մօտաւորապէս 30 հատ:

— Իսկ այսուհետեւ, Հայաստանէն արտահանման թերթեր, պարբերաթերթեր եւ գիրքեր պիտի կրնա՞նք ստանալ:

— Այո, բայց որոշած են որ իւրաքանչիւր չորջանի համար առաքումները եւ թղթակցութիւնները միայն մէկ մատնաւոր յանձնախումբի կողմէ կատարուին, պարզապէս դործելու դիւրութեան համար: Փարիզինը պիտի ըլլայ Ֆ· Ա· Լ· Մ·ի միջոցաւ:

— Ի՞նչպէս են Երեւան մայրաքաղաքը, բնակարանները, պողոտաները, փողոցները:

— Աւերիակն բոլոր չէնքերը յատկացուած են զպրոցներու, համալսարաններու, դործարաններու, հիւանդանոցներու: Կայ նաեւ մաս մը սահմանուած պաշտօնեաներու, մտաւորականներու, դերասաններու, որոնք մասնաւոր հոգածութեան առարկայ են պետութեան կողմէ: Սակայն, տակաւին կը մնան Երեւանի մէջ հին թաղամասերու կեղտոտ բնակարանները, դուրկ առողջապահական պայմաններէ: Շատերը տախտակամած իսկ չունին, այլ միայն դետին պարզ հողով ուր տեղի կ'ունենայ ամէն ինչ: Դժբախտաբար այս տուները Երեւանի բնակչութեան մօտ 35 առ հարիւրը կը պատսպարեն: Պէտք է օր առաջ մաքրել անցեալի այս հետքերը: Նորեկները աւելի ուշադիր են: Օրինակ, «Նոր Բիւթանիացի» մը, արհեստով աստղաձագործ, խմաքարոտ հողամասի մը վրայ մինակը չինած է ամբողջ տունը, մինչեւ պատուհանները, իսկ տունին եռեւը, 800 ք· մ· խմաքարոտ դետնին վրայ մչակելի հողի թանձր խաւ մը դիզած է, իբրեւ բանջարանոց: Վերջերս, իր չար բախտէն, պարտիզին մէջէն ջրանցք մը բացեր էին եւ այդ պեղումին հետեւանքով կուտակուած հողակոյտերը չակելու դործն ալ սոխուած էր առանձին կատարել: Երբ այս մարդուն աշխատասիրութիւնը եւ կամքը կը յիշէինք իբրեւ օրինակ, ի՞նչ պատասխանեն, աղէկ·

— Ան Պոլսեցի է, կրնայ:

— Նոր Բիւթանիան ինչպէ՞ս դտաք:

— Շատ լաւ, հողաբաժանումներ կատարած են որոնց վրայ իւրաքանչիւր ընտանիք իր տունը ունի: Այս մասը որ սկզբնական չորջանին Երեւան քաղաքէն դուրս կը գտնուէր, ներկայիս արուարձան ըլլալէ դադրած եւ մայրաքաղաքին կցուածէ:

— Պատերազմի հետեւանքով հայ երիտասարդութեան ցանցառութիւնը զդալի՞ է:

— Բնական է, պատերազմի բռնուած երկիր մը ուրիշ կերպ չի կրնար ըլլալ: Քանի գինուորները դեռ չեն վերադարձած, կարելի չէ որոշապէս թիւեր ըսել: Ներկայիս երիտասարդութիւնը թիւը ուշադրաւ մեծամասնութիւն մը կը կազմէ:

— Հայ երիտասարդութիւնը ի՞նչ տպաւորութիւն ձգեց ձեր վրայ:

— Հիացումով եւ ուրախութեամբ կը դիտէինք մեր մարդասէր եւ ուսումնատենչ երկաեռ երիտասարդութիւնը: Իրենց աչխոյժ եւ սեւ աչքերէն

եռանդ եւ ուշիմութիւն կ'արտացոլար: Զկայ երիտասարդ համ երիտասարդուհի մը որ տասնամեայ (երկրորդական) վարժարանի կամ համալսարանի մը դասընթացքներուն չհետեւի: Ամէնքը կը պատրաստուին կամ կը հետեւին մասնագիտական ճիւղերու, չատ խոստմնալից ապագայի մը հեռանկարով: Շատեր Մոսկուայի համալսարանները կը յաճախեն եւ ամավերջի արձակուրդի առթիւ վերադարձած են հոս:

— Երեւանը լայն փողոցներ ունի՞:

— Այո, տեղ տեղ մօտաւորապէս Շան գ'Էլիզէի պողոտային լայնութեամբ, այսինքն պահանջէն աւելի: Տարօրինակը այն է, այդ փողոցներուն սալայատակներուն վրայ հազիւ կառքի մը անցք թողած, մնացեալ մասին վրայ հող տարածելով ցորեն ցանած են:

— Աբովեան պողոտան ինչպէ՞ս է:

— Երեւանի ամէնէն բանուկ փողոցն է: Տեսակ մը պողոտի վայր, բնակչութեան համար: Առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր անցուդարձ, ինչպէս Փարիզի պողոտաներուն վրայ: Երբ կ'իմանային թէ արտասահմանէն եկած ենք, առանց վարանումի կը մօտենային, տեղեկութիւններ հարցնելով ղազութներու մասին:

ԿՐՕՆ ԶԱԼԸՔԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՋՕՐ. ՏԸ ԿՕԼ ԱՄԵՐԻԿԱ Կ'ԵՐԹԱՑ

Նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ դումարեց երէկ, երկուշաբթի, զօր. տը Կոլի ճամբորդութեան առթիւ: Ժողովը քննեց այն բոլոր խնդիրները որ կապ ունին Մ. Նահանգներուն հետ:

Այս առտու (Գչ.) կանուխ զօրավարը ճամբայ կ'ելլէ օդանաւով, ընկերակցութեամբ արտաքին նախարար Պ. Պիտոյի եւ զօր. Ժիւկնի: Ուղղութիւնն պիտի հասնի վաղը, Օգոստոս 22, եւ նախադահ Թրումընի հետ պիտի տեւակցի երեք անդամ: Զօրավարը այս առթիւ նախագահին պիտի յանձնէ թանկագին նուէր մը, Ֆրէնքլինի կնդանագիրը, գծուած՝ Տիւվիլէսիի կողմէ, երբ հռչակաւոր նախագահը Փարիզի ամերիկեան դեսպան էր: Պիտի յանձնէ նաեւ մասնաւոր չքանչան մը որ կը ներկայացնէ Մէյթ ազատումը ամերիկեան զօրքին կողմէ: Տիկին Թրումընի իրրեւ նուէր պիտի առնայ թանկագին զոհարեղէն մը՝ պատրաստուած Փարիզի արհեստաւորներուն կողմէ:

Զօրավարին կ'ընկերանան նաեւ ութ-տասը մասնագէտ խորհրդականներ: Փարիզի մերթերը մեծ արդիւնքներ կը սպասեն այս այցելութենէն, մանաւանդ որ զօրավարը եւ նախագահը առաջին անգամ կը հանդիպին: Օրակարգի կարեւոր խնդիրներէն մէկը պիտի կազմէ Հնդկաչինի հարցը: Ֆրանսա կ'ուզէ օր առաջ զինուոր ղրկել եւ իր իշխանութիւնը վերահաստատել այդ գաղթավայրին մէջ որ Ճափոնի ձեռքը անցած էր: Նոյնքան կենսական խնդիր մը՝ գերմանականը: Ֆրանսա գերժդոհ է իրեն սահմանուած չրջանէն եւ ընդարձակում կը պահանջէ. յատոյ դանդատներ ունի հատուցումներու մասին որոշուած սկզբունքներէն: Վերջապէս զօր. տը Կոլ պիտի ներկայացնէ երկրին անտեսական պահանջները, միեւնոյն տեսն բացատրելով թէ Ֆրանսա իր կարելին կը փորձէ վերաչինութեան համար եւ նուազագոյնը կը խնդրէ արտասահմանէն:

Ճափոնը կը ստորագրէ անձնատուրիւնը

Ճափոնի լիազօր պատուիրակները Մանիլա հասան կիրակի օր, մասնաւոր օդանաւով մը, ստորագրելու համար անձնատուրութեան դիրը: Յօսակցութիւնը չատ կարճ տեւեց: Զօր. Մաք Արթըր յանուն դաշնակից հրամանատարութեան կարդ մը բացատրութիւններ տալով, պահանջեց ստորագրել անձնատուրութեան պայմանագիրը եւ յարակից թուղթեր: Ճափոնական պատուիրակութիւնը յաղթականին հրահանգները ստանալէ վերջ վերադարձաւ Թոքիօ: Եթէ անակնկալ դժուարութիւն մը չպատահի, վերջնական ստորագրութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր - վաղը. յատոյ պիտի սկսին Ճափոնի գրաւման, զինաթափութեան եւն. գործողութիւնները:

Ցայտնի չէ թէ երբ ցամաք պիտի ելլեն ամերիկեան առաջին զինուորները. բայց ամէն բան պատրաստ է եւ ծրագիրը պիտի գործադրուի օր առաջ: Ամերիկեան սպարապետութեան ներկայացուցիչները պիտի չկարենան գործել, մինչեւ որ ապահովութեան գօտի մը հաստատուի, ամերիկեան բանակի պաշտպանութեան տակ: Առանց այս զգուշութեանց, ահաբեկչական արարքներ կրնան գործադրել Ճափոնի մոլեռանդ ազգայնականներուն կողմէ: Ամերիկացիներուն առաջին գործերէն մէկը պիտի ըլլայ համոզել Ճափոնի ժողովուրդը թէ պարտուած է. որովհետեւ Ճափոնի վարիչները չեն համարձակիր խոստովանիլ անպայման անձնատուրութեան իմաստը: Մանաւանդ պէտք բանակը այնքան թերահաւատ է որ, անհրաժեշտ համարուեցաւ կայս. դերդաստանի անդամներէն ներկայացուցիչներ ղրկել Մանչուրիա, Զինաստան եւ Հարաւային Խաղաղական, համոզելու համար սպաները եւ զինուորները:

Մայր. Արեւելքի խորհրդային հրամանատարութիւնը իր կարգին դադրեցնելով կռիւները, պահանջեց որ ճափոնական հրամանատարութիւնը բանագնացներ ղրկէ, անձնատուրութիւնը ստորագրելու համար: Զինական հրամանատարութիւնն ալ զրաւելով Քանթոնը, հոն հրաւիրեց ճափոնական պատուիրակութիւնը: Զինացիները զրաւեցին նաեւ Շանկայը: Պայքարը կը չարունակուի Զինաստանի ազգայնականներուն եւ համայնավարներուն միջեւ:

Ռուսերէն դաշնագիր ստորագրուեցաւ

Դաշնագիրը մը կնքուեցաւ Խ. Միութեան եւ Լեհաստանի միջեւ: Այս դաշնագրով, երկու կառավարութիւնները իրրեւ սահմանագիծ կ'ընդունին Քըրզընի գիծը: Խ. Միութիւնը միեւնոյն ատեն Լեհաստանի կը ձգէ այդ գիծին արեւելեան կողմը հաստատուած երկու չրջաններ, 30 քիլոմեթր խորութեամբ եւ ուրիշ հողեր: Ցետոյ, համաձայն Պերլինի մէջ տրուած որոշման, խորհրդային կառավարութիւնը Լեհերուն կը ձգէ Լեհաստանի մէջ եւ Գերմանիայէն Լեհաստանի կըցուած հողերուն մէջ եղած գերմանական գոյքերը եւ ձեռնարկները: Միւս կողմէ, Ռուսիա Լեհաստանի պիտի ձգէ Գերմանիայէն ստացած հատուցումներուն 15 առ հարիւրը եւ ճարտարագործական կազմածներու 15 առ հարիւրը: Լեհական կառավարութիւնն ալ իր կողմէ 1946էն սկսեալ եւ Գերմանիոյ ղրաւման ամբողջ տեւողութեան ընթացքին Ռուսիոյ պիտի հայթայթէ տարեկան 8 միլիոն թոն ածուխ առաջին տարին, 14 միլիոն յաջորդ չորս տարիներու ընթացքին եւ 12 միլիոն թոն, եթէ Գերմանիոյ ղրաւումը երկարաձգուի:

× Լոնտոնի մէջ ծանր տպաւորութիւն գործեց Լեհաստանի սահմաններուն այս ընդարձակումը, որուն դէմ առաջին դանդատը յայտնեց Ջըրչիլ: Փարիզի մէջ ալ կարգ մը թերթեր ուշադրութիւն կը հրաւիրեն այս կէտին վրայ. մանաւանդ որ ութ միլիոն գերման բնակիչներ պիտի տեղահանուին, բացի Չեխոսլովաքիոյ 2ուկէս միլիոնէն: Նոր սահմանագծումով, Լեհաստան լայն ճակատ մը պիտի ունենայ Պալթիկ ծովուն վրայ (իբր 300 քիլոմեթր), երեք մեծ նաւահանգիստներով,— Տանցիկ, Կինիա եւ Շեթէթին: Այս կերպով թէեւ աւելի մօտեցած պիտի ըլլայ արեւմուտքի, բայց իրականին մէջ կը դառնուի ռուսական ազդեցութեան տակ:

Իսկ Պալքաններու մէջ...

Ջըրչիլէն վերջ, Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարն ալ ազդարարեց պուէնոսարական կառավարութեան թէ «զոհ չեն» ազատ ընտրութիւններ կատարելու եւ ժողովրդավար կառավարութիւն մը հաստատելու համար եղած կարգադրութիւններէն: Անգլիա եւ Ամերիկա միացեալ ճակատ կը կազմեն այս հարցին մէջ, եւ կը սպասեն որ Պուէնոսարեան հակապէս ժողովրդավար կառավարութիւն մը կազմէ, որպէսզի կարենան վերահաստատել դիւանագիտական յարաբերութիւնները: Երկուքն ալ վստահ չեն թէ օգոստ. 26ի ընդհ. ընտրութիւնները պիտի կատարուին բոլորովին ազատ, առանց բռնութեան կամ ահաբեկումի:

× Լորտ Վէյնթրոփ, Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան երբեմնի խորհրդականը, կծու յօդուած մը հրատարակեց մատչել Թիթոյի դէմ: Գնահատելով հանդերձ անոր քաջագործութիւնները պատերազմի դաշտին վրայ, Լորտը բարեկամաբար, բայց խորին դառնութեամբ դիտել կուտայ թէ Եուկոսլաւիոյ դիկտատորը չափը կ'անցընէ, տարապայման պահանջներ ներկայացնելով: «Թիթօ կը պահանջէ Քարինթիան՝ Աւստրիայէն, Թրիէսթէն՝ Իտալիայէն, յունական Մակեդոնիան՝ Յունաստանէն եւ Արեւմտեան Թրակիան՝ Թուրքիայէն: Այսպէս նոր բանաձեւով հիւսիսային Յունաստան կը դառնայ «եգէական Մակեդոնիա», հակաբոլշեւիկ Յոյները կը կոչուին միապետական ֆաշական, Յոյներուն կը վերադրուին հիթլէրական սարսափներ «որոնք կը դեռ պաղանցեն Թրքական դերութեան սարսափները», Յունաստանը կը ներկայացուի «մանրանկար բայց ոչ նուազ հիթլէրական Գերմանիա մը որ կ'ուզէ չարունակել գերմանական պատերազմը»:

Ուրիշ զատն խօսքերէ վերջ, Լորտ Վէյնթրոփ կը բացագանչէ.

— « Մենք միասին կռուեցանք բարեկարգ եւրոպայի մը համար, բայց ահա Պալքանները կը դառնան թրու Բաթլոն մը»:

ՆԱԽԿԻՆ ԶՕՐ. ՏԷՆՑ, Փարիզի նախկին կառավարիչը եւ Մուրիոյ հրամանատարը, որ մահուան դատապարտուեցաւ եւ Ֆրէնի բանտը կը գտնուի, ծանրապէս հիւանդացած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱԼԵՍՏԻՆԻ ՀՐԷԱԿԱՆ ՏԱՆ հարցին առթիւ, Մ. Նահանգներու նախագահը յայտարարեց թէ իրենք համաձայն են որ որքան կարելի է չատ Հրէաներ երթան եւ ելք մը գտնուի, բանակցելով Անգլիացիներուն եւ Արաբներուն հետ, որովհետեւ, «մենք չենք կրնար 500.000 զինուոր ղրկել, պահպանելու համար խաղաղութիւնը եւ բարեկարգութիւնը Պալեստինի մէջ»:

ՏՈԼԱՐԸ հարիւր ֆրանքէն հաշուելու համար համաձայնութիւն գոյացած է երկու կառավարութեանց միջեւ, կ'ըսէ «Շիկագօ Թրիպիւն»: Փարիզի մէջ հերքուեցաւ այս լուրը, բայց չատեր թերահաւատ են:

10.000 ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՑԻՆԵՐՈՒ վարչական պաշտօններ պիտի տրուին Գերմանիոյ ամերիկեան չրջանին մէջ, մասնաւոր առաւելութիւններով: Թեկնածուները հինգ տարի վերջը կրնան ամերիկեան հպատակութիւնն ընդունիլ: Ցետոյ, հանդրստեան թոշակ պիտի ստանան, 15 տարի ծառայելէ վերջ: Մասնաւոր պատուիրակութիւն մը բանակցութիւններ կը կատարէ Զուիցերիոյ մէջ:

ՏԱՍԸ ՀԱԶԱՐ ՌՈՒՍԵՐ որոնք արգելափակուած են Զուիցերիոյ մէջ, կը մերժեն իրենց երկիրը վերադառնալ եւ ապաստան խնդրած են: Գրեթէ բոլորն ալ նախկին անդամներն են զօր. Վլասովի բանակին որ կազմուած էր խորհրդային գերիներէ: Զուիցերիական կառավարութիւնը պատասխանեց թէ Մոսկուա ընդհ. ներում չնորհած ըլլալով բոլոր արգելափակուած քաղաքացիներուն, խորհրդային հպատակները պէտք է անյապաղ հեռանան:

ՌԱԶՄԱՆԻԹ պայթեցաւ Օսլոյի (Նորվեկիա) մէջ, 120 հոգի մեռան, հարիւրաւորները վիրաւորուեցան, մեծ մասով գերման գերիներ: Ուրիշ պայթիւն մը՝ Ռոթէրտամի մէջ, ուր մեռան հինգ հոգի, վիրաւորուեցան 100 հոգի:

4.000.000 ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐ կը գտնուին Իտալիոյ մէջ, առանց հաշուելու վերադառնալիք գերիները:

ՄԻԱՑՆ 100 ԿՐԱՄ ՄԻՍ պիտի բաժնուի այս չաբթու, Օգոստոսի BF կոչնով: Գաւառի մէջ արտադրիչները կը ծախեն իրենց անասունները, որովհետեւ կեր չկայ, երաչտի պատճառով: — 665.000 քիլօ հաւկիթ եւ քանի մը հարիւր թոն կարագ հասած է Քալէ:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՑ մէջ պարտաւորիչ աշխատանք հաստատուեցաւ 18—60 տարեկան այրերու եւ 18—42 տարեկան կիներու համար: 16—18 տարեկան տղաքն ու աղջիկներն ալ հողագործական աշխատանքներ պիտի կատարեն:

ԼԱՎԱԼ նորէն հարցաքննուեցաւ իր խօսած ճառերուն, ձայնասփիւռ յայտարարութեանց եւ մամուլին տուած դիմոյցներու մասին: Ամբաստանեալը ստուար թղթածրար մը կազմած էր եւ յայտարարեց թէ ամբողջական պատասխան կուտայ երբ նշանակուին պաշտպան փաստաբանները: Երբ լուսաբանութիւն պահանջեցին իր ծանօթ յայտարարութեան մասին — «կը մաղթեմ որ Գերմանիան յաղթէ», ըսաւ թէ սխալուած էր չոյել Գերմաններու արժանապատուութիւնը, կարդ մը առաւելութիւններ ձեռք ձգելու համար:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— ՏԻԿԻՆ ԱՐՄԻՆԷ ԹԻՐԶԵԱՆի մահուան առթիւ Պ. Նորայր Սահաթճեան եւ քոյրերը, օրիորդներ Պէաթրիս եւ Արուսեակ, փոխան ծաղկեպսակի 2000 ֆրանք կը նուիրեն Փարիզի Աղքատախնամին: Ստանալ «Ցառաջ»էն:

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԵՒ ՈՒՍՈՒՑՈՒՀԻ Կ'ուզուի Ալֆորվիլի Աղջկանց դպրոցին համար: Լաւ վճարում: Դիմել Ա. Մակարեանի, 13 rue des Violettes, Ալֆորվիլ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒԹ, Ցուլիս 15էն 25

ԱՆԻԼԻՒ՝ Ա. Անդրանիկ 400, Վիէն՝ Արամ Պարոնեան 200, Պարզեւ Խաչիկեան 200, ՇԱԹՈՒ՝ Զննողեան 750, ՓԱՐԻԶ՝ Հէպոյեան 200, ՆԻՕՑԻ՝ Մի-քայէլեան 200, Ոսկերիչեան 200, ԿԱՐՏԱՆ՝ Գործ. 2250, ՖԱՎԱՑԵՈՆ՝ Մանուկեան 200, ԷՆ՝ Պէղիրճեան 200, ԺԱՆԹԻՑԻ՝ Փափազեան 400, Պալեան 400, ԱՒՆՈՒՎԻԼ՝ Պայրամեան 400, ՏԷ-միրճեան 750, ՎՈՒԼԻԺ՝ Գործ. 600, ՓԱՐԻԶ՝ Պետրոսեան 400, Հավլուճեան 200, ՎԷՆԻՍԻԷՕ՝ Գերանեան400, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Գործ. 13.810.50, ԼԻՈՆ՝ Պօյաճեան 400, Օհաննէսեան 200, Մովսէսեան 750, Տիրատուրեան 200, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Աչճեան 750, ԹՈՒՐՔ՝ Քոչունեան 200, ԼԻՈՆ՝ Գէորգեան 200, ԼԱ ՍԻՈԹԱ՝ Ազատեան 400, ԼԻՈՆ՝ Տէր Պետրոսեան 750, Ֆերուճեան 200, ՇԱՎԻԼ՝ Կօչկակարեան 750, Սարեան 200, Սարգիսեան 200, ԼԻԵԼԻ ՌՈԶ՝ Ֆէնէրճեան 200, ՎԱԼԱՆՍ՝ Ղուկասեան 750, ՔՈԼՈՄԲ՝ Աչճեան 400, ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻ՝ Գործ. 885, ՊԱՆԷՕ՝ Մարմանեան 200, ՇԱԹՈՒ՝ Ձրդեան 200, ՔՈՒՐՊԷՎՈՒԱ՝ Ադամեան 400, ՊՐԻՒՍԻԼ՝ Խ. Կարապետեան 750, ԱՐՏԻՇ՝ Փուլիկեան 200:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Dameme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mercredi 22 Août 1945 Չորեքշաբթի 22 Օգոստոս

ԺԷ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4485-Նոր շրջան թիւ 114 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԲ ԱՐԹՆՑԱՆ ԿԷԱ ՕՐ ԷՐ

—o—

Նոր շրջանի առաջին թիւով կը յայտարարէինք, իրրեւ առաջին կէտը մեր ուղեգծին.

— « Սպասելով հաշտութեան խորհրդաժողովներու գումարման, միամտութի՞ւն պիտի ըլլար ենթադրել թէ Հայաստանի սահմաններու ընդարձակման խնդիր մըն ալ պիտի յուզուի: Ամէն պարագայի մէջ, կայ եւ կը մնայ Հայկական Դատ մը, —կ'ուզէինք ըսել Թրէհայ Դատը, որուն համար գետերով արիւն հոսեցաւ եւ ամբողջ ժողովուրդ մը ճահատակուեցաւ:

Ուրեմն, մենք պիտի շարունակենք արքունի պահել տարագիր բազմութեանց գիտակցութիւնը, ինչպէս տասնըհինգ տարի անընդհատ: Առանց երազներ հիւսելու, բայց եւ առանց ընկրկելու որ եւ է նկատումի կամ համակերպութեան առջեւ:

Ոչ մէկ տրամադրութիւն՝ բաղաքագիտական շարժուձեւեր փորձելու կամ ճամբաները խաչաձեւելու: Եթէ իրաւասու իշխանութիւնը մտածեր է ամէն բան, աւելի լաւ: Իսկ եթէ ոչորէն պիտի մնանք անտէր, տեսակ մը «աղբատ ազգական», չկայ ուժ մը որ կարենայ լռութեան դատապարտել աշխարհացրիւ ժողովուրդ մը՝ իր արդար իրաւունքը — թափուած արեան գինը յիշեցնելու համար»: (*Յառաջ*, 8 Ապրիլ 1945):

Այսքանը բաւական եղաւ, որպէսզի Ծուռ-բերանները քրթմնջեն.— Նորէն հին եղանակը: Բան մը չ'փոխուած...

Այնուհետեւ առիթ ունեցանք պարբերաբար յուղելու միեւնոյն հարցը, այն խոր մտահոգութեամբ թէ կը գտնուինք ճակատագրական շրջանի մը մէջ: Թէ պարտաւոր ենք արթուն կենալ եւ հետեւիլ, հետապնդել, տքնիլ, որպէսզի չանտեսեն մեզ, ինչպէս 1918-24ին:

Երբ Կարս - Արտահանի խնդիրը կը յուզէին, բացատրեցինք թէ Հայկ· Դատը չէ որ նկատի ունին, այլ 1914ի սահմաններուն վերահաստատումը: Անշուշտ այդ ալ չահ մը պիտի ըլլար մեզի համար, բայց ոչ լուծումը Թրքահայ Դատին:

Ցետոյ, օրը օրին արձանագրեցինք Ամերիկայի մէջ կատարուած դնահատելի ձեռնարկները, — Հ· Ց· Դաշնակցութեան հանգանակութիւնը (165.000 տոլար), ուժ տալու համար Հայկական Դատին, Հայ Աւետարանական Միութեան եւ Հայ Կ· Խաչին դիմումը նախագահ Րոզվելթի: Վերջապէս Նիւ Եորքի մէջ կազմուած Հայկ· Դատի Ցանճնախումբին յուշագիրը Սան Ֆրանչիսկոյի Խորհրդաժողովին, մասնաւոր յուշագրով մը, որ բաժնուած էր 50 ազգերու պատուիրակութեանց (5 Մայիս): Իրրեւ լուր, ծանուցինք թէ Փարիզէն ալ դիմում կատարուած է:

Ամէն անգամ որ տեսութիւն մը, թղթակցութիւն մը, լուր մը կը հրատարակէինք եւ կամ որ եւ է արտատպում՝ այս հիմնական հարցի մասին, դիմացէն քար մը կը դլորէին, սարէն - ձորէն պատմութիւններ պատմելով:

Մինչեւ անգամ արտատպումները կը յօշոտէին, դլխիվայր կը չրջէին, բոլորովին խեղաթիւրելով իմաստը: Առանց անդրադառնալու թէ ընթերցողները կրնան կարդացած, բաղդատած ըլլալ բնագիրը:

Եւ եղաւ որ, Ամերիկայի մէջ կազմուած կուսակցամոլ մարմին մը, «Ազդ· խորհուրդ», որ սկիզբէն իսկ պայքար բացած էր Նիւ Եորքի Ցանճնախումբին դէմ, վերջին պահուն ինքն ալ յուշագիր մը տանի Սան Ֆրանչիսկո:

Բռնադատութի՞ւնը: Նոյն պահանջները, — Ա· Հայաստանի կցել Թրքահայաստանի հողերը: Բայց, «չքեղ եւ աննախընթաց» տարբերութեամբ մը,— Գարշելի խառնիճաղանդ մը՝ Հ· Ց· Դաշնակցութեան դէմ («բացի Դաշնակներ կոչուած փաչական փոքր խմբակէ մը), եւ անգլերէն մը ուր 35 հիմնական սխալներ կը գտան բերականութեան եւ շաբադրութեան տարրական կանոններուն դէմ...

Ցետոյ ի՞նչ անցաւ - դարձաւ, դժուար է պատմել,— անոնք որ կը հեղնէին մեզ, սկսան փչել նոր եղանակ մը,— «Շարժելու է... Զըլլայ թէ ուշ մնանք... Թուրքերը ձեռնարկած են եռանդուն աշխատանքի... Մօտ է հաւուցման ժամը...»եւն:

Եւ ահա Թրքահայ Դատի Ցանճնախումբ փարիզի մէջ: Եւ ժողովներ դիչեր - ցերեկ, նախաձեռնութեամբ Ազդ· Մխութեան: Ընդամէնը մէկ չաբթուան մէջ:

Ոչի՛նչ: Ուշ լինի, նուշ լինի: Անշուշտ մեղք մը դործած չեղանք, համօրհասական արձանագրելով չորս ամսուան անցուդարձը: Մնացեալի մասին՝ «լսող կարդի»:

Շ·

ՀԱՅԿ· ԴԱՏԻՆ ԴԱՄԸ

—o—

Հայոց աշխարհի աստղը մարեցաւ ԺԴ· դարու վերջերը (1375): Արքունիքը իր արքայով եդիպտոսի զնտաններուն մէջ զնաց քաւել իր մեղքերը Թաղուհիին հետ, յետոյ Սպանիա, Անգլիա, ու երկար ու տառապալի թափառումներէ եաք, եկաւ իր վերջին հանդրուանը, Ֆրանսա, Թաղուելով Սէն Տընիի եկեղեցին:

Ցեղային երկունքը ահաւոր, կը չարունակուի դարերու խաւար ու մերթ լուսաւոր անդունդին մէջ: Սակայն դարերու անողորմ եւ դաժան հալածանքներն ու խժդժութիւնները չեն կրցած խորտակել անոր կրանիթեայ կամքը:

Ամբողջ վեց դար Հայոց աշխարհը՝ մօտաւոր եւ հեռաւոր հսկաներու խարդախ ու յարափոփոխ քաղաքականութեան ու դիւանադիտութեան զոհ դնաց, անոնց քաղաքական չահերուն պատրուակ ծառայեց:

Հայ քաղաքական դիւանադիտական բոլոր մարմիններն ու անհատները քննադատուած, խարազանուած են անխնայ, առանց քննելու այն արտաքին ազդակները որ մեզի դէմ են եղած մեծերու չահերուն բերումով: Քննադատուած են Իսթայէլ Սրի, Ներսէս Աչտարակեցի, Դաւիթ Բէկ, Արխեան Հայրիկ, Ներսէս Վարժապետեան, ազդային երեսփոխանները, Արմենական, Հնչակեան, Դաշնակցական, Ռամկավար, Համայնավար կուսակցութիւնները: Դժբախտաբար չենք չափած ու կշռած այն հզօրներու չահերը՝ որոնք միշտ դործիք են դարձուցած հայկական արդար ու հարազատ դատը: Պէտք է միանդամ ընդ միշտ հասկնանք թէ առանց մեծերու կամքին ու անոնց չահերուն ապահովութեան անկարելի է մեր վիճակը ամբարդնդել: Անոնց չահերէն կախում ունի մեր վերջնական աղատութիւնը, իսկ մեր կամքէն՝ ցեղին յաւերժացումը:

Վերջին մէկուկէս երկու դարերու ընթացքին մերթ հակած ենք արեւմտեան պետութեանց կողմը, անոնցմէ սպասած մեր ազդային քաղաքական աղատութիւնը, մերթ հիւսիս ենք դարձած, միշտ յօշոտուած նոյն թշնամիէն: Եւ այս ահաւոր պայքարին կուրծք տուած է ժողովուրդը, տքնած են հայ քաղաքագէտն ու դիւանադէտը, դլուխ են պայթեցուցած, արիւն են փսխած, ճար մը դտնելու համար: Դժբախտաբար հզօրներու չահերը մեր կամքէն ծանր կը կշռեն ու մենք մատնուած ենք դառն յուսախաբութեանց:

Սակայն այս ազատագրութեան սրբազան պայքարը եւ անվերջ զոհողութիւնները դադար չեն կրնար առնել: Անոնք որ առանց լրջութեան, անհատական կամ հաւաքական քննախնդրութեամբ կը փորձեն անխղճօրէն քննադատել հիները, ի յառաջադունէ դատապարտուած են դործելու նոյն սխալները այսօր, վաղը եւ միշտ: Որովհետեւ մեր ճակատագրին յօրինումը ոչ բոլորովին մեր կամքէն, ոչ ալ մեր յանդդնութենէն է կախուած: Ներկայիս քանի՛, քանի՛ հսկայ, բարդաւաճ հզօր պետութիւններ կը տրորուին աւելի հզօրներու կրունկին տակ, քանի՛, քանի՛ պետութիւններ կը սպասեն իրենց ճակատագրին...

Ուրեմն հայ ժողովուրդի սրբազան պարտականութիւնն է նուիրուիլ միացեալ, համադրուած ու համերաշխ աշխատանքի, օրուան պահանջին համապատասխան դերը բռնել, նուազադոյն զոհողութեամբ եւ առաւելադոյն չահով դուրս դալու համար, մինչեւ որ նպաստաւոր պայմաններ ստեղծուին մեր ամբողջական իրաւունքներուն եւ հայրենիքին տիրանալու:

Ազդերու կեանքը դարերով անգամ կարելի չէ հաշուել: Վա՛յ ան ազդին որ կը դանդաղի, կը վհատի դոյութեան պայքարին մէջ: Հայոց աշխարհի մէկ փոքր մասը ազատագրուեցաւ 1918ին, ի դին անսահման զոհողութեանց: Երկրորդ եւ մեծադոյն մասը՝ Թրքահայաստանը, որ ամբողջ ժողովուրդի մը արիւնն է քամած, կը սպասէ իր կարգին: Պէտք է աչալուրջ հետեւինք դէպքերու ընթացքին եւ չանանք մեր չահերը հաշտեցնել հսկաներու չահերուն հետ· դի անոնց ընդհարումէն մեր ժողովուրդն է որ չարաչար տուժած է ու պիտի տուժէ:

Մեր հայրենիքը կը զօրանայ միայն ու միայն Թրքահայաստանի միացումով, իսկ անոր միացումը մեծ մասով կախում ունի մեր համադրուած, ամբողջական ու համերաշխ ուժէն:

Ահա այս է Հայկական Դատին Դասը: Այն որ հին հաշիւներ, խծբծանքներ եւ խաչաձեւումներ կ'ուզէ յօրինել, արիւն պղտորած կ'ըլլայ:

Ց· ՀԻՍԱՑԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՃԱՓՈՆԻ ԱՆԶՆԱՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԻՏԻ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԻ ԲՈՓԻՈՅԻ ՄԷՋ

—o—

Ճափոնական պատուիրակութիւնը Մանիլա հասնելով, իմացաւ անձնատուրութեան պայմանները եւ անմիջապէս Թոքիօ վերադարձաւ, կայսեր հաղորդելու համար: Պատուիրակութեան պետը, զօր· Թաքաչիրօ, ներկայանալով սպարապետ Մաք Արթըրի սպայակոյտին դնդ· Տօսընի, ձեռք երկարեց եւ զնդապետը ընդունեց: Ցետոյ մօտեցաւ զօրավարի մը որ մերժեց ձեռքը թօթուել: Պատուիրակութիւնը հասած առեն ներկայ էին Մ· Նահանդներու, Անգլիոյ, Չինաստանի եւ Աւստրալիոյ պատուիրակները: Խորհրդային պատուիրակը չէր հասած տակաւին: Ճափոնցիները առաջնորդուեցան պանդոկ մը, պատասխանելու համար բոլոր հարցումներուն: Ներս մտած առեն, ճափոնցիները խնդրեցին պահել իրենց սուրերն ու առրճանակները, բայց Դաշնակիցները մերժեցին: Լիազօրագրերը ներկայացնելէ վերջ, պատուիրակութեան կարեւոր անդամներէն վեց առաջնորդուեցան ժողովասրահ, իսկ միւսները իրենց սենեակները քաշուեցան: Զօր· Մաք Արթըր չմասնակցեցաւ խօսակցութեանց: Երկու խօսակցութիւններ տեղի ունեցան, որոնց մէկը տեւեց 9 ուկէս ժամ:

Զօր· Մաք Արթըր իր բանակատեղիէն իմացուց ճափոնական կառավարութեան թէ չուտով Թոքիօ պիտիդայ, ամերիկ· բանակին հետ, առորակրել տալու համար անձնատուրութեան վերջնական դիրը: Կը կարծուի թէ այս դործողութիւնը պիտի կատարուի 10—12 օրէն: Ֆրանսայի կողմէ ներկայ պիտի ըլլայ զօր· Լըքլէրք: Հրաւիրուած են նաեւ Քանատայի, Աւստրալիոյ, Հոլանտայի եւ Նոր Զելանտայի կառավարութիւնները: Հնդկաչինի մէջ, ուր 100.000 ճափոնցի զինուորներ կը զբաղուին, անձնատուրութեան դործողութիւնները պիտի կատարեն Անգլիացիները եւ Չինացիները:

Ամերիկացիները մեծ պատրաստութիւններ տեսած են, անմիջապէս զօրք հանելու համար ճափոն: Նաւատորմիղը կամ եւ պատրաստ կը սպասէ ճափոնական ջուրերուն մէջ: Առաջին անդամ է որ օտար ուժեր ցամաք պիտի ելլեն ճափոնի մէջ: Կայսրը պարզապէս դործակատար մը պիտի դառնայ, Դաշնակիցներուն հրամանները կատարելու համար: Տակաւին յայտնի չէ թէ ինչ հակազդեցութիւն պիտի կրեն ճափոնի 70 միլիոն բնակիչները որոնք օրորոցէն վարժուած են անպարտելի նկատելու ճափոնական բանակը: Տարակոյս չկայ թէ մեծամասնութիւնը պիտի համակերպի կայսեր հրամաններուն:

× Լոնտոնի թերթերը կը դրեն թէ Մ· Նահանգները կորսնցուցած են 435 մարտանաւ, Բրրլ Հարպըրի արշաւանքէն ի վեր: Այս նաւերէն միայն մէկը զրահաւոր է, 11ը օդանաւակիր: Ճափոնի 300 կարեւոր կորուստներէն 18ը զրահաւոր են, 15ը օդանաւակիր, 56ը յածանաւ, 148ը թորպիլահալած:

Անգլիա եւ Եւրոպայի հոգերը

—o—

Անգլիոյ երեսփ· ժողովին առջի օրուան նիստին մէջ, արտաքին նախարարը, Պ· Պեվին, երկար դեկուցում մը տուաւ, որմէ կը հետեւի որ աշխատաւորականներն ալ արտաքին գործերու մէջ մեծ մասով պիտի հետեւին պահպանողականներու քաղաքականութեան: Ահաւասիկ դեկուցման հիմնական կէտերը.—

*Կառավարութիւնը կ'ուզէ կարելի եղածին չափ լաւ յարաբերութիւններ մշակել Ֆրանսայի հետ: Այս մասին մանրամասն պիտի խօսի, երբ վերջնական բանակցութիւնները, վիճելի հարցերու մասին: Սպանիոյ մէջ կ'ուզեն որ վարչաձեւը բարեփոխուի, բայց «Մեծն Բրիտանիա երբեք տրամադիր չէ ձեռք առնելու որ եւ է միջոց որ կրնայ խրախուսել քաղաքացիական պատերազմը»: Լեհաստանի վերջնական սահմանները պիտի ճշդուին հաշտութեան խորհրդաժողովին մէջ: Ինքն ալ Պ· Զըրչիլի հետ կ'ընդունի թէ վտանդաւոր է այդ սահմանները չատ երկարել դէպի արեւմուտք: Անդլիա կ'ուզէ որ բոլոր Լեհերը կարենան իրենց հայրենիքը վերադառնալ անարդել եւ ազատօրէն մասնակցիլ հանրային կեանքին: Գալով Հունգարիոյ եւ Պալքանեան երկիրներուն (Ռումանիա եւ Պուլկարիա), կառավարութիւնը այն համոզման եկած է թէ հաստատուած կառավարութիւնները չեն ներկայացներ այդ ժողովուրդներու մեծամասնութիւնը եւ թէ «միահեծան իշխանութեան մը յաջորդած է ուրիշ մենաշնորհական իշխանութիւն մը»: Անդլիա չի կրնար յարաբերութիւններ հաստատել, մինչեւ որ ազատ ընտրութիւններ կատարուին, իսկական ժողովրդավարութիւն հաստատուի եւ ընդհ· ներում չնորհուի: Յունաստանի մէջ կառավարութիւնը համաձայն է Զըրչիլի դահլիճին հաստատած քաղաքականութեան, մինչեւ որ տեւական իշխանութիւն մը կազմուի ազատ ընտրութեամբ: Ինամակալ արքեպիսկոպոսը Լոնտոն հրաւիրուած է, խորհրդակցելու համար: Ա· Միութեան հետ պիտի չարունակուին

Հայ զոհեր Մարսէյլի կռիւներուն մէջ

Trait d'Union, Cadiի Մարսէյլի ընդհանին հրատարակութիւնները, իր վերջին թիւին մէջ (19 Օգոստոս) կը ներկայացնէ Մարսէյլի ապստամբութեան գլխաւոր դրուագները, ապստամբութեան տարեվերջին առթիւ: 1944 Օգոստոս 15ին էր Դաշնակից ներու յաջող փրովանսի մէջ: Վեց օր վերջը, Օգոստոս 21ին, F. T. P. F.ի ապստամբութեան հրամանը: Այս առթիւ առաջին յօդուածագիրը, G. F. Georges, նկարագրելով ապստամբութեան յաջողութիւնը եւ «փառքի օրը», կը յայտարարէ.

— « Եկուորները (դաշնակից) լայնօրէն մասնակցեցան ապստամբութեան, ինչպէս առաջ մասնակցած էին բոլոր զաղտնի կռիւներուն: Նոյն այս թիւին մէջ հրատարակուած տեղեկութիւնները խիստ պերճախօսօրէն կ'ապացուցանեն եկուորներու կարեւոր նախաձեռնութիւնը ապստամբութեան մէջ: Եւ մահերու ցանկը զոր կը հրատարակենք միեւնոյն էջին վրայ ոչ նուազ պերճախօս է: Եկուորները արեան ծանր տուրք մը վճարեցին ազատագրութեան, բայց մենք, եկուորներս, կը մասնակցինք յաղթանակի պտուղներուն»:

Ապստամբութեան սպայակոյտի զեկոյցը արձանագրելով Օգ.22ի կռիւներուն զոհերը, յիշէ հայ հերոս մը, Գրիգորեան Փիլպէո, որ երկու ռումբեր իրար կապած եւ կատարեալ պաղարիւնով դլուխ հանած է իրեն յանձնուած պաշտօնը: Ուրիշ դլուխի մը տակ, «Ճակատնական փառք Ֆրանսայի համար մեռած հերոսներուն», կը յիշուին չատ բարւոք յարաբերութիւնները (նախարարը այս առթիւ չերմապէս գովեց կարմիր բանակը): Գերմանիոյ մէջ կ'աշխատին օր առաջ ոչնչացնել զինապարտ ոդին եւն.:

× «Նիւ Եորք Թայմզ» կը դրէ թէ Ամերիկացիները այժմ աւելի մեզմ կը վարուին Գերմանիոյ մէջ քան երեք ամիս առաջ: Զինուորական իշխանութիւնը կը խորհի 250.000ի իջեցնել դրաւման բանակը եւ կրճատել դրաւման տեւողութիւնը, որ 2ուկէս տարիէն աւելի պիտի չըլլայ, կ'ըսէն: Նացիները հանրային կեանքէն վտարելէ վերջ, կը յուսան գերման կառավարութիւն մը հաստատել: Հաւանական է որ Ռուսերը առաջարկեն գերման կառավարութիւն մը հաստատել յառաջիկայ դարնան, Դաշնակիցներու հսկողութեան տակ:

× Անգլիական պատուիրակութիւն մը պիտի հսկէ Ճունաստանի ընտրական դործողութեանց: Մոսկուա մերժեց մասնակցիլ այս հսկողութեան:

Ծաւիր կացութիւն Եուկոսլաւիոյ մէջ

Եուկոսլաւիոյ փոխ - վարչապետը, Կրօլ, որ միեւնոյն ատեն ռամկավար կուսակցութեան նախադահն է, իր հրաժարականը ներկայացնելով մատչել Թիթոյի, ծանրակչիռ յայտարարութիւններ ըրաւ մամուլին: Մասնաւորապէս քննադատեց կառավարութեան ընթացքը, ըսելով թէ հաստատուած օրէնքները կը սահմանափակեն քաղաքացիական իրաւունքները կամ բոլորովին կը ջնջեն չատ մը քաղաքացիներու համար: Ճեռոյ յայտարարեց թէ կարծիքներու ազատ փոխանակութիւնը խափանուած է, արդիլուած ըլլալով չրջադայութիւնը եւ հաւաքոյթները: Աւելցուց թէ հայրենադաւութեան դէմ կատարուած հետապնդումները կը դպչին ոչ միայն յանցաւորներուն, այլեւ քաղաքական հակառակորդներուն: Վերջապէս հաստատեց թէ տնտեսական դժուարութիւնները ծանրացած են իրրեւ հետեւանք վարդապետական որոշումներու: «Քաղաքական դժդոհութիւնը եւ թշնամութիւնը միասնաբար կը դժուարացնեն ընկերային եւ տնտեսական անհրաժեշտ բարեկարդումներու գործադրութիւնը »:

600 Սեւեկալցիներու ընծոստութիւն

Տեղական թերթերը կը դրեն թէ մէկ չաբաթէ ի վեր դրդռութիւն մը կը տիրէր Գերմանիայէն վերադարձած 2000 սեւեկալցի զինուորներու միջեւ որոնք այժմ տեղաւորուած են Սէն Ռաֆայէլի մէջ (Միջերկրական): Այս պատճառով պահակախումբերը կրկնապատկուեցան: Կիրակի օր պահակախումբերէն մէկը յարձակում կրեց խումբ մը դինեալ Սեւեկալցիներէ: Սովորական ազդարարութենէն վերջ, տեղակալ մը ատրճանակ պարպելով տեղն ու տեղը սպաննեց ըմբոստ մը: Ասոր վրայ, իրիկուան ժամը 22ին 600 Սեւեկալցիներ, բոլորն ալ զինեալ, որոշած ըլլալով իրենց ընկերոջ վրէժը լուծել, Ֆրէժիւսէն ճամբայ ելան եւ յարձակեցան Սէն Ռաֆայէլի վրայ, կրակ բացին եւ ջարդուփչուր ըրին ամէն բան իրենց ճամբուն վրայ: Ճերմանիոյ կոխեցին քանի մը չէնքեր: Ոստիկանութիւնը եւ զօրքը փորձեցին վերահաստատել բարեկարգութիւնը եւ կանոնաւոր ճակատամարտ մը սկսաւ: Ըմբոստները հարեւան անտառները ապաստանեցան: Ընդհարումներու ընթացքին սպաննուեցան մէկ ոստիկան զինուոր, Սենեկալցի մը եւ երկու քաղաքացիներ, վիրաւորուեցան քանի մը հոգի: Ի վերջոյ կարելի եղաւ զսպել ըմբոստները որոնք զղջում յայտնեցին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՂՈՎ

ՆՈՐ ՀՆԳԱՄԵԱՑ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ կ'ուսումնասիրուի Ա. Միութեան մէջ, 1946—1950ի համար: Կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն եւ կառավարութիւնը անհրաժեշտ հրահանգները տուած են Պետպլանի (պետական ծրագիրը) վարչութեան եւ դաշնակից հանրապետութեանց, որպէսզի ընդհ. ծրագիրը մը պատրաստեն: Այս ծրագրին նպատակը պիտի ըլլայ վերահաստատել եւ զարգացնել երկրին ապդային տնտեսութիւնը, եւ մասնաւորապէս վերաչինել եւ ընդլայնել երկաթուղիներու ցանցը: Բնականաբար առաջին գործը պիտի ըլլայ ամբողջովին վերաչինել քանդուած չրջանները եւ խորհրդային տնտեսութիւնը հասցնել աւելի բարձր մակարդակի մը քան պատերազմէն առաջ:

ՄՈՍԿՈՒԱՑԻն կը հետադրին թէ Գերագոյն Խորհուրդը վաւերացուց Միացեալ Ազգերու դաշինքը:

ՊԱՐՆԱՒՈՐՄԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Պ. Փինօ, որ 40.000 քիլոմեթր ճամբայ կարած էր այցելելով Մ. Նահանգները, Փանամա, Պրազիլիա, Արժանթին եւայլն, վերադարձաւ չատ խրախուսիչ տեղեկութիւններով: Նախարարը ձայնասփիւռ ճառով մը պիտի պարզէ ձեռք բերած արդիւնքները եւ կը յուսայ պարհնաւորումը բարւոքել մէկ - մէկուկէս ամիսէն:

ՔՈՒՐՈՒԼԻՆԿ, Նորվեկիոյ վարչապետը, որուն անունով բառ մըն ալ չինուած է իրրեւ հոմանիշ դաւաճանի, երկուչաբթի օր դատարան հանուեցաւ. Օսլոյի մէջ: Ամբաստանագրին ընթերցումէն վերջը, ամբաստանեալը ոտքի ելլելով կարդաց 69 էջնոց պաշտպանողական մը ուր կ'ըսէ թէ« Հիթլէր իրաւունք ունէր, որովհետեւ ոչ թէ Անգլիան էր որ յաղթեց, այլ համամասնաւարութիւնը» : Քուիսլինկ, որ ժամանակին Հայաստան զացած է Նանսէնի հետ, ոչ միայն ինքզինքը յանցաւոր չի նկատեր, այլ եւ հաստուցում կը պահանջէ եղած նախատինքներուն համար: Ընդհանուր դատախազը յայտնեց թէ իրրեւ վկայ պիտի լսուին Ռուզվելտ, Կէօրինկ, Ռիպպընթրոփ, Քայթել եւ ետ եւ ուրիշ նշանաւորներ որոնք բանտարկուած են Գերմանիոյ մէջ:

ԵԳԻՊՏՈՍի նախկին վարչապետ Նահաս փաշա տեսակցութեան մը առթիւ յայտարարեց թէ Պաղեստինը արաբական երկիր մըն է, հետեւաբար անոր խնդիրը կը չահագրգռէ բոլոր Արաբները: «Սիոնականներու բռնած դիրքին հետեւանքով, անհրաժեշտ է ստիպողաբար նիստի հրաւիրել Արաբական Դաշնակցութեան խորհուրդը, միջոցներ խորհելու եւ ապահովելու համար Պաղեստինի Արաբներուն իրաւունքները: Կը յուսանք թէ Միացեալ Ազգերը պիտի ըմբռնեն Պաղեստինի հարցին ամբողջ կարեւորութիւնը Արաբներուն համար եւ միջոցներ պիտի փնտռեն անոնց իրաւունքները ապահովելու »:

ԱՆԳԼԻՈՑ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՆ

ՄԷՋ կը կարծեն թէ յետպատերազմեան չրջանի առաջին քանի մը տարիներու ընթացքին անհրաժեշտ պիտի ըլլայ պահել իրր մէկ միլիոն զինուոր: Պատերազմէն առաջ անգլիական բանակը հազիւ 200.000 զինուոր ունէր: Նոյն չրջանակներուն կարծիքով, 250.000 զինուորը բաւական է, ապահովելու համար հաշտութեան պայմաններուն դործադրութիւնը եւ բարեկարգութեան պահպանումը Եւրոպայի նախկին թշնամի երկիրներուն մէջ: Նոյնքան զինուոր պէտք պիտի ըլլայ Ճափոնի գրաւման համար. իսկ իրրեւ պահեստի ուժ՝ անհրաժեշտ կը համարուի կէս միլիոն, որպէսզի Անգլիա չկորսնցնէ յաղթանակին արդիւնքը:

ՌՈՒՍԵՐԸ ՀՍԿԱՑ ԹԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ ՄԸ կը կառուցանեն Պերլինի մէջ, իրրեւ յիշատակ մայրաքաղաքին դրաւման առթիւ զոհուած կարմիր զինուորներու: Ճիչատակարանը պիտի ունենայ 63 ոտք բարձրութիւն եւ պիտի չինուի Թիրկարտընի մէջ, Պրանտէնպուրկի Դրան եւ Ճաղթանակի Սիւնին միջեւ: Ճատակագիծը կազմուած էր Օգոստոս 1ին եւ 300 բանուորներ անմիջապէս դործի սկսան, լրացնելու համար մինչեւ նոյեմբեր, որպէսզի բացումը կատարուի բոլշեւիկեան յեղափոխութեան տարեդարձին (7 Նոյ.): Ճիչատակարանին պատուանդանը պիտի չինուի Փիւռա լերան քարերով: Պատուանդանին վրայ պիտի բարձրանան վեց սիւներ, նոյնպէս Փիւռայի քարերով:

ՉՈՐ. ՏԸ ԿՕՀ օդանաւով Ամերիկա մեկնեցաւ երկուշաբթի կէս գիշերին, բազմանդամ պատուիրակութեան մը հետ:

ՀԻՆԳ ՄԵՆԵՐՈՒ արտաքին նախարարներուն խորհրդաժողովը, որ պիտի քննէ սահմաններու եւ հաշտութեան դաշնագիրներու խնդիրները, իր առաջին նիստը պիտի գումարէ Սեպտ. 10ին, Լոնտոնի մէջ: Առաջին անգամ պիտի քննուի իտալական խնդիրը:

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ - ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ համադումարը բացուեցաւ առջի օր: Պ. Պ. Խոիօ եւ Տալատիէ չերմապէս ծափահարուեցան: Կուսակցութիւնը առանձին պիտի ներկայանայ յառաջիկայ ընտրութեանց մէջ, իրրեւ նշանաբան ունենալով «Հայրենիք եւ Ազատութիւն»:

ԱՄՍԱԿԱՆ 17 ՏՈԼԱՐ ԿԱՄ 850 ՖՐԱՆՔ պիտի վճարուի Ֆրանսա գտնուած իւրաքանչիւր ամերիկեան զինուորի, Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ, փակելու համար դրամական տարբերութեան հաչիւը: Շատ կարեւոր գումար մը կը կազմէ այս յանձնառութիւնը:

ԱԾՈՒԽԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ Օգոստոսի առաջին չաբթուն հասած էր 680.000 թոնի, որ կը ներկայացնէ 1938ի միջին արտադրութեան 75 առ հարիւրը: Հետզհետէ գերմանական ածուխ կը հասնի Ռուրէն եւ Սարէն:

ԵՐԵՔ ՆՈՐ ԵԻ ԳԱՂՏՆԻ զինքը եւս ունին եղեր Ամերիկացիները, համաձայն զօր. Արնոլտի յայտարարութեան: Առաջինը գերադրական ռմբաձիգ մըն է, որ կրնայ գործել ներկայ գերամբոյց օդանաւերէն 2ուկէս անգամ աւելի լայն չրջանի մը մէջ: Երկրորդը՝ թռչուն թորփիլ մը, որ կը բանի թէլէվիզիօնի միջոցաւ: Երրորդը՝ ռումբ մը որ կը ղեկավարուի ռատիոյի միջոցաւ: Զօրավարին կարծիքով, ապագայ պատերազմները այնքան սարսափելի պիտի ըլլան որ դժուար է երեւակայել: Կարելի պիտի ըլլայ ամբողջ բանակ մը ցամաք իջեցնել անկարդելներով, չատ կարճ ժամանակի մը մէջ:

ՍԱԼԼԷՆ ՏԸ ԺԻՒՕ.— Այրի Տիկին Ս. Սարգիսեան եւ զաւակները, Գրիգոր, Մաւր եւ Լուսի, Տէր եւ Տիկին Ճովհաննէսեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Սարգիսեան եւ զաւակները իրենց խորին չնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, դրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ողբացեալ Ս. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի դառնադէա մահուան առթիւ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ.— Կազմակերպուած Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ, կիրակի, 26 Օգոստոս, ամբողջ օրը Պ. Փէյլէի զովասուն անտառին մէջ: Սկաուտական երդման արարողութենէն վերջ, սկաուտական խաղեր, մրցումներ, խմբերդներ, արտասանութիւններ, պարեր եւ անակնկալներ: Առատ խրիչք :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Ճարութիւն Թադէոսեան (Խարբերդի Երդմնիկ գիւղէն), հօրը անունը Պաղտասար: 1924ին Մարսիլիայէն Օչի նահանդը փոխադրուած էր: Կը կարծուի Թունուզ ըլլալ: Իմացնել Ճովակիմ Էօքսիւզեանի, 10 rue Quatorze, 14 Canton, Valence (Drôme):

ԻՄԻ - ՔԼԱՄԱՌ - ՄԻՕՏՈՆի այն հայրենակիցները որոնք մասնակցեցան հայ զերիներու համար կատարուած հանդանակութեան, (Ազգ. Ճաշկաւի Իսիի մասնաճիւղին կողմէ), Թող փութան ստանալ իրենց բնկալագիրները, Café des Sports, Ս. Եղիազարեանէն:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵՄԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Jeudi 23 Août 1945 — Հինգշաբթի 23 Օգոստոս

ԺԷ· ՏԱՐԻ — 17e Année N°4486-Նոր շրջան թիւ 115 — Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 3 Ֆր·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՒԱԶԻՆ ՔԱՁԼԵՐԸ

—o—

Ուրախ ենք որ Թրքահայ Դատի Յանձնախումբը եռանդով կը շարունակէ իր աշխատանքները, համաձայն օրը օրին հրատարակուած տեղեկութեանց:

Ցուշագիր մը խմբագրուած է արդէն, եւ վաւերացուելէ վերջ պիտի ներկայացուի Երեք Զօրերուն եւ արտաքին գործերու նախարարներու Խորհուրդին, որ պիտի գումարուի Լոնտոնի մէջ, Սեպտ· 10ին: (Այս Խորհուրդին յանձնուած են հաշտութեան դաշնագիրներու մշակումը, սահմաններու ճշդումը, եւ բոլոր այն խնդիրները որ կապ ունին խաղաղութեան վերահաստատման եւ ապահովութեան հետ):

Ինչպէս կը հաղորդէր Յանձնախումբին առաջին դեկոյցը, որ հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի կիրակի օրուան թիւով, «իրրեւ հիմնական սկզբունք Թրքահայ Դատին արդար լուծումը կը յանձնուի մանաւանդ խորհրդային իշխանութեանց եւ բնդհանրապէս Դաշնակից պետերու»: Առողջ սկզբունք մը, կանխելու համար զանազան թիւրիմացութիւններ:

Գաղտնիք չէ որ ինչպէս պատերազմին դեկավարութիւնը մինչեւ յաղթանակ, նոյնպէս խաղաղութեան կազմակերպումը գլխաւորաբար կախում ունի Երեք Մեծերու համերաշխ գործակցութենէն: Երեքը չորս են՝ Ծայր· Արեւելքի համար (Մ· Նահանգներ, Մեծն Բրիտանիա, Խ· Միութիւն եւ Չինաստան): Կրնան չորս դառնալ նաեւ Եւրոպայի մէջ, մասնակցութեամբ Ֆրանսայի, որ արդարօրէն կը պահանջէ այդ իրաւունքը, ի գին իր անհնարին զոհողութեանց:

Ուրեմն, բնականօրէն մէկուն ապաւինած առնէն, կարելի չէ անտեսել միւսները, որոնք նոյնքան կենսական շահեր ունին Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, եւ չատ ալ տրամադիր չեն երեւար խախտելու այսպէս կոչուած հաւասարակշռութիւնը:

Այսքանը արձանագրելէ վերջ դիւանագիտական ճակատին համար, երկու խօսք ալ ներքին աշխատանքի մասին:

Հրապարակային ժողովները սկսած են արդէն, ինչպէս այսօր իսկ պիտի կարգաք լուրերու բաժնին մէջ:

Կ'ուզենք հաւատալ թէ անհրաժեշտ հրահանգները հաղորդուած են, որպէսզի ամբոխային ցոյցեր չկատարուին: Պէտք է խօսիլ ու գործել ինչպէս վայել է հողին վառած, իր հիմնական իրաւունքներուն դիտակից եւ պարկեշտ ժողովուրդի մը: Բայց առանց ոտքերը գետնէն կտրելու: Եւ միշտ նկատի առնելով ոչ միայն միջազգային կացութիւնը, այլեւ մեր բնական երկրին վիճակը: Ժամանակը չէ զանազան դիւրազգածութիւններ վիրաւորելու:

Երկրորդ, կը կարծենք թէ Ազգ· Միութիւնը աւելի խելօք չարժած պիտի ըլլար, եթէ այսքան կենսական հարցի մը համար հրաւիրած ըլլար ոչ թէ անհատներ, այլ հոսանքներ եւ հաստատութիւններ: Առաջին դեկոյցէն իմացանք թէ հրաւիրուած են 59 հայրենակիցներ, բայց մէկ մասը բացակայած է, օդափոխութեան եւ այլ պատճառներով:

Դիտողութիւն չունինք այս կամ այն անհատի մասին: Բայց, ի՞նչ կը ներկայացնեն անոնք, երբ կարդը գայ յանձնաժողովեանց եւ պատասխանատուութեանց: Մանաւանդ որ, մէկն ու մէկը օր մը կուզայ, օր մը չի դար: Օր մը կր հետեւի, ուրիշ օր մը կէս կը ճգէ:

Տեղի անձկութիւնը թոյլ չի տար աւելի լայն խօսելու այս հարցի եւ ուրիշ կէտերու մասին:—Շ·

ՏՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ազգ· ընդհ· ժողովը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի եւ չորեքշաբթի, եւ դրաղեցաւ անմիջական խնդիրներով: Պ· Ալպէռ Պայէ, Մամուլի Դաշնակցութեան նախագահը, բացման ճառը խօսելով, ցաւ յայտնեց որ ոչինչ եղած է դիւրացնելու համար նոր մամուլին գործը, դէրծ՝ վարձկանութեան այն արատէն որով վարակուած էր երկկուան մամուլը: Ըսաւ թէ անարժան թերթերուն դոյքերը չէն դրաւուած, թէ կառավարութիւնը կ'արտօնէ նոր թերթերու հրատարակութիւնը ի վնաս եղածներուն որոնք թուղթի նեղութիւն կր կրեն: Եզրակացնելով, յայտարարեց թէ միայն Դիմադրութենէն ծնած թերթերուն միութիւնը կրնայ դարմանել այս կացութիւնը: Ժողովէն վերջը տեղի ունեցաւ հազար հոգինոց հացկերոյթ մը Փալէ ռը Շայեոյի մէջ: Հրատարակուած էր նաեւ «Յառաջ»ի խմբագիրը:

ԷՋՄԻԱԾԻՆ

—o—

Կանանչ այգիներէ եւ արտերէ մէջ փռուիլ է ծաղկող քաղաքը՝ Էջմիածինը: Փողոցներէ վրայ բարձրացել են երկյարկանի նորակառոյց չէնքերը: Իրենց գեղեցկութեամբ աչքի են ընկնում կինոթատրոնի, հիւրանոցի, Շրջսովետի գործկոմի եւ դպրոցական չէնքերը: Նրանց չուրջը տարածուել են պարտէզներն ու բանջարանոցները, որոնք վերջանում են ցորենի արտերում եւ բամպակի դաշտերում: Ճանապարհների և փողոցներիչուրջը զուգահեռ չարուած են հովասուսեր ուռիները եւ բարձրահասակ բարդիները: Հաճելի է լսել ծառերի եւ ջրի համաստարած մեղմ խշշոցը, թռչունների դիլ կանչերը:

Շրջանի գեկավարները հաճոյքով են խօսում քաղաքի նուաճումների, բարեկարգման եւ հեռանկարների մասին:

Նախասովետական շրջանում, բայց ձեմարանից, էջմիածինն ունէր մէկ ծխական դպրոց, իսկ այժմ միայն քաղաքում գործում են երեք հայկական միջնակարգ, մէկ ռուսական թերի միջնակարգ դպրոց, մանկավարժական ուսումնարան եւ դիչերային դպրոց, որտեղ սովորում են 3200 աշակերտ: Հաղարաւոր շրջանաւարտներ է տուել էջմիածինը: 25 տարուայ ընթացքում քաղաքի դըպրոցներում սովորած աշակերտներից 350ը բարձրագոյն կրթութիւն են ստացել, նրանից 70ը գիտնականներ են, 50ը՝ բժիշկ, 30ը՝ ճարտարապետ: Այդ շրջանաւարտները այժմ մանկավարժական, դիտա-հետազոտական, տնտեսագիտական, բժշկական եւ պարտիական-սովետական դեկավար աշխատանք են կատարում: Շրջանում աշխատող ուսուցիչների մեծ մասը կրթութիւնը ստացել են չրջկենդրոնում:

Էջմիածնում կան շրջանային հիանալի թատրոն եւ կինո: Թատրոնի եւ կինոյի չէնքերը ունեն 500ական տեղ: Գործի է դրուել ամառային կինոն՝ 550 տեղով: Ընթացիկ թատերաշրջանում չրջանային թատրոնը հարստացրել է իր ռեպերտուարը: Դերասանները յաճախ լինում են գիւղերում եւ սպասարկում կոլխոզնիկների ու կոլխոզնիկուհիների կուլտուրական պահանջները:

Փողոցներում ու տներում պայծառօրէն վառում են Իլիչի լամպերը: Երեկոները քաղաքը ողողում է լոյսի ծովում:

Զեռնարկութիւնները, հիմնարկները, դպրոցները իրար հետ կապուած են հեռախօսներով, որոնց թիւը 300ից աւելի է: Բոլշեւիկեան պարտիան եւ սովետական կառավարութիւնը մեծ ջանքեր ու միջոցներ են ներդրել էջմիածին քաղաքի ռատիոֆիկացման համար: Էջմիածնեցին իր սեներակում նստած ցանկացած ժամուն լսում է մեր Հայրենիքի մայրաքաղաք Մոսկուայի, Երեւանի եւ այլ քաղաքների ռատիոհաղորդումները:

Պատերազմը էջմիածնի աշխատաւորներին շատ է կոփել: Նրանք ընտելացել են կանոնաւոր կերպով լսել ռատիոհաղորդումները, եւ օրուայ նորութիւնները կայծակի արագութեամբ տարածուում են աշխատաւորութեան մէջ:

Յարգանք են վայելում ռատիո-աշխատողները, որոնք իրենց ժրաջան աշխատանքով ապահովում են աւելի քան 1200 ռատիո կէտերի անխափան աշխատանքը: Էջմիածին քաղաքի բնակիչների տներում կայ նաեւ 400 ռատիոընդունիչ:

Ուշագրաւ տեղ են գրաւում Ցովհաննէս Ցովհաննէսեանի անուան քաղաքային, մանկական գրադարանները, որոնք ունեն 21 հազար կտոր գիրք: Քաղաքային գրադարանը հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին հարստացել է գեղարուեստական, տնտեսագիտական, քաղաքական, ռազմական, դիւզատնտեսական գրքերով: Ստացւում են տասնեակ անուն կենդրոնական եւ ռեսպուբլիկական թերթեր, ամսագրեր, դիտական տեղեկագրեր: Յաճախ կազմակերպւում են ցուցահանդէսներ:

Քաղաքի ուսուցիչներից եւ բանուոր ծառայողներից կազմակերպուել է Կոմիտասի անուան երգեցիկ խումբ, որ բեսպուբլիկական ժողովրդական ստեղծագործութեան տաւտատեսին չահել է երկրորդ տեղը: Կոմիտասի անուան երգեցիկ խումբը ելոյթներ է ունենում նաեւ շրջանի կոլխոզային աշխատաւորութեան համար:

Քաղաքի դեղեցկութիւնը լրացնում են նոր ասֆալտապատուած կենդրոնական փողոցը, հիանալի թատրոնը, ծննդատան չէնքերը, բաղնիքը, փոստը, ջրմուղը եւ անտառը: Ծննդատունն ունի 60 մահճակալ, որտեղ նորմալ պայմաններ են ստեղծուել մայրերի եւ նորածին երեխաների համար:

Թրքահայ Դատի Յանձնախումբին Գ· Նիստը

—o—

Երեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ Թրքահայ Դատի Յանձնախումբին Գ· նիստը, Ազգ· Միութեան կեդրոնին մէջ: Ներկայ էին 30—33 հոգի: Կարդացուեցաւ Իրաւագիտական Յանձնախումբին մշակած յուշագրին առաջին մասը, մօտ 17 մեքենագրուած էջ, որ կը ներկայացնէ Հայկ· Հարցին ամփոփ պատմութիւնը, սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը,— Ջէյթունի ապստամբութիւն, Պերլինի վեհաժողով (1878), Բարենորոգումներու ծրագիրը (1913), Մեծ Պատերազմը, Հայաջինջ սարսափները (1915), Հայաստանի Հանրապետութեան հաստատումը (1918), Սեվրի դաշնագիրը (1920), զոյգ պատուիրակութեանց գործունէութիւնը, Լոզանի դաշնագիրը, Խորհրդային Իշխանութեան հաստատումը Հայաստանի մէջ եւն·:

Ցուշագիրը ամբողջացուելով Սահմաններու ժողովին ուղղուած նամակով մը պիտի ղրկուի Լոնտոն, արտաքին նախարարներու Խորհուրդին:

Յանձնախումբէն երկու հոգի անձամբ Լոնտոն պիտի երթան, տեղին վրայ հետապնդելու համար գործը Լոնտոնի հայ գաղութին հետ միասնաբար:

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ, 21 Օգոստ· (Յառաջ).— Ազգ· Միութեան Լիոնի Շրջ· վարչութեան հրաւանդով, կիրակի, 19 Օգոստոս կէս օրէ վերջ, ընդհ· ժողով մը տեղի ունեցաւ: Ներկայ էին գաղութին գրեթէ բոլոր գործունեայ տարրերը: Ժողովին նախագահը, Պ· Լ· Աւետիքեան կարդ մը լրացուցիչ տեղեկութիւններ հաղորդեց: Ցետոյ միաձայնութեամբ ուղղուեցաւ հողինոց յանձնախումբ մը ընտրուեցաւ, յարաբերութեան մէջ մտնելու համար Լիոնի եւ Փարիզի Հայկ· Դատի Կեդր· Յանձնախումբին հետ: Խանդավառութիւն եւ համերաշխութիւն կը տիրեն գաղութին մէջ:— Սաֆօ

× Մեզի ղրկուած յայտարարութենէ մը կ'իմանանք թէ այս կիրակի ժամը 14.30ին «Ազգային պահանջի մեծ հաւաքոյթ մը» տեղի պիտի ունենայ Շաւիլի մէջ, Salle des Fêtes, Rue des Ecoles, նախաձեռնութեամբ Ազգ· Միութեան մասնաճիւղին:

× Պաղեէօ Քաշանի մէջ ալ ժողով մը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի, ժամը 2ին, Քաշանի Թաղապետական սրահին մէջ, նախագահութեամբ Պ· Զ· Քիւրքեաբեանի: Կը խօսին Պ· Պ· Լեւոն Տօնիկեան եւ Լ· Զորմիսեան, որ նոր վերադարձաւ Հայաստանէն: Հաղորդակցութեան միջոցներ,— Métro: Arcueil - Cachan·

ԱՆԳԼԻՈՑ ԵՐԵՍՓ· ԺՈՂՈՎԻՆ մէջ մեծ դիտունակութիւն պատճառեց արտաքին նախարար Պ· Պեվինի ճառը, որուն գլխաւոր մասերը ամփոփեր էինք երէկ: Ընկերվարական նախարարը խօսած ատեն Զրբչիլ եւ Իրլն յաճախ իրենց ջերմ հաւանութիւնը կը յայտնէին գլխու չարժումներով: Թերթերը կ'ըսեն թէ Պ· Իրլն ալ տարբեր լեզու պիտի չդործածէր: Պահպանողական մամուլը չատ գոհ է որ կառավարութեան փոփոխութիւնը չէ ազդած արտաքին քաղաքականութեան վրայ եւ նոյն ազդային դիծը կը չարունակուի: Համայնավարները եւ կարդ մը աշխատաւորականները բնականաբար դժգոհ են, մանաւանդ որ նախարարը քննադատեց Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ եւ Հունդարիոյ մէջ հաստատուած կարդուսարքը: Վիճաբանութեանց ընթացքին երեսփոխան մը առաջարկեց համաձայնութիւն դոյացնել Արաբներուն եւ Հրեաներուն միջեւ, արաբեւհրէական պետութիւն մը հաստատելու համար Պաղեստինի մէջ:

ԼԱՎԱԼԻ համար երկու փաստաբաններ նշանակուեցան: Դատը պիտի սկսի Հոկտեմբերին:

Երկար տարիներ էջմիածին քաղաքը խմելու ջուր չի ունեցել: Սովետական իշխանութեան տարիներին աշխատաւորութեան նախաձեռնութեամբ Արագածի ստորոտակ ջուրը ջրմուղի միջոցով քաղաք է հասցուել, որ 19 տարբեր ծորակների միջոցով դուրս է ժայթքում: Բամպակի, ցորենի դաշտերը, բանջարանոցները եւ պարտէզները ոռոգւում են Զանգու, Քասախ գետերից սկիզբ առնող ջրանցքների եւ առուակների ջրով: Սովետական իշխանութեան տարիներին է ստեղծուել Աղբրջրի ջրամղիչ կայանը, որ մէկ վայրկեանում 3ուկէս խորանարդ մեթր ջուր է մղում: Այս երկրորդ խոշոր ջրամղիչ կայանն է Սովետական Միութիւնում:

Էջմիածին քաղաքը յայտնի է նաեւ իր հայրենական պատկերով: Հայրենական մեծ պատերազմի ճակատներում մեր երկրի ազատութեան եւ անկախութեան համար խիզախաբար մարտնչել են աւելի քան 2.000 ռազմիկ, որոնք ծնուել են եւ դաստիարակուել էջմիածնի շրջկենտրոնում: Այդ ռազմիկներից 500ի կրծքերը զարդարուել են չքանչաններով եւ մետալներով:

Քաղաքային դեղեցիկ այգու աղաղրաթափիտ ծառերի մէջ բարձրացել է Սեեփան Շահումեանի կիսանդրին: No. 2 միջնակարգ դպրոցի ծառատպատ բակում դրուած է ժողովուրդների մեծ առաջնորդ, մեր հայր եւ ուսուցիչ ընկեր Ստալինի պրոնզափայլ արձանը:

(Սովետական Հայաստան)

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ճախանի գրաւումը Օգ. 25-26ին

Վերջին լուրերու համաձայն, ամերիկեան բանակը ամէն պատրաստութիւն տեսած է, զօրք հանելու համար Ճափոն, չաթաթ եւ մանաւանդ կիրակի։ Ուշինկթընի մէջ «զրաւման դրամ» տպագրուած է 25 միլիոն տոլար արժողութեամբ, տասը եէնը մէկ տոլար հաշուելով։

Առաջին զօրամասերը Ճափոն պիտի մտնեն օդանաւերով, իջնելով Թոքիոյի շրջակաները։ Երկրորդ մասը պիտի փոխադրուի մարտանաւերով։ Զգուշական միջոցներ ձեռք առնուած են, որովհետեւ վախ կայ որ մոլեռանդ հայրենասէրներ յուսահատական ձեռնարկներ կատարեն։ Թոքիոյի անթելն ալ վախ կը յայտնէր։ Խաղաղականի 11 տարբեր մասերէն փոխադրանաւեր եւ ռմբաձիգ օդանաւեր կը համախմբուին Մանիլայի մէջ, ռազմական զօրքեր եւ պաշար փոխադրելու համար։

Անգլիացիները վերադրաւեցին Հոնկ Քոնկը։ Շատ մը Չինացիներ կը պահանջեն որ Չինաստանի վերադարձուի այդ նաւահանգիստը, որ Անգլիոյ ձեռքն է աւելի քան հարիւր տարիէ ի վեր։

Ցաղթականները առ այժմ կը խնայեն Ճափոնի կայսեր, որպէսզի կարենան զործադրել իրենց հրամանները։ Ճափոնի անձնատուրութեամբ, եթէ ո եւ է անհատ կամ խումբ կրակէ Ամերիկացիներուն վրայ, անասատած կ'ըլլայ կայսեր։ Ամերիկացիները հիւլէ - ռումբեր ալ պիտի տանին իրենց հետ, ի հարկին զործածելու համար։ Այս առթիւ կը հաստատուի թէ Նակազաքին քարուքանդ եղած է վերջին ռմբակոծութենէն եւ շատ քիչ չէնքեր կանգուն մնացած են։ Զոհերու թիւը շատ մեծ է։

× Լոնտոնի թերթերը կը զրեն թէ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը հաւանած չէ որ Ֆրանսան ալ մասնակցի Ճափոնի անձնատուրութեան զաշնագիրը։ Ֆրանսայի, ինչպէս եւ Աւստրալիոյ, Քանատայի, Նոր Զելանտայի եւ Հոլանտայի պատուիրակները ներկայ պիտի ըլլան իրրեւ դիտող։ իսկ զաշնագիրը պիտի ստորագրեն Մ. Նահանգները, Անգլիա, Խ. Միութիւնը եւ Չինաստան։

× Ճափոնական կառավարութիւնը կոչ մը ուղղեց ժողովուրդին, յորդորելով որ հանդարտ մնան։ Ոստիկանութիւնը խիստ հրահանգներ ստացաւ, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար։

× Ռուսական զօրքը Խարպինը, Մուքտէնը, Քիրինը եւ ուրիշ կարեւոր քաղաքներ գրաւելէ վերջ, կը չարունակէ յառաջ խաղալ Մանչուրիոյ մէջ։ Ճափոնցիները անձնատուր կ'ըլլան գունդ-գունդ։ Միայն առջի օր 52.000 հոգի զէնքերը վար դրին։ Ռուսերը մօտեցած են Փորթ Արթիւրի։ Սախալինի բերդապահ զօրքն ալ անձնատուր եղաւ։ Ճափոնցիները կը չարունակեն դիմադրել Պիրմանիոյ մէջ, բայց պիտի չկրնան դիմանալ, քանի որ հազիւ 50.000 զինուոր ունին։— Սինկափուրի Ճափոն հրամանատարը հաղորդեց թէ պատրաստ է անձնատուր ըլլալու։

Կացութիւնը Պուլկարիոյ մէջ

Պուլկարիոյ մէջ հայրենասիրական կարեւոր ցոյցեր տեղի ունեցան, բողոքելու համար ամերիկեան ծանուցագրին դէմ որ զժգոհութիւն կը յայտնէր կառավարական կարգադրութեանց մասին, ազատ ընտրութիւններ պահանջելով։ Փլովտիվի (Ֆիլիպէ), Ռուսճուքի, Վառնայի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ դումարուած ժողովներու ընթացքին, ճառախօսները միաձայն բողոքեցին օտարներու միջամտութեան դէմ։ Անոնք բողոքեցին նաեւ երեք նախարարներու դէմ որոնք հրաժարական տուած էին։— Կ'ըսուի թէ հռչակաւոր պուլկար զործիչը, Տիմիթրով, հրաժարած է Մոսկուայի Գերագոյն Խորհուրդէն, Պուլկարիա վերադառնալու եւ իր թեկնածութիւնը դնելու համար յառաջիկայ ընտրութեանց մէջ։

× Անգլ. կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը ուղղեց պուլկարական կառավարութեան, ազդարարելով թէ իրրեւ ժողովրդավար կամ ներկայացուցչական պիտի չճանչնայ ո եւ է կառավարութիւն որ կը կազմուի ընտրական ներկայ պայմաններուն մէջ։ Յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ կառավարութիւնը վստահելի լուրեր ստացած է, որոնց համաձայն «յստակ ջանքեր կը թափուին, ընդդիմադիրներուն կուսակիցները ահաբեկելու եւ քուէարկուներուն վրայ ազդելու համար այնպիսի եղանակով մը որ բոլորովին հակառակ է ժողովրդապետութեան սկզբունքներուն»։

Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը վախնան որ Պուլկարիոյ եւ առ հասարակ Պալքաններու կացութիւնը անելի մը առջեւ դնէ արտաքին նախարարներու Խորհուրդը, որ պիտի բացուի Լոնտոնի մէջ, Սեպտ. 1ին, բայց կրնայ յետաձգուիլ 10ին։ Այս Խորհուրդն է որ պիտի յօրինէ հաշտութեան զաշնագիրները Պուլկարիոյ եւ ուրիշ բախտակից երկիրներու հետ, բայց Անգլիա եւ Մ. Նահանգները չեն ճանչնար պուլկարական կառավարութիւնը, միայն Խ. Միութիւնն է որ ճանչցած է զայն եւ դեսպան մը ղրկած, հետեւաբար կարելի չէ զաշնագիրը կնքել։

× Անգլեւամերիկեան թերթերը կը զրեն թէ Մակեդոնացիները կը չարունակեն իրենց զաւազրական զործունէութիւնը, ինչ որ կրնայ խանգարել Ցունաստանի եւ Եուկոսլաւիոյ յարաբերութիւնները։ Մօտ 500 մակեդոնացի յեղափոխականներ 10—50 հոգինոց խումբերու բաժնուած կը զործեն ամէն կողմ։ Ցոյները կը կասկածին թէ մահէչալ Թիթօ կ'օգնէ այս խումբերուն։

× Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ ընդհարումներ պատահած են Գալալայի մէջ, համայնավարներու եւ աջերու միջեւ։ Երկու նախկին նախարարներ, Պերիկլէս Րալլի, Ցունաստանի ամենամեծ իրաւագէտը, եւ Պետրոս Րալլի մեռան միեւնոյն օրուան մէջ, քանի մը ժամ տարբերութեամբ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՈՒ-ՎԱՐՉԻ զործողութիւնը զադրեցաւ Մ. Նահանգներու նախազահին հրամանով, առանց բացառութեան։ Այն պետութիւնները որ կ'օգտուէին այս օրէնքէն, կրնան ապրանք ստանալ Եւրոպայի մէջ զիզուած ամերիկեան «սթօք»ներէն։ Բոլոր պայմանագիրները ջնջուած են։ Մինչեւ հիմա միայն Ֆրանսան ստացած է 500 միլիոն տոլարի ոչ-զինուորական ապրանք։ Ֆրանսա 240 միլիոն տոլարի փոխառութիւն մը կը սպասէ Ամերիկայէն։ Անգլիոյ առեւտրական նախարարն ալ յայտարարեց թէ ապրուստի մակարդակը պիտի իյնայ, եթէ լայն օժանդակութիւն մը չստանան Մ. Նահանգներէն։ Անգլիա 12ուկէս առ 100կրճատուց հանդերձեղէնի կտօրները, 8 ամսուան համար։ Ուտեստի կտօրները կրճատուած էին Եւրոպայի յաղթանակէն երկու չարաթ վերջը։

ԱՆԴՒԻՈՑ վարչապետ հեռագիր մը ուղղեց Զօր. տը Կոլ, ջերմապէս շնորհաւորելով թշնամիներուն վրայ տարուած յաղթանակը եւ յոյս յայտնելով թէ պիտի ամրապնդուին երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները։ Զօր. տը Կոլ պատասխանեց, չեշտելով թէ երկու երկիրներուն փոխադարձ բարեկամութիւնը աւելի քան երբեք անհրաժեշտ պիտի դառնայ վաղը, ընդհանուր խաղաղութեան եւ բարօրութեան համար։— Զօր. տը Կոլ Ուշինկթընէն հասաւ երէկ, եւ արժանացաւ ջերմ ընդունելութեան։

ՆՈՐՎԵԿԻՈՑ նախկին վարչապետին՝ Քուիսլինկի դէմ ջախջախիչ փաստեր կարդացուեցան դատավարութեան Բ. օրը։ Այդ փաստերուն համաձայն, Քուիսլինկ պինուորական դաղտնիքներ հաղորդած էր Հիթլէրի, եւ 10.000 անգլ. ոսկի ամսական կը ստանար Գերմաններէն, իր թերթին համար։ Դատավարութեան առեն կարդացին Ռոզենպէրկի յուշատետրը, որուն համաձայն ամբաստանեալը օդնած է Գերմաններուն, մատնանչելով ցամաք եկլելու յարմար կէտերը եւ ուրիշ զաղտնիքներ։ Ուրիշ վկայութեամբ մը, Քուիսլինկ առնուազն 100.000 ոսկի մարք ստացած է 1940ի գարնան, քարոզութեանց եւ լրտեսութեան համար։

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ - ԸՆԿԵՐՎԱԲԱԿԱՆ համադուռմարին երկրորդ օրը, Պ. Տալատիէ պատմելով պատերազմին ծագումը, յայտարարեց թէ 1938ին յանձն առած էին վճարել Մ. Նահանգներուն եղած պարտքերը, պայմանաւ որ բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւն ընծայուի, բայց նախազահ Րուզվելթ մերժած էր։ Նախկին վարչապետը այս առթիւ պաշտպանեց Միւնիխի քաղաքականութիւնը եւ առ հասարակ իր ուղղութիւնը։ Ցետոյ խօսեցաւ Պ. Էռիօ, որուն ճառը չարունակուեցաւ երէկ։

ՓԱՐԻԶԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ օգոստոս 24—25ին պիտի տօնէ մայրաքաղաքին ազատագրութեան տարեդարձը։ Օգոստոս 24ին(ուրբաթ) ժամը 21.30ին, երբ զօր. Լըքլէրկ առաջին հրաձգիները քաղաքապետարան հասան, կարեւոր տարաղութիւն մը պիտի կատարուի Օթէլ տը Վիլի հրապարակին վրայ, զօրահանդէսով մը։

ՍԻՆ ՌԱՖԱԷԼԻ դէպքին առթիւ, զոր հաղորդած էինք երէկ, թերթերը կը զրեն թէ 13 հոգի մեռած են։ Շատ մը տուներ քանդուած կամ աւարի տրուած են Սենեկալցիներու կողմէ, որոնք չուտով իրենց երկիրը պիտի վերադարձուին։

ՍՈՒՐԻՈՑ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆի դահլիճները հրաժարեցան, կարգ մը ներքին պատակոումներու հետեւանքով։

ՔՍԱՆ ՀՈԳԻ ԱՇԽԱՏՄԱՆ Թէյլի մէջ (Արաէշ), Պրունէն մեկնած օդանաւի մը պայթումին հետեւանքով։

ՃՇԴՈՒՄ.— Երեքշաբթի օրուան «Ցառաջ»ի մէջ, Հայաստանի վերաբերեալ տեղեկութեանց այն կէտը որ կ'ըսէր թէ Երեւանի մէջ լայն փողոցի մը մէկ մասին վրայ ցորեն ցանուածէ, կը վերաբերի Նոր Արարկիրի։ Պարզ է որ ածուներ բացուած են, ինչպէս եղաւ այստեղ ալ, վերջին հողաշերտր օգտագործելու համար։

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13
Le Gérant : H. AGONEYAN

Դրուագներ Դիւանագրական Ճակատի կռիւներէն

Պատերազմէն առաջ տարիներ չարունակ ամառուան արձակուրդս կ'անցընէի Վիլար տը Լանի մէջ, եւ ամէն օր կը պտտէի չրջակաները, ոտքով կամ օթոյով, այնպէս որ ամբողջ չրջանին բնակիչները դրեթէ ծանօթ էին ինծի, ինչպէս բնութեան պարզեւած զեղեցիկ տեսարանները։

Բայց այսօր ամէն բան փոխուած է։ Ցուլիս երեսունին Կրընոպլէն կը մեկնիմ քանի մը ծանօթներով դէպի Վիլար։ Արդէն ժամ մը վերջ անցած ենք կիբճերը եւ մեր դիմացը կըբացուի Վիլար տը Լանի լեռնահովիտը եւ կամաց կամաց կը սկսի Լան զիւղին լեռնադաշտը։ Կարօտով կը նայիմ բարձր լեռներուն եւ յանկարծ աչքիս կը հանդիպի քանդուած ապարակ մը։ Առանց հարցնելու մեքենավարը կը սկսի պատմել թէ ասկէ անդին չատ պիտի տեսնէք քանդուած տուներ։ «Միլիս»ները եւ Գերմանացիները պայթեցուցին ամէն բան եւ աւերակոյտր կը չարունակուի մինչեւ Վիլարի մօտ, նոյնպէս Վիլարի եւ քաղաքին մէջ»։

Միտքս կ'իյնայ Ռւրֆան։ Չէ՞ որ մեր տուներն ալ այսպէս քանդեցին, երբ ես պատանի էի, եւ մեզ ղրկեցին անապատը, որպէսզի անդամ մըն ալ ես չդառնանք։

Քանի մը րոպէ յուզուած կը նայիմ մեքենավարին։ Վերջապէս քունէն արթնցողի պէս կը թոթովեմ,— Իսկ այս տուներու բնակիչնե՞րը...

Մեքենավարը մատովը ցոյց կուտայ տուներու առաջ խաչերը չարան չարան, տասնով - քսանով, երբեմն ալ մէկ երկու առանձին։ Անոնք որ կռիւի մէջ լինկած են, նոյն տեղր թաղուած են։ Այն խաչերը որ հինդ կամ աւելի են, անոնք ողջ բռնուած եւ զնդակահարուած զոհերը կը ներկայացնեն։ Իրենց տուներն ալ հրկիզուած են «Միլիս»ի կամ զերման զինուորներու ձեռքով։ Կը փակեմ խօսակցութիւնը, տեսնելով որ խօսակիցս կը յուզուի, ինչպէս ես։ Կարծես այդ օրը մեր հայրենիքը փոխադրուած էի, սա տարբերութեամբ որ հոս խաչ եւ ծաղիկ կայ, մինչ մեր զոհերը հասարակ հողակոյտ մըն ալ չունեցան։

Ցաջորդ օրր կը պտտինք Վիլարի մէջ։ Շատ քիչ ծանօթներ մնացած են։—Վարդան, ո՞ւրէ՞այսինչը։— Մեռաւ։—Հապա այնինչը։ —Ան ալ մեռաւ։ Մէկ խօսքով 87 զոհ փոքրիկ զիւղաքաղաքի մը մէջ։ Վարդան կը պատմէ թէ ինք ալ եղած է կռիւներուն մէջ, բայց մեծ կատորածին օրը կրցած է ազատիլ։ Հինդ օր լեռները խոտ ուտելէ վերջ իջած է Վալանսի կողմէն կրընոպլը։ (Մեծ կոտորածը՝ 1944 Ցունիս 22ին)։

Օգոստոս 5ի կիրակին ուխտագնացութիւն կար Vassieux զիւղաքաղաքը։ Նախ Կրընոպլ իջնելով, հանդիպեցայ St. Niziers զիւղաքաղաքը, մէկ ժամ մէկ քառորդ հեռու, բլուրի մը վրայ։ 1944 Ցունիս 10ին ուանը կը պաշարուի եւ երկու օր կատաղօրէն կռուելէ վերջ կը պարտուի։ Քար քարի վրայ չեն ձգեր։ Ամէն ինչ քանդուած է։ Ինչ որ թնդանօթը չէ կրցած ընել, ձեռքով են ըրած։ Նոյն խաչերը ամէն կողմ։ Եւ ամէնէն կըսկծալի պարագան այն է որ այս բոլորին մէջ մատ ունեցած են Ֆրանսացիներ ալ լրտեսութեամբ կամ ուղղակի զէնքով...

Վերջապէս Օգոստոս 5ի առաւն ժամը 6ին կառքով ճամբայ կ'ելլենք դէպի Vassieux։ Հայեր ալ կը տեսնենք ճամբան, քիչ մը ամէն կողմերէն։ Անհատնում օթօֆարեր կ'անցնին Կրընոպլէն, Վալանսէն, Նիսէն, Վիէնէն եւ ուրիշ չատ վայրերէ։ Կարծես Ս. Կարապետ ուխտի կ'երթան։ Ճամբան կը տեսնենք նոյն պատկերը։ 60 քիլոմեթր երկայնութեամբ կիբճեր եւ նեղ լեռնադաշտեր, ամէն կողմ աւերակ։ Սէն Մարթէն, Լա Շափէլ եւ Vassieux ոչ մէկ խրճիթ մնացած է։ Մարդու մաքէ չանցածը տեղի ունեցած է այս վայրերուն մէջ։ Օգանաւը չատ մեծ չարիքներ հասցուցած է այս վայրերու մաֆիներուն։ Ապստամբները հետապնդուած են օդէն եւ ցամաքէն, չատ քիչերը կըրցած են ազատիլ։ Հաղարաւոր զերման զինուորներ հինդ չարաթ անընդհատ կիւներ եւ ցորեկ հետապընդած եւ զարկած են տեղն ու տեղը։

ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդիվ)

ՑԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Արնուվիլի Հ. Ա. Ը. Միութեան կողմէ կազմակերպուած դաշտահանդէսը, աննպաստ օդին պատճառով։ Տեղի պիտի ունենայ Սեպտ. 2ի կիրակի օրը, միեւնոյն վայրը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ ժաք Միւճէսմեան որ Գահէրէ կը զտնուի։ Հասցէն տեղեկացնել Այրի Տիկին Ռոզ Հանըմեանին, 31 rue Franceur, Փարիզ (18)։ Կը խնդրուի «Ցուսարեր»էն արտատպել։

AIX LES BAINSի ՄԷՋ

Հայկ. ընտիր ճաշեր ուտելու համար այցելեցէք «Restaurant Téléphérique Plaisir au Mont Revard» ուր պիտի զտնէք Արեւելեան եւ Եւրոպական հատեղ կերակուրներ եւ անթերի սպասարկութիւն։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Vendredi 24 Août 1945 Ուրբաթ 24 Օգոստոս

ԺԷ· ՏԱՐԻ — 17e Année No 4487-Նոր շրջան թիւ 116 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր·

ՄԵՐ ԱՕՍՓԸ

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՆՉԸ

Ցիշատակի եւ ցնծութեան տօները կը չարունակուին Փարիզի մէջ, փառաւորելու համար պատմական չաբաթը, Օգոստոս 18—25, երբ Ընտանեաց լուծէն ազատուեցաւ մայրաքաղաքը:

Մամուլի Ազգ· Դաշնակցութիւնն ալ, որ երկու օրէ ի վեր ընդհ· ժողով կը դումարէր, իր աշխատանքները փակեց, հայկերոյթ մը սարքելով չորեքշաբթի դիւերը, Palais de Chaillotի չքեղ սրահին մէջ: Ներկայ էին 1000—1200 հիւրեր, — կառավարութեան անդամները, ֆրանսական եւ միջազգային մամուլի ներկայացուցիչները, նախկին նախարարներ, երեսփոխաններ, կիներ:

Ճաշէն վերջ, տեղի ունեցան խանդավառ առնախօսութիւնները, պանծացնելու համար ազատ մամուլը: Այս առթիւ դրուատներ գաղտնի, յեղափոխական մամուլի գործունէութենէն· մամուլ մը որ հետզհետէ լոյս աշխարհ եկաւ 1944 Օգոստոս 18ին, երբ արդէն դադրած էին գերմանաչունչ, վարձու եւ վարձկան թերթերը:

Մինչդեռ առեն պահանջ՝ միանգամ ընդ միշտ խափանելու «անարժան» մամուլին վերակենդանացումը, դրաւելով անոնց սեպհականածքը, խմբագրատունն, տպարան եւն·: (Գրաւումը կատարուած իրողութիւն է արդէն, բայց առժամեայ կը համարուի: Դիմադրական ձակատի ներկայացուցիչները կը կասկածին թէ խափանուած թերթերը հետզհետէ պիտի արդարանան եւ վերսկսին, տիրանալով իրենց սեփականութենէն):

Մթնոլորտը տաք էր ոչ միայն հրաչունչ, հանդարական արտայայտութիւններով, այլեւ իրրեւ եղերոյթ:

Դէմքերուն նայելով, խօսելով մէկուն - միւսին հետ, կը զգայիր թէ բուն Ֆրանսան է որ կը խայտայ, կը ցնծայ, յաղեցնելով իր ծարաւը — ումպ ումպ ըմպելով ազատութեան ոդին, ինչպէս հարազատ գինին:

Անշուշտ այդ հաղարնոց բազմութեան մէջ կային բազմազան խառնուածքներ: Մարդիկ որ ասպարէզին նուիրուած են անկեղծ եւ անկաշառ տրամադրութեամբ: Ուրիշներ որ կը պատկանին հին դպրոցին, եւ կրնային, ճակատագրական օր մը, չդիմանալ դանազան փորձութեանց: Ձէ՞ որ դրոց - բրոցներու ամբողջ սերունդ մը լղճուեցաւ երէկ, վարկաբեկելով ասպարէզը եւ իր պատիւը:

Բայց, տիրական էր ազատութեան չունչը: Մանաւանդ անոնց մէջ որ տքնած, տառապած, չարչարուած էին, վառ պահելու համար ճրագը: Կայծեր՝ գաղտնի լրագրութեամբ եւ գրականութեամբ: Թուղթիկ, յաճախ մեքենագիր՝ մանրանկար թերթերով: Գիրքերով: Բանաստեղծութիւններով:

Մինչ ռազմիկ խումբերը լեռը կը բարձրանային, կռուելու համար, իրենք ալ կրակը, սրբազան հուրը կ'արձարծէին թաքստոցներու, նկուղներու, գաղտնի տպարաններու մէջ: Ցաճախ միեւնոյն թերթը կը փոխադրուէր ոչ միայն մայրաքաղաքի մէկ թաղէն միւսը, այլեւ քաղաքէ քաղաք: Գաւառէ գաւառ: Հետզհետէ բազմանալով, եւ բազմապատկելով իր սպառումը:

Պատահած է որ այր եւ կին միասին կատարեն այս գործը, նիւթ հաւաքելով, չարելով կամ չարել տալով, տպելով, ցրուելով: Ինչպէս հայկական յեղափոխութեան օրերուն, տասնապատիկ աւելի դժուարին պայմաններու մէջ...

Ձաւսթօսները կը պահանջէին նաեւ, միանգամ ընդ միշտ ապահովելու համար մամուլին ազատութիւնը, փրկել զայն գրամատիրական խմբակներու լուծէն եւ պետական - վարչական կաշկանդումներէ: Մամուլը պէտք է ազատ ըլլայ դրելու համար ինչ որ կը մտածէ, եւ ոչ թէ ինչ որ կը թելադրեն, կը ներշնչեն կամ կը պարտադրեն:

Արդարեւ, մանաւանդ այս պղտոռտաներուն վրայ, ո՛րքան դժուար է ծառայել ճշմարտութեան եւ արդարութեան: Ծառայել ժողովուրդին եւ անոր բարիքին: Գլուխ չծռել որ եւ է լուծի եւ բռնութեան առջեւ, ինչ գոյնով ալ ներկուած ըլլայ:

Երբեմնի հազարնոցներն ու այսօրուան մի - լիոնները — «պահարանները»— ինչ աւերներ գործած են միջազգային մամուլին մէջ: Եւ դեռ կրնան գործել...

Ճաշի առեն, դիմացի պատուհանէն էյֆելի աշտարակն էր որ կը չողար լոյսերու մէջ: Լոյսեր զնուն դէպի երկինք: Պատկեր մը որ կրնար ներշնչարան դառնալ հարիւրաւոր եւ հազարաւոր խմբագիրներու, եթէ ուղէին քիչ մը որոճալ...Շ·

ԼԻՆԵՆՔ ԽՈՀԵՄ

Հայկական Հարցը նորից զգացական (սանտիմանտալ) ապրումների չրջան է բոլորում: Հոծ զանգուածները համակ երազ, ծովից ծով Մեծ Հայաստան են դծում, իրատեսները սահմանափակւում են Ուիլսընեան Հայաստանով, քաղաքագէտները չենում այս կամ ուժին: Հայ ժողովուրդի քաղաքական տենչերի իրականացումը ուղում են տեսնել այս պատերազմից յետոյ: Պիտի իրականանա՞յ իր դարաւոր երազը, արդեօք հայ ժողովուրդը տէր պիտի դառնա՞յ իր պապենական ժառանգութեան:

Հայոց պատմութեան սկզբնական իսկ չրջանից, Հայկական բարձրաւանդակը եղել է կռուախնձոր: Պարսիկները, Բաբելացիք, Յոյները, Հռոմայեցիք, Արաբները, Թուրքերը, Ռուսերը, Անգլիացիները ձգտել են տէր դառնալ հայ աշխարհին, աշխարհակալութեան նպատակներով: Իրենց նպատակին հասնելու համար, անտեսել են մեր ժողովուրդի ցանկութիւնները, արհամարհել են մեր ազգային զոյութիւնը, մեր հարուստ մշակոյթը, առեղծագործական ուժը, միտքը: Դարեր չարունակ հայկական բարձրաւանդակը արիւն է քամել հզօրների կրունկի տակ ու դարեր չարունակ Արեւելքը, մեր հայրենիքի վրայով, ձգտել է տիրել Արեւմուտքին եւ փոխադարձաբար: Հարատը ուղել է բարձրանալ Հիւսիս, իսկ Հիւսիսը դէպի Հարաւ:

Այս ճակատագրական մակընթացութեան եւ տեղատուութեան ճամբուն վրայ, դժբախտաբար լինկած է եղել մեր հայրենիքը: Այսօր պատմութիւնը կրկնւում է: Հիւսիսը ուզում է իջնել Հարաւ, Հարաւը ընդդիմանում է բոլոր միջոցներով: երկու հզօր կայսրութիւնների մենամարտն է, մեր հողերի վրայ: Անգլիա՝ իր դարաւոր քաղաքականութեամբ ուզում է տէր մնալ աշխարհին, իր ձեռքերի մէջ ապահով պահել ճամբաները դէպի Հնդկաստան, Աւստրալիա, Խաղաղական:

Հիւսիսը իր Իվան Ահեղի (Իվան Գրոզնի), Պետրոս Մեծի, Եկատերինա կայսրուհու քաղաքականութեամբ քայլ առ քայլ ձգտել է իջնել Հարաւ՝ մինչեւ տաք ջրերը: Իր ճամբուն վրայ, նա պետերով արիւն է թափել (Հիւսիսային Կովկաս հարիւր հազարաւոր մարդիկ են մորթուել, Վրաստանում բազմաթիւ ապստամբութիւններ են խեղդուել, Հայաստանը բիւր անգամ խարուել է), հասնելու համար իր նպատակին: Այսօր Հիւսիսի երազները աւելի քան երբեք իրականանալու մօտ են: Հիւսիսը մէկ ոտքր դրած Արաքսի ափին, միւսը Պալքանները, ցանկանում է իջնել հայկական բարձրաւանդակ, Պարսից ծոց, Միջերկրական: Երբեք Հիւսիսը այնքան մօտ չի եղել իր երազին, քան այսօր: Միւս կողմէ Անգլիան երբեք այնքան մօտ չի ղազցել Հիւսիսի հովը եւ ուժը ինչպէս այսօր: Մուսուլը, Իրանը, Սուրիան, Սուէզը, Եգիպտոսը զգում են հիւսիսի չունչը, տեսնում նրա կրունկը: Անգլիա, Ջերչիլ կամ Էտլի, կրնա՞յ հաշտուել անմիջական այդ վտանգի հետ, չենք խօսում ապագայ աւելի մեծ վտանգների մասին: Սալզպրիէն մինչեւ Մակոռնըլա, մինչեւ Ջերչիլ եւ Էտլի, Անգլիա զգացել է հիւսիսի վտանգը եւ ամէն կերպ, մերթ բարեկամաբար, երբեմն պատերազմով կասեցրել է անոր ոտնձգութիւնները:

Ի դժբախտութիւն մեր, Հայաստանը ինկած է չարաբաստիկ այդ չրջագծի մէջ: Պատմական Հայաստանը, այսօր առանց Հայերի, դտնւում է Թուրքիայի սահմանների մէջ եւ Անգլիայի անմիջական հովանաւորութեան տակ: Անգլիական նաւերը երբեք հայկական լեռները չեն բարձրացել, սակայն միշտ հովանաւորել են Թուրքը, յաւիտենական ոճրագործը: Հիւսիսը բազմաթիւ անգամներ իր սուինը ցցել է Մասիսի գագաթին, սակայն երբեք չի կարողացել հաստատուիլ այնտեղ, Այսօր նորից Հիւսիսը պատրաստ է կրունկը դնելու Թուրքի կրծքին: Պիտի՞ յաջողի...

Մենք, անշուշտ կ'ուզենք որ Հիւսիսը իջնէ Հարաւ, ուրիշ խօսքով, մեր պատմական հողերը կցուին ներկայ Հայաստանին:

Սակայն, ուրիշ բան է մեր ցանկութիւնը, ուրիշ են՝ Անգլիայի, Թերեւս նաեւ Ամերիկայի չահերը: Անոնք պիտի՞ ուզեն, որ հիւսիսը իջնէ Հարաւ եւ հայկական հարցն էլ գագարի յաւիտենական հարց լինելուց միջազգային տեղաններուն վրայ:

... Դժբախտ է մեր ճակատագիրը: Ամէն անգամ երբ Հայկական Հարցը իր լուծման վերջնական փուլի մէջ է մտնում, արտաքին գէպքերը գալիս են խորտակելու մեր յոյսերը: Տակաւին երէկ, Սեւրի ժամանակ մեծ պետութիւնների հակոտնեայ չահերը, ռուսական յեղափոխութիւնը խորտակեցին մեր հարցը, այսօր ալ ուրիշ փոթորիկներ կրնան ծագիլ: Այս բոլորից յետոյ, նաեւ հայկական կուսակցամոլ եսասիրութիւնը: Փոխանակ միասիրտ հետապնդելու մեր Դատը, հազար բերան ենք դարձել, ինչպէս Ամերիկայում, ի դոհունակութիւն Թուրքերի: Իրրեւ հիմնական ուղղութիւն, պէտք է բոլոր ուժերին դիմել, ապագային չղջալու համար: Քաղաքականութեան մէջ համակրութեան կամ հակակրութեան զգացումները դոյութիւն չունին: Շահը, միայն շահն է առաջնորդը, դիւանագէտը, իր կռնակն ունենալով դինուորական ուժը:

ՅՈՐՀՐԴ.ՀԱՅԱՑ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՐԵՆԱԻՈՐՈՒՄԸ ՊԻՏԻ ԲԱՐԻՈՒԻ

Պ· Փինօ, պարենաւորման նախարարը, տեղեկութիւններ հաղորդեց Ամերիկայի եւ Անգլիոյ հետ կնքուած պայմանագրութեանց մասին, որոնց չնորհիւ երկրին պարենաւորումը պիտի բարւոքի հետզհետէ: Նախարարը յայտարարեց թէ ձըմբան տաղնապին յաղթած են: Եղած կարպագրութեանց բարիքները զգալի պիտի դառնան հոկտեմբերէն սկսեալ: Ահաւասիկ իր խոստումները·

Ցորեն·— Քանատա եւ Մ· Նահանգները ամէն ամիս 150.000 թոն ցորեն պիտի ղրկեն Ֆրանսա, 200.000 թոն ալ Հիւս· Ափրիկէ, այնպէս որ ժողովուրդին հացը ապահովուած է ձմրան համար:

Շաքար·— Անգլիա յանձն առած է 50.000 թոն շաքար ղրկել Ֆրանսա, ուրեմն չաքարն ալ ապահովուած կը համարուի ձմրան ընթացքին:

Ձարպեղէն·— 200.000 թոն ճարպեղէն պիտի ներածուի Ֆրանսա, որով ներկայ բաժնեչափը պիտի աւելնայ ձմեռը:

Միս·— Նախարարը 60.000 թոն պահածոյ միս ապահոված է որ պիտի հասնի ճափոնական պատերազմին դադաարումէն վերջը: Արժանթինի հետ կնքուած պայմանագրութեանց բարիքները պիտի տեսնենք մինչեւ Նոր Տարի: Անգլիա հինդ ամրուան մենաշնորհ մը կնքած էր Արժանթինի հետ, միսի համար: Այս գնումներուն հարիւրին 10ը Ֆրանսայի կը ձգէ: Հոկտեմբերին իսկ պիտի հասնի 60.000 թոն միսը, իսկ 1946էն սկսեալ թարմ եւ պահածոյ միսի քանակութիւնը պիտի աւելնայ:

Ֆրանսա պիտի ստանայ նաեւ խտացեալ եւ փոշի կաթ, լուրիա՝ Մ· Նահանդներէն, ապա՝ Արժանթինէն: Դաղթավայրերու սուրճը ուղղակի Ֆրանսա պիտի փոխադրուի:

Նախարարը մասնաւորապէս չեշտեց թէ այս պայմանագրութիւններուն մեծ մասը կարելի եղած է կնքել այն վստահութեամբ թէ կառավարութիւնը կը պայքարի սեւ չուկային դէմ: Հետեւաբար պիտի խստացնէ պայքարը: Տասը օրէն ձայնասփիւռ ճառով մը պիտի ծանուցանէ սեւ չուկային դէմ ծրագրուած միջոցները: Իրրեւ առաջին քայլ, պիտի փոխուի միսի բաշխումին ձեւը:

Լսբռոստութիւն Իրանի մէջ

Թէհրանէն կը հեռագրեն Ռիւթէրի, չորեքշաբթի օրուան թուակիրով·—

Խումբ մը իրանեան սպաներու փոքրաթիւ դինուորներ ըմբոստացած են հիւսիսային-արեւելեան Իրանի մէջ, համաձայն վարչապետին յայտարարութեան: Ըմբոստները գրաւեցին երկու դինուորական բեռնակառքեր, երկու անթելի կազմածներ եւ իրր 100 հրացան: Ցետոյ բանակատեղի մը կոխելով, դինաթափ ըրին 120 դինուորներ եւ հեծելազունդ մը: Կ'ըսուի թէ սպաները ըմբոստներուն միացած են: Իրանեան բանակի սպայակոյտին մէկ դեկոյցը կ'ըսէ թէ ըմբոստներէն եօթը սպաննուած, երկուքը գերի բռնուած են: Բեռնակառքերուն, հրացաններուն եւ ռազմամթերքին մէկ մասն ալ ետ առնուած է:

Ըմբոստութիւնը ծագած է Ազրպէյճանի նահանգին մէջ, ռուսական սահմանին վրայ: Մէչէտի իրանեան պահակազօրքը, որ սահմանէն քանի մը մղոն հեռու կը դտնուի, հրաման առացաւ քաղաքը պաշտպանել ըմբոստներու հաւանական յարձակումի մը դէմ: Ըմբոստութենէն առաջ, անցեալ չաբթու խռովութիւն մը ծագած էր հիւսիսային-արեւմտեան չրջանին մէջ եւ ութ հոգի սպաննուած էին, թիւտէհ կուսակցութեան (ձախ) եւ Թաւրիզի հողատէրերուն միջեւ պատահած ընդհարումի մը հետեւանքով:

Ինչպէս կ'երեւայ, անապահովութիւն կը սիրէ Իրանի մէջ, մինչ խորհրդային զօրքը դրաւած է երկրին հիւսիսային մասը, իսկ անգլիականը՝ հարաւային մասը: Հանրային կարծիքը եւ մամուլը երկու խումբերու բաժնուած են, ձախ եւ աջ, եւ իրար կ'անուանարկեն իրրեւ «Ռուսերուն ծախուած համայնավարներ» եւ «Անգլիացիներուն ծախուած յետադիմականներ»: Ձախերը լուրեր կը տարածեն թէ «յետադիմական աւազակները» յարձակած են «Թիւտէհ»ի կեդրոնին վրայ, իսկ ապե-

---

ստութիւնը կ'ուղղէ Ռուսիոյ դէմ: Ռուսական կողմէ ոչ մի հաստատում չկայ այդ լուրերուն:

Ռուսական կողմէ կը յայտարարուի թէ Իրանի մէջ ռուսական զօրքեր չկան, եւ թէ ռուսական զօրքերը Իրանի մէջ մտած են միայն Դաշնակիցներու միջեւ կնքուած համաձայնութեան համաձայն, որ կը նախատեսէ զօրքերու տեղաշարժ Իրանի մէջ, պատերազմի ընթացքին:

Ռուսական կողմէ կը յայտարարուի նաեւ թէ Իրանի մէջ ռուսական զօրքերը չեն մասնակցած ներքին գործերու մէջ միջամտելու որեւէ ձեռնարկի:

Ռուսական կողմէ կը յայտարարուի նաեւ թէ Իրանի մէջ ռուսական զօրքերը չեն մասնակցած ներքին գործերու մէջ միջամտելու որեւէ ձեռնարկի:

Ռուսական կողմէ կը յայտարարուի նաեւ թէ Իրանի մէջ ռուսական զօրքերը չեն մասնակցած ներքին գործերու մէջ միջամտելու որեւէ ձեռնարկի:

ըը լուրեր կը հրատարակեն հիւսիսային ջրջանէն, ըսելով թէ Թիւտէհ կուսակցութիւնը մենաշնորհի վերածեր է քաղաքական գործունէութիւնը եւ բանի կը խափանէ ուրիշ որ եւ է կուսակցական ժողով: Կառավարութիւնը բոլորովին չլատուած է, իբրեւ հետեւանք խումբ մը երեսփոխաններու խափանարար ձեռնարկներուն եւ խորհրդային իշխանութեան բացասական դիրքին: Ռուսերուն հաճելի ըլլալու համար, վարչապետ Մոհսին Սաատ պաշտօնանկ ըրաւ մամուլի եւ քարոզութեանց տնօրէնը, որ ընդհատած էր Թէհրանի անթելին մէկ զեկոյցը, « Փրավտա » Թերթին բուռն յարձակումը իրանեան կառավարութեան դէմ: Իրանի քաղաքական շրջանակներուն մէջ համոզուած են թէ այս տագնապը լուծելու առաջին քայլ մը պիտի ըլլար Դաշնակից զօրամասերուն մեկնումը:

Ճափոն իր պարտութիւնը պիտի ստորագրէ Օգոստոս 31ին

Ամերիկացիները ահագին ուժեր կը համախմբեն, զրաւելու համար Ճափոնը ցամաքէն, ծովէն եւ օդէն: Դաշնակից մարտանաւեր Ճափոնական նաւահանգիստները պիտի ուղղուին այս առտու իսկ, ուրբաթ, իբրեւ առաջին քայլ: Կէս օրէն վերջը բազմաթիւ օդանաւեր պիտի թռչին բուն Ճափոնի եւ ուրիշ Ճափոնական հողերու վրայ: Զօր. Մաք Արթըր Ճափոն պիտի մտնէ երեքշաբթի օր, երբ Թոքիոյի ջրջանը զրաւուած պիտի ըլլայ օդանաւերու եւ մարտանաւերու զինուորներով: Անձնատուութեան վերջնական պայմանագիրը պիտի ստորագրուի Օգոստոս 31ին: Ամերիկեան հրամանատարը պաշտօնապէս հաղորդեց թէ Աւստրալիոյ, Բանատայի, Ֆրանսայի, Հոլանտայի եւ Նոր Զելանտայի ներկայացուցիչներն ալ պիտի ստորագրեն Ճափոնի պարտութեան պայմանագիրը: Խիստ հրամաններ հաղորդուած են Ճափոնի վարիչներուն, որպէսզի մարտանաւերը եւ սուզանաւերը անվնաս պահեն, ապահովեն Դաշնակից զերիներուն հանգստութիւնը, վերցնեն բոլոր ականները եւ խոչընդոտները Թոքիոյի ծոցին մէջ, պատրաստեն Եոքոհամայի նաւահանգիստը, զօրք ցամաք հանելու համար եւն.:

Ռուսերը զրաւեցին Փորթ Արթիւրը եւ Տայրէնը:— Անգլիացիները եւ Զինացիները առժամապէս պիտի զրաւեն եւ վարեն Հնդկաչինը:— Ճափոնական կառավարութիւնը հրամայեց ժողովուրդին չմասնակցանալ դաշնակից զօրքին հետ. (Գերմանիոյ մէջ Դաշնակիցները էին որ այդ արգելքը հաստատեցին):

480.000 զոհ հիւլէ-ռումբերէն

Ճափոնական դործակալութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց թէ Հիրոշիմայի եւ Նակազաքիի վրայ արձակուած երկու հիւլէ-ռումբերուն հետեւանքով մեռած, վիրաւորուած կամ անպատսպար մնացած են 480.000 հոգի: Առաջին քաղաքին մէջ սպաննուած կամ վիրաւորուած են 160.000 հոգի, անպատսպար մնացած՝ 200.000 հոգի: Երկրորդ քաղաքին մէջ կր հաշուեն 120.000 մեռեալ եւ վիրաւոր: Ակռայ զատ, ամէն օր չատեր կը մեռնին իրենց կրած այրուածքներէն: Հիւլէ-ռումբը տարօրինակ ազդեցութիւն մը կր գործէ մարդկային մարմնին վրայ: Նոյնիսկ անոնք որ թեթեւ այրուածքներ ստացած են եւ կարծեցեալ առողջ կ'երեւան սկիզբը, կը տկարանան քանի մր օրէն, անծանօթ պատճառով մը եւ յաճախ կը մեռնին անմիջապէս:

Մասնագէտ մը կը պատմէ թէ ամերիկեան ռմբաձիգ օդանաւը Հիրոշիմա քաղաքին վերեւ հասած ատեն, մեքենան կեցուց եւ, 8000 մեթր բարձրութենէ մը նետեց հիւլէ-ռումբը, որ պայթեցաւ գետնէն իբր 350 մեթր բարձրութեան վրայ: Ռումբը անկարզելով իջեցուցած ատեն, օդանաւը հեռացաւ: Երեք գործիքներ, որոնք անկարզելին կապուած էին, գետին իջան: Հազիւ հարիւր երկվայրկեան անցաւ ռումբին արձակումէն մինչեւ պայթումը: Անկարզելը բացուելուն ռումբին արձակումէն 40 երկվայրկեան վերջը: Պայթած ատեն նախ փայլատակում մը եղաւ, յետոյ ճերմակ ծուխ մը բարձրացաւ:

Զօր. տր Կօլ Ամերիկայի մէջ

Զօր. տը Կօլ Ուաշինկթընի օդակայանը հասնելով, դիմաւորուեցաւ արտաքին նախարարին եւ ուրիշ պաշտօնատարներու կողմէ: Ըսաւ թէ իր առաջին խօսքը պիտի ըլլայ՝ «Շնորհակալութիւն, Ամերիկա»: Եւ չարունակեց.

— « Առանց ձեզի, ամերիկացի ժողովուրդ, առանց ձեր մեծ նախագահներուն, Րոզվէլթի եւ Թրումընի, անկարելի պիտի ըլլար ոչ միայն Եւրոպան եւ Ասիան ազատել վայրագ սարկութենէ մը, այլեւ աշխարհը միշտ գերութեան պիտի մատնուէր եւ յաղթանակը պիտի չշահէինք: Այսօր մեր պարտականութիւնն է վերակազմել աշխարհը համաձայն այն սկզբունքներուն որոնց համար կրուեցանք եւ որոնց մէջ Մ. Նահանգները առաջին

Դրուագներ Դիմադրական Ճակատի կռիւներէն

(Բ. եւ վերջին մաս)

Վերջապէս կը հասնինք Վասիէօ: Արդէն ուշ է: Ժամը 9ին բացօթեայ պատարագ եւ յետոյ զօրահանդէս: Ինչպէս ըսի, քաղաքը կործանած է եւ բաց դաշտի վրայ տեղի կ'ունենայ ամէն ինչ: Հսկայ բեմ մը հաստատուած է եւ բարձրախօս: Զօր. տը Կոլի տեղ եկած է արտաքին նախարարը, Պ. Պիտօ: Օդանաւերը զարմանազան թռիչքներ կը կատարեն: Հազարաւոր զինուորներ բարեւի կեցած են: Հրասայլեր եւ ամէն տեսակ նոր դէնքեր: Պատուոյ տեղը կարզով կեցած են զոհերու այրիները եւ ծնողքները, իրենց դիմացը՝ ողջ մնացածները, եւ երկուքին մէջտեղը վիրաւորները: Այս վերջիններուն մէջ կան Հայեր ալ: Զօրահանդէսէն վերջ կը խօսիմ իրենց հետ, բոլորն ալ 18—20 տարեկան, ոչ մէկ հոսանքի կր պատկանին: Իրենց տեղացի բարեկամներուն քով ամօթով չմնալու համար, մտած են մաքի (լեռ բարձրանալ) եւ ուրախ են այսօր: Բոլորին ալ կուրծքը զարդարուած է զոյգզոյն ժապաւէններով: Բարեբախտաբար իրենց վէրքերը առ հասարակ վտանգաւոր չեն, ոտքերէն կամ թեւերէն վիրաւորուած են: Շատերը դեռ համազգեստ հագած են եւ կը խնամուին զինուորական հիւանդանոցներու մէջ:

Ճառերէն վերջ, այս ջրջանին «մաքի»ներուն պետը՝ Mr. Clément ժապաւէններ բաշխեց ողջ մնացած ռազմիկներուն, իսկ ուրիշ զնդապետ մը չքանչաններ՝ այրիներուն եւ ծնողներուն, համապատասխան վկայականներով, որոնց չնորհիւ ամէն այրի կամ ծնողք 1200 ֆրանք պիտի ստանայ ամսական, իբրեւ պատերազմի հատուցում: Բանդուած տուներուն տեղ նորերը կը չինուին: Պիտի ստանան կահ կարասիներ եւ ուրիշ ինչ որ կորսընցուցած են:

Շարան չարան զերման զերիները կ'աշխատին չինութեանց մէջ: Ուրիշ թղթակիցներու հետ կը մօտենանք զերիներու տաղաւարներուն: Կիրակի է, չեն աշխատիր եւ զբաղած են մաքրութեամբ: Քիչ մը ամէն տարիքի կը պատկանին, միշտ ինքնավստահ: Ոչ մէկը մեր վրայ կր նայի: Նոյնիսկ կ'ուզեն ծածկել իրենց այդ վիճակը: Տանըվեց տարեկան սիրուն տղայ մը իր կօշիկը կը նորոգէ: Թղթակից մը կ'ըսէ.—«Քիմար Հիթլէրը ձեզ այս վիճակին հասցուց»: Գերի պատանին չի հասկնար եւ գլուխը վեր առնելով կը նայի, քիչ մը նեղուած:

Այստեղի մեծ կոտորածը տեղի ունեցած է 1944 Ցունիս 21ին, հետեւեալ պարագաներու տակ.— Երբ Դաշնակիցները ցամաք կ'ելլեն, «մաքի»ներուն պետը հրաման կը ստանայ մէկմեզ հաւաքել իր ուժերը, կարելի եղածին չափ, որպէսզի ի հարկին Ալփի եւ Ալփ Մարիթիմի նահանջի ճամբան կտրէ: Գերմանացիները կ'իմանան այս լուրը եւ «միլիսիէն» մը կը ղրկեն մաքի, նաեւ Ֆրանսագէտ զերման քանի մը սպաներ կը մտնեն ըմբոստներու չարքերը: Դաւաճան «միլիսիէն»ը ուղղակի կը ներկայանայ ըմբոստներու պետին որ զնդապետ մըն էր եւ կ'ըսէ թէ կ'ուզէ կռուիլ իր հրամանին տակ: Շատով կ'ընդունին: Երբ կը հարցնեն իր մասնագիտութիւնը բանակին մէջ, կը պատասխանէ թէ ինքը անթելի մասնագէտ է: Արդէն այդ պահասը կար եւ անմիջապէս կ'ընդունուի:

Ուրեմն այս մարդը երկու պաշտօն կը կատարէ, նախ լուրերը կր հաղորդէ Գերմանացիներուն, յետոյ պէտք եղած տեղը: Ամէն դիշեր ցած հովիտներուն մէջ կրակ կր վառէին ըմբոստները, որպէսզի բարեկամ օդանաւերը ռազմամթերք եւ ուտելիք ձգեն անկարզելով, թիթեղէ տակառներու մէջ. (մինչեւ հիմա այդ տակառներէն լեցուն են այս չրջանի մէջ): Վասիէօյի դաշտը կը պատրաստեն եղեր որպէսզի օդանաւ իջնէ: Դաշտր պատրաստ կ'ըլլայ Ցունիս 20ին եւ լուր կուտան: Պատասխան կը ստանան թէ Ցունիս 22ին անգլիական օդանաւերը պիտի իջնեն, օդնական ուժ ալ բերելով: Բայց Ցունիս 21ի առտուն ժամը 8ին, երբ չատերը դեռ քունի մէջ էին, յանկարծ 47 օդաչուներ վար իջնել կը սկսին: Շատեր կը կարծեն թէ անդլիացի են եւ ուրախանալով կ'արթնցնեն իրենց ընկերները:

Երբ տուներէն դուրս կը վազեն բաց դաշտը, դիմաւորելու համար, ռմբաձիգները կը սկսին կրակ տեղալ քաղաքին վրայ, եւ վարն ալ առտնակներէն դուրս եկած զերման զինուորները կը կրակեն: Թեղեները կր սկսին փախչիլ, բայց բոլորն ալ կը զարնուին, հազիւ պետը կը յաջողի քանի մը հոգի հաւաքել եւ դիմադրել մինչեւ վերջին փամփուշտը: Նոյն ժամուն հազարաւոր զերման զինուորներ Կրընոպլի եւ Վալանսի ճամբով կը պաշարեն ամբողջ չրջանը եւ կը սկսին լեռ բարձրանալ: Անցուդարձ առաջին օրը Գերմանները եւ «միլիս»ները ժամն յաղթանակ կր տանին, բայց երկրորդ օրը Դիմադրականները կը քանդեն կիրճերու նեղ ճամբաները եւ կը յարձակին իրենց վրայ, ծանր կորուստներ պատճառելով:

1944 Ցունիս 10էն մինչեւ Ցուլիսի վերջը կը տեւէ այս չրջանի գործողութիւնը, խլելով բազմաթիւ զոհեր երկու կողմէն ալ: Վերջապէս ըմբոստները կը պարտուին հերոսական կռիւէ մը վերջ, եւ այսօր ամէն 500 մեթրի վրայ յուշարձան մը կը տեսնես ի պատիւ զոհերուն: Ամէն յուշարձան ունի իր տօնի օրը եւ ամէն գիւղ ալ իր սուգի օրը: Վերապրողները լիուլի կը վայելեն այդ զոհողութեանց արդիւնքը, մենք ալ միասին: Փառք բոլոր զոհերուն, որոնք ինկան հայրենիքի ազատութեան համար, ինչ ազգի ալ պատկանին:

Ֆրանսացիներու հետ թաղուած են օտարականներ ալ, որոնց մէջ ամէնէն մեծ թիւրկերկամեն Լեհերը, յետոյ կուգան Իտալացիները, Ալժերիացիները եւ Սպանիացիները:

Գերեզմանատան մէջ, ուր այցելեցինք, իրական եղբայրութիւն եւ հաւասարութիւն: Մէկ մէկ խոշոր խաչ, վրան գրուած անուն, մականուն, տարիք եւ ազգութիւն, խաչին վերի մասը ներկուած իրենց ազգային դրօշին գոյնով, վարի մասին վրայ գրուած՝ կաթոլիկ, կամ ընկերվարական կամ համայնավար, մեռած Ֆրանսայի համար: Գետիններն ալ ծաղիկ են տնկած, իրենց պատկանած ազգին դրօշի գոյնով:

Մտքիս ըսի,— դեռ ի՛նչ բաներ սորվելու պէտք ունինք ....

ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ հաշկերոյթը տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի գիշեր, մասնակցութեամբ 1000-1200 հիւրերու: Այս առթիւ ճառեր խօսեցան Տեղեկատու Նախարարը, Պ. Լուի Մաուէն, Պ. Խոհօ, Պ. Փլէվէն (եվմտական նախարար), Պ. Ժիւլ Մօք (ընկերվարական), Պ. Ժաք Տիւքլօ (համայնավար), Պ. Լուի Սայեան (նախագահ Դիմադրական Ճակատի Ազգ. Խորհուրդին):

ՓՈՐՀԱՐՈՒԹԻՒՆԸ (սիգանթէմի) կը ծաւալի Պերլինի մէջ: Մահերու թիւը կը տարուբերի 8-20 առ հարիւրի միջեւ: Արեւելեան գաւառներէն ամէն չաբաթ Պերլին կը խուժեն 200.000 արտաքսուածներ, հակառակ բոլոր արգելքներուն, ինչ որ կը դժուարացնէ դարմանը: Մահերու թիւը մեծ է մանաւանդ այս արտաքսուածերու մէջ որոնք հարիւրաւոր քիլոմեթր ճամբայ քալած են: Կացութիւնը ծանր է մանաւանդ անոր համար որ ջուրի խողովակները յաճախ վնասուած են դիակներով եւ ամէն տեսակ թափօններով: Մաքրելու գործը յանձնուած է նացի ստորճանաւորներու:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ.— Այրի Տիկին Աստղիկ Մինասեան (Ժանթիլի) կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի, 26 Օգոստոս. Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իր ամուսնոյն՝ ԱԲՐԱՀԱՄ ՄԻՆԱՍԵԱՆի մահուան տարելիցին առթիւ: Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

ՏԻԿԻՆ Ա. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ կը խնդրէ վերադարձող զերիներէն տեղեկացնել իրեն որ եւ է լուր իր զաւկին՝ ԺամկոչեԱն Փիրայրի մասին, որ կը գտնուէր Գերմանիա, Պիւխընվալտի կայանը: Հասցէ՝ 1 rue de la Boule Rouge, Paris (9):

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԿ ՓԻԼՕ ԳԵՏՆԱՒՆԶՈՐ կը բաժնուի երկկուրնէ ի վեր, թիւ 59 կարօնով: Թիւ 57 կարօնը պիտի ջնջուի Օգոստ. 25ին:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՑ թագաւորը խնդրեց ամերիկեան, խորհրդային եւ անգլիական կառավարութիւններէն օգնել իր երկրին, հաստատելու համար կառավարութիւն մը որ ճանչցուի երեք Մեծերուն կողմէ, համաձայն Յալթի խորհրդաժողովին մէջ որոշուած որոշման:

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց ազգայնացնել բոլոր հանքերը:

ԱՆԳԼԻՈՑ երեսփ. ժողովը սկսաւ քննել Միացեալ Ազգերու դաշինքը: Վարչապետը պահանջեց անմիջապէս վաւերացնել զայն, չեշտելով թէ խաղաղութեան կազմակերպումը պիտի քանդուի, եթէ Դաշնակիցները միասնաբար չգործեն:

ԼՈՆՏՈՆի թերթերը կը գրեն թէ գլանիկի (սիկառէթ) սով կը տիրէ աւերն մը ի վեր, այն աստիճան որ շատեր մինչեւ հինդ շիլին կը վճարեն հատարակ տուփի մը համար եւ զինուորին օգնութեան կը դիմեն:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, Ճամս. 400, Յամս. 200 Ֆրանք:

Samedi 25 Août 1945 Շաբաթ 25 Օգոստոս

ԺԷ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4488-Նոր շրջան թիւ 117 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄ ԵԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Ուրեմն, Փարիզի մէջ ալ ձեռնարկներ կը կատարուին Թրքահայ Դատին պաշտպանութեան համար, նախաձեռնութեամբ Ազգ· Միութեան:

Ցուշագիրը պատրաստ է արդէն: Վաղուընէ սկսեալ ժողովներ պիտի դումարուին թաղերու մէջ, լուսարձակելու համար հանրային կարծիքը:

Այնուհետև ուրիշ ձեռնարկներ ալ ծրագրուած են, որպէսզի ամբողջ դաղութը համախմբուի այս Դատին չուրջը: Եւ, զոնէ այս անգամ, կազմէ խմկապէս միացեալ ճակատ: Միասիամ եւ միաբերան:

Պէտք է միանգամ ընդ միշտ վերջ դնենք կազմնակի ակնարկները: Հրէի եւ հեթանոսի խառնութիւնները: Մանաւանդ դաղութը կամ հոսանքները վերի եւ վարի արաբերու բաժնելու փոքրոդութիւնները, որոնք չատ երկար տեւեցին:

Թող չմիրաւորուի մեր ազգային դիւրազգածութիւնը, — այս ճամբուն վրայ եւս, մեզի դա կրնան տալ այն Թուրքերը զոր «լեպլեպիճի» կը կոչենք երէկ:

Անոնք, իշխանութիւն, մամուլ եւ ժողովուրդ, մասնաւորականութիւն եւ երիտասարդութիւն կը դառնան մէկ անձ եւ կամք, երբ խնդիրը կը վերաբերի հայրենիքի պաշտպանութեան եւ ազատութեան:

Երէկ, երբ հազիւ կրնային թոթովել «վաթան» բառը, անոնք հրապարակը կ'աղմկէին պատմական նշանաբասքով,— «կիրիտ պիզիմ ճանըմզ, փէտա օլսուն գանըմզ» (կրետէն մեր հոդին է ,թող մատա՛ղ ըլլայ մեր արիւնը):

Այսօր ալ միեւնոյն ազդանշանն է որ կը հնչէ, կարսի եւ Արտահանի հարցին առթիւ: «Ոչ մէկ թիզ հող: Ո՛վ որ մեր հողերուն կը դպչի, կը դոնէ իր պատիժը»:

Եւ այս՝ ոչ միայն բուն երկրին մէջ, այլ եւ ամէն ուր որ կը հասնի իրենց խռպոտ ձայնը: Եւրոպայի մէջ չատ բարձր չեն խօսիր տակաւին, բայց Ամերիկայի մէջ արդէն բռնած են բանուկ հրապարակները:

Այնտեղ, Մ· Նահանդներուն մէջ, անոնք չատոնց կազմած են լայն եւ բանուկ ցանց մը, անդլիագէտ հայրենակիցներով եւ բարեմիտ կամ վարձու դրիչներով: Նոյնիսկ սիրաչահած են հռչակաւոր «Պօրտ »ին կարդ մը վարիչները, ուրոնք սիրայօժար կը հնչեցնեն Թրքական լարը, «Տիրոջը խօսք»ին հետ: Կ'օգտագործեն ոչ միայն մամուլը, այլեւ անթելը: Անմիջապէս կը պատասխանեն որ եւ է հայանպատակ կամ հակաթուրք յօդուածի, նամակներ ուղղելով ամերիկեան կամ հայկական օրկաններու:

Բարեմիտները պիտի առարկեն,— անոնք պետութիւն են, ունին լայն եւ անսպառ աղբիւրները, բարեկամական կապեր, նոյնիսկ զինակցութիւններ: Մենք ի՞նչպէս կրնանք չափուիլ անոնց հետ, մեր խեղճուկրակ միջոցներով եւ ցիրուցան կացութեամբ:

Ճիշդ են այս առարկութիւնները· բայց ոչ ամբողջական:

Մեր նոյնիսկ անճուկ միջոցները կրնան հրաշքներ դործել, եթէ աշխատանքի ճեռնարկենք ծրագրեալ եւ յարատեւ դործունէութեամբ:

Եւրոպան եւ Ամերիկան չատ աւելի կանուխէն կը ճանչնան մեզ, քան Թուրքը: Եթէ հանրային կարծիքը որոշ չափով բարեփոխուած է Նոր Թուրքիոյ հանդէպ, այդ կը պարտին քէմալական չարժումէն ի վեր կատարուած աշխատանքին: Մանաւանդ յարատեւ քարոզութեանց:

Այս դետնին վրայ, այնքան ալ անճար չեն մեր դաղութները, իրենց երկարամեայ բնակութեամբ եւ մասնաւորական ուժերով: Ամբողջ սեռնունդներ ծաղկած են եւ կը ծաղկին այս ափերուն վրայ: Ոչ լեզուագիտութիւնն է որ կը պակսի, ոչ ալ մտաւոր պաչարը:

Մեր դլխաւոր բացը՝ լուրջ կազմակերպութեան պակասն է:

Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ կատարուած դիմումին առթիւ, անդամ մը եւս հաստատուեցաւ որ յիսուն ազգերու պատուիրակութեանց անդամները մեծ մասով դաղափար չունին Հայկական Հարցի մասին: Ապահովաբար չատեր մեր դոյութիւնն ալ մոռցած էին:

Բացատրութեան չի կարօտիր այս իրողութիւնը: Ամէն տեղ ալ հիներուն յաջորդած են նորերը: Մինչ մեր կազերը մեքենաբար կը փրթէին մահերով կամ անհոդութիւններով, միւսները արթուն կը հսկէին: Կը դործէին եւ ցանցեր կը հիւսէին:

Ինչպէս դարմանել այս կացութիւնը: Շ·

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ

(Քաղուած «Սով· Հայաստան»ի վերջին թիւերէն)

Հայաստանի նկարիչները եռանդուն աչխատանքի ճեռնարկած են, վառաւորելու համար Սովետական Հայաստանի 25ամեակը: Նկարիչ Եղ· Սարդսեան յորելեանի օրերուն պիտի աւարտէ մեծ նկար մը, «Հերոսի հանդիպումը հայրենի դիւղում»: Քանդակագործ Ռ· Ուրարտու կ'աչխատի մեծ բարձրաքանդակի մը վրայ, որ կը ներկայացնէ Հայաստանի արուեստագէտները: Նկարիչ Արմէն Զիլինդարեան կ'աչխատի «Վերջին լուրեր» նկարի եւ ժողովրդական արուեստագէտներու կենդանագիրներուն վրայ: Քանդակագործ Ս· Թարեան պիտի լրացնէ Կոմիտասի քանդակը, իսկ նկարիչ Մ· Եսայեան յորելեանին օրը պիտի աւարտէ «Կոմիտասը հայ չինականների շրջանում» եւ չարք մը նկարներ որ կը ներկայացնեն Հայաստանի դիւղական տեսարանները:

«Կովկասի պաշտպանութեան համար» չքանչաններ բաժնուեցան, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Մ· Պապեանի միջոցաւ, կուսակցական եւ խորհրդային խումբ մը դրողներու, բանաստեղծներու, օպերաղրողներու ,թերթերու խմբագրութեանց, հայ հեռագրական գործակալութեան, երդիծական «Պատուհաններ» դործին մասնակցող նկարիչներու: Այս վարձատրութեան առթիւ ճառեր խօսելով, չնորհակալութիւն յայտնեցին ղրագէտ Արագի, Տ· Հախումեան, «Հայհեռագործ»ի դեկավար Ղազարեան, «Ս· Հայաստան» թերթին խմբագիր Հ· Մամիկոնեան եւ ուրիշներ: Ցետոյ Պ· Պապեան չեմմապէս չնորհաւորեց վարձատրուած դործիչները, մաղթելով նոր յաչողութիւններ:

Թատրոնի նոր շէնք մը շինել սկսած են Աչտարակի մէջ: Սրահը պիտի կրնայ տեղաւորել աւելի քան 500 մարդ: Դահլիճին աջ եւ ձախ կողմերը պիտի չինուին ընդարձակ նախասրահներ: Կը յուսան բացումը կատարել 1946ի աչնան:

Շիրակի ջրանցքին fսան տարին լրացաւ Ցունիս 21ին: Հայաստանի առաջնեկ ջրացքն է այս, որ Ախուրեանի դետին ջուրով կ'ոռոգէ Շիրակի ընդարձակ դաչտը: Շինութիւնը սկսած էր 1922 հոկտեմբերին եւ լրացաւ 1925ին: Աչխատանքներուն մէջ զործօն մասնակցութիւն ունեցան Շիրակի դաչտին դիւղացիները: Բանաստեղծներ եւ դրագէտներ ոգեւորուած դրութիւններ նուիրեցին ջրանցքին: Բանաստեղծ Ց· Ցակոբեան իր լաւադոյն արտադրութիւններէն մէկը ձօնեց անոր:

Ջրանցքը իր ջուրը կ'առնէ Ախուրեան դետէն, Լէնինականէն 13 քիլոմեթր վերեւ: Ջուր ստանալու համար դետի կիրճին մէջ կառուցուած է քարաչէն պատնէչ մը՝ չորս մեթր բարձրութեամբ: Ջուրը պատնէչին դէմ առնելով, կարգաւորիչի միջոցաւ կը մտնէ դլխաւոր ջրանցքը, որ Ախուրեան դետի ափերու սեպաձեւ մեծ բարձրութեան պատճառով, երեք քիլոմեթր կ'անցնի փապուղիէ մը (թիւնէլ): Դլխաւոր ջրանցքին ընդհանուր երկայնութիւնն է 21 քիլոմեթր, բաչխիչ ցանցը՝ 78 քիլոմեթր, ոռոգիչ ցանցը՝ 210 քիլոմեթր: Նոր կառուցուած ցանցին ամբողջ երկայնութիւնը կը կազմէ 309 քիլոմեթր:

Ջրանցքը կ'ոռոգէ ընդհանուր առումով 11.700 հեկթար տարածութեամբ հող, ուր կը մչակուին մանադիտական բոյսեր, ինչպէս եւ հացահատիկ եւ կեր: Ոռոգումին չնորհիւ կարելի եղաւ մչակել չաքարի ճակնդեղ, որ կուտայ թէ քանակով եւ թէ որակով բարձր բերք: Դարձեալ, Ջրանցքին չնորհիւ լուծուեցաւ Լէնինականի քաղաքին էլեկտրական ուժ մատակարարելու խնդիրը: Ջրանցքին եւ հիանալի պատնէչին նախագիծը պատրաստած է Նատալիա Մարտիրոսեան, գործադրիչները եղած են Գ· Նալչրանեան, որ կ'աչխատի 1923էն ի վեր, ճարտարապետ Մնացականեան, աւագ ճարտարապետ Վ· Ցարութիւնեան եւ ուրիշներ:

Հայկ· երգերու ձայնագրումը վերջացած է :Ժողովրդական արուեստագիտուհի Ց· Դանիէլեանի երգեցողութեամբ ձայնագրի համար(պլաստինկա, ֆոնոկրաֆ) ձայնագրուած են «Մխիճոնակ» եւ «Երազ» երգերը, Ց· Դանիէլեանի եւ Շարա Տալեանի «կատարմամբ» ձայնագրուած են երիտասարդ երգահան Վարդան Տիգրանեանի «Մեծ Հարսանիքը», նաեւ «Կենաց երգը»: Վաստակաւոր արուեստագիտուհի Ս·Սադանդարեանը «կատարել է Սայաթ Նովայի եւ Ռ· Մելիքեանի երգերից» : Դարձեալ «պլաստինկայի» վրայ ձայնագրուած են, Թ· Ալթունեանի դեկավարութեամբ, երգի եւ պարի 10 նոր համարներ, ինչպէս եւ հայկ· պետական ճաղի համար երեք նոր երգեր: Ձայնագրուած են նաեւ ժողովրդական դործիքներու միջոցաւ կատարուած քանի մը ժողովրդական պարեր: Ուրիչ ձայնագիրներ ալ պատրաստելէ վերջ , բոլորը մէկ հրապարակ պիտի հանուին Ս· Հայաստանի 25ամեակի օրերուն:

Մարզական նոր մրցանիշներ (ռըքոռ) չահուած են Երեւանի մէջ, «Դինամօ» եւ «Սպարտակ» ընկերութեանց միջեւ կատարուած մրցումի մը առթիւ: 80 մեթր արգելարչաւի մէջ Ն· Աւետիսեանը այդ տարածութիւնը կարած է 14.1 երկվայրկեանէն (նախապէս 16.1 էր), Ն· Ռիկունովան 400 մեթր տարածութիւն անցած է մէկ րոպէ 05.1 երկվայրկեանէն, իսկ 800 մեթրը՝ 2 րոպէ 24.3 երկվայրկեանէն, հաստատելով նոր մրցանիշներ: Տեղակալ Դանիլով 3000 մեթր տարածութիւնը անցած է 9 րոպէ 38 երկվայրկեանէն: Համաչխարհային ախոյեան Սերգի Համբարձումեանը դունդհրելու մէկ չահած է լաւ արդիւնք,— 13 մեթր 64 սանթիմեթր:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՄԵՐԻԿԱ ՊԻՏԻ ՕԳՆԷ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆ

Թերթերը լաւատես տեղեկութիւններ կը հաղորդեն զօր· տը Կոլի այցելութեան առթիւ: Զօրավարը առչի օր սոխպողական խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ Ֆրանսական տնտեսական պատուիրակութեան նախագահին՝ Պ· Ժոռժ Մոնէի հետ, մասնաւորապէս փոխադարձութեան մասին: Ֆրանսա 240 միլիոն տոլար խնդրած է եւ Ամերիկացիները հաւանած են, բայց այս դումարը անբաւական կը նկատեն, հոդալու համար Ֆրանսայի պէտքերը ճգրան ընթացքին եւ տրամադիր են աւելին տալու: Միւս կողմէ, համաձայնութիւն դոյացած է եւ չարունակ ամերիկեան ապրանք պիտի դրկուի Ֆրանսա, որպէսզի չատ չնեղուի այս ճգնա: Լուրի մը համաձայն, Ամերիկացիները պատրաստ են մինչեւ 450 միլիոն տոլար փոխ տալու, 30 տարուան համար:

Զօր· տը Կոլ երկրորդ անդամ տեսնուեցաւ նախագահ Թրումընի հետ, իսկ երկու պետութեանց արտաքին նախարարները խորհրդակցութիւններ կատարեցին օրուան հարցերու մասին, բազմաթիւ խորհրդականներու հետ: Ֆրանսական դործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ Ֆրանսական պատուիրակութիւնը կը ջանայ Ամերիկայի աջակցութիւնն ապահովել, չորս միլիոն Թոն դերմանական ածուխ ստանալու համար: Կ'ըսուի թէ Անդլիան ալ կ'ընդունի այս բաչխումը, եթէ Ֆրանսա եւ Ամերիկա համաձայնին: Այն տեն բոլորն ալ ընդունած պիտի ըլլան թէ դերմանական ածուխը նախ արեւմտեան ազդերուն պիտի երթայ Ֆրանսա: Պելժիա եւ Հոլանտա) , ապա Դերմանիա:

Զօր· տը Կոլ եւ նախագահ Թրումընի երկրորդ տեսակցութիւնը տեւեց երկու ժամ: Զօրավարը ահագին ծաղկեպսակ մը դնել տուաւ Ամերիկայի Անծանօթ Զինուորի դամբարանին վրայ: Այս առթիւ թնդանօթի 21 հարուածներ արձակուեցան, ողջունելու համար հիւրը:

Ամերիկեան թերթերը ջերմապէս կ'ողջունեն զօրավարը եւ Ֆրանսան: «Նիւ Եորք Թայմզ» կ'ըսէ թէ զօր· տը Կոլ լիովին արժանի է իրեն եղած պատիւներուն, «որովհետեւ մերժեց ընդունիլ պարտութիւնը եւ վառ պահեց Ֆրանսայի յոյսը: Պատերազմը առժամապէս փոքր պետութեան մը դերքին իջեցուց Ֆրանսան: Հինդ Մեծերու անդամակցութիւնը չի կրնար մեքենաբար դարմանել այդ պարագան: Ցետոյ, Ֆրանսան պէտք է ժողովրդապետական ընտրութեամբ կազմուած եւ հաստատուն կառավարութիւն մը ունենայ: Ֆրանսացիները պէտք է վստահ ըլլան թէ Ամերիկա մասնաւորապէս կը չահագրգռուի իրենց տնտեսական վերափոխմութեամբ եւ դինուորական ապահովութեամբ »:

× Զօր· տը Կոլ Նիւ Եորքի պատուակալ քաղաքացի ախդոտր պիտի ստանայ երկուչաբթի օր: Այս տիտղոսը հաստատուած է 1702ին եւ ընդամէնը 94 հոդի ստացած են որոնց միայն չորսը Ֆրանսացի (վերջինը՝ մառէչալ Ժոֆր, 1922ին):

× Նախագահ Թրումըն պատասխանելով դանազան հարցումներու, հասկցուց թէ կը յուսայ որ Ֆրանսական մամուլը այսուհետեւ աւելի չիտակ պիտի արտայայտուի Մ· Նահանդներուն հանդէպ: — Ամերիկա պիտի կրնայ 8 միլիոն Թոն ածուխ փոխադրել Եւրոպա, փոխանակ 6 միլիոն Թոնի, ինչպէս ծրագրուած էր:

ՋԻՆԻԻ, ՌԱԶՄԱՆԻԹԻ եւ պայթուցիկներու դաղտնի պահեստ մը երեւան հանուեցաւ Թել-Ավիվի մօտ (Պաղեստին), անդլիացի զինուորներու կողմէ: Կը կարծուի թէ հրէական ծայրայեղ կազմակերպութեան մը կը պատկանին:

ԹԷՀՐԱՆի կառավարիչը հրամայեց տուներէն դուրս չելլել իրիկուան ժամը 10էն մինչեւ առաուան 5ը, իբրեւ հետեւանք անցեալ չաբթուան խռովութեանց: Բոլոր ակումբները եւ ժողովասրահները փակուեցան:

Ի՞նչպէս պիտի բաժնուի Ճափոնական աւարը

—o—

Լոնտոնի թերթերը կը դրեն թէ Անգլիա, Ամերիկա եւ Ռ. Միութիւնը սկզբունքով համաձայնած են, Ծայր. Արեւելքի բաժանումի մասին: Մոռկուա նախապէս համաձայնութիւն մը կնքած է Չինաստանի վարչապետին հետ, Մանչուրիոյ եւ ներքին Մոնկոլիոյ մասին: Այդ համաձայնութեամբ երկու երկիրները պիտի դրուին Չինաստանի գերիշխանութեան տակ, բայց Ռ. Միութիւնը իրեն կը վերապահէ արեւելեան Չինաստանի եւ հարաւային Մանչուրիոյ երկաթուղիներուն հսկողութեան 50 առհարիւրը: Փորթ Արթիւրի նաւահանգիստը նորէն պիտի դառնայ ռուսական խարիսխ, իսկ Տայրէնի նաւահանգստին առ նուազն կէսը պիտի ծառայէ իբրեւ նաւակայան: Քորէա պիտի դրուի միջազգային խնամակալութեան տակ, ի վերջոյ անկախ հռչակուելու համար: Ռորհրդային, ամերիկեան, անգլիական եւ չինական զօրամասեր պիտի դրաւեն այդ կղզին: Սախալին կղզին, հռչակաւոր աքսորավայրը, որ բաժնուած էր Ռուսիոյ եւ Ճափոնի միջեւ, ամբողջովին պիտի յանձնուի Ռ. Միութեան:

Երեք Մեծերը ձեռնարկներ կը կատարեն, որպէսզի վերջ դնեն Չինաստանի ազգայնական եւ համայնավար հոսանքներուն միջեւ ծագած պատակտումը: Այս առթիւ Ճափոնցիներն ալ անելի մատնուած են. ո՞ր Չինացիներուն անձնատուր պիտի ըլլան:

ՑԱՒԱԼԱՏԱԿԱՆ ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ամերիկեան թերթերը կը դրեն թէ վախ կայ որ Ճափոնի կայսրը չկարենայ իր կամքը պարտադրել պինուորական մոլեռանդ մասին, մանաւանդ Կայս. նաւատորմի «Քամիքացէ» զօրամասին, որ կրնայ բազմաթիւ օդանաւեր ձեռք անցընել, յուսահատական յարձակում մը գործելու համար ամերիկեան դրաւման բանակին դէմ: Այդ պարագային, դրաւումը նոյնքան վտանգաւոր պիտի դառնայ որքան պինուորական արշաւանք մը. մանաւանդ որ հաշտութիւն չէ կնքուած տակաւին, այլ միայն կայսրը հրամայած է անձնատուր ըլլալ: Եթէ Մանչուրիոյ մէջ հնազանդած են կայսեր հրամանին, Ցուրմայի եւ մանաւանդ Սինկափուրի մէջ կը կռուին եւ ազդարարութիւն մը ուղղած են Դաշնակիցներուն, սպառնալով զարնել, եթէ մօտենան:

Ճափոնական անթելը առջի օր կը հաղորդէր թէ «Քամիքացէ» զօրամասը թռուցիկներ ցրուած է եւ կը յայտարարէ թէ ուրիշները ինչ որ ալ ընեն, իրենք պիտի չարունակեն կռիւը: Ճափոնցիները կը խոստովանին թէ քառասնի վիճակ մը կը տիրէ երկրին մէջ, եւ ամբոխը անձնատուր եղած է ծայրայեղ յուսահատութեան: Այնպէս որ, եթէ «Քամիքացէ»ն յարձակում գործէ, կռիւը պիտի ծաւալի, նոյնիսկ ազգային անձնասպանութեան յանդելու աստիճան:

Մինչ այս մինչ այն, կը չարունակուին անձնատուրութեան գործողութիւնները: Թոքիօն կը պարպուի հետզհետէ, ընդունելու համար դաշնակից բանակները:

× Ռուսերը գերի բռնեցին Մանչուրիոյ կայսրը, Փու Եի, որ հաստատուած էր Ճափոնի կողմէ, 14 տարի առաջ: Այս առթիւ Սթալին օրակարգ մը ուղղեց բանակին, փառաբանելով Ծայր. Արեւելքի մէջ չահուած յաղթանակը:

× Թոքիոյի անթելը հաղորդեց թէ 260.000 հոգի սպաննուած, 412.000 հոգի վիրաւորուած են պատերազմէն ի վեր, իբրեւ հետեւանք օդային ռմբակոծութեանց: Անպատասխար կը մնան 9200000 հոգի: Այս 10 միլիոն զոհերը կը կազմեն Ճափոնի ժողովուրդին 10 առ հարիւրը:

Մ՝ամուլին ազատութեան խնդիրը

—o—

Ֆրանսայի մամուլի Դաշնակցութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակելով բոլոր թերթերուն մէջ, կը դանգատի թէ կատարեալ ազատութիւնը վերահաստատուած չէ տակաւին, թէ ազատագրութենէն մէկ տարի վերջն ալ անարժան թերթերուն տուգանագրները չեն դրաւուած, թէ պէտք եղած թուղթը չի ճարուիր, թէ տակաւին կառավարութեան կամքէն կախում ունի թերթերու հրատարակութեան արտօնութիւնը կամ մերժումը, թէ հին օրէնքները չեն փոխուած եւն.: Հետեւաբար ժողովուրդին աջակցութիւնը կը խնդրէ, որպէսզի, 1. Դատապարտուին բոլոր անոնք որ իրենց թերթերը տրամադրեցին թշնամիին:— 2. Արագօրէն եւ վերջնապէս դրաւեն անարժան թերթերու տուգանագրը: — 3 Զարկ տան թուղթի ճարտարագործութեան: — 4. Անմիջապէս օգտագործեն զերմանական մթերքը:— 5. Ջնջեն կամայական արտօնութեանց դրութիւնը:— 6. Ապահովեն մամուլին կատարեալ անկախութիւնը, քաղաքական թէ տնտեսական:

× Մամուլի Դաշնակցութեան հաշկերոյթին մէջ, ազգ. տնտեսութեան նախարարը յայտարարեց թէ ամիսը 10.000 Ֆրն ածուխ պիտի տրամադրէ թուղթի գործարաններուն, որպէսզի կարենան դոհացնել թերթերու պահանջը: Հաւքագործներն ալ ամիսը երկու ժամ աւելի պիտի աշխատին: Համադրումարը որոշեց որ թերթերը մեծ ծաւալով հրատարակուին Սեպտ. 1էն սկսեալ, ընտրական պայքարին առթիւ:

Osur բժիշկներու մասին

—o—

«Ցառաջ» ժամանակին դրեց թէ նոր օրէնքի մը համաձայն, դիւրութիւններ պիտի տրուին օտար բժիշկներուն, Ֆրանսայի մէջ ազատօրէն դործելու համար:

Պատերազմի չրջանին, 15 Մայիս 1940ի օրէնք մը կը ճշդէր Ֆրանսա բնակող օտար բժիշկներու կարգ մը իրաւունքները: Բայց ընդհանուր դէպքերու բերումով 1940էն ի վեր կացութիւնը փոխուած է: Այն ժամանակ օրէնքը չէր կրնար նախատեսել զանազան դէպքեր եւ չարժումներ որոնք երեւան եկան պատերազմի ընթացքին — օրինակ՝ Դիմադրական Շարժումը — եւ որոնց մասնակցողները երկրի իշխանութեան կողմէ մասնաւոր իրաւունքներու կ՝արժանանան: Ֆրանսան՝ ընդունելով որ բազմաթիւ օտար բժիշկներ եւ ատամնաբոյժներ ալ մեծ ծառայութիւններ մատուցած են Ֆրանսական բանակին, կամ Դիմադրական Ճակատին մէջ, եւ որոնց չատերը դեռ կը չարունակեն դարմանել Ֆրանսացի պինուորները, հարկ տեսաւ 15 Մայիս 1940ի օրէնքը չնչել եւ նոր մը խմբագրել: Այդ օրէնքը 6 Օգոստոս 1945 թուականը կը կրէ ու լոյս տեսած է նոյն օրուան Ֆրանսական պաշտօնաթերթին մէջ (Journal Officiel, էջ 4887):

Նոր կանոնին համաձայն, կարգ մը օտար բժիշկներու եւ ատամնաբոյժներու իրաւունքները մասամբ պիտի ընդարձակուին: Անոնց առժամեայ արտօնութիւններ պիտի տրուին իրենց արհեստը ազատօրէն ի գործ դնելու եւ խնամելու համար երկրի բնակիչները:

Որո՞նք են այն օտարականները որ կրնան օգտուիլ 6 օգոստոս 1945ի օրէնքէն:

1. Այն բոլոր օտար բժիշկները եւ ատամնաբոյժները որոնք պետական վկայական (diplôme d'Etat) ստացած են եւ հպատակութեան դիմում կատարած: Այս կարգին պատկանողները անհրաժեշտ է նաեւ որ, արտօնութիւն ստանալու համար հետեւեալ պայմաններէն մէկը լրացնեն.—

ա) Զինուորագրուած ըլլալ, պատերազմի տեւողութեան համար, Ֆրանսական բանակի մէջ, 1939 — 40ին:

բ) Զինուորագրուած ըլլալ Ֆրանսական Ազատ Ուժերու (Forces Françaises Libres) զօրագունդի մը մէջ:

գ) Զինուորագրուած ըլլալ Ֆրանսական այն զօրագունդերուն մէկին մէջ որ կռուեցան «Ազանսքին» դէմ նոյեմբեր 1942էն ի վեր:

դ) Դիմադրական Ճակատին իսկապէս մասնակցած ըլլալ:

Ասոնց արտօնութիւն կը տրուի վեց ամսուան համար, որ կրնայ նորոգուիլ:

2. Այն օտար բժիշկները որոնք ունենալով հանդերձ Ֆրանսական պետական վկայական, հպատակութեան դիմում կատարած չեն, կամ այն բոլոր օտար ատամնաբոյժները որոնք հպատակութիւն չեն խնդրած: Այս կարգի բժիշկները եւ ատամնաբոյժները բացառաբար իրաւունք կրնան ստանալ գործելու միայն որոշ վայրերու մէջ ուր Ֆրանսացի բժիշկներ եւ ատամնաբոյժներ կը պակսին բնակիչները խնամելու համար: Արտօնութեան ժամանակամիջոցն ալ աւելի կարճ է: կը տրուի միայն մինչեւ թշնամութեանց (hostilités) տեւողութիւնը:

3. Դաշնակից պետութեանց պատկանող բժիշկներ եւ ատամնաբոյժներ: 6 Օգոստոս 1945ի օրէնքի 3րդ յօդուածին համաձայն այս բժիշկները եւ ատամնաբոյժները իրաւունք կը ստանան իրենց հայրենակիցները դարմանելու պաշտօնապէս կազմակերպուած ընդունելութեան կեդրոններու (centre d'acceuil) մէջ, մինչեւ մասնաւոր ժամանակ մը որու տեւողութիւնը պիտի որոշուի նախապարական հրամանով մը: Այս կարգին պատկանողները պէտք չունին արտօնութեան՝ իրենց սահմանուած չրջանակին մէջ գործելու համար:

Ո՞վ կուտայ արտօնութիւնը:

Բնականաբար այս դիւրութիւններէն օգտուելու համար ամէն առաջին եւ երկրորդ կարգի պատկանող թեկնածուի պարագան մանրակրկիտ քննութեան մը պիտի ենթարկուի մասնաւոր յանձնախումբի մը կողմէ, որ պիտի բաղկանայ առողջապահական տնօրէնէն (նախագահ), բժիշկներու բարձրագոյն խորհուրդի, ատամնաբոյժներու յանձնախումբի, բժիշկներու եւ ատամնաբոյժներու սէնտիքաներու, դատական, ներքին եւ արտաքին գործերու եւ պատերազմական նախարարութեանց ներկայացուցիչներէն, ինչպէս նաեւ բժիշկներու եւ ատամնաբոյժներու Դիմադրական Ճակատի ներկայացուցիչներէն: Այս յանձնախումբին քննութենէն վերջ, գործելու արտօնութիւնը կը տրուի առողջապահական նախարարին հրամանով:

Սոյն արտօնութիւնը ընդունողները պարտաւոր են ենթարկուիլ բոլոր այն պարտականութեանց որոնք դրուած են բժիշկներու վրայ, համաձայն ներկայ օրէնքներու եւ կանոնադրութեանց:

Եզրակացնելով, կարելի է ըսել թէ այս նոր օրէնքը մասնաւորապէս նպաստաւոր է այն երիտասարդ օտար բժիշկներուն կամ ատամնաբոյժներուն որոնք պատերազմի չրջանին իրենց պարտականութիւնը կատարած են այս երկրին հանդէպ:

ՑՈՎԻԿ Ս. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

ԱՇՈՒԽԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԲԱՇԽՈՒՄ

մը տեղի պիտի ունենայ, նախկին պայմաններով, այսինքն 50 քիլօ՝ մէկուսի մարդոց համար, 100 քիլօ՝ երկու կամ երեք հոգինոց ընտանիքներու, 150 քիլօ՝ 4-5 հոգինոց ընտանիքներու համար: Առաջին բաշխումը որ սկսաւ Օգոստոսի սկիզբը, չէ վերջացած տակաւին: Ուստի անոնք որ տակաւին չեն ստացած իրենց բաժինը, պատճառ չունին մտատանջուելու: Երկրորդ բաշխումը կրնայ երեք ամիս տեւել, այնպէս որ չատեր միայն նոյեմբերին պիտի ստանան: Արտադրութեանց նախարարութիւնը կը յիշեցնէ թէ արգիլուած է հայթայթիչ փոխել, բացի արտակարգ պարագաներէ եւ մասնաւորապէս կը յանձնարարէ ածուխը չվառել ձմրան ցուրտերէն առաջ:

ԱՇԽԱՐՀԸ ՊԻՏԻ ԿՈՐՅԱՆի՞.— Պէրնըրտ Շօ, հռչակաւոր փիլիսոփայ դրագէտը, յօդուած մը գրելով «Թայմզ»ի մէջ, ամենայն լրջութեամբ կը յայտարարէ թէ հիւլէ-ռումբի գիւտին չնորհիւ, աշխարհը կրնայ անհետանալ առտու մը, ինչպէս նոր աստղ մը որ կը բոցավառի եւ կ՝անհետանայ: — Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ մտահոգութիւն յայտնուեցաւ որ եթէ Մ. Նահանգները իրենց վերապահեն հիւլէ-ռումբին դաղտնիքը, այն ատեն ինքնին ջուրը կ՝իյնայ հաւաքական ապահովութիւնը:

ՏԻԿԻՆ Ա. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ կը խնդրէ վերադարձող գերիներէն տեղեկացնել իրեն որ եւ է լուր իր զաւկին՝ ԺԱՄԿՈՉեան Փիրայրի մասին, որ կը գտնուէր Գերմանիա, Պիւխընվալտի կայանը: Հասցէ՝ 1 rue de la Boule Rouge, Paris (9):

CHEZ SASSOUNI

ՃԱՇԱՐԱՆ Հ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ԲՈԼՈՐ ՆՐԲԱՃԱՇԱԿՆԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՃԸՐ

31 rue d'Alexandrie, Paris (2) Métro: Reaumur

Tél. GUT. 92-65

Հայկական կերակուրներ, ընտիր օղի եւ գաղանդեր: Հարսնիքի, նշանտուքի, կնունքի մասնաւոր սրահ: Կիրակի օրերը գոց է:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵՑԻՆ.— Տար. 750, Ճամս. 400, Յամս. 200 ֆրանք:

Dimanche 26 Août 1945 Կիրակի 26 Օգոստոս

ԺԷ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4489-Նոր շրջան թիւ 118 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՍՊԱՐԷԶ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ

—o—

Քաղաքական - ընկերային կապերը վերահաստատելու, նորոգելու համար լայն ասպարէզ՝ նոր սերունդին առջեւ: Մանաւանդ հիմա որ Թրքահայ Դատ կը հետապնդենք:

Այս ճամբուն վրայ աւելի արթուն եւ գործօն կ'երեւան ամերիկահայ գաղութին դիտակից երիտասարդները:

Անոնք տիրաբար կ'արտայայտուին ոչ միայն իրենց օրկանիներուն, հայկական բայց անգլերէն չարաթաթերթերուն մէջ, այլեւ պարբերաբար կը ոմբակոծեն ամերիկեան մամուլը: Եւ դրողները հասարակ յօդուածագիրներ չեն, այլ յաճախ դրական վաստակի տիրացած տաղանդներ, որոնք մեծ տպաւորութիւն կը գործեն իրենց հասուն, սահուն անգլերէնով:

Անշուշտ աւելի օգտակար կ'ըլլան անոնք որ քաղաքական պաշար ստացած են, չնորհիւ իրենց պատկանած հոսանքին:

Արդարեւ, չի բաւեր լեզու եւ տաղանդ ունենալ, քաղաքական դատ պաշտպանելու համար:

Ինչպէս Եւրոպայի, նոյնպէս Ամերիկայի մէջ մարդիկ ուշադրութիւն չեն ընծայեր լալկան բացականչութեանց, կամ սաւառնաթեւ ճախրանք - ներու:

Հարկ է տեսակէտները արժեցնել չօշափելի փաստերով: Նիւթ եւ բանաձեւ մշակել, որպէսզի օտար հասարակութիւններ համոզուի եւ հետաքրքրուի, փոխանակ յօրանջելու:

Այս ճակատին վրայ եւս վարպետ խաղեր կը խաղան Թուրքերը եւ իրենց բարեկամները:

Վերջերս ամերիկեան թերթ մը ամբողջ թիւ մը նուիրած էր Նոր Թուրքիոյ, հրապուրիչ պատկերներով,— մարզիկներ, արդիական տարազով Թրքուհիներ եւն.: Եւ անկէ ետք ալ ամբողջ գիրք կազմած էր,— Մենք թուրք աղջիկներ ենք, մենք... (Կ'արտասուեցնէ յարմար առիթով մը):

Եւ ահաւասիկ թուրք մամուլն ալ ամբողջ սիւնակներ կը նուիրէ, Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ ներկայացուած յուշագրին առթիւ:

Այս անգամ գրգռիչ լուտանքներ չեն արձակեր Հայերու երեսին, այլ կը ջանան չոյել, քնացնել զանոնք, քանի մը «արկածախնդիրներու» վերագրելով Հայկական Հարցին արծարծումը:

Աբգ, հիմա որ աշխատանքի ձեռնարկուած է Եւրոպայի մէջ ալ, անհրաժեշտ է օշտազործել նոր սերունդը:

Այս թերթը տարիներով յուզած է հիմնական խնդիր մը,— Եւրոպայի մէջ հասակ նետած երիտասարդութիւնը պէտք է սերտ կապեր հաստատէ արեւմուտքի, բայց մասնաւորապէս Պալքաններու եւ Մօտաւոր Արեւելքի ուսանողներուն հետ, որոնք իրենց երկիրներու վաղուան վարիչները պիտի ըլլան: Եւ եղած են արդէն, սկսելով Ֆրանսայէն, ուր կառավարութեան անդամները մեծ մասով երիտասարդներ են, ասպարէզ նետուած՝ «մաքի»ներէն կամ թաքստոցներէն:

Խնդիր է, վերջին քսան տարուան ընթացքին չրջանառութեան եղած երիտասարդները սերտ կապ ունի՞ն իրարու հետ — սերունդի կապ: Եւ ո՞րքան կենդանի է եւ ամուր իրենց կապը՝ այն տարագիր բազմութեանց հետ որ կը կոչուի հայ ժողովուրդ..

Շատ բան լսեցինք, աղատագրութենէն ի վեր, երիտասարդական գործունէութեան մասին: Կ'ուզէինք որ իրական ըլլային տրուած հաւաստիքները: Ոչ թէ սնամէջ տարփողանք եւ ժխոր: Կամ փրփուր եւ փոչի:

Անկեղծ պարագայի մէջ, ահա լայն ասպարէզ, արժեցնելու համար արդար յաւակնութիւնները:

Նախաձեռնութեան ոգին կրնար շատ մը դուռներ բանալ: Նոյնիսկ սիւնակներ ապահովել այս կամ այն թերթին մէջ:

Գիտենք, հայերէնի պակասը շատ պիտի նեղէ զիրենք, նիւթ ճարելու համար: (Այդ մեղքը պիտի մնայ անքաւելի արատ մը):

Բայց, չեն պակսիր օտարալեզու հրատարակութիւններ, — ֆրանսերէն, անգլերէն, ռուսերէն կամ գերմաներէն: Իրենց առջեւ բաց են Մասնադարանները: (Ներելի՞ էր հարցնել թէ իրենցմէ քանի՞ն մաքէ անցուցած են հանդիպիլ, օրինակ, Նուպարեան Մասնադարանը, որ ունի ճոխ հաւաքածոյ մը հայագիտականհրատարակութեանց):

Հայկ· Դատին պաշտպանութիւնը պարտականութեան եւ աշխատանքի կը հրաւիրէ բոլորը: Տհասակ մը ուսանողական չրջան ալ այս է, նոր սերունդին համար, հայրենիքի ամբողջացման ճամբուն վրայ:

Շ·

Թուրք մամուլին իրարանցումը Հայկ. յուշագրին առթիւ

—o—

ԹՄԲ.— Ինչպէս կ'երեւայ, թուրք մամուլը իրար անցած է, Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին ներկայացուած յուշագրին առթիւ: Յաջորդաբար պիտի հրատարակենք շարք մը յօդուածներու ամփոփումը: Ահաւասիկ Հիւսէյին Ճահիտ Եալչընի խմբագրականը, «Հայկական խնդիր» խորագրին տակ (*Թանին* 21 Ցունիս).—

«ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ ՄԸ
ՉԻ ԿՐՆԱՐ ԳՈՑՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԵՆԱԼ»

— « Պէտք կը տեսնենք գործի սկսիլ՝ յայտարարելով թէ Հայկական Խնդիր մը գոյութիւն չունի ոչ Թուրքիոյ մէջ եւ ո՛չ ալ Թուրքիայէն դուրս: Կասկած չկայ, թէ որոշ մարդիկ կ'ուրախանան, եթէ նման դատ մը երեւան ելլէ: Մենք պիտի չծառայենք սակայն անոնց այդ քաղաքներուն: Յարուցած կ'ըլլանք, եթէ Ամերիկայի մէջ կատարուած կարդ մը հրատարակութիւններ կրենան այն տպաւորութիւնը թողուլ մեր վրայ, թէ կրկին կեանք ստացած է Հայկական Հարցը:

Երբ Սան Ֆրանչիսկօ կը գտնուէինք, փոքր թերթ մը հրատարակեց կարեւոր յօդուած մը, յայտնելով, թէ Հայերը համաժողովին ներկայացուցած են յուշագիրը մը, որուն համաձայն Արեւելեան Նահանգներու Հայերը կ'ուզէին Թրքական լուծէ ազատիլ եւ Ռուսիոյ կցուիլ:

Այս վերջին բառերը բաւական չե՞ն խնդրին բնոյթը հասկնալու համար:— Ըմբռնելի է, որ ազդ մը անկախութիւն պահանջէ· բայց խելքի մո՞տ է, որ ոչ սլաւ ազդ մը ուզէ Ռուսիոյ կցուիլ:

Զգուշացայ այս լուրը «Թանին»ի հաղորդելէ, որովհետեւ անտեղի յուզում չէի ուզեր պատճառել հայրենակիցներուս· եւ երկրորդ՝ որովհետեւ վստահ էի, թէ նման առաջարկներ չէին կրնար

կասկած չկայ, թէ Թուրքիայէն դժգոհ Հայեր կան Ամերիկայի մէջ: Անոնք ամէն անգամ որ առիթ գտնեն, նամակներ կ'ուղղեն կարդ մը թերթերու եւ իրենց զգացումները կ'արտայայտեն: Այս կարգի դէպքեր կրնան ամէն օր պատահիլ Ամերիկայի մէջ եւ սակայն, իրականութեան մէջ, զուրկ են ամէն նշանակութենէ:

Ասոր հակառակ, հանդիպեցանք Ամերիկայի մէջ կարդ մը հայրենակիցներու, որոնք ճշմարիտ բարեկամներու եւ եղբօր պէս ընդունեցին մեզ, իրենց ընտանեկան չարկերէն ներս հրաւիրելով: Ինտ անկեղծ դիչեր մը անցուցինք նախկին հայրենակիցի մը մօտ, որ տարէց Ամասիացի մըն էր ու տակաւին կարօտով կը յիչէր Ամասիոյ կեանքն ու պտուղները:

Գահիրէի մէջ ալ, օրինակ, լաւ դիրքի տէր հայ հայրենակից մը երջանիկ անկիւն մը տակաւին կ'երազէ իրեն՝ Ակնոյ պարտէզներուն մէջ:

Այս մանրամասնութիւնները կուտամ, ճշդելու համար, թէ պատճառ չկայ անհանգիստ ըլլալու կարդ մը գրութիւններու համար, որոնց ոչ աղբիւրը չյայտնի է եւ ո՛չ ալ նպատակը...

Իրականութեան մէջ դժուար չէ գուչակել, թէ որոնց կողմէ եւ ինչ նպատակով կատարուած են այդ հրատարակութիւնները: Ներկայիս աննախընթաց քարոզչական գործունէութեան թատր կը հանդիսանայ Մերձաւոր ու Միջին Արեւելքը: Միւս կողմէ, պէտք է հաչուի առնել նաեւ նախկին կուսակցութիւններու թափթփուքները, որոնք ապրելու պէտք ունին, եւ որոնց ապրուստը կը վտանգուի, եթէ Թուրքիոյ մէջ լուծուի հայկական հարցը: Ի՞նչ պիտի ընեն այս մարդիկը, եթէ չկարենան խառնակել կացութիւնը եւ մարդիկ հանել դլխէ ...

Ահա թէ ինչու կարեւորութիւն չտանք ըսբռնութիւններու, որոնք թշնամիներու գործին կուգան եւ կրնան տկարացնել փոխադարձ վստահութեան եւ ապահովութեան զգացումները, որոնք հանրապետական վարչաձեւէն ի վեր հաստատուած են Թուրքիոյ այլազան տարրերուն միջեւ, առանց ցեղի եւ կրօնի խտրութեան: Այդ ըսբռնութիւնն պատճառով, չկասկածինք մեր հայ եղբայրներէն:

Զուրախացնենք բոլոր անոնք, որոնց չահը կը պահանջէ մեզ տեսնել կռիւներու եւ վէճերումէջ»:

«ՍՈՎԻՒԻԹ ԷՐՄԷՆԻՍՏԱՆ» անուն օրաթերթ մը կը հրատարակուի Երեւանի մէջ: Խմբագիրն է Աղաբեկ Համբարեան, Ազէչհիրցի, որ աւարտած է Պոլսոյ իրաւաբանական վարժարանը, եղած է Վանի վերաքննիչ Ատեանի անդամ եւ դիտէ նաեւ ռուսերէն եւ անգլերէն:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԱՆՐ ՀՈԳԵՐ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

—o—

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆ ԱՄԵՐԻԿԱՑԷՆ

Ինչպէս դրած էինք, Մ· Նահանդներու նախադահը ընդեց Փոխ - Վարձի (լէնտ-լիս) օրէնքը, որմէ լայնօրէն կ'օդտուէին Դաչնակիցները եւ բարեկամ պետութիւնները, պատերազմի ընթացքին: Այս կարդադրութիւնը ծանր հարուած մը եղաւ մասնաւորապէս Անգլիոյ համար: Ուոչինկթընի բրիտանական դեսպանը, Լորտ Հըլիֆաքս, Ամերիկա դարձաւ օդանաւով, բացատրելու համար կացութեան ծանրութիւնը: Դեսպանը անմիջապէս բանակցութիւններ պիտի կատարէ, որպէսզի Ամերիկա չարունակէ ուտեստ եւ ուրիչ անհրաժեշտ պիտոյքներ ղրկել, այլապէս պիտի ստիպուին անդամ մը եւս կրճատել պարենաւորումը: Այս մեեւնոյն հարցին առթիւ դահլիճը բացառիկ նիստ գումարեց եւ որոշուեցաւ խորհրդարանին եւ հանրութեան բացատրել կացութիւնը:

Անշուշտ Փոխ - Վարձի օրէնքին ընդումը յատկապէս Անգլիոյ դէմ ուղղուած չէ: Լսողներ եղան թէ Թրումըն ուզած է դաս մը տալ Անգլիոյ այլեսուրեական կառավարութեան, բայց նախագահը անմիջապէս հերքեց, յայտարարելով թէ օրէնքը պատերազմական չրջանին համար էր, եւ հիմա որ պատերազմը դադրած է, ինքնին կը դադրի:

Երեսփ· ժողովին մէջ, Պ· Զըրչիլ խօսք առնելով յայտարարեց թէ Փոխ - Վարձի օրէնքին դադարումը «ծանր եւ վրդովիչ» դործողութիւն մըն է: Ինք չէր կարծեր թէ «Ամերիկան այսքան բրտօրէն պիտի վարուի, նեղը ձգելու համար հաւատարիմ դաչնակից մը»: Վարչապետը, Պ· Էթլի բացատրեց թէ այս կարդադրութեան հետեւանքով, այսուհետեւ ստիպուած են կանխիկ վճարել կամ բանակցիլ պատահիկի համար: Անգլիոյ մէջ կայ են այս պայմանին:

Փոխ - Վարձի օրէնքը մաս կը կազմէր Դաչնակիցներու պատերազմական ծրադրին: Անոր չնորհիւ էր որ Անգլիա կրցաւ չարժման մէջ դնել իր ամբողջ մարդկային ուժը, աննախընթաց համեմատութեամբ, եւ բոլոր անհրաժեշտ պիտոյքները եւ հում նիւթերը ստանալ, առանց կանխիկ վճարելու կամ փոխարէնը ապրանք ղրկելու: Անգլիոյ մէջ գիտէին որ այս կարդադրութիւնը երկար պիտի չտեւէ, ճափոնական պատերազմէն վերջը, բայց չէին կարծեր թէ յանկարծ պիտի ընդուի, առանց նախապէս բանակցելու: Առանց հաչուելու ռազմանիւթերը զոր կը ստանային ամերիկեան օրէնքին չնորհիւ եւ Քանատայի փոխադարձ օդնութիւնը որուն պէտք չունին այլեւս, Անգլիա մինչեւ ճափոնի պարտութիւնը արտասահմանի մէջ կը ծախսէր տարեկան 2 միլիառ ոսկի:

Բրիտանական պատուիրակութիւնը պիտի ջանայ մինչեւ ճամբայ մը դտնել, մինչեւ որ կարելի ըլլայ տարբեր կարդադրութեան մը յանդիլ: Բանակցութիւնները սկսած են արդէն, մասնաւորապէս ուտելիք եւ ուրիչ անհրաժեշտ նիւթեր ճարելու համար: Կը կարծուի թէ նախագահ Թրումըն նոր յայտարարութիւն մը պիտի ընէ:

ԼԱՎԱԼ առաջին անգամ ըլլալով հարցաքննեց նուեցաւ Գերագոյն Ատեանի հարցաքննիչ յանձնաժողովին առջեւ, երեսփ· ժողովի չէնքին մէջ: Հարցումներուն կը պատասխանէր կարճ, պնդելով թէ իր կրցածը ըրաւ· գրաւման չարիքները մեղմացնելու համար: «Առանց իմ չանքերուս աւելի դէշ պիտի ըլլար»: Հարցաքննութիւնը տեւեց երեք ժամ: Դուրս ելած ատեն, լաւատես կ'երեւար: Երբ բանտակառքը պիտի նստէր, տեսաւ որ մոռցած է հին աղտոտ գլխարկը: Փաստաբաններէն մէկը կատակեց.— « Բայց ո՞վ կ'ուզէ առնել գըլխարկդ»: Լաւալ պատասխանեց տրտմագին, բայց կէս մը ժպտելով.— «Այդ պարոնները միայն գըլխարկս չէ որ կ'ուզեն»: — Փէթէն իր յուշերը կը գրէ բանտին մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ցոյցերը պիտի չարունակուին այսօր ալ, մասնաւորապէս արուարձաններու մէջ: Ուրբաթ օր մեծ ռօնակատարութիւն մը տեղի ունեցաւ քաղաքապետարանին մէջ եւ խանդավառ ճառեր խօսուեցան: Երկկ, չաբաթ, մեծ թափորներ կազմուեցան:

ՀՈԼԱՆԴԱ. 25.000 քառ· քիլոմեթր հող կը պահանջէ Գերմանիայէն, իբրեւ հատուցում իր կրած վնասներուն: Հոլանտայի տարածութիւնն է 34186 քառ· քիլոմեթր, 9.250.000 բնակչութեամբ: Պահանջուած գերման հողին վրայ կը բնակին աւելի քան երեք միլիոն հոգի:

ՀԱՅ ԳԻՏՈՒՆՆԵՐԸ

Խ. Մ. ԳԻՏՈՒԹԵԱՆՑ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻՆ ՄԷՋ

Ցունիսի 16ին տեղի ունեցաւ Խ. Միութեան Գիտութեանց Ակադեմիայի երկու հարիւր քսանամեայ յոբելեանին հանդիսաւոր բացումը: Ներկայ էին մօտ 1000 հոգի, որոնց 150ը հռչակաւոր գիտնականներ աշխարհի բոլոր երկիրներից,— Միացեալ Նահանգներից, Կանատայից մինչեւ Ջինաստան, Մոնկոլիա եւ Հնդկաստան:

Ակադեմիան հիմնուած է Մեծն Պետրոս ռուսական կայսեր օրով 1724ին: Ռուսական մեծ յեղափոխութիւնից առաջ ունէր քառասունեւեօթ անդամ եւ տասներկու ուրիշ գիտուններ: Բաղկացած էր հինգ աշխատաւորներից, հինգ թանգարաններից եւ 15 յանձնախումբից: Այսօր Ակադեմիան ունի երեք պատուակալ անդամ, հարիւր թղթակից եւ եօթ իսկական անդամ եւ երկու հարիւր թղթակից անդամներ: Իր ձեռքին տակ կան աւելի քան 4 հազար գիտուններ, չիսուներեք գիտական հետազօտող հաստատութիւններ, 16 աշխատանոցներ, 15 թանգարան, 31 յանձնախումբ եւ 35 կայաններ:

Ակադեմիայի յոբելենական նիստերին գիտական զեկուցումներ պիտի կարդային հետեւեալ ակադեմիկոսները — Օբրուչեվ, Զելինսկիյ, Իւրիեվ, հայազգի Լեւոն Օրբելին, Մեչչանինով եւ թղթակից անդամ Տելոն: Ուրեմն վեց զեկուցում կարդացող գիտնականներից մէկը — Հայ է:

Ակադեմիայի յոբելենական նիստերին առթիւ խորհրդային կառավարութիւնը պարգեւատրեց Ակադեմիայի գիտական հաստատութեանց մէջ ծառայած մի շարք գիտնականներ եւ սրանց մէջ մի քանի հայ գիտնականներ, որոնց գիտական գործերը յայտնի են ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ:

1. Ամէնից բարձր աստիճանը տրուում է բժշկական ծառայութեան մէջ գնդապետ-Զօրավար Լեւոն Աբգարի Օրբելիին, Խորհրդային Միութեան Գիտութեանց Ակադեմիայի առաջին փոխ-նախագահին, որին տրուեց «Ընկերվարական աշխատանքի հերոս» տիտղոսը նրա մի շարք նշանաւոր գիտական աշխատանքների համար, «Զղային դրութեան» եւայլն նիւթերի մասին: Լ. Օրբելին Խորհրդային Միութեան «Բժշկական Ակադեմիայի» վերատեսուչն է եւ անդամ Խ. Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիայի: Աչխարհահռչակ մեծ բնագէտ Ի. Պ. Պավլովի աշակերտն է, ներ-կայումս չարունակում է մեծ յաջողութեամբ նրա մենամեծ գիտական հաստատութեան:

2. «Լենինի անուան չքանչանը» տրուեցաւ նրա եղբօրը՝ Յովսէփ Աբգարի Օրբելուն, անդամ Խորհրդային Միութեան Գիտ. Ակադեմիայի եւ նախագահ Հայաստանի Գիտ. Ակադեմիայի, ղեկաւոր անօրէն ռուսական ամենայայտնի եւ նշանաւոր էրմիտաժ թանգարանի Լենինգրատում: Հայագէտ եւ արեւելագէտ, աշակերտ յայտնի լեզուաբան Նիկողայոս Մառի:

3. «Լենինի չքանչանը» տրուեցաւ նաեւ Աբրահամ Ալիխանեանին — Խորհրդային Միութեան Գիտ. Ակադեմիայի անդամ, բնագէտ:

4. Նոյնպէս բնագէտ եւ աստղաբաչխ Վիկտոր Համբարձումեանին, որ անդամ է Խորհրդային Միութեան Գիտ. Ակադեմիային եւ փոխ-նախագահ Խ. Հայաստանի Ակադեմիայի:

5. «Աչխատանքի կարմիր դրօշ» չքանչանը տրուեցաւ հետեւեալ անձերուն, —Յակովբ Մահանդեանին, որ Համամիութենական եւ Հայաստանի Ակադեմիաների անդամ է:

6. Յարութիւն Քիլիխեանեանին, մատեմատիքայի եւ բնագիտութեան դոկտոր Հայաստանի Ակադեմիայում:

7. Պրոֆ. Ստեփան Բարխուդարեանին, որ Խորհրդային Միութեան Գիտ. Ակադեմիայի դրականութեան եւ լեզուների բաժնին քարտուղարն է. հանրածանօթ ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ իբրեւ մեծ ռուսագէտ: Նրա կազմած ռուսերէն լեզուի քերականութեան դասագիրքը դործածւում Խորհ. Միութեան բոլոր երկրորդական վարժարաններու մէջ:

8. Դոկտ. Ալէքսի Ճիվելեգեանին, որ «Մաքսիմ Գորկիի» համաչխարհային դրականութեան հաստատութեան աւագ գիտական աչխատակիցն է եւ մասնագէտ իտալական դրականութեան եւ արեւմտեան Եւրոպայի թատերական դրականութեան: Նրա կազմած դասագիրքը վերջին նիւթի մասին գործածւում է Խորհ. Միութեան թատերական առաջնակարգ դպրոցներում: Պրոֆ. Ջիվելեկեանը յեղափոխութիւնից առաջ յայտնի ռուս թերթի, «Ռուսկիէ Վեդոմոստի»ի աչխատակիցն էր եւ նրա էջերում արձարծում էր «Հայկական Դատը» եւ դրում Տաճկահայերու կեանքից:

9. Խաչատուր Կոշտոյեանին, որ թղթակից անդամ է Համամիութենական եւ անդամ Խ. Հայաստանի Ակադեմիաների: Կոչտոյեանը Ակադեմիկոս Նորայր Սիսակեանի օգնականն է, որ քարտուղար է Խորհ. Գիտութեանց Ակադեմիայի կենսաբանական բաժնին:

10. Տիգրան Խաչատուրեանին, որ թղթակից անդամ է Խ. Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիայի եւ ականաւոր մասնագէտ «երկաթուղային անտեսութեան»:

Ես դիտմամբ կանդ առի այս մանրամասնութեանց վրայ, որպէսզի թուանշաններով ցոյց տամ թէ փոքրիկ հայ ժողովուրդը հսկայ Խորհրդային Միութեան գիտնականների շարքում ինչ պատուաւոր տեղ է գրաւում:

Այսպէս, այժմեան Խորհրդային Միութեան Ակադեմիան ունի 137 անդամ: Եթէ հաչուելու լինենք Խ. Միութեան ազգաբնակչութեան թիւը, 170 միլիոն, ուրեմն ամէն մէկ ու մի քառորդ միլիոն ազգաբնակչութիւնը տալիս է Գիտութեանց Ակադեմիային մի անդամ, իսկ երկու միլիոնուկէս կազմող հայ ազգաբնակչութիւնը տուել է Խորհրդային Միութեան Գիտութեանց Ակադեմիային վեց ակադեմիկոս, որոնց մէկը առաջին փոխ-նախագահն է հանդիսանում այդ Ռուսական Ակադեմիայի: Այստեղ հաչուի չեն առնուած Խ. Հայաստանի ակադեմիկոսները, որոնք միայն Երեւանումն են:

Այն աստուածատուր ձիրքերն ու շնորհները, որ երկինքը պարգեւել է փոքրիկ հայ ժողովուրդին — ոչ մի հրով եւ ոչ մի որով նրա հոգու միջից կարելի չէ ջնջել... Այս լաւ պիտի իմանան մեր թշնամիները:

ԱՐՍԷՆ ԱՒ. ՔԱՀ. ՍԻՄԻՕՆԵԱՆՑ

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ...

ԽՄԲ.— Մեր ընթերցողները կը յիշեն անշուշտ.— **1944** Դեկտեմբերի **11**ին, Աթէնքի մէջ, երեք Յոյներ եւ երկու Հայեր գիշերանց կ'առնեն կը տանին ընկեր Միհրան Փափազեանը, կինը՝ Տիկին Արշալոյս, **22** տարեկան տղան՝ Սերգօն, եւ բանաստեղծ-ուսուցիչ Մանուկ Մանուկեանը, հանի մը ժամէն վերադարձնելու խոստումով: Ցունուար 3ին փոսի մը մէջ կը գտնեն չորսին դիակները, մերկ եւ գնդակահար...

Տակաւին կենսագրական մը անգամ չկրցանք նուիրել գոհերուն: Ստորեւ արձակ մը՝ մեր ողբացեալ աշխատակիցէն, ո՛րպ Մանուկէն, արձակ երգ մը սարսուռն.—

1

Արե՛ւ, Արե՛ւ, Արե՛ւ...

Արեւ՝ միտքիս մէջ. արեւ՝ հոգիիս մէջ. արեւ՝ սիրտիս մէջ: Արեւ՝ ոսկորներուս, ջիղերուս եւ աչքերուս մէջ: Արեւ՝ ամէն տեղ:

Ապրի՛ արեւը: Փա՛ռք արեւին:

2

Ու պարտէզներն ահա՛, չքե՛ղ այս արեւին հետ...կը ցնծա՛ն, կը խայտա՛ն՝ կը տղին ու կը պտղաւորին, նոր հարսնացող, ճերմակ ու խռովիչ միսերով աղջիկներու նման: Անոնց աղուոր ու բարի նազերովն ու խաղաւորվը զեղուն, օծո՛ւն ու յորդուն:

Ու մարդերն ահա՛, որոնց փափուկ ու թաւչային ընդերքէն սրսփուք մը կ'անցնի հիմայ, ասեղ առ ասեղ: Ու դաշտերը երկունքի կը նստին հեթանոս ու պաշտելի յղութեամբ մը:

Արեւ՝ բոլոր ածուներուն եւ ծործորներուն մէջ: Արեւ՝ բոլոր աղբերանց դուռերուն եւ լեռներու կատարներուն վրայ: Արեւ՝ մարդոց եւ Աստուծոյ երդիքներէն ներս:

Բայց՝ այս որքա՞ն արեւ: Քանի՞ արեւ: Կ'ըսես, մէկ արեւը ինչպէ՞ս կը բաւէ, այսքան մեծ ու փառաւոր հրաչագործութեան:

Կեցցէ՛ արեւը: Պատի՛ւ արեւին:

3

Եւ հին ու սրբազնասուրբ, հնամենի եւ խնկաբոյր յիշատակներու յաճախանքն արդէն... օրհնեալ այս արեւին հետ:

Ու ես կը յիշեմ ինքզինքս հիմայ: Ես կը նմանիմ այժմ, հին օրերու խենդուկ, անկեղծ ու կրակոտ տղուն:

— Օ՛, խնկելի՛ օրեր: Զարչարուա՛ծ օրեր: Աստղաշատ ու մրոմնատղա՛ծ օրեր:

— Օ՛, հին յիշատակնե՛ր... զողցուած սրբութիննե՛ր... եղծուա՛ծ մասունքներ:

— Թութի՛ւն... ղութի՛ւն, մարդե՛ր, բարեկամներ ու թշնամինե՛ր:

Այո՛, ես կը նմանիմ, ճիշդ հին օրերու տղուն: Գիւղի ազատ լաճ... գիւղի ըմբոստ պատանի... գիւղի օրհնուած պարմանի:

— Ժամանա՛կ, ժամանա՛կ, եւ քաղաք ու քաղքենի՛ բարքեր ու մթնոլորտ, որոնք օրէ օր սպանելու վրայ են բոլոր, բոլո՛ր գեղեցկութիւնները:

Գեղեցկութիւն՝ նկարագրի: Գեղեցկութիւն՝ հոգիի: Գեղեցկութիւն՝ արարքներու, եւ վերջապէս գեղեցկութիւն՝ չքե՛ղ մարդու:

Բայց այսօր գիւղի՛ տղայ եմ միայն: Կը մերժեմ բոլոր նոր ստորոգելիները: Ո՛չ մէկ բան եմ հիմայ: Ո՛չ գրող, ո՛չ ուսուցիչ, ո՛չ հանրային մարդ: Ո՛չ մէկ բան: Ո՛չ մէկ բան:

Մաքո՛ւր եւ կաթի նման ճերմակ ու անխարդախ սրտով, արեւին տակ պառկիլ, երազել ու քնանալ գիտցող, աւելորդ եւ վայրկեան պահանճանքներէ չխանգրուդ, պարզուկ ու բարի, խելօք, ու քիչ մը չարաճճի գիւղացի մրն եմ այսօր: Ու կեցած եմ ահա, քաղքենի ամբոխին դիմաց, եւ

ԶՐՈՑՑ

Ճրագնե՛ր, ճրագնե՛ր հայրենի,
Ե՞րբ պիտի դուք արդեօք հրավառ
Ցոլցլաք օջախում այն շէն ու
Ողջունէք գալուստս — վերադարձ...
Տօթակէզ օրերում բազմամեայ
Ցոգնել եմ նամբէ-նամբէ հարբարոտ,
Տենչում եմ մի ազատ հանգրուան
Խօլապար ժխորում տարտարոս ...
Երբ կովն է բառաչում հորթի դէմ,
Մշակն իր վաստակով շէմէ մտնում,
Ճրագնե՛ր, ճրագնե՛ր — արփի ջերմ,
Կգամ ես, կ'ընդունէ՞ք անտրտում:

ԼԵՄ

քաղքենիներու պորտին վրայ, ճակատս բարձր ու փայլուն, կուրծքս ցցած հպարտ եւ առնական. լեզուս սահուն, անառակ եւ անղուսպ, բարձրաղաղակ արտասանելու իմ խօսքս, որ կապարի պէս ծանր է, ու ադամանդի չափ սուր:

Ես կ'ըսեմ ահա. բայց՝ խօսքիս առաջ, համբո՛յր արեւին, պատի՛ւ արեւին, նարօ՛տ արեւին, որ արթնցուց դիս այսօր, հայրենի յիշատակներու գրկին մէջ նետելով գոյութիւնս ամբողջ:

4

Ես ծնայ գիւղի մը մէջ, որ ունէր բարի մարդեր, համայնաբա՛ր առատութիւն եւ հեւարձակ, փայլուն արեւ:

Ես ծնայ գիւղի մը մէջ, որ խելօք ու ամչկոտ, բարի ու կարմրաւուն աղջիկներ ունէր, որոնք լուսնկայի նման դէմքեր ունէին, խոհուն ու խորհրդապա՛տ... որոնք աչքեր ունէին հաւկիթի խոչորութեամբ, սեւ ու խոր, մերթ խաժուժիկ... խօսուն, կապոյտ ու անհուն, եւ ընդ միչտ անսահման ժպիտներով:

Ես ծնայ գիւղի մը մէջ, որ աղուոր, փոքրիկ ու սիրուն հարսներ ունէր, դրաւիչ ժպիտներով ու խռովիչ միսերով... Գիրկ գիրկ, Աւետարանի էջերուն պէս լեցուն ու խիտ: Որոնք՝ իրենց կռնակէն վար հասակ հասակ մազեր ունէին, գետերու նման, ալիք առ ալիք:

Ես ծնայ գիւղի մը մէջ, որուն երկինքէն աբեւը պակաս չէր ըլլար ցերեկները. ու գիշերներն ալ լուսնկան կը մաղէր իր օրհնութիւնը, լուռ ու առատ, բոլո՛ր երդիքներուն վրայ:

Ես ծնայ գիւղի մը մէջ, որուն պարտէզները թի՛ւ չունէին, եւ բարիքն անոնց՝ չափ ու կշիռ չէին գիտեր. ամէն տարի առատ բերքեր կուտային, եւ օրհնութիւնն անոնց՝ բոլորի ու չատերուն բաւող, որուն լեռներն ու դաշտերը, ձորերն ու ծործորները, գետերն ու աղբիւրները սո՛ւրբ էին ու նուիրական: Սիրելի՛ էին եւ խնկելի:

— Օ՛, հին օրերու իմ հայրենի՛ տուն, հայրենի՛ գիւղ... : Պիտի ըլլա՞յ, որ կրկին տեսնեմ քեզ... պիտի ըլլա՞յ: Գթութի՛ւն... գթութի՛ւն:

5

Օ՛ր մը մրրիկ մը անցաւ մեր գիւղին սարերէն: Զա՛ր, կծու եւ անգո՛ւթ ուրուական մը անցաւ մեր գիւղին վերեւէն:

Ու անխմանալի արագութեամբ եւ անանուն վայրագութեամբ, ծիծաղելով, սուլելով, հեգնելով, քրքջալով եւ արհամարհելով, աւելց տարաւ ամէ՛ն բան, ամէ՛ն բան:

Ու հիմա չկա՛յ իմ գիւղս: Ու հիմայ չկան մեր գիւղերը բոլոր: Բոլորին, բոլոր նահատակուած սրբութեանց փոխարէն, մե՛նք կանք միայն: Արեւը պաչող, արեւով արբեցող, արեւին հետ վերապրող մե՛ր սերունդը միայն: Կեցած քաղքենի խուժանին դիմաց, լուսացնցուղ քաղաքներու սըրտին վրայ... հպարտ ու վայրագ, գիտակից եւ արուագեղ:

Վա՛յ անոր, որ կ'անդիտանայ կամ կ'ուրանայ մեզ: Կոտրած սափոր մը՝ անոր ետեւէն:

6

Օրհնէ՛, ու մեծցո՛ւր մեզ, գեղեցի՛կ արեւ: Օրհնէ ու մեծցո՛ւր, վասնզի քու վաղդ, որ մե՛ր ալ վա՛ղը պիտի ըլլայ, մե՛նք պիտի պատրաստենք: Մենք՝ գիւղերու մէջ ծնած, եւ անապատներուն աւազները համբուրով անած ա՛յս սերունդը միայն: Բոլորս մեր միտքով ու բազուկով, մեր դրչով ու քրտինքով, մեր հոգիովն ու զգացումներովը....: Քեզի՛ պէս վառաւուր, քեզի՛ պէս անհնինդ, ու միչտ պայծառ, ո՛վ հոյակապ արեւ: Փա՛ռք քեզ, եւ պատիւ վաղուան, որ պիտի գա՛յ:

Մ. Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ամերիկեան չրջանին մէջ տակաւին որ եւ է ձեռնարկ չէ կատարուած, քակել քանդելու համար դործարանները: Ընդհակառակը, ամերիկեան արն պաչտօնեաները որ պիտի տիրանային Գերլինի գործարաններուն, կը հաղորդեն թէ ամերիկեան զօրքին ժամանումէն առաջ Ռուսերը առած տարած էին Գերլինի ամերիկեան չրջանին դրեթէ բոլոր մեքենաները, գործիքները, գործուած ապրանքները, հում նիւթերը, ուտեստները եւ դեղերը: Նոյնը եղած է միւս չրջաններուն մէջ: Նոյնիսկ չէ խնայուած ամերիկեան հաստատութեանց, ինչպէս կը հաղորդէ Ֆրանսական գործակալութիւնը:

ՊՈՒՏՄ ԾԻԾԱՂ

ՄՆԱՆԿՈՒԹԻ՛ՒՆ ԱՄԵՆԵՑՈՒՆ...

Անցեալ չաբթու ինքնադլուխ երկարելով «կենսական տարածութիւնս», 5—6 էջի վոխարէն թխեր էի 11 թուղթ, որ կը բռնէ «Ցառաջ»ի մէկուկէս սիւնակը:

Ամբագիրը մկրատով մը ղիս կեցուց սովորական սահմանին վրայ.— Տեղ չկայ, կէսը այսօր, կէսն ալ յաջորդ կիրակի:

Ուրեմն, հիւլէ-ռումբին չնորհիւ պիտի ջնջուին պատերազմական եւ մասամբ ալ արտաքին նախապարարութիւնները: Պատերազմականին համար հեռախօսով օժտուած սենեակ մը պիտի յատկացուի ամբաչէն զործարանին մէջ, ուր պիտի նստի նախարարի վոխարէն պարզ պաշտօնեայ մը...

Այսուհետեւ, Անգլիան իր կալուածները եւ պաղթավայրերը հեռուէն պաշտպանելու համար, պէտք պիտի չունենայ չպիտոյ ազդերուն արեւելեան հոտը քաշելու, պահակներ նշանակելով նաւահայաններու եւ նեղուցներու վրայ... Նոյնպէս, արժէքէ պիտի իյնան ձիպրալթարի, Մալթայի ամրութիւնները ինչպէս նաեւ սագի վիզի երկրութեամբ Սուէզի ջրանցքը: Այս բոլորը պիտի վոխարինէ «հիւլէռումբ յարգանքներով» ստորագրուած՝ քանի մը տող բարեւագիրը...

Երկիրներու սահմաններն ալ կրնան դիւրութեամբ ապահովել այս հրաշառումբով: Քանի որ, ամբակոծուած վայրերը 70 տարի մը անգործածելի եւ անթափանցելի վիճակի մը կ'ենթարկուին եղեր, ընդուած ըլլալով այդ տեղերէն, թթուածինն ու միւս կենսապահ նիւթերը: Ուրեմն, ոչ պինուր եւ ոչ ալ ռազմանիւթ կարելի է փոխադրել այդ տեղերէն՝ ղրացիին հողը այցելելու համար. Այս կերպով, այդ ռումբին միջոցաւ չէզոք զօրիներ պիտի ստեղծուին եւ ժողովուրդները, եօթանասուն տարի, հանդիստ սրտով պիտի հերկեն ու մշակեն իրենց դաշտերը: Թէեւ, աւելորդ է այդ մասին ռումբի զործածութիւնը, երբ կայ ազդ մը, որ երկիրներ ամայացնելու եւ չորցնելու մէջ մասնագիտական ճարտարութիւն ունի եւ որուն կոխած տեղին վրայ, գոնէ հինգ հարիւր տարի մը խոտ չի բուսներ....

Այս սարսափազդու ռումբին իշխանութիւնը ոչ միայն մարդկութեան վրայ պիտիտիրէ, այլեւ, երկրագունդն ալ, վերջին հաշուեյարդարի պատրաստութիւն տեսնել պիտի սկսի: Կ'ենթադրեն թէ՝ այս զիւտով, հիւլէներու անյաղթելի զօրութիւնը կրնայ վտանգուիլ, եւ օր մը, եթէ անզդոյշ պետութեան մը կամ Հիթլէրի պէս մենամոլ երազտեսի մը ձեռքը անցնին անոր զաղտնիքները, կրնայ ոչ միայն համամարդկային փճացումի պատճառ դառնալ, այլեւ փոշիացնել երկրագունդը եւ միջոցին մէջ տարտղնել զայն՝ առանց հետք ձգելու անկէ: Վա՛յ այդ օրին՝ եթէ կարզադրելիք զործեր ունիք կամ խոստովանուած եւ հաղորդուած չէք...

Բայց առայժմ, մեզ կ'ապահովցնեն թէ՝ քանի մը Մեծեր միայն պիտի կրնան տիրանալ այդ զարհուրելի զործիքին եւ թոյլ պիտի չտան տկար եւ անվստահելի ազդերուն՝ օգտագործել զայն:

Կը յուսանք, որ փոքրիկներն ալ բոլորովին չեն զրկեր այդ երանելի զունդէն, անոնց համար ալ փոքրաձաւալ կտորներ մը կը պատրաստեն, գոնէ վարձատրելու համար իրենց վարձկաններն ու զինապանները: Այդ պարագային, այդ փոքրածաւալները կարելի է կնքել վարձատրառումբ անունով...

Մեր մամիկներն ալ անմահ պիտի չմնան այս զիւտէն, «հիւլէռումբի զաս»ի պէս նոր անէծք մըն ալ աւելցնելով իրենց ունեցածներուն վրայ...

Այս առթիւ հետաքրքրական է, Գերմանիոյ նախկին տէրերուն տեսակէտը:

Գէօրինկ.— *Մեծ յաջողութիւն է այս զիւտը, մե՛ղք որ մեր ձեռքը չանցաւ, ապա թէ ոչ... Բայց դիս չի հետաքրքրեր այլեւս, քանի որ ես՝ այս երկրագունդը ձգելու վրայ եմ...*

Ռիպպընթրոփ.— *Ո՞ր խենդն է որ պատերազմ պիտի յայտարարէ ասկէ վերջ: Մեր զոյութիւնը աւելորդ է այլեւս...*

Հիթլէրի ոգին.— *Ա՛խ, եթէ կարելի ըլլար կենդանութեանս ձեռք անցընել այդ հրաշագունդը, աշխարհը կը փոշիացնէի, եւ այդ փոշիին մէկ մասով ետրոպայի չուրջ պատնէշ կը շինէի, մնացածով ալ արձանս կը կանդնէի...*

Ամէն պարագայի մէջ, եթէ հիւլէ-ռումբը, իրեն վերագրուած բոլոր յատկութիւններուն տէրն է, զայն պէտք է անուանել խաղաղասէր ամենեցուն եւ զսպիչ բոլոր անյապ ախորժակներու...

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ՄԹԵՐԸ (սթօք) ծախու պիտի հանուի մօտերս, ամբողջ Եւրոպայի մէջ: Ապրանքները պիտի ծախուին իրենց եղած վիճակով, եւ տոլարով, թէեւ ամերիկեան կառավարութիւնը, եթէ ուզէ, կրնայ տեղական դրամ ալ ընդունել: Գնուած ապրանքները չեն կրնար նորէն Ամերիկա զրկուիլ:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

—o—

ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Համբանք չունին հայրենական պատերազմին առթիւ հրատարակուած մարտական տաղերը: Ֆրանսայի ազատագրումէն վերջ, առաջին անգամ քանի մը նմոյշներ հրատարակեց «Արածանի»: Անկէ ի վեր յարաբերութիւնները բարւոքած ըլլալով, չարունակ արտատպումներ կը կատարուին բոլոր թերթերու մէջ: Անչուշտ ամբողջական հատորներ կան որոնք մեր ձեռքը անցած չեն տակաւին:

Կռիւէն վերջը, այժմ յաղթանակն է որ կ'երգուի: Երեւանի «Գրական թերթ»ին աշխատակիցներէն Մ. Կուրտիկեան, այս առթիւ կը ներկայացնէ քանի մը դովասանական տաղեր, զինուորներու ստորագրութեամբ: Այսպէս, Հայրենական պատերազմի ռազմաճակատին վրայ բազմից վիրաւորուած Լոռեցի Սարգիսեանն է որ կ'երգէ.

Ցաղթանակ մեր սուրբ, անմահ յաղթանակ,
Դու յաւերժավառ ծագկանց ցնծութիւն,
Դու ազատութիւն, դու գարուն, դու կեանք
Նուաճուած մեր կուռ կամքով անվնաս:
... Ընկաւ հրէշը արեամբ յղփացած,
Ընկաւ յոնութեան հողը խաւարի.
Շողաց վրկութեան արեւ յաղթապանծ,
Փա՛ռք հերոսներին մեր մեծ պայքարի:

Ուրիշ պինուր մը, վ. կարենց, կը փառաբանէ «Ստալինեան հերոսները».—

Առած ճնար ձեզ եմ երգում,— Ո՛վ հերոսներ
պայծառանուն.— Դուք մեր կեանքի համար կուռդ
— Ու մեզ քերող պայծառ գարուն:
Գարունքների յաւերժ բոյրը.— Թող ձեզ լինի
կեանքի կոյով,— Եւ ծաղիկներն հազարաւուն —
Ձեր ճակատին պսակ սիրուն:
Ես մի մարտիկ երգում եմ ձեզ,— Իմ սրտիս
մէջ հազար բոյզեր — ժողովրդի սիրտն է անմեռ.
— Ձեզ յարգութեան թեւեր տուել:
«Թամանեան - Պերլինեան» բարձր կոչումին
արժանացած հայկական 89րդ զօրաբաժինն ալ ունի մարտիկ բանաստեղծ մը, Աբշալոյս Սարոյեան, որ ուսանելու մը ձօնած է «Զոհուած ընկերների յիշատակին».

Ընկերներ իմ ճաջ, զոհուածներ անմահ,
Այսօր ձեր շիրիմին այցի եմ եկել.
Եկել եմ, որ մեր շուրթերով պապակ
Համբուրեմ այս սուրբ յուշարձանը ձեր,
Ձեր փառքի առաջ, սրբութեան առաջ
Հանդարտ յոնարհեմ գլուխները մեր.
Դուք անմահութեան մահով էք ընկել,
Մահիան է փառքի ձեր արձանը վէս,
Դուք յաւերժ կ'ապրէք, հերոս ընկերներ,
Բիւր միլիոններուն սրտում բոցակէզ:

Դարձեալ զինուոր մը, Մերուժան Բաֆֆին, կ'երգէ հայրենիքի սէրը, միշտ յաղթանակի տպաւորութեան տակ.

Հոգուս բիւր թելերով դեռ դալար,
Հիւսում եմ էս սրտիս, իմ հաղցրիկ,
Դու տուիր ինձ հնար ոսկեվար,
— Իմ անուշ, իմ անուշ հայրենիք:
Որպիդ իմ, գինուորդ սիրակէզ,
Քո բերդը պահեցի անառիկ
Խոցեցի թշնամուն որ ծաղկես,
Իմ անուշ, մեղրաանուշ հայրենիք:

Գովերգ մըն ալ ի փառս մառէչալ Սթալինի, զինուոր Եփրեմ Լոռենցի ստորագրութեամբ.—

Քո անունը արեգակ է անծայրածիր այս աշխարհում
Քո անունը խնդութիւն է անծայրածիր այս աշխարհում,
Եւ հնչում է վեհ ու հպարտ միլիոնների սրտերի մէջ,
Քո անունը յաղթութիւն է անծայրածիր այս աշխարհում:

2.500.000 ԳԵՐՄԱՆՆԵՐ պարտաւորիչ աշխատանքի պիտի ենթարկուին Գերմանիոյ ամերիկեան շրջանին մէջ, քանդուած քաղաքներու եւ դիւղերու աւերակները մաքրելու եւ բնակարաններ շինելու համար 11 միլիոն Գերմաններու որոնք այժմ կ'ապրին տաղաւարներու, խրճիթներու, նկուղներու, չեմարաններու կամ ախոռներու մէջ: Այս գործը յանձնուած է 42 տարեկան ամերիկացի ճարտարապետի մը որ մաս պիտի կազմէ սպայակոյտին: Գործը մասնաւորապէս դժուար է հետեւեալ երեք պատճառներով.— ա) Շինութիւնները պէտք է աւարտին ձմեռէն առաջ, բ) 2.500.000 բանուորները միայն Գերմաններ պիտի ըլլան. գ) Շինանիւթերը եւ դրամագլուխն ալ պէտք է դերմանական ըլլան:

ՄՈՍԿՈՒԱՑԻՆ կը հեռագրեն թէ կարգ մը ապրանքներու, մասնաւորապէս հանդերձեղէններու եւ ուտեստի գիները զեղչուեցան Օդոստոս 21էն սկսեալ: Զեղչը 50էն 15 առ հարիւրի կը հասնի անուշահոտութեանց, գլխարկներու, կօշիկներու եւ առանին առարկաներու համար, ինչպէս եւ կարտոփի, հացի, անուշեղէնի եւ չաքարի վրայ:

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՑ հետ թղթատարական կապոց-ներու փոխանակութիւնը վերահաստատուեցաւ:

ԻՆՉ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ Հայաստանեան վերադարձողները

—o—

ԽՄԲ.— Զորս տեսակցութիւններով ամփոփեցինք Հայաստանէն վերադարձած խումբ մը պատգամաւորներու տպաւորութիւնները երկրի կացութեան մասին: «Ցուսաբեր» շարք մը տեսակցութիւններ ունեցած է Ցունաստանի երեք պատգամաւորներուն, Եգիպտոսի առաջնորդ Մամբրէ արք.ի եւ «Սաւառնակ»ի թղթակից Պ. Եր. Մարլեանի հետ որ միեւնոյն ատեն պատուիրակն էր «Սասունցի Դաւիթ» Ցանձնախումբին: Հետզհետէ պիտի տանք բոլոր հիմնական տեղեկութիւնները, որոնք հրատարակուած են ուրիշ թերթերու մէջ:

Ստորեւ կ'ամփոփենք Պ. Մարլեանի յայտարարութիւնները.—

Երեւան գեղեցիկ քաղաք է, իր նոր մասերով, եւ, եթէ վերաշինութիւնը, որ սկսած է, չարունակուի, քանի մը տարիէն կը դառնայ եւրոպական գեղեցկագոյն քաղաքներէն մէկը: Այս հսկայ վերաշինութեան համար մասնաւոր պիւտճէ մը տրամադրուած է, որ վաւերացուած է Սթալինի կողմէ: Ունի լայն ասֆալթէ փողոցներ, Լենինեան մեծ հրապարակը, Լենինի արձանով. կան նաեւ Արովեանի եւ Շահումեանի արձանները:

Ունի երկու գեղեցիկ պանդոկներ, «Ինթուրիստ»ը եւ «Մեւան»ը, որոնք ամէն յարմարութիւններով օժտուած են:

Փողոցները կեցած են հայ ոսոիկաններ, սպիտակ բաճկոնով եւ կապոյտ տաբատներով, քաղաքավար եւ աչալուրջ:

Ժողովուրդը մեզի պէս հաղուած է. ոչ նոր ու ճոխ, բայց չատ մաքուր, դլխարկը՝ քասքէթ առհասարակ. կիները մեծաքսէ զգեստներ հագած են յաճախ, որովհետեւ մետաքսը առատ է եւ մանարաններու արտադրութիւն է, որոնք պատերազմէն առաջ մանաւանդ կը դործէին մեծ թափով:

Երեւան օժտուած է հանրակառքով, որ կը կապէ քաղաքը իր չրջականերուն (Նոր Բիւրթանիա), եւ չուտով պիտի կապուի Նոր Արաբկիրի եւ այլ վայրերու հետ: Ոչ կառք կայ քաղաքը, ոչ ինքնաչարժ ու թաքսի, ոչ ալ սայլ: Կան միայն կառավարական ինքնաչարժներ:

Օթոպուսները կը դործեն զանազան ուղղութեամբ եւ էջմիածնի ճամբուն վրայ, բայց միշտ խռնուած. հոն ալ ժողովուրդը խռնուած է հանրակառքերու եւ օթոպուսներու մէջ եւ յաճախ կախուած, ինչպէս հոս:

Երեւանէն քանի մը վայրկեան հեռու են այգիները, խաղողի եւ այլ պտուղներու, թուք, դեղձ, ծիրան եւն., առատ եւ անուշ:

Ժողովուրդը մարդամօտ է, հիւրասէր, հետաքրքրուող եւ աչխատասէր:

Ձիւղ չէ թէ մեզմով չի հետաքրքրուիր: Շատեր եկան ու հարցուփորձ րրին դիս եւ միւս պատուիրակները, արտաքսմանի իրենց ազգականներէն ու բարեկամներէն տեղեկութիւն ուզելով: Փոքրիկները, պատանիները՝ աղայ ու աղջիկ եւ երէցներ կը խռնուէին մեր չուրջ, մեծ հետաքրքրութեամբ եւ կը խօսէին մեզի հետ, Արտաքսահմանի կեանքին, դպրոցներուն եւ մեր լեզուին չուրջ: Համարձակ են, անուշլեզու եւ զուարթ: Մէկէ աւելի անդամներ այդի հրաւիրուեցայ, փոքրիկներու պատահական հանդիպումով:

Մնունդը խեղճ է. անչուշտ, պատերազմի պատճառով կայ նեղութիւն, աչխատողները, աչխատող ձեռք ունեցողները աւելի լաւ են: Ձիւղ է թէ մէկ աչխատաւորով տուն մը չապրիր, ասոր համար ալ բոլորը կ'աչխատին: Հացը սեւ է, բայց ճերմակ հաց կայ, կարագ, պանիր, ձուկ, կանանչեղէն, միս եւն.:

Բնակարանները մաքուր են, եւ ըստ ընտանիքի քանակին լայն չեն անչուշտ, մէկ սենեակի մէջ 3—4 հոգիով յաճախ, բայց հետզհետէ նոր չինութիւններով տաղնապը կը մեղմանայ: Առաջին տարիներու սուր տաղնապը չքացած է արդէն: Տուներ խռնուած չեն, այլ իրարմէ հեռու չինուած: Քաղաքին չինարարական նախագիծը այնպէս մը պատրաստուած է ճարտարապետ Թամանեանի կողմէ, որ Երեւանը կրնայ մինչեւ 750.000 բնակիչ ունենալ: Պատերազմի պատճառով անչուշտ կասած է մասամբ չինարարութիւնը եւ նոյն պատճառով կայ սննդեղէնի եւ զգեստեղէնի նուազութիւն:

Նախագիծը ստատաստուած է եւ չուտով պիտի կառուցուի Քաղաքական կամար մը Երեւանի կեդրոնը, որ տեսանելի պիտի ըլլայ բոլոր կողմերէն: Աւարտելու վրայ է Զանգուի կամուրջը, որուն համար կ'աչխատին հունդար եւ գերման հաղարաւոր գերիներ (20.000): 30.000 գերիներ եւս պիտի գան:

Ընտանիքները բազմանդամ են, աճումը արագ եւ արտասովիչ, ամուսնութիւնները չաճախադէպ: Շատ զուտակ ունենալը ոչ միայն մեր ժողովուրդին չատուկ հին աւանդութիւն մըն է, այլեւ անհրաժեչտութիւն մը, քանի որ չատ զուտակ ունեցողները նիւթապէս ալ կը քաչալերուին:

Նոր Սերաստիայի, Մալաթիայի եւ Նոր Աբարկիրի մէջ կացութիւնը աւելի լաւ է, աւելի նոր

են տուները եւ հոն կան աշխատանոցներ, մանածի գործարանները եւն., որոնք ապրուստը կը դիւրացընեն: Քանի մը տարի առաջ, ապրուստը շատ աւելի դիւրին եղած է, հիմա քիչ մը դժուարացած, որովհետեւ Հայաստանի ժողովուրդը թէ իր երիտասարդութեամբ, թէ տնտեսական միջոցներով եւ աշխատանքով նուիրուած է պատերազմական ճիգին: Ցոյս կայ որ չուտով կացութիւնը իր նախկին վիճակին վերածուի:

Կան քաղաքին մէջ շատ քիչ վիրաւորներ, օտար եւ հայ, առհասարակ ոտքերէն վիրաւոր (հետեւանք՝ իրենց ռազմական դիրքին): Կառավարութիւնը կ'աշխատի յարմար գործերու մէջ դնել զանոնք: Շատեր կօչիկակար կը դառնան:

Երեւան ունի նաեւ կենդանաբանական պարտէզ, ուր բաւական կենդանիներ կան, արջ, գայլ եւ մինչեւ իսկ առիւծներ, որոնք Երեւանի մէջ իսկ կորիւններ ծնած են:

ՄԵՇԱԿՈՑԹ

Հայաստան իսկապէս մշակոյթի, արուեստի եւ գրականութեան երկիր մը դարձած է:

Մեծապէս կը քաջալերուին արուեստագէտները, ոչ միայն նիւթապէս, այլեւ բարոյապէս: Հանդիպեցայ դերասան Արմէնեանին, որ Լէնինականէն եկած էր: Տարիքն առած է (75 տարեկան), բայց եռանդուն: Կը պատմէր թէ ժամանակին ինչ դժուարութեամբ թատրոնը կը լեցնէին. հիմա ժողովուրդը ինքը դժուարութեան մէջ է տոմսակ գտնելու համար:

Թատրոնները, սինեմաները, օփերան, Ֆիլհարմոնիայի շէնքը եւն. լեփլեցուն են ամէն օր եւ կարելի չէ միշտ տոմս գտնել:

Մենք ամէն տեղ ազատ մուտք ունէինք եւ կը տեսնէինք խանդավառ մեծ բազմութիւնը: Մէկէ աւելի խաղերու, նուագահանդէսներու, պարերու (հայկական) ներկայ եղանք: Արտակարգ ձայն ունեցող երգիչներ չկան, բայց հայկական չուն-չով ու շեչոով արուեստագէտներ կան, որոնք տարբեր տպաւորութիւն կը ձգեն մեր վրայ:

Ամէնէն հետաքրքրականը՝ անչափահասներու օրքէստրն է (լարային գործիքներով), 8—10 տարեկան, երկսեռ փոքրիկներու, որոնք եւրոպական ու հայկական օփերաներէ դժուարին կտորներ կու տան, մեծ յաջողութեամբ:

Նոր սերունդը պաշտպանուած է, առ հասարակ, մանուկ հասակէն սկսած: Մանկամսուր, դպրոց, նախակրթարան թէ միջնակարդ եւ ապա համալսարան, բոլորը բաց են երիտասարդութեան առջեւ:

Կը քաջալերուին ընդունակները եւ նիւթապէս ալ, բարոյապէս ալ կը վարձատրուին:

Գիրքն ու գրականութիւնը, դիտէք, շատ տարածուած են, հրատարակութիւնները չուտով կը սպառին: Ընթերցումը ծալասէր է: Կան մէկէ աւելի թերթեր: «Սովետ. Հայաստան» օրաթերթը կը սպառի մինչեւ 32.000 օրինակ եւ ձեռքէ ալ կը ծախուի, ինչպէս հոս: Պատերազմէն առաջ աւելի կը սպառի եղեր: Կայ նաեւ «Գրական Թերթը», չաբաթը մէկ անգամ, «Կոմունիստ» օրաթերթը, որուն մէկ մասը ռուսերէն է: Թանգարանը, մատենադարանը, Արուեստի Տունը եւն., շատ հետաքրքրական ու թանկագին բովանդակութիւն ունին: Գրողներն ու արուեստագէտները յաճախակի ժողովներ կ'ունենան եւ կը զբաղին գրական ընթերցումներով ու վիճաբանութիւններով:

Կայ բուռն հետաքրքրութիւն արտասահմանի գրականութեան եւ գրողներու հանդէպ, եւ ծանօթ են անոնց:

Կը ստանան արտասահմանի թերթերն ալ — որոնց մէջ «Ցուսաբեր»ը — մանաւանդ հիմա: Գիրք կ'ուզեն, ինչ տեսակի ալ ըլլայ: Բաղձանք յայտնուեցաւ որ արտասահմանէն բոլոր հրատարակութիւնները ղրկուին:

Կապը արտասահմանի եւ հայրենիքի հետ, այս տեսակէտէն, կը կարծեմ թէ ասկէ առաջ կը դիւրանայ: Տիկ. Մարիա Պետրոսեան, եռանդուն վարիչը արտասահմանի հետ Մշակութային Միութեան, խօսք տուաւ Հայաստանի հրատարակութիւնները ղրկելու հոս ալ, որոնցմէ մաս մը բերած ենք արդէն:

Օր. ՎԻՒԹՈՐԻԱ ԽԶԸՇԵԱՆ եւ Պր. ԱՇՈՏ ՍԵՐՃԱՆԵԱՆ, նշանուած:

ԹՐՔԱՀԱՅ ԴԱՏԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 22 Օգոստ. (Յառաջ).— Փարիզի մէջ կազմուած Հայկ. Դատի Ցանձնախումբի հրահանգին համաձայն, Ազգ. Միութեան Շրջ. վարչութիւնը Բչ. օր ժողովի հրաւիրած էր խումբ մը հայրենակիցներ իրենց կեդրոնին մէջ: Հրաւիրուած հայրենակիցներէն ոմանք արձակուրդի գացած ըլլալով, մեծամասնութիւնը ներկայ էր ժողովին: Պ. Կարօ Քիւրէղեան բացատրեց հաւաքոյթին նպատակը: Այս առթիւ յայտնուած արտայայտութիւններէն պարզուեցաւ որ բոլորն ալ համաձայն են Ցանձնախումբը կազմելու եւ նիւթապէս թէ բարոյապէս աջակցելու: Փարիզի կեդրոնէն Պ. Ազատ կարդաց Ֆրանսերէն յուշագիրը զոր ստորագրեցին բոլոր ներկաները:

Ցետոյ կազմուեցաւ 21 հոգիէ բաղկացած Ցանձնախումբ մը, հետեւեալ անդամներով.— Երէց յարանուանութեանց պետերը, Տոքթ. Սիվրիհիսարլեան, Սահաթճեան, Ա. Թէքէեան, Ա. Աբոյեան, Թ. Կըտիկեան, Ե. Արմէն, Քիւրէղեան, Օ. Դաւիթեան, Աթէչեան, Պանտիկեան, Ժիրայր Տէր Վարդանեան (Հ. Ց. Դ.), Արապեան (Հնչ.), Ուլուհօճեան (Ռամկ.), Եղիազեան, Կ. Փօլատեան, Տոքթ. Ցովհ. Փափազեան, Տիկին Պերճուհի Ցովսէփեան, Թէմուրճեան:— Թղթակից

ՊԱՆԵՈ ՔԱՇԱՆԻ Հ. Ա. Միութեան վարչութիւնը Օգոստոս 20ին ժողովի հրաւիրելով հայրենակիցները, միաձայնութեամբ ընտրեց Թրքահայ Դատի պաշտպան յանձնախումբը որ կը բաղկանայ հետեւեալ անդամներէն.— Նախագահ՝ Զ. Քիւթնէրեան, Փարտուղար՝ Ց. Սինանեան, գանձապահ Մ. Գալէնեան, անդամներ.— Լ. Տօնիկեան, Ց. Մելքոնեան, Ա. Պիպէռեան, Ց. Ցակոբեան, Ե. Թեւանեան, Զ. Փափազեան:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Հրապարակային ժողով նախաձեռնութեամբ Հ. Ա. Ը. Միութեան, 28 Օգոստոս Գչ. իրիկուն ժամը 8.30ին, թաղապետարանի սրահին մէջ, 25 Ավ. տր Վէրէֆօն: Պատուոյ նախագահութեամբ քաղաքապետ Fernand Mailleth: Կը նախագահէ Պ. Ա. Կէնճեան: Կը խօսին Աստուրեան եւ Մալումեան, որոնք նոր վերադարձան Հայաստանէն եւ Տատուրեան:

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ՎԵՑ ԳՈՂԵՐ, Ցուլիս 1էն 2ի գիշերը Պօն Նուվէլի մէկ կառատունը մտնելով, գիշերապահին ոտքը, ձեռքը եւ բերանը կապած, յափշտակեր էին վեց ինքնաշարժ, հեծելանիւներ եւն.: Երկուքը նախապէս ձերբակալուած էին, չորսն ալ նոր բռնուեցան, որոնց մէկը Հայ, Արթիւր Համալեան: Մէկն ալ անձնասպան եղած է, ոստիկան մը վիրաւորելէ եւ ենթասպայ մը սպաննելէ վերջ:

Կեդր. վարչութիւն Հայ Կանանց Միութեան.— Զեր ղրկած զեկոյցը՝ Հայաստանի կիներու ողջոյն - նամակը ստացանք ուրբաթ օր, երբ արդէն հրատարակուած էր ուրիշ թերթերու մէջ: Ցարմար առիթով մը կ'արձանագրենք իբրեւ լուր:

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Տեփոյեան (Սէն Մոռիս տը Պէյնօ), Տէր եւ Տիկին Սահակ Տեփոյեան (Ամերիկա), Այրի Տիկին Իսկուհի եւ զաւակները Մարի եւ Վարդգէս Տէփոյեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Բարդիկ Տեփոյեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Հայկազ Ներկարաեան (Կարտան), Տէր եւ Տիկին Օհան Շէմչօեան (Քալիֆորնիա), Տէր եւ Տիկին Աստուր Գէորգեան (Քալիֆորնիա), Տէր եւ Տիկին Եղիազար Գէորգեան (Սէնթ Էթիէն), Տէր եւ Տիկին Թադէոս Կիրակոսեան (Գահիրէ), Տէր եւ Տիկին Հերմինէ Շիշմանեան (Գահիրէ), Տէր եւ Տիկին Արթին Գասէմեան (Սէն Մորիս), կուգան սրտի դառն կսկիծով յայտնել մահը իրենց զաւկին եւ ազականին (ՅՄՔ.— Մոռցած են յիշել ամուսը) որ 15 Օգոստոսին խեղդուեցաւ Ս. Մորիս տը Պէյնօ, Ռոն, գետին մէջ, ընկերներու հետ լողացած ատեն:

Թաղումը կատարուեցաւ հինգշաբթի 23 Օգ.:

ԿԸ ՓՆՏՌԻԻ.— Մեսրոպ Էրմոյեան կը փընտռէ եղբայրը Սեդրակ Էրմոյեան, Խարբերդի էջմէ գիւղէն որ Ցունաստանէն Գերմանիա տարուած ըլլալ կը կարծուի: Իմացնել Hermoian Mesrop, 101 Route de Vauly, Villeurbanne, Lyon (Rh):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Ցակոբ Ցակոբեան կամ Սահակեան, Կարնեցի (բուն քաղաքէն), որ Ֆրանսա ըլլալ կը կարծուի: Տեղեկացնել Ouzounian, 59 rue Lafayette, Vienne (Isère):

ԻՍԻ Մէջ «Ցառաջ» կը ծախուի Café des Sports Սարդիսի սրճարանը, 4 rue de la Défense:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13
Le Gérant : H. AGONEYAN

Զօր. տը Կօլի առաջարկները

Զօր. տը Կօլ նոր տեսակցութիւն մը ունենալով Մ. Նահանգներու նախագահին հետ, խնդրեց որ Ամերիկա տնտեսական երկարատեւ ծրագիր մը պատրաստէ, օգնելու համար Ֆրանսայի վերաշինութեան: Ամերիկա գնահատելի օգնութիւն կ'ընծայէ. արդէն մեծ քանակութեամբ ապրանք ապահովուած է եւ կը յուսան ամսական մէկ միլիոն թոն պաշար ստանալ: Գալով Հնդկոսեան չրջանի ածուխին, տարեկան 140 միլիոն թոն, միայն գերմանական խնդիր չէ այդ, այլ միջդաշնակցային: Այս ածուխէն նուազագոյն քանակութիւն մը պահելով Գերմանիոյ, մնացեալը պիտի բաժնուի Դաշնակիցներուն միջեւ:

Ուրիշ խնդիրներ,— Ֆրանսա կ'ուզէ որ իր ներկայ հսկողութիւնը տարածուի Հնդկոսի ձախ ափին վրայ: Ինչպէս բացատրեց զօրավարը, Ֆրանսա չուզեր գերմանական հող կցել, բայց «Գերմանիոյ մասեր կան որոնք իրրեւ դուռ ծառայած են Ֆրանսա մտնելու, 2000 տարիէ ի վեր: Մենք կը կարծենք թէ կարգ մը փոփոխութիւններ պէտք է ըլլան, Ֆրանսական գրաւման չրջանի սահմաններուն մէջ: Արտաքին նախարարներու ժողովին մէջ (10 Սեպտ.) Ֆրանսա պիտի առաջարկէ միջազգայնացնել Ռուրի աւազանը: Պէտք է այնպէս կարգադրել որ Գերմանիա այլեւս չկարենայ պատերազմի ձեռնարկել»:

Զօրավարը խօսեցաւ նաեւ Ծայր. Արեւելքի խնդիրներու մասին, չեշտելով թէ կենսական հարց մըն է Ֆրանսայի գերիչխանութեան վերահաստատումը Հնդկաչինի վրայ: Ֆրանսա հակառակ չէ որ ամերիկեան խարխլներ հաստատուին իր գաղթավայրերուն մէջ: Ինչ կը վերաբերի Իտալիոյ, կը յուսան չուտով կարգադրել այդ երկրին հետ կապուած խնդիրները եւ վերահաստատել բարեկամութիւնը: Ֆրանսա կը յուսայ թէ Սպանիոյ մէջ ալ բարեփոխումներ պիտի կատարուին հետզհետէ, առանց ցնցումի:

Նախագահ Թրումըն կարգ մը զիջողութիւններ ըրած ըլլալով Ֆրանսական մամուլին, զօր. տը Կօլ բացատրեց թէ նախագահը լաւ տպաւորութիւն կրած չէ կարգ մը գրութիւններէ: Եւ ըսաւ, ժպտելով.— «Վերջին հինգ տարիներու ընթացքին ես ալ յարձակումներ կրեցի ամերիկեան մամուլէն, Ֆրանսական քաղաքականութեան առթիւ»: Եւ թելադրեց որ Ֆրանսական մամուլը կարելի եղածին չափ առարկայօրէն քննէ խնդիրները:

Երկու երկիրներուն արտաքին նախարարները կը չարունակեն խորհրդակցիլ: Նախագահ Թրումըն եւ զօր. տը Կօլ միացեալ զեկոյց մը պիտի հրատարակեն, զօրավարին վերադարձէն առաջ: Այսօր, կիրակի, զօրահանդէս մը պիտի կատարուի Նիւ Եորքի մէջ, ի պատիւ Ֆրանսայի վարչապետին:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄի Միւֆթին պահանջուեցաւ Եուկոսլաւիոյ կառավարութեան կողմէ, իրրեւ պատերազմի ոճրագործ:

Ճախոնի գրաւումը

Ճափոնական կառավարութիւնը յայտնեց թէ թաթառը կը դժուարացնէ կարգ մը գործողութիւններ: Զօր. Մաք Արթըր անմիջապէս պատասխանելով, յիշեցուց թէ պատրաստութիւնները պէտք է լրացնել անպայման, ընդունելու համար ամերիկեան զինուորները, որոնք ցամաք պիտի ելլեն երեքշաբթի օր:

Կարմիր օդազօրքեր արդէն պատրաստուած են դրաւելու կղզի մը, Ճափոնի հիւսիսային ծայրը: Ոստիկանապետ զեկոյց հաղորդեց թէ կարմիր բանակը լրացնելով Մանչուրիոյ դրաւումը, ազատած է 28 դաշնակից զօրավարներ, 1670 սպաներ եւ զինուորներ:

Արդիլուեցաւ Ճափոնական նաւերու երթեւեկը Ճափոնի Ջուրերուն մէջ: Վերջին լուրերու համաձայն, Ճափոնցիները անձնատուր կ'ըլլան ամէն կողմ, բացի Սինկափուրէն:

× Հիւլէ - ռումբին աւերները կը չարունակուին: Ճափոնական վերջին տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ 30.000 հոգի եւս մեռած են Հիրոշիմայի մէջ, հիւլէ-ռումբին արձակումէն երկու չաբաթ վերջը եւ մահերու թիւը երթալով կը բարձրանայ: «Մահուան ուրուականը կախուած է քաղաքին մնացեալ բնակչութեան վրայ: Ռմբակոծութենէն երեք օր վերջը 30.000 հոգի մեռած եւ 160.000 հոգի վիրաւորուած էին, 250 հազար բնակիչի վրայ: Իրանիոմի ազդեցութիւնը կը սպառնայ ոչնչացնել ամբողջ բնակչութիւնը: Վերաշինութեան բանուորները կը վարակուին ամէն տեսակ հիւանդութիւններով եւ ջղաձգութիւններով: Գիտական քննութիւններէ կը հասկցուի թէ իրանիոմը խորապէս մտած է հողին մէջ եւ թէ հիւլէ - ռումբին պարունակութիւնը չատ վտանգաւոր է մարդկային մարմնին համար: Սկզբնաս ոչ մէկը պիտի կրնայ բոլորովին դարմանուիլ ցորչափ զարնուած չրջանին մէջ կը գտնուի: Քաղաքը բոլորովին կորսուած կը համարուի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՑ արտաքին նախարարը ճառ մը խօսելով, պատասխանեց անգլիական եւ ամերիկեան կառավարութեանց դիտողութեան, երեսփ. ընտրութեան առթիւ: Ըսաւ թէ եթէ նոյնիսկ ստոյգ ծանուցագիր մը չստանան զինադադարի յանձնաժողովէն, ընտրութիւնները պիտի կատարեն որոշուած թուականին (այսօր, կիրակի): Անգլիա իր դիրքը չէ փոխած եւ պիտի չճանչնայ պուլկարական կառավարութիւնը, որ կը վայելէ միայն Մոսկուայի վստահութիւնը:

ՄԱՄՈՒԼԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ կը յայտարարէ թէ արտադրութեանց նախարարը թուղթ պիտի տրամադրէ, որպէսզի մեծ ծաւալով հրատարակուին Սեպտ. 1էն սկսեալ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ թերթերը կը գրեն թէ անպարտ արձակուած է Պ. Միքայէլ Եավէր, որ ամբաստանուած էր թէ համակիրներ մատնած է Կէսթափոյին:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵՒՆ.— Տար. 750, Ճամս. 400, Յամս. 200 Ֆրանք:

Mardi 28 Août 1945 Երեքշաբթի 28 Օգոստոս

ԺԱ· ՏԱՐԻ — 17e Année No 4490-Նոր շրջան թիւ 119 խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԵՒՐՈՊԱՆ ԱՆՕԹԻ Է

Պատերազմը վերջացաւ, եւ ահա լուռ-տակ հողեր ազատագրուած երկիրներուն մէջ:

Աւերակներ անասհման տարածութեանց վրայ եւ վերաշինութեան վիթխարի, ահաւոր ճիգ մը որ առնուազն 10 տարի կրնայ տեւել Ֆրանսայէ եւ ուրիշ երկիրներու մէջ: Հաղորդակցութեանց վերահաստատում, որ նոյնպէս տարիներ կը պահանջէ: Եւ այս բոլորին դրամական, նիւթական բեռը, որուն թուանշանները գլխու պտոյտ կը պատճառեն:

Իսկ ամէնէն առաջ պարենաւորման տագնապ: Եւրոպան անօթի է: Շատ մը երկիրներու մէջ՝ բառին տառական իմաստով: Եւ կառավարութիւնները խոր մտահոգութեան մատնուած են, յառաջիկայ ձմրան համար:

Քանի մը յատկանշական պարագաներ, քաղելով իրազեկ աղբիւրներէ.—

Հոլանտա, երբեմնի երջանիկ երկիրը, կատարեալ թշուառութեան մատնուած է: Երկրին արդասաբեր մասերէն 80.000 հէքթար ողողուած է աղի ջուրով, 100.000 հէքթար ալ անուշ կամ կէս աղի ջուրերով: Քառասունհազար հէքթար տարածութեան մը վրայ ջուրին երեսը կ'երեւան մեծ ու փոքր եկեղեցիներու աշտարակները եւ ուերակ տանիքները: Մեծ քաղաքներու մէջ, ապրուստի գիները տարապայման սղած են: Մէկ գլանիկը (սիկառէք) կ'արժէ 1.20 ֆիւորին (20 ֆրանք), տուփ մը լուցկին՝ 16 ֆրանք, սիկառը՝ 320 ֆրանք (20 ֆիւորին): Համեստ ճաշ մը՝ 150 ֆիւորին կամ 2500 ֆրանք: Կամուրջները մեծ մասով քանդուած են: Ոչ երկաթուղի, ոչ հանրակառք:

Լեհաստան.— Եւրոպական վերնադրան գրասենեակի (U. N. R. R. A) պատուիրակութեան նախագահը կը յայտարարէ թէ Լեհաստանի ապրուստի պայմանները չատ աւելի տագնապալի են քան Եւրոպայի մնացեալ մասին մէջ: Ուտելիք չկայ. հաճարակները կը ծաւալին, արշաւը հաշտագիւտ է: Միայն երկու տարեկանէն վար մանուկները կրնան կաթ ստանալ, օրը 1 բաժակ:

Աւստրիա.— Անհնարադրելի թշուառութիւն, սկսելով մայրաքաղաքէն, Վիէննա, որ կը գտնուի չորս իշխանութեանց տակ: Մորհրդային հրամանատարութիւնը յանձն առած է ուտելիք ճարել:

Յունաստան արդէն սովի մատնուած էր զերմանական գրաւման չրջանին եւ հարկ եղաւ օգնութիւն հասցնել նոյնիսկ Փարիզէն, կարմիր եւ կապոյտ խաչերու եւ Բարեգործականի միջոցաւ: Իտալիոյ մէջ անօթութեան հետ զուգընթաց կ'ածի անգործութիւնը: Արդէն մէկ միլիոն կը հաչուէն գործազուրկներուն թիւը: Տակաւին Չեխոսլովաքիա, Եուկոսլաւիա, եթէ չենք սխալիր նաեւ Պուլկարիա եւ Ռումանիա, ուր ամբողջ չրջաններ քանդուած են պատերազմին հետեւանքով, հետեւաբար տնտեսութիւնն ալ խանգարուած:

Մեր բնակած երկիրն ալ, Ֆրանսա բաղդատաբար անվնաս, ահագին դժուարութիւններ կը կրէ, մանաւանդ հիւսիսային չրջաններուն մէջ ուր ամբողջ նաւահանգիստներ, գիւղեր եւ քաղաքներ վերատակներու համայնապատկեր մը կը ներկայացնեն: Ինչպէս կը հաստատեն օրուան լուրերը, առժամեայ կառավարութեան նախագահը, եւ, աւելի առաջ, պարենաւորման նախարարը յայտնած են որոշ յանձնառութիւններ ապահովել Ամերիկայի մէջ: Այնպէս որ, ձմրան հողերը զգալապէս պիտի թեթեւնան:

«Գօտին նեղ կապելու» հարկադրուած է նոյն իսկ ամենակալ Անգլիան, մանաւանդ որ Մ. Նահանգներու նախագահը մէկ հրամանով չեչեց Փոխ Վարձի օրէնքը, եւ հիմա հարկադրուած են գնումները կատարել կանխիկ եւ կացութիւնը բարւոքել նոր բանակցութիւններով:

Դեռ չենք խօսիր Գերմանիոյ մասին, ուր տեղական բնակչութեան վրայ հետզհետէ կը բարդուին 8—10 միլիոն փախստականներ եւ արտաքսուածներ՝ Լեհաստանէն, Չեխոսլովաքիայէն եւն:

Կարճ խօսքով, բոլոր երկիրներն ալ կը դիմեն նոր պատերազմի մը առջեւ,— ամբողջական պատերազմ՝ Անօթութեան, ինչպէս եւ համամարդկներու դէմ:

Անշուշտ կարելի չէ բուն պատերազմին ահռելապատկերներուն հետ բաղդատել այս նոր եւ ահաւոր պայքարը: Բայց եւ այնպէս, միլիոններու թշուառութեան դէմ բացուած այս աշխարհամարտն ալ նոյնքան ծանր մղձաւանջ մը կը կազմէ: Մանաւանդ փոքր, ուժասպառ, անճար կամ անտէր ժողովուրդներուն համար:

Շ.

Թուրք ւազուիի իրաւակցումը Հայկ. Յուշագրի առթիւ

ՄՄԲ.— Կիրակի օր հրատարակեր էինք «Թանին»ի յօդուածը, Հիւսէյին Ճահիտ Եալչընի ստորագրութեամբ: Ահաւասիկ միւս թերթերուն ցընդարձակութիւնները: (Ստորագծումները՝ Ճառագ).—

»ԵՐԿՈՒ ԱՐԿԱԾԱԽԴԻՐ ՀԱՅԵՐՈՒ ԳՈՐԾԸ» ...

«Ազդակ» (23 Յունիս) կը հրատարակէ հետեւեալ հեռագիրը, զոր իրեն ուղղած է Թուրք Մամուլի Միութեան Ընդհ. նախագահ եւ «Ուլուս»ի երեսփոխան խմբագրապետ Ֆալիհ Րըֆքը Աթայ՝ Սան Ֆրանչիսկոյէն.—

«Երկու անձեր, որոնք «Հայկ. Ազգ. Կոմիտէ»ի անդամի հովեր առած են, կարգ մը նամակներ ղրկած են Համաժողովի պատուիրակութիւններուն: Անանուն այս մարդիկը այս կերպով Հայկական Հարց մը մէջտեղ նետելու նպատակը հետապնդած են: Նամակները ոչ մէկ ազդեցութիւն ունեցած են:

Միւս կողմէ, խնդրոյ առարկայ ձեռնարկը խիստ գէշ մթնոլորտ մը ստեղծած է նաեւ Հայերուն միջեւ, որոնք մեր հոս ժամանումէն ի վեր, խիստ անկեղծ վերաբերում մը ցոյց տուին մեզի հանդէպ: Ամերիկայի մէջ, երեւելի կարգ մը Հայ յեր ծայր աստիճան ազդուած են այս խնդիրէն: Անոնց համաձայն, Ամերիկայի մէջ կան բազմաթիւ մարդիկ, որոնք որ եւ է կոմիտէի կապուած չըլլալով հանդերձ քաղաքական արկածախնդրութիւններու եռուէ կը վազեն չահախնդրութեամբ:

Դարձեալ անոնց համաձայն, ամերիկահայութիւնը վստահ է, թէ արդար վարչաձեւի տակ կ'ապրի բովանդակ Թրքահայութիւնը:

Սան Ֆրանչիսկոյի ամենածանօթ Ֆիրմանեթրէն մէկը, որ շատ ծանօթ եւ սիրուած Հայ մըն է, յայտարարեց այսօր թէ պատմութեան անցած է այլեւս անցեալը, եւ անհրաժեշտ է որ բարեկամ ապրին Հայերն ու Թուրքերը: Ուրիչ Հայ մը խոստովանեցաւ՝ թէ անցեալի անհամաձայնութեանց պատճառ եղած են Հայերը»:

«ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ ՉԿԱՑ»...

«Վաթան» եւս (23 Յունիս) կը հրատարակէ վերոգրեալ հեռագիրը, ինչպէս եւ վերի խորագրով համագրական մը:

— « Թուրքիոյ մէջ վերջնական հաչուեյարդարի ենթարկուած է Փոքրամասնութեանց խընդիրը: Վստահ ենք, թէ թարգման հանդիսացած պիտի ըլլանք բովանդակ Թրքահայութեան կարծիքին, եթէ մեր խօսքերը ուղղենք արկածախնդիր եւ պատեհապաշտ Հայերու եւ ըսենք.— «Պիտի չկարենաք յաջողիլ ձեր յետին նպատակներուն մէջ ու պարարտացնել ձեր քսակները՝ հայկական հարց մը յուզելով Թուրքիոյ մէջ»: Հանրապետական կառավարութիւնը ազատութիւն ու հանդստութիւն ապահոված է իր բոլոր հպարենակիցներուն, առանց ցեղի եւ կրօնի խտրութեան: Բաւական է, որքան վնասուեցան երկու կողմերը «Հայկական Հարց»ի մը արծարծումով:

Ապահով ենք, թէ բոլոր մեր հայ հայրենակիցները կ'այպանեն այս անհեթեթ ու ձախաւեր քայլը »:

«ՀԱՑԵՐԸ ՈՒՂՂԱՄԻՏ ԵՒ ԳՈՐԾՈՒՆԵԱՑ ԵՆ»...

« Թասվիր» (24 Յունիս) այս խորագրին տակ կը գրէ·

— Վճռաբար կրնանք յայտնել, թէ այս վերջին ձեռնարկն ալ որ եւ է ազդեցութիւն պիտի չգործէ մեր երկրին մէջ ապրող Հայերուն համար, նկատելով որ հանրապետութեան հռչակումէն ի վեր կատարուած ուղղակի եւ անուղղակի գրգռութիւնները որ եւ է արդիւնք չտուին, եւ Հայերը ողղամիտ կեանք մը ապրեցան Թուրքիոյ մէջ:

«Այս առիթով աւելցնենք թէ, Սուրիոյ մէջ Ֆրանսայի հետ իրենց վերջին օրերը կ'ապրին հայ «կոմիթէճիները, որոնք Ֆրանսայի պաշտպանին մատնութենէն քաջալերուած՝ ամէն առիթով ամէն կարգի գործունէութեան կը լծուին մեղի դէմ:

Գալով Եգիպտոսի «կոմիթէճի»ներուն, անոնք ալ հաչուեյարդարի ենթարկուեցան էլ Ալամէյնի մէջ: Տասներեք տարի առաջ, հայկական կոմիթէներն այն աստիճան ազդեցիկ էին, որ Թուրք դեսպան Միւնիր պէյ իր Ամերիկա ժամանումի օրը կը տեսնուէր նաւահանգիստ փախչիլ: Մինչդեռ այսօր վերջնապէս պատմութեան անցած են անոնք, հակառակ անոր, որ օտար պետութեան ծանրակշիռ քաղաքականութիւններ կը վայելեն: Եթէ Թուրքիա բնակող մեր հայրենակիցներուն մէջ այդ հին դասակարներուն կառչած 4—5 հոգի մնացած են, ժամանակը եկած է, որ անոնք ալ ըմբռնեն այս իրողութիւնները»:

«ՄԵՐ ՀԱՑԵՐՈՒՆ ՇՈՒՐՋ» ...

Այս խորագրին տակ, Նիզամէտտին Նպիճ կը գրէ 23 Յունիսի «Սոն Թելեկրաֆ»ի մէջ·

— « Քանի մը ի պաշտօնէ արկածախնդիրներ կը չարունակեն մոլեռանդօրէն կառչած մնալ Դաշնակ կուսակցութեան հին ծրագրին եւ կը յուսան օտար միջամտութեամբ «փրկել հայ ժողովուրդի ճակատագիրը»: Նման ձեռնարկներ մեր ծիծաղը կը չարժեն այսօր: Ոչ: Ֆալիհ Րըֆքը բարեկամս: Պէտք չունէիր Սան Ֆրանչիսկոյէն երաչխիք տալու մեզի հայ եղբայրներու մասին, երբ Թուրքիոյ Հայերը իրենց կղերական ու աչխարհական պատուիրակներով կը մասնակցին կաթողիկոսական ընտրութեան, կամ երբ բովանդակ Թուրքիոյ մէջ լրագրավաճառներ կը պոռան.— «Սարմարա », « Նոր Լուր», «Ժամանակ»...

ՊԵԼՃԻՈՑ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՊՐԻՒՍԷԼ (Ցառաջ).— Պելճիոյ հայ գաղութը կը կազմէ ինքնուրոյն համայնք մը, առանց յարանուանական եւ հատուածային խտրութեան: Իր ազգային գործերը կը վարէ Գաղթ. Կանոնադրի հիման վրայ եւ ներկայացուցչական դրութեամբ:

Ներկայացուցչական մարմինը կը բաղկանայ 25 անդամներէ, 20ը Պրիւսէլի եւ 5ը Անվէրսի համար: Այդ անդամներուն ընտրութիւնը կը կատարուի երեք տարին անգամ մը, գաղտնի եւ ուղղակի քուէարկութեամբ: Պրիւսէլի եւ Անվէրսի միացեալ գաղութը կը հաչուէ մօտաւորապէս 1000 անդամ, 750ը Պրիւսէլ, 250ը Անվէրս:

Ներկ. մարմինը գաղութին օրէնսդիր դերադոյն մարմինն է, անկէ կը բխի գործադիր մարմինը, այսինքն՝ Պելճիոյ Գաղթ. Վարչութիւնը, որուն պաշտօնավարութիւնը կը տեւէ մէկ տարի, յետոյ հաւաքարար կը հրաժարի: Հրաժարած պահուն, իր գործունէութեան բարոյական ու նիւթական համարատուութիւնը կը ներկայացնէ Ներկ. Մարմնին: Վարչութիւնը կ'ընտրէ զանազան օժանդակ մարմիններ, որոնք ուղղակի պատասխանատու են վարչութեան:

Գերման գրաւման չրջանին, անկարելի ըլլալով ազատ քուէարկութիւն կատարել, հինգ տարիէ ի վեր Ներկ. Մարմնի վերընտրութիւնը յետաձգուած էր, թէեւ ան եւ իրմէ բխած վարչութիւնները առժամապէս կը չարունակէին իրենց պաշտօնը յօդուտ գաղութին: Պատերազմի ընթացքին Պելճիոյ Հայերը, առանց բացառութեան, ազատ մնոյին հետապնդումներէ, ձերբակալութիւններէ եւ պարտաւորիչ աշխատանքէ, չնորհիւ իր նախադահին խնամատուն քաղաքականութեան:

Պելճիոյ ազատագրումէն վերջ, ընդհանուր քուէարկութիւն կատարուելով, ընտրուեցաւ 25 անդամէ բաղկացած Ներկ. Նոր մարմին մը: Այդ առթիւ, առաջին անգամ ըլլալով, ուրախալի էր տեսնել գաղութի անդամներուն մասնաւոր եռանդը, մեծ թուով մասնակցելու համար քուէարկութեան:

Ներկ. մարմինը իր դումարած ընդհ. ժողովին մէջ, նախ ընտրեց իր մնայուն դիւանը, նախագահ՝ Նորայր Վրոյր, փոխ - նախագահ՝ Հ. Տէրոսկի, եւ երկու քարտուղարներ Օր. Տ. Գովանճեան եւ Հ. Պարսամեան: Ճեռոյ, լսելէ վերջ հրաժարեալ վարչութեան համարատուութիւնը, ընտրեց 7 անդամէ բաղկացած նոր վարչութիւնը:

Գաղութին կանոնադիրը չհամապատասխանելով ներկայ պայմաններուն եւ պարունակելով ինչ ինչ թերութիւններ, Գ. Մաքսուտ Միհրդատեանցի առաջարկութեան վրայ, Ընդհ. ժողովը որոշեց վերաքննութեան ենթարկել զայն:

Այդ առթիւ, ընտրուեցաւ չորս հոգիէ բաղկացած մասնախումբ մը, նախնական քննութեան ենթարկելու կանոնադիրը, ու յետոյ զայն ներկայացնելու ընդհ. ժողովի վաւերացման:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

---

80 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ ԿԵՂԾ ՀԱԶԱՐՆՈՑՆԵՐ

չրջարերութեան հանուած են Փարիզի մէջ: Չորեքչաբթի օր ոստիկաններ տաղաւար մը պաչարեցին Ռոմէնվիլի մէջ ուր ապաստանած էր գլխաւոր կեղծարարներէն մէկը: Փոխադարձաբար կրակ տեղալէ վերջ, փախստականը ձերբակալուեցաւ եւ կառաստան մը մէջ գտնուեցան պայուսակներ որոնք վեց միլիոն ֆրանքի կեղծ հազարնոցներ կը պարունակէին: Այս ձերբակալութեան չնորհիւ քանի մեղսակիցներ եւս բռնուեցան: Կեղծ թղթադրամները կարելի է ճանչնալ ուչադրութիւն ընելով հետեւեալ կէտերուն.— Կանանչ եւ վարդագոյն հազարնոցներ — Մարիանի (Ֆրանսա) գտածոյն հազարնոցներ — մակերեսին վրայ սովորական քառագծին (filigrane), միայն հորիզոնական գիծեր կը պարունակէ: Ձախ կողմի ուղղահայեաց գիծերը իրար խառնուած են: Ամերիկեան հազարնոցները.— Գոյները իրար խառնուած են: Հաւկիթաձեւ մասին մէջ ուր «Ազատութիւն» են. բառերը կը գտնուին, աստղերները կոչտ արատներ կը ցուցնեն:

ԹՐՔԱՀԱՅ ԴԱՏԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Լիոն, 24 Օգոստ. (Յատ.).— Ազգ. Միու - թեան Շրջ. վարչութիւնը Օգոստոս 18ին խորհըր - դակցական ժողովի մը հրաւիրած էր բոլոր կազ - մակերպութեանց ներկայացուցիչները, առեւտրա - կաններ, բանուորներ եւ ծանօթ անձեր: Կը մաս - նակցէին նաեւ Ազգ. Միութեան շրջաններու ներ - կայացուցիչները: Նախագահ Պ. Աչքըբացեան ժո - ղովը բանալով, կարդաց գրաւոր ճառ մը Հայկ. Հարցի մասին: Ցետոյ կարդացուեցան Փարիզի կեդրոնէն ղրկուած յուշագրին գլխաւոր մասերը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, որ ամէնուն հաւանու - թեան արժանացան: Նախագահը յայտարարեց թէ անոնք որ կը փափաքին յաւելումներ ընել, կրնան ազատօրէն առաջարկել: Փրոֆէսէօր Խայիկեանի կողմէ եղաւ փոքր յաւելում մը: Ցետոյ ընտ - րուեցաւ 10 հոգինոց օժանդակ յանձնախումբ մը, ուղղակի գրգռելու համար Հայկ. Դատին վերա - բերեալ գործերով: Յանձնախումբին անդամներն են.— Պ. Պ. Արապեան, Թադէոսեան, Եղիշէ Փա - փազեան, Պըլըդեան, Ձըննկըրըեան, Տոքթ. Սէթ - իկճեան, Փափազեան, Ֆէրմանեան, Ա. Օպօղ - եան եւ երեք յարանուանութեանց պետերը, իբրեւ պատուոյ նախագահներ: Ժողովը փակուեցաւ խանդավառութեան մէջ:

ՅԱՒԱՋ.— Կիրակի օր հրատարակած էինք Մարսէյլի մէջ գումարուած ժողովը եւ Յանձնա - խումբին ընտրութիւնը: Վերջին պահուն Շրջ. վարչութենէն ստացանք զեկոյց մը, որ կը պարու - նակէ հետեւեալ նորութիւնը.—

Ժողովը քաղաքագիտ յայտնեց որ Փարիզի կեդ - րոնական յանձնախումբը անմիջապէս դիմում կա - տարէ գաղթաշխարհի բոլոր հայութեան եւ այս ուղղութեամբ կազմուած մարմիններուն՝ որպէսզի ամէն տեղ միանան այնպէս ինչպէս միացած է Ֆրանսահայ գաղութը եւ խաղաղութեան ժողով - ներուն հայկական պահանջները ներկայացուին, գոնէ այս անգամ, մէկ ձակատով:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Զօր. տր Կօլ կը վերադառնայ վաղը

Առաջամեայ կառավարութեան նախագահը վերջացուցած ըլլալով իր պաշտօնը, վաղը Փարիզ կը վերադառնայ Ամերիկայէն, ուր դուռ ջերմ ըն - դունելութիւն: Նախագահ Թրումըն «Արժանիքի Լեգէոն» պատուանշանը նուիրեց զօրավարին եւ արտաքին նախարար Պ. Պիտոյի, հանդիսաւոր ա - րարողութեամբ մը:

Թերթերը այժմէն կը խօսին ճոխ բերուած արդիւնքներու մասին: Ընդհանուր տպաւորու - թիւնն այն է թէ Մ. Նահանգներու կառավարու - թիւնը Ֆրանսայի բառգճանքները լսած է բարե - կամական տրամադրութեամբ, հաւաստիքներ տը - ւած է, սակայն որոշ յանձնառութիւններ չէ ստանձնած: Ամէնէն չօչափելի արդիւնքն այն է որ Ֆրանսա ուտելիքէ պիտի չեղուի այս ձմեռ եւ իր Մայր. Արեւելքի չահերը նկատի պիտի առնուին: Ուրիշ քաղաքական հարցերու առթիւ, նախագահ Թրումըն հաւկցուցած է թէ ստիպուած են սպասել արտաքին նախարարներու խորհուրդին, որ պիտի դումարուի Սեպտ. 10ին, Լոնտոնի մէջ: Այդ խըն - դիրներուն գլխաւորներն են՝ Հունոսի չրջանին միջազգայնացումը, Ֆրանսայի բաժինը հատու - ցումներուն մէջ եւն.: Ամերիկա չուզեր յանձնա - ռութիւններ ստանձնել այս մասին, առանց խոր - հըրդակցելու Անգլիոյ հետ: Հնդկաչինի համար Ամերիկայի տեսակէտն այն է որ այդ խնդիրը կարգադրուի Անգլիոյ եւ Չինաստանի հետ: Բա - նակցութիւնները աւելի նպաստաւոր եղած են տնտեսական դեռնի վրայ: Ամերիկա որոշ վարկ պիտի բանայ եւ զանազան դիւրութիւններ պիտի ընծայէ, անհրաժեշտ ապրանքներ ճարելու հա - մար: Պատերազմը դադրած ըլլալով, փոխադրու - թիւններն ալ պիտի դիւրանան եւ Ֆրանսա պիտի կրնայ մեծաքանակ ներածումներ կատարել:

Զօրավարը յաղողած կը նկատէ իր այցելու - թիւնը, որ նպաստեց վարանելու չատ մը թիւրի - մացութիւններ եւ ամրապնդելու բարեացակամու - թիւնը: Զօրավարը եւ նախագահը հաւաքական յայտարարութիւն մը հրատարակեցին, որ կ'ըսէ թէ խօսակցութեանց առթիւ կարելի եղաւ քննել չարք մը խնդիրներ, մանաւանդ անոնք որ անմի - ջական կարեւորութիւն ունէին երկու երկիրներուն համար: Երկու երկիրներուն արտաքին նախարար - ներն ալ երկու օր քննած են քաղաքական եւ տնտե - սական խնդիրները, «կատարեալ եւ անկեղծ վիճա - բանութեամբ»: Այդ քննութեանց հետեւանքով, Ֆրանսայի վարչապետ եւ արտաքին նախարարը հաստատած են թէ հիմնական ներդաշնակութիւն կը տիրէ Ֆրանսական եւ ամերիկեան նպատակնե - րուն միջեւ, յետպատերազմեան աշխարհի վերա - բերեալ եւ թէ պատրաստ են աւելի չինութեան մասին եւ թէ պատրաստ են աւելի օգտակար գործակցութիւն հաստատելու երկու ազգե - րուն միջեւ:

Ճշդում ար

« Ցուսաբեր » տասներկու յօդուածներէ մաղ - կացած չարքի մը մէջ ընթերցողներուն կը ներկա - յացնէր ողբացեալ Փրոֆ. Ա. Խաչատուրեանի կեանքէն «Ցուշեր եւ տպաւորութիւններ», Բժ. Պ. Մխսքեանի ստորագրութեամբ:

Ողբացեալ ուսուցիչը իր կեանքին չրջանը փա - կած է 84 տարեկան հասակին մէջ, հայրենի հողը դանելով իբրեւ յաւիտենական վայր:

Բժ. Պ. Մխսքեան չատ հետաքրքրական մանրամասնութիւններ տուած էր, որոնցմով կա - րելի պիտի ըլլայ լրացնել օր մը կենսագրականը հանրային դէմքի մը, որ երկար տարիներէ ի վեր, իբրեւ դաստիարակ, բանասէր եւ պատմաբան մեծ գործունէութիւն մը ունեցաւ մեր կեանքին մէջ, նախ արտասահման (Կարին, Պոլիս, Եւրոպա) եւ յետոյ Հայաստանի մայրաքաղաքին մէջ:

Ցուշերու եւ տպաւորութիւններու այդ չար - քին մէջ սակայն, ինչ կը վերաբերի Փրոֆ. Խա - չատուրեանի Գոնիա ապաստանած ըլլալուն եւ հոն անցուցած կեանքին, քանի մը մանրամասնու - թիւններ եւ դերակատար ուրիշ անձերու յիչատա - կութեան բացակայութիւնը աչքի կը զարնէին:

Այդ պակասներն ուշադրութեան առարկայ պիտի չդառնային, եթէ այս տողերը ստորագրո - ղին անունը կապուած չըլլար ճշմարտութեան հա - կառակ յիչատակութեան մը:

Յօդուածներէն ութերորդ գլուխին մէջ (10 Յուլիս 1945, թիւ 85), որ Փրոֆ. Խաչատուրեանի մշակութային ժառանգ»ին մասին կը խօսի, յար - դելի յօդուածագիրը, տարագրութեան չրջանի գրական աշխատանքներուն ակնարկելով, հետեւ - եալ պարբերութիւնը գրի առած էր. «Պոլսոյ մէջ ձերբակալման պահուն Փառլ Պարբի «Դաստիա - րակութեան սկզբունքները» արդէն ամբողջապէս հայացուցած էր, գաղթականութեան սեւ օրերուն, Սուլթանիէ եւ Գոնիա պահուըտած ատենները, ա - ռանց վհատելու, կրկին անգամ այդ գիրքը թարգ - մանելով՝ կը յանձնէ Մկրտիչ Պարսամեանի: Այս կրկնակ աշխատութենէն ոչ մէկ հետք կարելի է գտնել այսօր »:

Բիչ մը վարը.— «Նոյն այդ չրջանին, ան և - սորվէր անգլերէն եւ հրապուրուելով գոյգ մը ա - մերիկացի մանկավարժներու — Լիւդէ Սառահ եւ Ճորճ Կիտաէրիճ — կողմէ պատրաստած «Մայրե - նի լեզու» վերնագիրը կրող եռահատոր դասա - գիրքերէն, գանոնք ալ հայերէնի կը թարգմանէր: Այս գործն ալ կը յանձնէր ճոյն բարեկամին հոգա - ծութեան. դժբախտաբար ան ալ կարտուած համա - րելու է»:

Արդ, կը փութամ յայտարարել հրապարա - կով, որ Փրոֆ. Ա. Խաչատուրեան Գոնիայի մէջ եւ կամ ուրիշ որ եւ է տեղ ինձի ոչ մէկ գրական աշխատութիւն յանձնած է: Ձեմ գիտեր եւ չեմ ալ կրնար բացատրել թէ յարգելի բժ. Պ. Մխսքեան ինչ բանի վրայ հիմնուելով տուած է իր այդ յու - շերը, որոնք ինձի կը վերաբերին: Կը սպասեմ հերքում - լուսաբանութեան մը «Ցուսաբեր»ի մէջ, որպէսզի ամէն թիւրիմացութիւն փարատի այս հարցին չուրջ:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

Պուլկարիա տեղի տուաւ

Պուլկարական կառավարութիւնը վերջին պա - հուն տեղի տալով Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու դիտողութեանց, յետաձգեց երեսփ. ընտրութիւն - ները որոնք տեղի պիտի ունենային կիրակի օր: Լոնտոնի քաղաքական չրջանակներուն մէջ հետե - եալ եղրակացութիւնները կը հանեն այս որոշու - մէն.— 1. Պուլկարական ընտրութեանց յետա - ձգումը կը նչանակէ թէ Դաչնակիցներու գործակ - ցութիւնը չէ խանդարուած միջդաչնակցային վեր - ատուգիչ յանձնաժողովին մէջ.— 2. Այժմ յոյս կայ որ Պուլկարիա ընտրութիւնները պիտի կազ - մակերպէ ժողովրդապետութեան սկզբունքներով. — 3. Ժողովրդավար ընտրութիւններով պիտի կազմուի խնդապէս ներկայացուցչական կառավա - րութիւն մը զոր արեւմտեան պետութիւնները պի - տի կրնան ճանչնալ.— 4. Այս ալ իր կարգին պիտի դիւրացնէ հաշտութեան դաշնագրին կնքումը Պուլկարիոյ հետ:

Վերատուգիչ յանձնաժողովին մէջ, ռուսական պատուիրակը, որ միեւնոյն ատեն նախագահն է, իր ստացած հրահանգին համաձայն միացաւ անգլեւամերիկեան տեսակէտին եւ երեքին որո - շումը հաղորդեց պուլկարական կառավարու - թեան, որ տեսնելով թէ Մոսկուան չուզեր օգնել, տեղի տուաւ:

Պուլկարական կառավարութիւնը միեւնոյն ա - տեն արտօնեց եօթը դաշնակից թղթակիցներու մուտքը: Ասոնք մինչեւ հիմա արտօնութեան կը սպասէին Պոլսոյ մէջ: Ուրեմն այսուհետեւ անգլ - եամերիկեան մամուլը պիտի կրնայ ուղղակի լու - բեր ստանալ այդ երկրէն: Լեհական կառավարու - թիւնն ալ արտօնեց խումբ մը ամերիկեան թղթա - կիցներու մուտքը:

Յաղթականները Ճափոնի մէջ

Խաղաղականի մէջ պայթած թաթաոէն հետե - ւանքով, ամերիկեան զօրքը Ճափոն պիտի մտնէ այսօր, երեքշաբթի, մինչդեռ նախապէս որոշուած էր կիրակի: Թաթաոի հոսանք մը հիւսիս-արեւել - քէն Թոքիօն զարկաւ 300 մղոն արագութեամբ: Ուրիչ հոսանք մը՝ Հոնկ Կոնկը: Առաջին օդային զօրամասերը պատրաստ էին ցամաք եջնելու, երբ ստացան յետաձգման հրամանը:

Ցետաձգումէն առաջ Թոքիոյի անթելը կը ծա - նուցանէր թէ պատրաստութիւնները լրացած են: Դաչնակիցներու ահեղ նաւատորմը պաշարած է Ճափոնը: Առաջին անդամ ամէն կարգէ աւելի քան 200 մարտանաւեր պիտի մտնեն Թոքիոյի ծոցը: Առաջին ամենամեծ տորմիղն է այս որ կ'երեւայ Ճափոնի ջուրերուն մէջ: Ճափոնցիները իրենք պիտի տաւչնորդեն այս մարտանաւերը, ապահո - վութեան համար: Ճափոնական կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է, որպէսզի միջադէպեր չպատահին: Նաւաշները մէկ չաթաթէ ի վեր մար - զանքներ կը կատարեն, ցամաք եջնելու, եւ ի հար - կին կռուելու համար:

Ճափոնի մէջ ալ պիտի գործադրուի «չեղբայ - րանալու» կանոնը, աւելի խստութեամբ: Ամերիկ - եան հրամանատար մը յայտարարած է.— « Ձեմ ուզեր որ մեր զինուորները մտերմանան որ եւ է կերպով կամ բարեկամութեան տպաւորութիւն գործեն: Հրամայած ենք որ գործի մարդու պէս վարուին եւ միայն երբէք սպաներու հետ յարաբե - րին: Եթէ դիմադրութեան հանդիպինք, պիտի կռուինք եւ ստանանք ինչ որ կ'ուզենք»:

× Լոնտոնի անթելը զրոյց մը յիչեց որուն համաձայն Ճափոնի կայսրը անձնասպան եղած է, բայց աւելցուց թէ որ եւ է պաչտօնական լուր չունին: Ընդհակառակն ուրիչ հեռագիր մը կը ծա - նուցանէ թէ կայսրը հրամանագիր մը ուղղած է Ճափոնի սպաներուն եւ զինուորներուն, որպէսզի զինաթափ ըլլան եւ նուիրուին վերաչինութեան:— Չինացիները գրաւեցին Քանթոնը, Շանկայը եւ Նանքինը:— Թոքիոյէն կը հեռագրեն թէ բազմա - թիւ Ճափոնցիներ հարա - ճիրի ըրած են կայս. պալատին առջեւ: Անձնասպանութեանց հանդամա - նքը կը չարունակուի:

ՋԱՆԻ ՄԸ ՏԱՂԱՎ

ՀԱՅԸ ԱՌԱՆՑ ԿՏՐՕՆԻ ՊԻՏԻ ԾԱՆՈՒԻ Նո - *յեմբեր 14ն սկսեալ*, ինչպէս յայտարարեց պարե - նաւորման նախարարը Լիոնի մէջ: (Կարգ մը թեր - թեր կը գրեն՝ հոկտ. 15ը). Շաբարի բաժնեչափը պիտի չաւելնայ յունուարէն առաջ: Ձարպեղէնը դգալապէս պիտի աւելնայ Հոկտեմբերէն ոետկայ, ամսական 600 կրամ, որ յետոյ պիտի բարձրանայ 700ի եւ 750ի: Միսը պիտի տրուի չաբաթը 250 կրամ, թերեւս վաճառումը ազատ հռչակուի: Նմորեղէնի (փաթ) պատրաստութեան զարկ պիտի տրուի, լեցնելու համար չոր բանջարեղէնի (ընդե - ղէն) պակասը:

ՓԱՐԻԶԸ ՊԱՐԵՑ ՈՒ ԵՐԳԵՑ չաբաթ եւ կիրա - կի գիչերն ի բուն, մայրաքաղաքին ազատագրու - թեան տարեդարձին առթիւ: Հայրենասիրական եւ յեղափոխական երգերը կը թնդացնէին քաղաքը: Թափօրներ, հրախաղութիւններ, օդանաւային թռիչքներ, բոլորն ալ ի պատիւ ազատութեան: Գեր-արդիական պարերուն խառնուած էին մինչեւ 1900էն մնացած պարեր ու խաղեր: Դաչնակից պետուորներն ալ խառնուած էին բազմութեանց, յիչեցնելով այն օրերը երբ առաջին անդամ Փարիզ կը մտնէին եւ կ'ընկճուէին համբոյրներու տեղա - տարափին տակ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ հրչական բանուորական կոմիտէն, որ 500.000 անդամ ունի, կը պահանջէ առանց խորութեան գործ եւ ապրուստ ապահովել այն բոլոր Հրեաներուն որ Ֆրանսայի մէջ կ'աչխա - տէին պատերազմէն առաջ:

100 ԿՐԱՄ ՄԻՍ ԵՒ 90 կրամ խոզեղէն պիտի բաժնուի Օգոստ. 26էն Սեպտ. 2ի չաբթուն, հա - մապատասխան կտրօններով: Երկարագրուած են Օգոստոսի BF (միս), DN (միս յՅներու), VIII, BD, BC կտրօնները:

ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ բրիտանական գրասենեակ մը հաստատուեցաւ Գահիրէի մէջ:

ԵՕԹԸ ԳԵՐՄԱՆ ԳԵՐԻՆԵՐ ԿԱՒՈՒԵՑԱՆ մի - ժամանակ, Մ. Նահանգներուն մէջ, իրենց մէկ ընկերը սպաննած ըլլալով:

500.000 *ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐ* կան Ֆրանսայի մէջ, համաձայն աչխատանքի նախարարին յայ - տարարութեան:

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ.— Գ. Տէօվլէթի նոր երկը, *ԶԷՑՈՒՆ*, պատմութիւն 1895ի պատերազմնե - րուն, տեղական բարքերով եւ հին դէպքերով ճո - խացած: Ընտիր հատոր մը պատկերազարդ: Տպ. Տէր - Յակոբեան:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mercredi 29 Août 1945 Չորեքշաբթի 29 Օգոստոս

ԺԷ· ՏԱՐԻ — 17e Année N°4491-Նոր շրջան թիւ 120 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԽՂՃՈՎ ՔԱՐ, ՄՏՔՈՎ ՓՈՇԻ

Ի՞նչ տպաւորութիւն կրեցիք, աչքէ անցընելով Թուրք մամուլին արտայայտութիւնները՝ Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին ներկայացուած յուշագրին առթիւ (տես Ցառաջ, կիրակի եւ երեքշաբթի):

Անշուշտ անօգուտ է որ եւ է պատասխան կամ վիճաբանութիւն:

Քանի տարուան «հանրապետական» կարգուսարքն անգամ բաւական չեղաւ, քիչ մը պայծառամտութիւն սորվեցնելու համար Թուրք մամուլի վարիչներուն:

Միշտ նոյն եղանակը,— ստորագրողը վաստակաւոր գրագէտ - հրապարակագիր մը ըլլայ թէ հասարակ խուժանավար մը: Կատարեալ համեմատութիւն հոգեկան թշուառութեան եւ մտաւոր անանկութեան: Ղեճով քար, մաքով փոշի:

Փոխուած են արտայայտութեան ձեւերը: Աւելի ազատ կը գրեն ու կը խօսին: Եւ սակայն, միեւնոյն ժանդահար ոգին է որ կը տիրապետէ: Թմրու եւ ընդվզեցուցիչ:

Ամբողջ հաւաքածոներ քրքրէ ու սերտէ: Թըլթաթէ 1910—13ի, 1922—25ի կամ 1940—45ի հաւաքածոյ մը,— նոյն կոշկոռ կապած դիտելիքները:— Հայերը եւ Թուրքերը եղբօր պէս կ'ապրէին. «Ռոմիթէճի»ները եկան խանգարեցին: Հիմա նորէն եղբայր են, կը վայելեն ամէն ազատութիւն եւ իրաւունք Թուրքիոյ մէջ: Բայց, նորէն մէջտեղ ելած են «արկածախնդիրները»·

— Միւս կողմէ պէտք է հաշուի առնել նախկին կուսակցութեանց թափթփուքները որոնք ապրելու պէտք ունին, որոնց ապրուստը կը վտանգուի, եթէ Թուրքիոյ մէջ լուծուի հայկական հարցը»· (Թանին):

— « Թուրքիոյ մէջ վերջնական հաշուեյարդարի ենթարկուած է փոքրամասնութեանց խնդիրը»· (Վաթան):

— « Քանի մը ի պաշտօնէ արկածախնդիրներ կը շարունակեն մոլեռանդօրէն կառչած մնալ Դաշնակ կուսակցութեան հին ծրագրին եւ կը յուսան օտար միջամտութեամբ «փրկել հայ ժողովուրդին ճակատագիրը»· (Սօն Թէյլկրաֆ):

Իմացէք· ոչ աւելի քան մէկ միլիոն ժողովուրդ է ջարդուած: Ոչ «Արեւելեան նահանգները» աւարի տրուած եւ աւերակի են վերածուած: Ոչ անոնց հարազատ բնակիչները, —դարձեալ 1 միլիոն —, արմատախիլ եւ ցիրուցան բազմութեանց վերածուած են ի սիրիւս աշխարհի: Ոչ Կարս - Արտահանը, Սուրմալուի դաշտը եւ ուրիշ հայկական հողեր Թուրքիոյ կցուած են բռնի: Ոչ Պոլսոյ ափ մը հայութիւնն իսկ բանաւոր հօտ մը զարձած է, միշտ ահուդողի մէջ: (Դեռ չենք յիշեր անոնց քան տարուան անխախտ հաւատարմութեան վարձքը, «Ունեւորութեան Տուրք»ի հրէշային օրէնքը (1942-43), որ փոչիացուց միլիոնաւոր հարուստներ եւ անհատական հարստութիւններ...):

Երջանկութեան մէջ կը լողանք, եւ տակաւին երէ՞ս ունինք «Հայկական Հարց» յարուցանելու: «Քաղաքական արկածախնդրութեանց եռեւէն վազելու չահախնդրութեամբ »...

Մէկ տարբերութիւն, այս անգամ:

Սպառնալիքներ չկան եղած հրատարակութեանց մէջ: Ընդհակառակն, փաղաքչական խօսքեր,— «մեր հայ եղբայրները»: «Հայերը ուղղամիտ կեանք մը ապրեցան Թուրքիոյ մէջ».Թասվիր:

Անշուշտ այաքանն ալ անոր համար որ, հիւրասիրուեր են Սան Ֆրանչիսկոյի եւ Գահիրէի մէջ — ի հարկէ նաեւ Փարիզի մէջ — բարեմիտ Հայերու կողմէ, որոնք «երջանիկ անկիւն մը կ'երազեն Ակնոյ պարտէզներուն մէջ», կամ «կարօտով կը յիշեն Ամասիոյ կեանքն ու պտուղները»: Ինձո՞ր - ներն ու տանձե՞րը:

Ոչինչ: Թող այսպէս չարունակեն: Իսկ մենք, աւելի քան երբեք հաւատարիմ ազգային ուխտին — Թրքահայ Դատ — մնանք միշտ արթուն եւ վըճռական, այս ճակատագրական օրերուն: Գործենք մխակամ եւ աչխոյժ: Առանց տարուելու ծայրայեղ լաւատեսութեամբ, այլ աշխատանքի լծուելով դիտակցօրէն: Անվհատ յարատեւութեամբ:

Դժուա՞ր է րսել թէ ի՛նչ անակնկալներ վերապահուած են մեզի, կանանչ սեղաններուն վրայ: Գիտենք, միայն, որ լեռնակոտրատ բանաձեւեր, յուշագիրներ, զեկոյցներ, բազմանքներ եւ պահանջներ իրար կը հրմշտկեն արդէն: Եւ մինչեւ որ կարգը մեզի գայ...

Բայց, ունինք մէկ հաստատուն զէնի: Ցաղթականներէն գոնէ մէկը լրջօրէն չահագրգռուած է մեր հարցով, եւ յոյս կը ներշնչէ նուազագոյն զոհացումն ապահովելու :

Շ·

ՀԱՑ ԿԵԱՆՔԸ
Հարաւ Ամերիկայի մէջ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՑՐԷՍ, 8 Օգոստ· (Ցառաջ)· — *Հնդամեայ աչխարհասատան ու կործանարար արհաւիրքէն յետոյ անակնկալ մը եղաւ « Ցառաջ »ի վերհրատարակութեան լուրը , որ անսահման սիրով ու կարօտով ընդունուեցաւ Լա Փլաթայի այս հեռաւոր ափերու վրայ ծուարած հայրենապաղձ բազմութիւններու կողմէ: Ամիսա կենսունակ ապացոյց մըն է թէ՝ տարիներու վազքին հետ, ու հակառակծանրակչիռ պայմաններուն ,հայ սիրտը դադրած չէ խնկարկելէ իր մչակոյթին, ազգային ձգտումներուն ու վերելքին:*

Նոյնիսկ այս հեռաւոր հորիզոններուն տակ , հայ ժողովուրդը իր հայրենական տոկունութեամբ ու ազգային ոգիով, այս վերջին տարիներուն յաջողած է չահեկան տուրք մը տալ: Եթէ մտաւոր մարզերու վրայ մչակութային զգալի վերելք մը եղած չէ, այնուամենայնիւ այլ ուղղութեամբ չատ մը գործեր կարզադրուած են:

Եւ ասիկա առաւելաբար պէտք է վերագրել անոր, որ պատերազմական տարիներուն հետ, Հարաւային Ամերիկայի հանրապետութիւններու տնտեսական վերելքին զուգընթաց, յայտնապէս բարելաւուած են նաեւ հայ գաղթականութեան նիւթական արժէքները:

Երբեմնի հալածական ու ասիական ափերէն փախստական զանգուածները, իրենց տոկուն ու չարատեւ աչխատանքով կրցած են ամբողնդել ապրուստի անհրաժեչտ միջոցները: Պարզ աչխատաւորներէն մինչեւ առեւտրականները, այս վերջին տարիներուն անասելի նուաճումներ ունեցած են: Ցատկապէս ունեւոր դասը խոչոր հարստութիւններ դիզած է: Այս պլխապտոյտ վերելքին մէջ, յիշատակելի է, որ ան զանց առած չէ իր ազգային պարտականութիւնները, եւ այս կամ այն ձեւով կը չանայ օգնել եկեղեցիին, դպրոցին, հիւանդանոցին ու այլ ազգային պահանջներուն:

Անհատական ու մասնակի չահագործութեանց չարքին, նչելի է նաեւ այն, որ երբեմնի անմխիթար մատուռ-ծաղկոցներն ալ բարւոք վիճակի մէջ կը գտնուին, ու նորահաս սերունդը, թէեւ կրթական աննպաստ պայմաններու տակ, կը չարունակէ մայրենի լեզուն սորվիլ ու ազգային պատմութեան իրազեկ մնալ: Դժբախտաբար կը պակսին վարժ մասնագէտ ուսուցիչներ ու այլ տրամադրելի ուժեր, որոնց չնորհիւ երկար տարիներ կարելի պիտի ըլլար հրաչք մը գործել ու ուծացման անմիջական վտանգը կանխել:

Ամէն պարագայի մէջ, Ամազոնի ափերէն մինչեւ լայնածաւալ Լա Փլաթան գերմարդկային ճիգեր կը թափուին այս ուղղութեամբ:Շատմը վայրերու մէջ նախանձելի դպրոցական չէնքեր կառուցուած ըլլալով, ժամանակակից մանկավարժական յարմարութիւններով կր դաստիարակուին մեր մանուկները: Թէեւ Պրազիլիոյ մէջ պետական խոտութիւնները քիչ մը աւելի են, սակայն մինչ այս կարելի եղած է չաղթահարել ու չարունակել դպրոցական գործը: Աւելի մխիթարական է Պուէնոս Այրէսի կրթական վիճակը ուր արուարձաններու եւ մայրաքաղաքի չուրջ 15 վարժարաններու մէջ հազարէ աւելի նորահասներ ազգային կրթութիւն կը ստանան:

Հանրային ու ազգային մարզին վրայ չարք մը կազմակերպութեանց կողքին կարեւոր դեր մը կը չարունակէ կատարել՝ Հ· Կ· Մաչը: Պատերազմի ընթացքին Ազէտեալներու Ճոնտին համար տարիներ չարունակ մասնաւոր աչխատանքներ կատարած է: Պատերազմի կարօտեալ հայրենակիցներուն օժանդակելու առաջադրութեամբ, մասնաւոր կարի արհեստանոցներ հիմնուած են ուր հանրութեան նուիրատուութեամբ հաւաքուած կերպասներով չօշափելի քանակութեամբ հանդերձեղէններ ամբարուած են, ի հարկին հեռաւոր կարօտեալներու ղրկելու համար: Այս օրերուն Հարաւ· Ամերիկայի Հ· Կ· Մաչի մասնաճիւղը նախաձեռնած է նաեւ ընդհանուր հանգանակութեան մը, որուն առանց խորութեան ամէն Հայ ընդառաջ կ'երթայ տալով իր բաժինը: Կանացի այս կենսունակ կազմակերպութիւնը մօտ ապագային աւելի լայն հնարաւորութիւններ պիտի ունենայ օդնութեան ձեռք կարկառելու ամէն անոնց, որոնք արհաւիրքէն յետոյ անհրաժեչտ օժանդակութեան պէտք ունին:

Նոյնչափ նաեւ գործօն ազդակ մը կը ներկայացնէ հանդուցեալ՝ Արսէն Միքայէլեանի հիմնած Արմենիա երիտասարդաց Միութիւնը, որ քանի մը տարիներ առաջ հազիւ քանի մը տասնեակ հոգիէ կազմուած ըլլալով , այսօր արդէն հազարի բարձրացած է իր քանակը: Նչանակալից է նաեւ անոր որակը, ուր արդէն չօշափելի թիւ կը կազմեն համալսարանականներ , բարձր մասնագիտութեանց հետեւողներ եւ այլ կենսունակ ուժեր , որոնցմէ չատերը արդէն մեր հանրային կեանքին մէջ պատասխանատու դերեր ստանձնած են:

(Մնացեալը յաջորդով) ՍՄԲԱՏ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ԻՆՉ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ
Հայաստանեան վերադարձողները

ՄՄԲ.— Կիրակի օր հրատարակեր էինք Եգիպտոսի «Սաւառնակ» թերթի թղթակցին յայտարարութիւնները, վաղելով Ցունաթերէն: Ստորեւ կ'ամփոփենք Ցունաստանի երկու պատգամաւորներուն, Տոքթ· Հ· Վաւվառեանի եւ Պ· Գ· Բարագամեանի յայտարարութեանց ամփոփումը: Տեղ շահելու համար հարցումները մեծ մասով զանց առած ենք.—

Մեր տպաւորութիւնները չատ լաւ են: Ժողովուրդը ամբողջութեամբ լծուած է աչխատանքի · բոլորը կ'աչխատին, ամէն տարիքի Հայերը, իրենց բաքանչիւրը իրեն յարմար գործերու մէջ: Կայ վերաչինական մեծ աչխատանք:

Ապրուստը չենք կրնար ըսել թէ ճոխ է: Ամէն ոք, ըստ իր աչխատանքին ու կարողութեան կը վարձատրուի: Այն ընտանիքները, որոնք աչխատող ձեռքեր չատ ունին, աւելի դէ՛հ են, աւելի դիւրին կեանքով, անոնք որ աչխատող ձեռքեր քիչ ունին կամ կարողութիւն չունին, կամ ուրիչ խօսքով անճարակ են, անոնք անչուշտ, աւելի դըժուար կեանք ունին: Կարելի է հող ձեռք բերել, ոչինչ վարձքով, եթէ կրնաս մչակել:

Կառավարութիւնը բնակարաններ կը չինէ եւ յարկ առ յարկ վարձու կուտայ: Կարելի է, օրի - նակ, ըստ ընտանիքի մը անդամներու թիւին, յարկաբաժին մը ունենալ եւ թեթեւ վարձքով մը, 25—30 տարիէն տէր դառնալ յարկաբաժինին:

Ընտանիքը պաչտպանուած է: Կը քաջալերուի բազմածնութիւնը: Մինչեւ 3 զաւակ ունեցողներ թեթեւ աչակցութիւն կը գտնեն· բայց 3էն աւելի զաւակ ունեցողները լաւ կր վարձատրուին:

Բոլոր մայրերը չեն աչխատիր: Կրնան տունը նստիլ եւ տնական գործերով զբաղիլ, եթէ միջոց ունին: Իսկ այն կիները՝ որոնք աչխատանքի կ'երթան, իրենց զաւակները «մանկամսուր»ները կը տանին, ուր մաքուր հագուած եւ գուրգուրոտ ընբռներ կը խնամեն զանոնք: Ըսեմ այս առթիւ թէ նորածինները աւելի առողջ են· 52ի տեղ 54 հասակ ունին եւ աւելի ծանր կը կչռեն: Նոր սերունդը երկայնահասակ է:

Կինը Հայաստանի կեանքին մէջ մեծ դեր ունի: Ամէն կարգի աչխատանքներ կ'ընէ ան, տնական, երկրագործական, գործարանային, այլեւ վարչական ու գիտական: Պետութեան վարչութեանց մէջ, գիտական ու նման աչխատանոցներուն մէջ առաջնակարգ դեր ունին անոնք: Երիտասարդ աղջիկները լաւ կրթուած են ,գոլէժ աւարտելէ ետք, կրնան երթալ համալսարան եւ մասնագիտութիւններ սորվիլ, հիւանդապահուհի, թժչկուհի, քիմիաբան եւն· եւն·: Անչուշտ, չէք սպասեր որ հագուստ կապուտը փայլուն ըլլայ: Համեստ է, քանի մը տարուան հագնուած զգեստներ են , բայց մաքուր: Պատերազմ է եւ կերպասեղէնի նեղութիւն կայ հոն ալ: Կիները նոյնպէս համեստ հագուած են· քանի մը տարի առաջուան նորոյթներէն, բայց վայելուչ: Հայ կիներ են եւ իրենց յատուկ զգեստներով:

Առ հասարակ լաւ են ընտանիքները ըստ իրենց նիւթական ու աչխատանքի պայմաններուն: Գալով ճաշերուն, մեզի, այսինքն՝ Արովեանի Ինթուրիստի պանդոկին մէջ, լաւ ճաշեր տրուեցան, ձուկ, պանիր, բանջարեղէն, խաւեար, մսեղէն , եւն·, թէեւ Երեւանի մսեղէնը լաւ չէ: Այդ ալ անոր համար որ, նախ՝ միսը բանակին կ'երթայ եւ երկրորդ, որովհետեւ երիտասարդ անասունները չեն մորթուիր, տարէցները կը մորթուին: Ամէն բան «բաժինով» է, ոչ չատ առատ, բայց առատ ուտողներ կան: Լաւ ապրուստ ունին զինուորականները, արուեստագէտները, մտաւորականները եւ վերջապէս չատ զաւակ ունեցողները, որոնք յաւելեալ պարէն ալ կը ստանան: Ասկէ զատ, անոնք որ կօպերատիվներու անդամ են, կրնան աւելի աժան սննդեղէն ստանալ: Դուրսն ալ կարելի է ճաշել, բայց քանի մը անգամ սուղ:

Աչխատող ձեռքեր ունեցողները արուեստագէտները եւն· կրնանդրամատնենալ:Բայց ,մերդրամով կարելի չէ հոն ապրիլ: Մեր ոսկին 18 րուպլի է, թէեւ դուրսը 1000էն աւելի: Իսկ մէկ կօշիկ ներկելը 15 րուպլի··· Տեղացիներուն համար, տեղական դրամով աւելի դիւրին է կեանքը :

— Ուրեմն եթէ հազար ոսկի միասին տանիք, րուպլիի՞ պիտի փոխէք:

— Այո· կրնաք դրամատուներ դնել, 5 առ հարիւր տոկոսով ալ, բայց րուպլիի դէնով: Սակայն, կրնաք չկորսնցնել եւ նոյնիսկ չահիլ, եթէ դրամի փոխարէն ապրանք տանիք արտասահմանէն, ինչ որ կը խորհուրդ տամ: Այն ատեն ձեր տարած ապրանքը կրնաք ձեր ուզած գնովը ծախել չուկան· ոչ ոք արդելք կ'ըլլայ:

Ճանապարհներ քիչ են· պետական, որոնք պարէն եւ զանազան իրեղէններ կր ծախեն, որոչեալ

դինով: Պատուղն ալ, ամէն բան պետականացուած է եւ պետութեան հաշուոյն կը ծախուի, ինչպէս աշխատանքը, որուն փոխարէն կը վճարուինք:

— Գո՞հ է ժողովուրդը այս վիճակէն:

— Կան դոհերը, կան դժգոհները. բնականաբար, ծանր կեանք ունեցողները դժգոհ կ'ըլլան: Մնաց որ, պատերազմէն առաջ աւելի լաւ եղած են, ինչպէս այլ երկիրներու մէջ ալ եղած է. Հայաստանի ժողովուրդը զոհողութիւններ չատ ըրած է, թէ նիւթապէս եւ թէ անձնապէս, պատերազմի հետեւանքով:

— Երիտասարդութեան կը հանդիպի՞ք: = Երիտասարդութիւնը դինուոր զացած է: — Մինչեւ ո՞ր տարիքը: = Կարծեմ մինչեւ 45 տարեկանները: Անկէ վերերը եւ կիները կ'աշխատին: — Աղջիկնե՞րը, անոնք ալ եղա՞ծ են դինուոր: = Ոչ պարտաւորիչ, կարծեմ կամաւորներ կան:

Այցելեցինք վարժարանները, ուր դասանք կարդապահութիւն, լրջութիւն եւ լաւ դաստիարակութիւն: Ջեռնհաս ուսուցիչներ եւ ուսուցչուհիներ կան, դասարանական լաւագոյն առարկաներով ծաւոած: Այցելեցինք թատրոն եւ օփերա, ուր ներկայ եղանք Ալմաստ օփերային: Կայ Ֆիլարմոնիայի չէնքը, ուր 90 հոգինոց խումբ մը լաւագոյն ու տպաւորիչ ներկայացումներ կու տայ: Երդ, պար ու նուագ: Ինդրեցինք որ այս խումբը արտասահման գայ: Հաւատացէք որ մեծ տպաւորութիւն կը ձգէ եւ մեծ յաջողութիւն կը դտնէ ամէն տեղ: Հետաքրքրական է նաեւ չարժանկարը, հայ եւ ռուսական կեանքէ, միշտ դասակարիչ հանդամանքով:

Շատ նոր չէնքեր, պողոտաներ, կամուրջներ եւ վերջապէս դործարաններ կը կառուցուին:

Այսպէս, կը կառուցուի Զանդուի վրայ մեծ կամուրջ մը, ուր 40.000 դերման դերիներ կ'աշխատցուին: Իսկ մասամբ կառուցուած է դինիի մեծ դործարան մը Օչակովի մէջ: Օչակովի շրջանը տարեկան 3 միլիոն քիլօ խաղող կուտայ, որմէ կրնայ արտադրուիլ չուրջ 1 ուկէս միլիոն լիտր դինի: Գործատան առաջին յարկը կառուցուած է եւ պատերազմի պատճառով չինուիլը դադրած: Բայց, կը գործէ արդէն այս Ա. յարկը. 70.000 լիտր սքանչելի դինի պատրաստուած է, որ 6տարի մնալէ ետք ծախու պիտի հանուի:

Եկեղեցական համագումարը պատկառելի ժողով մը եղաւ: Պատուիրակներ եկած էին ոչ միայն արտասահմանէն այլեւ Հայաստանէն եւ Ա. Միութենէն: Եկած էին Թիֆլիսէն, Գանձակէն, Արմաւիրէն, Ղարաբաղէն, Լենինականէն եւայլ շրջաններէ:

— Ունեցա՞ք վիճաբանութիւններ:

= Այո, երբեմն չատ բուռն: Հինդ ժողովներու ընթացքին քննեցինք եկեղեցական սահմանադրութիւնը եւ կաթողիկոս ընտրեցինք: Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան պիւտճէի կազմութեան առթիւ, չատեր կը պնդէին որ Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանը ինչպէս պատրիարքութիւնները իրենց նիւթական դործառնութիւններով ալ պէտք է ենթարկուին էջմիածնի: Բարդ խնդիր էր եւ եղան թեր ու դէմ երկար վիճաբանութիւններ: Համաձայնութիւն գոյացաւ յետոյ: Կրօնական տեսակէտէն անոնք բացարձակապէս ենթակայ պիտի ըլլան էջմիածնի, բայց վարչականօրէն ինքնօրէն: Կաթողիկոսին իրաւունք տուինք որ ժամանակի ընթացքին նման խնդիրները քննէ եւ առժամեայ հրահանգներով կարգադրութիւններ ընէ, մինչեւ որ օր մը կարելի ըլլայ ընդհ. կանոնագիրմրպատրաստել: Եթէ յօդուած առ յօդուած քննէինք եւ վիճէինք, ժողովը կրնար 3 ամիս տեւել. մենք այս կերպր առաջարկեցինք եւ ժողովը ընդունեց:

ԹՐՔԱՀԱՅ ԴԱՏԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՊԱՆԵԼՕ - ԲԱՇԱՆ.— Կիրակի, 26 Օգոստոս, ժամը 2ին մեր թաղին յանձնախումբը կազմակերպած էր ժողով մը Քաչանի քաղաքապետութեան սրահին մէջ: Ներկայ էին մօտ 400 հայրենակից-ներ: Կը նախագահէր Պ. Քիւրթնէրեան: Առաջին բանախօսը, Պ. Լ. Տօնիկեան մանրամասն տուաւ Հայոց կրած անիրաւութիւնները, սկսեալ Լեւոն Ե. Թագաւորի մահէն (1393) մինչեւ մեր օրերը:

Նախագահր ձայն տուաւ Մ. Սարեանին եւ ամերիկահայ սպայի մը, Ալեք. Ֆիլեանին, որոնք յորդորեցին անքակտելի միութիւն հայ ժողովուրդի բոլոր խաւերուն միջեւ:

Վերջին բանախօսն էր Պ. Զորմիսեան որ Հայաստանէն նոր վերադարձած ըլլալով մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեց մեր երկրի վերելքի մասին, մչակութային, տնտեսական, ճարտարարուեստական եւայլն: Բանախօսը նկարագրեց Գեղարդի վանքին կերտուածքը, — միա-ձոյլ, հսկայ, կրանիթեայ քարաչերտը հայմարդու դուրի եւ մուրճի հարուածներով մարմրին առած երեք տաճարներ, որոնք կարծես առանձին-առանձին կոփուած քարերով չինուած են: Իրրեւ օրուան կացութեան պատկեր, կրկնեց այն տեղեկութիւնները որ հրատարակուած են թերթերու մէջ: Ճետոյ կարդաց յանձնախումբի բանաձեւը, որով կը պահանջուի Թրքահայաստանը: Ներկաները լսելով բանաձեւը, պատրաստակամութիւն յայտնեցին թէւ թիկունք հանդիսանալու կեդր. Յանձնախումբին, որպէսզի մեր ժողովուրդի ձայնը լսելի դարձնէ Դաշնակիցներու մօտ: «Մեր Դատը կը յանձնենք Մօրհրդային Հայաստանին — հետեւաբար Ա. Միութեան կառավարութեան, ինչպէս նաեւ մեծ յաղթականներուն որոնք ժողովրդապետութեան եւ արդարութեան համար մղեցին ու չահեցան այս պատերազմը: — Թղթակից

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՂԱՅՈՎ

ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԷԼ, «Մուսա Տաղ»ի հանրածանօթ հեղինակը, մեռաւ Լոս Անճելըսի մէջ (Քալիֆորնիա), սրտի հիւանդութենէ: Ծնած էր 1890-ին, Փրակա, բայց գրեթէ ամբողջովին, մինչեւ իր աքսորը, ապրած էր Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ մէջ: Գերման էր մչակոյթով, խառնուածքով եւ լեզուով, բայց միշտ ճգնեցաւ կամուրջ մը ձգել գերմանական երեւակայութեան եւ լատինական բանականութեան մէջեւ: Առաջին դիրքը բանաստեղծութեանց հատոր մըն էր, «Աչխարհի բարեկամը» (1911): Երկրորդ հատորը նոյնպէս, աւելի հասուն (1913): Մեծ պատերազմին, (1915), կ'ստանձնէր ազատագրումը, մարդկային եղբայրակցութիւնը (Ասոսիֆ եւ ասոսիֆ): Չորրորդ հատորը, «Դատաստանի օրը», կը փառաբանէ անձնազոհութիւնը: Ճետոյ յաջորդաբար գրեց թատերախաղեր եւ վէպեր: «Մուսա Տաղի քառասուն օրերը», որ բազմաթիւ լեզուներու թարգմանուեցաւ (Հայերէնը՝ Եր. Տէր Ազդրէասեան), կը ներկայացնէ 5000 Հայերու դիմադրութիւնը եւ հանրային կեանքը Թրքական սարսափներուն տակ: Դեռ կը խօսինք իր մասին:

Այրի Տիկին Վահրամ Զարիճեան, Օր. Եղիսաբէթ Վ. Զարիճեան, Տէր եւ Տիկին Նուպար Զարիճեան, Պ. Լեւոն Զարիճեան, Տէր եւ Տիկին Ազդաղանեան, Տէր եւ Տիկին Հերման Գազանճեան (Թէհրան), Տէր եւ Տիկին Բերուն Գազանճեան (Երեւան), Այրի Տիկին Ճիլտաճեան, Օր. Լիսի Զարիճեան, Տէր եւ Տիկին Վահէ Թոսունեան, Տէր եւ Տիկին Անդրէասեան (Ամերիկա), Այրի Տիկին Գազանճեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Մարտիկեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Սիմոնեան (Ամերիկա), Այրի Տիկին Փաչաեան, Տէր եւ Տիկին Ինճուճեան եւ զաւակները, Պ. Գազանճեան, Այրի Տիկին Գալուստեան, Այրի Տիկին Հալըճեան, Տէր եւ Տիկին Աւագեան եւ զաւակները, բոլոր իր ընտանեկան պարագաները, խորին ցաւով կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը՝

Պ. ՎԱՀՐԱՄ ԶԱՐԻՃԵԱՆԻ

իրենց ամուսնոյն, Հօր, եղբօր, քեռայրին, եղբօր զաւկին, մօրեղբօր եւ ազգականին, որ տեղի ունեցաւ 25 Օգոստոսին, 50 տարեկան հասակին մէջ: Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, Չորեքշաբթի ժամը 4ին, Հայոց եկեղեցին, 15 rue Jean Goujon: Մարմինը կ'ամփոփուի Սէն Մորի գերեզմանատունը, ընտանեկան դամբարանին մէջ:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահագդ չտպագրուիր կ ընծդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

2,000,000 ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐ կը ծախահարեն Զօր. ՏԸ ԿՕԼԼ

Ամերիկացի ծովակալը չխօսեցաւ Ճափոնի բանաղնացներուն հետ որոնք խուզարկուեցան եւ իրենց սուրերը յանձնեցին Ամերիկացիներուն:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԳԻՆ.— Տար. 750, Ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Jeudi 30 Août 1945 Հինգշաբթի 30 Օգոստոս

ԺԵ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4492-ՆՈՐ ՀՐՋԱՆ ԹԻ 121 — ԽՄԲԱԳԻՐ՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 ՖՐ·

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԱՆՆՄԱՆ ԳԱՂԱԹ ՄԸ.— Ա.

—o—

Տարիներու մտերմութիւնս Լոնտոնի հայութեան հետ՝ իրաւունք կուտայ յայտարարելու որ այս մեծափառթամ մայրաքաղաքը նետուած գաղութ մը անընդունակ է ազգային կեանք ու ոգեւորութիւն ստեղծելու: Եթէ ուղէի չատ բծախնդիր ըլլալ, կրնայի նոյնիսկ ըսել թէ մերինը գաղութ ալ չէ, որովհետեւ գաղութ կը նշանակէ ժողովուրդին զանգուածէն փրցուած, բայց ժողովուրդին ու հայկական բոլոր երեւոյթներուն հետ իր կապը պահող կենսունակ ու աշխոյժ համրանք մը:

Այս ըմբռնումով մերինը բնաւ չի նմանիր, օրինակ, Փարիզի, Ալէնքի կամ Գահիրէի գաղութներուն, թուական բոլոր համեմատութիւնները պահելով:

Աչքի առջեւ բերէք այս վիթխարի ոստանը, մայրաքաղաքը ամբողջ աշխարհի, որ թէմերի գոյդ ափերուն վրայ կը դրամէ ոչ նուազ քան 200 քառակուսի մղոն տարածութիւն մը: Բնակչութիւնը 9 միլիոն պատերազմէն առաջ՝ հիմա թերեւս քիչ մըն ալ աւելի: Այս միլիոններուն կողքին կ'ապրի մօտաւորապէս 500ի չափ հայութիւն մը՝ ծծկեր երախաներն ու պառաւները միասին հաշուելով: Ուրեմն պուտ մը՝ ովկիանոսին մէջ: Գոնէ մէկ արուարձանի մէջ ամփոփուած ըլլային: Ո՛չ· ցրուած են մայրաքաղաքին բոլորտիքը, իրարմէ հեռու, իրարմէ փախչող:

Բարեբախտաբար ունինք հայկ· եկեղեցի մը, ուր տարին երկու անգամ, Ծնունդին ու Զատկին, կը տեսնես «հոծ» բազմութիւն մը — հարիւր հոգինոց: Աւելի խոշոր թիւ մը իրարու քով բերելու համար պիտի սպասես որ ազգային երեւելի մը — մանաւանդ վիպագրուը — այցելութեան գայ դուրսէն եւ իրեն ի պատիւ թէյատեղեան սարքուի: Պարահանդէս մը — աւելի հրապուրիչ մեր երբեմնի պականացած երիտասարդութեան համար— կրնայ իրենց թաքստոցներէն դուրս հանել 150 հոգի: Այլապէս գաղութը հաւաքական կեանք չունի: Իւրաքանչիւր արուարձանի մէջ կայ անչուշտ աղաներու եւ փափկասուն սիւիններու ընտանեկան չրջանակը, պրիճի կամ թավլուի համար: Ամուրի երիտասարդները իրենց գլխուն ճարը կը նային իրենց հասկցած ձեւով:

Ինչպէս ուրիշ առիթներով ալ դիտել տուած եմ, Լոնտոնի փոքրաթիւ հայութեան այս թափթփած վիճակը հետեւանք է մանաւանդ մտաւորականներու կամ հանրային դէմքերու պակասին: Արդարեւ, Լոնտոնի դրոց-բրոցները մտի վրայ կը համրուին, հազիւ 10—15 հոգի: Այսքանն ալ բաւական էր անչուշտ, ազգային կեանքը վառ պահելու համար, եթէ կարդ մը անձերու մէջ կրակը մոխիրի վերածուած չըլլար: Շատ ուզեր անուններ յիշել, բայց կան քանի մը դէմքեր որոնք կարծես քէն ըրած են հայ ազգին հետ եւ չեն ուզեր մեր ժողովուրդին ցաւերուն ու ժպիտներով հետաքրքրուելու չափ խոնարհիլ:

Կուսակցականներ չկան այստեղ, եթէ չհաշուեմ այս տողերուն Դաշնակցական հեղինակն ու պատմաբան Աբրահամ Սաֆրաստեանը, որ մագի բարակ թելով մը կապուած է Ռամկավարներուն: Հետեւաբար գաղութը «չեզոք» է — եթէ որ եւ է բան կը նշանակէ այս բառը — ազգային, քաղաքական, մշակութային եւ հայկական ամէն տեսակի հարցերու մասին:

Աննշան թիւով ուսանողութիւն մը ունինք բարձրագոյն վարժարաններու եւ համալսարաններու մէջ — ընդհանրապէս Մերձաւոր Արեւելքէն: Բայց, մեծ պատիւ է մեզի համար, եթէ այդ 8-10 երիտասարդներուն երեսը տեսնենք ժամուն բակը, տարին մէկ անգամ: Նկատած եմ որ ինչպէս ամէն տեղ, այստեղ ալ nouveau débarqués'ները աւելի չուտով կը կորնչցնեն իրենց ինքնութիւնը ու քաւալգլոր կը նետուին չրջապատի փորձութեանց դիրկը, քան անոնք որ տարիներով բնակած ըլլալով կը, քան անոնք որ տարիներով բնակած ըլլալով Եւրոպայի մէջ, աւելի «լուսաւորուած» են եւ գիտեն սեւը ճերմակէն զատել:

Երբ կը հարցնէի հայ երիտասարդի մը թէ ինչո՞ւ հեռացած է ազգէն ,խնդաց«ազիտութեանս» վրայ ու պատասխանեց·

— Եղբա՛յր, Եւրոպայի մէջ սինէմա կայ, թատրոն կայ, պար կայ, խաղարան կայ, աղուո՛ր աղջիկներ կան ուզածիդ չափ, ուզած տեսնդ: Ալ ի՞նչ ազգ, ի՞նչ հայրենիք···

Լոնտոնի հայութիւնը կեդրոնական կազմակերպութիւն չէ ունեցած քանիական թուականներէն ասդին: Ուրեմն գաղութին անունով խօսելու իրաւասու մարմին չկայ: Ինչ որ պարբերաբար տեղի կ'ունենայ այստեղ — հանդանակութիւն, հաւաքոյթ — արդիւնք է այս կամ այն անհատին նախաձեռնութեան: Այս անկազմակերպ վիճակը այնքան յառաջացած է որ, եթէ սովորական հանդէս մը սարքես, ստիպուած ես անձամբ կատարել հետեւեալ բոլոր աշխատանքները — սրահ վարձել, տոմսակ պատրաստել, հասցէները գրել, դրչմաթուղթը փակցնել, նամակատուն երթալ ու հանդիսին օրն ալ ճառ խօսիլ: Եւ որովհետեւ առանց թէյի հաւաքոյթ չըլլար այստեղ, ու առանց հրաւէրի եկող - գացող չես ունենար, պիտի հոգաս նաեւ ծախքը: Ի՞նչպէս· կամ պիտի խնդրես Պ·Գարլոստա Կիւլպէնկեանի դրասենեակէն 10—20 ոսկինոց չէք մը (ընաւ չես մերժուիր): Եւ կամ պիտի մօտենաս քանի մը ունեւորներու:

Այսպէս է մեր աննման գաղութը:

ԺԻՐԱՉՐ

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԵԿԵՂԵՑ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԿՈՉԸ ՀՐԻՍՏՈՆԱԿԱՅ ԱՇԽԱՐՀԻՆ

—o—

ՄՄԲ.—Ժամանակին գրած էինք թէ էջմիածնի եկեղեց· համագումարը կոչ մը ուղղած է Քրիստոնեայ աշխարհին, բողոքելով Վատիկանի դիրքին դէմ: Ահաւասիկ այդ յայտարարութիւնը, զոր ստորագրած են երկու կաթողիկոսները եւ թեմական առաջնորդները (ընդամէնը 15 ստորագրութիւն): Կը հրատարակենք առանց խորհրդածութեան· —

Ազգային եկեղեցական ժողովը՝ գումարուած Ամենայն Հայոց Ծայր· Պատրիարք Կաթողիկոս ընտրելու նպատակով, իր երախտագիտական զգացմունքն ու փառաբանութիւնն է ուղղում առ Աստուած ոչ միայն իր գործի ներդաշնակ ու կատարեալ վախճանի համար, այլ որ նաեւ այդ գումարումը զուգադիպում է հանուր մարդկութեան կեանքի բարօրութեան եւ ազատութեան համար անսահման նշանակութիւն ունեցող Միացեալ Ազգերի փառապանծ յաղթանակին:

Քրիստոնէական կրօնն ու եկեղեցիները արտաքոյ կարգի դեր ունին կատարելիք· այդ՝ եղբայրութեան, արդարութեան եւ ազատութեան գաղափարները կեանք եւ իրականութիւն դարձնելն է համայն քրիստոնէական աշխարհի եւ մարդկութեան մէջ: Քաղաքական միջամտաւոր աշխատանքները քրիստոնէական եկեղեցիների մէջ՝ յիշեալ նպատակներէն իրականացման միայն խոչընդոտ կը լինեն: Նոքա նոր եւ ահաւոր պատերազմի ուղին կը հարթեն միլիոնաւոր մարդկանց կորստեան, մարդկային մշակութային ստեղծագործութեան ոչնչացման պատճառ կը հանդիսանան եւ մարդկութեան համար նոր տառապանքների դռներ կը բանան:

Տարաբախտաբար Հռոմէական Եկեղեցին դիմաւորող Վատիկանը մխրճուած է քաղաքական նպատակներու մէջ՝ արգելք հանդիսանալով քրիստոնէական բարձրագոյն նպատակներէն իրագործմանը ու պաշտպանելով գերմանական աշխարհաւեր ոյժը, որ յանուն մարդկութեան տառապանքներէ աղբիւր է հանդիսացել: Ուստի Ազգային Եկեղեցական Ժողովը Վատիկանի բռնած այս դիրքը, որ անյարիր է քրիստոնէական վսեմ գաղափարներին, համարում է դատապարտելի:

ՄՈՍԿՈՒԱՑԻ ՄԵՏՐՈՊՈԼԻՏԸ, Նիկոլա արք· *Փարիզ եկաւ, վերակազմելու համար օրթոտոքս եկեղեցին որ երեք հոսանքներու բաժնուած էր Եւրոպայի մէջ, գերմանական գրաւման չրջանին: Մետրոպոլիտը ուրախութիւն յայտնեց որ ցարական նախկին դեսպան Պ· Մաքլաքով այցելեր է Փարիզի խորհրդային դեսպանին: Հակախորհրդային Ռուսերու մերձեցումը կը չարունակուի:*

ՖՐԱՆՍԱՑԻ երկաթուղիները Ֆրանսական վարչութեան պիտի յանձնուին դաշնակից հրամանատարութեան կողմէ:

ԹԱՆՏԱՏԵՆՏ կը ճարակի Պերլինի մէջ: Ամերիկեան չրջանին մէջ պիտի պատուաստուին 850.000 Գերմաններ:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ կառավարութիւն մը կազմուեցաւ Մեքսիկայի մէջ, տապալելու համար զօր· Ֆրանքոյի իշխանութիւնը:

ԿԻՕՐԻՆԿ, ՔԱՑԹԼ ԵՒ ԵՕՏԼ, որոնք այլեւս դերիներ չեն, այլ դասի ենթակայ ամերասանեանները, աստիճանազուրկ եղան Դաշնակիցներուն կողմէ: Ամէն մէկը բանտարկուած է առանձին խցիկի մը մէջ:

ԻՆՉ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ Հայաստանեան վերադարձողները

—o—

ՄՄԲ.— Հատուած մը եւս՝ Ցունաստանի երկու աշխարհական պատգամաւորներու յայտարարութիւններէն, որոնց առաջին մասը հրատարակած էինք երէկ·—

Արտաքին գործակալ կարապետեան իր պաշտօնին մարդն է, երիտասարդ ու հաւասարակշռուած:

— Կրնա՞ք րսել թէ ինչ է իր դերը:

— Ինչ որ արտաքին գործակալ մը կրնայ ունենալ: Թերեւս աւելի ապագան նկատի առնուած է քան ներկան: Անչուշտ, Հայաստանի արտաքին քաղաքականութիւնը կապուած է Մոսկուայի, բայց կը հաւաստուի թէ պիտի գայ ժամանակը որ Հայաստանի արտաքին գործակալն ալ դեր պիտի կատարէ: Զարդի համար չէ նշանակուած անչուշտ:

— Հեռագիրներ տուեր էք հայկ· պահանջները չօշափող· կուտա՞ք տեղեկութիւններ·

— Երեք հեռագիր տրուած է· առաջինը եկեղեցական ժողովի նախագահութեան կողմէ, որ կը չնորհաւորէր մարաջախտ Սթալինը յաղթանակին համար եւ չնորհակալութիւն կը յայտնէր մեզի տրուած դիւրութիւններուն համար: Երկրորդը ժողովի փակման առթիւ, չնորհակալութեան հետ՝ հայկ· իրաւունքներու պաշտպանութեան պէտքը կը չեշտէր:

Իսկ ժողովէն ետք, աշխարհական պատուիրակներու կողմէ երկար յուչագիր մը տրուեցաւ՝ հայկ· բռնագրաւուած հողերու վերադարձման պահանջով եւ աշխարհացրիւ հայութեան վերադարձ կարելի դարձնելու խնդրանքով:

— Մենք տեղեկացանք վեց նահանգներու վերադարձման մասին եղած պահանջի մը· ճի՞շդ է:

— Որքան դիտենք, անուն չէ տրուած, այլ ընդհանուր կերպով պահանջ մը դրուած է, հայկական հողերու վերադարձումի մասին:

— Ի՞նչ տրամադրութիւն կայ առհասարակ Հայաստանի մէջ այս հարցերուն չուրջ:

— Շօշափելի, պաշտօնական ոչինչ կայ: Լուռ են պաշտօնական շրջանակները, բայց Կարսի ու Արտահանի վերադարձման խնդիրը հայկ· հարցին լուծումը չի նկատուիր· առհասարակ ան Հայաստանի հին սահմաններուն պարզ վերահաստատման խնդիր մըն է: Հայկ· պահանջները աւելի լայն են· ժողովուրդի ձգտումը ներկայ Հայաստանի սահմաններէն դուրս գտնուող հայկ· հողերուն վերադարձումն է՝ իր օրինաւոր տէրերուն: Ի՞նչ կերպով չրագործելի է այս ամէնը՝ դեռ յայտնի չէ: Միայն կարելի է հաստատել՝ թէ պատմական վայրկեանի մը մէջ կ'ապրինք, ուր կենսական է արտաքին հայութեան եւ հայրենիքի [illegible] թեան միասնականութիւնը, ամէն կերպով: Հայ հոգեկան փոխադարձ սէրը եւ ազգային կապը· պէտք է ըլլայ իրականը, զանազան ձեռնարկներու համար ալ:

— Ներգաղթի համար որ եւ է տրամադրութիւն կա՞յ:

— Այո: Ակռ առաջ հնարաւորութիւն չկար՝ չէնքի, հողի եւայլ միջոցներու նուազութեան պատճառով: Այժմ, իշխանութիւնները աւելի տրամադիր են: Հաւատիք ունինք, որ ներգաղթը յուներկայ զգալի չափ կարելի պիտի ըլլայ յառաջիկայ վեց ամիսներու ընթացքին: Ամէն պարագայի մէջ, նախապատուութիւնը յունահայ գաղութին պիտի տրուի, նկատի ունենալով անոր նիւթական անկայուն վիճակը: Ներգաղթը, անչուշտ, աւելի լայն չափով կ'ըլլայ, երբ Կարսն ու Արտահանը վերադարձուին, եւ չատ աւելի լայն աստիճանի վրայ, երբ մեր հողային պահանջները աւելի չափով մը իրագործուին:

— Անչուշտ, ուրախ ժողովուրդ է, բայց պատերազմը եւ նիւթական վիճակը ազդած են: Երիտասարդութիւնը չատ աչխոյժ է, բայց ժողովրդային զանգուածը աւելի հանդարտարարոյ: Թերեւս երբ անունդր առատանայ, ժողովուրդը աւելի կ'առողջանայ եւ կ'աչխուժանայ:

— Վերջին հարցում մըն ալ· մենք արտասահմանի Հայերս, կը մոռնանք մեր վիշտերը, Հայաստանով ոգեւորուած, օր մը Հայաստան երթալու գաղափարէն տարուած: Հայաստանի ժողովուրդը ի՞նչով կ'ոգեւորուի· ունի՞ այն զգացումը՝ թէ ինք պետութեան մը քաղաքացին է· հայրենիքի մէջ: Հպա՞րտ է:

— Ինչպէս ըսի, յարաբերական է այդ զգացումը: Անոնք որ լաւ վիճակի մէջ են, լաւ գործ ունին եւ ապրուստ, եւ վերջապէս նուազ վիշտ, անոնք չատ աւելի գոհ են: Ունին Հայաստանի քաղաքացի ըլլալու զգացումը եւ նոր սերունդը մանաւանդ հպարտ է անով: Այս զգացումը կը զօրանայ, եթէ ընդարձակուի սահմանը եւ արտասահմանի հայութիւնը վերադառնայ հայրենիք: Կայ այս կարօտը արդէն արտասահմանի հանդիպ եւ յոյս ունիմ կ'իրագործուի:

Բան մըն ալ աւելցնեմ, կ'ըսէ Տոքթ· Վառվառեան, լեզուներն ալ աւելի անուշ է հիմա քան առաջ·

— Ինչո՞վ կը բացատրէք·

— Անով որ աւելի հոգ կը տարուի լեզուին ու գրականութեան եւ յետոյ Թրքահայ գաղթականութեան ու գրականութեան ազդեցութիւնը զգալի է: — Լաւ է, ամէն կերպով, կրնանք վերլուծ

ապագայ ունենալ, կ'աւելցնէ Պ. Բարաղամեան, ծանրախոհ չեչտով մը եւ երկու պատուիրակները վերջին անգամն ալ պէտքը կը չեշտեն համադործակցութեան արտասահմանի բոլոր Հայերուն, կազմակերպութիւններուն ու հոսանքներուն, յոդուստ հայրենիքի եւ անոր Սրբազան Դատին:

ՅԱՌԱՋ.— Պատգամաւորներէն Յունաստանի առաջնորդ Մազլումեան արք. «Յուսաբեր»ի խմբագրատունն այցելելով, իր կարգին տեղեկութիւններ հաղորդած է, աւելի քան երկու ժամ: Առաջնորդը շեշտեր է համերաշխութեան՝ իր բառով՝ միասնականութեան անհրաժեշտութիւնը:

— Էջմիածնի համագումարը զբաղեցա՞ւ Ամերիկայի եկեղեցական միութեան հարցով:

—Այս հարցը դրուեցաւ, բայց յարմար չըլլալով ժողովի մէջ առով զբաղիլ, հարկ դատուեցաւ որ նորընտիր կաթողիկոսը ինք անձամբ ձեռք առնէ եւ միացման կենսական հարցը լուծէ: Իմ ալ բաղձանքս է՝ որ շուտով լուծուի այդ խնդիրը եւ վերահաստատուի եկեղեցական ու ազգային միասնականութիւնը: Կենսական է այս պարագան:

— Հայաստանի մէջ ալ կա՞յ միասնականութեան նոյն տրամադրութիւնը:

— Այո՛, թէ՛ պետական շրջանակներու եւ թէ եկեղեցական շրջանակներու մէջ ընդհ. ցանկութիւնն էատ: Ազգային ու կրօնական համերաշխութիւնն ու համագործակցութիւնը անհրաժեշտ են մեր ժողովուրդին համար, մանաւանդ այս օրերուն ու տարիներուն:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Աւելի լաւ պիտի ուտենք այս ձմեռ

Նախարարական խորհուրդը առջի օր նիստ գումարելով, հաստատեց պարենաւորման նոր ծրագիրը մը որ զգալի բարւոքումներ կը պարունակէ: Ահաւասիկ որոշումները.—

1.— Ձնծղ հացի տոմսը Նոյեմբեր 1էն սկսեալ, եթէ Սեպտեմբերի եւ Հոկտեմբերի հունձքերուն հաւաքման չնորհիւ կարելի ըլլայ անհրաժեշտ մթերքը կազմել: Քաջալերելու համար ցորենի արագ յանձնումը, իւրաքանչիւր կենդրնարի վրայ 30 ֆրանքի յաւելուածական պարգեւ մը պիտի վճարուի այն արտադրիչներուն որոնք նոր հունձքին ցորենը յանձնած կ'ըլլան Յուլիս, Օգոստոս, Սեպտեմբեր եւ Հոկտեմբեր ամիսներուն:

2.— Զարկ պիտի տրուի Հայոի (խմորեղէն, [illegible]mentaires) արտադրութեան եւ բաժնեչափը պիտի աւելնայ ձմեռը, փոխարինելու համար գետնախնձորի հունձքին անբաւականութիւնը որ հետեւանք է երաշտի:

3.— Գետնախնձորի արտադրութեան դինը նշանակուած է 300 ֆրանք խրաքանչիւր կենդրնարի: Ատոր վրայ պիտի աւելնան 35—100 ֆրանքի պարգեւներ այն վայրերուն մէջ որոնց արտադրութիւնը տկար է եւ անոնց որ ծանրապէս վնասուած են երաշտի հետեւանքով: Լուծուած է P. T. O. A կազմակերպութիւնը (գետնախնձոր, սոխ եւ սերմոտր): Ատոնց բաշխումը պիտի կատարէ եռանդամ դրասենեակ մը:

4.— Միսի բաշխումն ալ պիտի բարեփոխուի Հոկտեմբեր 1էն սկսեալ: Գիները ազատ պիտի ըլլան արտադրութեան համար:

5.— Ձարպեղէնի (matières grasses) ամսական բաժնեչափը պիտի ըլլայ 600 կրամ, Հոկտեմբեր 1էն սկսեալ:

6.— Շաքարի արտադրութիւնը նուազած ըլլալով ամբողջ աշխարհի մէջ, առաւելագոյն չափով քաջալերելու համար ճակնդեղի մշակումը, ճակնդեղին գինը (մէկ թոնը) պիտի բարձրանայ 960 ֆրանքի, նաեւ պիտի վճարուի 160 ֆրանքի պարգեւ մը «բացառիկ դժուարութեանց համար», ուրեմն համագումար 1120 ֆրանք պիտի վճարուի իւրաքանչիւր թոնի:

7.— Գինիի արտադրութեան գինը պիտի բարձրանայ 90 ֆրանքի, որուն վրայ պիտի աւելնայ 10 ֆրանքի պարգեւ մը, վնասուած այդիներու վերակազմութեան համար:

8.— Գիններու ազատութիւնը վերահաստատուած է խնձորօղիի (cidre), անոր յատուկ խնձորին, ձիերու եւ ջորիներու համար:

× Պաշտօնաթերթը հրատարակեց Սեպտեմբերի բաշխումներու ցանկը: Միսի չաբաթական բաժնեչափը պիտի ըլլայ 150 կրամ: Ցաւելուածական բաժիններ պիտի տրուին Յ3ներ եւ ծանր աշխատաւորներու, որոնք պիտի ստանան համագումար 250 կրամ: Շաքարի բաժինը կը մնայ անփոփոխ, բացի Յ1ներէն որոնք պիտի ստանան 625 կրամ: Սուրճը պիտի բաժնուի Սեպտ. ի թիւ3կտրոնով, 150 կրամ խառն, որուն 40 կրամը զուտ սուրճ հատիկներով:

ՄԱՐՍԷՑԼԻ մէկ հանրակառքին մէջ Ամերիկացի սեւամորթ գինուոր մը խոշոր աորճանակ մը քաշելով, ապառնաց պաշտօնեաներուն եւ ուղեւորներուն իրեն յանձնել ինչ որ ունին: Խեղճերը սարսափահար համակերպեցան: Զարագործը յետոյ հանրակառքն իջնելով անհետացաւ:

Ե՞րբ կը վերջանայ «ւսմհրագործուժի»

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ գործակցութեան եւ Վիչիի մեղսակիցներու մաքրագործումը լրացած է աւելի քան 2)3 համեմատութեամբ: Մինչեւ հիմա մահուան դատապարտուած են 1630 հոգի: Դատուած ամբաստանեալներու թիւն է 53.400: Դեռ 25.000 հոգի կարգի կը սպասեն: Բացի մահապարտներէն, 53.400 հոգիէն 750ը դատապարտուած են ցկեանս տաժանակիր աշխատանքի, 5345 հոգի բանտարկութեան՝ թիւապարտութեամբ, աւելի քան 12.000 հոգի՝ բանտարկութեան: Անպարտ արձակուած են 3500 հոգի: Աւելի քան 20.000 հոգի դատապարտուած են ազգային անպատուութեան, իսկ 8000 հոգի արձակուած են քաղաքային դատարաններէն: Դատավարութեանց ամենաբարձր թիւր արձանագրուեցաւ Յուլիսին, երբ քննուեցան աւելի քան 10.000 պարագաներ:

Զօր. տը Կոլի վերադարձը

Առժամեայ կառավարութեան նախագահը Ամերիկայէն վերադառնալէ առաջ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Շիքակոյի մէջ, չեչտելով թէ ամէն բանէ առաջ անտեսական աջակցութեան կը սպասեն, վերաշինելու համար աւերեալ երկիրը: Զօրավարը առանց վերապահութեան յայտարարեց թէ Մ. Նահանգներու նախագահը եւ կառավարութեան անդամները լայնօրէն ըմբռնեցին գրուած հարցերը եւ մասնաւորապէս Ֆրանսայի վերաբերեալ խնդիրները: Ցետոյ պարզեց Ֆրանսայի կրած կորուստները, տառապանքները, նաեւ վերաշինութեան ճիգերը: «Բայց եւ այնպէս խիստ տաժանելի ձմեռ մը պիտի անցընենք. գիտենք եւ չենք ծածկեր. բայց այս ձմեռը նուազ տաժանելի պիտի ըլլայ քան վերջինը: Մեծ սխալ մը պիտի ըլլար ենթադրել թէ Ֆրանսա կ'ուզէ գոհանալ վերաշինելով իր արտադրութեան միջոցները այնպէս ինչպէս որ էին: Մեր մէջ ամէնքն ալ հասկցած են թէ նոր աշխարհ մը կը մտնենք»:

Հացկերոյթին կը մասնակցէին 500 հրաւիրեալներ, ամէն դասակարգէ:

Զօրավարը Փարիզ վերադարձաւ Քանատա-յէն, ուր եւս խանդավառ ընդունելութիւն մը սարքուած էր: — Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ նախագահ Թրումըն որոշ խոստումներ չէ տուած Գերմանիոյ վերաբերեալ հարցերու մասին: Գալով Իտալիոյ, հաւանական կը նկատուի որ միջադգային կարգուսարք մը հաստատուի Աֆրիկէի իտալական գաղթավայրերու մասին, մասնակցութեամբ Ս. Միութեան:— Հեռագրի մը համաձայն, 650 միլիոն տոլար փոխ պիտի տրուի Ֆրանսայի, վերաշինութիւնը փութացնելու եւ հումի նիւթեր ճարելու համար:

Ամերիկ. բանւորը Թոհոյի մէջ

Երեքշաբթի օր ամերիկեան օդաչու գինուորներ գրաւեցին Թոքիոյի օդակայանը, մինչ նաւատորմը կ'ընդունէր ճափոնի մնացեալ 55 մարտանաւերէն 28ին անձնատուրութիւնը: Զօր. Մաք Արթըր ճափոնի մայրաքաղաքը պիտի մտնէ այսօր, չորեքշաբթի, 7500 գինուորներով: Միեւնոյն ատեն 20.000 ծովային գինուորներ պիտի գրաւեն ճափոնի երկրորդ մեծ նաւակայանը, Եոքոսուքա:

Ճափոնական անթելը նոր պայմանաժամ մը խնդրեց, կարգ մը լուսաբանութիւններ ստանալու համար: Կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է, պայմանները գործադրելու համար, բայց կ'ուզէ խուսափիլ «դժբախտ միջադէպերէ»:

× Նախագահ Թրումըն առաջարկեց խորհրդարանին չարունակել 18—25 տարեկան երիտասարդներու գինուորագրութիւնը, մինչեւ երկու տարի, նկատելով որ 1.200.000 գինուորներ անհրաժեշտ են, գրաւեալ երկիրներու ապահովութեան համար: Նախագահը արուեստ հրատարակել Գերմանիոյ եւ Ճափոնի գիւտական գիւտերուն վերաբերեալ նիւթերը:

ԿԱՐԱԳԻՆ ԳԻՆԸ, որ մինչեւ 800ի բարձրացած էր, 600ի, նոյնիսկ 300ի իջած է: Կ'ըսուի թէ չատ չանցած 180 ֆրանքի պիտի ծախուի:

5.000.000 ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ անունով կոչ մը ուղղուեցաւ Միացեալ Ազգերուն, որպէսզի աջակցին, հրէական Տուն մը հաստատելու համար Պաղեստինի մէջ:

ՄԱՐՍԷՑԼԷՆ նամակ մը ստացանք Սարգիս Յովհաննէսեան ստորագրութեամբ, «ի դիմաց խումբ մը Պոլսեցիներու»: Կը պահանջեն Ազգ. Ճակատի կեդր. վարչութենէն «անմիջապէս քննիչ մարմին մը ղրկել, մաքրագործելու համար տեղւոյս Ազգ. Ճակատը»: Այս առթիւ կը գրեն թէ Ա. Ճ.ի կարեւոր անդամներէն մէկը ձերբակալուած է ծանր ամբաստանութեամբ, Օգոստոս 20էն ի վեր:

ՓԷՓՔԻՆ ԱՐՁԱԿՈՒՄԸ պահանջելու համար ազդ մը հրատարակուած է ամերիկեան թերթի մը մէջ, 1200 տոլարով, զոր. տը Կոլի այցելութեան առթիւ: Միեւնոյն աւեն Թռուցիկներ ցրուած են:

ԴԱՂՈՒԹԷ ԴԱՂՈՒԹ

«Յուսաբեր» ընկերակցութիւն

«Յուսաբեր»էն կ'իմանանք թէ Գահիրէի մէջ կազմուած է «Հայ Մշակոյթի Յուսաբեր ընկերակցութիւնը», մասնակցութեամբ 18 հայրենակիցներու: Ընկերակցութեան նպատակն է ծառայել հայ մշակոյթին, աշխատիլ անոր զարգացման ու բարգաւաճման եւ անոր միջոցով՝ հայ ժողովուրդին ու մասնաւորաբար Եգիպտոսի հայութեան ազգապահպանման կենսական ու նուիրական գործին: Ընկերակցութիւնը պիտի աշխատի միաժամանակ մշակութային սերտ կապ հաստատել արաբական մշակոյթին հետ, մասնաւորաբար Եգիպտոսի եւ ընդհանրապէս Միջին Արեւելքի մէջ: Այս նպատակներուն հասնելու համար, Ընկերակցութիւնը որոշած է.—

ա) Սատնձնել Յուսաբերի հրատարակութիւնը եւ ապահովել զայն, աւելի ճոխացնելով: բ) Հիմնել Հայ Մշակոյթի Տուն մը Գահիրէի մէջ, արժանավայել՝ եգիպտահայ գաղութին եւ հետապնդուած նպատակներուն: Այս հաստատութիւնը օժտուած պիտի ըլլայ՝

1) «Յուսաբեր»ի համար արդիական տպարանով մը եւ խմբագրատունով մը:

2) Ընդարձակ եւ չքեղ սրահով մը, (800-1000 հոգիի համար) ազգային հաւաքոյթներու, թատերական ներկայացումներու եւ այլ ազգային մեծ հանդիսութիւններու համար:

3) Յարակից սենեակներով ազգօգուտ եւ հայ մշակոյթին ու համայնքին նուիրուած միութիւններու եւ կազմակերպութեանց համար:

4) Հրատարակչականով մը, ազգային գրականութեան, պատմութեան եւ առհասարակ հայ մշակոյթին գարգացման ու ծաւալման եւ արաբական մշակոյթին ծանօթացումին նուիրուած:

Ընկերակցութիւնը ձեռնարկած է արդէն կարեւոր նուէրներ ընդունելու, իր անդամներէն ու իր նպատակներուն համակրող բոլոր Հայերէն:

Կազմուած է իր Վարչական Խորհուրդը, որուն նախագահն է՝ Պ. Աւետիս Զազըճեան, գանձապահը՝ Պ. Զարեհ Սագայեան, գործավար առենադպիրը՝ Պ. Լեւոն Յովհաննէսեան:

Նուէրներու դումարը հասած ըլլալով աւելի քան 7.000 եգ. ոսկիի, արդէն իսկ գնուած է քաղաքին յարմարագոյն ու կեդրոնական մէկ փողոցին վրայ այն գետինը, որուն վրայ պիտի կառուցուի ապագայ չէնքը, Թէվֆիքէյէն ղէպի Շուպրա նորաբաց պողոտային վրայ: Ընդարձակ է գետինը եւ արժան է մօտ 8000 եգիպ. ոսկի:

ՐԱՆԻ ՄԸ ՏԱՐՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ 15 տարի պիտի տեւէ, համաձայն վերաշինութեանց նախարարին յայտարարութեան: Ընդհ. վնասը կը հաչուուի 4760 միլիառ ֆրանք, դումար մը որ անըմբռնելի է. մինչ նախորդ պատերազմին չորս միլիառ էր: Անկարելի է հաւաքագնել բոլոր վնասները:

ԿԵՂԾ ՀԱՅԱՐՆՈՑՆԵՐՈՒ խնդրին առթիւ, զոր հաղորդեր էինք երէկ, թերթերը կը գրեն թէ դումարը ոչ թէ 80 միլիոն, այլ 200 միլիոն ֆրանք է: Կեղծիքի բոյներ երեւան հանուած են նաեւ Պոռտոյի, Տիժոնի, Նանսիի եւ Քլէրմոնի մէջ: Տարածողները մեծ մասով Հիւս. Ափրիկեցի են, որոնք 800 ֆրանքէն կը գնէին կեղծ հազարնոցը: Մայր գործարանը չէ գտնուած տակաւին: Ամբողջ Ֆրանսայի մէջ զանազան խումբեր կը գործէին, թղթադրամ տպելու կամ չրջաբերութեան հանելու համար: Պոռտոյի մէկ տպարանին մէջ գտնուեցան 10 միլիոն ֆրանքի կեղծ թղթադրամներ:

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՑԿՈՒՐԸ երթալով կը ծաւալի: Բոլոր կուսակցութիւնները չարժման մէջ դրած են իրենց ճառախօսները: Պ. Էռիօ խօսելով յանուն արմատական կուսակցութեան, պաշտպանեց երկու ժողովի տեսակէտը,— Երեսփ. ժողով եւ Ծերակոյտ, յայտարարելով թէ միայն մէկ Ազգ. ժողովր պիտի գառնայ վաւարան ամբոխավարութեան: Համայնավարները կը պահանջեն միայն մէկ ժողով:

ԳՐԱՒՈՒՄԱՅ ՕՐ.— Բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ Սեպտեմբեր 16 թուականը, որ պիտի նուիրուի Ազգ. Դատի եւ Հոգ. Հայրենիքէն վերադարձած պատգամաւորներու զեկուցման առթիւ կազմակերպուած հրապարակային մեծ միթինգին:

ՅԸ. ԿԱՊՈՑ ՀԱԶԻ Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքին վերաբացումը՝ Սեպտ. առաջին հինգշաբթին, Սեպտ. 6: Աշակերտները կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ առաջին իսկ դասէն:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ.— Փարիզէն Ամերիկահայ գինուոր մը, Պ. Մհրան Տէօքմէճեան վեց ամսուան «Յառաջ» կը նուիրէ իր մօրը՝ Տիկին Զապէլ Տէօքմէճեանի, Նիւ Եորք:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1926 R.C.S. 276.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Vendredi 31 Août 1945 Ուրբաթ 31 Օգոստոս

Թէ· ՏԱՐԻ — 17e Année № 4493-ՆԵՐ ՀՐՋԱՆ ԹԻ 122 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ՖՐ·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԻՒՆՈՍ ՀԱՆԳՈՒՅՑԸ

Փարիզեան թերթերը պատահաբար միայն տեղ կուտան ռուսեւթուրք յարաբերութեանց, այն ալ՝ երբ կը խօսուի Նեղուցներու մասին: Ինչ որ կը դրուի երբեմն, արձագանգներ են: Շատ քիչ թերթեր ունին սեփական թղթակցութիւններ եւ տեսութիւններ:

Ընդհակառակն, անգլեամերիկեան մամուլը կը յորդի լուրերով, տեսութիւններով եւ ուսումնասիրութիւններով, այն օրէն ի վեր որ Մոսկուա չեղեալ հռչակեց 1925ի բարեկամութեան եւ ոչ յարձակման դաշինքը:

Այս երեւոյթին մէկ պատճառը անշուշտ այն է որ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի թերթերը լոյս կը տեսնեն սովորական ծաւալով: Առաջին երկրին մէջ՝ էջերը կրճատուած, իսկ երկրորդին մէջ առանց սահմանափակումի:

Բայց կան ուրիշ պատճառներ ալ: Այս երկիրը այնքան հոդեր ու վէրքեր ունի որ, չի կրնար նոյն թափով եւ լայնութեամբ հետեւիլ ամէն մի ջաղջային անցուդարձի:

Ուրեմն, մենք ալ չատ մը նորութիւններ անգլեամերիկեան մամուլէն կ'իմանանք:

Այսպէս, անգլեսաքսոն գործակալութեան մը Հռոմի թղթակիցը վերջերս չահեկան տեղեկութիւններ կը հաղորդէր ռուսեւթուրք վէճի մասին (Հայրենիք):

Համաձայն հրատարակուած տեղեկութեանց, 1942ին, երբ գերման բանակները Վոլկայի ափերը կը գտնուէին, Թուրքերը ժամը հասած կը համարէին, գործադրելու համաթուրանական ծրագիրը: Այդ օրերուն անոնք գինուոր համախմբած են Անդրկովկասի սահմանին վրայ, ինչպէս կը հաստատէր Փարիզի խորհրդային դեսպանատան օրկանն ալ: «Այդ առթիւ Թուրք թերթերը հրատարակեր են Մեծն Թուրիիոյ էարտէսները, որոնց համաձայն բրիական սահմանիներուն մէջ կը մրտնէին ամբողջ կովկասը, Հիւս· Կովկասը եւն·: Դարձեալ այդ օրերուն Թուրքերը անպատկառ ընթացք մը բռնած էին Խ· Միութեան եւ անոր դիւանակիցներուն հանդէպ»:

Ամերիկացի թղթակցին կարծիքով, եթէ Խ· Միութիւնը փոխանակ ուղղակի Թուրքիոյ ներկայացնելու իր պահանջները, դիմում կատարէր Միացեալ Ազգերու կամ Երեք Մեծերու միջոցաւ, կացութիւնը այնքան ալ վտանգաւոր պիտի չհամարուէր որքան այսօր: Հիմա որ ձեռնոցը նետած է, դժուար թէ վէճը լուծուի բարեկամաբար:

Ուրիշ խօսքով, ամերիկացի թղթակիցը, փէք ընէնք, անխուսափելի կը դանէ ընդհարումը Խ· Միութեան եւ Թուրքիոյ միջեւ:

Թղթակիցը հետեւեալ ձեւով կը պատճառաբանէ իր տեսութիւնը·

1· Ռուսական պահանջները այնքան մեծ են որ, եթէ կատարուին, Թուրքիա պիտի վերածուի տասներորդական պետութեան մը, սահմանափակուած Անատոլուի զորշ եւ լերկ ժայռերուն եւ հոդին մէջ:

2· Թուրքիոյ ներկայ յետադիմական վարիչները այնքան չափազանցուած կարծիք ունին իրենց ուժերուն վրայ որ, պիտի չուզեն կամովին տեղի տալ Խ· Միութեան առջեւ:

3· Ռուսերը որոշած են ամէն գնով ստանալ իրենց պահանջածը:

Ուրեմն պատերա՞զմ: Այդ եզրակացութեան կը յանգի թղթակիցը, եթէ Անգլիա եւ Մ· Նահանգները անակնկալ մը չսարքեն, միջին ճամբայ մը գտնելով կամ ուղղակի միջամտելով:

Տարակոյս չկայ որ եթէ Թուրքիա դիմադրէ եւ խորտակուի, Ռուսիա չատ աւելի ծանր պահանջներ պիտի ներկայացնէ:

Դժուար է հաւատալ թէ Անգարայի վարիչները այդպիսի անխելքութիւն մը պիտի փորձեն: Մանաւանդ հիմա որ պատերազմը վերջացած է եւ ահաւոր ուժեր տրամադրելի կը մնան, որ եւ է պատահականութեան հանդէպ:

Հանաւօրէն ան իր ամբողջ յոյսը պիտի դնէ Միացեալ Ազգերու, եւ մանաւորապէս Անգլիոյ վրայ, ապաւինելով Սան Ֆրանչիսկոյի դաշինքին: Մինչեւ այս դաշինքին գործադրութիւնը, Խ· Միութիւնը կրնայ մեծ յաջողութիւններ չահիլ դիւանագիտական ճամբով: Գոնէ եւս առնել Կարս-Արտահանը եւ Սուրմալուն: Կամ, եթէ գոհացում չտանայ Նեղուցներու հարցին մէջ, աւելին պահանջել:

Ամէն պարագայի մէջ, չատ մը անակնկալներ կր վերապահէ Մօտաւոր Արեւելքի դարաւոր եւ արիւնոտ հանդոյցը:

Շ·

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԱՆՆՄԱՆ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ.— Բ.

Բարեդործականը ամլութեան դատապար տուած էր 1935էն ի վեր ու քանի մը չաբաթ առաջ էր միայն որ վորձ մը կատարուեցաւ վերակենդանացնելու համար մասնաճիւղը:

Ժամանակին ունէինք Տիկնանց Միութիւն մը: Այսօր դժբախտաբար անունն ալ մոռցուած է, որովհետեւ... Տիկին Գալուստ Կիւլպէնկեան, նախագահուհին որուն չուրջը դառնալ մեծ վա՛ռք էր, այլեւս Լոնտոն չի բնակիր:

1934ին քանի մը բարեմիտ երիտասարդներ քով քովի եկան ու կազմեցին «Հայ Ակումբ» անունով նոր Միութիւն մը: Ճամբայ ելան իրենց հանմեսա ուժերէն չատ բարձր ծրագրով ու գործը կէս ճամբան մնաց: Քանի մը պարահանդէս, հացկերոյթ մը ի պատիւ Ռ· Մամուլեանի, ու այդքան:

Ունինք Աղքատախնամ մը տարեկան 300 ոսկի պիւտճէով որուն 100ը կը վճարէ քարիւղի հայ արքան, 50ը Արզարեան հիմնադրամը, իսկ մնացեալը հաւաքելու համար զանձապահ եղուարդ Պէնլեան արիւն - քրտինք կը մտնէ: Նպաստի կարօտ են հաղիւ վեց հոգի, բոլորն ալ ծեր, հիւանդ ու աշխատելու անընդունակ:

Պիտի հարցնէք թէ այս անկազմակերպ գաղութը ի՞նչպէս կը պահէ իր եկեղեցին: Այդ տեսակէտէն չատ բախտաւոր ենք, որովհետեւ եկեղեցին ամբողջ մատակարարութիւնը — խունկ ու մոմէն մինչեւ հոգեւոր հովիւին թոշակը — ստանձնած է մեծահարուստ հիմնադիրը, որ իր նպատակ ամբողջական ընելու համար արգիլած է նոյնիսկ «չէն եւ պայծառ մնաք»ի մուրացկանութիւնը եկեղեցիէն ներս: Մասնաւոր արտօնութիւն պէտք է ստանալ խնամակալութենէն, օրինակ, Ծնունդէ Ծնունդ Ազգ· Հիւանդանոցին Սրացոյցը ծախելու համար եկեղեցիին դրան առջեւ: Ազգ· Սահմանադրութիւնը կիրարկելի չէ Լոնտոնի մէջ: Նուիրատուն ամէնէն գործնական կարգադրութիւնը ըրած է, մշտնջենապէս ապահովելով եկեղեցիին ծախքերը: Այլապէս գաղութին ուժէն չատ վեր պիտի ըլլար տարեկան հազար սթերլին ճարել: Գաղութը որ եւ է ձայն չունի եկեղեցիին վարչութեան մէջ: Եկող - գացող վարդապետներն անդամ կը նշանակուին բարերարին կողմէ:

Ցիշեցի թէ 500 հոգի ենք այսօր: «Յառաջ»ի թղթակիցը այժմ կը պատրաստէ մանրամասն մարդահամար մը· ընդհանուր թիւը պիտի ըլլայ, կարծեմ, 465, հարաւային Անգլիոյ զանազան կէտերուն մէջ ցրուած Հայերն ալ մխասին առնելով: Պէտք է նկատի ունենալ որ այս թիւը զրեթէ կայուն է 1920էն ի վեր: Շատ դժուար է բնակութիւն հաստատել Անգլիոյ մէջ, մանաւանդ մեզի համար որ տէր - տիրական չունինք: Հազարներով գերման Հրեաներ այսօր ապաստանեցան վերջին տասը տարին, բայց Մեծն Բրիտանիան պինդ փակեց իր դուռները 1922ին, երբ մեր հայրենակիցները, Թրքական հալածանքէն փախչելով, ապահով երկիր կը փնտռէին բարեկամ երկիրներէն ներս: Էջ մըն ալ այս ողբերգութիւնը մեր քաղաքական պատմութեան համար:

Բարերախտաբար Լոնտոնը «Հայրենակցականն» Միութիւններ չունի եւ չի կրնար ունենալ, որովհետեւ ո՛չ մէկ գաւառ, քաղաք կամ գիւղ — Թուրքահայէն կամ Ռուսահատանէն — չօչափելի համրանք ունի այսօր: Բացի 30—40 կեսարացիներէ, աննշան թիւով ներկայացուցիչներ կան Պոլսէն, Իզմիրէն, Վանէն, Տիգրանակերտէն, Այնթապէն, Մարաշէն, Խարբերդէն, Բազուէն, Թէհրանէն, Պաղտատէն, Ճավայէն, Սինկափուրէն, Եգիպտոսէն, Սուտանէն եւայլն: Ուրեմն խառնիխուռն բազմութիւն մը Թրքահայերու, Ռուսահայերու, Պարսկահայերու եւ Հնդկահայերու: Բարբառի կամ սովորութեանց զանազանութիւնն ալ տեսակ մը արգելք է կարծես մօտիկութիւն ստեղծելու համար այս արեւակիզներուն միջեւ: Ինչպէ՞ս կ'ուզես որ Թրքախօս կեսարացին թէյի երթայ իր հնդկահայ հայրենակցին տունը, ուր կամ գրաբար կը խօսին կամ անգլերէն:

Գաղութին մեծ մասը առեւտուրով կը զբաղի: Ամէնէն ընթացիկ առարկաներն են արեւելեան դորգը եւ մուշտակը: Բարեվեցիկ — հայկական չափանիշով հարուստ — վաճառականներ կան 50ի չափ: Գորգի առեւտուրը առաջին անգամ Հայերը սկսած են Անգլիոյ մէջ ասկէ վաթսուն տարի առաջ, բայց դժբախտաբար անոնք երկրորդական դեր վրայ են այսօր եւ հրապարակին կը տիրեն պարսիկ Հրեաները: Նոյնր կարելի է ըսել մուշտակի հրապարակին համար:

Ունինք երկու բժիշկներ — Ճան Պազիլ (Պէդիկեանեան) եւ Տիգրան Իւթիւճեան· մէկ առաջնարդ՝ Հրանդ Փափազեան· երկու դաստուռ — Արշակ Բաֆֆի որ ռուսերէն կ'աւանդէ Լոնտոնի համալսարանին մէջ եւ Սարգիս Թօփալեան, որ պարսկերէնի եւ Թուրքերէնի դասախօսն է Արեւելեան լեզուներու վարժարանին մէջ:

Զանազան հիւանդանոցներու մէջ կան հայ ուսանող բժիշկներ եւ հիւանդապահուհիներ:

Երիտասարդներէն պէտք է յիշեմ Նուպար Էֆեսէրեան, տաղանդաւոր տնտեսագէտ մը որ գընդապետի աստիճան ստացաւ բրիտանական բանակին մէջ, Ֆիլիխս Աբրահամեան, երաժշտական քննադատ ու երբեմնի անձնական քարտուղար Սըր Թոմաս Պիչըմի: Էրիք Տիրացու Թուաբան ու հանքային ճարտարապետ որուն գիտական յօդուածները քարիւղի արտադրութեան «թէքնիք»ի մասին հետացման առարկայ են: Վահէ Ամասեան, 20—22 տարեկան, որ վերջերս մեծ յաջողութեամբ աւարտեց իր բժշկական քննութիւնները: Թերեւս կան ուրիշներ ալ, նոյնքան խոստմնալից, բայց ծանօթ չեն ինձի:

ՔԻՐԱՑ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ Հարաւ. Ամերիկայի մէջ

Հ· Ը· Դ· ԱԿՈՒՄԲՆԵՐԸ ԵՒ ՄԵԾ ՏՈՒՆԸ՝ ՏՊԱՐԱՆՈՎ.— ՀԱՄԱԶԳԱՑԻՆ ՃԱԿԱՏ ՀԱՅԿ· ԴԱՏԻ ՀԱՄԱՐ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ, 10 Օգոստ· (*Յառաջ*).— Առաջին բզբակցութեամբ ընդհ· տեղեկութիւններ հաղորդած էի մեր գաղութի մասին: Կ'ուզեմ լրացնել պատկերը:

Ինչպէս միշտ, նաեւ այս անցնող ժամանակին հետ ազգային կեանքի հիմնական առանցքը մնաց՝ Հ· Ը· Դ·ը: Առանց ընկրկելու ու վարանելու չարունակաբար չեփորեց հայրենիքի դաղափարը, որով կրցաւ ընկրկած հոգիները ոգեւորել ու մեր ազգային գործունէութեան ընդհ·ջանքերուն լծել:

Ուծացման ու ճերմակ ջարդի ահաւոր ճամբուն վրայ, Դաշնակցութիւնը պատնէշ ու վահան մը եղաւ տարագիր բազմահազար հայորդիներուն համար: Իր երբեմնի ազգաժիլ ակումբներու փոխարէն, այժմ Մոնթէվիտէոյի, Գորտոպայի, Պուէնոս Այրէսի եւ Սան-Փաւլոյի մասնաճիւղերը օժտուած են լաւագոյն չէնքերով, որոնց սեմէն ներս ամէն Հայ կրնայ իրական հայկական օճախ մը տեսնել: Առանցմէ ոմանք արդէն կուսակցական սեփականութիւններ են, որոնք հազարաւոր փեսոներ արժելով նիւթական մեծ հարստութիւն մը ամրարած են: Յատկապէս ուշագրաւ է Պուէնոս Այրէսի կուսակցական ակումբը, որ տակաւին քանի մը տարի առաջ ծախու առնուելով, այժմ կըրցած է փակել պարտքերը, եւ ասկէ եռք տարեկան չօշափելի եկամուտներ կրնայ ապահովել կազմակերպութեան: Երկյարկանի խոշոր չէնք մըն է, որ օժտուած է ամէն տեսակ յարմարութիւններով, յատուկ սրահով մը, որ թէ զանազան հաւաքոյթներու կրնայ ծառայել եւ թէ պարահանդէսներու: Ունի վոլքրիկ սակայն կոկիկ բեմ մը, ուր յաճախ թեթեւ ներկայացումներ եւս կը կազմակերպուին: Սրահին կից ունի նաեւ բաւական ընդարձակ սենեակ մը ուր պիլիէկի սպասարկութիւններէն զատ, տեղի կ'ունենան ճատրակի եւ այլ զբաղումներ եւ ժամանցներ: Վարի յարկի ընդարձակ սրահը տրամադրուած է տպարանին, ուր գտեղուած են «Արմենիա»ի տաղաչար, տպագիր եւայլ մեքենաները, խմբագրութիւն եւայլն: Իսկ ուրիչ սենեակներ եւս, Հ· Կ· Խաչի տրամադրութեան տակ ըլլալով, կը ծառայեն իբր արհեստանոց, պահեստ կամ հաւաքատեղի:

Պէտք է խոստովանիլ, որ չէնքի գնման նախաձեռնութիւնը յաջողեցաւ առաւելաբար նաեւ չրջանիս հայութեան օժանդակութեամբ, որով հարուստ թէ աչխատաւոր անխտիր եւ առանց որ եւ է ձեւականութեան իրենց լուման տրամադրեցին: Եւ այսօր, բացի կուսակցականներէն, անսահման ազատութեամբ նոյն չէնքէն կ'օգտուին նաեւ բազմաթիւ ոչ Դաշնակցականներ, առաւելաբար երիտասարդներ, որոնք առանց այլեւայլի ամէն չաբաթ ու կիրակի օրերը, իրենց հերթական հանդէս-երեկոյթները ունին:

Ասիկա ուշագրաւ է մասնաւորաբար անոր համար, որ նոր սերունդը աւելի եւս սերտօրէն կապուած կը մնայ հայ օճախին եւ սոյն երեկոյթներու չերմ մթնոլորտին մէջ, ժամանակ մը եւս հետու կը մնայ անմիջական կորուստէն: Որովհետեւ, ընդունենք որ որքան ալ ճիզ ու չանք թափուի, սայթաքելու ճամբաներ կան, ուր ծայրայեղ ազատութեան մէջ նորերը փոքրիկ հովիւ մը իսկ կրնան գլորուիլ: Եւ արդէն քանի՛ քանիներ գահավէժ սայթաքելով ընդմիշտ հեռացած են մեզմէ, օտար ամուսնութիւններով կամ դէշ ճամբաներով, հովին ու մոռացութեան տալով երբեմնի հայկական աւանդութիւնները, տունն ու օճախը, նոյնիսկ մայրենի բարբառը: Առ այժմ բարեբախտաբար ղալի տոկոս մը չի կազմեր ասիկա, սակայն սահող տարիներու հետ քանակը անկասկած

պարսիկ Հրեաները: Նոյնր կարելի է ըսել մուշտակի հրապարակին համար:

Ունինք երկու բժիշկներ — Ճան Պազիլ (Պէդիկեանեան) եւ Տիգրան Իւթիւճեան· մէկ առաջնարդ՝ Հրանդ Փափազեան· երկու դաստուռ — Արշակ Բաֆֆի որ ռուսերէն կ'աւանդէ Լոնտոնի համալսարանին մէջ եւ Սարգիս Թօփալեան, որ պարսկերէնի եւ Թուրքերէնի դասախօսն է Արեւելեան լեզուներու վարժարանին մէջ:

Զանազան հիւանդանոցներու մէջ կան հայ ուսանող բժիշկներ եւ հիւանդապահուհիներ:

Երիտասարդներէն պէտք է յիշեմ Նուպար Էֆեսէրեան, տաղանդաւոր տնտեսագէտ մը որ գընդապետի աստիճան ստացաւ բրիտանական բանակին մէջ, Ֆիլիխս Աբրահամեան, երաժշտական քննադատ ու երբեմնի անձնական քարտուղար Սըր Թոմաս Պիչըմի: Էրիք Տիրացու Թուաբան ու հանքային ճարտարապետ որուն գիտական յօդուածները քարիւղի արտադրութեան «թէքնիք»ի մասին հետացման առարկայ են: Վահէ Ամասեան, 20—22 տարեկան, որ վերջերս մեծ յաջողութեամբ աւարտեց իր բժշկական քննութիւնները: Թերեւս կան ուրիշներ ալ, նոյնքան խոստմնալից, բայց ծանօթ չեն ինձի:

ՔԻՐԱՑ

պիտի կրկնապատկուի, եթէ նպաստաւոր պայմանները չստեղծուին: Իսկ այդ ուժը պիտի ըլլայ կապը Հայրենիքին հետ, որու կարօտէն մեր զաղթական զանգուածները, հակառակ իրենց տնտեսական նախանձելի պայմաններուն, տարուէ տարի աւելի եւս հալ ու մաշ կ'ըլլան:

Իրրեւ ցայտուն ապացոյց, բսեմ որ Փոցոամի երեք Մեծերու Միջերդաժողովի առթիւ երբ առաջարկուեցաւ յանուն Հարաւային Ամերիկայի հայութեան հեռագիր մը յղել պահանջելով Թրքահայ հողամասերու կցումը մեր հայրենիքին, առանց որ եւ է խտրութեան, յարաւնուանական տարբերութեան եւ կուսակցական տեսակէտներու, մէկ մարդու պէս համագգային ընդհանուր եզակատ մը ստեղծուեցաւ, որով անյապաղ կարելի եղաւ ծրագիրը իրականացնել: Ուրեմն հայրենադարձ այս բազմութիւնները, հազարաւոր մղոններ հեռու ըլլալով իրենց Հայրենիքէն, կ'ապրին անոր չունչով, ու կ'աջակցին անոր սահմանները տարածելու աշխատանքին: Հարաւային Ամերիկայի հայութեան այս միահամուռ ցանկութիւնը կրնայ վարակիչ ըլլալ համագգային մեր ընդհանուր չահերու պաշտպանութեան համար, իրրեւ մէկ մարդ ու մէկ հոգի, ի սպաս դնելու մեր ուժն ու կորովը:

ՍՄԲԱՏ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

24 ՄԵԾ ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐԸ պիտի դատուին Հոկտեմբերին

Պաշտօնապէս հրատարակուեցաւ ցանկը պատերազմի դէմաւոր ոճրագործներուն, 24 հոգի, որոնք պիտի դատուին յառաջիկայ հոկտեմբերին, Նիւրընպէրգի մէջ,— հիթլէրական փաշերու վարարանը: Ահաւասիկ այդ ցանկը.— Հէրման Կէօրինկ, Ռուտոլֆ Հէս (այն որ Անգլիա զացած էր), Եուաքիմ Ռիպպընթրոփ (արտաքին նախարար), Ռոզբրթ Լէյ (Աչխատանքի առաջնորդը), Ալֆրէտ Ռոզէնպէրկ (արեւելեան չրջաններու նախարարը), Հանս Ֆրանք (կառավարիչ Չեխոսլովաքիոյ), Էրնսթ Քալթէնպրունըր (Կէսթափոյի ամէնէն վտանգաւոր վարիչներէն մէկը), Վիլհելմ Ֆրիք, Եուլիոս Շթրայխէր (հակահրէական չարժումին վարիչը), նախկին մառէչալ Քայթել, Տոքթ. Ֆունք (էմմտական նախարար), Տոքթ. Շախթ (նախկին տնօրէն Ռայխսպանքի), Կիւսթավ Քրուփ, Ծովակալ Տէօնից (այն որ զինադադար կնքեց), Պալտուր Ֆօն Շիրախ (առաջնորդ հիթլէրական երիտասարդութեան), Ֆրից Զաուքէլ (պարտաւորիչ աչխատանքի վարիչը Ֆրանսայի մէջ), Ալպըրթ Շփէր (սպառազինութեանց վարիչը), Մարթին Պորման (Հիթլէրի կուսակցական փոխանորդը), Ֆօն Փափէն, Զօր. Եօտլ, պատն Ֆօն Նէօյրաթ (նախկին կառավարիչ Չեխոսլովաքիոյ), Արթիւր Զայս - Ինքուարթ (Հիթլէրի ներկայացուիչը նախ Աւստրիոյ, յետոյ Հոլանտայի մէջ), Հանս Ֆրիյչ, Ծովակալ Ռաուէր:

Հաւանական է որ այս խումբին մէկացուի նաեւ մառէչալ Ֆօն Ռունչթէտ: Ամբաստանեալները պիտի ներկայանան չորս դատաւորներու առջեւ, որ կը ներկայացնեն Անգլիան, Մ. Նահանգները, Ֆրանսան եւ Խ. Միութիւնը: Ամբաստանութեան դէմաւոր կէտերն են.—

1. Վարած եւ քաջալերած են այնպիսի քաղաքականութիւն մը որ կը ձգտէր նախապատրաստել պատերազմ յարուցանելու, հակառակ Գերմանիոյ կողմէ ստորագրուած յանձնառութեանց: — 2. Ոճիրներ հակառակ պատերազմի միջազգային օրէնքներուն, Միացեալ Ազգերու բանակներուն դէմ:— 3. Ոճիրներ քաղաքային բնակչութեանց դէմ.— 4. կազմակերպած են կէսթափօն կամ օգնած են կազմակերպելու, իրրեւ ամբողջական մաս ոճրագործական գործունէութեան.— 5. Բռնաբարած են ծովային պատերազմի օրէնքները:

Ինչպէս կ'երեւայ, Իտալացիները եւ ուրիշներ յետաձգուած են չորդ ցանկերուն: Գլխաւոր դատախազը պիտի ըլլայ Ամերիկացի մը, Պ. Ճէքսըն: Բոլոր ամբաստանեալները ձերբակալուած են, բացի Մարթէն Պորմանէն: Կը կարծուէր թէ Ռուսերուն ձեռքն ինկած է, բայց հերքուեցաւ: Դատավարութիւնը պիտի արձանագրուի ձայնապնակներու վրայ (տիսք), որպէսզի ապագայ սերունդները լսեն: Թերթերը կը գրեն թէ նախնական հարցաքննութեանց առեն Կէօրինկ անդադար կը խօսէր, եւ իր յայտարարութիւնները կր լրացնէր գրաւոր պաշտպանողականներով: Ծովակալ Տէօնից, որ Հիթլէր չորդեց կարճ առեն մը համար, նոյնպէս երկար կը խօսէր. իսկ Ռիպպընթրոփ վերապահ էր եւ անհաչտ:

Ամբաստանեալները ամէն օր մէկ ժամ պտոյտ կը կատարէին խմբովին. բայց իրարու հետ լաւ չըլլալով, այժմ ամէն հազորդակցութենէ զրկուած են եւ կը պտտին զատ զատ:

ՄԱՐՍԻԼ ՏԷՍՑԻ հետքը գտնուած է, կ'բսեն, աւստրիական Թիրոլի մէջ եւ հաւանական է որ ձերբակալուի:

Ի՞նչպէս պիտի բաժնուի գերմանական աւարը

Արեւմտեան Դաչնակիցները եւ Խ. Միութիւնը համաձայնութիւն մը կնքեցին, գերմանական հատուցումներու մասին: Ռուսերը իրաւունք ստացած են տարամերժօրէն օգտագործելու իրենց չրջանին բոլոր գոյքերն ու հարստութիւնները, եւ 10 առ հարիւրի չափով ընտրելու մեծ ալ պիտի ստանան միւս դաչնակից չրջաններէն: Ցետոյ, եթէ ուզեն կրնան 15 առ հարիւրի փոխանակութիւն մը կատարել միւս չրջաններու հարստութեանց հետ:

Յառաջիկայ նոյեմբերին ժողով մը պիտի դումարուի, որոշելու համար Միացեալ Ազգերէն իւրաքանչիւրին ստանալիք հատուցումը: Մասնաւոր հարցարան մը կազմուած է, իւրաքանչիւրին վնասները ճշդելու համար: Հատուցումները պիտի ճշդուին հաչուելով Գերմանիոյ հարստութիւնը եւ նուազագոյն մաս մը վերապահելով գերման ժողովուրդի ապրուստին համար: Անցեալ պատերազմին 135 միլիառ մարք հատուցում նչանակուած էր, բայց կարելի չեղաւ ամբողջութեամբ գործադրել այս որոշումը: Այս անգամ Հատուցումներու Յանձնաժողովը ամէն բանէ առաջ նկատի ունի ապահովութիւնը եւ Գերմանիոյ կատարեալ պինաթափութիւնը: Ամենաթիստ տնօրինութիւններ սահմանուած են, ոչնչացնելու համար Գերմանիոյ պատերազմական կարողութիւնները: Յանձնաժողովը այնպէս մը պիտի գործէ որ, Գերմանիա չկարենայ նոր պատերազմի մը պատրաստուիլ, հատուցումները վճարելէ վերջ, ինչպէս եղաւ անցեալ անգամ:

Իրրեւ անմիջական հատուցում, արդէն կարգ մը հում նիւթեր — ածուխ, ատաղձ, փոթաս — կը յանձնուին Ֆրանսայի: Ցաղթականները կ'ընդունին թէ Գերմանիա կը կարօտի կարգ մը ներածումներու, պահելու համար իր ապրուստի մակարդակը: Որովհետեւ վարկ պիտի չբացուի եւ ստիպուած է վճարել այդ կենսական ներածումներուն գինը, ձեւ մը պիտի գտնուի, արտածումներով հատուցանելու համար գանոնք:

Յաղթականները Ճափոնի մէջ

Անգլեւամերիկեան զինուորները Թոքիոյի ռազմապետական կետերը գրաւեցին չորեքչաբթի առտու կանուխ: Ամէն կողմ ճերմակ դրօչներ պարզուած էին, երբ մարտանաւերը Թոքիոյի ծոցը մտան: Ամերիկեան նաւատորմին հրամանատարը, Ծովակալ Նիմից, Թոքիո մտաւ հանդիսաւորապէս, յետոյ յաղթական մուտք մը գործեց սպարապետը, զօր. Մաք Արթըր:

Ճափոնի հանդիսաւոր անձնատուրութիւնը պիտի ստորագրուի կիրակի օր, «Միսուրի» զրահաւորին մէջ, որ ունի 45.000 թոն տարողութիւն: Այս զրահաւորը, անգլիացի ծովակալին զրահաւորը, «Տիւք ավ Եորք» եւ ուրիչ մարտանաւեր երբ Թոքիոյի ծոցը մտան, ողջունուեցան քնդանօթի 116 հարուածներով եւ սպիտակ դրօչներով: Այս վիթխարի տորմիղին մէջ կը տեսնուէին միայն երկու ճափոնական փոքր ականահատաքներ եւ քանի մը նաւաձիգներ:— Զօր. Լըքլէտ ալ Թոքիօ հասաւ երէկ:

× Սինկափուրի ճափոն հրամանատարը, զօր. Իթակաքի, հազորդեց իր սպարապետին թէ վըճռած է կռուիլ մինչեւ վերջին փամփուչտը, հակառակ Միքաւոյին անձնատուրութեան հրամանին: Իր կարծիքով, ճափոնական բանակը չէ պարտուած:— կը հաստատուի թէ ճափոն հաչտութիւն խնդրած էր հիւլէ-ռումբին գործածութենէն առաջ:

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՀՈՎ

ՋՕՐ. ՏԸ ԿՕՀ փայլուն ընդունելութիւն մը դուռ Օթաւայի մէջ (Քանատա), եւ սիրալիր տեսակցութիւններ ունեցաւ վարչապետին եւ ուրիշ վարիչներու հետ: Զօրավարը ունկնդրութեան ընդունելով թղթակիցները, յայտարարեց թէ Ֆրանսա ամէն բանէ առաջ պէտք ունի ցորեկի, նաեւրու եւ կարգ մը ճարտարագործական մեքենաներու: «Կը վախնանք որ, ըսաւ, յառաջիկայ ձմեռը խիստ ըլլայ, բայց կը յուսանք դիմանալ եւ պիտի դիմանանք»: Տեղեկութիւններ տալով երկրի տնտեսական կացութեան մասին, ըսաւ թէ 18 հազար վայրաչարժներէն միայն 2000 մեքենաներ մնացած էին ապատագրութեան առեն: Այժմ ունին 7000 չոգեմեքենայ: Ֆրանսայի ճարտարագործական արտադրութիւնը այժմ գրեթէ կէսն է նախապատերազմեան արտադրութեան: «Դեռ շատ ընելիքներ ունինք Քանատայի եւ Միացեալ Ազգերուն հետ, խաղաղութիւնը կազմակերպելու համար»:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՑ խորհրդարանը միաձայնութեամբ որոշեց Լոնտոնի ժողովէն պահանջել Սլովենիոյ ծովեզերքը, Թրիէսթէն, Փիւմէն, Զարան եւ երկու կղզիներ: Ցետոյ կը պահանջէ մեծագումար հատուցում, մասնաւորապէս Իտալիայէն:

ԹՐՔԱՀԱՅ ԴԱՏԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԽՄԲ.— Պաներէօ - Քաշանի հրապարակային ժողովին առթիւ (26 Օգոստոս) նորակազմ Ցանձնախումբը կոչ մը ղրկած է մեզի: Տեղի անձկութեան պատճառով կ'արձանագրենք Էանի մը կէտեր, մանաւանդ որ ժողովին ամփոփումը տուած ենք արդէն.—

... Լսելով օրուան բանախօսները, միաձայնութեամբ կը խնդրենք որ դիմում կատարուի արտաքին նախարարներու խորհուրդին, յիչեցնելու համար նախորդ ընդհ. պատերազմին յաղթական Դաչնակից պետութեանց հանդիսաւոր խոստումները, մասնաւորապէս Մ. Նահանգներու նախագահ Ուիլսընի զծած սահմանները, գրաւոր յանձնառութիւնները, Սեվռի դաչնագիրը որ խափանուեցաւ Լոզանի դաչնագրով եւն.: Մենք, մշտնջենապէս կապուած մեր բռնագրաւեալ հայրենիքին, պատրաստ ենք ամէն զոհողութեան, որպէսզի Թրքահայաստանի հողերը կցուին Խ. Հայաստանին: Մենք պատրաստ ենք մեր քրտինքով չէնցնելու այդ սմայի եւ աւերակ տարածութիւնները:

Կը պահանջենք որ Ֆրանսահայ գաղութը իր ամբողջութեամբ, առանց կուսակցական, զաւանական եւ այլ խտրութեան աչակցի դիւանագիտական զիմումներուն, որպէսզի արդարութեամբ լուծուի Հայկական Դատը որուն համար այնքան արիւն թափեց ժողովուրդներու Քրիստոսը, հայ ժողովուրդը:

ՍԻՎՈՒԱՆԻ Հ. Ա. Ը. Մ.ը կազմակերպած է մխիթկ մը այս կիրակի, 2 Սեպտ. ժամը 3ին, դպրոցի սրահին մէջ, լսելու համար Թրքահայաստանի միացման բանաձեւը: Այս առթիւ պիտի խօսի Խ. Հայաստանէն վերադարձող պատգամաւորներէն մէկը:

ՊՐԻՒՍԷԼԷն հասած հեռագրէ մը ուրախութեամբ կ'իմանանք թէ ազատ արձակուած է Պ. Վրթանէս Մարտիկեան, Գաղթ. Վարչութեան նախագահը, որ բանտարկուած էր թիւրիմացութեամբ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ տարաբախտ ձիվան ՂԱՐԻՊԵԱՆի մահուան տարեդարձին առթիւ, (զոհ եղբայրասպանութեան), Մարսէյլ, Պուլ. Օտտոյէ Ս. Ճակոբ մատուռին մէջ, այս կիրակի, 2 սեպտ.:

ՏԻԿԻՆ Գէորգ Սիւլիւքճեան, որդին, փաք եւ աղջիկը, Օր. Փոսլին, Այրի Տիկին Նչան Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Արչակ Ալէքսանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին փաք Ամալեան եւ զաւակները եւ բոլոր ազգականները խորին ցաւով կը ծանուցանեն զառնապէտ մահը իրենց ամուսնոյն, հօր, փեսային եւ ազգականին,

Պ. ԳԷՈՐԳ ՍԻՒԼԻՒՔՃԵԱՆԻ

որ մեռաւ Օգոստոս 29ին, 39 տարեկան, Մէնաժի հիւանդանոցին մէջ, Իսի լէ Մուլինօ:

Ցուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի վաղը, չարաթ, 1 Սեպտ. ժամը 11ին: Կը խնդրուի հաւաքուիլ հիւանդանոցին առջեւ: Մարմինը պիտի ամփոփուի Իսիի գերեզմանատունը:

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆի վարչապետը ընդհ. ներման հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն չնորհիւ արձակուեցան 4—5000 քաղաքական յանցաւորներ: Թերթերը 17.800 կը հաչուեն քաղաքական յանցաւորներուն ընդհ. թիւը:

ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ երեւան հանուած է Ռումանիոյ մէջ, ինչպէս կը հետագրէ Ռիւթէր: Կ'ըսուի թէ երկու ահաբեկչական կազմակերպութիւններ ծրագրած էին տապալել Տոքթ. Կրոցայի կառավարութիւնը, սպաննելով անոր անդամները: Քսանի չափ կասկածելիներ ձերբակալուած են: Դատապրութեան վարիչները կը համարուին նախորդ վարչապետը, զօր. Ռատեսքու եւ ընկերվարական կուսակցութեան նախորդ նախագահը: «Լը Փոփիւլո» զարմանք կը յայտնէ որ այս դատապրութիւնները երեւան կը հանուին ճիշդ այն ատեն երբ անգլիական եւ ամերիկեան կառավարութիւնները նկատի առած են Ռումանիոյ թագաւորին առաջարկը, աւելի ժողովրդավար կառավարութիւն մը հաստատելու համար:

ԿԵՂԾ ՀԱՋԱՐՆՈՑՆԵՐՈՒ ընդհ. դումարը կը հաչուեն կէս միլիառ Ֆրանք: Արդէն ձերբակալուած են 35 հոգի եւ քանի մը հոգի ալ կը փընտռուին: Կազմակերպութեան վարիչն է Լուազօ, հացագործ մը Լէ Փիւէնէ փողոցէն: Կեղծ թղթադրամները հրապարակ հանուած են Յուլիս 28-29ի գիչերը: Առաջին անգամ տպուած է 85 միլիոն Ֆրանքի թուղթ. բայց կեղծարարութիւնը կատարուած է վեց ճիւղերով, դարձեալ 80—100 միլիոն արժողութեամբ: Ուրեմն աւելի քան 500 միլիոն կը հաչուեն ընդհ. դումարը: Սխալ է թէ Պանք տը Ֆրանսը ետ կ'առնէ կեղծ հազարնոցները:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN